

BAKUNIN

Sam Dolgoff (1902-1990)

Radikal toplumsal değişim hareketlerine erken yaşıta katılan Sam Dolgoff, demüryollarında, rıhtımlarda, kereste depolarında, konserve imalathanelerinde ve çelik fabrikalarında göçebe bir işçi olarak çalıştı. ilk teorik çalışması olan Gandhi eleştirisi-ni, 1919'da The Road to Freedom'da yayınladı. Sam Weiner tak-ma adıyla, kuruluşuna ve yayınlanmasına yardım ettiği pek çok emekçi ve anarşist yayında sayısız çalışması yayınlandı. Makaleleri ve broşürleri pek çok dile çevrildi.

*Ben Afrika'da kanat çırpan kelebeğin
Kuzey Amerika'da yarattığı kasırgayı istiyorum.
Ben kaos istiyorum!*

BAKUNİN

hayatı, mücadelesi, düşünceleri

Derleyen: Sam Dolgoff

İngilizceden Çeviren:
Cemal Atıla

Bakunin
hayatı, mücadelesi, düşünceleri
Sam Dolgoff

Kitabın Özgün Adı:
Bakunin on Anarchy
Çevirinin Yapıldığı Basım:
Vintage Books, New York ve Toronto, 1972

İngilizceden Çeviren: Cemal Atıla

Kaos Yayınları: 13
Felsefe - Teori - Tartışma Dizisi: 3
1. Baskı: Kasım 1998 İstanbul

Ofset Hazırlık: Kaos
Kapak Tasarım: Metin Tekeroğlu
Baskı: Yayıncılık Matbaası
Cilt: Sistem Mücellithanesi

Kaos Yayınları
Piyerloti Cd. Dostlukyurdu Sk. No: 8
Çemberlitaş - İstanbul
Tel: (212) 518 25 62

ISBN 975-7005-07-X

KAOS YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	7
BİR BİYOGRAFİ DENEMESİ	James Guillaume 11

I. BÖLÜM: ANARŞİZM ÖNCESİ DÖNEM

ALMANYA'DA GERİCİLİK	55
POLONYA AYAKLANMASININ 17. YILDÖNÜMÜ ÜZERİNE	58
SLAVLARA ÇAĞRI	61
ÇAR I. NİKOLA'YA SUNULAN İTİRAFTAN	69

II. BÖLÜM: MİHAİL BAKUNİN'İN ANARŞİZMİ

DEVİRİMCİ EL KİTABI	78
ULUSAL BİLDİRGE	100
FEDERALİZM, SOSYALİZM, ANTİ-TEOLOJİZM (Rousseau'nun Devlet Teorisinin Eleştirisi)	104
ENTERNASYONAL KARDEŞLİĞİN PROGRAMI	153
ENTERNASYONAL'İN POLİTİKASI	164

III. BÖLÜM: FRANSA-PRUSYA SAVAŞI VE PARİS KOMÜNÜ

ALBERT RICHARD'A MEKTUP	185
MEVCUT KRİZ ÜZERİNE BİR FRANSTZA MEKTUPLAR	191
Toplumsal Devrimin Genel Sorunları Devrimci Durum ve Matrisi Alman Sosyal Demokrasi Programının eleştirisi	
TEMSİLİ HÜKÜMET VE EVRENSEL OY HAKKI	229
TANRI VE DEVLET	237
Otorite ve Bilim İnsan, Toplum ve Özgürlük	
İTTİFAKIN PROGRAMI	257
Sendika Bürokrasisi Enternasyonal'in Yapısı Enternasyonal'in Yapısı ile Devletin Yapısı Arasındaki Karşıtlık	
PARİS KOMÜNÜ VE DEVLET DÜŞÜNCESİ	275
LA LIBERTÉ'YE MEKTUP	291
ENTERNASYONAL VE KARL MARX	304

IV. BÖLÜM: SON YILLAR

DEVLET VE ANARŞİ	349
JURA FEDERASYONU'NDAKİ YOLDAŞLARA MEKTUP	379
ÉLISÉE RECLUS'YA MEKTUP	382
YENİ TOPLUMSAL DÜZENİN İNŞASI ÜZERİNE ..... J. Guillaume	384
KAYNAKÇA	409
DİZİN	413

Sunuş

Mihail Bakunin, en çok tanınan, en derin iz bırakan anarşist şahsiyetlerin başında gelir. Asi kişiliği ve eylemci pratiği haklı olarak onu bir düşünürden çok, bir eylem adamı kimliğiyle öne çıkarmıştır. Ne var ki bu gerçeklik, Bakunin'in yalnızca bir ajitator, propagandacı ve eylemci olarak bilinip tanınmasına yol açmış ve zamanla tarihsel bir haksızlığa dönüşmüştür. En az Karl Marx kadar tanındığı için, onu Marx'la kıyaslayanların çoğu teorik külliyatı bir ölçü olarak almışlardır. Bakunin'in hayat pratiğinden süzülen teorik metinleri, Marx'ın bilimsel ciltlerinin yanında daima daha küçük raflara sıkışabildiği için siyasi tarihçiler, araştırmacılar ve biyografi yazarları, Bakunin'in teorik birikimi üzerinden kolayca atlayabilmişlerdir.

Bu çalışmada da görüleceği gibi Bakunin, felsefi ve teorik kavrayışlılığı, isabetli öngörülleri ve son derece yerinde sap-tamalarıyla düşünce ve eylemi bütünleştirerek anarşist hareketin gelişiminde kilit bir rol üstlenmiştir. Bundandır ki, dostları da düşmanları da onun, anarşizmin bir kuramcısı ve eylemcisi olduğu noktasında birleşirler.

Bakunin, yaklaşık yüz elli yıl önce *Halk Devleti* fikrini savunan Alman sosyalistlerini uyarırken; “eğer devlet olacaksa zorunlu olarak baskı ve kölelik de olacaktır” diyordu. Marx'ın temsil ettiği bilimsel sosyalizmin varabileceği doruğu gayet parlak bir zihin berraklığıyla ortaya koyarken, devlet düşüncesinin kölelikten başka bir şeye yol açmayacağını ısrarla Marx'a anlatmaya çalışıyordu. Ama nafile!

Bakunin'den sonra dünya çok değişti. Zaman, onun pek çok konudaki öngörülerini acı bir biçimde doğruladı. O -devrime de bir kapı aralayabileceği- bir Dünya Savaşı beklerken, insanlık iki koca savaş yaşadı. Onun deyimiyle, “Kam-

çılı Alman İmparatorluğu", dünya savaşında iki kez yerle yeksan edilmesine rağmen, hâlâ devrimin karşısında, Prusya zamanında olduğu kadar güçlü bir engeldir. Bakunin, mücadele arkadaşlarına yazdığı son mektuplarında, devrimci dalganın gerilediğini, devrim için ya büyük çaplı bir savaşa ya da uzunca bir zamana ihtiyaç olduğunu dile getirirken, öngörü ve beklentisinde haksız değildi; I. Dünya Savaşı Rus Devrimi'ne, Macaristan ve Alman devrimlerine kapıyı araladı. Marx ile tartışma ve kavgasında Bakunin'i harfiyen doğrulayan Rus Devrimi, Marx'ın otoriter sosyalizminin yoluna girerek bambaşka mecralarda aktı. Alman devrimi, Almanya tarihinde görülmemiş kitlesel bir başkaldırı aşamasındayken Bolşeviklerin de politik sorumluluğu ve kusuruyla 1919'da bastırılarak ezildi. Aynı döneme rastlayan Macar Devrimi ise, birkaç aylık *Halk Devleti* iktidarından sonra aynı kaderi paylaştı. Bolşeviklere sığınan Macar devrimcileri, Ukrayna Anarşist Devrimi'ni bastırmakla görevlendirildiler. Ya da kendileri bu göreve talip oldular. Bütün bunlar otorite, devlet ve iktidar düşüncesinin daha I. Enternasyonal zamanında Marx ile Bakunin -günümüzde sosyalizmle anarşizm- arasında, teoride olduğu kadar pratik yaşamda da nasıl kesin bir ayırım ve iki kutup yaratığının trajik sonuçlarıdır. Bakunin'in dehası, yüz elli yıl önce Marx'la tartışırken, *Halk Devleti* -ya da proletarya diktatörlüğü- fikrinin bütün bu yaşananlara yol açacağını ona söylemiş olmasında ve Marx'ın otoriter sosyalizmiyle yolunu ayırmış olmasındadır.

Sosyalizm, tarihi boyunca daima Marx'ın çizdiği yoldan ilerledi. Fakat, anarşizm için aynı şey söylenemez. Anarşizm, Peter Kropotkin ve sonraki düşünürleriyle Bakunin geleneğinden uzaklaşarak -hepsi de özgürlüğe varan- farklı yollara girdi. Paris Komünü'nden yaklaşık yüz yıl sonra bir kez daha Paris'te kurulan barikatlar anarşist düşünceye yepyeni ufuklar ve bambaşka bir dinamizm kazandırdı. Öyle ki, günümüz anarşizmi artık ne Proudhon ne Bakunin ne de bu kitabın son bölümünde okuyacağınız James Guillaume'un talihsiz makalesi "Yeni Toplumsal Düzenin İnşası"yla kıyaslanamayacak bir içerik kazanmıştır. Söz gelimi, anar-

şistlerin yaygın bir tavır haline getirdikleri vejetaryanlık, James Guillaume'un yeni topluma önerdiği mezbahaları komik bir duruma düşürmüştür. Günümüz Anarşistlerinin her gün biraz daha olgunlaştırdıkları zorunlu çalışma, endüstri ve teknoloji karşıtı düşünce J. Guillaume'un makbuz karşılığı, karneli geçim önerisini geçersiz kılmıştır. Keza, anarşist ahlâk ve özgürlük kavrayışımızın o günden sonra vardığı yeni boyutlar J. Guillaume'un komün polisi ve ev hapsi projesini bütünüyle tartışma dışı bırakmıştır. Bugün, Guillaume'un projesine katılabilecek bir anarşisti bulmak oldukça zordur. Kısacası, Bakunin ve yoldaşı James Guillaume'dan bugüne anarşizm dünyasında çok şey değişti. Elbette, Bakunin ve öncekilerin keskin bir biçimde ortaya koydukları "devletsiz, otoritesiz özgürlük toplumu" ideali anarşistler için bugün de vazgeçilmez temel bir ilham kaynağıdır. Bakunin'in, bu kitapta derlenen düşüncelerinde bu ilham ziyadesiyle var.

Bakunin'in yazılarını kapsamlı bir antolojide toplamının bazı ciddi zorlukları var. Bakunin hayatı boyunca, *Devlet ve Anarşi* dışında temel çalışmalarının hiçbirini tamamlayamadı. Çünkü O, her şeyden önce bir eylemciydi: Bir şeyler yazmaya başlar, ama hemen ardından yazısını yarım bırakıp muhtemel bir eyleme katılmaya giderdi; ya da bir çalışmasının taslağını çoğu kez bitirir fakat onu gözden geçirip düzeltecek zamanı bulamazdı. Bakunin'in çoğu çalışması, konu dışı ara söz serpintileri ve tekrarlarla doludur. Örneğin, Marx'ın ekonomik determinizm teorisinin eleştirisi olarak başlayan *Tanrı ve Devlet* adlı eseri, kurumlaşmış dinin savunucularına yönelik kızgınlığından dolayı idealist felsefenin teşhirine saptıktan sonra, bilim, otorite, devlet, toplum ve birey arasındaki ilişkilerin ele alındığı derin bir tartışmaya dönüşerek sonuçta yarım kalmış. Kısacası, parlak bir iç bütünlüğe sahip olan Bakunin'in edebi ürünleri, yoğun tekrarlar, geri dönüşler ve çıkmazlarla insanı sersemleten makale, mektup, konuşma, özdeyiş ve broşür yığınından oluşmaktadır. Bu nedenle, Bakunin'in düşüncelerini bütünlüklü bir şekilde toparlayıp sunmak pek de kolay bir iş değil.

Gregori Petroviç Maksimov, Bakunin'in yazılarını, *Bakunin'in Politik Felsefesi ve Bilimsel Anarşizm* adıyla derleme girişiminde bulunmuş ancak, yayınlamaya ömrü yetmemişti. Maksimov'un ölümünden sonra kitap onun arkadaşları tarafından yayınlandı. Şüphesiz ki, "bilimsel" anarşizm diye bir şey yoktur. "Bilimsel sosyalizm"den nefret eden Bakunin, düşüncelerini herhangi bir sistemin daraltıcı çerçevesine hapsedmedi. Yazıldıkları dönemi ve şartları göz ardı ederek Bakunin'in yazılarını parçalayıp yeniden düzenlemek, onun ifade ediş tarzındaki dengeyi bozma tehlikesini de beraberinde getirir. Daha da önemlisi, Bakunin'in tüm yazılarına damgasını vuran coşkun kişiliği, böylesi bir çalışmada ortaya çıkmaz.

Buna rağmen elinizdeki derleme, öncelikle Bakunin'in anarşist döneminden hareket edilerek hazırlanmış ancak, olgunlaşmış düşüncelerinin ilk belirtilerini görmek açısından anarşizm öncesi dönemindeki yazılarından da bazı bölümleri kapsıyor.

Düşünceleri derli toplu yayınlanmadığı halde, Türkiye'de en az Marx kadar tanınan eylemci Bakunin'i bu çalışmayla biraz da teorik açıdan tanımış olacağız.

Kaos Yayınları

James Guillaume
Bir Biyografi Denemesi

Mihail Bakunin

- I -

Bakunin'in yoldaşı ve silah arkadaşı olan James Guillaume, Fransızca basılan 6 ciltlik toplu eserlerinin ilk 5 cildini kendisi yayınladı. Guillaume'un, önce toplu eserlerinin 2. cildinin girişinde Bakunin üzerine yazdığı aşağıdaki biyografi, orijinalinden İngilizce'ye çevrildi.

Bu biyografi yalnızca Bakunin'in hayatı bakımından değil, aynı zamanda, o dönemin sosyalist hareketindeki çarpıcı olaylar bakımından da ilk elden bir kaynak olma özelliğinde. Bu biyografi, elinizdeki kitapta toplanan birçok seçki için çok değerli arka plan bilgileri sunmaktadır. Yalnızca tanık olduğu olayları kaydetmekle kalmayıp aynı zamanda olaylara yön veren Guillaume, 1869 yılında Bakunin ile tanışmadan çok önce anarşizme yönelmişti. Guillaume, 1866 yılında Cenevre'de ilk kongresini yapan Birinci Enternasyonal'in İsviçre'deki kurucularından biri olmuştu. Enternasyonal'in tüm kongrelerine katılan Guillaume'un yayınladığı 4 ciltlik Enternasyonal tarihi, gerek o dönemdeki sosyalist hareket üzerine olsun, gerekse de 1900'lerin başlarında Fransa ve diğer ülkelerdeki derrimci sendikal hareketin kökeni üzerine yazılan en temel kaynaklardan biridir. Liberter teori ve pratik üzerine de kapsamlı çalışmalar yapan Guillaume, aynı zamanda birçok dergi ve gazete de yayınladı. Guillaume, kültürel konular üzerine kaleme aldığı kapsamlı yazılarıyla, 19. yüzyılın başlarında İsviçreli eğitimci Johann Pestalozzi tarafından temsil edilen liberter ilerici eğitim teorisine de değerli katkılarda bulundu.

Mihail Aleksandroviç Bakunin, 18 Mayıs 1814⁽¹⁾ yılında, Tver kentinin Premukino adlı küçük bir köyündeki bir malikânedede doğdu. Başarılı bir diplomat olan babası, genç bir ataşe olarak yıllarca Floransa ve Napoli'de yaşamıştı. Kırk yaşında Rusya'ya döndükten sonra, bölgenin tanınmış ailelerinden olan Muravyev ailesinin 18 yaşındaki kızıyla evlenip ünlü malikânesine yerleşmişti. Liberal fikirlere sahip olan baba Bakunin bir ara Dekabrist⁽²⁾ bir kulübün çalışmalarına yüzeysel bir şekilde katılmıştı. Ancak I. Nikola Çar olduktan sonra, politikayı bırakıp, kendisini malikânesinin işlerine ve en büyükleri Mihail olan 5 erkek ile 5 kız çocuğunun eğitimine adanmıştı.

Mihail, on beş yaşında St. Petersburg'daki topçu okuluna girdi, üç yıl sonra ise genç bir subay olarak görevlendirilip Minsk ve Polonya'nın Grodno kentindeki garnizonlara gönderildi. İkinci görev yerine, 1832'deki Polonya ayaklanmasının bastırılmasından hemen sonra varmıştı. Polonya'nın içinde bulunduğu korkunç durum, iyi yetişmiş bu centilmen subayı adeta dehşete düşürerek despotizme karşı duyduğu öfkenin daha da derinleşmesine yol açtı. İki yıl sonra ordu-dan istifa edip, ailesinin malikânesinde geçirdiği kimi yaz tatilleri dışında altı yıl boyunca yaşayacağı Moskova'ya gitti.

Moskova'da felsefe eğitimi gören Bakunin, Fransız Ansiklopedistlerini okumaya başladı. Fichte felsefesine karşı duyduğu ve Stankeviç ile Belinski⁽³⁾ isimli arkadaşlarıyla paylaştığı heyecan, 1836 yılında, Fichte'nin *Vorlesungen über die Bestimmung des Gelehrten* (Bir Bilginin Gezisi Üzerine Söylevler) isimli eserini tercüme etmesine yol açtı. Fichte'den yola çıkan Bakunin, o sıralar Alman aydınları arasında en etkili düşünür olan Hegel'in felsefesi üzerinde yoğunlaşmaya başladı. Prusya devletinin aklanmasına hizmet etmesine rağmen, "tüm varlıklar ussaldır" vecizi, Hegelciliği tüm kalbiyle kucaklayan bu genç adamın gözünü kamaştırmıştı. Bakunin 1839 yılında Aleksandr Herzen ve sürgünden Moskova'ya dönen arkadaşı Nikolay Ogarev ile tanıştı; ancak her ikisinin düşünceleri Bakunin'in düşüncelerine karşıt olduğundan dolayı, bu düşünsel bir tanışma olmadı.

1840 yılında 26 yaşında olan Bakunin, önce St. Peters-

burg'a ardından da, Moskova Üniversitesi'nde felsefe ya da tarih profesörlüğü için kendisini yetiştirmek üzere Almanya'ya okumaya gitti. Nikolay Stankeviç aynı yıl içinde İtalya'da öldüğünde, Bakunin hâlâ ruhun ölümsüzlüğüne inanıyordu (Herzen'e mektup, 23 Ekim 1840). Ancak, entelektüel evriminin seyri içinde Bakunin, Hegel felsefesini devrimci bir teori olarak görme noktasına geldi. Nasıl ki Ludwig Fuerbach, Hegelci doktrin aracılığıyla "Hristiyanlığın Özü" adlı eserinde ateizme vardıysa, Mihail Bakunin de aynı şekilde Hegel'i kendi siyasal ve toplumsal düşüncelerine uygulayarak toplumsal devrime vardı.

Bakunin 1842 yılında Berlin'den Dresden'e geçti. Orada, Arnold Ruge⁽⁴⁾ ile birlikte çalışarak, devrimci fikirlerini ilk defa formüle ettiği *Deutsche Jahrbücher*'i (Alman Yıllıkları) yayınladı. Bakunin'in "Almanya'da Gericilik: Bir Fransız'dan birkaç satır" adlı makalesi şu ünlü duyuruyla bitiyordu:

Tüm yaşamın erişilmez ve sonsuz yaratıcı kaynağı olduğu için yıkan ve imha eden içgüdüye güvenelim. Yıkma güdüsü aynı zamanda yaratıcı bir güdüdür.

Herzen başlangıçta bu makalenin gerçekten bir Fransız tarafından yazıldığına inanmış ve günlüğüne şunları yazmıştı; "Çok güçlü ve sağlam bir çağrı, demokrat partinin zaferi. Yazı, başından sonuna kadar geniş bir yankı uyandıracak güçte."

Ünlü Alman şairi Georg Herwegh, Bakunin'i Dresden'de ziyaret etti ve iki adam sarsılmaz bir dostluk kurdu. Bakunin'in fedakâr bir dostu haline gelen bir başka Dresden sakinisi de müzisyen Adolf Reichel'di.

Kısa süre içinde Saksonya Hükümeti, Ruge ve arkadaşlarına düşman oldu ve bunun üzerine Bakunin ile Herwegh Saksonya'dan ayrılarak İsviçre'ye gittiler. Bakunin orada Wilhelm Weitling⁽⁵⁾ etrafında kümelenmiş olan Alman komünistleriyle ilişkiye girdi. 1843-44 kışında ise Bern'de, daha sonra Bern Üniversitesi'nde tıp profesörü olan Adolf Vogt ile ömür boyu sarsılmayacak bir dostluk geliştirdi. Rus Hükümeti'nin, İsviçre yetkililerinden Bakunin'in iadesini istemeleri üzerine Bakunin, 1844 yılının Şubat ayında Bern'

den ayrıldı, kısa bir süre Brüksel'de kaldıktan sonra, 1847 yılına kadar kalacağı Paris'e gitti.

- II -

Bakunin Paris'te yeniden Herwegh, eşi Emma Siegmund ve 1843 yılında Paris'e gelmiş olan Karl Marx ile buluştu. Marx önceleri Arnold Ruge ile birlikte çalıştı, ancak kısa bir süre sonra o ve Engels ayrı bir yoldan giderek kendi ideolojilerini formüle etmeye başladılar. Bakunin geceler boyu tartıştığı Proudhon'la sık sık görüşüyordu ve ayrıca George Sand ile de sıcak bir ilişkisi vardı. Paris yılları, entelektüel gelişimi açısından Bakunin'in en verimli yıllarıydı -devrimci programına kaynaklık eden düşüncelerinin ana hatlarıyla biçimlenmeye başladığı dönem bu olmakla beraber, kendisini metafizik idealizmden tam olarak kurtarması ancak çok sonraları olacaktı. 1871 yılında yazdığı bir yazıda, söz konusu dönem boyunca Marx ve Proudhon ile olan entelektüel ilişkilerinden bahsederken o günleri şöyle anımsar:

Bilgi söz konusu olduğunda, Marx benimle kıyaslanmayacak derecede ileriye ve halen de öyledir. O zamanlar ben politik ekonomi hakkında hiçbir şey bilmiyordum, henüz kendimi metafizik hastalıktan kurtaramamıştım ve benim sosyalizim yalnızca içgüdüsel bir sosyalizimdi. Oysa Marx benden yaşça küçük olmasına rağmen çoktan ateist olmuş, bilinçli bir materyalist ve yetkin bir sosyalistti. Bugün savunduğu teorisinin temel sacayaklarını o dönemde kurmaktaydı. Sık sık görüşürdük. Bilgisi ve proletarya davasına olan tutkun adanmışlığı nedeniyle -oldukça kibirli olmasına rağmen- ona derin bir saygı duyuyordum. Hep bilgi verici ve nükteli olan konuşmasına her zamanki olağan küstahlığının eşlik etmediği nadir zamanlarda sohbetini büyük bir merakla dinlerdim. Ancak aramızda hiçbir zaman gerçek bir samimiyet kurulamadı -mizaçlarımız buna izin vermiyordu. Marx bana duygusal idealist diyordu ve haklıydı; ben ise ona kibirli, vefasız ve hilekâr diyordum ve ben de haklıydım.

Bakunin, Engels'i ise *Devlet ve Anarşi* isimli çalışmasında şöyle karakterize ediyor:

1845 yılında Alman komünistlerinin lideri Marx'tı. Sadık dostu Engels de akıllı biri olmakla beraber Marx kadar birikimli değildi. Buna rağmen Engels daha pratikti ve politik iftiracılıkta, yalan söylemekte ve entrikada Marx'tan daha az usta değildi. İki birlikte Alman komünistlerinin veya otoriter sosyalistlerin gizli bir derneğini kurmuşlardı.

1870 tarihli Fransızca bir yazısında Bakunin, Proudhon'u Marx ile karşılaştırarak değerlendirir:

Ölümünden birkaç ay önce kendisine de söylediğim gibi, klasik idealist geleneği sarsmak için sarfettiği tüm çabalarına rağmen, Proudhon yaşamı boyunca iflah olmaz bir idealist olarak kalıp İncil'i, Roma Hukuku'nu ve metafiziği aşamadı. Proudhon'un en büyük talihsizliği onun doğa bilimlerini hiç okumamış ve böylesi yöntemleri benimsememiş olmasıydı. Proudhon dahiyane bir içgüdüye sahipti ve doğru yolu görüyordu, fakat, idealist düşünce metodu tarafından engellendiği için, her defasında eski hatalarına düşüyordu. Proudhon ebedi bir çelişkiydi; gayretkeş bir dahi ve idealist aldatmacalara karşı çıkan ama ne yazık ki kendisi bu aldatmacaların hakkından gelemeyen devrimci bir düşünür... Marx bir düşünür olarak doğru yoldadır. Marx, tarihteki hukuksal evrimin, ekonomik ilerlemenin nedeni değil, onun sonucu olduğu ilkesini tespit etti ki, bu önemli ve yararlı bir kavrayıştı. Bu yorumu yapan ilk kişi Marx olmamasına rağmen -aynı teori şu veya bu ölçüde Marx'tan önce başka birçok kişi tarafından da formüle edilmişti- yine de ekonomik bir sisteme böylesine sağlam bir temel kazandırma onuru Marx'a aittir. Öte yandan, Proudhon özgürlüğü Marx'tan daha iyi anlayıp hissetti. Ona musallat olan metafizik doktrini bir yana bırakırsak, Proudhon içgüdüsel olarak devrimciydi; şeytana taparak Anarşi ilan etti. Marx da pekâla çok daha rasyonel bir özgürlük sistemi oluşturabilirdi, ancak Marx özgürlük içgüdüsünden yoksundur - tepeden tırnağa otoriter biridir.

Bakunin, 29 Kasım 1847 yılında Paris'te, 1830 Polonya ayaklanmasının anıldığı bir toplantıda, Rus Hükümeti'ni şiddetle kınadığı bir konuşma yapmıştı. Rus Büyükelçisi Kiselev'in isteği üzerine, Fransa'dan sınır dışı edildi. Bakunin'e sempati duyanların giriştikleri geniş protestolar karşısında, Kiselev, Bakunin'in Rus Hükümeti tarafından devrimci biri olarak görünmekle görevlendirildiği, ancak bu işte

çok ileriye gittiği şeklinde bir dedikodu yaydı. (Bunlar, Bakunin'in 29 Mayıs 1867'de Fanelli'ye yazdığı bir mektupta anlatılmaktadır). Bakunin daha sonra Brüksel'e gitti ve orada yeniden Marx ile buluştu. Marx ve çevresi hakkında, Bakunin arkadaşı Herwegh'e şunları yazıyordu:

Alman işçiler, Bornstadt, Marx, Engels -özellikle Marx- ortamı zehirliyorlar. Teoride kibirlilik, art niyet, dedikodu, gösterişçilik ve kibir, pratikte ise ödlelik. Yaşam, eylem ve duygular hakkında bol bol nutuk -içinde yaşamın, eylemin ve duyguların bulunmadığı nutuklar- ve hiçbirinin hayata geçirilmesi. Daha ileri işçiler hakkında iğrenç dalkavukluklar - ve boş konuşmalar. Onlara göre Feuerbach bir "burjuva"dır, gel gör ki, BURJUVA sıfatı iğrenç bir şekilde, tepeden tırnağa bir başkentteki burjuvadan çok daha burjuva olanlar tarafından telaffuz ediliyor -kısacası her şey boş lafazanlık ve yalandan ibaret. Böyle bir ortamda hiç kimse özgürce nefes alamaz. Onlardan uzak duruyorum ve *Kommunistischer Handwerkerverein*'lerine (Komünist Sendika Birliği) gitmeyeceğimi ve bu örgütle hiçbir ilgimin olmayacağını kendilerine açıkça belirttim.

- III -

24 Şubat 1848 Devrimi Fransa'nın kapılarını yeniden Bakunin'e açtı. Ancak tam Paris'e dönmek üzereyken, Viyana ve Berlin'de meydana gelen olaylar planlarının değişmesine yol açtı ve Bakunin Nisan'da Almanya'ya doğru yola çıktı. Aynı zamanda Polonya isyancı hareketine katılabileceğini de umut ediyordu. Köln'e geldiğinde, *Neue Rheinische Zeitung* adlı yayını çıkarmaya başlayan Marx ve Engels'le yeniden karşılaştı. Bu, "Paris Demokratik Lejyonu"nun, Baden Büyük Dükü'ne karşı bir ayaklanma başlatmak üzere, Almanya'ya sefer düzenlediği dönemdi. Bu girişim korkunç bir yenilgiyle sonuçlanmıştı. Marx ve Engels, diğer Alman sürgünlerle birlikte bu talihsiz ayaklanmanın lideri olan Bakunin'in dostu Herwegh'e şiddetli bir şekilde saldırıyorlardı. Bakunin dostunun imdadına koşarak onu savundu. Çok sonraları -1871'de- Bakunin şöyle yazıyordu; "Bu tartışmada Marx ve Engels'in haklı olduğunu açıkça ka-

bul etmek durumundayım. Tipik bir küstahlıkla, Herwegh'in kendisini savunmak üzere orada olmadığı bir zamanda ona saldırdılar. Onlarla yaşadığım yüz yüze bir çatışmada, hararetle Herwegh'i savundum ve onlarla aramdaki karşılıklı nefret böylece başlamış oldu."

Daha sonra, Haziran 1848'de Bakunin, Berlin ve Breslo'ya, oradan da Prag'a giderek, Slav Kongresi'ni devrimci demokratik bir doğrultuda etkilemeye çalıştı. Bir hafta süren ve acımasızca bastırılan bir ayaklanmaya katıldıktan sonra tekrar Breslo'ya geri döndü. Marx'ın denetimindeki *Neue Rheinische Zeitung* 6 Temmuz tarihli sayısında Paris muhabirinden gelen bir mektubun aşağıdaki bölümünü yayınladığında, Bakunin hâlâ oradaydı:

Slav yanlısı propagandaya ilişkin olarak, dün bize, George Sand'ın, Rus sürgün Mihail Bakunin'i büyük ölçüde deşifre eden ve onun, talihsiz Polonyahlar'ın tutuklanmasında anahtar rolü oynayan yeni görevlendirilmiş bir RUS AJANI olduğunu gösteren belgelere sahip olduğu söylendi. George Sand bu belgeleri bazı arkadaşlarına göstermiştir.

Bakunin vakit geçirmeden, Breslo'daki *Allgemeine Oder Zeitung* gazetesinde yayınlanan ve 16 Temmuz tarihli *Neue Rheinische Zeitung*'da yeniden basılan mektubuyla, bu bildik iftirayı protesto etti. Ayrıca George Sand'a da yazarak açıklama istedi. George Sand, *Neue Rheinische Zeitung*'un editörüne gönderdiği açık mektupta şu cevabı verdi.

Muhabirinizin iddiaları tamamen yanlıştır. Elimde herhangi bir belge yoktur. M. Bakunin'e yönelttiğiniz hakaretler hakkında elimde en ufak bir kanıt yoktur. Bakunin'in kişisel bütünlüğü ve ilkelerine adanmışlığı konusunda hiçbir zaman en ufak bir şüphe olmamış gibi, hiç kimseyi de, ona bu şüpheleri atfetmekle görevlendirmiş değilim. Bu mektubu acilen gazetenizde yayınlamanız için vicdanınıza ve şeref anlayışınıza sesleniyorum.

Marx, George Sand'ın mektubunu şu yorum eşliğinde yayınladı: "Bizler, kamuoyunun tanıdığı bireylere gösterilmesi gereken hassasiyet konusundaki basın kuralının gereğini yerine getirdik ve aynı zamanda, M. Bakunin'e, Paris'

teki belirli çevrelerde dolaşan şüpheleri giderme imkânı verdik.”

Basının, olayları doğrulama zahmetine girmeden, yanlış ve iftira dolu iddiaları yayma biçimindeki temel mantığı üzerinde durmak tamamen gereksizdir!

Bir sonraki ay Bakunin ve Marx tekrar Berlin’de görüş-tüklerinde gönülsüz bir barış yapıldı. Bakunin bu görüşmeyi 1871’de anımsarken şöyle diyordu: “Ortak dostlarımız, ku-caklaşmamız için ısrar etti, sohbet sırasında Marx şakayla karışık bana, ‘Artık gizli bir komünist örgütün şefi olduğumu biliyor musun, öylesine disiplinli bir örgüt ki, eğer herhangi bir üyesine “Bakunin’i Öldür” deseydim sen şu anda ölüydün!’ dedi.”

Prusya ve Saksonya’dan sınır dışı edilen Bakunin, 1848 yılının geri kalan bölümünü Anholt ve çevresinde geçirdi. Orada, *Slav Kongresi’nin Üyesi ve Bir Rus Yurtseveri Olan Mihail Bakunin’den Slavlar’a Çağrı* adlı Almanca kitap-çığını yayınladı. Bakunin bu çalışmasında, devrimci Slav-lar’ın diğer ulusların -Macar, Alman ve İtalyan- devrimcile-riyle birleşerek, dönemin üç önemli otokrasisi olan Rus İm-paratorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Prus-ya Krallığı’nı yıkmalarını öneriyordu; bunu Slav halklarının kurtuluşu ve özgür federasyonları izleyecekti. Marx bu düşünceleri 14 Şubat 1849 tarihli *Neue Rheinische Zeitung*’da eleştiriyordu:

Bakunin dostumuzdur, ancak bu, onun kitapçığını eleştir-meyeceğimiz anlamına gelmez. Ruslar, Polonyalılar ve belki de Türk Slavları dışındaki tüm Slav halkları geleceksizdir; şu te-mel nedenle ki, bağımsızlık için elzem olan tarihsel, coğrafik, politik ve endüstriyel koşullardan yoksundurlar.

Slav sorununa yaklaşımda, Marx ile kendisi arasındaki fark üzerine Bakunin 1871’de şunları yazıyordu:

1848’de anlayamıyorduk, ama onun yaklaşımının benden daha doğru olduğunu şimdi kabul ediyorum. Devrimci hareke-tin atmosferiyle kendimden geçip büyülediğim için, ben devri-min pozitif yönünden ziyade negatif yönüne ilgi duyuyordum. Buna rağmen, Marx’ın yanıldığı, benim haklı olduğum bir nok-

ta var. Bir Slav olarak, ben Slav ırkının Alman boyunduruğun-dan kurtulmasını istiyordum, bir Alman yurtseveri olan Marx ise, Slavlar’ın Alman egemenliğinden kurtulmasını ne o zaman kabul ediyordu ne de şimdi kabul ediyor. Marx, o zamanlar, Al-manlar’ın misyonunun şu veya bu şekilde Slavlar’ı uygarlaştı-rmak -buna Almanlaştırmak diyelim- olduğunu düşünüyordu ve halen de öyle düşünüyor.⁽⁶⁾

Bakunin 1849 yılının Ocak ayında gizlice Leipzig’e geldi. Orada, Praglı genç bir Çek grubuyla birlikte, Bohemya’da başlatacakları bir ayaklanmanın hazırlıklarına koyuldu. Almanya ve Fransa’da gittikçe yükselen gericiğe rağmen hâlâ umut vardı, çünkü Avrupa sathında devrimin henüz ta-mamen bastırılmadığı pek çok yer vardı. Roma’dan sınır-dışı edilen Papa IX. Pius’un yerini, orduya Garibaldi ile bir-likte komuta eden Mazzini, Saffi ve Armellini üçlüsünün yönetiminde olduğu Roma Cumhuriyeti almıştı. Tekrar özgür-lüğüne kavuşan Venedik, Avusturyalıların kuşatmasını kahramanca geri püskürtmüştü; Kossuth’un liderliğinde Avusturya’ya karşı ayaklanan Macarlar, Habsburglular’ı yenilgiye uğrattılar. Ve Frankfurt Parlamentosu tarafından onaylanan Alman İmparatorluğu anayasasının Saksonya Kralı tarafından reddedilmesi üzerine, 3 Mayıs 1849’da Dresden’de bir halk ayaklanması patlak verdi. Kral kaçtı, geçici bir hükümet ilan edildi. İsyancılar beş günlüğüne şehri denetimleri altına aldılar. Nisan’ın ortalarında Leip-zig’den ayrılarak Dresden’e gelen Bakunin, ayaklanmanın liderlerinden biri olmuş ve Prusya askerlerine karşı barikat-ları savunan isyancılar için yüce bir kahramanlığın esin kaynağı olmuştu. Dev cüssesi ve devrimciliğiyle öteden beri meşhur olan Bakunin, tüm gözlerin üzerinde odaklandığı kişi olmuştu. Kısa süre içinde Bakunin bir efsane atmosferi tarafından kuşatılmıştı. İsyancıların yaktıkları ateşler yal-nızca ona atfedilmişti; Bakunin’in “devrimin gerçek ruhu” olduğu, yaygın terörizme onun önyak olduğu, Prusyalıların barikatlara ateş etmelerini engellemek için, sanatsal hazi-nelerin müzelerden ve galerilerden çıkarılıp barikatların üzerinden gösterilmesini onun savunmacılara tavsiye ettiği yazılıyordu - hikâyeler bitmek bilmiyordu.

9 Mayıs'ta -sayıca ve cephane bakımından büyük ölçüde gücünü yitiren- isyancılar Freiberg'e çekildiler. Freiberg'de kalan askerlerini Bohemya'ya götürüp orada yeni bir ayaklanmanın kıvılcımlarını çıkması için Bakunin, Stephen Born'a (Alman işçilerin ilk örgütü olan Arbeiter Verbrüderung'un örgütleyicisi) umutsuzca yalvardı. Ancak Born bu öneriyi reddederek güçlerini dağıttı. Yapacak başka bir şey göremeyen Bakunin, besteci Richard Wagner ve Heubner -Bakunin'e çok bağlı olan bir demokrat- Chemnitz'e gittiler. Silahlı burjuvazi geceleyin Heubner ve Bakunin'i orada yakalayarak Prusyalılar'a teslim etti. Wagner ise kızkardeşinin evinde saklanarak kurtuldu.

Bakunin'in bu ayaklanmadaki rolü kararlı bir savaşçı ve yetkin bir stratejist olmasıydı. Birkaç yıl sonra, düşmanı Marx bile, New York'taki *Daily Tribune* gazetesine gönderdiği -ve 2 Ekim 1852'de "Almanya'da Devrim ve Karşıdevrim" başlığıyla yayınlanan- mektuplarından birinde, Bakunin'in bu ayaklanmadaki önemli katkısından bahsetmek zorunda kalmıştı:

Dresden'de sokak savaşı dört gün sürdü. "Toplum muhafızları" şeklinde örgütlenen Dresden esnafı, savaşmayı reddetmekle kalmamış, birçoğu isyancılara karşı askerleri desteklemişlerdi. İsyancıların neredeyse tümü civardaki fabrikalarda çalışan işçilerdi. Bir liderde aradıkları soğuk kanlılığı ve yeteneği Rus mülteci Mihail Bakunin'de keşfetmişlerdi.

- IV -

Königstein kalesine atılan Bakunin birkaç aylık bir hapisten sonra nihayet 14 Ocak 1850'de ölüm cezasına çarptırıldı. Aynı yılın Haziran ayında cezası ömür boyu hapse çevrildi ve Avusturyalı yetkililerin talebi üzerine Avusturya'ya iade edildi. Bakunin önce Prag'da tutuldu, ardından, Mart 1851'de Olmütz'e götürülerek orada idam cezasına çarptırıldı. Ancak bir kez daha cezası ömür boyu hapse çevrildi. Avusturya hapishanelerinde Bakunin'e zalimce davranılmıştı; elleri ve ayakları zincire vurulmuştu, Olmütz'de ise duvara zincirlenmişti.

Kısa süre sonra, Avusturyalılar Bakunin'i Rusya'ya teslim ettiler ve orada Peter-Paul kalesinin korkunç zindanlarına atıldı. Zindandaki tutsaklığının başlarında Bakunin'i ziyaret eden Çar'ın temsilcisi Kont Orlov, Çar'ın yazılı bir itiraf istediğini ve bu itirafın hem ruhsal hem de fiziksel olarak Bakunin'i Rusya'nın hizmetine sokacağını umduğunu söyledi. Tüm eylemleri bilindiği ve açıklayacak herhangi bir sırı olmadığı için, Bakunin Çar'a yazmaya karar verdi:

İtirafıta bulunmamı istiyorsunuz; ama tövbekâr bir günahkârın başkalarının kötülüklerini ifşa etmek ya da o kötülükleri kendi günahlarına dahil etmek zorunda olmadığını bilmelisiniz. Bana güvenen hiç kimseye asla ihanet etmemiş olmanın onuruna ve vicdani rahatlığına sahibim, bu yüzden size hiçbir isim vermeyeceğim.

Çar I. Nikola, Bakunin'in mektubunu okuduğunda, dikkatle şunları söyledi: "Bu güçlü bir ruha sahip olan iyi bir delikanlı fakat tehlikeli biridir, gözlerimizi onun üzerinden asla ayırmamalıyız."⁽⁷⁾

1854'te Kırım Savaşı patlak verdiğinde, Peter-Paul kalesi İngilizler tarafından bombardımana tutuldu ve bunun üzerine Bakunin Schlüsselberg hapishanesine götürüldü. Orada iskorbüt hastalığının pençesine düşen Bakunin'in tüm dişleri döküldü. Hapis yaşamının son dönemi hakkında bizzat kendisinin bana anlattıklarından yola çıkarak, Bakunin'in ölümünden bir sonraki gün yazdıklarını izninizle buraya almak istiyorum:

İğrenç hapis tayını midesini tam anlamıyla perişan etmişti, öyle ki, yediği her şey mide bulantısına ve kusmasına yol açıyordu ve yalnızca ekşi lahana dilimlerini rahatça hazmedebiliyordu. Ancak vücutça takatten düşmesine rağmen, ruhsal açıdan dimdik ayakta idi. Her şeyden çok korktuğu da buydu; hapis yaşamının ruhunu tahrip etmesinden; adaletsizliğe artık öfke duymamaktan, onu ayakta tutan isyan tutkusunu artık yüreğinde hissetmemekten; kendisine işkence yapanlardan af dileyerek kaderine razı olacağı günlerin gelip çatmasından. Ama bu korkuları yersizdi; ruhunda bir an bile en ufak bir dalgalanma olmamış ve hapsedildiği o araftan adeta girdiği gibi çıkmıştı; yılmadan ve meydan okuyarak...

Bakunin ayrıca, uzun ve çekilmez yalnızlıktan zihinsel olarak uzaklaşmak için, Olimpos'un emriyle Kafkasya Kayalıkları'na zincirlendiğinde, okyanus perilerinin, Jüpiter'in intikamını alan kurbanı güç ve neşe kazandıran tatlı ve kederli melodilerini duyan insanlığın yüz akı Prometyüs'ün efsanesini zihninde canlandırarak eğlendiğini de bize aktarmıştı.⁽⁸⁾

I. Nikola'nın ölümüyle birlikte, Bakunin'in durumunun bir ölçüde hafifleyeceği umuluyordu. Ancak yeni Çar II. Aleksandr, Bakunin'in adını af listesinden bizzat silmişti. Çok sonra, Bakunin'in annesi Çar'ın huzuruna çıkıp oğluna acıması için Çar'a yalvarmış, bunun üzerine otokrat şu cevabı vermişti; "Madam, oğlunuz canlı olduğu sürece serbest bırakılmayacaktır." Bir gün Aleksandr, kendisinden önceki Çar'a Bakunin tarafından gönderilen mektubu okurken yardımcı Prens Gonçarov'a şöyle demişti; "İyi de, bu mektupta en ufak bir pişmanlık belirtisi göremiyorum."

Sonunda 1857'de Aleksandr yumuşamaya razı oldu ve Bakunin hapisten çıkarılıp Sibirya'da müebbet sürgüne gönderildi. Bakunin'e, Tomsk bölgesine yerleşme izni verildi. 1858 yılının ikinci yarısında, Bakunin, Antonia Kwiatkowska adlı genç bir Polonyalı kızla evlendi. Bir süre sonra -anne tarafından akrabası olan Doğu Sibirya Genel Valisi Nikolay Muravyev'in müdahalesiyle- Bakunin'in Irkutsk'a yerleşmesine izin verildi. Irkutsk'ta önce bir devlet acentesi olan Amur Kalkınma Dairesi'nde ardından da bir maden kuruluşunda çalıştı.

Bakunin, çabucak serbest bırakılıp, Rusya'ya dönmesine izin verilmesini beklemişti. Ancak ona yardım etmeye çalışan Muravyev, bürokrasiye karşı olduğu için bulunduğu makamı kaybettiğinden, Bakunin ancak bir tek yolla yeniden özgürlüğüne kavuşabileceğini anlamıştı; kaçmak. Ticaret bahanesiyle -sözde ticari görüşmeler ve hükümet tarafından onaylanan eğitim için- 1861 yılının Haziran ortalarında Irkutsk'tan ayrılan Bakunin Temmuz'da Nikolaevsk'e vardı. Ardından, devlet ulaşım aracı olan *Strelok* ile yolculuk yaparak güneydeki Kastri limanına ulaştı ve oradan da kendisini Japonya'daki Hakodate'ye götürecek olan Amerikan ticaret gemisi *Vickery*'ye bindi. Hakodate'den

sonra Yokohoma'ya ardından Ekim'de San Fransisko'ya ve Kasım'da da New York'a ulaştı. 27 Aralık 1861'de Bakunin Londra'ya vardığında, Herzen ve Ogarev tarafından uzun süre önce kaybedilmiş bir kardeş gibi karşılandı.

- V -

Batı Avrupa'ya dönüşünden sonra geçen altı yıl boyunca Bakunin'in gerçekleştirdiği etkinlikleri kısaca özetleyeceğim. Bakunin, Herzen ve Ogarev ile olan kişisel dostluğuna rağmen, onların gazetesi *Kolokol*'un (Çan) politik çizgisiyle uyuşamayacağını çok kısa bir süre sonra anladı. 1862 yılında Bakunin mevcut düşüncelerini iki kitapçıkla ifade etti: *Rus, Polonyalı ve Diğer Slav Dostlarıma* ile *Romanov, Pugaçev ya da Pestel*?⁽⁹⁾

1863 yılında patlak veren Polonya ayaklanması Bakunin'i, tüm eylem adamlarını birleştirip etkili yardımlar sağlayarak devrimi derinleştirmeye uğraştığı bir sırada yakaladı. Fakat bir Rus lejyonu örgütleme girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı ve Albay Lapinski'nin düzenlediği sefer boşa çıktı. Ardından Bakunin yardım almak umuduyla -eşiyle yeniden birleşeceği- Stockholm'e gitti. Nedense planları tamamen başarısızlığa uğradı ve Bakunin Londra'ya döndü. Bir sonraki durağı İtalya oldu, 1864 yılının ortalarında ise tekrar İsveç'e döndü. Oradan bir kez daha Londra'ya gittiğinde yine Marx'la görüştü, ardından da Paris'e gidip yeniden Proudhon ile buluştu. Sonunda tekrar İtalya'ya geri döndü.

1859 savaşının ve Garibaldi'nin 1860'taki kahramanca seferinin bir sonucu olarak, İtalya o sıralar yeni bir çağın eşiğine gelmiş bulunuyordu. Önce Floransa'da, ardından da Napoli ve çevresinde yaşayan Bakunin 1867'ye kadar İtalya'da kaldı. Bu, propaganda çalışmalarını sürdürüp zamanı geldiğinde doğrudan eylemlere girişecek devrimcilerden oluşan gizli bir örgüt kurma planlarını tasarlamaya başladığı dönemdi. 1864'ten itibaren Bakunin hiç ara vermeksizin İtalyanlar'ı, Fransızlar'ı, İskandinavlar'ı ve Slavlar'ı Enternasyonal Kardeşlik olarak bilinen, aynı zamanda Devrimci

Sosyalistler İttifakı da denilen gizli bir örgüte katmaya çalıştı. Bakunin ve arkadaşları aynı zamanda, parolası "Tanrı ve Ülke" olan Mazzini'nin koyu dindar cumhuriyetçi taraftarlarıyla da mücadele halindeydiler. Ayrıca, Napoli'de *Libertà e Giustizia* (Özgürlük ve Adalet) adıyla yayınladığı gazetede, Bakunin devrimci programını geliştirmekteydi.⁽¹⁰⁾

İki yıldan beridir tüm çabalarını üzerinde yoğunlaştırdığı gizli örgüt ve programıyla ilgili olarak Temmuz 1866'da dostları Herzen ve Ogarev'e bilgi verdi. Bakunin'e bakılırsa Polonyalı ve Rus üyelerin yanı sıra, örgütün artık İsveç, Norveç, Danimarka, Belçika, İngiltere, Fransa, İspanya ve İtalya'da da üyeleri vardı.

1867'de birçok ülkenin burjuva demokratları (Fransızlar ve Almanlar ağırlıkta olmak üzere) Barış ve Özgürlük Birliği'ni kurarak Cenevre'de bir kongre toplamışlar ve bu kongre büyük bir ilgi uyandırmıştı. Bu örgüte ilişkin olarak bazı olumsuz yaklaşımlara sahip olmasına rağmen, Bakunin yine de örgütün üyelerini devrimci sosyalizm lehine etkileyebileceğini umuyordu. Kongreye katılarak delegelere hitap etti ve Birlik Yürütme Komitesi'ne üye oldu. Koca bir yıl, toplumsal devrimci bir program uygulaması için, Yürütme Komitesi'ni ikna etmeye çalışmakla geçirdi. Birliğin 1868'de Bern'de yapılan ikinci kongresinde Bakunin ve Devrimci Sosyalistler İttifakı'ndaki yoldaşları, bulanık olmayan, açık seçik devrimci kararlar çıkarması için kongreyi ikna etmeye çalıştılar. Ne var ki, birkaç gün süren hararetli tartışmalardan sonra yapılan oylamayı Bakunin ve arkadaşları kaybetti. Bunun üzerine, devrimci sosyalistlerin azınlıkta kalan fraksiyonu, 25 Eylül 1868'de Birlik'ten istifa ederek, hemen aynı gün, Enternasyonal Sosyal Demokrasi İttifakı adıyla yeni ve açık -gizli olmayan- bir örgüt kurdular. İttifak'ın İlkesel Deklerasyonu Bakunin tarafından kaleme alınmıştı; adeta düşüncelerinin bir özetiydi, 1842 yılında Almanya'da başladığı uzunca bir ideolojik gelişim döneminin ürünüydü. Başka noktaların yanı sıra, Deklerasyon şunları belirtiyordu:

İttifak ateist olduğunu ilan eder; sınıfların tamamen ortadan kaldırılmasını, her iki cins için eksiksiz politik, ekonomik

ve toplumsal eşitliği amaçlar. İttifak toprağın ve üretim araçlarının, tıpkı tüm diğer mülkiyetler gibi, tüm toplumun kolektif mülkiyetine dönüştürülerek, tarımsal ve endüstriyel örgütleri aracılığıyla işçiler tarafından işletilmesini ister. İttifak, ilgili ülkelerdeki kamu hizmetlerini yürüten basit aygıtlara indirgenecek olan mevcut tüm politik ve otoriter devletlerin yerini, sonunda, tarımsal ve endüstriyel özgür örgütlerin dünya çapında oluşturacakları birliğin almasını duyurur.

Yeni İttifak, ilkelerini kabul ettiği I. Enternasyonal'in bir subesi olma arzusunu da duyurdu.

Bundan sadece birkaç hafta önce (1 Eylül'de), Bakunin ve Nikolay Zukovski'nin editörlüğünü yaptıkları Rusça gazete *Narodnoye Dyelo*'nun (Halkın Davası) ilk sayısı çıkmış ve temelde İttifak'ın programıyla örtüşen "Rus Sosyal Demokrasisinin Programı"nı basmıştı. Ne var ki, ikinci sayının çıkmasıyla birlikte, editörlük el değiştirmişti: gazete, kendisine tamamen farklı bir yönelim veren Nikolay Utin'in denetimine geçmişti.⁽¹¹⁾

- VI -

Uluslararası İşçi Birliği 23 Eylül 1864'te Londra'da kurulmuş, ancak 3-8 Eylül 1866 yılında Cenevre'de toplanan ilk kongresine kadar yapısı ve tüzüğü henüz resmi olarak oluşturulmamıştı. Ekim 1864'te Bakunin, 1848'den beri görmediği Marx ile yeniden biraraya geldi. Marx, gazetesi *Neue Rheinische Zeitung*'un Bakunin'in bir Rus ajanı olduğu iftirasını 1853'te tekrarlaması üzerine araları bozulan Bakunin ile bu görüşme sayesinde tekrar dostça ilişkiler kurmayı arzuluyordu. Mazzini ve Herzen, o sıralar hapiste olan Bakunin'i savunmuşlardı. Daha sonraları, 1853'te, Marx İngiliz gazetesi *Morning Advertiser*'da, Bakunin'in kendisinin arkadaşı olduğunu ve dostluklarında herhangi bir değişiklik olmadığı konusunda Bakunin'i bizzat temin ettiğini açıklamıştı. 1864 yılında tekrar biraraya geldiklerinde, Marx Bakunin'i Enternasyonal'e katılmaya davet etti ancak Bakunin İtalya'ya dönüp kendisini gizli örgütüne adamayı tercih etti. Bakunin'in kararı anlaşılır nedenlere

dayanıyordu. Londra'daki Genel Konsey ve Parisli bir kaç Karşılıklı işçi dışında, Enternasyonal o zamanlar pek de uluslararası bir örgüt olarak değerlendirilemezdi ve sonradan kazanacağı önemi hiç kimse öngöremiyordu. Enternasyonal ancak Eylül 1867'de Lozan'da düzenlenen ikinci kongre, Paris'teki iki grev ve Cenevre'deki büyük grevden (1868) sonra ciddi bir şekilde dikkatleri üzerine çekmiş ve artık devrimci yeteneği hiç kimse tarafından göz ardı edilemezdi. Brüksel'de 1868 yılında düzenlenen üçüncü kongrede, Enternasyonal'in kooperatifçilik ve Proudhoncu Karşılıklılık teorileri yerlerini tamamen devrim ve kolektif sahiplik ilkelere bıraktı.

Bakunin Temmuz 1868'de, Enternasyonal'in Cenevre seksiyonuna üye oldu, ve Bern'de düzenlenen kongresinde "Barış ve Özgürlük Birliği"nden istifa ettikten sonra, emekçi harekete etkin bir şekilde katılmak üzere Cenevre'ye yerleşti. Yoğun propaganda kısa sürede Enternasyonal'i büyüttü. Fanelli (İtalyan devrimci sosyalisti ve Bakunin'in çalışma arkadaşı) tarafından İspanya'ya yapılan bir ziyaret, Enternasyonal'in Madrid ve Barselona'da kurulmasıyla sonuçlandı. İsviçre'nin Fransızca konuşulan bölgelerindeki Fransız seksiyonlar, "Enternasyonal'in Roman Federasyonu" adı altında birleştiler ve Ocak 1869'da resmi yayın organları *L'Égalité*'yi yayınlamaya başladılar. *L'Égalité* İsviçre Jura'sının (dağlık bölge) sahte sosyalistlerine saldırarak, bölge işçilerinin çoğunluğunun ateşli desteğini devrimci sosyalizme kazandırdı. Çeşitli olaylar vesilesiyle Jura'ya gelen Bakunin, kendisinin "işçiler ve işverenler arasındaki işbirliği, burjuva politik partiler ve gerici gruplarla -işbirliği maskesi altında- yapılan ittifaklar" olarak adlandırdığı oluşumları eleştirerek, adım adım militan işçilerle uzun erimli bir dostluk kurdu. Bizzat Cenevre'de, içgüdüsel olarak devrimci olan inşaat işçileri ile, kendilerine "Fabrika" diyen, burjuva radikallerin seçim kampanyalarına katılmak isteyen ve daha yüksek ücret alan kalifiye saat ve kuyumculuk işçileri arasında bir çatışma başgösterdi. Devrimci eğilime sahip olan işçiler, açık toplantılardaki söylevlerine ek olarak, programını formüle edip *L'Égalité*'de yayınlanan "Enternas-

yonel'in Politikası" türünden bir dizi çarpıcı makaleyle oportünistleri teşhir eden Bakunin'den cesaret alıyorlardı. Sonuçta Bakuninciler kazandılar ancak ne yazık ki bu zafer geçiciydi. Yine de, Enternasyonal'in Belçikalı, İspanyol, Fransız ve Fransız-İsviçreli seksiyonlarının tümü kolektivizmi onayladığı için, gelecek kongrede bu ilkenin büyük bir çoğunluk tarafından benimsenmesi kesinleşmişti.

Londra'daki Genel Konsey, İttifak'ın bir şube olarak Enternasyonal'e bağlanmasını reddediyordu, çünkü İttifak Enternasyonal içinde ikinci bir uluslararası yapı yaratacak ve böylece Enternasyonal içinde karışıklığa ve dağınıklığa yol açacaktı. Şüphesiz bu kararın nedenlerinden biri Marx'ın Bakunin'e yönelik sakat yaklaşımıydı, zira Alman adam Bakunin'i "Enternasyonal'i dağıtıp kendisine yaranan bir araca dönüştürmeyi" hedefleyen bir entrikacı olarak değerlendirdiyordu. Ancak, Marx'ın kişisel hassasiyetinden bağımsız olarak, Bakunin'in ikili bir örgüt kurma fikri bir talihsizlikti. Bu durum Belçikalı ve İsviçreli yoldaşları tarafından kendisine açıklandığında, Bakunin Genel Konsey'in verdiği kararın haklılığını kabul etti. İttifak'ın Merkezi Bürosu üyelerine danıştıktan sonra İttifak'ı lağvetti ve böylece Cenevre'deki yerel grup Enternasyonal'in sıradan bir seksiyonuna dönüşerek, Temmuz 1869'da Genel Konsey tarafından üyeliğe kabul edildi.

Enternasyonal'in dördüncü kongresi (Basel, 6-12 Eylül 1869) neredeyse oybirliğiyle kolektif mülkiyet ilkesini onayladı ancak kısa süre sonra delegelerin iki ayrı ideolojik gruba bölündükleri ortaya çıktı. Almanlar, İsviçre-Almanları ve İngilizler devletçi komünistlerdi. Muhalif grup -Belçikalılar, İsviçre-Fransızları, Fransızlar ve İspanyollar- antiotoriter komünistler, federalistler ya da "Kolektivistler" adını alan anarşistlerdi. Bakunin doğal olarak, Belçikalı De Paepe ve Parisli Varlin'in de içinde bulundukları bu fraksiyonda yer alıyordu⁽¹²⁾

Bakunin tarafından 1864'te kurulan gizli örgüt, bir iç kriz nedeniyle 1869'da lağvedilmişti ancak örgütün birçok üyesi aralarındaki ilişkileri sürdürüyordu. Bu yakın çevre, aralarında Varlin'in de bulunduğu İsviçreli, İspanyol ve Fran-

sızlar'dan oluşan yeni arkadaşları cezbetmişti. Enternasyonal tarafından temsil edilen devrimci hareketi güçlendirmek ve bu harekete daha derin bir içerik kazandırmak üzere, gayri resmi bir devrimci kardeşlik temelinde kolektif eylem için birleşen bu insanların özgür ilişkileri sürüyordu.

Marx'ın arkadaşı olan Borkheim 1869 yazında, Berlin'deki *Zukunft* (Gelecek) adlı gazetede, Bakunin'in Rus ajanı olduğu şeklindeki eski iftirayı tekrarladı ve Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin kurucusu olan Wilhelm Liebknecht de çeşitli zamanlarda bu sahtekarlığı yaydı. Bakunin Basel kongresinde Liebknecht ile karşılaştığında, tarafsız bir "onur mahkemesinin" huzurunda iddiasını kanıtlamaya davet etti. Liebknecht hiçbir zaman Bakunin'e iftira atmadığını, yalnızca gazetelerde, özellikle de *Zukunft*'ta okuduklarını tekrarladığını açıkladı. Onur mahkemesi oybirliğiyle Liebknecht'i suçlu bularak bu doğrultuda bir açıklamayı imzaladı. Liebknecht hatalı olduğunu kabul edip Bakunin ile tokalaşınca Bakunin de açıklama kâğıdını ateşe vererek alevleriyle sigarasını yaktı.

Basel kongresinden sonra Bakunin, daha ucuz bir şekilde yaşayacağı ve telaşsız bir şekilde St. Petersburg'daki yayıncı için bazı Rusça çeviriler yapacağı Locarno'ya taşındı (ilk çeviri Marx'ın *Das Kapital*'inin birinci cildi idi).⁽¹³⁾ Ancak Bakunin'in Cenevre'den ayrılması ne yazık ki, Rus göçmeni Nikolay Utin'in başında bulunduğu bir grubun politik entrikalarına uygun bir alan yarattı. Birkaç ay içinde bu grup Enternasyonal'in Rus seksiyonunu dağıttı, kilit mevkileri işgal ederek seksiyonun yayın organı olan *L'Égalité*'nin kontrolünü ele geçirdi. Marx, Utin ve onun, Cenevre Enternasyonalinin toplantı yeri olarak kullanılan eski Mason salonu "Unico Tapınağı"dan olan ve sosyalist takma adını kullanan danışmanlarıyla ittifaka girdi. Bu arada, Marx, Alman Demokrat Sosyalistleri arasında Bakunin'e karşı nefret uyandırmak amacıyla 28 Mart'ta meşhur "Güvenli İletişim"ini Alman arkadaşlarına sundu. Marx Bakunin'i pan-Slavcı bir partinin ajanı gibi gösteriyor ve bu partiden yıllık yirmi beş bin frank aldığını iddia ediyordu.

Nisan 1870'te, Utin ve onun Cenevre'deki komplocuları, Roman Federasyonu'nu iki fraksiyona ayıran bir bölünme tezgâhladılar. "Jura Federasyonu" adını alan birinci fraksiyon, Fransa, Belçika ve İspanya Enternasyonalileri ile görüşbirliği içindeydi. Bu grup, "işçi sınıfının burjuva hükümetlerin polikalarına iştirak etmesinin yalnızca mevcut düzenin daha da sağlamlaşarak sürmesiyle sonuçlanacağını" duyurarak antiotoriter devrimci konumunu korudu. Londra'daki Genel Konsey'in yanı sıra, Almanlar ve İsviçre Almanları tarafından desteklenen diğer grup, Unico Tapınağı fraksiyonu ise, "seçim eylemini ve politik mevkiler için işçi adayları göstermeyi" benimsedi.

O sıralar Bakunin'in gözü Rusya'daki olaylardan başka bir şey görmüyordu. 1869 ilkbaharında, Bakunin ateşli genç devrimci Sergey Neçayev ile samimi bir arkadaşlık kurmuştu. Bakunin o zamanlar bile, hâlâ Rusya'da Stenka Razin ayaklanmasına oldukça benzeyecek yaygın bir köylü ayaklanması olasılığına inanıyordu. 1669'daki bu büyük ayaklanmanın yeni bir tekrarı neredeyse mucizevi bir tesadüf gibi görünüyordu. Bakunin, *Rusya'daki Genç Kardeşlerime Birkaç Söz* isimli manifesto ile *Bilim ve Mevcut Devrimci Dava* adlı kitapçığı işte o sıralar Rusça yazdı. Kısa süre sonra Neçayev Rusya'ya döndü ancak, neredeyse tüm arkadaşlarının yakalanıp örgütünün dağılması üzerine yeniden yurtdışına kaçmak zorunda kaldı. Ocak 1870'te Neçayev İsviçre'ye ulaştı. Daha sonra Bakunin'e baskı yaparak, daha önce başladığı Marx'ın *Das Kapital*'inin çevirisini bırakıp Rus devrimci propagandası üzerinde yoğunlaşmasını sağladı. Neçayev aynı zamanda, sözümona "Rusya Komitesi" için, Ogarev'in denetiminde olan ve Rus devrimci propagandası için kullanılan Bakmetiyev fonundan arta kalan bir miktar parayı elde etmeyi de başardı.

Bakunin ayrıca, Rusça olarak *Rus Ordusundaki Subaylara* ve Fransızca olarak *Bern Vurguncuları ile St. Petersburg Vurguncusu* adlı iki kitapçık da yazdı. *Kolokol*'un yeni bir kaç sayısını yayınladı ve birkaç ay boyunca ateşli etkilere girişti. Bakunin, Temmuz 1870'te, Neçayev'in Cizvit yöntemleriyle kişisel diktatörlüğünü inşa etmek üzere ken-

disini kullandığını fark edince, genç devrimciyle tüm ilişkilerini kesti. Bakunin, aşırı güveninin ve Neçayev'in yabani enerjisine olan hayranlığının kurbanı olmuştu. 21 Ağustos 1870'te Bakunin Ogarev'e şöyle yazıyordu:

Son derece ustaca aptal yerine konulduk. Eğer Herzen hâlâ yaşıyor olsaydı bize nasıl gülerdi ve ne kadar da haklı olurdu! Ne denilebilir ki, yapabileceğimiz tek şey, gelecekte daha dikkatli olmamızı sağlayacak olan bu acı hapi yutmaktır.⁽¹⁴⁾

- VII -

1870-71 yıllarında Fransa-Prusya savaşı patlak verdiğinde, Bakunin tutkuyla savaşın gidişatını izliyordu. 11 Ağustos 1870 tarihinde arkadaşı Ogarev'e yazdığı bir mektupta "Sen yalnızca bir Rus'sun oysa ben bir enternasyonalistim" diyordu. Bakunin'e göre, Fransa'nın feodal ve militarist Almanya'ya yenilmesi karşıdevrimin zaferi anlamına gelecekti; ve bu yenilgi ancak, hem yabancı işgalcilerden hem de kendilerini ekonomik ve politik kölelik altında tutan kendi iç tiranlarından kurtulmak üzere, Fransız halkına kitlesel başkaldırı çağrısında bulunmakla önlenebilirdi. Bakunin Lyon'daki sosyalist arkadaşlarına şöyle yazıyordu:

Eğer Fransa'yı kurtarmak istiyorsanız şu anda yapmanız gerekenlerle kıyaslandığında yurtsever hareket bir hiçtir. O nedenle, yoldaşlarım, bugün yeniden hayatın nabızı, özgürlük şarkısı, halkın şarkısı, insanlığın şarkısı olan gerçek Fransa marşı *Marseillaise*'in ezgisini haykırın. Yurtseverce hareket etmekle aynı zamanda evrensel özgürlüğü de koruyoruz. Ah! eğer hâlâ genç olsaydım, mektup yazıyor olmayacaktım. Sizin aramızda olacaktım!

Bir *Volksstaat* muhabiri, Parisli işçilerin savaşa karşı kayıtsız olduklarını haber veriyordu. Bakunin, işçileri duyusuzlukla suçlamamın bir işe yaramayacağını, eğer böyle bir durum gerçekten varsa, bunun işçilerin hatası olacağını düşünüyordu. Bakunin işçilere yazarak, Alman işgaline karşı kayıtsız olmamaları ve Prusya militarizminin silahlı çetelerine karşı özgürlüklerini sonuna kadar savunmaları gerektiğini vurguladı.

Eğer Fransa, Alman, İngiliz, Belçika, İspanya ve İtalya proletaryalarının orduları tarafından işgal edilmiş olsaydı ve eğer bu proletarya orduları devrimci sosyalizmin bayrağını yükseklerde dalgalandırarak tüm dünyaya emeğin nihai özgürleşmesini ilan etmiş olsalardı, Fransız işçilere şu çağrıtı yapacak ilk kişi ben olurum: "Kollarınızı açın, onları kucaklayın, onlar sizin kardeşlerinizdir ve burjuva dünyasının kokmuş kahıntılarını silip süpürmek üzere onlarla birleşin!"... Fakat bugün Fransa'nın onuruna leke süren bu işgal, aristokratik, monarşik ve askeri bir işgaldir. Eğer bu işgal karşısında pasif kalırlarsa, Fransız işçileri yalnızca kendi özgürlüklerine ihanet etmiş olmakla kalmayacaklar, ancak aynı zamanda dünya işçilerinin davasına yani devrimci sosyalizmin kutsal davasına da ihanet etmiş olacaklardır.

Bakunin, Fransız işçilerinin karşı karşıya oldukları durumu, Fransa'yı ve özgürlük davasını savunmak üzere başvurulması gereken araçlar konusundaki düşüncelerini, *Mevcut Kriz Üzerine Bir Fransız'a Mektuplar* adıyla Eylül 1870'te basılan bir kitapçıkta ifade etti.

Bakunin 9 Eylül 1870'te Locarno'dan hareket ederek, 15 Eylül'de Lyon'a vardı. Şehre varmasından kısa bir süre sonra, devrimci bir ayaklanmaya girişmek üzere, en etkin ve kararlı üyelerinden birinin Bakunin olduğu Fransa Kurtuluş Komitesi adında bir komite kuruldu. Hareketin programı kocaman kıvılcık bir afişe basılarak, Lyon, St. Étienne, Tarare ve Marsilya delegeleri tarafından imzalanmıştı. Bir yabancı olması nedeniyle daha tehlikeli bir konumda olmasına rağmen, Bakunin arkadaşlarının imzalarına kendi imzasını eklemekten ve böylece onların yüz yüze oldukları tehlikeleri ve sorumlulukları paylaşmaktan çekinmedi. Afişteki bildirge "Devletin, gücünü yitirmiş olan yönetim ve hükümet mekanizması lağvedilmiştir." duyurusuyla başlıyor ve şöyle devam ediyordu: "Fransa halkı yaşamı üzerindeki topyekün denetimini yeniden ele geçirmiştir." Ardından bildirge, tüm federal komünlerde acilen Fransa Kurtuluş Komiteleri'nin kurulmasını ve akabinde Fransa Devrimci Kurtuluş Kongresi'ni oluşturmak üzere, Fransa'nın tüm bölgelerindeki merkezlerde kurulan her komiteden iki delegenin acilen Lyon'a gönderilmesini öneriyordu.

28 Eylül'de gerçekleştirilen bir halk ayaklanmasıyla, devrimciler Lyon Belediye Binası'nı ele geçirdiler; ancak, kendisinin bizzat desteklediği bir ayaklanmanın bastırılmasına yardım eden General Cluseret'in ihaneti ve halkın güvenine ihanet eden bir takım kişilerin hainliği yüzünden devrimciler yenildiler. Cumhuriyet savcısı Andrieux'nun, hakkında tutuklama emri verdiği Bakunin Marsilya'ya kaçtı ve yeni bir ayaklanma hazırlamaya çalışarak bir süre orada saklandı. Bu arada, Fransız yetkilileri Bakunin'in paralı bir Prusya ajanı olduğu ve Ulusal Savunma Hükümeti'nin bunu kanıtlayabileceği şeklinde dedikodular yayıyordu. Öte yandan, 28 Eylül'ü ve kızıl afiş bildirgesini değerlendiren Liebknecht'in *Volksstaat*'ı da boş durmayarak şunları duyuruyordu: "Berlin [hükümet] basını bile Bismarck'ın planlarına bundan daha iyi hizmet edemezdi."

Fransa'daki olayların etkisiyle umutsuzluğa kapılan Bakunin 24 Ekim'de gemiyle Marsilya'dan hareket ederek Cenova ve Milano üzerinden Locarno'ya geldi. Yolculuğundan bir gün önce, devrimci harekete katılmak umuduyla Fransa'ya gelmiş olan İspanyol sosyalisti Sentinon'a şunları yazıyordu:

Fransız halkı artık kesinlikle devrimci değil... Militarizm ve bürokrasi, soyluluktan gelen küstahlık ve tüm Rusya'nın imparatoru olan benim sevgili hükümdarım ve efendimin kamçısıyla müşfik bir ittifak halinde olan Prusyalılar'ın Protestan çizitliği tüm Avrupa'ya hükmedecektir, Allah bilir kaç yıl boyunca. Yakın gelecekteki bir devrime ilişkin tüm düşlerimize elveda!!

Bakunin'in ayrılmasından yedi gün sonra Marsilya'da 31 Ekim'de başlayan ayaklanma Bakunin'in kötümser öngörüsünü doğruladı: Bazaine'in şartlı olarak teslim olmasının haberleri Marsilya'ya ulaştığında kurulan devrimci komün, Gambetta tarafından gönderilen Alfonso Gent'e teslim olmadan önce yalnızca beş gün dayanabildi.

Yoksulluk ve umutsuzlukla boğuşup kış inzivasına çekildiği Locarno'da, Bakunin, *Bir Fransız'a Mektuplar*'ın devamını yazarak Avrupa'daki yeni durumu tahlil etti. Bu çalışması 1871 baharında *Kamçılı-Alman İmparatorluğu ve Toplumsal Devrim* şeklinde tipik bir isimle yayınlandı. 18

Mart 1871'deki Paris ayaklanmasının (Paris Komünü) haberleri Bakunin'in kötümserliğini bertaraf etti. En azından, Paris proletaryası ne enerjisini ne de isyan ruhunu yitirmişti. Ancak, yenilen ve bitkin düşen Fransa, Paris halkının sergilediği kahramanlıkla canlanamazdı. Komünal hareketi (öz-yönetime dayalı komünleri) çeşitli şehirlere yayma girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı ve Parisli isyancılar sonunda sayısız düşmanları tarafından yenildiler. Fransa sınırına daha yakın olmak için Jura'daki dostlarının yanına gelmiş olan Bakunin, Parisliler'e yardım edemeden Locarno'ya geri dönmek zorunda kaldı.

Fakat bu defa Bakunin cesaretinin kırılmasına izin vermedi. Tüm gerici güçlerin, şiddetli ve zehirli nefretlerini üzerinde yoğunlaştırdıkları Paris Komünü, tüm ezilenlerin yüreğinde bir umut ışığı yakmıştı. Dünya proletaryası, kanını insanlığın kurtuluş seline akıtan bu kahraman halkı selamladı. "Modern Şeytan olan bu muhteşem ayaklanma, bastırıldı ama teslim alınamadı!" diye haykırıyordu Bakunin. İtalyan yurtsever Mazzini, Komün'ü ve Enternasyonal'i lanetleyenlerin korosuna katılmıştı. Bakunin'in yazdığı *Bir Enternasyolist'ten Mazzini'ye Yanıt*, Ağustos 1871'de hem Fransızca hem de İtalyanca olarak yayınlandı. İtalya'da büyük bir yankı uyandıran bu çalışma, İtalya gençliği ve işçileri arasında, 1871 sonlarına doğru birçok Enternasyonal seksiyonunun doğmasına yol açan düşünsel bir iklim yarattı. Mazzini'nin *Politik Teolojisi ve Enternasyonal* adlı bir başka kitapçık Enternasyonal'i daha da güçlendirip yaygınlaştırdı. Fanelli'yi İspanya'ya göndererek Enternasyonal'i orada yaratan Bakunin, Mazzini ile giriştiği polemik nedeniyle aynı zamanda Enternasyonal'in İtalya'daki yaratıcısı oldu. Artık Bakunin, yalnızca burjuvazinin proletarya üzerindeki hakimiyetine karşı değil, fakat aynı zamanda, Uluslararası İşçi Birliği'ne otorite ilkesini yerleştirmeye çalışanlara karşı da amansız bir mücadeleye girişiyordu.

- VIII -

Londra'daki Genel Konsey isterse ve Konsey ajanları da bu kadar hain olmazlarsa rahatlıkla önlenebilecek olan

Roman Federasyonu'ndaki (İsviçre'nin Fransızca konuşulan bölgesi) bölünme, dönüşü olmayan bir noktaya gelecek kadar ciddileşmişti. Jura Federasyoncuları'na duydukları sempatiyi ifade ettikleri için, Bakunin ve üç arkadaşı Ağustos 1870'te Cenevre seksiyonundan atıldı. Fransa-Prusya savaşının bitmesinden kısa bir süre sonra Marx'ın ajanları, anlaşmazlıkları körüklemek üzere Cenevre'ye geldi. Daha önce lağvedilmiş olan İttifak'ın Cenevre seksiyonu üyeleri, seksiyonlarını lağvetmiş olmakla iyi niyetlerini yeterince kanıtlamış olduklarına inanıyorlardı. Ancak Marx ile Utin'in partisi saldırılarına ara vermiyordu: Paris Komünü'nün mültecileri tarafından kurulan ve İttifak seksiyonunun eski üyelerinin de katıldığı "Propaganda ve Devrimci Sosyalist Eylem" adlı yeni bir seksiyonun Enternasyonal'e girişi, Genel Konsey tarafından anında reddedildi. Marx ve arkadaşı Engels'in kontrolünde olan Genel Konsey, genel bir Enternasyonal kongresi yerine, neredeyse tümü Marx taraftarı olan katılımcıların iştirakiyle Eylül 1871'de Londra'da gizli bir konferans düzenledi. Bu konferans, Enternasyonal'in seksiyonlarının ve federasyonlarının özerkliğini ortadan kaldıran ve Genel Konsey'e, Enternasyonal ile konferansın temel tüzüğü'nün ihlali anlamına gelecek yetkiler veren çeşitli kararlar aldı. Konferans ayrıca, Genel Konsey'in talimatıyla, "işçi sınıfının politik [parlamentar] eylemi" olarak adlandırdığı eğilimi de öne çıkarıp örgütlemeye çalıştı.

Acil eylem gerekiyordu. Kapitalist sistemin ekonomik sömürsüne karşı savaşmak üzere örgütlenen grupların yaygın federasyonu olan Enternasyonal, Marksist ve Blan-kist sekterlerin küçük bir çetesi tarafından amacından sapıtırılma tehlikesiyle yüz yüzdü.⁽¹⁵⁾ Jura seksiyonları, Cenevre'deki "Propaganda ve Devrimci Sosyalist Eylem" seksiyonlarıyla Sonvilier'de toplanarak (12 Kasım 1871) Enternasyonal'in Jura Federasyonu'nu kurdular. Bu federasyon, Enternasyonal'in tüm diğer federasyonlarına bir genelge yollayarak, Genel Konsey'in dayatmalarına karşı hep birlikte direnilmesi ve tüm federasyonların kararlı bir şekilde özerkliklerini yeniden ele geçirmesi çağrısında bulundu. Diğer noktaların yanı sıra, genelge şunları duyuruyordu:⁽¹⁶⁾

Eğer, doğruluğu tecrübeyle binlerce kez kanıtlanan inkâr edilemez bir gerçek varsa bu, otoritenin uygulayıcıları üzerinde yozlaştırıcı bir etki yarattığı gerçeğidir. İktidar sahibi olan bir insanın ahlâklı bir insan olarak kalması kesinlikle imkânsızdır...

Genel Konsey de bu kaçınılmaz kuraldan yakasını kurtaramadı. Başımızda yürümeye ve adımıza konuşmaya alışkın olan bu adamlar, içinde bulundukları durumun temel bir dayatması olarak, özel programlarının ve özel doktrinlerinin Enternasyonal'e hakim olmasını isteme noktasına geldiler. Artık kendilerini bir tür hükümet olarak gördükleri için, kendi özgün düşüncelerinin onlara resmi bir teori olarak görünmesi doğaldır. Enternasyonal'in tüzüğü'ndeki "şehrin özgürlüğü" [sınırsız iktidar] ilkesini yalnızca kendi hakları olarak gördükleri için, diğer gruplar tarafından onlarinkiyle eşit bir biçimde ifade edilen farklı görüşler, artık meşruluğu olmayan aykırı düşüncelerdir...

Genel Konsey'in niyetini anlamıyor değiliz. Genel Konsey'i oluşturan kişiler kaçınılmaz bir gerekliliğin kurbanı oldular. Özel doktrinlerinin kazanacağı zafere duydukları güçlü inançla, Enternasyonal'e otorite ilkesini getirdiler. Onların doktrinlerinin lehine olan bazı koşullar oluştuğu için, amacı İŞÇİ SINIFI ARACILIĞIYLA POLİTİK İKTİDARI ELE GEÇİRMEK olan bu okulun, Enternasyonal'in özgün yapısının değişip, Genel Konsey tarafından yönetilen hiyerarşik bir örgüte dönüşeceğine inanmış olması bize son derece doğal görünüyor...

Fakat biz bir yandan bu eğilimleri anlarken, diğer yandan da, programı "İşçilerin kendi elleriyle kendilerini özgürleştirme-si" olan toplumsal devrim adına bu ilkelere karşı mücadele etmek zorunda olduğumuzu hissediyoruz...

Gelecekteki toplum, Enternasyonal'in kendisi için yarattığı örgütlenmenin evrenselleşmesinden başka bir şey olmamalıdır. İşte o nedenle bu örgütü mümkün olduğu kadar idealimize yakınlaştırmaya çabalamalıyız. Otoriter bir örgütün içinden, özgür bir toplumun çıkması nasıl beklenebilir? Bu imkânsızdır. Gelecekteki toplumun bir embriyonu olan Enternasyonal, daha şimdiden, federasyon ve özgürlük ilkelerimizi tam olarak yansıtmah ve otorite ile diktatörlüğe meyilli olan her türden ilkeyi reddetmelidir.

Bakunin, Sonvilier genelgesini sevinçle karşılayarak, var gücüyle, Enternasyonal'in İtalya'daki seksiyonlarında

genelgede dile getirilen ilkelerin etkin propagandasını yapmaya koyuldu. İspanya, Belçika, (Paris Komünü'nün yenilgisinden sonra, Versailles gericiliğine rağmen gizlice örgütlenen) Fransız seksiyonlarının ve ABD'deki seksiyonların çoğu İsviçre-Jura Federasyonu ile hemfikir olduklarını duyurdular. Marx ve müttefiklerinin Enternasyonal'i ele geçirme girişimlerinin geri püskürtüleceği kısa süre içinde kesinleşti. 1872 yılının ilk yarısına, Karl Marx tarafından yazılan ve *Les prétendues scissions dans l'Internationale* (Enternasyonal'deki Sözde Bölünmeler) başlığıyla kitapçık haline getirilen Genel Konsey'in "gizli genelgesi" damgasını vurdu. Belli başlı federalist militanlar ve Genel Konsey'den bağımsız olmaya çalışan diğer üyeler hakkında kişisel iftiralarda bulunuluyor ve Genel Konsey'in çeşitli tavırlarına karşı yükseltelen yaygın protestolar, "Locarno Papası"nın (Bakunin) talimatıyla Enternasyonal'i dağıtmak için çalışan eski Uluslararası Sosyal Demokrasi İttifakı üyelerinin adi entrikaları olarak betimleniyordu. Bakunin bir mektupla bu genelgeye karşı duyduğu tepkiyi dile getirdi: "Uzunca bir zamandan beridir tepemizde sallanan Demokles kılıcı nihayet ensemize indi. Gerçekte bu bir kılıç değil, Marx'ın alışıl gelmiş silahı olan koca bir pislik yığınıdır."

Bakunin 1872 yazını ve sonbaharını, onun inisiyatifıyla, çoğunlukla Sırp ve Rus öğrencilerden oluşan ve Enternasyonal'in Jura Federasyonu'na katılan bir Slav seksiyonun kurulduğu Zürih'te geçirdi. Bakunin, gizli bir eylem ve propaganda grubu olarak örgütlenmiş olan Locarno'daki Rus göçmen gençliğiyle Nisan'dan beri ilişki içinde olmuştu. Bu grubun en militan üyesi Armand Ross'tu (Mihail Sazin). 1870 yazından 1876 baharına kadar Bakunin ile yakın ilişki içinde olan Ross, büyük devrimci ajitatorle Rus gençliği arasındaki başlıca köprüydü.

Bakunin'in bu dönemde yaptığı propaganda, sonraki yıllarda Rus gençliği için ilham kaynağı olmuştu. Bakunin'in, gençliğin "HALKA GİTMESİ" sözü popülist hareket için bir mihenk taşı olmuştu. Ross, Zürih'te Rusça bir matbaa kurmuş, İsviçre ve Belçika sosyalist gazetelerinden çevrilen çeşitli makaleleri, çeşitli yazarlar tarafından yazılan açıkla-

yıcı notları ve Bakunin tarafından İttifak üzerine yazılan bir bölümü de ekleyerek *İstoriçeskoje Razvitiye İnternatsionala'yı* (Enternasyonal'in Tarihsel Gelişimi) 1873'te yayınlamıştı. Ross'un matbaası 1874'te de *Gosudarstvennost i Anarkhiya'yı* (Devlet ve Anarşi) yayınladı. Peter Lavrov ile yaşanan bir çatışma ve bazı üyelerinin arasındaki kavgalar, Enternasyonal'in Zürih Slav seksiyonunun 1873'te dağılmasına neden oldu.⁽¹⁷⁾

Bu arada Genel Konsey, 2 Eylül 1872'de genel bir kongre düzenleme kararı almıştı. İki temel nedenden dolayı kongre Lahey'de toplanmayı tercih etmişti: Burası Londra'ya yakın bir yerdi ve böylece Marx'ın politikalarını benimseyen veya uydurma itimatnamelere sahip olan kişilerin kongreye kolayca ulaşmalarını mümkün kılıyordu. Aynı zamanda böyle bir yer, daha uzak bölgeleri ya da özel yasalarla kapatılan federasyonları temsil eden delegelerin kongreye ulaşmalarını daha da güçleştiriyordu. Örneğin Bakunin'in kongreye katılmasına imkân yoktu. Yeni kurulan İtalya Federasyonu, kongreye delege göndermeyi reddetti. İspanya Federasyonu dört, Jura Federasyonu iki, Belçika Federasyonu yedi, Hollanda Federasyonu dört ve İngiliz Federasyonu beş delege gönderdi. Enternasyonal'in bileşenlerini gerçek anlamda temsil eden bu yirmi iki delege, azınlıkta kalan bir çekirdeği oluşturuyordu. Gerçekte yalnızca kendilerini temsil eden kırk kişiden oluşan çoğunluk, Marx ile Engels'in başını çektiği kligin talimatlarını içtenlikle yerine getirmeyi daha baştan taahhüt etmişti. Burada yalnızca, kongrenin, Bakunin'i Enternasyonal'den çıkarma [Guillaume da çıkarılmıştı] kararının üzerinde duracağız. Bu karar, delegelerin üçte-birinin bölgelerine dönmelerinden sonra, yirmi yedi lehte, yedi aleyhte ve sekiz çekimser oyla 7 Eylül'de alınmıştı. Kapalı kapıların ardında, beş üyeli bir komisyon tarafından yapılan sahte bir soruşturma sonucu, Bakunin, Marksist klik tarafından kendisine yöneltilen suçlamalar doğrultusunda suçlu bulunarak, aşağıdaki iki gerekçeyle Enternasyonal'den ihraç edildi:

L. Altında "Bakunin" imzası olan ilke tasarıları ve mektuplar, söz konusu kişinin, toplumsal ve politik konularda Enter-

nasyonal'in ilkelerinden tamamen farklı olan ilkeler doğrultusunda Avrupa'da "İttifak" adıyla bir dernek kurmaya çalıştığını ve muhtemelen bunu başardığını kanıtlamaktadır.

2. Bakunin adlı kişi, bir başkasının servetinin bir kısmını ele geçirmek için aldatıcı hilelere başvurmuştur ki bu dolandırıcılığa tekabül eder; bunun da ötesinde, söz konusu kişi yükümlülüklerini yerine getirmesin diye o veya ajanları çeşitli tehditlere başvurmuşlardır.⁽¹⁸⁾

İkinci Marksist suçlama, Marx'ın *Das Kapital*'inin çevirisi için Bakunin'e yapılmış olan üç yüz rublelik ön ödeme ile Neçayev tarafından yayıncı Polyakov'a gönderilen mektuptan bahsetmektedir.

Bu alçaklığa karşı, bir grup Rus göçmeni tarafından acilen yayınlanan protesto mesajı şu noktalara değiniyordu:

4 Ekim 1872, Cenevre ve Zürih. Dostumuz Bakunin'i, dolandırıcılık ve şantajcılıkla suçlama cesareti gösterdiler. Dostumuza yönelik bu ilginç suçlamaların dayandırıldıkları iddialar ve olgular üzerinde tartışmayı tamamen gereksiz ve anlamsız buluyoruz. Her şey tüm ayrıntısıyla gayet iyi bilinmektedir ve bu gerçeği en kısa zamanda kanıtlamak boynumuzun borcudur. Arkadaşımız olmayan, ancak tam şu sıralar Rus hükümeti tarafından kendisine yapılan zulümlerden dolayı bizim için kutsallaşan bir hemşerimizin içinde bulunduğu talihsiz durum, bu görevimizi yerine getirmemizi şimdilik engellemektedir. [Bu kişi, 14 Ağustos 1872'de Zürih'te tutuklanıp, İsviçre üzerinden 27 Ekim 1872'de Rusya'ya iade edilen Neçayev'dir.] Tıpkı diğerlerinin gibi, zekiliğini sorgulamadığımız Bay Marx, en azından bu defa çok kötü bir yargıya vardı. Hiç şüphesiz, tüm ülkelerdeki dürüst yürekler, böylesine utanç verici bir komplo ve en temel adalet ilkelerinin böylesine alenen ihlal edilmesini öfke ve tiksintiyle karşılayacaklardır. Rusya'ya gelince, bütün manevralarının başarısızlıkla sonuçlanacağı konusunda Bay Marx'a güvence verebiliriz. Bakunin, orada, hiçbir iftiranın kendisiyle boy ölçüşmeyeceği kadar iyi tanınıyor ve saygı görüyor. İmza: Nikolay Ogarev, Bartolomei Zaitsev, Vladimir Ozerov, Armand Ross, Vladimir Holstein, Zemfiri Ralli, Aleksandr Oelsnitz, Valeryan Smirnov.

5 Eylül 1872'de Lahey'de yapılan kongreden sonraki gün, İtalya, İspanya, İsviçre-Jura Federasyonlarının yanı sıra

tüm Amerika ve Fransa seksiyonlarının delegelerinden oluşan- başka bir Enternasyonal kongresi, İsviçre'nin St. İmier şehrinde toplandı. Kongre oybirliğiyle şu açıklamayı yaptı:

Kongre, Lahey Kongresi'nde alınan tüm kararları reddeder ve yeni Genel Konsey'in iktidarını hiçbir şekilde tanımaz. [Genel Konsey, Lahey Kongresi'nin kararıyla New York'a taşınmıştı.](¹⁹)

İtalya Federasyonu, Jura Federasyonu'nun aynı gün özel bir toplantıyla benimsediği St. İmier kongresinin kararlarını, zaten 4 Ağustos 1872'de ilan etmişti. Fransız seksiyonlarının çoğu bu kararları tamamen onayladıklarını bir an önce ifade etmek istiyorlardı. İspanya ve Belçika federasyonları da, 1872 yılının paskalya haftası boyunca Cordoba ve Brüksel'de peş peşe düzenledikleri kongrelerinde, aynı kararları onayladılar. 12 Ocak 1873'te New York'ta düzenlediği toplantıda, ABD Federasyonu da aynı şeyi yaptı. Marx'ın eski dostları Eccarius ve Jung'un da üyesi olduğu İngiltere Federasyonu, Lahey Kongresi'nin kararlarını ve Genel Konsey'i tanımayı reddetti.⁽²⁰⁾

Lahey Kongresi'nde eline geçen yetkileri kullanan New York'taki Genel Konsey, 5 Haziran 1873'te, yıkıcılık yaptığını açıklayarak Jura Federasyonu'nun üyeliğini askıya aldı. Bunun üzerine, o zamana kadar tarafsız kalmış olan Hollanda Federasyonu, 14 Şubat 1873'te, Jura Federasyonu'nun üyeliğinin askıya alınması kararını tanımadığını duyurarak, Enternasyonal'in diğer yedi üyesiyle birlikte hareket etti. Marx ve hâlâ ona bağlı kalmış olan küçük bir grup tarafından *Sosyal Demokrasi İttifakı ve Enternasyonal* [1873 yılının ikinci yarısında Fransızca olarak yazılmıştı.] adıyla yayınlanan ve bayağı yalanlarla dolu olan kitapçık, bu kör nefretin ürünü okuyan herkesin tiksinsmesine yol açtı.⁽²¹⁾

1 Eylül 1873'te, Enternasyonal'in altıncı kongresi Cenevre'de başladı. Belçika, Hollanda, İtalya, Fransa, İngiltere ve İsviçre-Jura Federasyonları kongrede temsil ediliyorlardı ve ayrıca, Berlin'deki Lasalcı sosyalistler de kongreye bir

kutlama telgrafı göndermişlerdi. Kongre, Enternasyonal'in tüzüğünün yeniden gözden geçirilmesi üzerinde yoğunlaşp, Genel Konsey'in dağıtılmasını resmen duyurarak, Enternasyonal'i, üzerinde hiçbir yönetici otoritenin olmadığı özgür bir federasyona dönüştürdü:

Enternasyonal'i oluşturan federasyonlar ile seksiyonların her biri, hiçbir dış müdahale olmaksızın kendi çalışmalarını yürütmek ve emeğin özgürleşmesi için en elverişli olan araçları belirlemek üzere, tam özerkliğini ve uygun bulduğu biçimde kendisini örgütlenme hakkını yeniden kazanmıştır. (Yeni ilkelere 3. maddesi)

Yaşamı boyunca sürdürdüğü mücadele Bakunin'i bitkin bir hale getirmişti. Hapis onu vaktinden önce yaşlandırdığı, sağlığı ciddi bir şekilde bozulduğu için Bakunin artık emekliye ayrılıp dinlenmeyi çok istiyordu. Enternasyonal'in, özgür federasyonlar ilkesine uygun bir şekilde yeniden örgütlendiğini gördüğünde, artık yoldaşlarına veda etme zamanının geldiğini hissediyordu. 12 Ekim 1873'te, Jura Federasyonu'nun üyelerine bir mektupla şöyle hitap ediyordu:

Jura Federasyonu ile Enternasyonal'in bir üyesi olarak istifamı kabul etmenizi rica ediyorum. Mücadele için gerekli olan gücün artık bende kalmadığını hissediyorum: Bu halimle, proletarya saflarında yararlı biri değil ancak bir engel olabilirim... Evet sevgili yoldaşlar, sizlere duyduğum minnettarlık ve aynı zamanda insanlığın davası olan yüce davanız için beslediğim büyük sempatiyle emekliye ayrılıyorum. Kardeşçe bir istekle, atacağınız tüm adımları izlemeye devam edeceğim ve her yeni zaferinizi sevinçle selamlayacağım. Ölünceye kadar sizinle birlikteyim.

Artık geriye yaşanacak üç yılı kalmıştı.

Arkadaşı, İtalyan devrimci Carlo Cafiero,⁽²²⁾ Bakunin'i Locarno yakınlarındaki villasında kalmaya davet etmişti. Orada 1874 yılının ortalarına kadar kalan Bakunin, görünüşe bakılırsa, kendisine, huzur, güven ve göreceli bir refah getiren bir yaşam sürüyordu. Fakat hâlâ kendisini bir devrim savaşıcısı olarak görüyordu. İtalyan arkadaşları, bir ayaklanma başlatınca, Bakunin bu harekete katılmak üzere

Temmuz 1874'te Bologna'ya gitti. Fakat iyi planlanmayan bu ayaklanma yenilgiye uğradı ve Bakunin kılık değiştirerek İsviçre'ye geri döndü.

O sıralar Bakunin ile Cafiero'nun arası bozulmuştu. Koca bir servetini devrim davası uğruna harcayarak yoksullaşan Cafiero, nihayet villasını da satmak zorunda kaldı. Locarno'da kalamayan Bakunin, Lugano'ya yerleşerek, babasından kalan mirasın kardeşleri tarafından kendisine gönderilmesi sayesinde, kendisinin ve ailesinin yaşamını sürdürebildi. Bakunin ile Cafiero arasındaki geçici soğukluk uzun sürmedi ve aralarındaki dostça ilişki yeniden kuruldu. Ancak Bakunin'in hastalığı hem ruhunu hem de bedenini mahvederek ilerliyordu, öyle ki, 1875'e gelindiğinde Bakunin artık yalnızca eski halinin bir gölgesi olmuştu. Bakunin hastalıktan kurtulmak umuduyla, Lugano'dan ayrılarak, "Sağlığımı yeniden kavuşmaya ya da ölmeye geldim" dediği arkadaşı Vogt'a danışmak üzere Bern'e gitti. Bakunin orada, Dr. Vogt ve bir diğer yakın dost olan müzisyen Reichel'in kendisiyle sefkatle ilgilendikleri bir hastaneye yatırıldı.

Reichel'in hatırladığı son konuşmalarından birinde Bakunin, Schopenhauer ile ilgili olarak şunları söylemişti:

Bir bütün olarak felsefemiz yanlış bir temelden hareket ediyor; felsefemiz insanı, bir kolektifliğe ait olan bir varlık olarak değil, hep bir birey şeklinde değerlendirerek işe başlar; bu yanlış dayanağa dayanan felsefi (ve yanlış) görüşlerin çoğu ya bulutların üzerindeki bir mutluluk kavrıyaşına ulaşır ya da Schopenhauer ile Hartmann'ın kötümserliğine.

Bir başka sohbette, Reichel, Bakunin'in asla anılarını yazacak zamanı bulamamasıyla ilgili üzüntülerini dile getirdi. Bakunin şu cevabı verdi:

Niçin anılarımı yazmamı istiyorsun ki? Harcanacak çabaya değmez. Bugün tüm ülkelerdeki halklar devrim içgüdülerini yitirmişlerdir. Hayır, eğer tekrar bir parça güç kazanırsam, anılarımdan ziyade, felsefi ve dinsel ifadelerle başvurmadan, kolektivizm ilkelerini temel alan bir ahlak sistemi üzerine yazardım.

Bakunin 1 Temmuz 1876 günü öğleden sonra öldü.

3 Temmuz'da, İsviçre'nin tüm bölgelerinden sosyalistler, Mihail Bakunin'e olan saygılarını son bir kez sunmak üzere Bern'e geldiler. Mezarı başında; Adhemar Schwitzguebel, James Guillaume, Élisée Reclus, Ruslar'ı temsil eden Nikolay Zukovski, Fransız Devrimci Gençliği'ni temsil eden Paul Brouse, Alman proletaryasını temsil eden Betsien ve Jura Federasyonu'ndaki arkadaşları tarafından Bakunin'e övgüler yağdırılıyordu. Cenaze töreninden sonra düzenlenen bir toplantıda herkes aynı duyguyu paylaşıyordu; Bakunin'in gömülmesinden itibaren, incir çekirdeğini doldurmayan tüm kişisel çekişmeleri unutup, özgürlük ve karşılıklı hoşgörü temelinde her iki saftaki sosyalist fraksiyonları birleştirmek. Aşağıdaki karar oybirliğiyle onaylandı:

Mihail Bakunin'in ölümü vesilesiyle Bern'de biraraya gelen işçiler beş farklı ulustandır. Bazıları üretici grupların özgür federasyonunu savunurken, diğerleri de İşçi Devleti yanlılarıdır. Ancak hepsi de yeniden uzlaşmanın arzu edilir ve gerekli olmaktan öte, 1873 Cenevre Kongresi'nde düzeltilip 3. maddede formüle edilerek benimsenen Enternasyonal ilkeleri üzerinde tekrar birleşmenin aynı zamanda kolay olduğunu hissetmektedir.

O nedenle, Bern'de toplanan bu asamble, tüm işçileri, geçmişin yararsız ve talihsiz anlaşmazlıklarını unutup, yukarıda belirtilen tüzüğün 3. maddesinde kesin bir şekilde ifade edilen ilkelere gösterilecek eksiksiz bağlılık temelinde birleşmeye çağırır.

Geçmişin kinini unutup özgürlük içinde birleşmek üzere yapılan bu dokunaklı çağrının nasıl yanıtlandığını öğrenmek ister miydiniz? Zürih'teki Marksist *Tagwacht* 8 Temmuz'da şunları yazıyordu:

Bakunin, birçok iyi sosyalist ve aklı başında kişi tarafından Rus ajanı olarak değerlendiriliyordu. Hiç kuşkusuz yanlış olan bu şüphe, Bakunin'in devrimci harekete verdiği büyük zarardan kaynaklanıyordu; en çok da Bakunin'in etkinlikleriyle beslenen bir tepkiydi bu.

Leipzig'deki *Volksstaat* ve Londra'da Rusça olarak yayınlanan *Vpered*'den yayılan benzer art niyetli suçlamalardan

ötürü, arkadaşları, Bakunin'in düşmanlarının nefret kampanyasından vazgeçmek niyetinde olmadıkları sonucuna vardı. Bu nedenle, Jura Federasyonu'nun 10 Eylül 1876 tarihli bülteni, düşmanca yaklaşımları göğüsleyerek şunları duyuruyordu:

Geçmişte de tavrımız olduğu üzere, tüm sosyalist grupların mümkün olabilecek en geniş birliğini arzuluyoruz; emeğin özgürleşmesi için içtenlikle mücadele eden herkese samimi bir şekilde elimizi uzatmaya hazırız. Ama aynı zamanda, hiç kimsenin ölümüne hakaret etmesine izin vermemeye de kararlıyız.

Gelecek kuşakların Bakunin'in kişiliğine ve başarılarına, hepimizin hakkı olan bir tarafsızlıkla değer biçecekleri günler gelecek mi? Daha da ötesi, henüz yeni üzerine toprak atılan mezarının başında, arkadaşları tarafından ifade edilen arzular acaba bir gün hayata geçecek mi?

NOTLAR

(İsim belirtilmeyen tüm dipnotlar editör tarafından konulmuştur)

1. Rus takvimine göre 18 Mayıs; bizim takvimimize göre 30 Mayıs.
2. Anayasal monarşiyi getirmek üzere bir hareket kuran Dekabristler, 1825 yılının Aralık ayında, çarlık otokrasisine karşı bir memur ayaklanması örgütlemişlerdi. Bu ayaklanma acımasızca bastırılarak, elebaşlarının bir kısmı kurşuna dizildi, pek çoğu da hapse atıldı.
3. Nikolay Stankeviç bir felsefe öğretmeni, Vissarion Belinski ise ünlü bir edebiyat eleştirmeniydi.
4. Arnold Ruge (1802-1880) belli bir süre Marx'ı ve Bakunin'i etkilemiş olan tanınmış bir Hegelci radikalı.
5. Kendi kendisini eğitmiş bir Alman terzi olan Wilhelm Weitling, İsviçre'ye yerleşmiş ama belli bir süre Paris'te de yaşamıştı. Komünist İşçi Kulübü'nü kurmuş ve *Humanity As It Ought to Be* (Olması Gereken İnsanlık) ve *Guarantees of Human Freedom* (İnsan Özgürlüğünün Güvenceleri) gibi eserler yazmıştı. Düşünceleri çoğunlukla Fourier ve Saint-Simon'a dayanıyordu; daha sonra ABD'ye göç ederek orada ütöpik topluluklar kurmaya çalıştı. Bakunin, Weitling'in ilkel Hristiyanlığını, otoriter komünizmini ve işçiler üzerinde yararlı bir despotizm uygulayacakları iddia edilen bilginler, teologlar ve aydınlar tarafından yönetilecek bir devlet anlayışını reddediyordu. Bununla birlikte, Bakunin, Weitling'in sınıf mücadelesi, devletin bir şiddet eylemiyle yıkılması, paraya dayalı ekonomik sistemin ortadan kaldırılması gibi konularda yaptığı ısrardan derinden etkilenmiş ve Weitling'den şu alıntıyı memnuniyetle yapmıştı; "Mükemmel bir toplumda hükümet yoktur, sadece idare vardır; hiçbir yasa yoktur, sadece yükümlülükler vardır; hiçbir ceza yoktur, sadece düzeltici yöntemler vardır."
6. Bakunin'in yaptığı bu ithamın güçlü dayanakları vardı. -Aslında

Engels tarafından yazılıp Marx tarafından onaylanan- söz konusu makalede özellikle Çekler'e yönelen bir düşmanlık vardı ve makalenin yazarı şunları söyleyecek kadar ileri gitmişti:

Hiçbir tarihsel geçmişi olmayan bu "ulus", bağımsızlığını yeniden inşa etmeye çalışıyor. İnatçı Çekler ve Slovaklar, onlara, ticareti, endüstriyi, tarım bilimini öğretilip onları eğiterek uygarlaştırma külfetine giren Almanlar'a müteşekkir olmalıdır... Burada [Bakunin'in makalesinde] Avrupa'nın karşıdevrimci uluslarını savunmak adına bize sunulan duygusal kardeşlik söylemine yanıtımız şudur; Ruslar'a duyulan nefret Almanlar'ın başlıca devrimci tutkusuydu ve öyle olmaya devam ediyor; devrim, Çekler'i ve Hırvatlar'ı da kapsadığından bizler, Polonyalılar ve Macarlar'la birlikte, ancak Slav halklarına yöneltilecek kararlı bir terörizmle devrimi güvenceye alabiliriz. (Alıntı: H. Kaminski, *Bakunin* [Paris, Aubier, 1938], s. 120-1)

7. Herzen'in ölümünden sonra yayınlanan eserlerinden; Bakunin tarafından gönderilen 8 Aralık 1860 tarihli bir mektubun özeti.
8. James Guillaume, *Bulletin de la Fédération Jurassienne de l'Internationale*'a yapılan 9 Temmuz 1876 tarihli ekten.
9. Bakunin'in kullandığı bu başlığın anlamı bir soruya da dönüştürülebilir: Devrimin lideri olarak kim tercih edilmelidir; Çar Nikola Romanov mu, köylü isyancı lider Pugaçev mi, yoksa, Dekabrist komplosunun şefi Pestel mi?
- Emelyan Pugaçev, Büyük Katerina'nın tahta çıktığı dönemde, soyluların mallarını mülklerini yakıp yağmalayan, toprak sahiplerini öldüren, "onların" mallarını ele geçiren ve orduya karşı gerilla savaşı veren silahlı köylü çetelerini yöneten bir 18.yüzyıl Rus köylü devrimcisiydi. Sibirya Genel Valisi'nin oğlu olan Pavel İvanoviç Pestel, Rus ordusunda albaydı ve 1825'teki Dekabrist hareketinin önde gelen liderlerinden biriydi. Anayasal monarşinin daha sonra sosyalist bir programı olan bir cumhuriyete dönüştürülmesi gerektiğine inanan Pestel, yoldaşlarından çok daha radikaldi. Pestel kurşuna dizilmeden önce babası, "eğer zafer kazansaydınız, önce ne yapardınız?" diye sorduğunda, Pestel'in yanıtı şu olmuştu; "Rusya'yı senin gibi canavarların elinden kurtaracaktık!"
- Bakunin ile *Kolokol*'un editörleri arasındaki politik farklılıklar ve bu konuyla ilgili olarak iki broşürde ifade ettiği düşünceleri, Kaminski'nin *Bakunin* adlı eserinin 190-2 sayfalarında açıklığa kavuşturmuştur. Bu düşünceler şu şekilde özetlenebilir:
- Kırım savaşıdan sonra, Rusya'daki koşullar tamamen değişmişti. Sibirya'da tutuklu olan ve dış dünyayla bağlantısı kesilen

Bakunin içgüdüsel olarak Rusya'daki koşulları, Herzen'den daha iyi kavramıştı; oysa Herzen Londra'da özgür bir şekilde yaşamaktaydı (Rusya'daki Ruslar'la ve Rusya'dan yeni kaçan eylemcilerle sıkı bir iletişim içindeydi). *Kolokol*'u okuyan Rus aristokratları, muhalefetleri masa başı kibar idealleri aşmadığı sürece liberallermiş gibi gösteriş yapmaktan hoşlanıyorlardı. Yalnızca soyluların belli bir kesimi Dekabrist ideallere bağlı kalmıştı. II. Aleksandr, serfleri -yüzlerce yıldır üzerinde çalıştıkları toprakları onlara veremeyerek- özgür bırakmakla, fazlasıyla tavizkâr davrandığını düşünüyordu; aslında II. Aleksandr, mutlakiyetçi rejimi hiçbir şekilde etkilemeyen birkaç küçük reformdan başka bir şey yapmamıştı. Aristokrat reformcuların ılımlı programını bile reddetmişti ve Tver soylularının temsilcileri, kullarına bir anayasa armağan etmesi için ona yalvardıklarında, tümü tutuklanarak Sibirya'ya gönderilmişlerdi. Aralarında Bakunin'in iki kardeşi de vardı.

Rusya, I. Nikola döneminde olduğu gibi, II. Aleksandr döneminde de, özgürlüğün olmadığı bir ülke olarak kalmaya devam etti. Ancak biricik devrimcinin Bakunin olduğu zamanlar artık geride kalmıştı. Çernişevski'den etkilenerek, Çarlığa karşı amansız bir savaş ilan eden ve umudunu "Toprak ve Özgürlük" talep eden Rus halkına bağlayan yeni bir kuşak ortaya çıkmıştı; pek çok kişiyi biraraya getiren bu slogan ilk Rus devrimci örgütünün adı olarak benimsenmişti. Çar ile halk arasındaki anlaşmazlığın şu veya bu şekilde çözümlenebileceğini düşünen Herzen, liberal aristokrasinin reformizmine yönelmişti. "Hiçbir uzlaşma mümkün olamaz" diyerek düşüncesini dile getiren Bakunin ise, tersine, "Toprak ve Özgürlük"ün politikasıyla mükemmel bir uyum içinde olduğunu göstermişti.

Bakunin'in *Kolokol* ile işbirliği yaptığı dönemde, Herzen düşüncelerini Bakunin'e dayatmaya çalışmamıştı. Herzen, Bakunin'in etkisinden tamamen uzak değildi, ancak Çar'ın vaatlerine tamamen inanmamakla beraber, reformların yalnızca hafifletici tedbirler olmadığına inanıyor ve Çar'ın vicdanına seslenmekle pek çok yeni kazanımın daha elde edilebileceğini düşünüyordu. Bakunin de, bir broşür yazarı (*Romanov mu, Pugaçev mi, yoksa Pestel mi?*) Çar'a seslenmişti. Yönetici sınıfı bir kenara iterek halkın Çar'ı olmasını talep etmekle, Bakunin aslında, Çar'dan politik anlamda intihar etmesini istemiş oluyordu. Bakunin ile Herzen arasındaki fark şuydu; Herzen, Çar'a yaptığı çağrıda samimi iken, Bakunin, yaptığı çağrıyı yalnızca bir propaganda aracı olarak görüyordu.

Bakunin, *Rus, Polonyalı ve Slav Dostlarına* adlı broşüründe,

Çar'a ve diğer yöneticilere yaptığı çağrılarının bir formalite olduğunu açıklamaktadır. Bu çalışmasında doğrudan halka seslenen Bakunin şöyle diyor; "Rus İmparatorluğu'nun yıkıntıları arasından halkın yeni yaşamı filizlenecektir." Soylular sınıfının tüm ayrıcalıklarından, hatta ünvanlarından bile vazgeçmesini; ve soyluların halka toprak ve tam bir özgürlük vermesini talep etmektedir; Bakunin'e göre gerçek güç halktır ve sonuçta yalnızca iki sınıf kalacaktır; köylüler ve işçiler! Bakunin burada, yeni toplumun, ülke çapında federasyonlaşan ve tüm ülkeler federasyonu ile taçlanacak olan komünlerin özerkliği temelinde kurulacağını söylemekle, eski düşüncelerini terk etmektedir.

Halkın Davası başlığını taşıyan üçüncü bir broşüründe Bakunin daha da ileriye gider. Ona göre, yaklaşan bir devrimin işaretleri gittikçe çoğalmaktadır. "Kurtuluşun", topraklarını ellerinden alacağından korkan köylüler, zenginlerin konaklarını yakmaya başlamışlardır. Bu yüzden, Bakunin'in programı daha da anarşistleşir ve Bakunin şöyle haykırır; "Eğer özgürlüğün elde edilmesi için kan gerekiyorsa, kan akıtılacaktır!"

10. Bkz. "Enternasyonal Kardeşliğin Programı."

11. Nikolay Utin 1845-1883, zengin bir Rus likör tüccarının oğluydu. Rusya'dan İsviçre'ye kaçmış, daha sonra Çar tarafından affedilerek Rusya'ya döndüğünde, savaş vurgunculuğu yaparak büyük bir servet elde etmişti. Rusya ilişkilerinden sorumlu sekreter olarak Enternasyonal Genel Konseyi'ne atanmasını sağlayan Marx'ın sıkı bir taraftarı olan Utin'e, Marksistler tarafından, Bakunin'e karşı yürüttükleri kampanyada kullanılmak üzere "bilgi" toplama (ya da uydurma) görevi verilmişti. Bu onursuz ve ilkesiz yöntemlerin ayrıntıları hakkında, Franz Mehring'in *Karl Marx* adlı eserinin, 1962 Ann Arbor baskısının 474, 475 ve 498. sayfalarına bakılabilir.

12. Caesar de Paepe (1842-1890), sonradan fizikçi ve Enternasyonal'in Belçika seksiyonunun kurucusu olan eski bir yayıncıydı. Marx'ın diktatörlüğüne ve Genel Konsey'in Enternasyonal'i ele geçirme çabalarına karşı mücadele etti. Eugene Varlin 1839-1871, sol-Proudhoncu olan bir ciltçiydi. Enternasyonal'in Fransa seksiyonunun önde gelen eylemcilerinden olan Varlin, işçiler ve aileleri için kooperatif bir mutfak kurmuş, 1871 Paris Komünü'nün bari katlarında savaşmış ve 28 Mayıs 1871'de gericiler tarafından vurularak öldürülmüştü.

13. Bakunin bu çeviri için toplam dokuz yüz ruble alacaktı ve üç yüz ruble kendisine avans olarak verilmişti. Çevirinin Zukovski tarafından tamamlanacağını düşünen Bakunin, bu sorunun dostça

çözömleneceğini sanmış ve Neçayev, sorunu halledeceğine söz vermişti. Ancak Neçayev bunu yapmak yerine, yayıncı D. Polyakov'a Bakunin adına bir mektup yazarak, "Devrimci Komitenin" (sadece Neçayev'in hayalinde var olan) kendisine çok ihtiyacı olduğundan, çeviriyi bitiremediğini belirtmişti; mektup, buna itiraz etmemesi ve sorunla ilgili başka bir şey yapmaması tavsiye edilen yayıncıya yönelik çeşitli tehditlerle bitiyordu. Bakunin bu durumu öğrendiğinde, Neçayev'in ikiyüzlülüğünden ve küstahlığından dolayı neredeyse çıldırmıştı; bu olay Neçayev'le ilişkisini kesmesinin başlıca nedenlerinden biriydi. [Guillaume'un notu.] Mektup, yayıncının temsilcisi olan Lyubov'in'e gönderilmişti.

14. Sergey Neçayev (1847-1882), bir serfin oğluydu. [Başka bir kaynağa göre ise, bir barmenin oğluydu. ç.n.] On altı yaşına gelene kadar okuma yazma öğrenmemişti. St. Petersburg Üniversitesi'nde okurken, bir yandan da dini bir okulda öğretmenlik yapıyordu. Çeşitli solcu öğrenci gruplarını gizli bir devrimci örgütte birleştirmiş, ancak örgüt kısa süre içinde çökertilerek üyelerinin çoğu tutuklanmıştı. Bunun üzerine İsviçre'ye kaçmış ve tutuklandığı ama kaçıp kurtulduğu biçiminde bir hikâye uydurmuştu. Neçayev'in düşünceleri, *Devrimcinin İlham Alacağı Yasalar* adını taşıyan ama daha ziyade *Devrimci El Kitabı* olarak bilinen çalışmasında özetlenmiştir. Bu belge, Bakunin'in 1866'da İtalya'da yazdığı *Devrimci El Kitabı*'yla (bkz. bu kitapta aynı adı taşıyan bölüm) karıştırılmamalıdır. Neçayev'in *El Kitabı*, 1869'da İsviçre'de yazılmıştı. Bakunin'in Neçayev'le yaptığı iddia edilen işbirliği artık herkesçe reddedilmektedir, fakat, Bakunin'in yaptığı hata, her koşul altında Neçayev'e güvenmiş olmasıdır. Neçayev, kişinin arkadaşına yalan söyleyip ihanet etmesini bile eylemlerine klavuzluk yapacak bir ilke olarak yüceltmektedir. Neçayev, devrimin Makavelist bir diktatörlükle yönetilmesi ve devrimin Cizvitlerinin her türlü ahlâki ilke ve yükümlülükten kurtulmuş olan vicdansız kişiler olması gerektiğini iddia etmiştir. Ona göre, biri üzerinde güçlü bir baskı oluşturabilmesi için, devrimci o adamın karısını baştan çıkarmalıdır. Devrimciler örgüte para sağlayabilmek için, fahişeler, pezevenkler, katiller ve diğer suçlularla işbirliği yapmalıdırlar. Gerekli olduğu takdirde, devrimci yoldaşların feda edilmesinden kaçınılmamalıdır.

Neçayev, bu vaazlarını aynen hayata geçirdi. Yetkililerin ellerine geçtiğinde Bakunin ve arkadaşlarının hayatlarını tehlikeye atabilecek dökümanları çaldı. Herzen'den para sızdırmak amacıyla, kızını baştan çıkarmaya çalıştı. Ve bir gün dostların huzurunda

Bakunin'e şöyle dedi; "... bir örgüt üyesini veya sempatizanını gizli polise ihbar etmek bazen yararlı olabilir!" Bu ve benzeri davranışlarından dolayı, Bakunin, Neçayev'i tavsiye ettiği dostlarına uyarı mektupları yazdı. Neçayev'in karmaşık kişiliği konusunda Bakunin'in yaptığı objektif tahmin, merhametle yumuşamıştı. Bakunin'in, arkadaşı Talandier'e yazdığı bir mektuptan alınan aşağıdaki bölümler, aynı zamanda Bakunin'in karakteri hakkında da pek çok noktayı aydınlatmaktadır.

Neçayev'in Rus hükümeti tarafından en çok aranan adam olduğu, sayısız hükümet ajanının Avrupa kıtasında onu tuzaga düşürmeye çalıştığı ve eğer orada yakalanırsa Almanya ve İsviçre'den iadesinin isteneceği tamamen doğrudur. Neçayev'in bu güne kadar tanıdığım en aktif ve en enerjik insanlardan biri olduğu da doğrudur. Hiçbir şey, "dava" olarak adlandırıldığı şeye hizmet etmesini engelleyemez ve başkalarına karşı olduğu kadar kendisine karşı da acımasızdır. Bu beni ona çeken başlıca niteliğidir; Neçayev'in tek mazereti, onun fanatik adanmışlığıdır. Kendi kişiliğini devrimle karıştıran benmerkezci biri olduğunu anlamıyor. Ancak kaba anlamda egoist biri değildir, çünkü, kendi güvenliğini bile pervasızca tehlikeye atmakta ve görülmemiş bir yoksulluğa dayanarak, adeta adanmış bir şekilde yaşamaktadır. Fanatizmi onu mükemmel bir Cizvite dönüştürdü. Başkaları devrim için nasıl yapıp tutuşuyorsa, o da aynı ölçüde cizvitlik için yapıp tutuşuyor. Göreceli naifliğine rağmen, son derece tehlikelidir ve günübürlük olarak, güvenliği en pervasız şekilde istismar etmektedir. Tüm bunlar, onu size tavsiye etmiş olan bizler için son derece acı ve utanç vericidir, ancak onunla ilgili bu gerçekleri anlatmamız tek çıkar yoldur ve hatalarımızın tek dermanıdır...

Maskesinin düştüğünü gören bu zavallı Neçayev, sistematik sapkınlığına rağmen, hâlâ öylesine naif ve çocuksudur ki, beni değiştirebileceğine inanıyor. Benim yayınlamamı istediği bir Rusça gazetede, teorisini geliştirmesini kabul etmem için bana yalvaracak kadar ileri gitti. Hepimizin güvenliğini tehlikeye attı, mektuplarımızı çaldı, hepimizin şerefine gölge düşürdü; kısacası tam anlamıyla alçak bir üçkâğıtçı gibi davrandı. Her türlü tartışma yöntemini tükettikten sonra, onunla ilişkimi kesmek zorunda kaldım ve o zamandan beri ona karşı amansızca mücadele etmekteyim...

Michael Confino'nun, kısa bir süre önce yayınlanan eseriyle (*Cahiers du Monde Russe*, Ekim-Aralık 1966) bu sorunu tamamen açıklığa kavuşturmasından önce bile, Bakunin, Neçayev'e karşı çıkmasına neden olan yöntemleri savunmakla kolay kolay suçlanamazdı.

Bakunin'in, *Rusya'daki Genç Kardeşlerime Birkaç Söz* adlı broşürü, kedisıyla Neçayev arasındaki uçurumun ne kadar derin olduğunu göstermektedir. Bakunin bu çalışmasında, aydınları ve

üst tabakaları halkla birlikte yaşamaya ve halkın kurtuluşu için mücadele etmeye çağıran popülist *Narodnik* hareket tarafından sloganlaştırılacak pek çok düşünce ortaya koymuştu. Şöyle yazıyordu Bakunin:

Siz genç dostlarım, can çekişen bu dünyayı terk edin; sürekli olarak halktan koparıldığınız ve içine hapsedildiğiniz bu üniversiteleri, akademileri ve okulları bırakın. *Halka gidin!* Sizin alanınız, sizin yaşamınız, sizin biliminiz halktır. *Davasına en iyi nasıl hizmet edebileceğinizi halktan öğrenin!* Unutmayın dostlar, eğitilmiş gençlik ne halkın öğretmeni, ne babacan bir hayırsever, ne de halkın diktatoryal lideridir; gençliğin yapacağı tek şey, halkı birlikte davranmaya ve çabalarını koordine etmeye teşvik ederek öz-kurtuluşuna ebelik yapmaktır!

Neçayev bir süre Avrupa ülkelerini dolaşıp durduktan sonra, İsviçre'ye tekrar girme hatasını yaptı. Daha önce varılan anlaşma gereği, İsviçre onu Rus yetkililere teslim etti. Bakunin bu anlaşmadan haberdardı ve Neçayev'i uyarmıştı, ancak o saklanmayı reddetmiş ve Ekim 1872'de yakalanmıştı. 2 Kasım 1872'de Bakunin Ogarev'e şunları yazıyordu:

Neçayev'e çok acıyorum. Bana, hiç kimse onun kadar ve üstelik bile bile zarar vermedi, ama yine de acıyorum işte. Olağanüstü bir enerjiye sahip olan ender kişilerden biriydi; her biraraya gelişimizde, ezilen, yoksul halkımız için safça yanıp tutuştuğunu görürdüm; tarihsel ve güncel ulusal sefaletimiz, onu derin bir ıstıraba boğmuştu. O günlerde çevresine yönelik tavırları son derece çirkindi, ama içi tertemizdi. Makyavelciliği, otoriterliği ve Cizvit yöntemlere sarılmasının yanı sıra, cehaletiyle iç içe geçen ölçsüz inatçılığı, eninde sonunda çamura saplanmasına yol açtı... Ama içinden bir ses, ebediyen kaybolan ve kaybolduğunu kendisi de bilen Neçayev'in, yoldan çıkmış ve lekelenmiş olan ama kötülüğü tamamen içselleştirmeyen varlığının derinliklerinden, ilkel enerjisinden ve cesaretinden güç alarak yeniden doğrulacağını söylüyor. Bir kahraman gibi ölecek ve artık hiçbir şeye, hiç kimseye ihanet etmeyecektir. İnancım budur. Hakk olup olmadığını zaman gösterecek. (K.J. Kenafick tarafından *Karl Marx and Bakunin*'de yapılan çeviri, Melbourne 1948, s. 132-3)

Kenafick şu noktalara değinir:

Bakunin her bakımdan haklıydı. Bu kez Neçayev hakkında yanlışlamıştı. Ömürboyu kürek cezasına çarptırılan Neçayev, bizzat Bakunin'in de korkunç yıllar geçirdiği Peter-Paul kalesinde 1882 yılında öldü. Neçayev fanatik cesaretini ve zorbalığa duyduğu öfkeyi sonuna kadar korudu, ancak bu direngenlik, kendisine güvenenlere yaptığı ihanetleri affettirmemekle beraber, yine de, Bakunin'in de belirttiği gibi, yoldan çıktığını ama hiçbir şekilde alçaklaşmadığını düşünmemize yol açtı. (Age. s. 133)

15. Louis Auguste Blanqui (1805-1881, politik iktidarın bir avuç devrimci komplocu tarafından ele geçirilmesini ve bu komplocuların devleti ve halkı otoriter yöntemlerle denetleyip yönetmesini savunan bir Fransız sosyalistiydi.

16. Guillaume, buradaki paragrafların sonuncusu olan tek bir paragrafı alıntılanmıştır. Bu bildiri, Enternasyonal içindeki çatışmanın kavranması bakımından oldukça önemli olduğu için, ek paragraflar koyduk.

17. Peter Lavrov, St. Petersburg'daki askeri bir akademide matematik profesörüydü. Rus ordusunda albay olan Lavrov, Rus popülist hareketinin ılımlı kanadının lideriydi ve bu yüzden Batı Avrupa'ya göç etmek zorunda kalmıştı. Fransa ve İsviçre'de yaşamış ve orada Bakunin ile tanışmıştı. Bakunin ile arasındaki çatışmanın tek nedeni aralarındaki görüş farklılığı değildi; bu çatışmanın bir diğer nedeni de, kendisinin ve takipçilerinin denetiminde olan bir gazetenin yayın kuruluna hiçbir Bakuninci temsilci almak istememesiydi.

18. Araştırma komisyonunun beş üyesinden biri, gerçek adı Von Heddeghem olan Walter isimli eski bir Bonapartist polis ajanıydı. Yaklaşık olarak yirmi Enternasyonal üyesi, onun sağladığı deliller sayesinde, Mart 1873'te Fransa'da yargılanmıştı. Komisyonun bir başka üyesi olan Roch Spingard, Bakunin'in yetersiz delillerle suçlandığını iddia ederek, bir azınlık raporu hazırlamıştı. Şöyle diyordu Spingard: "Kongrenin kararlarına karşı mücadele etmekte kararlıyım." (Bkz. Madison, *The First International: Minutes of Hague Congress*, Wisconsin Üniversitesi Basımevi, 1958, s. 226-7 ve 312.)

19. Blankistler, Marksistleri, bu iki anti-liberter grup arasındaki koalisyona ihanet etmekle suçlayarak, 6 Eylül 1872'deki Lahey Kongresi'nde Marksistler'den ayırdılar. Bu bölünme hakkında bkz. Miklos Molnar, *Le Declin de la Première Internationale: Le Conference de Londres de 1871*, Cenevre, 1963.

20. Hem Guillaume hem de Bakunin St.-Imier Kongresi'ne katılmıştı. Bu kitapta geçmeyen üçüncü madde, Bakunin tarafından yazılmıştı. Üçüncü maddede şunlar yazılmıştı:

Toplumsal kurtuluşu gerçekleştirmek üzere, proletaryaya tek bir eylem doğrultusu veya tek biçimli bir politik program dayatma arzusu, saçma olduğu kadar gerici bir iddiadır; hiç kimse, seksiyonları ve özerk federasyonları, kendilerine en doğru görünen politikaları hayata geçirmekten alıkoyma hakkına sahip değildir ve böyleci girişimlerin tümü, kaçınılmaz olarak, en iğrenç dogmatizme yol açacaktır;

Proletaryanın ekonomik özelemleri, tamamen özgür olan örgütlerin ve federasyonların, herkesin eşit emeği temelinde ve her türlü siyasi devlet iktidarından bağımsız olarak kurulmasından başka bir amaca sahip olamaz; ve bu örgütler ve federasyonlar, ancak proletaryanın kendiliğinden eylemiyle [ve] sendikal yapılar ile özerk komünler tarafından kurulabilir;

Her türlü siyasal devlet, belli bir sınıfın çıkarları doğrultusunda, kitleler üzerinde örgütlenen bir tahakkümden başka bir şey değildir ve eğer proletarya iktidarı ele geçirirse, bu defa kendisi yeni bir tahakkümcü ve sömürücü sınıf olur;

Bu olguları dikkate alan St.-Imier Kongresi şunları ilan eder:

1. Her türlü siyasal iktidarın yıkımı proletaryanın ilk görevidir;
2. Bu yıkımı gerçekleştirmek üzere, sözde "geçici" bir devrimci otoritenin kurulması, yeni bir aldatmacadan başka bir şey olmayacak ve proletarya için en azından mevcut hükümetler kadar tehlikeli olacaktır;
3. Toplumsal devrimi gerçekleştirmekte her türlü uzlaşmayı kesinlikle reddeden tüm ülkelerdeki proletarya, devrimci eylemin dayanışmasını yaratmalıdır; bu, her türlü burjuva politikasından bağımsız olarak yapılmalıdır.

(Bu alıntı, Max Nettlau'nun, *Der Anarchismus von Proudhon zu Kropotkin* adlı eserinden yapılmıştır. Verlag Der Syndikalist, Berlin, 1927, s. 199.)

21. Guillaume'un bu düşüncesi, Franz Mehring ve Otto Rühle gibi birçok sorumlu tarihçi ve biyografici tarafından da paylaşılmıştır.

22. Carlo Cafiero (1846-1892), son derece zengin bir ailenin oğluydu ve kendisini parlak bir diplomatik kariyer bekliyordu. Londra'dayken sosyalist oldu ve yoğun bir iletişim içine girdiği Friedrich Engels ile ömür boyu süren bir dostluk kurdu. İtalyan emekçi hareketinin öncülerinden biri olan Cafiero, Marksistler'in İtalya'daki örgütlenmesiyle meşgulken, Engels ona, Bakunin'e yönelik hakaretlerle dolup taştan mektuplar yolluyordu. Bu mektuplar Cafiero'nun merakını körükledi ve Bakunin ile tanıştıktan sonra, coşkunu ve adanmış bir anarşist oldu ve Enternasyonal'in İtalya'da örgütlenmesine yardım etti. Cafiero'ya miras kalan servet, devrimci hareket için kullanıldı. Daha sonra tamamen meteliksiz kaldığında bir fotoğrafçı olarak çalıştı. 1881'de bir akıl hastanesine yatırıldı ve ömrünün kalan kısmını orada geçirdi. Şuurunu yitirerek zaman zaman yaptığı abuk sabuk konuşmalar çok dokunaklıydı; herkese ait olan ışığın sadece kendisine tahsis edilmemesi için, odasının pencerelerinin kapalı tutulmasında ısrar ediyordu.

I. Bölüm

Anarşizm Öncesi Dönem

Devrimci Pan-Slavluluk

Almanya'da gericilik

Bu bölümdeki dört seçkiden ilki, Bakunin'in temel eseri olan "Almanya'da Gericilik"ten alınan bir parçadır. Ekim 1842'de Jules Elysard⁽¹⁾ takma adıyla yazılan bu seçki, "Bir Fransız'ın Defterleri"nden alınmıştır. Bu deneme, Bakunin'in saf felsefi çalışmalardan sıyrılıp devrimci sosyopolitik hareketlere etkin bir şekilde iştirak ettiğinin göstergesidir. Arkadaşları tarafından fazlaca soyut olmakla eleştirilen bu denemede, Bakunin'in mizacına denk düşen sürekli toplumsal ve politik devrim kavrayışını savunmak üzere, Hegelci felsefi bir dil kullanılmıştır. Yazıdaki polemikler, günümüz liberallerinin stereotipine benzer biçimde, muhafazakârlar ile -elbette statüko ve kurumsallığa bağlı olarak Bakunin'in radikal "negativistler"e karşılık "pozitivistler" dediği- radikaller arasında arabulucu bir konumda bulunan "uzlaşmacılar"ı hedeflemektedir. Bazı paragraflardaki dinsel temalar, bu denemenin, Bakunin'in sosyalist düşünceleri öğrenmesinden önceki bir dönemde yazılmış olmasından kaynaklanmaktadır, zira sosyalist düşünceleri öğrenen Bakunin, 1860'ta alenen bir ateizm savunucusu oldu. Belirsizliğine ve felsefi anlatım tarzına rağmen bu deneme, toplumun en alt katmanları olan yoksulların devrimci yeteneklerine bağlanan umutla insan özgürlüğünü tarihin nihai sonu kılacak olan toplumsal bir devrim çağrısı yapmaktadır. Pek çok kişi, onun yüklediği toplumsal ve politik anlamı göz ardı ederek, Bakunin'in ünlü "Yıkma güdüsü aynı zamanda yaratıcı bir güdüdür" sözünü, tekrarlayıp durmaktadır.

Özgürlük, özgürlüğün gerçekleştirilmesi: Bugün tarihin gündemini belirleyen olgunun bu olduğunu kim yadsıyabilir?.. En derin anlamıyla devrimci propaganda, devletin mevcut koşullarının REDDİDİR; çünkü, doğasına uygun olarak, devrimci propagandanın, içinde bulunulan döneme hakim olan her türlü düzeni yıkmaktan başka bir programı olamaz... Sadece politik olarak değil aynı zamanda imanla, biricik gerçek ifadesi sevgi ve adalet olan özgürlük anlamındaki imanla hareket etmeliyiz. Gerçekten bu eylem, sadece bize, Hıristiyan dininin düşmanları olarak adlandırılan bizlere bırakılmıştır ve en yüce görevimizdir... gerçek Hıristiyanlığa giden yegâne yolda, İsa'nın en yüce emrini ve sevgiyi gerçekleştirmek üzere.

Uzlaşmacılara ilişkin olarak, bir Fransız gazetesinde söylenenlere başvurabiliriz: "Sol, iki kere iki dört eder diyor; Sağ, iki kere iki altı eder diyor; ve uzlaşmacılar, iki kere iki beş eder diyorlar." Hiçbir zaman evet veya hayır cevabını vermezler; şunu derler; "belirli bir noktaya kadar haklısınız, ama öte yandan..." Ve söyleyecek başka birşeyleri kalmadığında, şunu söylerler; "evet garip bir şey,". Ve bahsedildiği üzere Polonya Yahudileri, son Polonya savaşında, savaşmakta olan her iki tarafa da aynı zamanda hizmet etmek istediler, hem Polonyalılar'a hem de Ruslar'a ve sonuç olarak her ikisi tarafından adil bir şekilde ipe çekildiler. Böylece bu zavallı ruhlar, zıtlar arasında gerçekleşmesi imkânsız olan dışsal barış sorunuyla cebelleştiler ve yaşadıkları acılardan ötürü her iki tarafça da aşağılandılar. Hayır, devrimin ruhu boyun eğmemiştir, yeniden kendisini olumlu ve yaratıcı bir şekilde açığa vurmak üzere içine çekilmiştir ve tam da şu sıralar, yeraltında -Hegel'in deyişiyle- bir köstebek gibi oyuklar açmaktadır.

Yine de, etrafımızda yoğunlaşan gözle görülür coşkulu çıkışlar, devrim ruhunun, o eski köstebegin, yeraltındaki işini bitirmek üzere olduğunu ve pek yakında tekrar ortaya çıkıp her şeye hükmedeceğini gösteriyor. Her yerde, özellikle de Fransa ve İngiltere'de, günümüz politikasına tamamen yabancı olan, bizim asla tanımadığımız kaynaklardan beslenen ve borazan sesi olmaksızın yayılarak büyüyen toplum-

sal ve dinsel topluluklar oluşturuluyor. Tartışmasız bir şekilde insanlığın en büyük kısmını teşkil eden halk, yoksul sınıf; hakları teoride çoktan tanınan ama yine de kökeninden dolayı, yoksulluk ve cehaletle olan bağlarının yanı sıra gerçek köleliğinden dolayı aşağılanan ve gerçek halkı teşkil eden bu sınıf, her yerde korku verici bir tavır alıyor ve sayıca kendisinden çok daha az olan düşmanlarının saflarını bellemeye ve herkes tarafından kendisine bahşedilen hakların gerçeğe dönüşmesini talep etmeye başlıyor. Tüm halklar ve tüm insanlar bir tür önseziyle dolup taşıyor, ve hayati organları felç olmayan herkes, son sözü söylemek üzere yaklaşmakta olan geleceğin ürpertici beklentisi içindedir. Rusya'da bile, böylesine az tanınan, karla kaplı o sonsuz alemde bile, bir yerlerde saklı duran muhteşem bir geleceğe sahip olan Rusya'da bile, fırtınanın habercisi olan karanlık bulutlar gökyüzünde toplanıyor. Ah, bunaltıcı hava şimşeğe gebedir.

İşte bu yüzden, aldatılan kardeşlerimize şu çağrını yapıyoruz: Vazgeçin, vazgeçin, Rabbin saltanatı yakındır!

Pozitivistlere ise şunu diyoruz: "Aklınızın gözünü açın; bırakın ölüleri ölüler gömsün ve her zaman genç olan, her zaman yeniden doğan ruhun yıkık harabelerde aranamaya çağına ikna olun!" Ve uzlaşmacılara da, enkaz haline gelen kör dikkatlerinden, entelektüel küstahlıklarından, ruhlarını kurutan ve hareketlerini felç eden kölece korkularından kurtulmaları için, yüreklerini gerçeğe açmalarını öğütüyoruz.

İşte bu nedenle, tüm yaşamın erişilmez ve sonsuz yaratıcı kaynağı olduğu için yıkan ve imha eden içgüdüye güvenelim. Yıkma güdüsü aynı zamanda yaratıcı bir güdüdür.

1847

1830 Polonya Ayaklanmasının 17. Yıldönümü Üzerine

İlk Polonya ayaklanmasını anmak üzere Paris'te düzenlenen bir şölenle, Bakunin'in 1830 Polonya ayaklanmasının⁽²⁾ 17. yıldönümü üzerine 29 Kasım 1847'de yaptığı konuşma, "Almanya'da Gericilik"e göre, ileri bir adımdı -felsefeden politik eyleme atılan bir adımdı. Sırf bu konuşmayı yaptığı için, Rus büyük elçisinin isteği üzerine Bakunin Fransa'dan sınır dışı edilmişti -ki bu artık onun dikkate alınmaya başlandığının açık seçik kanıtıydı. Bu konuşmanın onun ideolojik kariyeri için taşıdığı önemi, kendisi çok sonraları Herzen ve Ogarev'e yazdıklarında belirtmişti: "1846'dan itibaren, Slav-Polonya davası değişmez düşüncem oldu." Burada Bakunin'in kendisi, devrim davasına hizmet eden özgün milliyetçilik anlayışının, devrimci Pan-Slavcılığının başlangıç adımını atıyor ki bu bölümdeki üçüncü seçki, "Slavlara Çağrı",⁽³⁾ bu anlayışının eksiksiz ifadesidir. Bakunin'in Pan-Slavcılığı, elbette genel bir Avrupa devrimine yol açmak anlamına geliyordu ve bu onun Slav cephesindeki tüm faaliyetlerinin ardındaki nihai hedefti.

Bu konuşmasının tam metni, 14 Aralık 1847'de, La Réforme gazetesinde yayınlanmış ve ayrıca aşağıdaki girişle özetlenmişti.

• • •

29 kasım günü, Polonya devriminin 17. yıldönümü vesilesiyle Paris'te düzenlenen bir toplantıda, M. Bakunin adlı bir Rus mülteci, Rusya'daki durum hakkında oldukça

çarpıcı ve yeni yaklaşımlar içeren ve son derece cömertçe ifadelerin kullanıldığı bir konuşma yaptı.

Bu sansasyonel konuşmanın en çarpıcı paragraflarından bazı alıntılar yapıyoruz:

Baylar: Bu benim için oldukça kutsal bir andır. Ben bir Rus'um ve Polonya devriminin yıldönümünü kutlamak üzere burada düzenlenen bu büyük toplantıya geldim. Buraya teşrif etmeniz bir tür meydan okumadır, Polonya'ya zulmeden tüm zalimlerin yüzlerine savrulmuş bir lanet ve gözdağıdır. Buraya, baylar, ülkeme duyduğum derin sevgiden ve gösterdiğim sarsılmaz saygıdan aldığım ilhamla geldim.

Rusya'nın Avrupa'da ne kadar gözden düştüğünü bilmiyor değilim. Polonyalılar, anlaşılır nedenlerden ötürü, herhalde Rusya'yı, tüm talihsizliklerinin temel kaynağı olarak görüyorlardır. Başka ülkelerin bağımsız fikirlere sahip olan insanları, Rusya'nın hızla gelişen gücünü, halkların özgürlüğü için en büyük tehlikelerden biri olarak algılıyorlardır...

Rusya acımasız bir zulümle eş anlamlı bir sözcük haline gelmiştir; hükümdarlarımızın iğrenç politikaları sayesinde, "Rus" ismi artık, resmi olarak, "köle ve cellat" anlamına gelmektedir. (Bakunin bu temayla, konuşmasının ilk bölümünü genişletirken, Polonyalılar'ın bu trajik döneminde,⁽⁴⁾ "Rusya'nın ilk vatandaşları" oldukları için, yirmi iki yıl önce St. Petersburg'da idam edilen Pestel'in, Ryleev'in, Muravyev-Apostol'un, Bestuzhev-Ryumin'in ve Dohovski'nin şehit düşmesine değinmeyi ihmal etmedi.)

Yaklaşık olarak bir yıl önce (diye devam etti Bakunin) -sanırım Galiçya katliamından sonra, Polonyalı bir asilzade, Prens Metterniç'e yolladığı oldukça belagatli olan ünlü bir mektupta, sizlere olağanüstü bir teklifte bulundu. Avusturyalılar'a karşı haklı olarak beslediği öfkeden hareket ederek, Rus Çarı'na boyun eğmenizden, hiç çekinmeden ve duraksamadan, ruhunuz ve bedeninizle ona teslim olmanızdan başka bir anlama gelmeyen bir öneri sundu size. Bugüne kadar, zorla yaptığınız şeyi gönüllü bir şekilde yapmanızı öneriyordu ve bunun karşılığında, siz köle gibi davranmaktan vazgeçer geçmez, efendinizin, kendisine rağmen, sizin kardeşiniz olacağını vaat ediyordu. Kardeşiniz, diyorum baylar, beni duyuyor musunuz! İmparator Nikola kardeşiniz olacaktı! (Hayır! Hayır! -Salonda büyük bir kargaşa kopuyor. (O zalim, o en acımasız düşmanınız,

Polonya'nın kişisel düşmanı, bunca kurbanın celladı, (Bravo! Bravo!) özgürlüğünüzü yok eden adam, içgüdüsel bir nefretle olduğu kadar politik bir stratejiyle de amansızca peşinizde olan adam; bu adamı kardeşiniz olarak kabul ediyor musunuz? (Her taraftan Hayır! Hayır! Hayır! çığlıkları yükseliyor). Böylesine rezilce bir ittifaka razı olacağınız, her biriniz Polonya'nın tamamen yok olmasını istersiniz değil mi! (Uzayan bravolar).

Konuşmacı konuşmasına devam ederek, daha önce değindiği noktalarla şöyle bir tablo çizdi:

Evet, tam da İmparator Nikola'ya düşman olduğunuz için, resmi Rusya'ya düşman olduğunuz için, eşyanın tabiatı gereği, hatta istemeseniz bile, sizler Rus halkının dostlarısınız (Alkış). Biliyorum, Avrupa'da genel bir kanı var; güya biz Ruslar hükümetimizle bölünmez bir birlik içindeymişiz, Çar Nikola'nın yönetimi altında gayet mutluymuşuz; içerde zalim, dışarda işgalci olan Çar ve onun yönetimi güya ulusal dehamızın mükemmel ifadesiymiş. Hiç de böyle değil. Hayır, baylar, Rus halkı mutlu değildir! Bunu sevinçle ve gururla söylüyorum. Eğer Ruslar'ın böylesine sefil koşullarda mutlu olması mümkün olsaydı, bizim halkımız dünyanın en alçak en rezil halkı olurdu.

Polonya ile Rusya arasında devrimci bir ittifak fikrini geliştiren M. Bakunin şu sonuca vardı:

Birleşmeyip, birbirimizden uzak kaldıkça, karşılıklı olarak birbirimizi felç ettik. Birlikte daima çok daha güçlü olacağız. Ortak ve birleşik eylemimizin önünde hiçbir şey ayakta kalamaz. Rusya ile Polonya'nın birleşmesi, topyekün adanmışlığımıza fazlasıyla layık olan muhteşem bir görevdir. Bu, altmış milyon kişinin özgürleşmesi, yabancı boyunduruklar altında inleyen tüm Slav halklarının kurtuluşu olacaktır. En sonunda da, Rusya'daki despotizmin çöküşü ve mutlak yıkılışı olacaktır. (Alkış)

1848

Slavlar'a Çağrı

Taslaklarıyla birlikte "Slavlar'a Çağrı", Bakunin'in 1848 Devrimi dolayısıyla yaşadığı şok ve düşkünlüğünden hareketle ulaştığı düşüncelerinin ayrıntılı bir ifadesidir. Bu düşünceleri kısaca üç cümleyle özetlenebilir. Birincisi, burjuvazinin artık kendisini spesifik bir karşıdevrimci güç olarak açığa vurduğuna ve gelecekteki devrimin umutlarının artık işçi sınıfına bağlanması gerektiğine inanıyordu. İkincisi, devrimin başlıca koşullarından birinin Avusturya İmparatorluğu'nun yıkılması olduğuna, Orta ve Doğu Avrupa'da Slav cumhuriyetleri federasyonlarının kurulmasına inanıyordu. Üçüncüsü, köylülüğün, özellikle de Rusya köylülüğünün, nihai ve muzaffer devrimi gerçekleştirmede belirleyici bir güç olacağına inanıyordu.⁽⁶⁾ Habsburg ve Rus İmparatorlukları'nın yıkılması için Bakunin'in yaptığı çağrıya değinen E.H. Carr şunları ekliyor: "Diğer nedenler bir yana, 'Slavlara Çağrı' sırf bu yüzden Avrupa tarihinde bir dönüm noktasıdır. Kasım 1918'den tam yetmiş yıl önce, Avusturya İmparatorluğu'nun yıkılıp onun enkazı üzerinde yeni Slav devletlerinin kurulması düşüncesinin açıkça savunulmasına vesile olan ilk olay budur."⁽⁶⁾

Burjuva demokratlar, alt sınıflara oy hakkının tanınmasına yol açacak olan Bakunin'in devrim çağrısından hoşlanmadıkları için, "Slavlar'a Çağrı"nın böylesi "yıkıcı" bölümleri orjinal metinden ayıklanmıştı. En "nahos" bölüm, seçkinin sonuna eklenmiştir. Bugün hâlâ Kremlin'in zulmü altında olan Doğu Avrupa'nın Slav halkları için, "Slavlar'a Çağrı" çağdaş bir çekiciliğe sahip olabilir.

Mart 1848'deki başarısız devrim girişimine iştirak ettiği için, Avusturya'da yakalanıp hapse atılan Bakunin, sonunda

Rus yetkililere teslim edilmişti. Bir zamanlar, başkalarının yanı sıra, Dostoyevski'yi de ağırlayan Peter-Paul kalesinde, bir Rus asilzadesi olan Bakunin'den, Çar I. Nikola'ya, bir suçlunun yargıca yaptığı şekliyle değil, bir oğulun ruhani babasına yaptığı şekilde, bir itiraf yazması istenmişti. Henüz bildiğimiz şahsiyet olmayan Bakunin'in, anarşist strateji konusunda sonradan yaptığı öneriler, daha o zamanlar, bu itirafın bazı paragraflarında yer alıyordu.⁽⁷⁾

Hep birlikte ele alındıklarında, sırayla, 1842, 1847, 1848 ve 1851 tarihlerini taşıyan, ilk ikisi Bakunin Avusturya ve Rusya'da toplam on iki yıllık bir hapis yaşamına başlamadan önce, sonuncusu ise hapiste yazılan bu dört çalışmadan alınan seçkiler, devrimlerin ve yenilgilerin yüzyılının fırtınalı orta yılları boyunca Bakunin'in kaydettiği gelişmeyi ortaya koyuyor. Bu çalışmalar, Bakunin'in, devrimin gerekliliği, devrimci bir güç olarak köylülük, burjuva toplumsal düzenin yıkımı, anti-parlamentarizm ve federalizm üzerine sonradan geliştirdiği anarşist düşüncelerinin ilk belirtileridir. Bununla beraber, düşmanına, tüm çarların en otokratik olanına, hapiste baskı altında yaptığı "itiraf"ta yazdıkları, özellikle de diktatörlükle ilgili planlar, kısmen, hâlâ Blan-kist düşüncelerin etkisi altında olmasından, kısmen de, Çar'a anlaşılabilir ve belki de etkileyici görünecek çözümlemeler yapma çabasından kaynaklanıyor olsa gerek. Venturi'nin de belirttiği gibi, bu türden paragrafların fazlaca abartılmaması gerekir. Bakunin'in hapisten ailesine yazdığı mektuplar, onun hapis yaşamı boyunca anarşist ilkelerine bağlı kaldığını kanıtlıyor: "Bakunin'in... Blanki benzeri diktatörlüğe olan geçici sadakati sona erdiğinde... [o] anarşist olduğunu fark etti."⁽⁸⁾

• • •

KARDEŞLERİM! Karar verme anı gelmiştir. Ya kısa bir süre daha idare edeceğiniz yıkıntılar arasındaki eski dünya için, ya da aydınlığı yüzünüze vuran, gelecek yüzyılların ve nesillerin dünyası olan yeni dünya için, açıkça tavrınızı belirlemenin zamanıdır. Geleceğinizin kendi ellerinizde

olmasına, ya da istiyorsanız, tekrar kudretsizliğin, yitirilmiş umutların, köleliğin cehenneminin pençesine düşmeye karar vermek size kalmıştır. Vereceğiniz kararla, darağaçlarınızı, özgürlük hasreti içinde olan başka halkların kaderi yapacaksınız. Sizin vereceğiniz karar, ya onların hiçbir engel tanımadan hızlı adımlarla hedeflerine doğru ilerlemelerine esin kaynağı olacak, ya da onların asla yok olmayacak olan bu hedefi tekrar karanlık uzaklıklara çekilecektir.

Herkesin gözü soluk kesici bir endişeyle sizin üzerinizde. Sizin vereceğiniz karar, dünyanın umutlarının ve yazgılarının gerçekleşmesini belirleyecektir - bu, ya kısa süre içinde gerçekleşecektir ya da uzak ve belirsiz bir geleceğe sürüklenecektir. Bu karar, ya sizin mutluluğunuz ya da kaybedişiniz anlamına gelecektir, ya halkların şükranlarını kazanacaksınız ya da onların nefretini; kararınızı verin!

Dünya iki kampa bölünmüştür; bir tarafta devrim, diğer tarafta karşıdevrim. Bu açık seçenekler işte önünüzde duruyor. Her birimiz tarafımızı seçmeliyiz, hem sizler hem de biz. Ara bir yol yoktur. Ara bir yolu gösteren ve onu size önerenler ya kendilerini aldatıyorlar ya da sizleri.

Eğer mücadele içindeki büyük hasımlarımızla birazcık uzlaşırsak, yani olması hem kaçınılmaz hem de gerekli olan çatışmaların patlak vermesini engellemek için her iki hasmı da birazcık tatmin edersek, rahatça ve emin adımlarla hedefimize doğru süzûlebileceğimiz yalanına umut bağlayanlar kendilerini aldatıyorlar.

Sizi, diplomasinin taktikleriyle uyum içinde, belli bir süre tarafsız kalmaya, sonra da güçlü olan tarafı seçerek, tarafını tuttuklarınızdan alacağınız yardımlarla kendi kişisel avantajlarınızı güvenceye alabileceğinize inandırmaya çalışanlar aldatıyorlar.

Kardeşlerim, diplomasî sanatına asla bel bağlamayın. Polonya'nın harabeye dönüşmesine yol açan şey budur. Eğer bunu yaparsanız, aynı akıbet sizi de bekliyor olacaktır. Diplomatik cambazlar size ne diyorlar? Düşmanlarınızı yenmek için diplomasiye başvurabilirsiniz, diyorlar. Ama, bu aracı kullanma olanağından ziyade, kendinizin diplomatların elinde bir oyuncağa, onların kendi düşmanlarını yenmek

için kullandıkları bir araca dönüştüğünüzü görmüyor musunuz? Düşmanlarının işlerini bitirir bitirmez bu defa size dönecekler, yalnız ve güçsüz olduğunuz için boyunduruğu boynunuza geçireceklerdir. Apaçık oratada duran bu utanç verici taktiği, karşıdevrimin başvurduğu bu hileyi görmüyor musunuz? Tüm zalimlerin *böl ve yönet* şeklindeki eski özdeyişlerinden haberiniz yok mu?

Ayrıca siz diplomasiden ne bekliyorsunuz ki? Diploması, despotizmden başka bir şey olmayan kökenini inkâr edebilir mi? Diploması, varlığını borçlu olduğu çıkarlardan başka bir şey için savaşır mı? Kendisinin yok edilip gömüleceği yeni bir dünyanın yaratılmasında diploması bir işe yarayabilir mi? Asla! Ona iyice bakın; çehresini, şeytanın prototipi oluşunu, ikiyüzlülüğünü, ihanetini gördüğünüzde, en derin tiksintiyi duyacaksınız.

Diplomasiyi reddedeceksiniz, çünkü hiçbir zaman yalanın içinden gerçek çıkmaz. Gerçek anlamda görkemli olan hiçbir şey, bu hadımağaları tarafından gerçekleştirilmemiştir ve özgürlük yalnızca özgürlükle kazanılır.

Sizin sefaletinizden başka bir şey istemediği için, haklı nefretinizi hak eden eski Alman politikasına lanet okumanız son derece yerinde bir tavidir. Frankfurt'tan önce bile, sizin haklı çağrılarınıza ve umutlarınıza acıyla yanıt veren Almanya yüzyıllar boyunca sizi zincire vurmuş... ve Viyana'da, Prag Kongresi'nin dağılması üzerine bayram etmişti. Fakat bunlara aldanmayın ve dikkatle dinleyin. *Nefret ettiğimiz bu eski politika, sizler gibi bizim de lanetlediğimiz, karşısında intikam yeminleri savurduğumuz bu politika, asla gelecekteki Alman halkının politikası olmayacaktır. Alman devrimi bu değildir ve bu politika Alman demokrasisinin bir parçası olmayacaktır.* Bu politika daha ziyade, eski devlet şansöyyelerinin, hükümdarların, aristokratların ve her türden imtiyazlı kişilerin politikasıdır. Adeta birer savaş makinası olan generallerin ve danışmanlarının politikasıdır. Bu, bizim sonunu hazırlamakta olduğumuz politikadır; gençliğin ve geleceğin ruhuyla coşan bizler, tüm ülkelerin demokratlarının ellerini neşe içinde kavrayıp daha sıkı birleşerek, böylece, ortak iyiliğimiz için, tüm halkların geleceği için birlikte savasacağız.

Bütün gericiler birleşerek şeytanca bir dava için çalışıyorlar; haklı davamız için bizim de aynı şeyi yapmamız gerekmiyor mu? Gericilik, Avrupa'da baştan başa komplolarını sürdürürken, hiçbir şeyi esirgmeden çalışırken, yavaşça ve dikkatle hazırlanan ve her yere yayılan bir örgütün yardımıyla, devrim, böylesi bir gericilikle mücadele etme yeteneğine sahip olan bir güç yaratmalıdır.

Güçlerimizi birleştirmek, bir anlaşmaya vararak örgütlenmek, hepimizin, tüm ülkelerin demokratlarının, devrimin askerlerinin kutsal görevidir.

Devrimin kıpırdamasının ilk alameti, bildiğiniz gibi, zalimlerin eski politikalarına duyulan öfkenin şiddetle patlaması ve zulüm altındaki tüm milliyetlere duyulan sevginin ve sempatinin uzun çığlığıydı.

Diplomasinin zincirleriyle böylesine uzun bir süre güdülen halklar nihayet bu utanç verici durumlarının farkına varmışlardı. Avrupa'nın herhangi bir yerinde bir tek halk bile boyunduruk altında kaldığı sürece, ulusların refahının güvenceye alınamayacağını; halkların özgürlüğünün herhangi bir yerde kazanılabilmesi için, her yerde kazanılması gerektiğini anlamışlardı. Ve ilk defa, halklar seslerini birleştirerek özgürlüğü istediler, gerçek ve tam özgürlüğü, üzerinde hiçbir gölge olmayan, istisnasız ve sınırsız özgürlüğü istediler.

"Kahrolsun zalimler!" sloganı evrensel bir çığlık olmuştu. Zulüm altında olanlara, Polonyalılar'a, İtalyanlar'a, herkese özgürlük! Fetih savaşlarına son, yalnızca son yüce savaş, tüm halkların özgürlüğü için devrimci savaş! Despotların kongreleri tarafından, sözümona, tarihsel, coğrafik, ticari, stratejik gerekliliklerin sonucu olarak zorla bize dayatılan daracık sınırlara son! Hem doğaya hem de adalete, demokrasinin ruhuyla uyumlu bir şekilde denk düşen sınırlardan, -halkların kendi özgür iradeleriyle belirleyecekleri, onların ulusal sempatileri doğrultusunda çizilecek sınırlardan- başka sınır olmamalıdır. Halkların ortak çığlığı işte böyleydi

Kardeşlerim! Peki siz o yüce çığlığı duymuş muydunuz? Taa Viyana'da, hatırlıyor musunuz? Herkesin refahı uğruna onlara karşı savaştığınız o gün, Alman barikatlarının orta-

sında, üzerinde ulusal bayrağınızın dalgalandığı o büyük Slav barikatının tam ortasında dimdik ayakta iken o çılgınlığı duyduunuz ve anladınız: GELECEKTEKİ ÖZGÜRLÜĞÜMÜZE!

Avrupa'yı baştan başa sararak adeta titreten o hareket ne kadar da güzel ve muhteşemdi! Devrimci ruhla kendilerinden geçen, İtalyanlar, Polonyalılar, Slavlar, Almanlar, Macarlar, Avusturya ve Türkiye Ulahları (Eflâklılar) -yabancı güçlerin boyundurukları altında ezilen herkes-ayağa kalkmış, umut ve neşe içinde şahlamıyordu. En gözü pek hayaller artık gerçeğe dönüşecekti. Halklar, yüzyıllardır bağımsızlıklarının önünde engel olan kayanın, sanki görünmeyen bir el onu itiyormuşçasına uzaklara yuvarlandığını gördüler. Büyünün sırrı artık çözüldü ve adeta yaşayan ölü- lere dönüşen bu halkların melankolik cansızlığının başında bekçilik yapan ejderha şimdi yara bere içinde boylu boyunca yatarak ölüm sancılarıyla kıvrılıyor. Kralların eski politikaları artık tarihe karışmıştı; yeni bir politika, halkların politikası gündeme geliyordu.

Her şeye muktedir olan devrim, despotların devletlerinin çöküşünü ilan etti; Polonya'nın bazı parçalarından vazgeçen Prusya İmparatorluğu'nun çöküşünü; birbirlerine suç ve hileyle zincirlenen farklı uluslardan oluşan Avusturya İmparatorluğu adlı canavarın çöküşünü; yedi milyon Osmanlı'nın⁽⁹⁾, Slavlar'dan, Ulahlar'dan ve Yunanlılar'dan oluşan 12 milyonluk bir nüfusu ezip çiğnediği Türk İmparatorluğu'nun çöküşünü; ve nihayet, despotizmin son kalesinin çöküşünü, Makyavelizm ile diplomasinin son özel alanı olan Rus İmparatorluğu'nun tam kalbine saplanarak ilan etti, böylece sınırları içinde uzunca bir zamandır köleleştirilen üç büyük ulus, Büyük Rusya, Küçük Rusya ve Polonya, sonunda kurtulup kendilerine gelerek Slav ırkından olan tüm kardeşlerine dostça ellerini uzattılar.

Çöküş, yıkım, tüm Kuzey ve Doğu Avrupa'nın, ve özgür bir İtalya'nın yeniden doğuşu ve en sonunda da Avrupa Cumhuriyetlerinin Evrensel Federasyonu.

Sonra Prag'da buluştuk, uzunca bir ayrılıktan sonra bir araya gelen ve birbirlerine bir daha yollarının asla ayrılma- yacağını söyleyen kardeşler gibi. Ortak bir tarih ve kan ba-

ğından aldığımız güçlü bir heyecanla, yazgılarımızın bir daha bizi bölmesine asla izin vermeyeceğimizi haykırdık. Bunca zamandır kurbanı olduğumuz despot politikasını terk etmeye yemin ettik ve tam bağımsızlığımızı kendi ellerimizle kurduk. Bu bağımsızlığın tüm Slav halkları tarafından paylaşılacağı konusunda kendimize söz verdik. Bohemya ile Moravya'yı ulus olarak tanıdık. Alman halkına, demokratik Almanya'ya kardeşçe ellerimizi uzatırken, hepimizi Alman- laştırmak isteyen ve şimdilerde Avrupa'nın maskarası hali- ne gelen Frankfurt'un [parlamento] saçma taleplerini red- dettik. Macaristan'da yaşayan Slavlar adına, topu topuna dört milyonluk bir nüfusla sekiz milyonluk Slavlar'ı ezen ve ırkımızın ateşli düşmanları olan Macarlar'a, kardeşçe bir birlik teklif ettik. Kurtuluş anlaşmalarımızda, Türk ege- menliği altında inleyen kardeşlerimizi de unutmadık. Po- lonya'yı üç kez parçalayan ve geriye kalan kederli kısmını şimdi bir kez daha bölmek isteyen kötü politikaları nefretle kınadık. Aziz bir şekilde şehadete eren o asil halkın, hepimi- zin kurtuluşunun simgesi olarak, yeniden dirilişini görmek için duyduğumuz ateşli arzuyu ifade ettik. Nihayet, Slavlar arasında, ulusal varlığını sürdürmeyi başaran tek halk olan büyük Rusya halkına güçlü bir çağrıda bulunduk. Kendileri özgür olmadıkları sürece, güçlerinin kederli Polonya'ya karşı bir kırbaç olarak ve Avrupa uygarlığına karşı sürekli bir gözdağı olarak kullanılmasına müsaade ettikleri sürece, ulusallıklarının ve büyüklüklerinin hiçbir anlamının olma- yacağını gayet iyi bilen Ruslar'a, bu düşüncelere ciddi bir önem vermeleri için yalvardık.

İşte bizim yaptıklarımız ve tüm ülkelerin demokratlarıyla birlikte talep ettiklerimiz bunlardır: Aralarındaki Slav halklarının da herkes gibi özgür ve herkesle kardeşçe ilişki- ler içinde olduğu, ama kendi aralarında daha yakın bir bir- lik oluşturdukları ve kısa süre içinde geniş bir demokratik devlete dönüşecek olan ÖZGÜRLÜK, EŞİTLİK, ULUSLARIN KARDEŞLİĞİ.

Baharın ilk günleriyle birlikte, aynı anda ortaya çıkan iki büyük sorun baş gösterdi! Bir yanda toplumsal sorun, diğer yanda, içerde ve dışarda kurtuluş anlamına gelmek üzere,

tüm halkların bağımsızlığı, halkların özgürleşmesi sorunu. Bu sorunları dile getirenler, ne birkaç birey ne de herhangi bir partiydi. Bu sorunları her şeyin üstüne çıkararak kesin çözümünü gerektiren şey, kitlelerin hayran olunası içgüdüleriydi. Nüfusun büyük çoğunluğunun sefalet içinde bir varlığa indirildiği yerde, eğitimden, boş zamandan, ekmekten mahrum bırakıldığı yerde, güçlülere ve zenginlere bir payanda olarak hizmet etme yazgısına mahkûm edildiği yerde, özgürlüğün ancak bir yalan olacağını herkes anlamaya başladı. Bu yüzden, toplumsal devrim, politik devrimin doğal ve gerekli bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Benzer şekilde, Avrupa'da zulüm gören tek bir halk bile kaldığı sürece, demokrasinin eksiksiz ve nihai zaferinin hiçbir yerde mümkün olamayacağı da anlaşıldı. Bir kişiye yapılan zulüm herkese yapılmıştır ve hepimizin özgürlüğünü ihlal etmeden bir kişinin özgürlüğünü ihlal edemeyiz. Toplumsal sorun, tehlikelerle sertleşen ve fırtına alametleriyle ağırlaşan bu sorun, ne önyargıya dayalı bir teoriyle ne de yahtılmış herhangi bir sistemle çözülebilir. Bu sorunun çözümü, iyi niyet ve karşılıklı bir işbirliğini gerektirir. Tüm halkın, herkes için eşit özgürlük hakkına inanmasını gerektirir. Kısırlaşıp yetersiz hale gelerek, böylesine büyük bir özgürlük kitlesinin ağırlığını çekmeye gücü yetmeyen yıpranmış bu toplumsal dünyayı tepeden tırnağa yıkabilmek için, içinde bulunduğumuz maddi ve manevi koşulları dönüştürmemiz gerekmektedir. Yürekerimizi ve aklımızı daraltarak güdülerimizi ve irade-mizi kirlettiği için, öncelikle içinde bulunduğumuz ortamı temizleyip çevremizi eksiksiz bir şekilde dönüştürmeliyiz. Böylece toplumsal sorun, en başta toplumun topyekûn yıkılması sorunu olarak karşımıza çıkıyor.

1851

Çar I. Nikola'ya Sunulan İtiraf'tan

Bohemya'da, her şeyi yıkarak alt üst edecek ve böylece zaferimizden sonra Avusturya Hükümeti'nin hiçbir şeyi eski yerinde bulamayacağı nihai ve radikal bir devrim istiyordum... Geniş arazili malikânelerin tümüne istisnasız bir şekilde el koyduktan sonra, tüm soyluları, ve düşmanımız olan ruhban sınıfını kovmak istiyordum. El koyduklarımın bir kısmını, onları devrime çekebilmek amacıyla köylülüğe dağıtmayı, geriye kalan kısmını da devrim için ek bir finansman kaynağı olarak kullanmayı istiyordum. Ben Bohemya'daki tüm kaleleri yıkmak istiyordum, tüm idari, hukuki ve hükümet belgeleri de dahil olmak üzere, Bohemya'nın her yerindeki tüm resmi evrak dosyalarını istisnasız bir şekilde yakmak istiyordum, bin veya iki bin gulden civarındaki miktarları geçmeyen tüm borçların yanı sıra, tüm ipoteklerin ödenmiş sayılacağını ilan etmek istiyordum. Kısacası, insanlardan ziyade, nesnelere yönelmiş olmasına rağmen, eşi görülmemiş korkunçlukta bir devrim planlamıştım.

Üstelik planlarım bu kadarıyla da kalmıyordu. Devrimi sadece ülke içinde savunacak bir yeterlilikle kalmayıp, aynı zamanda Bohemya'nın dışında da saldırılar düzenlemeye muktedir olabilecek bir güç yaratmak için, tüm Bohemya'yı devrimci bir cepheye dönüştürmek istiyordum...

Tüm kulüpler, gazeteler ve sırf boş lafazanlıktan ibaret olan bir anarşinin tüm biçimleri ortadan kaldırılacak, her şey tek bir diktatoryal gücün idaresine teslim edilecekti; karakterlerine, yeteneklerine ve eğilimlerine göre sınıflandırılacak gençler ve çalışacak durumda olan diğer erkekler, geçici bir devrimci ve askeri örgüt yaratmak amacıyla, ülkenin

her tarafına gönderilecekti. Devrimi yönetecek olan gizli örgüt, birbirlerinden bağımsız olan ve birbirlerini tanımayan üç gruptan oluşacaktı; biri kent halkı için, diğeri gençlik için ve üçüncüsü de köylülük için.

Bu derneklerden her biri, eylemini, görevlendirildiği bölgenin toplumsal karakterine adapte edecekti. Her biri, mutlak hiyerarşik bir yapıda ve sıkı bir disiplin altında örgütlenecekti. Bu üç dernek, üç veya en fazla beş kişiden oluşan gizli bir merkez komitesi tarafından yönetilecekti. Devrimin başarılı olması durumunda bu gizli dernekler tasfiye edilmeyecek; tam tersine, devrimci hiyerarşinin saflarındaki yerlerini almak üzere, güçlendirilip yayılacaklardı.

Sadece bir ulusla sınırlı olmayacak olan böyle bir devrim, oluşturduğu örnek ve ateşli propagandasıyla yalnızca Moravya'yı değil... aynı zamanda bitişikteki Alman topraklarının genelini etkileyecekti.

Rusya'da ise bir cumhuriyet istiyordum, ama nasıl bir cumhuriyet? Parlamenter olmayan bir cumhuriyet! Yalnızca köylü kitlelerinin yaşam ve eğitim standartlarını yükseltmekle uğraşacak güçlü bir diktatoryal iktidarın her yerden çok Rusya için vazgeçilmez olduğuna inanıyorum. İdaresi ve ruhu özgür olacak, ama parlamenter imtiyazları olmayacak olan bir iktidar; halkın kendi sovyetleriyle kutsallaşan, özgür etkinlikleriyle güçlenen düşüncelerini ifade eden kitapları basmakta serbest olan, hiç kimse ve hiçbir şey tarafından engellenmeyen bir iktidar.

NOTLAR

1. Mary-Barbara Zeldin tarafından yapılan çeviri; *Russian Philosophy*, Şikago, Quadrangle Press, 1965, I. Cilt, s. 389, 393, 400, 404, 405, 406.
2. Daniel Guérin, *Ni Dieu, Ni Maître*, Paris, 1965, s. 185.
3. *Slavlar'a Çağrı*, s. 190-3. Eklenen bölüm; H.E. Kaminski, *Bakounine: La Vie d'un Révolutionnaire*, Paris, 1938, s. 118-19.
4. 1847 yılı Aralık ayının ilk günlerinde, Fransız gazeteleri, Prusya kraliyet mahkemesinde yüksek ihanetle suçlanan Louis Meroslavski ve yedi yoldaşının ölüm cezasına çarptırılarak giyotine gönderildikleri haberini yayınlamışlardı. Diğer seksen iki sanık ise ağır hapis cezalarına çarptırılmıştı.
5. E. H. Carr, *Michael Bakunin*, New York, Vintage, 1961, s. 178.
6. Age., s. 183.
7. Eugene Pizur, *The Doctrine of Anarchism of Michael A. Bakunin*, Milwaukee, 1955, s. 96.
8. Franco Venturi, *Roots of Revolution*, New York, Grosset & Dunlap, 1966, s. 58, 62.
9. Osmanlılar: Türk halkların Batı şubesinden olan Türkler. (Bakunin onlara "Osmanlılar" demektedir.)

II. Bölüm

Mihail Bakunin'in
Anarşizmi

Her ne kadar, 1861'de Sibirya'dan kaçışından önce ve sonra, Bakunin'in düşüncelerindeki liberter yönelimi gösteren pek çok belirti varsa da, İtalya'da yaşadığı 1864-1867 yılları arasındaki döneme kadar anarşist düşünceleri henüz son şeklini almamıştı. Bu dönem Bakunin'in, devrimci ulusalcılıktan olaylı yaşamının sonlarına doğru ortaya koyduğu olgunlaşmış devrimci anarşizme geçişini temsil eder.

Bakunin 1864 yılında gizli bir Enternasyonal Devrimci İttifak kurmuş (daha ziyade Enternasyonal Kardeşlik olarak tanınır) ve bu örgüt programını ve tüzüğünü birbiriyle bağlantılı üç belge halinde 1865-1866 yıllarında yayınlamıştı: Uluslararası Aile, Devrimci El Kitabı⁽¹⁾ ve Ulusal Bildirge.⁽²⁾ Bakunin bu belgelerde doktrininin temel ilkelerini ana hatlarıyla ortaya koymuştu. H.E. Kaminski'nin de yazdığı gibi, bu belgeler, "tüm anarşist hareketin ruhsal temelini oluşturuyorlardı..."⁽³⁾ Bakunin, düşünsel evrimi boyunca, düşüncelerinin bir kısmı üzerinde çeşitli değişiklikler yapmış, diğer bir kısmını daha da ayrıntılandırmış, ancak bu belgelerde tanımlanan ilkelerden asla uzaklaşmamıştı. Bu belgeler, orijinal Fransızca'larıyla, Dr. Max Nettlau'nun kusursuz Bakunin biyografisinde yeniden basılmışlardı. Nettlau bu belgeleri elli nüsha çoğaltarak dünyanın belli başlı kütüphanelerine koydurmuştu. Daha sonra da aynı belgeler, ünlü liberter sosyalist tarihçi ve sosyolog Daniel Guérin tarafından "Ni Dieu, Ni Maître" adıyla yayınlanan anarşist hareketin mükehimel antolojisine dahil edilmişlerdi.⁽⁴⁾ Eserine yazdığı girişte, Guérin bu metinlerle ilgili olarak şunlara işaret eder; "Bunlar, Bakunin'in en az tanınan ancak en önemli olan yazılarıdır... bu metinler, 'amaç aracı belirler' ilkesini benimseyen Rus nihilisti Sergey Neçayev'in, Bakunin'le kısa ilişkisi döneminde (1869'da) aynı adla yazdığı "Devrimci El Kitabı"

ile karıştırılmalıdır... İtalya'da Kardeşlik'i Bakunin ile birlikte kuran adamlar, gizli dernek kurma tutkusunu kazanmalarına vesile olan cumhuriyetçi milliyetçi Giuseppe Mazzini'nin eski müritleriydi. Bu adamlar, akıl hocalarının Deizmini (vahyi inkâr etmekle beraber Allahın varlığına inanma -ç.n.) ve toplumsal içerikten yoksun olan katıksız 'politik' burjuva devrim anlayışını reddettikleri için ondan kopmuşlardı..."

Görüş farklılıkları yasaklandığında, devrimcilerin gizli dernekler şeklinde örgütlenmek zorunda kalacaklarını belirtmek gerekir. Yalnız Bakunin değil; herkes -Polonyalılar, İtalyanlar, Ruslar, Blankistler ve "sosyal kulüpler" şeklinde kendilerini kamufle eden gelişme halindeki dernekler- komplolar düzenlemiştir.

O dönemdeki tüm radikaller gibi, Bakunin de, III. Napolyon'un iktidardan düşüşünün veya ölümünün, yeni bir devrime, yeni bir 1848'e yol açacağına inanıyordu. Bakunin tüm enerjisini, beklenmekte olan bu devrimi, 1848 Devrimi'nin yenilgisine yol açan hatalarından korumaya harcıyordu. Sosyalist ve emekçi hareketlerde göze çarpan cesaret verici canlanmaya rağmen, Bakunin, işçilerin gerekli devrimci bilinci kazanmaktan henüz uzak olduklarını görüyordu. Bakunin, kitlelere bu bilinci aşılamanın ve devrimin içine düşeceği deformasyonu önlemenin tek yolunun gizli Enternasyonal Kardeşliği örgütlemek olduğunu düşünüyordu. Böylesi bir öncü hareketinin, toplumsal devrimin başarısı için vazgeçilmez olacağına; devrimin eş zamanlı olarak hem eski düzeni yıkıp hem de federalist ve anarşik bir yönelim alması gerektiğine inanıyordu.

Devrimci El Kitabı öncelikle devrimin acil pratik sorunları üzerinde yoğunlaşıyor. El Kitabı ile amaçlanan, Enternasyonal Kardeşliğin yeni ve olası üyeleri için, hem temel liberter ilkelerin hem de bir eylem programının taslağını ortaya çıkarmaktı. Devrimci El Kitabı, mükemmel bir anarşist toplumu -anarşist bir cenneti- betimlemeye kalkışmaz. Bakunin, anarşizme geçişi yaşayan bir toplumu tasavvur ediyordu. Tamamen olgunlaşmış bir anarşist toplumun inşası gelecek nesillerin işidir.

Devrimci El Kitabı, Bakunin'in başlangıçta, ücretli emek kullanmayan özel endüstri sektörlerinin doğrudan toplumsallaşmasından yana olmadığını gösteriyor. Miras hakkının ortadan kaldırılmasıyla, adım adım işçilerin üretici birliklerinin yerine geçeceği özel mülkiyetin bir nesil sonra yok olacağını umuyordu. Bakunin, ani bir kitlesel toplumsallaştırma karşısında, işçilerin kontrolü ele geçirmeye hazır olamayacaklarından korkuyordu. Bu durum ise, bürokratik idari bir aygıtın ortaya çıkışına zemin hazırlayacaktı. Böylece çok daha kötü bir şeytan, yani, otoriter kurumların yeniden yapılanması kaçınılmaz olacaktı. Bakunin'in tüm baskıcı kurumların yıkımı için yaptığı çağrı, onun belirli alanlarda zamansız değişimlerden yana olduğu anlamına gelmez. Yine de, birkaç yıl sonra işçilerin talebi üzerine, Bakunin toplumsallaşmayı programına ekledi.

İşçi birlikleri kooperatiflerinin yapıcı potansiyeline değinirken, Bakunin, geleceğin insanlığının politik olarak uluslar şeklinde örgütlenmeyeceğini öngörüyordu. Ulusal sınırlar ortadan kalkacaktı. Toplum, üretimin gerekleri doğrultusunda endüstriyel olarak örgütlenecekti. Mevcut koşullarda bu öncelikle ele alınması gereken bir durum olmadığından, Bakunin yalnızca geçerken bu konulara değinmişti. Daha sonra, bu düşünce, Bakunin'in Enternasyonal için hazırladığı anarko-sendikalist programda kilit bir yer tutacaktı.

Yanlış anlamaların önüne geçmek için okur, anarşizm örgütlü bir hareket olmadan önce, Bakunin'in ve anarşistlerin genel olarak "Devlet" terimini birbirine bağlı olan iki anlamda kullandıklarını bilmelidir: Toplumsal kolektivite ya da toplumsal düzen anlamında; ve toplum ile bireye, zor yoluyla dayatılan siyasal otoriteyi uygulayan kompleks baskıcı kurumları tanımlama anlamında. Herhangi bir karışıklığa meydan vermemek için, anarşistlerin günümüzde "Devlet" terimini yalnızca ikinci yani negatif anlamda kullandıklarını belirtelim.

1866

Devrimci El Kitabı

...

- II. Tanrı kültünün yerine, *insanlığa saygıyı ve sevgiyi* koyan bizler, *insan aklını* gerçeğin tek kriteri; *insan vicdanını* adaletin tek temeli; *bireysel ve kolektif özgürlüğü* toplumsal düzenin tek kaynağı olarak ilan ediyoruz.
- III. Özgürlük, kendi mantıkları ve vicdanlarından başka, davranışları için hiçbir onay merciine ihtiyaç duymayan, önce kendilerine karşı sonra da kendilerinin *gönüllü* olarak kabul ettikleri topluma karşı sorumlu olacak her yetişkin erkek ve kadının mutlak hakkıdır.
- IV. Bir insanın özgürlüğünün başka bir insanın özgürlüğü tarafından engellendiği iddiası doğru değildir. Kişi ancak, özgürlüğü arkadaşlarının tam ve içten rızasıyla kabul edilip yansıtıldığı, onların özgürlüğüyle pekişip genişlediği ölçüde gerçekten özgürdür. Kişi ancak eşit bir şekilde özgür olan insanlar arasında gerçek anlamda özgürdür; bir tek insanın köleliği bile insanlığa yapılmış bir saygısızlık ve herkesin özgürlüğünün ihlalidir.
- V. Bu yüzden, bir tek kişinin özgürlüğü ancak herkesin eşit olmasıyla elde edilebilir. Özgürlüğün, hem ilkesel hem de olgusal olarak, eşitlik aracılığıyla gerçekleşmesi *adlettir*.
- VI. Eğer insan ahlakının temel bir ilkesi varsa, bu *özgürlüktür*. Arkadaşınızın özgürlüğüne saygı duymanız *bir görevdir*, onu sevmeniz, ona yardım etmeniz, onun gereksimini karşılamanız *erdemdir*.
- VII. *Devletin bekası için özgürlüğün kurban edilmesi de dahil olmak üzere, her türlü otoritenin tamamen reddi*. İlkel toplum özgürlük kavrayışına sahip değildi; toplum

evrimleştikçe, insan rasyonelliğinin ve özgürlüğünün topyekün uyanışından önce, dünyevi ve ilahi bir otoritenin denetiminde olan aşamalardan geçti. Toplumun siyasal ve ekonomik yapısı artık özgürlük temelinde yeniden biçimlendirilmelidir. Bundan böyle *toplumdaki düzen, bireyin mümkün olabilen en geniş özgürlüğünün yanı sıra, toplumsal örgütlenmenin tüm düzeylerindeki özgürlükten oluşmalıdır*.

- VIII. Toplumsal yaşamın siyasal ve ekonomik örgütlenmesi, bugünkü gibi, yukarıdan aşağıya doğru dayatılan zorunlu merkezileşmeyle -çemberin içinden dışına doğru- yönetilmemelidir. Tam tersine, *aşağıdan yukarıya doğru -çemberin dışından içine doğru- özgür birlik ve federasyon ilkeleri ile uyum içinde yeniden örgütlenmelidir*.
- IX. *Siyasal örgütlenme*. Her ulusun siyasal örgütlenmesi ve kendi içsel gelişimi için somut, evrensel ve zorunlu bir norm belirlemek imkânsızdır. Her ulusun yaşamı, herkes için eşit şekilde geçerli olabilecek bir modelin oluşturulmasını imkânsız hale getiren farklı bir tarihsel, coğrafik ve ekonomik koşullar silsilesi ile biçimlenmiştir. Bu doğrultuda yapılacak hiçbir girişim işe yarayamaz. Böyle bir girişim, ancak sonsuz çeşitlilik içinde filizlenebilen yaşamın zenginliğini ve doğallığını boğacak ve daha da önemlisi, özgürlüğün en temel ilkeleriyle çelişecektir. Bununla birlikte, *kesinlikle gerekli olan bazı koşullar* olmaksızın özgürlüğün pratik olarak gerçekleşmesi sonsuza dek imkânsız olacaktır.

Bu koşullar şunlardır:

- A. *Kısmen ya da devlet sübvansiyonuyla varlığını sürdürenler de dahil olmak üzere, tüm devlet dinlerinin ve imtiyazlı kiliselerin ortadan kaldırılması*. Tanrıları için tapınak inşa edip, rahiplerine ücret ödemeleri ve onları desteklemeleri için, tüm dinlere tam özgürlük.
- B. Dini kuruluşlar olarak değerlendirilecek olan kiliseler, asla üretici birliklere tanınan siyasal hakların *aynısından yararlanmamalıdır*; ne de çocukların eğitimi

için bu kiliselere güvenilmelidir; çünkü bu kiliseler yalnızca, ahlâkı ve özgürlüğü yadsıyıp büyüclüğün kazançlı pratiğinden kâr elde etmek için vardır.

- C. *Monarşinin ortadan kaldırılması; cumhuriyetin kurulması.*
- D. Sınıfların, rütbelerin, imtiyazların ortadan kaldırılması; tüm erkekler ve kadınlar için mutlak eşitlik hakkı; evrensel oy hakkı. [Devlet sistemi içinde değil, yeni toplumun birimlerinde. *Max Nettlau tarafından eklenen not.*]
- E. *Dörtbir yanımızı kuşatan* ve böylece, yoksulluğun, acımasızlığın, kitlelerin köleliğinin ezeli nedeni ve kilisenin sadık dostu olan *sistematiik merkezi devletin* ahlâki, siyasi ve ekonomik olarak parçalamp tasfiye edilerek ortadan kaldırılması. Böylesi bir yıkım şunları gerektirir; *tüm devlet üniversitelerinin ortadan kaldırılması; halkın eğitimi yalnızca kendi komünleri ve özgür birlikleri aracılığıyla yürütülmelidir. Devletin hukuki olarak ortadan kaldırılması; tüm yargıçlar halk tarafından seçilmelidir. Avrupa'da şu anda yürürlükte olan tüm ceza kanunları ve medeni hukukun yürürlükten kaldırılması; çünkü özgürlük yasası ancak özgürlüğün kendisi tarafından yaratılabilir. Devletin tüm bankalarının ve parasal yatırım kurumlarının ortadan kaldırılması. Tüm merkezi yönetimin ve bürokrasinin ortadan kaldırılması, tüm düzenli orduların ve devlet polisinin lağvedilmesi.*
- F. Her iki cinsin evrensel oy hakkı aracılığıyla, tüm hukuki ve sivil görevlilerin ve temsilcilerin (ulusal, bölgesel ve komünal delegeler) acil doğrudan seçimi.
- G. *Bireylerin, üretici birliklerin ve komünlerin mutlak özgürlüğü temelinde, her ülkenin yeniden kendi içinde örgütlenmesi. Üyelikten çekilme hakkının tanınması gereği; her birey, her birlik, her komün, her bölge, her ulus, kendi kaderini tayin etme hakkına, başkalarıyla birleşme veya birleşmeme hakkına, istedikleriyle birlikler oluşturma ya da önceden girdiği birliklerden,*

sözümüne tarihsel haklardan [yasal işleyişle kutsanan haklar] *ya da komşularının çıkarlarından bağımsız olarak geri çekilme hakkına mutlak bir şekilde sahiptir.* Geri çekilme hakkı tesis edildiğinde, geri çekilmenin kendisi artık gerekli olmayacaktır. Zorla dayatılan bir "birliğin" lağvedilmesiyle, toplumun birimleri, doğal ihtiyaçları ve karşılıklı güçlü istemleri tarafından birleştirileceklerdir. Komünlerin, şehirlerin, bölgelerin ve ulusların özgürlükle kutsanan bu yeni federasyonları, o zaman gerçekten güçlü, üretken ve birbirlerinden kopmaz olacaklardır.⁽⁵⁾

H. *Bireysel Haklar.*

1. Tüm giderler toplumun bütçesinden karşılanmak üzere, her erkeğin ve her kadının, doğumdan yetişkinliğe kadar, bakım, giysi, yiyecek, barınak, korunma, yetiştirilme ve eğitim (halk okullarında, ilk, orta, yüksek, sanatsal, endüstriyel ve bilimsel eğitim) hakkına eksiksiz olarak sahip olması.
2. Bakıcılarını özgürce seçebilen ergenlere, toplum tarafından mümkün olabilen en iyi şekilde bakılma hakkının eşit olarak verilmesi. Ondan sonra, onların özgürlüğüne saygı gösterip gerektiğinde onların haklarını ve özgürlüklerini savunmak dışında, toplum ergenler üzerinde hiçbir şekilde otorite ve denetim uygulamayacaktır.
3. Her iki yetişkin cinsin özgürlüğü tam ve mutlak olmalıdır; seyahat özgürlüğü, her türden fikrini dile getirme özgürlüğü, tembel veya aktif olma özgürlüğü, ahlâklı veya ahlâksız olma özgürlüğü, kısacası, kimseye karşı sorumlu olmadan, kişinin arzu ettiği şekilde benliğinden ve aidiyetlerinden kurtulma özgürlüğü. İster kendi emeğine dayanarak dürüstçe olsun, ister, istismar edilmelerine karşı gönüllü olarak hoşgörü gösteren bireylerin bütçesinden olsun, kişinin yaşama özgürlüğüne sahip olması.
4. Kamuoyunun geliştirici doğal gücü dışında, hiçbir

şey tarafından dizginlenmeyen sınırsız propaganda, ifade, basın-yayın, kapalı veya halka açık toplantı özgürlüğü. Bireysel ve toplumsal özgürlüğün baltalanmasını (veya ortadan kaldırılmasını) savunan dernekler bile dahil olmak üzere, ahlâk dışı amaçlar için kurulan derneklere bile mutlak özgürlük.

5. Özgürlük ancak özgürlük ile savunulabilir ve öyle de yapılmalıdır; özgürlüğün, özgürlüğü savunma bahanesiyle kısıtlanması teklikeli bir aldatmacadır. Ahlâklılığın, özgürlükten başka hiçbir kaynağı, hiçbir amacı, hiçbir uyarımı olmadığı için, ahlâklılığı korumak üzere özgürlüğe getirilen tüm kısıtlamalar, hep özgürlüğün zararına oldu. Psikoloji, istatistikler ve koca bir tarih, bireysel ve toplumsal ahlâksızlığın, yanlış bir özel ve kamusal eğitimin, kamu ahlâkının bozulmasının, kamuoyunun yozlaşmasının ve her şeyden önce de, acımasız toplumsal örgütlenmenin kaçınılmaz sonucu olduğunu kanıtlamıştır. Seçkin bir Belçikalı istatistikçi [Quételet], olumsuz faktörlerden kaynaklanan suçların işlenmesine toplumun çanak tuttuğuna işaret etmektedir. Bundan şu çıkar; bireysel özgürlüğü ihlal eden hukuki bir şiddetle toplumsal ahlâksızlığa karşı mücadele etme girişimlerinin tümü başarısızlığa uğrayacaktır. Baskıcı ve otoriter bir sistemin, suçu engellemek şöyle dursun, tam tersine suçu arttırdığı tecrübeyle ortaya konulmuştur; yani, kamu ahlâkının ve kişisel aklının düzeyi, bireysel özgürlüğün kısıtlandığı veya genişlediği ölçüde yükselir veya düşer. Dolayısıyla, toplumu yeniden inşa etmek için, öncelikle, eşitsizlik, imtiyaz ve insanlığın aşağılanması üzerine kurulmuş olan bu siyasal ve toplumsal sistemi kökünden tamamen sökmeliyiz. Toplum, en eksiksiz özgürlük, eşitlik ve adalet temeli üzerinde yeniden inşa edildikten sonra -herkes için iş ve insana duyulacak saygıdan ilham alan bir eğitim imkânından

bahsetmeye gerek bile yok-, kamu yaşamı yeni insanlığı yansıtacak ve en mutlak özgürlüğün [ve kamu düzeninin-yayınıcı] doğal koruyucusu olacaktır.

6. Bununla birlikte, toplum, saldırgan ve asalak bireylere karşı kendini tamamen savunmasız bırakamaz. Çalışmak tüm politik hakların temeli olmalıdır. Toplumun birimlerinin her biri, kendi yargılamaya yetkisi çerçevesinde, (yaşlılar, hastalar, özel veya kamusal desteğe muhtaç olanlar hariç) bu tür anti-toplumsal yetişkinlerin tümünü politik haklarından mahrum bırakabilir ve bunlar yeniden kendi emekleriyle yaşamaya başladıklarında, onların politik haklarını tekrar geri iade etmek zorunda olacaktır.
7. Her insanın özgürlüğü vazgeçilmezdir ve toplum asla, herhangi bir bireyin özgürlüğünden vazgeçmesini veya en mutlak eşitlik ve karşılıklı münasebetler temeli dışında başka bireylerle herhangi bir sözleşmeye girmesini isteyemez. Toplum, gönüllü olarak bir başkasına kölelik yapacak kadar kişisel onurdan yoksun olan herhangi bir erkeği ve kadını zorla engelleyemez; politik haklarından yararlanamayacak olan böyle kişileri, *sadece kölelik dönemleri boyunca geçerli olmak üzere, yalnızca birer asalak olarak değerlendirebilir.*
8. Politik haklarını kaybeden kişiler aynı zamanda çocuklarının bakımını yapma hakkını da kaybedeceklerdir. Gönüllü anlaşmaları ihlal edenler, hırsızlık yapanlar, zor kullanarak bedensel hasara yol açanlar ve her şeyden önce de, yerli veya yabancı bir bireyin özgürlüğünü ihlal edenler, toplumun yasalarına göre cezalandırılacaklardır.
- ...
10. Herhangi bir birliğin veya tüm birliklerin (komün, şehir, bölge veya ulusal birlikler) yasalarıyla cezalandırılmış olan bireylerin, söz konusu birlikten çekilme arzularını ilan ederek verilen cezadan kur-

tulma hakları saklıdır. Ancak bu durumda, söz konusu birlik de, o kişiyi dışlama ve onu, birliğin güvence ve korumasının dışında görme hakkına eşit bir şekilde sahiptir.

- I. *Birlik [federasyon] hakları.* İşçi kooperatifleri birlikleri tarihte yeni bir olgudur. Bu birliklerin, geleceğin yeni siyasal ve toplumsal koşulları içinde kesin olarak sergileyecekleri muazzam gelişmeyi şimdilik en fazla öngörebiliriz, ancak bunu belirleyemeyiz. Bu birliklerin günün birinde, kasabaların, şehirlerin hatta devletlerin sınırlarını aşmaları mümkün hatta pek muhtemeldir. Toplumu, uluslara değil, politikanın ihtiyaçları yerine üretimin ihtiyaçlarına göre örgütlenmiş farklı endüstriyel gruplara bölerek, baştan başa yeniden inşa edebilirler. Ancak bunlar yalnızca geleceğe ilişkin olgulardır. Nasıl anlaşılırsa anlaşılın, biz şimdiden şu temel ilkeyi ilan ediyoruz; *amaçlarından ve işlevlerinden bağımsız olarak, tüm birlikler, tıpkı tüm bireyler gibi, mutlak özgürlüğe sahip olmalıdır.* Ne toplum ne de toplumun herhangi bir kısmı -komün, şehir veya ulus- herhangi bir amaç için; politik, dinsel, bilimsel, sanatsal, hatta önemsiz olmadıklarını kabul etmek şartıyla saf ve alkolik kişilerin istismar edilmesi gibi amaçlarla, özgür bir şekilde özgür birlikler oluşturan özgür bireyleri engelleme hakkına sahip değildir. Şarlatanlarla ve zararlı topluluklarla mücadele etmek kamuoyunun özel meselesidir. Ancak toplum, amacı veya yöntemleri insan adaletinin temel ilkelerini ihlal eden herhangi bir birliğin veya kolektif yapının yurttaşlık haklarını güvenceye almayı reddetmek zorundadır. Bireyler, sırf varlıkları kabul görmeyen böylesi topluluklara ait oldukları için, cezalandırılmaz ya da siyasal ve toplumsal haklarından mahrum edilemezler. Varlıkları tanınan ve tanınmayan birlikler arasındaki fark şu olacaktır; hukuki olarak tanınan birlikler, gönüllü yükümlülüklerini yerine getirmeyi reddeden bireylere veya tanınan birliklere karşı korunma hakkına sahip olacak-

lardır.⁽⁶⁾ Hukuki olarak tanınmayan birlikler, toplum tarafından bu şekilde korunma hakkına sahip olmayacaklar ve onların anlaşmalarının hiçbirini bağlayıcı olarak değerlendirilmeyecektir.

- J. Bir ülkenin, Fransa'daki gibi bölgelere, vilayetlere, kasabalara ve komünlere bölünmesi, doğal olarak geleneklere, özgün koşullara ve her ülkenin özgün doğasına bağlı olacaktır. Biz burada yalnızca, ciddi bir şekilde özgür bir toplum örgütlemeye çalışan bir ülkenin yürürlüğe koyması gereken iki vazgeçilmez ilkeye işaret edebiliriz. *Birincisi: tüm örgütlerin işleyişi, federasyon yoluyla, aşağıdan yukarıya doğru olmalıdır; komünden ülkenin veya ulusun koordinasyon birliğine doğru. İkincisi: Komün ile ülke, bölge veya şehir arasında en azından bir tane özerk aracı yapı bulunmalıdır.* Böylesine özerk aracı bir yapı olmadığında, komün (kelimenin en dar anlamıyla), fazlaca yalıtılmış olacak ve despotik monarşik bir rejimi (Fransa'da iki kez yapıldığı gibi) kaçınılmaz olarak iktidara getirecek olan devletin despotik merkezi baskısına karşı mücadele edebilme gücünü kendisinde bulamayacaktır. Despotizm, kaynağını, kralların despotik doğasından çok, devletin merkezi örgütlenmesinden alır.
- K. Her ülkedeki tüm politik örgütlerin temel birimi, her iki cinsten yetişkinlerin çoğunluk oylarıyla oluşturulan ve tamamen özerk olan komün olmalıdır. Hiç kimse, komünün iç yaşamına müdahale etme gücüne ve hakkına sahip olmayacaktır. Tüm görevlileri, yasa koyucuları ve yargıçları komün seçer. Komünal mülkiyeti ve finansmanı kendisi idare eder. Her komün, başka bir üst onay olmadan, kendi yasalarını ve hukukunu yaratma hakkına tartışmasız bir şekilde sahip olmalıdır. Ancak bölgesel federasyona katılarak ona entegre olabilmesi için, her komün kendi özel karakterini, bölgesel yasaların temel ilkelerine uydurmalı ve bölgesel parlamento tarafından kabul edilmelidir. Komün aynı zamanda, bölgesel mahkemenin karar-

larını ve bölgesel yönetim tarafından emredilen tüm önlemleri kabul etmelidir. (Bölgesel yönetim tarafından emredilen tüm bu önlemler, bölgesel parlamento tarafından onaylanmış olmalıdır.) Bölgesel kanunları kabul etmeyi reddeden komünler, bu kanunların sağladığı olanaklardan yararlanamayacaklardır.

- L. Bölge, özerk komünlerin özgür federasyonundan başka bir şey olmamalıdır. Bölgesel parlamento, ya her komünün temsilcilerinden oluşan tek bir meclisten ya da diğer komünlerden bağımsız olarak tüm bölgenin nüfusunu temsil eden iki meclisten oluşabilir. Hiçbir vesileyle komünlerin iç kararlarına müdahale etmeyecek olan bölgesel parlamento, bölgesel anayasayı belirleyecektir (bu *El Kitabı*'ndaki ilkeler temelinde). Bu anayasa, bölgesel parlamentoya katılmak isteyen tüm komünler tarafından kabul edilmelidir. Bölgesel parlamento, bireylerin, komünlerin ve bölgesel federasyonla ilişki içinde olan birliklerin yükümlülüklerini ve haklarını tanımlayan yasalar ile parlamentonun çıkardığı kanunları ihlal edenlere verilecek cezaları belirleyecektir. Bununla birlikte, komünlerin, temel konularda olmasa da ikincil konularda farklı davranma hakkı saklı olacaktır.

Bölgesel parlamento, Komünler Federasyonu'nun iradesi ile tam bir uyum içinde olacak şekilde, komünler, parlamento, adli mahkeme ve bölgesel yönetim arasında mevcut olan hakları ve yükümlülükleri tanımlayacaktır. Bölgesel parlamento, komünlerin ve bölgenin özerkliğini ihlal etmemek şartıyla, tüm bölgeyi etkileyen kanunları çıkaracak ve ulusal parlamentonun kararlarını yansıtacaktır. Bölgesel parlamento, komünlerin iç yönetimine müdahale etmeden, bölgesel ve ulusal gelirden her komüne düşecek payı tahsis edecek ve bunun ne şekilde kullanılacağına komün üyeleri karar verecektir. Bölgesel parlamento, evrensel oy hakkıyla seçilecek olan bölgesel yönetimin çıkaracağı tüm kanunları ve alacağı tüm önlemleri onaylayacak veya reddedecektir. *Bölgesel mahkeme*

(yine evrensel oy hakkıyla seçilmiş olan), temyiz olmadan, komünlerle bireyler arasındaki, komünlerle komünler arasındaki, komünlerle bölgesel yönetim ve parlamento arasındaki tüm anlaşmazlıkları karara bağlayacaktır. [Bu düzenlemeler böylelikle] donuk, cansız bir tek biçimliliğe değil, komünal yaşamın zenginleşmesine yol açacaktır. Böylece, komünlerin ihtiyaçlarını ve istemlerini yansıtan bir birlik yaratılacaktır; kısacası bireysel ve kolektif özgürlüğe kavuşacağız. Bu birliğe, bölgesel iktidarın zorlamasıyla ve şiddetiyle ulaşılamaz çünkü, gerçek ve adalet bile zorla dayatıldığında, sahtekârlığa ve adaletsizliğe dönüşür.

- M. Ulus, özerk bölgelerin federasyonundan başka bir şey değildir. [Bölgelerle ulus arasındaki örgütsel ilişkiler, genelde, komünlerle bölge arasındaki ilişkilerin aynısı olacaktır-Nettlau]

- N. Uluslararası Federasyon'un ilkeleri. Uluslararası Federasyonu oluşturan ulusların birliği, yukarıda ortaya koyduğumuz ilkeler temelinde olacaktır. Halk Devrimi'nin saati tekrar gelip çatığında, tüm ulusların kardeşçe bir dayanışmayla birleşip, gerici ulusların koalisyonuna karşı sarsılmaz bir ittifak oluşturmaları muhtemeldir ve öyle olması gerçekten de arzu edilmektedir. Bu ittifak, eninde sonunda tüm dünyayı kucaklayacak olan gelecekteki Halkların Evrensel Federasyonu'nun embriyonu olacaktır. Devrimci halkların, bir parlamentoya, mahkemeye ve uluslararası yürütme komitesine sahip olan Uluslararası Federasyonu doğal olarak devrimin ilkeleri üzerinde kurulacaktır. Uluslararası idare sistemi için uygulanacak olan bu ilkeler şunlardır:

1. Büyük veya küçük, güçlü veya zayıf olsun, her ülke, her ulus, her halk, her bölge, her şehir ve her komün, sözümona tarihsel koşullardan ve devletlerin politik, ticari veya stratejik ihtiraslarından bağımsız olarak, kendi kaderini tayin etme, ittifaklara girme, başka yapılarla istediği şekilde bir-

leşme ya da girdiği birliklerden çekilme hakkına mutlak bir şekilde sahiptir. Toplumun bileşenlerinin birliğinin, hakiki, üretken ve uzun ömürlü olabilmesi için, tamamen özgür bir birlik olması gerekir; böyle bir birlik ancak, toplumu teşkil eden birimlerin kendi iç ihtiyaçlardan ve karşılıklı arzularından doğabilir...

2. Tarihsel iddia hakkı ile şu korkunç fetih hakkının ortadan kaldırılması.
3. Devletin iktidarının ve ihtişamının itibarını yükselten her türlü politikanın mutlak reddi. Çünkü bu, insanlığın geri kalan kısmını dışlayarak, kendisini kapalı bir dünyaya dönüştüren, insanlar arasındaki dayanışmadan bağımsız olarak, görkemini ve refahını, başka ülkelere yaptığı kötülükte bulan her ülkeyi, kendi eseri olan bir kaleye kapatan bir politika biçimidir. Fetih eğilimine sahip olan bir ülke, zorunlu olarak iç köleliğe dayanan bir ülkedir.
4. Bir ulusun görkemi ve büyüklüğü, yalnızca o ulusun insanlığının gelişmesinde yatar. Gücü ve iç canlılığı, sahip olduğu özgürlük seviyesiyle ölçülür.
5. Ulusların refahı ve özgürlüğü, tıpkı bireylerinki gibi kaçınılmaz bir şekilde iç içe geçmiştir. Bu yüzden, tüm federe ülkeler arasında özgür ticaret, mübadele ve iletişim olmalı ve sınırlar, pasaportlar ve gümrük vergileri [tarifeleri] ortadan kaldırılmalıdır. Federe bir ülkenin her yurttaşı, aynı yurttaşlık haklarına sahip olmalı, aynı federasyona tabi olan tüm diğer ülkelerin yurttaşı olmasının ve o ülkelerdeki siyasal haklardan yararlanmasının önünde hiçbir engel olmamalıdır. Çıkış noktası özgürlük olduğunda, zorunlu olarak birliğe varılır. Ancak, birlikten özgürlüğe ulaşmak, imkânsız olmamakla birlikte zordur; eğer bu mümkün olacaksa, ancak zorla dayatılmış olan sahte bir "birliğin" lağvedilmesiyle mümkün olacaktır.

7. Hiçbir federe ülke, askeri sivilden ayıran herhangi bir kuruma veya düzenli bir orduya sahip olmaya-caktır. Düzenli ordular ve profesyonel askerler, yalnızca içerdeki sefalete, acımasızlığa ve ekonomik yıkıma yol açmakla kalmayıp, aynı zamanda, diğer ulusların refahını ve bağımsızlığını tehdit ederler. Sağlam bir vücuda sahip olan tüm yurttaşlar gerektiğinde silaha sarılıp yurtlarını ve özgürlüklerini savunabilirler. Her ülkenin askeri savunması ve donanımı, aşağı yukarı İsviçre ve ABD'deki milislere [1860-1867 yıllarındaki] benzer şekilde, komün veya bölge tarafından yerel düzeyde örgütlenmelidir.
8. Uluslararası Mahkeme'nin, temyiz olmadan, uluslar ile onların kendi bölgeleri arasındaki anlaşmazlıkları çözmekten başka bir işlevi olmamalıdır. İki federe ülke arasındaki farklılıklar, aynı zamanda tüm devrimci federasyon adına ortak politikaları belirleyen ve kaçınılmaz durumlarda, gerici koalisyonu karşı savaş ilan edebilen Uluslararası Parlamento tarafından, temyiz olmadan, hükme bağlanacaktır.
9. Hiçbir federe ulus başka bir federe ülkeye savaş açmayacaktır. Eğer bir savaş varsa ve Uluslararası Mahkeme bu savaş hakkındaki kararını resmen ilan etmişse, saldıran ülke bu karara uyacaktır. Eğer bu gerçekleşmezse, diğer federe uluslar saldıran ülkeyle ilişkilerini koparacaklar ve saldırgan ülkenin saldırısı durumunda, işgali geri püskürtmek üzere birleşeceklerdir.
10. Devrimci federasyonun tüm üyeleri, federe olmayan bir devlete karşı onaylanarak ilan edilmiş bir savaşta etkin bir şekilde yer almalıdır. Eğer federe bir ulus, Uluslararası Mahkeme'nin tavsiyesine aykırı olarak, dış bir devlete karşı haksız bir savaş ilan ederse, bu ulusun bu savaşı tek başına sürdüreceği önceden kendisine bildirilecektir.

11. Federe devletlerin eninde sonunda, yabancı ülkelere ayrı ayrı gönderilen pahalı ve gereksiz diplomatik temsilcilerden vazgeçip, bunun yerine, tüm federe devletler adına hareket edecek olan temsilcileri görevlendireceklerini umuyoruz.

12. Yalnızca bu el kitabında ortaya konulan ilkeleri kabul eden ülkelerin ve halkların federasyona girmesine izin verilecektir.

X. *Toplumsal Örgütlenme.* Politik eşitlik olmadan gerçek politik özgürlük olamaz, ancak toplumsal ve ekonomik eşitlik olduğunda, politik eşitlik mümkün olabilir.

A. Eşitlik, ne bireysel farklılıkların budanması ne de bireylerin fiziksel, aklâki ve zihinsel olarak aynışmaları anlamına gelir. Güç ve yetenek çeşitliliği -ırklar, ülkeler, cinsler, yaşlar ve kişiler arasındaki o farklılıklar- toplumsal bir kötülük olması şöyle dursun, tam tersine, insanlığın sahip olduğu zenginliği teşkil eder. Ekonomik ve toplumsal eşitlik, bir insanın yeteneği, üretim gücü ve tasarrufuyla sınırlanmadan, kişisel refahın eşitlenmesi anlamına gelir.

B. Eşitlik ve adalet, *tek tek her insanın -doğumdan itibaren ergenlik ve olgunluk dönemleri boyunca- önce yaşamının idamesi ve eğitimi için, sonra da, doğal yeteneklerini ve kapasitesini kullanmak üzere, kendisine eşit imkânları sağlayacak tarzda örgütlenmiş olan bir toplumu gerektirir.* Adaletin doğumdan itibaren herkes için talep ettiği eşitlik, miras hakkı varlığını sürdürdüğü sürece imkânsızdır.

...

D. *Miras hakkının ortadan kaldırılması.* Toplumsal eşitsizlik -sınıf, imtiyaz ve refah eşitsizliği- miras hakkı ortadan kaldırılıncaya kadar, bir hak olarak değil ancak bir *olgu* olarak, varlığını sürdürecektir. *Fiili* eşitsizliğin durmadan hak eşitsizliği üretmesi toplumsal hukukun doğasından kaynaklanır; toplumsal eşitsizlik arkasından siyasal eşitsizliği getirir. Ve siyasal eşitlik -bizim anladığımız gerçek, evrensel ve liberter

anlamda- olmadan, toplum hep iki eşitsiz parçaya bölünmüş olarak kalacaktır. İnsanlığın çoğunluğunu, halk kitlelerini teşkil eden birinci parça, imtiyazlı ve sömürgeci olan küçük bir azınlık tarafından ezilecektir. *Miras hakkı özgürlük ilkesini çiğner ve bu yüzden ortadan kaldırılmalıdır.*

...

G. Miras hakkından kaynaklanan eşitsizlik ortadan kaldırıldığında, bireylerin sahip oldukları gücün ve yeteneğin farklı miktarlarda olmasından dolayı hâlâ [refahta] eşitsizlik olacaktır. Bu eşitsizlikler hiçbir zaman tamamen yok olmaz, fakat, eğitimin ve eşitlikçi bir toplumsal örgütlemenin etkisiyle, ve her şeyden önce de, miras hakkı artık gelecek kuşaklar üzerinde ağır bir yük olmaktan çıktığında, giderek asgari bir düzeye inecektir.

H. Emegın refahın tek kaynağı olmasından hareketle, herkes açlıktan ölmeye, çöllerde ya da ormanlarda vahşi hayvanlarla yan yana yaşamakta özgürdür, fakat, toplum içinde yaşamak isteyen biri yaşamını kendi emeğiyle kazanmalı ya da bu kişi, başkalarının emeğiyle yaşayan bir asalak olarak değerlendirilmelidir.

I. Emek insan onurunun ve ahlâkının temelidir. Çünkü insan, yalnızca özgür ve bilinçli emeği sayesinde hayvanlığının üstesinden gelip, insanlığına ve adalet anlayışına kavuşarak çevresini değiştirdi ve uygar dünyayı yarattı. Antik ve feodal dünyada, emegın çehresine çalınan ve "emeğin onuru" hakkında sarfedilen tüm ikiye bölünmüş laflara rağmen bugün de büyük ölçüde varlığı devam eden o kara lekenin -emek konusundaki o aptalca önyargının- iki kaynağı vardır; antik dünyanın son derece karakteristik bir özelliği olan birinci kaynak, toplumun bir kısmına, bilim, sanat, felsefe ve insani haklar aracılığıyla kendisini insanlaştırmak üzere olanak ve araç verebilmek amacıyla toplumun diğer kısmının, doğal olarak en kala-

balık kısmının, köleler gibi çalışmaya mahkûm edilmesi gerektiği biçimindeki kanıdır. Antik uygarlığın bu yerleşik geleneği, onun çöküşünün nedeni oldu.

Bir taraftan, imtiyazlı yurttaşların aylaklığıyla yozlaşıp, diğer taraftan, köleliklerine rağmen, ortak emek aracılığıyla karşılıklı yardımlaşma ve zulme karşı dayanışma kavrayışı geliştiren miras mahrumu köleler dünyasının hissedilmeyen ama acımasız olan etkinliğiyle alt üst olan site, barbar halkların darbeleriyle çöktü.

Kölelerin dini olan Hristiyanlık, uzunca bir süre sonra, köleliğin antik biçimlerini yok etti, tabii ki, yeni bir kölelik tarzı yaratmak üzere. Kaynağını, eşitsizlikten, fetih hakkından ve kutsal zarafetten alan imtiyaz, toplumu tekrar iki karşıt kampa ayırdı; "ayaktakımı" ile soylular sınıfı, serfler ile efendiler. Asil bir meslek olan hükümet ve askerlik mesleği ikinci gruptakilere; zorunlu çalışma illeti ise serflere bahşedildi. Aynı nedenler birbirine bağlı olarak aynı sonuçları ortaya çıkarırlar; ahlâk dışı bir aylaklıkla güçsüzleşen ve yozlaşan soyluluk, devrimci serflerin ve işçilerin darbeleriyle 1789'da yıkıldı. Devrim [Fransız Devrimi] emeğin kutsallığını ilan ederek, emeğe ilişkin hakları yasalaştırdı. Ama bu sadece yasalar üzerinde gerçekleşti, pratikte ise emek tekrar köle konumunda kaldı. Emeğin aşağılanması birincil kaynağı, yani, insanların politik eşitsizliği dogması, Büyük Devrim tarafından geçersiz hale getirildi. Bu yüzden, emeğe yöneltilen aşağılamanın ikinci bir kaynağa atfedilmesi gerekiyordu ki bu kaynak, *el emeği ile entelektüel emek arasında* bulunan ve antik eşitsizliği yeni bir biçimle üreterek dünyayı tekrar iki kampa bölen *ayrımdan* başka bir şey değildi; yasalarla değil de *sermaye* ile ayakta duran *imtiyazlı azınlık* ve artık yasalara değil de ahlâğa mahkûm olan *işçilerin çoğunluğu*.

Emeğin onuru günümüzde teorik olarak kabul edilmiştir ve kamuoyu çalışmadan yaşamayı yüzkarası

olarak değerlendiriyor. Ancak bu sorunun özüne giden yol değildir. İnsan emeği halen de genel olarak iki özel kategoriye bölünmüş olarak duruyor; ilki -yalnızca entelektüel ve yönetsel olan- bilginleri, sanatçıları, mühendisleri, mucitleri, muhasebecileri, eğitimcileri, hükümet yetkililerini ve onların iş disiplini dayatan aslarını kapsar. İkinci grup büyük işçi kitlelerini, kör ve mekanik bir şekilde entelektüel-yönetici elitin emirlerini yerine getiren, yaratıcı düşüncelerini veya zekalarını kullanmaları engellenen insanları kapsar. Böylesi bir ekonomik ve toplumsal işbölümü, imtiyazlı sınıfların üyeleri için, halk kitleleri için ve bir bütün olarak tüm toplumun hem refahı hem de ahlâki ve entelektüel gelişimi için feci sonuçlar doğurmaktadır.

İmtiyazlı sınıfların lüks bir aylaklıktan ibaret olan yaşamı, giderek ahlâki ve entelektüel bir yozlaşmaya dönüşür. İnsanın, sanatsal, bilimsel ve zihinsel gelişmesi için, belli bir oranda boş zamanın mutlaka gerekli olduğu kesinlikle doğrudur; emeğin günlük sağlıklı kullanımının ardından, uygun bir şekilde kazanılan ve toplumsal olarak herkese bireysel yeteneklerine ve tercihlerine göre bölüştürülen yaratıcı boş zaman. İnsan doğası öyle bir şekilde biçimlenmiştir ki, kötülük eğilimi sürekli olarak dışsal koşullar tarafından güçlendirilmiştir ve bireyin ahlâki, kendi iradesinden çok daha fazla, içinde yaşadığı çevreye ve yaşamsal koşullarına bağlıdır. Bu anlamda ve tüm diğer anlamlarda, bir toplumsal dayanışma yasası şarttır; mutlak eşitlik içindeki özgürlük dışında, toplum ve birey için başka hiçbir ahlâk düzenleyicisi olamaz. En samimi demokrasi alıp tahta çıkartın, eğer çabucak aşağı inmezse, mutlaka alçağın biri olacaktır. Aristokrat olarak doğan biri (eğer umulmadık bir şekilde aristokratik soyundan utanıp doğumuyla elde ettiği imtiyazlardan vazgeçmezse) halihazırda işe yaramayan geçmişteki ihtiyaç için yanıp tutuşacak ve tutkulu bir şekilde gelecekteki gelişmeye karşı koyacaktır. Aynı şey burjuvazi için de geçerlidir; sermayenin ve aylaklığın bu

sevgili çocuğu, zamanını namussuzluk, ahlâksızlık ve sefahatla geçirecek, ya da hak ettiği cezayı günün birinde ona 1793'tekinden çok daha korkunç bir şekilde verecek olan işçi sınıfının köleleştirilmesinde acımasız bir güç olarak hizmet edecektir.

İşbölümü tarafından işçiye dayatılan kötülükleri belirlemek çok daha kolaydır; kendisi yoksulluk ve sefalet içinde doğduğundan, başkaları için çalışmak zorunda olması, makul bir yetiştirme tarzından ve eğitilden tamamen yoksun olması, dinsel etkilere dayanarak ahlâki olarak köleleşmesi. İşçi, savunmasız, inisiyatifsiz bir şekilde ve iradesi dışında hayatın içine bir taş gibi fırlatılmıştır. Yaşadığı sefaletten dolayı umutsuzluğa kapılan işçi ara sıra isyan eder, ancak diğer işçi arkadaşlarıyla oluşturması gereken birlikten ve gücü belirleyen o aydınlık düşünceden yoksun olduğu için genellikle kendisine ihanet edilir, liderleri tarafından satılır ve neredeyse hiçbir zaman, çektiği bunca acıdan kimin veya neyin sorumlu olduğunu idrak etmez. Beyhude mücadelelerle tükenerek, tekrar eski köleliğinin pençesine düşer.

Kapitalizm, işçilerin kolektif eylemiyle devrilene kadar bu kölelik sürecektir. Eğitim, imtiyazlı sınıfların doğumla başlayan özel hakkı olduğu sürece (ki özgür bir toplumda herkese eşit olarak verilecektir), işçiler üzerindeki sömürü devam edecektir; bilimsel ve idari işler bu azınlığın tekelinde olduğu sürece, -bir makinenin veya yük hayvanının seviyesine indirgenmiş olan- halk, kendisini ezenler tarafından kendisine zorla dayatılan adi işleri yapmak zorunda olacaktır. İnsan emeğinin bu şekilde aşağılanması, toplumun yerleşik, ahlâki, entelektüel ve siyasi geleneklerini kirleten muazzam bir kötülüktür. Tarih, doğal zekâsı sindirilen, günlük zorlu çalışmanın mekanik monotonluğuyla duygusuzlaşan, aydınlanabilmek için sonuçsuz bir şekilde gruplaşan eğitimsiz bir topluluğun, toplumun temel varlığını tehdit eden zihinsiz bir kalabalığı teşkil ettiğini göstermektedir.

El emeği ile entelektüel emek arasındaki yapay ayırım yeni bir toplumsal sentezin önünü açmalıdır. Bilimle uğraşan insan el emeği kullandığında ve çalışan insan da entelektüel emek harcadığında, özgür entelektüel çalışma insanlığın görkemi, onurunun ve haklarının kaynağı olacaktır.

K. *Entelektüel ve özgür emek zorunlu olarak kolektif emek olacaktır.* Elbette her kişi kendi başına veya kolektif olarak çalışma özgürlüğüne sahip olacaktır. Ancak şüphesiz ki, endüstriyel kurumlarda, hatta bilimsel ve sanatsal kurumlarda bile, kolektif emek (iş dışında bireysel olarak en iyi şekilde sergilenen) herkes tarafından tercih edilecektir. Ortak çalışma her işçinin üretim kapasitesini önemli bir oranda yükselttiği için; bu yüzden üretici birlikle işbirliği içinde olan üye bir işçi, çok daha kısa bir zaman diliminde çok daha fazla kazanacaktır. Özgür üretim birlikleri (kooperatiflerin ve emek örgütlerinin üyelerini kapsayacak olan) ihtiyaçları ve özel ustalıkları doğrultusunda gönüllü bir şekilde örgütlendiklerinde, tüm ulusal sınırları aşarak dünya çapında büyük bir ekonomik federasyon oluşturacaklardır. Bu federasyon, birlikler aracılığıyla global ölçekteki kesin ve ayrıntılı istatistikleri sağlayan endüstriyel bir parlamentoyu da içerecektir; bu parlamento arz ve talebi dengeleyerek, dünya çapındaki endüstriyel üretimi çeşitli uluslara dağıtarak paylaştıracaktır. Böylece, ticari ve endüstriyel krizler, ekonomik durağanlık (işsizlik), sermayenin boşa harcanması gibi sorunlar artık insanın başına bela olmayacaktır; insan emeğinin özgürleşmesi dünyayı yeniden biçimlendirecektir.

L. Toprak ve tüm doğal kaynaklar herkesin ortak mülkiyetidir, fakat, yalnızca bu kaynakları kendi doğal emekleriyle işleyenler tarafından kullanılabilir. Toplumsallaştırma olmaksızın, sadece işçi birliklerinin güçlü baskısıyla, sermaye ve üretim araçları, kendi emekleriyle refahını üretenlerin ellerine geçecektir.

[Bakunin, üretimin özel mülkiyetine, ancak bu mülkiyet sahipleri bizzat kendileri çalışıp kimseyi çalıştırmadıklarında izin verileceğini kastediyor. Kolektif mülkiyetin aşamalı olarak özel mülkiyetin yerini alacağına inanıyordu.]

- M. *Kadınlar için, eşit yükümlülüklerin yanı sıra, eşit politik, toplumsal ve ekonomik haklar.*
- N. Doğal ailenin değil, mülkiyet ve yasa üzerinde kurulan *yasal* ailenin ortadan kaldırılması. Dini ve medeni evliliğin yerine, *özgür evliliğin* konulması. Yetişkin kadın ve erkeklerin, istedikleri şekilde birlikte olma ve ayrılma hakları vardır, toplum ne onların birleşmesini engelleme hakkına ne de onları birlikteliklerini sürdürmeye zorlama hakkına sahiptir. Miras hakkının ortadan kaldırılması ve toplum tarafından güvenmeye alınan eğitimle beraber, evliliğin geri dönülemezliğinin tüm yasal nedenleri yok olacaktır. Bir erkekle bir kadının birlikteliği özgür olmalıdır, çünkü özgür seçim, ahlâki bir samimiyetin vazgeçilmez koşuludur. Evlilikte, kadın ve erkek mutlak özgürlüğe sahip olmalıdır. Ne şiddet, ne tutku, ne de geçmişte feragat edilen haklar, birinin özgürlüğünün diğeri tarafından gasp edilmesini haklı çıkaramaz ve bu türden tüm gasplar bir suç olarak değerlendirilecektir.
- O. Hamileliğin başlangıcından doğuma kadar, kadına ve çocuklarına komünal örgütlenme tarafından bakılacaktır. Çocuğunu süten kesmek ve kreşe vermek isteyen kadın da aynı şekilde desteklenecektir.
- P. Ebeveynler, örnekleyerek ya da gaddarca ve insanlık dışı bir tavırla, çocuklarının fiziksel ve zihinsel gelişimini bozan veya başka türlü engelleyen ebeveynlerden çocukları alma hakkına ve yükümlülüğüne sahip olan komünün sıkı denetimi altında, çocuklarına bakma ve onları yetiştirme hakkına sahiptir.
- Q. Çocuklar ne ebeveynlerine ne de topluma aittirler. Kendilerine ve kendilerinin gelecekteki özgürlüklerine aittirler. Kendilerine bakacak yaşa gelinceye kadar,

çocuklar büyükleri tarafından ve onların klavuzluğuyla büyütülmelidir. Ebeveynlerin çocuklarının doğal öğretmenleri olduğu doğrudur, fakat komünün gerçek geleceği, onun çocuklara verdiği entelektüel ve ahlâki eğitime bağlı olduğu için, *özel öğretmen komün değildir*. Yetişkinlerin özgürlüğü, yalnızca özgür toplum, ergin olmayan çocukların eğitimini üstlendiği zaman mümkündür.

- R. *Kilisenin yerine laik okul geçmelidir*, şu farkla ki, dinin aşılması batıl inancı ve kutsal otoriteyi süreklileştirirken, laik halk eğitiminin biricik amacı, çocukların, fiziksel güçlerinin, zihinlerinin ve iradelerinin eşzamanlı gelişimleri aracılığıyla, aşamalı olarak ve ilerici bir şekilde özgürlüğe götürülmeleridir. Mantık, gerçek, adalet, arkadaşlara saygı gösterilmesi, başkalarının onurundan ayrılamaz olan kişisel onur anlayışı, kişisel özgürlüğe ve başkalarının özgürlüğüne gösterilecek sevgi, çalışmanın hakların temeli olduğu inancı; halk eğitiminin temel ilkeleri bunlar olmalıdır. Eğitim, her şeyden önce insanlara biçim verip öncelikle insani değerleri aşılmalı, uzmanlaşmış işçileri ancak ondan sonra yetiştirmelidir. Ergenliğe ulaştığında tamamen özgür olması ve çocuklukta otoriteye kaçınılmaz olarak nasıl boyun eğdiğini unutmaması için, çocuk büyüdükçe, otorite de özgürlüğün önünü gittikçe daha fazla açacaktır. Çocuklar katı bir şekilde disipline edilirken bile, insanın kıymetine gösterilen saygıdan ve özgürlüğün başlangıç noktasından uzaklaşılmasıdır. Tüm ahlâki eğitimin özü şudur: İnsanlığa gösterilecek saygıyı çocuklara aşılayın, iyi insanlar yaratığınızı göreceksiniz...
- S. Yetişkin yaşa eriştiklerinde, ergen, özerk ilan edilecek ve dilediği gibi hareket etmekte özgür olacaktır. Bunun karşılığında, toplum onun şu üç yükümlülüğü yerine getirmesini bekleyecektir; *özgür kalması, kendi emeğiyle yaşaması ve başkalarının özgürlüğüne saygı göstermesi*. Mevcut toplumun sağlığını bozan suçlar ve

ahlâksızlıklar toplumun kötü örgütlenmesinden kaynaklandığı için, mantığı, adaleti ve özgürlüğü temel alan, insanlığa gösterilecek saygıyı ve mutlak eşitliği temel alan bir toplumda, iradenin üstün geleceği ve aydınlanarak insanileşen bir kamuoyunun yaygın etkisi altında gittikçe azalacak olan kötülüğün iğrenç bir istisna olacağı kesindir.

T. Yaşlılar, hastalar ve güçsüzler, tüm siyasal ve toplumsal haklara sahip olacaklar ve toplumun bütçesiyle cömertçe destekleneceklerdir.

XI. *Devrimci politika.* Tüm ulusların özgürlüğü bölünmez olduğu için, ulusal devrimlerin uluslararası devrimlere olanak vermesi bizim derin inancımızdır. Tıpkı Avrupa ve dünya gericiliğinin bütünleştiği gibi, artık yalıtılmış devrimler de olmamalıdır, tersine, devrimler evrensel ve dünya çapında olmalıdır. Bu yüzden, artık tüm özel çıkarlar, kibirlilikler, iddialar, kıskançlıklar ve ulusların aralarındaki ve içlerindeki düşmanlıklar, her ulusun özgürlüğünü ve bağımsızlığını hepsinin dayanışmasıyla güvenceye alabilecek tek güç olan devrimin bütünleşmiş, ortak ve evrensel çıkarlarına dönüştürülmelidir. Ayrıca, muazzam bütçelere, düzenli ordulara, korkunç bir bürokrasiye dayanan ve modern merkezi devletlerin tüm dev aygıtlarıyla donanmış olan kralların, din adamlarının, soylular sınıfının ve burjuvazinin komplolarının ve dünya karşıdevriminin kutsal ittifakının büyük bir gücü teşkil ettiğine inanıyoruz; bu ürkütücü gerici koalisyon, gerçek anlamda, yalnızca eşzamanlı devrimci ittifakın daha büyük olan gücü ve uygar dünyanın tüm halklarının eylemiyle yok edilebilir ve bu gericilik karşısında, tek halkın yalıtılmış devrimi asla başarı kazanamayacaktır. Böyle bir devrim aptallık olur, yalıtılmış bir ülke için tam bir felaket ve sonuç olarak tüm diğer uluslara karşı işlenen bir suç anlamına gelecektir. Buradan hareketle, tek halkın başkaldırısı sadece kendisini değil tüm dünyayı dikkate almalıdır. Bu, tüm dünyanın çıkarları kadar, büyük, derin, gerçek ve insani olan, kısaca her şeyi sarıp

sarmalayan dünya çapında bir program gerektirir. Ve milliyetlerinden bağımsız olarak, Avrupa'daki tüm halk kitlelerinin tutkularını harekete geçirecek olan bu program ancak toplumsal ve demokratik devrimin programı olabilir.

Yukarıda özetlenen toplumsal ve demokratik devrimin hedefleri şunlardır: Politik olarak; devletlerin tarihsel haklarının, fetih haklarının ve diplomatik haklarının ortadan kaldırılması. [Uluslararası devletçi hukuk, S.D.] Bireylerin ve birliklerin kutsal ve dünyevi kölelikten tamamen kurtulmalarını amaçlar; zorla dayatılmış olan tüm birliklerin tamamen lağvedilmesini, tüm komün kümelerinin bölgelerde biraraya getirilmesini ve fethedilmiş ülkelerin devlete dönüşmesini hedefler. Ve sonuçta; askeri, bürokratik, idari, hukuki ve yasama kurumlarıyla birlikte merkezi, saldırgan, otoriter devletin radikal tasfiyesini ister. Devrim, kısaca, şu amaca sahiptir: *Herkes için özgürlük, hem bireyler hem de kolektif yapılar, birlikler, komünler, şehirler, bölgeler ve tüm uluslar için ve bu özgürlüğün federasyon tarafından karşılıklı olarak güvence alınması.*

Toplumsal olarak; toplumsal ve demokratik devrim, politik eşitliğin ekonomik eşitlikle teyid edilmesini hedefler. Bu, doğal bireysel farklılıkların ortadan kaldırılması anlamına gelmez, yalnızca, her bireyin doğumdan itibaren sahip olacağı toplumsal haklarda eşitlik anlamına gelir; özellikle de, geçim araçlarının, geçim kaynağının, eğitimin eşitliği ve olgunlaşana kadar kız veya erkek olsun her çocuğa, kendi emeğiyle yetişkinlik çağında refahına kavuşması için eşit kaynakların ve kolaylıkların sağlanması anlamına gelir.

1866

Ulusal Bildirge

Farklı ülkelerin ulusal bildirgeleri ikincil konularla ilgili olarak farklılık arzedebilir, ancak tüm ülkelerin ulusal örgütleri tarafından kendi ulusal bildirgelerinin temeli olarak kabul edilmesi gereken belirli temel noktalar vardır. Bu noktalar şunlardır:

1. Halkların özgür federasyonlarına katılmak isteyen her ülkenin, kendi merkezi, bürokratik devleti ile askeri örgütlenmelerinin yerine, yalnızca şehirlerin, bölgelerin, komünlerin, birliklerin ve bireylerin mutlak özgürlüğü ve özerkliği temelinde inşa edilen federalist bir örgütü geçirmesi mutlak bir gerekliliktir. Bu federasyon, doğrudan doğruya halka karşı sorumlu olan ve seçimle gelen görevliler tarafından işletilecektir; yukarıdan aşağıya doğru veya çemberin içinden dışına doğru örgütlenmiş olan bir ulus olmayacaktır. Zorla dayatılan ve sıkı bir disiplin altında tutulan bir birlik ilkesini reddeden bu federasyon, aşağıdan yukarıya doğru, çemberin dışından içine doğru, özgür federasyon ilkeleriyle uyum içinde yönetilecektir. Özgür bireyleri gönüllü birlikler oluşturacak, komünleri özerk şehirler oluşturacak, şehirleri özgür bölgeleri oluşturacak ve bölgeleri de özgür bir şekilde, er ya da geç evrensel dünya federasyonunu yaratacak olan ülkelerle federasyon oluşturacaklardır.
2. Her bireye, komüne, birliğe, bölgeye ve ulusa, önceden kaldığı herhangi bir yapıdan geri çekilme hakkının mutlak bir şekilde tanınması. [Bakunin, ortak ihtiyaçlardan hareketle oluşturulan gönüllü birliğin, yukarıdan dayatılan zorunlu birlikten çok daha uzun ömürlü olacağına inanıyordu. Gönüllü birlik, der Bakunin, "o zaman gerçekten güçlü, verimli ve dağılmaz olacaktır"-S.D.]

3. Siyasal eşitlik olmaksızın siyasal özgürlüğün imkânsızlığı. Ekonomik eşitlik olmadan, siyasal özgürlük ve eşitlik imkânsızdır.

Toplumsal Devrimin Gerekliliği

Bu devrimin yaygınlığı ve derinliği, siyasal ve toplumsal duruma ve devrimci hareketin gelişimine bağlı olarak, her ülkede şu veya bu ölçüde farklılık arzedecektir. Bununla birlikte, milliyetinden ve uygarlık düzeyinden bağımsız olarak, bugün her toplumu etkileyip ilham kaynağı olabilecek BE-LİRLİ İLKELER vardır. Bu ilkeler şunlardır:

1. Toprak toplumun ortak mülkiyetidir. Fakat, toprağın ürünleri ve kullanımı, ancak toprağı kendi emekleriyle işletenlerin tasarrufunda olacaktır; buna göre, toprağın kiralınması ortadan kaldırılmalıdır.
2. Toplumsal refah tamamen emek tarafından yaratıldığı için, çalışacak durumda olduğu halde çalışmadan tüketen biri hırsızdır.
3. Yalnızca dürüst insanlar siyasal haklardan yararlanmalıdır. Böylesi haklar yalnızca işçilere ait olacaktır...
4. Bugün, eş zamanlı olarak hem politik hem de toplumsal olmayan hiçbir devrim herhangi bir ülkede başarı sağlayamaz. Halkın gerçek politik ve ekonomik kurtuluşunu hemen hedeflemeyen her özgün politik devrim -ister ulusal bağımsızlığın savunması için olsun ister içerdeki bir değişim için olsun, hatta bir cumhuriyetin kurulması için olsun- sahte bir devrim olacaktır. Böyle bir devrim hedefine ulaşamayacak ve gerici sonuçlar yaratacaktır.
5. Devrim halk için değil halk tarafından yapılmalıdır ve kentlerin yanı sıra, kırsal alanlardaki halk kitlelerinin tutkulu katılımını içermediğinde asla başarı kazanamayacaktır.
6. Tüm ülkelere hitap eden ortak bir program düşüncesi ve kimliğiyle örgütlenen; birkaç insanı değil, tüm ülkeleri tek bir eylem planıyla harekete geçiren gizli bir örgüt

tarafından koordine edilen; daha da önemlisi, şehirlerin ve kırsal alanların çoğunda geliştirilecek eş zamanlı başkaldırıları aracılığıyla bütünleşmiş olan Devrim başlangıçtan itibaren YEREL bir karakter alacaktır. Bu anlamda, böylesi bir yerellik, bir ülkenin dışa yayılan ya da içte tek bir nokta veya merkez üzerinde yoğunlaşan, hatta Roma İmparatorluğu tarzı ["parti çizgisini" dayatmak üzere, diktatoryal komiserlerin gönderilmesi gibi] yarı-devrimci bir burjuva seferi karakteri alan devrimci güçlerinin üstünlüğünden çıkmayacaktır. Devrim, tam tersine, bir ülkenin her tarafında meydana gelen patlamaların içinden çıkacaktır. Devrim böylece herkesi kapsayan -erkekler kadınlar ve çocuklar- gerçek bir halk devrimi olacaktır ve devrimi yenilmez kılacak olan da budur.

7. Başlangıçta, (halk, kendisine zulüm yapanlara haklı nedenlerle eş zamanlı olarak yöneldiğinde) devrim büyük ihtimalle kanlı ve öç alıcı olacaktır. Ancak bu evre uzun sürmeyecek ve asla [yozlaşmış] soğuk, sistematik bir terörizme dönüşmeyecektir... Bu, tek tek kişilere karşı değil, öncelikle, onların güçlerinin ve imtiyazlarının kaynağı olan anti-toplumsal kurumlara karşı verilen bir savaş olacaktır.
8. Bu yüzden devrim, her şeyden önce, devletin can damarı olan tüm kurumların ve örgütlenmelerin, kiliselerin, parlamentoların, mahkemelerin, yönetimlerin, bankaların, üniversitelerin ve benzerlerinin yok edilmesiyle başlayacaktır. Yalnızca ekonomik olarak değil, daha ziyade, politik, bürokratik ve askeri olarak (polis gücü de dahil olmak üzere) devlet tüm kurumlarıyla yıkılarak iflası ilan edilmelidir. Aynı zamanda, kent ve kır komünlerindeki halk da, devrimin yararına, tüm devlet mülkiyetine el koyacaktır. Halk ayrıca, gericilere ait olan tüm mülkiyete de el koyacak ve her birini mülkiyet statükosu çerçevesinde değerlendirip, tüm medeni, cezai, hukuki ve resmi evrakları ve kayıtları geçersiz ve hükümsüz ilan ederek, mülk tapularını ve borç senetlerini yakacaktır. Devrim yapılırken uygulanması gereken tarz işte budur ve dev-

rimin düşmanları sahip oldukları tüm dayanaklardan bir kez yoksun bırakıldılar mı, onlara karşı kanlı önlemler almak artık gerekli olmayacaktır. Gereksiz olan böylesi talihsiz önlemlere başvurmak, ayrıca en korkunç ve ürkütücü gericiliğe de yol açabilecektir.

9. Yerleşen devrim, zorunlu olarak FEDERALİST BİR KARAKTER alacaktır. Böylece, kurulu hükümetin devrilmesiyle birlikte, evrensel oy hakkı aracılığıyla tüm idarecileri ve devrimci mahkemeleri, tüm görevlilerin doğrudan ve etkin bir şekilde halka karşı sorumlu kılınması ilkesi temelinde seçen komünler, kendilerini devrimci bir tarzda örgütlemelidir.
10. Bu devrime hazırlanmak için, uluslararası bir çekirdek tarafından koordine edilen gizli devrimci bir örgütün kurulup örgütlenmesi gerekecektir. ["Enternasyonal Kardeşliğin Programı"na bakınız.]

1867

Federalizm, Sosyalizm Anti-Teolojizm

"Federalizm, Sosyalizm, Anti-Teolojizm", "Cenevre'de M. Bakunin'den, Barış ve Özgürlük Birliği Merkez Komitesi'ne Mantıklı Bir Öneri" olarak sunulmuştu. Birlik, tüm Avrupa'yı yutma tehlikesi arzeden Prusya ile Fransa arasında Lüksemburg yüzünden çıkacak bir savaşı engellemek üzere 1867'de kurulan uluslararası burjuva-pasifist bir örgüttü. Kurucuları arasında, Viktor Hugo, Garibaldi, John Stuart Mill ve başka ünlü kişiler vardı. Birlik'in Cenevre'de yapılan ilk kongresinde, Bakunin uzun bir konuşma yapmıştı. Bu konuşmanın metni ya kaybedilmiş ya da imha edilmişti ve Bakunin, tıpkı diğer çalışmalarının çoğu gibi asla bitirmediği bu çalışmayı, bir konuşma biçiminde yazmıştı. Bu çalışma üç bölüme ayrılmıştı. Aşağıdaki birinci ve ikinci bölüm, sırayla, federalizm ve sosyalizm üzerinde durmaktadır; Rousseau'nun devlet teorisine yöneltilen şiddetli eleştiri dışında, "anti-teolojizm" ile ilgili üçüncü bölüm burada atlanmıştır. Bakunin, Rousseau'nun toplumsal sözleşme öğretisini tahlil eder, toplum ile devlet arasına ayrımlar koyar, birey ile toplum arasındaki ilişkiyi ele alır ve genel olarak insan doğası üzerinde durur.

"Bir Biyografi Denemesi"nde de belirtildiği gibi, Birlik'in devrimci potansiyeli konusunda, Bakunin'in herhangi bir şüphesi yoktu, yalnızca mümkün olduğu kadar çok üyeyi etkilemeyi ve ilkelerinin propagandasını yapmayı umuyordu. Bakunin, üyeleri soğutmamak için, düşüncelerini değil, fakat dilini bilinçli olarak yumuşatmıştı. Birlik Merkez Komitesi, Bakunin'in tezini kabul etmesine rağmen, kongre bu tezi reddetmiş ve Bakunin ile onu destekleyenler 1868'de bu örgüitten ayrılmışlardı.

"Federalizm, Sosyalizm, Anti-Teolojizm", bazı önemli noktalarda El Kitabı'ndan ayrılır. El Kitabı Bakunin'in ana düşüncelerini temel alan bir eylem programıyken, "Federalizm" bu ana düşünceleri ve El Kitabı'nda yalın bir şekilde belirtilen diğer kavrayışları tahlil eden başlıca teorik bir çalışmadır. Sosyalizmin tam olarak gerçekleşmesi "şüphesiz yüzyılların işi olduğundan", Bakunin, tarihin gündeme getirdiği ve "göz ardı edemeyeceğimiz" bir geçiş dönemi düşüncesi geliştirir. Aynı zamanda, "herhangi bir şekilde komünizme veya devlet sosyalizmine benzeyebilecek her şeye olan itirazlarını" eklemeyi de ihmal etmez. Bakunin'in Birleşik Avrupa Devletleri kavrayışı (Birlik'in hedefi ve resmi yayın organının adı), devletin onaylanması şöyle dursun, kelimenin kabul edilen anlamıyla, herhangi bir devletin varlığını imkânsız hale getirir. "Bireyleri ve toplulukları en temel özgürlüklerinden yoksun bırakan bir toplumsal örgütlenme girişimi" olarak değerlendirdiği devlet egemenliği düşüncesini reddeder. Bakunin burada ayrıca, insan doğası ile ilgili olarak ve birey ile toplum arasındaki ilişki konusunda El Kitabı'nda yalnızca ima edilen ancak sonraki çalışmalarında daha da geliştirilen bazı düşünceleri de formüle eder. Kuzey Eyaletleri'ndeki demokrasi konusunda, Bakunin'in zaman zaman içine düştüğü aşırı abartı kısmen onun bu konudaki cahilliğiyle, ama çoğunlukla da, Amerikan İç Savaşı esnasında Kuzey'e beslediği coşkunun sempatiyle açıklanabilir.

- . .

Federalizm

Federalizm ilkesinin Cenevre'deki kongre tarafından oybirliğiyle yürekte onaylandığını açıklama fırsatı elde ettiğimiz için çok mutluyuz... Ne yazık ki bu ilke, kongre kararlarında yeterince formüle edilememiştir. Bize göre, ilkelerimizin duyurusunda en ön sırayı alması gerekirken... dolaylı göndermeler dışında bu ilke doğru dürist ele alınmamıştır.

Bu, hemen doldurmak zorunda olduğumuz üzücü bir boş-

luktur. Cenevre Kongresi'nin ortak anlayışıyla uyum içinde, şunları ilan ediyoruz:

1. Özgürlüğün, adaletin ve Avrupa'nın uluslararası ilişkilerinde barışın zaferini elde etmenin, Avrupa ailesini oluşturan farklı halklar arasında bir iç savaşı imkânsız hale getirmenin bir tek yolu vardır; bu yol Birleşik Avrupa Devletleri'nin oluşturulmasıdır.
2. Kendi güçleri arasında bulunan devasa eşitsizlik göz önüne alındığında, Birleşik Avrupa Devletleri, asla, şimdiki gibi kurulmuş olan devletlerden oluşamaz.
3. Artık ölü olan Germen Konfederasyonu, monarşilerden oluşan bir konfederasyonun tamamen bir maskaralık olduğunu, barışı da halkların özgürlüğünü de güvenceye alamayacak kadar güçsüz olduğunu kanıtlamıştır.
4. Adını cumhuriyet bile koymuş olsa, zorunlu olarak bürokratik ve militarist olan hiçbir merkezi devlet, ne kadar istekli ve azimli olursa olsun asla uluslararası bir konfederasyona giremez. Hep açık ya da gizli olarak özgürlüğün inkârı anlamına gelen yapısının özü, zorunlu bir şekilde, sürekli bir savaş ilanı ve komşularının varlığına yöneltilmiş bir tehdit olarak kalacaktır. Devlet, gerçekte bir şiddet ve gündelik yaşamda adi hırsızlık anlamına gelen bir fetih -nihayet artık tarihsel bir hak olarak görülmeye başlandığı zamana kadar tüm kurumlaşmış dinler tarafından onaylanarak kutsanan- eylemi üzerinde inşa edildiği ve muzaffer şiddetin özel ve başlıca bir hak olarak böylesine tanrısal şekilde kutsanmasıyla desteklendiği için, her merkezi devlet, bu yüzden, tüm diğer devletlerin haklarının mutlak inkârı olarak var olur; kendi politik çıkarları için diğer devletlerle yaptığı anlaşmalarda onlara bu hakları tanısa bile...
5. Bu yüzden, Birlik'in tüm üyeleri, ülkelerinin -yukarıdan aşağıya doğru şiddet ve otorite ilkesi üzerinde kurulmuş olan- eski bileşimin yerine, halklarının çıkarları, ihtiyaçları ve doğal tercihleri üzerinde yükselen -bireylerin komünlerle, komünlerin bölgelerle,⁽⁸⁾ bölgelerin ulusla, ve en nihayet, ulusun da önce Birleşik Avrupa Devletleriyle.

eninde sonunda ise tüm dünyayla özgür federasyonlar oluşturmada dışında bir ilkesi olmayan- yeni bir örgütlenmeyi koyabilmek için tüm çabalarını kendi ülkelerinin yeniden kurulmasına yöneltmek zorundadırlar.

6. Sonuç olarak, Devletin tarihsel hakkı olarak tabir edilen her şeyden kayıtsız şartsız vazgeçilmesi; doğal, politik, stratejik ve ticari sınırlarla ilgili tüm sorunlar, bundan böyle artık antikiteye ait sorunlar olarak değerlendirilecek ve Birlik'in tüm üyeleri tarafından kararlılıkla reddedilecektir.
7. Bileşiminin komşu ülkelerin özerkliği ve özgürlüğü üzerinde bir tehdit ve tehlike teşkil etmemesi şartıyla, büyük ya da küçük olsun, her ulusun, güçlü ya da zayıf olsun her halkın, her bölgenin ve her komünün, mutlak özerklik hakkının tam olarak tanınması.
8. Ülkenin, devletin bir parçası olduğu olgusu, kendi iradesi doğrultusunda özgürce devletle birleşmiş olsa bile, o ülkenin ebediyen devlete yapışık olarak kalması zorunluluğunu doğurmaz. Hiçbir kalıcı zorunluluk, üzerimizde otoritesi olabilecek tek adalet türü olan insanlığın adaleti tarafından kabul edilemez ve biz, kaynağını özgürlükten alanlar dışında hiçbir hak ve görevi asla tanımayacağız. Özgürce birleşme ve yine eşitlik içinde birlikten geri çekilme hakkı, politik hakların en önde geleni, en önemli olanıdır ve bu hak olmazsa, federasyon asla sahte kılıklı bir merkezileşmeden başka bir şey olmayacaktır.
9. Tüm bu söylenenlerden çıkacak sonuç şudur, Birlik, Avrupa demokrasisinin herhangi bir ulusal kliğinin monarşik devletlerle, amacı ezilen bir ülkenin bağımsızlığının veya özgürlüğünün tekrar kazanılması bile olsa, herhangi bir ittifak kurmasını açıkça yasaklamalıdır. Böyle bir ittifak yalnızca düş kırıklığına yol açar ve aynı zamanda devrime yapılan bir ihanet olur.
10. Öte yandan, özellikle de Barış ve Özgürlük Birliği olduğu için ve barışın yalnızca halkların en yakın ve en bütünlüklü dayanışmasıyla sağlanıp adalet ve özgürlük temelinde tesis edilebileceğine inandığı için Birlik her türden

yerli veya yabancı ulusal ayaklanmalarla duygudaşlığını açıkça ilan etmelidir; elbette bu ayaklanmalara, güçlü bir Devlet kurma hırsı ve niyetiyle değil de, bizim ilkelerimiz ve kitlelerin politik ve ekonomik çıkarları adına girişilmiş olması şartıyla.

11. Birlik, Devletlerin görkemi, büyüklüğü ve gücü olarak bilinen her şeye karşı amansız bir savaş açacaktır. Milyonlarca insanın kurban edildiği tüm bu sahte ve art niyetli putlara karşı koyacaktır; insan aklının görkemini bilimde ortaya konulması ve evrensel gönencin emek, adalet ve özgürlük üzerinde kurulması.
12. Birlik, *ulusu* bir ilke olarak değil, özgürce varlığını sürdürme hakkına tartışmasız bir şekilde sahip olan doğal bir olgu olarak kabul edecektir, çünkü dışlayıcı bir olgu olan ulus, ayrımlar yaratırken her ilke evrenselliğin gücüne dayanır. Günümüzde Fransa, Rusya, Prusya ve hatta pek çok Alman, Polonyalı, İtalyan ve Macar yurtsever tarafından bile ilan edilen sözümona ulus ilkesi, tamamen devrimin ruhuna karşı olan bir gericilik tarafından türetilmiş bir kavramdır. Okuma yazma bilmeyen halklar tarafından konuşulan bölgesel lehçeleri aşağılayacak kadar aristokratik bir kavramdır bu. Bu kavram dolaylı olarak, bölgelerin özgürlüğünü ve komünlerin gerçek özerkliğini yadsır. Tüm ülkelerde bu kavrama sunulan destek, gerçek çıkarları, bu kavram tarafından aslında hep imtiyazlı sınıfların lehine olan sözümona kamu yararına kurban edilen halk kitlelerinden gelmez. Bu kavram, Devletlerin ileri sürdükleri tarihsel haklardan ve hırslardan başka bir şey ifade etmez. Bu yüzden ulus hakkı, asla Birlik tarafından, özgürlüğün üstün ilkesinin doğal sonucundan başka bir şey olarak değerlendirilemez; özgürlüğe karşı hatta özgürlüğün dışında bir duruş aldığı andan itibaren bu artık bir hak olmaktan çıkar.
13. Birleşme, insanlığın karşı konulmaz bir şekilde ona doğru ilerlediği büyük bir erektir. Ancak özgürlük göz önünde tutulmadan kurulduğunda ölümcül olan bu birlik, ya

şiddetli yöntemler aracılığıyla ya da tanrısal, metafizik, politik ve hatta ekonomik bir düşüncenin otoritesi altında, aklın, onurun ve halkların refahının yıkımı olur. Özgürlüğü dikkate almadan birleşmeye yönelen bir yurtseverlik, göklere çıkardığı ve hizmetinde olduğunu iddia ettiği halka ve ülkeye özgü gerçek çıkarlar için hep felaket anlamına gelen kötü bir yurtseverliktir. Öyle olmasını istemediği halde, bu tür bir yurtseverlik sık sık, devrimin yanı sıra, ulusların ve insanların özgürleşmesinin de düşmanı olan gericilikle dost olur. Barış ve Özgürlük Birliği yalnızca, bütünü, özel hakların ve çıkarların inkârı ve tüm yerel refahın gömüldüğü bir mezar olmaktan çıkıp, tüm bu refahın ve özgürlüklerin kaynağı ve teyidi olabilmesi için, bütünü oluşturan özerk parçaların federasyonu tarafından özgürce kurulan bir birlik biçimini tanıyabilir. Bu yüzden Birlik, özgürlüğün bu büyük ilkesini titizlikle içermeyen her türlü dinsel, politik, hatta ekonomik örgütlenmeye güçlü bir şekilde saldıracaktır; çünkü bu ilke olmadığında, aklın, adaletin, refahın ve insanlığın varlığından söz edilemez.

İşte, Barış ve Özgürlük Birliği'ndeki baylar, Cenevre Kongresi'nin ilan ettiği federalizm ilkesinin getireceği gelişmeler ve doğal sonuçlar, bizim gördüğümüz ve şüphesiz ki sizin de gördüğünüz kadarıyla bunlardır. Barışın ve özgürlüğün mutlak koşulları işte bunlardır.

Mutlaktır, evet ama, koşullar yalnızca bunlar mıdır? Hiç sanmıyoruz.

Kuzey Amerika'daki büyük cumhuriyetçi konfederasyonun Güney eyaletleri, Kuzey eyaletlerindeki Bağımsızlık İlanı'ndan beri, eşit düzeyli bir üstünlüğe⁽⁹⁾ sahip olacak kadar demokratik ve geri çekilmeyi isteyecek kadar federalist olmuşlardır. Bununla birlikte, bu Güney eyaletleri tüm dünyadaki özgürlük ve insanlık dostlarının nefretini kazanmışlardır ve Kuzey'in cumhuriyetçi eyaletlerine karşı sürdürdükleri haksız ve onursuz savaşla [iç savaş], şimdiye kadar tarihte var olabilen en iyi politik örgütlenmelerden birini nerdeyse yıkımın ve yok oluşun eşiğine getirmişlerdir.

Böylesine ilginç bir olayın nedeni ne olabilirdi? Acaba politik bir neden miydi? Hayır, tamamen sosyal bir nedendi. Hatta, Güney eyaletlerinin politik iç örgütlenmesi, belirli düzeylerde, Kuzey eyaletlerinininkinden daha özgürdü. Buna karşılık, tıpkı antikite cumhuriyetlerindeki gibi, köle ticareti yapan tek yer Güney eyaletlerinin bu mükemmel örgütlenmesiydi; bu eyaletlerdeki vatandaşların özgürlüğü, kölelere dayatılan zorunlu çalışma üzerinde inşa edilmişti. Bu da, bu eyaletlerin tamamen çökmesi için yeterli oldu.

Yurttaşlar ve köleler; antik dünyadaki ve yeni dünyanın köle devletlerindeki kutuplaşma aynen böyleydi. Yurttaşlar ve köleler, yani zoraki emekçiler, *hukuki olarak değil, fakat fiili olarak* [yasalarla değil, fiili olarak] köle olanlar; modern dünyadaki kamplaşma işte budur. Antik devletler nasıl kölelikten dolayı çürüdülerse, aynı şekilde modern devletler de proletarya nedeniyle çürüyeceklerdir.

Bu kutuplaşmanın gerçek olmaktan çok bir kurmaca olduğu ya da, fark edilmeyen pek çok ara düzeyde iç içe geçen mülkiyetli ve mülkiyetsiz sınıflar arasına doğrudan bir ayırım çizgisi koymanın imkânsız olduğu düşüncesiyle kendimizi avutmaya çalışmamız boşunadır. Böylesi ayırım çizgileri doğal dünyada da bulunmaz; örneğin, yaşamın muazzam ölçeği içinde, bitki aleminin bitip hayvanlar aleminin başladığı ve hayvanlığın sona erip İnsanın başladığı noktanın neresi olduğunu belirtmek imkânsızdır. Yine de, bitki ile hayvan arasında ve hayvan ile insan arasında gerçek bir fark vardır. Aynı şekilde insan toplumunda da, politik ve toplumsal yaşamın bir biçiminden diğer biçimine geçişi biçimlendirilmez görülemez ara evrelere rağmen, sınıflar arasındaki fark güçlü bir şekilde ortaya çıkmıştır. Herhangi biri, soyluluk aristokrasisinin ekonomik aristokrasiden, büyük burjuvazinin küçük burjuvaziden, küçük burjuvazinin kent ve fabrikalardaki proletaryadan doğduğunu ayırt edebilir ve kişi aynı şekilde, kendi geliriyle yaşayan büyük toprak sahibinin, bizzat toprağı işleyen topraklı köylüden ve çiftçinin de topraksız tarım emekçisinden doğduğunu rahatlıkla anlayabilir.

Siyasal ve toplumsal yaşamın tüm bu değişken çeşitleri, günümüzde, birbirlerine taban tabana zıt olan iki düşman

kategoriye indirgenebilir; imtiyazları toprağı ve sermayeye ya da yalnızca burjuva eğitime dayanan *siyasal yani imtiyazlı sınıflar* ile, sermayeden, topraktan hatta ve hatta temel eğitimden⁽¹⁰⁾ yoksun bırakılan mirassız işçi sınıfı.

Bugün bu iki sınıfı birbirinden ayıran bu uçurumun varlığını yadsıyabilmek için insanın sofist olması gerekir. Antik dünyada olduğu gibi, göreceli bir şekilde sınırlı olan imtiyazlı yurttaşların azınlığından oluşan modern uygarlığımız da, ölümcül bir şekilde cahilliğe ve vahşete mahkûm edilen nüfusun büyük çoğunluğuna zorla dayatılan (açlık zoruyla) çalışma üzerinde yükselmektedir.

Kendimizi, sadece kitleleri aydınlatmakla bu uçurum üzerine bir köprü kurabileceğimize inandırmamız da yine boşunadır. Kitleler arasında okullar açmak fazlasıyla iyidir. Halk için okullar kurmak fazlasıyla iyidir. Fakat, aynı zamanda bir halk adamının, bizzat zorlu çalışmasıyla körelip acımasızlaşan, kendisi temel eğitimden ve boş zamandan yoksun olan ve ailesini günlük fiziksel emeğiyle doyuran bir halk adamının, çocuklarını okula gönderip eğitimleri boyunca onları geçindirmeye, ne kadar niyeti, isteği ve hatta imkânı olduğunu da sorgulamak zorundayız. Bu adamın ailesinin tüm ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için, çocuklarının güçsüz ellerine ve toy emeğine ihtiyacı olmayacak mıdır acaba? Çocuklarından birini veya ikisini okula gönderip, zar zor onlara okuma yazma ve hesap yapmayı öğrenme zamanı tanınması ve onların yüreklerinin ve zihinlerinin, tüm ülkelerdeki resmi kamu okullarında kasten bol bol dağıtılan Hristiyan ilmiyaliyle zehirlenmesine izin vermesi zaten bu adamın yeterince kurban edilmesi anlamına gelir. Peki, böylesine önemsiz bir eğitim kısıntısı, emekçi kitlelerin, burjuva zekâ düzeyine yükseltilmelerini başarabilir mi? Bu kısıntı bu koca uçurumu kapatabilir mi?

Açıkçası, temel eğitim ve halkın daha yüksek düzeyde eğitilmesiyle ilgili bu hayati sorun, daha da zor olan bir sorunun çözümüne, emekçilerin mevcut ekonomik koşullarında radikal reformların yapılması sorununun çözümüne bağlıdır. Çalışma koşullarını iyileştirin, emeğe hak ettiği değeri verin ve böylece halka güvenlik, rahatlık ve boş zaman sağ-

layın. İnanın ki, o zaman halk kendi kendisini eğitecektir; şimdikinden daha büyük, daha akıllı, daha yüce bir uygarlık yaratacaktır.

Ekonomistlerle birlikte, işçi sınıfının ekonomik koşullarındaki bir iyileşmenin, ülkedeki endüstri ve ticaretteki genel bir ilerlemeye bağlı olduğunu ve bu iki sektörün devlet himayesinden ve otoritesinden tamamen kurtulması gerektiğini söylememiz de boşunadır. Endüstri ve ticaretin serbest bırakılması elbette önemli bir şeydir ve dünya halklarının gelecekteki uluslararası ittifakının başlıca temellerinden biridir. Özgürlüğü, özgürlüğün her şeklini sevdiğimiz için, bunu da aynı şekilde seveceğiz. Öte yandan, mevcut devlet varlığını sürdürdüğü sürece, emek sermayenin ve mülkiyetin kölesi olarak kaldığı sürece bu özel özgürlük, muazzam bir çoğunluğun zararına burjuvazinin küçük bir bölümünü zenginleştirirken, yalnızca tek bir fayda getirecektir; sefaleti, yakınmayı ve emekçi kitlelerin haklı öfkesini arttırırken, az sayıdaki imtiyazlıları da zayıf düşürüp demoralize edecek ve böylece devletlerin yıkılacağı anın gelmesini çabuklaştıracaktır.

İngiltere, Belçika, Fransa ve Almanya, ticaret ve endüstrinin göreceli olarak daha özgür olduğu ve kalkınmanın en yüksek düzeye ulaştığı Avrupa ülkeleridir. Ancak sefaletin en acı şekilde hissedildiği yer de bu ülkelerdir; bir yanında kapitalistlerle mal sahibi, diğer yanında ise işçi sınıfının bulunduğu bu uçurum buralarda başka yerde görülmemiş derecede derinleşmiş benziyor. Ticaret ve endüstrinin son derece zayıf bir gelişme gösterdiği Rusya'da, İskandinav ülkelerinde, İtalya'da, İspanya'da, olağanüstü felaketler hariç, insanlar nadiren açlıktan ölür. Oysa İngiltere'de açlıktan ölüm gündelik bir olaydır. Son derece perişan bir halde olan binlerce, on binlerce ve yüz binlerce kişinin varlığı da sık rastlanan bir durumdur. Şu anda tüm uygar dünyada geçerli olan ekonomik koşulların -ticaret ve endüstrinin serbest gelişimi, bilimin mükemmel bir biçimde üretime uygulanması ve hatta çalışmasını kolaylaştırarak işçinin özgürleşmesi için tasarlanan makinalar- tüm bu icatların, uygar insanın haklı olarak onur duyduğu bu ilerlemenin,

emekçi sınıfların durumunu iyileştirmesi şöyle dursun, yalnızca kötüleştirip daha da dayanılmaz hale getirdiği açık seçik bir şekilde ortada değil midir?

Yalnızca Kuzey Amerika hâlâ bu kaideyi bozan bir istisnadır. Yine de bu kaideyi geçersiz kılması şöyle dursun, bu istisna aslında anlattıklarımızın doğrulanmasına hizmet eder. Eğer bu ülkedeki işçilere Avrupa'daki işçilerden daha fazla ücret ödeniyorsa, eğer orada kimse açlıktan ölmüyorsa ve eğer aynı zamanda, sınıflar arasındaki düşmanlık orada hemen hemen hiç yoksa; eğer bu ülkedeki tüm işçiler birer vatandaş iseler, eğer yurttaş kitleleri tek bir politik yapı teşkil ediyorlarsa ve eğer iyi bir ilk hatta orta eğitim bu kitleler arasında yaygınlaşmışsa; tüm bunlar hiç şüphesiz yalnızca, ilk sömürgecilerin İngiltere'den oraya götürdükleri o geleneksel özgürlük ruhu ile açıklanabilir. Büyük dinsel mücadeleler boyunca yükselen, denenen ve güçlenen bireysel bağımsızlık ile komünal ve bölgesel *öz-yönetim* ilkesi, elverişli bir durumla daha da desteklenip işlenmemiş boş bir kıtaya aktarılacak geçmişin saplantılarından kurtarıldığı için olsa gerek, yepyeni bir dünya yaratabildi; özgürlüğün dünyası. Ve özgürlük üretkenlikten güç aldığı anda öylesine büyük bir büyücüdür ki, sırf bu ruhtan aldığı ilhamla, Kuzey Amerika yüzyıldan daha kısa bir zaman dilimi içinde Avrupa uygarlığıyla aynı düzeye ulaştı, hatta bu düzeyi aştı. Ancak kendimizi kandırmayalım; bu mükemmel ilerleme ve gıpta edilecek bu görkem büyük ölçüde, Amerika ve Rusya'nın ortaklaşa sahip oldukları önemli bir avantajdan kaynaklanmaktadır: Şimdi bile insan gücünün yokluğundan dolayı işlenmemiş olarak duran uçsuz bucaksız bakir bir toprağın ulaşılabilir bir mesafede olması. Bu muazzam karasal zenginlik Rusya tarafından hemen hemen kaybedilmiştir çünkü hiçbir zaman orada özgürlüğümüz olmamıştı. Kuzey Amerika'da ise başka türlü oldu; başka hiçbir yerde olmayan bir özgürlüğü sunarak sahip olduğu bu zenginlikten dolayı her yıl girişlerine izin verdiği yüz binlerce sağlıklı, çalışkan ve akıllı göçmeni çekmektedir. Böylece hem yoksulluktan uzak duruyor hem de toplumsal sorunların baş göstereceği zamanın gelmesini engelliyor. İş bulamayan ya

da sermayenin kendisine sunduğu ücretle tatmin olmayan herhangi bir işçi, her zaman çareyi, çekip Uzak Batı'ya gitmekte ve işlenmemiş o boş arazide çiftçilik yapabileceği küçük bir toprak parçasını temizlemekte bulabilir. Amerika'daki tüm işçiler bu olanağa sahip oldukları için, bu durum doğal olarak ücretleri yüksek tutmakta ve Avrupa'da görülme-
meyen bir bağımsızlığı olanaklı kılmaktadır. Bu bir avantajdır; ama bir de dezavantaj var. Endüstriyel malların fiyatlarının makul olması, emeğin makul bir ücret almasına bağlı olduğu için, Amerikalı üreticiler çoğu zaman Avrupalı üreticilerle rekabet edebilecek durumda değildir. Bunun semeresi şudur; Kuzey eyaletlerindeki endüstri, korumacı bir tarife uygulamak zorunda kalıyor. Bu da, her halükârda, öncelikle bir dizi yapay endüstrinin yaratılmasını ve özellikle de üretici Güney eyaletlerinin baskı altına alınıp iflas ettirilmelerini beraberinde getiriyor ki Güneyi konfederasyondan geri çekilmeye iten olgu da budur. Bunların sonucu, New York, Fledelfiya, Boston'dakilerle birlikte işçi kitlelerinin kalabalıklaşmasıdır ve bu işçi kitleleri kendi durumlarının, Avrupa'nın büyük üretici devletlerindeki işçilerin durumlarıyla aynı paralelde olduğunu görmeye başlıyorlar. Doğal olarak, toplumsal sorunların artık Kuzey eyaletlerinde baş gösterdiğini görebiliyoruz, tıpkı bu sorunların uzunca bir süre önce bizde de baş göstermiş olması gibi.

Böylece, modern dünyamızda azınlığın uygarlığının, tamam olarak antikite günlerindeki gibi olmasa da, hâlâ zorunlu çalışma ve çoğunluğa dayatılan göreceli barbarlık üzerine kurulu olduğunu itiraf etmek zorundayız. Bu imtiyazlı sınıfın emeğe yabancı olduğunu söylemek haksızlık olur. Tam tersine, günümüzde onlar da yoğun olarak çalışıyorlar ve aylakların sayısı fark edilir bir şekilde azalıyor. Çalışmayı bir erdem olarak görmeye başlıyorlar; daha talihli olanları, mevcut uygarlığın zirvesinde kalabilmek için bugün kişinin yoğun bir şekilde çalışması gerektiğini ve hatta imtiyazlılarından nasıl yararlanabileceklerini ve bu imtiyazlıları nasıl yitirmeyeceklerini kavramaya başlıyorlar. Yine de, varlıklı sınıflar tarafından yapılan işlerle emekçi sınıflar tarafından yapılan işler arasında şöyle bir fark vardır; var-

lıklı sınıf kıyaslanamaz büyüklükteki bir payı almakla ödüllendiriliyor ve böylece imtiyazlılar, insanın hem entelektüel hem de ahlâki olarak bütünlüklü bir şekilde gelişmesi için en temel koşul olan -ancak işçi sınıfının asla elde edemediği- boş zaman fırsatını elde etmiş oluyor. Ayrıca, imtiyazlılar tarafından yapılan iş sadece ve sadece *zihinsel* bir iştir; düş gücünü, belleği ve düşünme sürecini kapsayan bir iş. Öte yandan milyonlarca proleter tarafından yapılan iş *bedenle yapılan* bir iştir; bu iş çoğu zaman tüm fabrikalarda olduğu gibi, örneğin insanın tüm kas sistemini bile aynı anda çalıştırmayan bir iştir, vücudun bir kısmını geliştirip tüm diğer kısımlarına zarar veren bir iş olmaya meyillidir ve böylesi bir emek genel olarak işçinin sağlığına ve dengeli gelişimine zarar veren koşullar altında icra edilmektedir. Toprak üzerinde çalışan bir emekçi bu anlamda daha talihlidir; onun doğası, fabrikadaki gibi boğucu bir ortam tarafından berbat edilmemiştir; bedensel doğası, diğer kısımların aleyhine olmak üzere gücünün bir kısmının anormal gelişmesiyle deforme olmamıştır; kısaca onun doğası daha dinç ve bütünlüklü kalmıştır. Öte yandan, belleği neredeyse her zaman daha ağır, daha uyusuk ve fabrika ile şehir işçilerine oranla çok daha az gelişkindir.

Kısacası, *zihinsel* emeğin imtiyazlı temsilcilerine karşılık, zanaatkârlıkta, fabrikalarda ve toprak üzerinde çalışan işçiler *fiziksel emeği* temsil ederler. Mevcut siyasal ve toplumsal durumun temelinde yatan ve kurmaca değil tamamen gerçek olan bu iş bölümü ne gibi sonuçlar yaratmıştır?

Günümüz uygarlığının tüm nimetlerinin yanı sıra tüm kötülükleri de -en akıllılar olmalarının yanı sıra esasen sırf imtiyazlı sınıfın bir üyesi olarak doğmalarından dolayı, toplumun mevcut örgütlenmesi içinde kendi sınıflarını temsil etme görevi tesadüfen verilmeyenler de dahil- *zihinsel* emeğin ayrıcalıklı temsilcilerine akmaktadır; milyonlarca işçinin emeğini sömürme ve onları istedikleri gibi yönetip istedikleri kadar onların sırtından kâr edebilme gücü ve politik özgürlüğünün yanı sıra zenginlik, şatafat, konfor, bolluk, kibar bir aile hayatı; tüm icatlar, düş gücü ve üstün zekânın ... zarafetiyle birlikte, eksiksiz insan olma imkânı ve ayrıcalık-

larla ayartılmış olan bir yaşamın tüm ahlâksızlıkları. Fiziksel emeğin temsilcilerine gelince, sayısı belli olmayan o milyonlarca proleter ve hatta küçük toprak sahipleri, peki onlara ne kalıyor? Onlara kalan sonsuz bir sefalet, mutlu bir aile hayatının bile olmayışı -zira aile kısa süre sonra yoksul işçinin sırtındaki ağır bir yüke dönüşür-, cahillik, sefalet ve kaçınılmaz bir ıstırap ve hatta kuşkulu bir tahminle söylersek azınlığın uygarlığına, özgürlüğüne ve yozlaşmasına bir payanda olarak hizmet ediyorlar. Ancak tüm bunlara rağmen, ruhlarının ve yüreklerinin diriliğini muhafaza etmişlerdir. Zorla dayatılmış olmasına rağmen, emekle güçlenerek, yasaların ve yasa koyucuların adaletine hiç benzemeyen bir adalet kavrayışına ulaşmışlardır. Kendileri de sefil oldukları için, sefalet içinde yaşayan herkesle güçlü bir duygudaşlık içine girerler; ortak kavrayışları doktriner bir bilimin safasatları ve politik yalancılık tarafından kirletilmemiştir; ve hayatı henüz suistimal etmedikleri için, hatta onu henüz doğru dürüst yaşamadıkları için, hayata güçlü bir şekilde bağlıdırlar.

Peki, az sayıdaki imtiyazlılar ile herhangi bir mirastan mahrum olan muazzam sayıdaki kitleler arasında hep var olan ve halen de varlığını sürdüren bu karşıtlığa, bu uçuruma karşı yükseltilecek itirazlar bir işe yaradı mı acaba; yani değişen ne oldu? Değişen şey şu oldu: Bu uçurum eskiden, dinin yoğun sis tabakasıyla kapatılmış ve kitleler, herkes için ortak bir zemin olduğu düşüncesiyle aldatılmışlardı. Oysa günümüzde, Büyük Devrim bu sisi dağıtmaya başladı; artık kitleler bu çatlağı görmeye ve nedenini sormaya başlıyorlar. Bu da harikulade bir kavrayıştır.

Devrim; kitleleri mistik değil rasyonel bir çıkış olan, cennete değil yeryüzüne ait, kutsal değil insani olan kendi gerçeğiyle, insan hakları gerçeğiyle karşı karşıya getirdiğinden beri; tüm insanların eşit olduğunu ve hem özgürlük hem de insanca bir yaşam hakkına sahip olduklarını ilan ettiğinden beri, ilk defa, Hristiyanlığın büyüyle daldıkları uykudan yavaş yavaş uyanan Avrupa ve tüm uygar dünyadaki halk kitleleri, kendilerinin de eşitliğe, özgürlüğe ve insanileşmeye hakları olup olmadığını merak etmeye başlamışlardır.

Bu soru sorulduğu andan itibaren, her yerdeki halklar, hayranlık verici kavrayışlarının yanı sıra içgüdülerinin klavuzluğuyla, gerçek kurtuluşları ya da eğer kavramı kullanmama izin varsa *insanileşmeleri* için ilk koşulun içinde bulundukları ekonomik şartlardaki radikal bir reform olduğunu fark etmeye başladılar. Günlük ekmek onların birincil sorunudur, gerçekten böyledir ve Aristoteles'in de dediği gibi: "İnsanın özgürce düşünebilmesi, hissedebilmesi ve gerçekten insan olabilmesi için, maddi idamesi hakkında kaygılanmaktan kurtulması gerekir." Daha da ötesi, avazı çıktığı kadar halkların materyalizmine karşı çıkan, onlara hep bu düşünceden uzak durmayı ve idealizmi vaaz eden burjuvazi bile şunu çok iyi biliyor; bu vaazlar hep sözle yapıyor, örneklerle değil.

Halkın ikinci sorunu, insanlığın *olmazsa olmaz koşulu* olan emek sonrası boş zaman sorunudur. Ancak, verili toplum radikal bir şekilde dönüştürülmedikçe ekmek ve boş zaman asla kitleler tarafından güvenceye alınamaz. İşte bu yüzden, kendi mantıksal ısrarının dayatmasıyla, Devrim *sosyalizmi* doğurmuştur.

Sosyalizm⁽¹¹⁾

Her bireyin insan olma hakkını ve sorumluluğunu ilan eden Fransız Devrimi, Babeufçülük ile doruğa çıktı. Devrimin yarattığı ve sonradan neredeyse tümünü öldürdüğü, Buonarrotti gibi kişilerin arkadaşları arasında yer alacak kadar talihli olan üstün ilkeli güçlü kişilerin sonuncularından biri olan Babeuf, Fransa'nın siyasal gelenekleri ile toplumsal devrimin en modern düşüncelerini tekil bir kavrayış içinde biraraya getirmişti. Devrimin toplumda radikal bir dönüşüm yaratamayan yenilgisiyle hayal kırıklığına uğrayan Babeuf, yurttaşların kolektif iradesinin ifadesi olan cumhuriyetin, tüm bireysel mülkiyete el koyup herkesin yararına yöneteceği siyasal ve toplumsal bir sistemi kavrayarak devrimin ruhunu korumaya çalıştı. El konulan bu mülkiyet eşit paylarla yüksek eğitime, temel eğitime, geçim araçlarına, eğlenceye tahsis edilecek ve her birey istisnasız

bir şekilde, gücü ve yeteneği ölçüsünde fiziksel ve zihinsel emeğini icra etmek durumunda olacaktı. Babeuf'un bu çıkışı yenilgiye uğradı; bazı eski arkadaşlarıyla birlikte kellesi gilyotinle uçuruldu. Ancak geliştirdiği sosyalist cumhuriyet ideali onunla birlikte ölmedi. Bu ideale, yüzyılın en büyük komplocusu olan ve Babeuf'un idealini gelecek kuşaklara kutsal bir inanç olarak taşıyan arkadaşı Buonarotti sahip çıktı. Ve Buonarotti'nin Fransa ve Belçika'da kurduğu gizli dernekler sayesinde, komünist fikirler yaygın bir tasavvurla filizlendi. 1830-1848 yılları arasında bu düşünceler, *devrimci sosyalizmin* nihai teorisini kuran Cabet ve M. Louis Blanc'ın büyük ilgisini çekti. Kaynağını aynı devrimci kökenden alan, farklı yöntemleri benimsese de aynı hedef üzerinde birleşen ve *kuramcı sosyalizm* olarak adlandırabileceğimiz başka bir sosyalist hareket de Saint-Simon ve Fourier adlı iki seçkin kişi tarafından yaratıldı. Yarı pratik bir sistem ve bir mezhep olarak yorumlanıp geliştirilen Saint-Simonculuk, Le Père Enfantin ile artık yalnızca imparatorluğun hizmetindeki sermayedarlara ve devlet adamlarına dönüşen birçok eski arkadaş tarafından dönüştürülüp kurulmuştu. Fourierizm ise ifadesini, Aralık ayına kadar M. Victor Considérant tarafından yayınlanan *Démocratie Pacifique*'de bulmuştu.

Pek çok bakımdan farklılık arzetmelerine rağmen, bu iki sosyalist sistemin erdemi, en başta, iğrenç çelişkilerini çıplak bir şekilde gözler önüne serdikleri mevcut toplumsal örgütlenmeye yönelttikleri şiddetli ve bilimsel eleştiriden kaynaklanmaktadır ve ayrıca en önemli olgulardan biri de bu iki sosyalist sistemin, Hristiyan papazlığı tarafından aşağılanan ve böylece tamamen yitip giden maddi varlığını ve insani tutkularımızı tekrar kazanmak adına, Hristiyanlığa amansız bir şekilde saldırıp onu yıkmaya çalışmış olmalarıdır. Saint-Simoncular, bedensel zevklerin mistik kültürünü, papazların yeni hiyerarşisini ve deha, güç ve doğal yeteneklere doğuştan sahip olan yeni sömürgeci güruhu temel alan yeni bir dini Hristiyanlığın yerine koymak istiyorlardı. Çok daha demokratik ve samimi olduklarını söyleyebileceğimiz Fourierciler ise, evrensel oy hakkıyla seçilen

liderler tarafından yönetilip idare edilen bir toplum tasavvur ediyorlar ve bu toplumda, duygularının doğasıyla uyumlu olarak herkesin kendi işini ve kendi yerini bulacağını düşünüyorlardı.

Saint-Simonculuğun kusurları, herhangi bir tartışma gerektirmeyecek kadar açık ve seçiktir. Saint-Simoncuların iki yönlü hatası, önce, ikna güçleri ve pasif propagandaları aracılığıyla zenginlerin kalplerini çalabileceklerine ve böylece bu sınıfın aşırı zenginliğini gönüllü olarak topluma bırakabileceğine samimi bir şekilde inanmış olmalarından kaynaklanıyordu; ikincisi ise, gelecekteki insanlığın bir bütün olarak gelip huzur içinde yaşayacakları toplumsal bir cenneti en azından teorik olarak inşa etmenin mümkün olduğuna inanmış olmalarıydı. İnsanlığın gelecekteki gelişmesinin temel ilkelerini ifade edecek durumda olmamıza rağmen, bu ilkelerin pratik hayata geçirilişini geleceğin tecrübesine bırakmamız gerektiğini anlamadılar.

Bir istisna dışında, genel ilke 1848 öncesi sosyalistlerinin ortak tutkusuydu. Cabet, Louis Blanc, Fourierciler, Saint-Simoncular, kısaca hepsi, geleceği biçimlendirip örgütlemeye tutkusundan ilham alıyorlardı; ve tümü de şu veya bu ölçüde otoriterdiler. İstisna ise Proudhon'dur.

Bir köylü çocuğu olan, ve bu yüzden içgüdüsel olarak tüm kuramcı ve burjuva sosyalistlerden yüz kat daha devrimci olan Proudhon, onların kurdukları sistemleri geçersiz kılmak üzere, derin ve etkili olduğu kadar acımasız da olan bir eleştiriyle kendisini donatmıştı. Otoriteye karşı özgürlüğü savunarak devlet sosyalistlerine karşılık, Proudhon bir anarşist olduğunu ilan etti; onların deizmine ve panteizmine meydan okuyan Proudhon, doğrudan doğruya kendisine ateist veya daha ziyade, Auguste Comte gibi, *pozitivist* deme cesareti gösterdi.

Proudhon'un kendi sosyalizmi, hem bireysel hem de kolektif olan bir özgürlük ile önceden bilinen ve hâlâ da sosyal bilimlerden keşfedilmeyi bekleyen, tüm hükümet kanunlarından ve devlet himayesinden bağımsız olan toplumsal ekonominin genel kurallarından başka hiçbir kurala itaat etmeyen özgür birliklerin kendiliğinden eylemi

temelinde kurulmuştu. Böyle bir sosyalizm, politikayı, toplumun ekonomik, entelektüel ve ahlâki çıkarlarının gerisine koyuyordu. Kendi iç mantığından dolayı bu sosyalizm sonradan federalizm olarak filizlendi.

İşte 1848'den önce sosyal bilimlerin durumu buydu. Gazetelerde, bildirilerde ve sosyalist broşürlerde sürdürülen sol içi polemikler, işçi sınıfına bir dizi yeni düşünce getirdi. İşçi sınıfı bu literatürü tamamen sindirmişti ve 1848 Devrimi patlak verdiğinde sosyalizmin gücü açığa çıktı.

Sosyalizmin, Büyük Devrim'in sonuncu çocuğu olduğunu söylemiştik; ancak devrim bu çocuğu doğurmadan önce, daha yakın bir varis olan onun ağabeyini, Saint Just'un ardılları ile Robespierre'in sevgili çocuğu olan ve sosyalist düşüncelerin herhangi bir karışımı olmaksızın antikiteyi diriltmek Yunan'ın ve Roma'nın büyük yurttaşlarının kahramanca geleneklerinden ilham alan *katıksız cumhuriyetçiliği* doğurmuştu. Sosyalizmden çok daha az insancıl olduğundan, cumhuriyetçilik insanı zar zor fark edebilmiş ve yalnızca yurttaşı tanımıştı. Ve sosyalizm *insanların cumhuriyetini* kurmaya çalışırken, cumhuriyetçiliğin istediği tek şey *yurttaşların cumhuriyetidir*; hatta yurttaşlar -toplumsal sorunları kasıtlı olarak göz ardı etmelerinden dolayı zorunlu olarak 1793 anayasasını yaratan anayasalarda olduğu gibi- hatta yurttaşlar diyorum, Anayasa Toplantıları'na katılanlardan bir ifade ödünç alacak olursak, *aktif yurttaşlar* olma erdeminden hareketle, medeni imtiyazlarını, *pasif yurttaşların* emeklerinin sömürüsü üzerine kuracaklardı. Bununla birlikte, politik cumhuriyetçi kendi adına hiç de egoist değildir ya da en azından öyle olmadığı farz edilir; kendinden, tüm diğer bireylerden, tüm uluslardan ve tüm insanlıktan daha üstün tutmak zorunda olduğu anayurdu adına egoist olmak zorundadır. Sonuç olarak, cumhuriyetçi her zaman uluslararası adaleti göz ardı edecektir; kendi ülkesi ister haklı ister haksız olsun, tüm müzakerelerde hep kendi ülkesinin tarafını tutacaktır. Cumhuriyetçi her zaman kendi ülkesinin gücü ve görkemiyle tüm diğer yabancı ulusları ezip kendi egemenliği altına almasını isteyecektir. Yüzyılların deneyimi, askeri zaferlerin kaçınılmaz olarak Sezarcılığa

yol açtığını ona da göstermiş olmasına rağmen, cumhuriyetçi doğal bir eğilim sonucunda fetih düşkünü olacaktır.

Sosyalist cumhuriyetçi, devletin büyüklüğünden, gücünden ve askeri görkeminden nefret eder. Özgürlüğü ve genel refahı onun üstünde tutar. Ülkenin işçilerinde bir federalist olan sosyalist cumhuriyetçi, her şeyden önce sahip olduğu adalet ruhundan dolayı, ayrıca da devletler arasındaki tüm yapay ve zararlı duvarları aşacak olan ekonomik ve toplumsal devrimin, herkesi kapsamasa bile, hiç olmazsa günümüzün uygar dünyasını oluşturan tüm ulusların çoğunluğunu kapsayan bir dayanışma eylemiyle en azından kısmen gerçekleştirilebileceğine ve tüm ulusların eninde sonunda birleşeceklerine ikna olduğu için uluslararası bir konfederasyon ister.

Katı politik cumhuriyetçi bir çilecidir; hakları değil yalnızca görevleri olduğuna inanır; ya da Mazzini'nin cumhuriyetinde olduğu gibi, kendisi için tek bir hak talep eder, o da, ebedi bir şekilde kendisini ülkesine adama, yalnızca ülkeye hizmet etmek için yaşama, hiç çekinmeden kendisini ülkesine feda etme, hatta ülkesi için ölme hakkıdır; onun kendisine tanıdığı hak Dumaların Girondinlere adadıkları şarkıdaki gibidir: "İnsanın ülkesi için ölmesi en iyi, en gıpta edilecek akıbetir."

Sosyalist ise, tam tersine yaşamsal, entelektüel, ahlâki ve fiziksel mutluluklarına ilişkin pozitif hakları üzerinde ısrar eder. Hayatı sever ve tüm bolluğu içinde hayatın tadını çıkarmak ister. İnançları bir parçası olduğu için ve topluma karşı olan görevleri ayrılmaz bir biçimde onun haklarına bağlı olduğu için, her ikisine de bağlı kalmak üzere, sosyalist, Proudhon gibi adaletle uyum içinde yaşayacak ya da gerekirse Babeuf gibi ölecektir. Ancak sosyalist hiçbir zaman, insanlığın yaşamının feda edilmesini ya da ölümün en muhteşem akıbet olduğunu söylemeyecektir.

Politik cumhuriyetçi için özgürlük içi boş bir kelimedir; onun özgürlüğü, devletin gönüllü kölesinin ve fedakâr kurbanının özgürlüğüdür. Her zaman kendi özgürlüğünü feda etmeye hazır olan politik cumhuriyetçi, başkalarının özgürlüğünü gözden çıkarmayı da şevkle isteyecektir. Bu yüzden,

politik cumhuriyetçilik zorunlu olarak despotizme yol açar. Sosyalist cumhuriyetçinin gözünde devlet, yalnızca kendisinin ve herkesin özgürlüğüne hizmet eden bir araç, bir hizmetkâr iken, genel refahla birleşerek, herkesin insanlığını her bireyin insanlığından doğuran özgürlük her şeydir. Kendisi için kendi emeğinin gerçek ürünlerinden başka hiçbir şey talep etmediği için bir sosyalisti bir burjuvadan ayıran şey *adalettir*. Sosyalisti cumhuriyetçiden ayıran şey ise sosyalistin *samimi ve insanca benlikçiliğidir*; inceltilmiş buyruklara biat etmeksizin açıkça ve kendisi için yaşar. Sosyalist, hayatını bu şekilde, *adaletle uyum içinde yaşamakla*, tüm topluma hizmet ettiğini ve kendi refahına da böyle ulaştığını bilir. Cumhuriyetçi ise bükülmeyecek kadar serttir; bir papaz, dini tarafından nasıl sık sık acımasızlaştırılıyorsa, cumhuriyetçi de yurtseverliğinin bir tecellisi olarak sık sık acımasızdır. Sosyalist ise doğal davranır; bir dereceye kadar yurtseverdir, buna rağmen hep insani olarak kalacaktır. Kısacası, politik cumhuriyetçi ile sosyalist cumhuriyetçi arasında bir uçurum vardır; birincisi, *yarı-dinsel bir olgu olarak* geçmişe aittir; ikincisi ise ister *pozitivist* ister *ateist* olsun, geleceğe aittir.

Bu iki cumhuriyetçi türü arasındaki karşıtlık açık ve net bir şekilde 1848'de ortaya çıktı. Devrimin ilk saatlerinden itibaren, artık birbirlerini anlamıyorlardı; idealleri ve içgüdüleri onları, birbirine taban tabana zıt iki ayrı yöne sürüklemeye başladı. Şubat ile Haziran arasındaki o koca dönem, iç savaşı devrimcilerin saflarına taşıyarak güçlerini felç eden ve önceden de korkunç olan gerici koalisyonu doğal olarak güçlendiren bir çekişme içinde geçti; korku kısa süre içinde tüm gericileri tek grupta toplamıştı. Haziran'a gelindiğinde, cumhuriyetçiler, sosyalistleri bertaraf etmek üzere, tutup gericilikle bir koalisyon oluşturdular. Zafer kazandıklarını sanıyorlardı, oysa sevgili cumhuriyetlerini uçurumun daha da dibine ittiler. Gericiliğin bayrağını taşıyan General Cavaignac, III. Napolyon'un önceliydi. Fransa'da olmasa bile, başka her yerde, herkes ne olduğunu anlamıştı; zira, cumhuriyetçilerin Paris işçilerine karşı kazandıkları bu feci zafer, Avrupa'nın tüm saraylarında büyük bir zafer olarak

kutlanmış ve Prusya Muhafızları'nın subayları, generallerinin emirleri doğrultusunda, dostane tebriklerini bir an önce General Cavaignac'a iletmek için yanıp tutuşuyorlardı.

Kızıl hortlaktan ödü patlamış olan Avrupa burjuvazisi, kendisine mutlak serfliğe düşme izni verdi. Doğası gereği eleştirel ve liberal olan orta sınıf, militarizme pek de düşkün değildir, fakat halkın özgürleşme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığında militarizmi seçer. 18. yüzyıldaki ve 19. yüzyılın başındaki görkemini ve şanlı fetihlerini geride bırakmış olan Avrupa burjuvazisi, en azından, ticari ve endüstriyel faaliyetleri için gerekli olan barışa ve huzura kavuştuğunu düşünüyordu. "Kendi özgürlüğümüzü, sizin özgürlüğünüze feda ediyoruz", bu sözler, devrimin yıkıntıları üzerinde yeniden ayağa kalkmış olan askeri güçlere söylenmiş gibiydi. "Buna karşılık, bırakın biz de barışçıl bir şekilde kitlelerin emeğini sömürelim ve çıkarlarımız karşılıklı olduğu için bizi onların kuramsal olarak meşru görünen ancak nefret verici olan taleplerine karşı koruyun." Bunun karşılığında askerler de burjuvaziye her şeyi vaat ettiler; üstelik vaatlerini yerine de getirdiler. Öyleyse niçin burjuvazi, Avrupa'nın tüm burjuvazisi bugün genel olarak hoşnut değildir?

Burjuvazi askeri bir rejimin çok pahalıya patladığını, yalnızca iç örgütlenmesi aracılığıyla bile, ulusları felç ettiğini, allak bullak ettiğini, her şeyi bir enkaza çevirdiğini ve daha da önemlisi, kendi gerçeğine ve kaçınılmaz mantığına riayet ettiğinden, savaş yaratmakta asla başarısız olmadığı olgusunu hesaba katmamıştı; hanedanlık savaşları, saygınlık savaşları, fetih ya da ulusal sınır savaşları, denge savaşları; devletlerin başka devletler tarafından yıkılıp yutulması, insan kanıyla akan nehirler, kırsal alanların cehennem alevleriyle mahvedilmesi, enkaza çevrilen şehirler ve uçsuz bucaksız bölgelerin harap edilmesi; tüm bunlar, prensler ile onların gözdelelerinin hırslarının tatmin edilmesi, yeni toprakların işgaliyle zenginleşmeleri, halkları disiplin altına almaları ve tarihin sayfalarını doldurmaları hatırına yapılmaktadır.

Burjuvazi artık olayları anlamaya başlıyor, ve işte bu yüzden ki, yaratmak için onca uğraştığı askeri rejimden

artık çok hoşnutsuzdur. Bu sorunlardan fazlasıyla bıkip usanmıştır, ancak var olan olguların yerine ne koyacaktır?

Anayasal monarşi gününü gördü, kaldı ki, Avrupa kıtası üzerinde zaten pek de başarılı olamamıştı. İngiltere'de bile, modern kurumculuğun o tarihsel beşiğinde bile, yükselen demokrasinin paçavraya dönüştürdüğü anayasal monarşi sarsılmaktadır ve pek yakında, halkın tutkularının ve taleplerinin buluşarak yaratacakları büyük dalgayı zapdetmeye gücü yetmez olacaktır.

Ya cumhuriyet? Ne tür bir cumhuriyet? Yalnızca politik mi, yoksa demokratik ve toplumsal bir cumhuriyet mi olacaktır? Peki halk hâlâ sosyalist midir? Evet, her zaman olduğundan daha fazla.

Haziran 1848'de boyun eğen, genel sosyalizm değildi. Yalnızca *devlet sosyalizmiydi*, zapturapt altına alınan otoriter bir sosyalizm, devletin işçi sınıfının ihtiyaçlarını ve meşru özlemlerini tamamen tatmin edeceğini ve her şeye muktedir olan devletin yeni bir toplumsal düzenin temelini törenle atacağını uman ve devletin bunu yapabileceğine inanan bir sosyalizm türüydü. Bu yüzden, Haziran'da ölen şey sosyalizm değildi; daha ziyade sosyalizm karşısında çöküşünü ilan eden, ve sosyalizme olan borcunu ödeyecek durumda olmadığını duyurarak, en kolay çıkış yolunu alacaklısını öldürmekte bulan devletti. Devlet, sosyalizmi öldürmeyi başaramadı, yalnızca sosyalizmin devlete olan inancını öldürdü. Devlet aynı zamanda, bir kısmı devletin anlamsızlığını gülünç bir şekilde kanıtlarken, diğer kısmı da Cabet tarafından yazılan *L'Écarterie* ve Louis Blanc tarafından yazılan *L'Organisation du Travail*'de olduğu gibi halka her konuda devlete güvenmeyi tavsiye eden otoriter ve kuramcı sosyalizmin tüm teorilerini geçersiz kıldı. Daha iyi koşullar altında, belki de işe yarayacak olan Proudhon'un bankası bile, burjuvazinin şiddetli karşı çıkışı ve genel düşmanlığı nedeniyle yok oldu.

Sosyalizm bu savaşı çok basit bir nedenden dolayı kaybetti. Sosyalizm, içgüdüler ve imtiyazlı sınıfa karşı verdiği kavgada kendisine tam meşruluk kazandıran negatif teorik düşünceler bakımından zengin olmasına rağmen, burjuva

düzeninin yıkıntıları üzerinde yeni bir sistemi, halk adaleti sistemini inşa etmek için gerekli olan pozitif ve pratik düşüncelerden yoksundu. Haziran 1848'de halkın kurtuluşu için dövüşen işçiler düşünsel olarak değil, içgüdüsel olarak birleşmişlerdi; ve onların sahip oldukları bu karışık düşünceler, hiçbir işe yaramayan bir Babil Kulesi, bir keşmekeş yaratmışlardı. Yenilgilerinin temel nedeni buydu. Peki buradan hareketle, sosyalizmin şu andaki gücünden ve geleceğin kendisinden şüphe mi etmeliyiz? Amacı, adalet aleminin cennette yaratılması olan Hristiyanlığın, Avrupa'da zafer kazanması için birkaç yüzyılın geçmesi gerekti. Öyleyse, daha zor bir sorunu, adalet aleminin yeryüzünde yaratılması sorununu üstlenmiş olan sosyalizmin, birkaç yıl içinde zafer kazanmaması niçin şaşkınlığa yol açsın ki?

Sosyalizmin ölü olmadığını kanıtlamak gerekli midir? Avrupa'nın her tarafında olup biteni görmemiz yeterlidir. Diplomatik dedikoduların ardında, 1852'den beri Avrupa'yı çınlatmakta olan savaş naralarının ardında, tüm ülkelerin yüz yüze geldiği ciddi sorun eğer toplumsal sorun değilse nedir? Bu sorun o muhteşem bilinmeyenin ta kendisidir; herkes onun gelişini hissediyor, herkes onun düşüncesiyle ürperiyor, fakat hiç kimse ondan bahsetme cesaretini gösteremiyor; ama o kendi adına konuşacaktır, hem de her zamankinden çok daha yüksek bir sesle. İşçilerin kooperatif birlikleri, bu karşılıklı yardımlaşma ve emek kredisi bankaları, bu sendikalar ve tüm ülkelerdeki işçilerin bu uluslararası birliği -İngiltere, Fransa, Belçika, Almanya, İtalya ve İsviçre'de yükselmekte olan bu koca işçi hareketi- tüm bunlar, işçilerin ne herhangi bir şekilde amaçlarından ne de yaklaşmakta olan kurtuluşlarına olan inançlarından vazgeçtiklerini yeterince kanıtlamıyor mu? Tüm bunlar, işçilerin, kurtulacakları anı yakınlaştırmak üzere ne Devletlere, ne de şu veya bu ölçüde imtiyazlı sınıfların ikiye bölünmüş yardımlarına, ancak daha ziyade kendilerine ve kendilerinin tamamen bağımsız ve kendiliğinden filizlenen birliklerine güvenmeleri gerektiğini kanıtlamıyor mu?

Avrupa'nın çoğu ülkesinde, en azından görünüşte, politika ile zıtlık oluşturan bu hareket, yalnızca ekonomik ve özel

diyebileceğimiz karakterini hâlâ koruyor. Fakat İngiltere’de bu hareket çoktan kendisini politikanın fırtınalı alanında kesin bir şekilde konumlandırmıştır. Yenilmez bir birlik olarak örgütlenmiş olan Reform Birliği, aristokrasinin ve büyük burjuvazinin politik olarak örgütlenen imtiyazlarına karşı daha şimdiden büyük bir zafer kazanmıştır. Reform Birliği, tipik bir Britanya sabırlılığı ve pratik inatçılığıyla kampanyaları için taslak bir plan oluşturdu; hiçbir konuda fazlaca bağnaz değil, öyle pek de kolay korkacağa benzemiyor ve hiçbir engel tarafından durdurulamayacaktır. “En fazla on yıl içinde” diyorlar, “en kötü olasılıkla bile, evrensel oy hakkına kavuşacağız, ve sonra... sonra toplumsal devrim yapacağız!”

Fransa’da, Almanya’da olduğu gibi, sosyalizm özel ekonomik birlikler arasında sessizce ilerlediği için, daha şimdiden işçi sınıfı arasında öylesine büyük boyutlu bir güç kazanmıştır ki, bir yanda III. Napolyon, diğer yanda Kont Bismarck, sosyalizmle bir ittifak kurmanın yollarını aramaya başlamışlardır. İtalya ve İspanya’da, politik partilerinin acınacak fiyaskosundan sonra ve her iki ülkenin içine gömüldüğü korkunç sefalet üzerine, tüm diğer sorunlar çok kısa bir zaman içinde toplumsal sorun tarafından yutulacaktır. Rusya ve Polonya’ya gelince, gerçekten bu her iki ülkenin karşı karşıya olduğu başka bir sorun var mıdır? Eski, yüce Polonya’nın son umutlarını söndüren sorun tam da budur; şimdi çökmek üzere sendelemekte olan koca Rusya’nın baş belası imparatorluğunu tehdit eden ve onu yıkacak olan sorun, toplumsal sorunun ta kendisidir. Amerika’da bile, ün sahibi bir adam olan Massachusetts Senatörü Bay Charles Sumner tarafından yapılan, Güney eyaletlerinin özgürleşen Siyahlarına toprak dağıtılması önerisiyle birlikte sosyalizm gözler önüne serilmedi mi?

Sizin de rahatlıkla gördüğünüz gibi, sosyalizm her taraftadır ve Haziran yenilgisine rağmen, yeraltı çalışmasının gücüyle yavaş yavaş tüm ülkelerin siyasal yaşamlarına sızmış ve her yerde yüzyılın ortalıkta görünmeyen gücü olarak hissedilecek kadar başarılı olmuştur. Birkaç yıl sonra ise, sosyalizm aktif ve yenilmez bir güç olarak kendisini açığa vuracaktır.

Birkaç istisna dışında, Avrupa halklarının neredeyse tümü, “sosyalizm” terimine aşina olmayanlar bile bugün sosyalisttir. Bu halklar, ekonomik kurtuluşlarını her şeyin üstünde tutan bu bayraktan başka bayrak tanımıyorlar; herhangi bir sorundan belki de binlerce kez feragat ederlerdi ama bu sorundan asla. Bu nedenle, bu halklar ancak sosyalizm aracılığıyla politikaya, iyi bir politikaya çekilebilirler.

Sosyalizmi programımızın dışında tutmamamız gerektiğini; ancak tüm çalışmamızı kötü bir yazgıya mahkûm etme pahasına sosyalizmi dışarda bırakabileceğimizi söylememiz yeterli midir baylar? Programımızla, kendimizi federalist cumhuriyetçi ilan etmemizle, kitlelerin sefaleti ve talihsizliği üzerinde vurgunculuk yapan ve bugün her zamankinden daha fazla ulusları dörtbir yandan kuşatan büyük felaketlerden bir kazanç elde etmeye çalışan burjuvazinin büyük bir kısmını dışlayarak yeterince devrimci olduğumuzu gösterdik. Eğer burjuvazinin bu meşgul, telaşlı, entrikacı ve vurguncu kısmıyla yan yana durursak, tercihen ve iradi olarak değil zorunlu olarak arada sırada kötülük yapan ve hem onu işçi sınıfına karşı sürekli bir düşmanlık durumunda tutan ve aynı zamanda iflas ettiren bu ölümcül zorunluluktan kurtulmaktan başka bir şey istemeyen burjuvazinin saygın ve çalışkan çoğunluğunu hâlâ himaye ediyor olacağız. Küçük burjuvazinin, küçük işletmelerin ve küçük endüstrinin artık en az işçi sınıfı kadar ezilmeye başladığını ve eğer olayların seyri aynı hızda olursa, bu hatırı sayılır burjuva çoğunluğun, ekonomik konumundan dolayı kısa süre içinde proletarya ile iç içe geçebileceğini açıkça söyleyebiliriz. Burjuvazinin bu kesimi, büyük ticaret, büyük endüstri ve özellikle de büyük-ölçekli viedansız vurguncular tarafından mahvedilerek uçurumun dibine yuvarlanmaktadır. Bu yüzden küçük burjuvazinin konumu gittikçe daha fazla devrimcileşiyor; bunca zamandır gerici olan düşünceleri, bu feci deneyimler boyunca arındı ve bu düşünceler zorunlu olarak karşıt bir yönelim alacaktır. Burjuvazinin bu kesimindeki daha akıllı kişiler, saygın burjuvazi için tek kurtuluşun halkla oluşturulacak bir ittifakta yattığını ve toplumsal sorunun halk için olduğu kadar kendileri için de aynı derecede önemli olduğunu anlamaya başladılar.

Avrupa'daki küçük burjuvazinin düşüncesinde meydana gelen bu ilerici değişiklik, keyif verici olduğu kadar aynı zamanda su götürmez bir olgudur. Ancak herhangi bir yanılgıya kapılmamalıyız; bu yeni gelişmenin inisiyatifi burjuvazide değil halkta olacaktır; Batı'da şehirler ve fabrikalar-daki işçilerde; ülkemizde, Rusya'da, Polonya'da ve Slav ülkelerinin çoğunda, köylülerde olacaktır. Küçük burjuvazi inisiyatifi tek başına eline alamayacak kadar korkak, çekingen ve kuşkucu bir tarzda gelişmiştir. Başkalarına doğru sürüklenmeye karşı koymayacaktır, ancak kendisi başkalarını kendisine çekemeyecektir, çünkü düşünce bakımından yoksul olmasının yanı sıra, ayrıca güçlü bir inançtan ve tutkudan yoksundur. Önüne çıkan her engeli aşarak yeni dünyalar yaratan tutku yalnızca halkta bulunur. Bu yüzden, yeni hareketin inisiyatifi tartışmasız bir şekilde halkta olacaktır. Peki biz halkı göz ardı mı edeceğiz? Halkın yeni dini olan sosyalizm üzerine konuşmaktan vaz mı geçeceğiz?

Fakat sosyalizm, diyorlar bize, Sezarıcılığın müttefiki olma belirtileri gösteriyor. Her şeyden önce bu bir iftiradır; tam tersine, sosyalizmin tehditkâr gücünün ufukta yükseldiğini gören ve onu kendi tarzında sömürmek üzere lütuflarını sıralayıp sosyalizme askıntı olan Sezarıcılıktır. Ancak bu bile, şüphesiz dünyanın özgürlüğünü tehdit edecek bir talihsizlik olabilecek bu ölümcül ittifakı önlemek üzere, sosyalizm için çalışmamızı gerektiren bir başka neden değil midir?

Tüm pratik etmenlerden bile bağımsız olarak sosyalizm için çalışmalıyız, çünkü sosyalizm adalettir. Adaletten bahsederken, yasal kanunların ve Roma hukukunun bize verdiği, önemli oranda güç ve şiddet eylemleri temelinde kurulan, Hristiyan veya dinsiz bazı kiliseler tarafından zamanla kutsallaştırılan, ve böylece, dışında kalan her şeyin içindekilerin mantıksal bir sonucu olduğunu kabul eden adaleti kasdetmiyoruz.⁽¹²⁾ Ben, yalnızca insan vicdanı temelinde kurulan, her insanın hatta her çocuğun vicdanının derinliklerinde tekrar tekrar bulacağınız ve yalın bir eşitlik anlamına gelen adaletten bahsediyorum.

Bununla birlikte, gücün tecavüzlerinden ve dinin etkisin-

den dolayı, bugüne kadar politika, hukuk veya ekonomi dünyasında henüz hüküm sürmeyen böylesi bir evrensel adalet yeni dünyanın temeli olmalıdır. Böyle bir adalet olmaksızın özgürlük, cumhuriyet, görkem ve barış olamaz! Barışı sağlamak üzere etkin bir şekilde işbirliği yapabilmemiz için, böylesi bir adalet anlayışı tüm kararlarımıza yön vermelidir.

Bu adalet bizi, bugüne kadar zulmedilen sefil halkın davasını ellerimize almaya ve halkın siyasal özgürlüğüyle birlikte ekonomik kurtuluşunu da talep etmeye davet ediyor.

Size, baylar, şu veya bu sosyalist sistemi önermiyoruz. Sizden istediğimiz şey, Fransız Devrimi'nin o büyük ilkesini tekrar ilan etmenizdir; her kişinin bütünlüklü insanlığının gelişimi için gerekli olan maddi ve manevi araçlar üzerinde hak sahibi olması ilkesi; bizce aşağıdaki anlama gelen bir ilke:

Toplumsal, hayata atılan her bireyin, kadın olsun erkek olsun çeşitli yeteneklerinin gelişimi ve bu yeteneklerin bireyin emeği doğrultusunda kullanımı için gerekli olan araçlara herkesle eşit oranda sahip olabileceği bir tarzda örgütlenmesi; herhangi bir bireyin başkalarının emeğini sömürmesini imkânsız kılarken, kendisi bizzat kendi emeğiyle yaratılmasına katkıda bulunmadığı sürece, hiç kimsenin sadece emek tarafından yaratılabilen toplumsal refahın mutluluğunu paylaşmasına izin vermeyen bir toplumun örgütlenmesi.

Bu sorunun kesin çözümü, şüphe yok ki yüzyılları bulacaktır. Ancak tarih bu sorunu bir kez önümüze koymuştur, ve eğer kendimizi yalınlığa teslim etmeyeceksek, artık bu sorundan kaçamayız.

Bireylerin ve birliklerin mutlak özgürlüğünden yoksun olan ve şu ya da bu biçimde bir yönetici otoritenin kurulmasını hedefleyen herhangi bir toplumsal örgütlenme girişimini şiddetle reddedeceğimizi ivedi olarak eklemekten istiyoruz. Yine bu özgürlük adına -herhangi bir ekonomik veya politik örgütün biricik temeli ve yaratıcısı olarak gördüğümüz- herhangi bir şekilde komünizme ya da devlet sosyalizmine benzeyebilecek her şeye karşı çıkacağız.

Devletin yapabileceği ve yapması gereken tek şey, miras

kanununu aşamalı bir başlangıçla değiştirmektir, ta ki en kısa sürede tamamen ortadan kalkana kadar. Miras hakkı tamamen devletin keyfi icadı ve tanrısal olarak kutsanan otoriter devletin varlığının en temel koşullarından biri olduğu için, bu hak özgürlük tarafından yok edilebilir ve yok edilmelidir de; ki bu da yine adaletle uyum içinde özgürce kurulan bir toplumda devletin kendi çöküşünü başarıyla sonuçlandırması anlamına gelmektedir. Bize göre miras hakkı zorunlu olarak ortadan kaldırılmalıdır, çünkü, miras hakkı yürürlükte olduğu sürece kahtsal bir ekonomik eşitsizlik olacaktır, bireylerin doğal eşitsizliği değil, sınıfların yapay eşitsizliği; ve bu da zorunlu olarak, zihinsel yeteneklerin kullanımının ve gelişmesinin kalıtsal eşitsizliğine yol açacak ve böylece tüm siyasal ve toplumsal eşitsizliklerin kaynağı ve kutsayıcısı olmaya devam edecektir. Yaşamın başladığı andan itibaren eşitlik; bu eşitlik toplumun ekonomik ve siyasal örgütlenmesine bağlı olduğunda, herkesin, doğal yetenekleri doğrultusunda, kendi emeğinin ürünü ve varisi olması; adaletin bugün önümüze koyduğu sorun budur. Bize göre, her iki cinsten çocukların eğitimi ve temel öğretimi için olduğu kadar, doğumlarından yetişkin yaşa gelmelerine kadar gerekli olan bakım için de kullanılacak olan kamu fonları, ölenlerin geride bıraktıkları tek miras olmalıdır. Slavlar ve Ruslar olarak biz şunu da ekleyebiliriz; halklarımızın genel ve geleneksel içgüdüleri temelinde oluşan toplumsal düşüncemize göre, tüm halkın mülkü olan toprak, yalnızca onu kendi el emeğiyle işleyecek olanlara ait olmalıdır.

Batı Avrupa'nın bile, bu ilkeyi kabul edip tanımakta başarısız olacağını bilmemize ve bu ilkenin belirli ülkelerde hayata geçmesinin önünde bir dizi engel bulunmasına rağmen, biz bu ilkenin adil bir ilke olduğuna, her ciddi toplumsal reformun temel ve vazgeçilmez koşulu olduğuna iknayız. Örneğin Fransa'da, köylülerin çoğunluğu şimdiden kendi toprağına sahiptir; ancak aynı köylülerin çoğu, bu ülkede hüküm süren siyasi-ekonomik sistemin bir sonucu olarak ortaya çıkan parselleme yüzünden, kısa süre içinde sahip oldukları her şeyi kaybedeceklerdir. Bu konuda herhangi bir şey önermiyoruz ve genel olarak sosyal bilimler ve politika

ile ilgili önerilerde bulunmaktan ziyadesiyle kaçınıyoruz. Tüm bu sorunların ciddi ve eksiksiz bir şekilde yayın organımızda tartışılması gerektiğine inanıyoruz. Bugün aşağıdaki duyurunun yapılmasını size önermekle yetiniyoruz:

Sefil durumlarına rağmen dinlenme ve boş zamanları olmaksızın dünyayı bugünkü gibi görkemli hale getiren refahın yaratılması için çalışmak zorunda olan, ancak tüm bunlara karşılık, günlük geçimlerine zar zor yetecek bir pay alan muazzam halk kitleleri mülkiyetten yoksun oldukça, eğitimden mahrum kaldıkça, siyasal ve toplumsal hiçliğe ve kuramsal olmasa da fiili bir köleliğe mahkûm oldukça, dünyada gerçek anlamda özgürlüğe, adaletle ve barışa kavuşmanın mümkün olmayacağına inandığımız için;

Şimdiye dek, yüzyıllar boyunca zulüm altında olan bu halklar için geçim sorununun, entelektüel kurtuluş, özgürlük ve adalet sorunu anlamına geldiğine inandığımız için;

Sosyalizm olmadan özgürlüğün ayrıcalık ve adaletsizlik olduğuna; ve özgürlük olmadan sosyalizmin kölelik ve barbarlık anlamına geldiğine inandığımız için;

Bu yüzden, Birlik, halkın emeğini sermayenin ve mülkiyetin boyunduruğundan kurtarmayı amaçlayan ve en mumsamahasız adaleti -hukuksal, tanrısal, metafizik bir adalet değil, pozitif bilime ve mutlak özgürlüğe dayanan yalın insan adaleti- temel alan radikal bir toplumsal ve ekonomik reform gerekliliğini önemle ilan eder.

Birlik ayrıca, yayın organının sayfalarını, ekonomik ve toplumsal sorunlarla ilgili ciddi tartışmalara -halkın en nihai kurtuluşundan ilham alan maddi, politik ve entelektüel düzeyde olması şartıyla- açmayı karar altına alır.

Rousseau'nun Devlet Kuramı

... İnsanın yalnızca yeryüzündeki en bireysel varlık değil, aynı zamanda da *en toplumsal* varlık olduğunu söylemiştik. İlkel toplumun yabaniler arasında geçerli olan özgür bir sözleşme temelinde kurulduğunu düşünmüş olması Jean Jacques Rousseau adına büyük bir hataydı. Ancak bunu

söyleyen tek kişi Jean Jacques değildir. İster Kant okulundan olsunlar, ister diğer bireyci ve liberal okullardan olsunlar, toplumun ne tanrıbilimcilerin kutsal hakkı temelinde, ne Hegelci okulun belirlediği şu veya bu ölçüdeki objektif ahlâkın mistik gerçekliği temelinde, ne de natüralistlerin ilkel hayvansal toplum kavrayışı temelinde kurulduğuna inanan hukukçuların ve modern toplumbilimcilerin tümü, *nolens volens*'i (Latince: ister istemez-ç.n.) ve başkaca bir dayanağın olmamasından dolayı, *görünmeyen anlaşmayı* ya da *sözleşmeyi* kabul eder.

Toplumsal sözleşme kuramına göre, yalnızca diğer türdeşlerinden yalıtdıklarında mutlak özgürlüğe sahip olan ilkel insanlar doğaları gereği anti-toplumsaldırlar. Birleşmeye zorlandıklarında birbirlerinin özgürlüğünü yok ederler. Eğer bu mücadele kontrolden çıkarsa, onların birbirlerini karşılıklı bir şekilde yok etmelerine yol açabilir. Birbirlerini tamamen yok etmemek için ilkel insanlar, resmi veya görünmeyen bir sözleşme düzenlerler ki bu sözleşme sayesinde özgürlüklerinin bir kısmından, geri kalan kısmını güvenceye almak için vazgeçerler. Böylece bu sözleşme toplumun temeli olur ya da daha ziyade devletin temeli olur, çünkü bu kuramda topluma yer olmadığına işaret etmek zorundayız; var olan sadece Devlettir, veya, toplum devlet tarafından tamamen yutulmuştur.

Toplum, her türlü sözleşmeden bağımsız olan insan kolektivitelerinin doğal varoluş biçimidir. Toplum kendisini töreler ve geleneksel alışkanlıklar aracılığıyla yönetir, asla yasalarla değil. Toplum, yasa koyucuların düşüncesi ve iradesiyle değil, bireysel inisiyatiflerden aldığı itici güçle yavaş bir şekilde ilerler. Toplum farkında olmaksızın onu yönlendiren birçok güçlü yasa vardır, ancak bunlar toplumsal yapıya içkin olan doğal yasalardır, tıpkı fiziksel yasaların maddi bedene içkin olması gibi. Bu yasaların çoğu bugün de henüz bilinmemektedir; yine de bu yasalar, toplumu oluşturan insanların düşüncesi ve iradesinden bağımsız olarak, doğuşundan beri insan toplumunu yönlendirmişlerdir. Bu yüzden bu yasalar, belirli yasa koyucu güçler tarafından ilan edilen ve insanlar tarafından bilinçli olarak düzenlenen

ilk sözleşmenin mantıksal sonucu oldukları varsayılan politik ve hukuksal yasalarla karıştırılmamalıdır.

Devlet, hiçbir mantığa göre, doğanın birdenbire ortaya çıkan bir ürünü değildir. Devlet, toplumdan farklı olarak, insan mantığının uyanışından önce gelmez. Liberaller ilk devletin, insanların özgür ve rasyonel iradesiyle yaratıldığını söylerler; sağcılar ise devletin ortaya çıkışını Allahın işi olarak yorumlarlar. Her iki durumda da devlet, topluma hakim olarak onu tamamen yutuyor.

İnsan, kişinin özgürlüğünü kısıtlayarak, özgürlüğün dışındaki her şeyin güvencesini veren ve kamu refahını ya da herkesin ortak çıkarlarını temsil eden devlete inanabilir. Ancak özgürlükten arta kalan şey bir güvenlik biçimidir; asla özgürlük değil. Özgürlük bölünmezdir; kişi özgürlüğün tümünü yok etmeden, özgürlükte herhangi bir kısıtlamaya gidemez. Kısıtladığınız bu küçük kısım benim özgürlüğümün özüdür; özgürlüğümün tümüdür. Doğal bir gereklilik ve karşı konulmaz bir hareket boyunca, özgürlüğümün tümü, küçük bile olsa benden kısıtığınız bu kısımda yoğunlaşmıştır. Bu durum aynen Bluebeard'ın karısının hikâyesine benzer; bu kadının tasarrufunda, her tarafına girmekte, her şeyine dokunmakta tamamen özgür olduğu koca bir saray vardır; korkunç kocasının yüksek iradesinin, ölüm korkusundan dolayı kapısının açılmasını yasakladığı ürkütücü küçük bir oda hariç. Neyse, sarayın tüm ihtişamını bir kenara iten bu kadının tüm varlığı küçük ürkütücü oda üzerinde yoğunlaşır. Bu giriş yasağı kadının özellikle bu davranışına bağlı olan özgürlüğünün aleni ihlali olduğundan, kadın son derece mantıki davranarak yasak odanın kapısını açar. Adem ile Havva'nın yaradılış hikâyesi de böyledir. Tanrının böyle buyuran iradesinden başka açıklaması olmadığından, iyilik ve kötülük bilgisi ağacının meyvelerini tatma yasağı, iyi Tanrı nezdinde acımasız bir despotizm eylemiydi. Eğer ilk ebeveynlerimiz bu yasağa boyun eğmiş olsalardı, koca bir insan soyu en utanç verici köleliğe gömülmüş olarak kalacaktı. Onların itaatsizliği bizi özgürleştirerek kurtardı. Onların bu tavrı, mitoloji dilinde insan özgürlüğünün ilk eylemiydi.

Peki, devletin, özellikle de tüm yurttaşlarının evrensel oy hakkı temelinde kurulan demokratik devletin, vatandaşlarının özgürlüğünün inkârı olduğu söylenebilir mi? Neden olmasın! Bu tamamen, vatandaşların devlete bahsettikleri misyona ve güce bağlıdır. Evrensel oy hakkı temelinde kurulan cumhuriyetçi bir devlet, herkesin iradesini temsil etme bahanesiyle her yurttaşının iradesi ve özgür faaliyeti üzerinde yükselen kolektif gücün ağırlığını hafifleterek pekâla da despotik, hatta monarşik bir devletten çok daha despotik olabilir.

Yine de, yurttaşlarının özgürlüğü adaletsizliğe ve kötülüğe yönelmediği sürece, devletin bu özgürlüğü dizginlemediğini varsayalım. Devletin, yurttaşlarına iyilik için tam özgürlük tanırken, birbirlerini öldürmelerini, birbirlerinin mallarını yağmalamalarını, birbirlerini aşağılamalarını ve genel olarak birbirlerine kötülük yapmalarını engellediğini varsayalım. Bu bizi doğruca Bluebeard'ın karısının hikâyesine veya yasak meyva hikâyesine geri götürür: İyi nedir? Kötü nedir?

Elimizde bir örneği olan sistemin penceresinden baktığımızda, göreceli zayıflığı veya gücü -ihtiyatı ve kişisel çıkarları-(13) tarafından varlıkları kendisine kabul ettirilenler hariç, arkadaşlarını göz ardı eden her bireyin özgürlüğünden ve mutlak haklarından derin bir yalıtılmışlık içinde olduğu zamanlarda, yani toplum sözleşmesinin düzenlenmesinden önce, iyilik ile kötülük arasında bir ayırım yapılmadığını görürüz. O zamanlar, yine aynı kurama göre, benlikçilik en üstün yasaydı, tek haktı. İyilik, başarı tarafından belirlenirdi, başarısızlık tek kötülüktü, adalet ise yalnızca *fait accompli*'nin (oldu bitti-ç.n.) kutsanmasıydı; ne kadar korkunç, acımasız ve ayıp olursa olsun, tıpkı günümüz Avrupa'sında hüküm süren siyasal ahlâkın yol açtığı olaylar gibi.

Bu sisteme göre, iyilik ile kötülük arasında yapılan ayırım, yalnızca toplumsal sözleşmenin düzenlenmesiyle başlar. Ondan sonra, ortak çıkarları oluşturan bileşen olarak kabul edilen her şey iyi, bu çıkarlara ters düşen her şey ise kötü olarak ilan edildi. Artık yurttaş olduklarından ve şu veya bu ölçüde resmi bir güvenceyle birbirlerine bağlandık-

ları için, bu sözleşmeyi düzenleyen üyeler bir yükümlülüğün altına girdiler: Kendi özel çıkarlarını ortak iyinin gerisine koymak, yani başkalarının ayrılmaz çıkarının gerisine. Bundan böyle onların özel hakları, tek temsilcisi Devlet olan kamusal haktan ayrılmıştı ve böylece devlete, bireyin tüm yasadışı başkaldırılarını bastırma gücü tanınmış ama aynı zamanda, ortak haklara karşı olmadıkça, her yurttaşının haklarını koruma yükümlülüğü de verilmişti.

Şimdi, bu şekilde kurulan bir devletin, kendi emsali olan diğer devletlerle ve aynı zamanda kendisine tabi olan halkla nasıl bir ilişki içinde olması gerektiğini inceleyelim. Böyle bir inceleme bize her şeyden daha ilginç ve yararlı görünüyor, çünkü burada tanımlandığı şekliyle sözü edilen devlet, özellikle de, kendisini dinsel düşünceden soyutlayabildiği ölçüde *laik* veya *ateist* olan ve toplumbilimciler tarafından ilan edilen modern devlettir. Evet, görelim bakalım: Devletin ahlâkını oluşturan şey nedir? Modern devlet, demiştik, kendisini kilisenin boyunduruğundan kurtaran ve bunun sonucu olarak, Hristiyan dininin evrensel ve kozmopolit ahlâkının boyunduruğunu günümüzde sarsan devlettir; günümüzde henüz insancıl ahlâkı ve düşünceyi içermeyen, ki bu arada kendisini lağvetmedikçe de asla bu ahlâk ve düşünceyi içermeyecek olan devlet; kendi ayrı varlığı ve yalıtılmış yoğunluğundan dolayı, asla tüm insanların ahlâkını ve bu yüzden çıkarlarını kucaklayıp içerecek kadar geniş olamaz.

Modern devletler tam olarak şu noktaya erişmişlerdir. Hristiyanlık yalnızca bir bahane veya bir lâfız, avare guruhu aldatmaya yarayan bir araç olarak onların hizmetindedir, zira bu devletler dinsel düşüncelerle hiçbir ilgisi olmayan hedefler peşinde koşmaktadır. Halk onların dinsel beyanatlarını ciddiye aldığı anda, günümüzün büyük devlet adamları olan Palmerston'lar, Muravyev'ler, Cavour'lar, Bismarck'lar, Napolyon'lar kahkahayı basmışlardır. Halk onlara insancıl düşünceyi, saygıyı ve iyi niyeti atfettiğinde gülmekten iyice kırılmışlardır, fakat, halkın gözü önünde bu düşünceleri birer saçmalık olarak değerlendirme hatasını asla yapmamışlardır. Peki bunun dışında, devletlerin ahlâkını oluşturan bileşenlerden geriye ne kalıyor? Devletin çıkarı, başka

hiçbir şey değil. Tüm zamanların ve tüm ülkelerin *güçlü* adamları olan devlet adamlarının sahip oldukları bu bakış açısıyla, ki çok az istisnası vardır, bu bakış açısıyla diyorum, devletin korunmasına, görkemine ve gücüne katkıda bulunan her şey, istediği kadar kutsallığa saygısızlık veya ahlaki iğrençlik olsun, yine de *iyidir*. Ve bunun zıddı olarak, devletin çıkarlarına ters düşen herhangi bir şey, istediği kadar kutsal veya adil olsun, yine de *kötüdür*. Her devletin dünyevi ahlaki ve pratiği işte budur.

Toplum sözleşmesi temelinde kurulan devletin durumu bundan farklı değildir. Bu ilkeye göre, iyi ve adil olan, yalnızca bu sözleşmeyle başlayandır; aslında bunlar, sözleşmenin içeriği ve amacından başka bir şey değildir; yani aralarında bu sözleşmeyi düzenleyen tüm bireylerin *ortak çıkarları* ve *kamu hakkı*, tabi ki, *sözleşmenin dışında kalanların dışlanması şartıyla*. Sonuç olarak bu sözleşme, onu düzenleyenlerin kısmi benlikçiliğinin feda edilmesi temelinde kurulan ve benzer ortaklıklar olarak örgütlensin ya da örgütlenmesin, insan zenginliğinin büyük çoğunluğunu yabancı ve doğal düşman olarak görüp içinden dışlayan *kolektif benlikçiliğe*, *özel ve dar bir ortaklığa verilen en büyük tatminden başka bir şey değildir*. Tek hükümlerin varlığı olan dışsal devlet, zorunlu olarak başka devletlerin varlığını varsayar ya da gerekirse bu türden başka devletlerin oluşmasına çanak tutar, zira kendilerini herhangi bir devletin dışında bulan veya varlıkları ve özgürlükleri bir devlet tarafından tehdit edilen bireylerin, bu devlete karşı şu veya bu şekilde birleşmeleri gayet doğaldır. Böylece, koca insanlık, tümü birbiriyle düşman olan ve birbiri tarafından tehdit edilen sonsuz sayıdaki yabancı devletlere bölünmüş oluyor. Bu devletler arasında hiçbir ortak hak, hiçbir toplumsal sözleşme yoktur; çünkü eğer öyle olsaydı, bu devletler, birer bağımsız devlet olmaktan vazgeçerek büyük bir devletin federe üyeleri olurlardı. Ancak bu büyük devlet tüm insanlığı kucaklamadığı sürece, karşısına, her biri kendi içinde federe olan, her biri aynı konumu ve kaçınılmaz düşmanlığı sürdüren başka büyük devletler çıkacaktı. İnsanın hayatta kalmasının kaçınılmaz koşulu olan savaş yine en üstün yasa olurdu.

Federe olsun ya da olmasın, her devlet, en güçlü devlet olmaya çalışır. Başka devletler tarafından yutulmamak için hırsla her şeyi yiyip yutacaktır, fethedilmemek için fethedecektir, boyunduruk altına alınmamak için boyunduruk altına alacaktır; çünkü, birbirine benzeyen ama birbirine karşı olan iki güç, karşılıklı yıkım olmaksızın bir arada var olamaz.

Bu yüzden devlet, insanlığın en aleni, en husumetli ve en mutlak inkârıdır. Devlet yeryüzünde yaşayan tüm insanlar arasındaki dayanışmayı paramparça eder ve bu insanların bir kısmını, yalnızca geri kalanları tamamen mahvetmek, fethetmek, köleleştirmek amacıyla kendisine tabi kılar. Yalnızca kendi yurttaşlarını korur; insanların haklarını, insanlığı, uygarlığı sadece kendi sınırları içinde tanır. Kendi dışında hiç kimseye herhangi bir hak tanımadığı için, iradesi doğrultusunda yağmalayacağı, yok edeceği, köleleştireceği tüm yabancı halklara en vahşi acımasızlığı uygulama hakkını küstahça kendisinde bulur. Eğer kendisini o halklara cömert ve sevecen olarak gösteriyorsa, bu asla bir görev anlayışından kaynaklanmaz, çünkü devletin önce kendisine karşı, sonra kendisini özgürce oluşturan ve onun varlığını devam ettiren yurttaşlarına karşı, hatta sık sık olduğu gibi, artık kendisinin kulu olmuş olanlara karşı sahip olduğu görevlerden başka bir görevi yoktur. Halihazırda uluslararası bir yasa olmadığı için, *ve böyle bir yasa devletin mutlak hükümlerliği ilkesini temelden yıkmaksızın asla anlamalı ve gerçekçi bir şekilde var olamayacağı için*, devletin yabancı halklara karşı herhangi bir görevi olamaz. Bu yüzden, eğer devlet fethettiği bir halka insancıl bir muamelede bulunuyorsa, eğer bu halkın mallarını tamamen yağmalayıp varlığını da tamamen ortadan kaldırmıyorsa, eğer bu halkı köleliğin en alt düzeyine indirgemiyorsa, bu yalnızca ihtiyattan ya da basit bir bağışlayıcılıktan kaynaklanan politik bir davranış olabilir, asla bir sorumluluk anlayışından kaynaklanmıyordur, çünkü devlet, iradesi doğrultusunda, fethettiği bir halkı başından atma hakkına mutlak bir şekilde sahiptir.

İnsanlığın böylesi aleni inkârı, ki devletin özünü teşkil eder, devletin bakış açısıyla bakarsak, devletin yüce görevi

ve en büyük erdemidir. Devlet *yurtseverlik* adını kendisi için çok uygun bulur ve bu ad devletin tüm üstün ahlâkını oluşturur. Üstün ahlâk diyoruz, çünkü böyle bir ahlâk, ister bir topluluğun olsun ister özel bir bireyin olsun, genellikle, insan ahlâkının ve adaletinin ötesine geçer ve yine o aynı belirtilerden dolayı sık sık insan ahlâkı ve adaletiyle çelişki içine düşer. Böylece, suç işlemek, baskı yapmak, soymak, yağmalamak ve birinin yakınıını öldürmek veya köleleştirmek, çoğunlukla suç olarak ele alınır. Öte yandan, yurtseverlik açısından bakarsak kamusal yaşamda tüm bunlar devletin daha büyük bir zaferi, korunması ve gücünün artırılması için yapıldığında, bir göreve ve erdeme dönüşmektedir. Ve bu erdem, bu görev, her yurtsever vatandaş için bir zorunluluktur; devletin bekâsı gerektirdiğinde, herkes bu erdem ve görevi yalnızca yabancılara karşı değil, aynı zamanda kendi soydaşı olan vatandaşlara, kendisi gibi devletin üyesi veya kulu olanlara karşı da yerine getirmekle yükümlüdür.

Tüm bunlar, devletin ortaya çıkışından beri, politika dünyasının niçin her zaman sınırsız bir alçaklığa ve haydutluğa sahne olduğunu ve öyle olmaya devam ettiğini gayet iyi açıklamaktadır, çünkü itibarı hep yüksek olan bu alçaklık ve haydutluk, devletin yurtseverliği, üstün ahlâkı ve her şeyin üstündeki çıkarı tarafından takdis edilmiştir. Tüm bunlar, antik ve modern devletlerin koca tarihinin niçin yalnızca bir iğrenç suçlar sislesisi olduğunu gayet iyi açıklamaktadır; tüm bunlar, basit ahlâk ve insan adaletinin bakış açısıyla bakıldığında, kralların ve bakanların, eskiden ve şimdi, tüm zamanlarda tüm ülkelerde -devlet adamlarının, diplomatların, bürokratların ve savaşçıların- yüz defa, bin defa, kürek cezalarını ya da darağaçlarını niçin fazlasıyla hak ettiklerini gayet iyi açıklamaktadır. Bugüne kadar devletlerin temsilcileri tarafından yapılmamış olan veya şimdi bile gününbirlik yapılmayan hiçbir acımasızlık, hiçbir vahşet, hiçbir saygısızlık, hiçbir yalan yemin, hiçbir sahtekarlık, hiçbir alçakça muamele, hiçbir soygun, hiçbir kütahça yağma ve aşağılık bir ihanet yoktur ve tüm bunlar, uygun olduğu oranda da rezilce olan şu sözlerden başka bir gerek-

çeye dayanmamıştır: "*Devlet çıkarının gerektirdiği nedenlerden dolayı.*"

Bunlar gerçekten de rezilce sözlerdir, çünkü bu sözler, resmi saflarda ve toplumun yönetici sınıflarında, Hristiyanlığın kendi başına lekelediğinden çok daha fazla insanı kirletip onursuzlaştırmıştır. Bu sözlerin söylendiği andan itibaren, herkes sessizliğe gömülür, her şey durur; dürüstlük, onur, adalet, hak, hukuk ve hatta merhametin kendisi bile, mantığı ve o güzel duygusuyla birlikte tamamen yok olur. Siyah beyaza dönüşür, beyaz siyaha. En aşağılık insan davranışı, en adi cürüm, en gaddarca suç, birer erdemli davranışa dönüşür.

Büyük İtalyan politik filozofu Makyavelli, bu sözleri kullanan veya en azından gerçek anlamlarını ve günümüzün yöneticileri tarafından gösterilen yaygın rağbeti bu sözlerle kazandıran ilk kişilerden biriydi. Eğer tarihte gerçekçi ve pozitif bir düşünür yaşamışsa, bu kesinlikle, büyük ve güçlü devletlerin yalnızca suçla kurulup yaşatılabileceğini herkes-ten önce anlayan Makyavelli'dir; olağanüstü büyüklükteki suçlarla ve dürüstlük anlamına gelen her şeyin radikal bir şekilde aşağılanmasıyla. Makyavelli, bu olguları insanı dehşete düşüren bir açık sözlülükle yazdı, açıkladı ve kanıtladı. İnsanlık düşüncesi onun zamanında tümüyle bilinmediği için; kardeşlik düşüncesi -insani değil dinsel kardeşlik- Katolik Kilisesi tarafından vaaz edildiği şekilde, her zaman olduğu gibi, onun zamanında da her adımda Kilisenin kendi etkinlikleriyle gizlenen şok edici bir ironi olduğu için; halk hep devletin kalıba sokarak iradesi doğrultusunda sömürüp sonsuz bir itaate mahkûm edeceği tembel ve beceriksiz bir kalabakk olarak değerlendirildiğinden, onun zamanında hiç kimse halka özgü haklar diye bir şeyin varlığı konusunda azıcık bile işkillenmediği için; ve nihayet onun zamanında, ne İtalya'da ne de başka bir yerde, devlet dışında kesinlikle hiçbir şey olmadığı için; Makyavelli tüm bunlardan, oldukça iyi bir mantıkla, devletin insan varlığının en üstün amacı olduğunu, ne pahasına olursa olsun devlete hizmet edilmesi gerektiğini ve devletin çıkarı her şeye hakim olduğu için iyi bir yurtseverin devlete hizmet etmek için hiçbir suçu işle-

mekten kaçınmaması sonucunu çıkardı. Makyavelli suçu savunur, suçu hararetle teşvik eder ve suçu politik zekânın yanı sıra gerçek yurtseverliğin *olmazsa olmaz* koşulu yapar. Devlet ister monarşi adını kullansın ister cumhuriyet adını, devletin korunması ve zaferi için suç hep zorunlu olacaktır. Şüphe yok ki devlet yönelimini ve hedefini değiştirecektir, fakat devletin doğası hep aynı kalacaktır: Devletin bekâsı için, adaletin, merhametin ve dürüstlüğü, hep gayretkeş ve süreklî bir şekilde ihlal edilmesi.

Evet, Makyavelli haklıdır. Onun kendi tecrübesine eklenen 350 yıllık bir tecrübeden sonra, artık kesinlikle Makyavelli'nin düşüncelerinin doğruluğundan şüphe edemeyiz. Evet, bütün tarih bize aynı şeyi anlatıyor; küçük devletler yalnızca güçsüz olmalarından dolayı erdemliyken, güçlü devletler yalnızca suç sayesinde ayakta duruyorlar. Ancak çok basit bir nedenden ötürü, bizim varacağımız sonuç, onunkinden tamamen farklı olacaktır. Biz devrimin çocuklarıyız, ve biz devrimden, dinin ve tanrısallığın yıkıntıları üzerinde kuracağımız insanlığın dinini miras aldık. Biz insanın haklarına, onuruna ve her iki insan cinsinin zorunlu kurtuluşuna inanırız. Biz adalet temelinde kurulan insan özgürlüğüne ve kardeşliğine inanırız. Kısaca biz, insanın yeryüzündeki zaferine inanırız. Fakat, tüm hasretimizle arzuladığımız, tüm birleşmiş güçlerimizle aceleyle koştığımız bu zafer, doğası gereği, aslında insanlığın inkârı olan suçun inkârıdır; bugün her yerde şu veya bu şekilde suç anlamına gelen her şey ortadan kalkmadığı sürece bu zafere ulaşamaz; *devlet düşüncesi tarafından yutulan ve hükmedilen tüm siyasal ulusların varlığının gerçek temeli olan suçtan bahsediyoruz. Güçsüzlüğü suç işlemesini engellese bile devletin suç işlemeyen, en azından suçları tasarlayıp planlamadan ayakta duramayacağı artık kanıtlandığı için, biz bugün devletlerin yıkılmasının mutlak zorunluluğundan yana olan bir sonuca varıyoruz. Veya, öyle kararlaştırılırsa, devletlerin radikal ve mutlak dönüşümünden yanayız, yani, şiddetle veya otoriter bir ilkeyle yukarıdan aşağıya doğru merkezi olarak örgütlenmiş bir güç olmaktan çıkıp -tüm tarafların birleşme veya birleşmeme özgürlüğünün tam*

olarak tanınması ve bu taraflardan birinin özgürce bile girmiş olsa herhangi bir birlikten çekilmesi özgürlüğünün saklı kalması koşuluyla- tarafların gerçek ihtiyaçları ve doğal eğilimleri ile uyum içinde, bireylerin, birliklerin, komünlerin, kasabaların, bölgelerin ve ulusların özgür federasyonu aracılığıyla aşağıdan yukarıya doğru örgütlenmesi.

Sözümona özgür devletlerin diğer devletlerle sürdürdükleri dışsal ilişkilerin incelenmesinin bizi kaçınılmaz olarak götürdüğü sonuçlar işte bunlardır. Şimdi de, kendi vatandaşları veya kulları tarafından düzenlenen özgür sözleşmeler temelinde kurulan devletlerin sürdürdükleri ilişkileri inceleyelim.

İnsan türünün muazzam çoğunluğunu kendi içinden dışlayarak, bu çoğunluğu karşılıklı ilişkilerin ve ahlâka, adalet, haklara ilişkin sorumlulukların dışında bırakarak, devletin insanlığı inkâr ettiğini ve şu çanlayıp duran yurtseverlik sözleriyle adaletsizliği ve barbarlığı tüm kullarına en üstün görev olarak dayattığını daha önce görmüştük. Devlet insanları öylesine kısıtlar, öylesine kötürümleştirir ve onlardaki insanlığı öylesine öldürür ki, onlar artık insan olmaktan çıkıp yalnızca yurttaş olurlar; veya daha ziyade, ve daha özgün bir şekilde, olguların tarihsel bağlantısı ve art arda gelişinden ötürü, bunlar asla vatandaşlığı aşıp insan olma ağırlığına erişemeyebilirler.

Ayrıca, her devletin, yıkılma korkusundan veya komşu devletler tarafından boyunduruk altına alınma tehlikesinden dolayı, her şeyi yapabilecek bir güce erişmesi gerektiğini, yeterince güçlendiğinde ise başka devletleri fethetmesi gerektiğini de görmüştük. Fetihten bahseden biri, fethedilen, boyun eğdirilen ve herhangi bir biçimde egemenlik altına alınarak köleleştirilen halklardan bahsetmektedir. Bu yüzden kölelik, devletin temel varlığının bir sonucudur.

Kölelik adını ve biçimini değiştirebilir; ama özü aynı kalır. Köleliğin özü şu sözlerle ifade edilebilir: *Köle olmak başkası için çalışmaya zorlanmaktır, tıpkı efendi olmak için bir başkasının yaptığı işle yaşamak gibi.* Antikitede, tıpkı bugün Asya ve Afrika'da hatta Amerika'nın bir kısmında olduğu gibi, kölelere dürüst bir şekilde köle denilirdi. Orta

çağlarda, köleler *serf* adını aldılar; şimdilerde ise onlara *ücretli işçi* denilmektedir. Bu sonuncu grubun konumu, çok daha büyük bir onura sahiptir ve kölelerin konumundan daha az zordur, fakat yine de bunlar, açlık tarafından olduğu kadar politik ve toplumsal kurumlar tarafından da fazlasıyla ağır olan çalışmaları aracılığıyla, diğer insanların tam ya da göreceli aylaklığına hizmet etmeye zorlanmaktadır. Ne antik ne de modern, genel olarak hiçbir devlet, ister ücretli işçi ister köle olsun, siyasal sınıfın, uygarlığı, özgürlüğü ve boş zamanının temelini mutlak bir şekilde oluşturan kitlelerin zorunlu çalışması olmaksızın varlığını sürdürememiştir ve sürdüremeyecektir. Bu noktada Kuzey Amerika Birleşik Devletleri bile henüz bir istisna olmaktan uzaktır.

Devletin hedeflerinden zorunlu olarak doğan içsel koşullar bunlardır, yani devletin başka devletlere karşı doğal, kaçınılmaz ve kalıcı olan düşmanlığı. Şimdi de iddia edildiğine göre, devleti kuran yurttaşların düzenledikleri özgür sözleşmelerinden doğan direkt koşulları inceleyelim.

Devlet yalnızca, dışarıdan gelecek tehlikelere karşı yurttaşlarının güvenliğini sağlama misyonuna sahip olmakla kalmayıp; aynı zamanda onları kendi sınırları içinde de savunmalıdır, bazı vatandaşlarını diğer vatandaşlarına karşı ve *her vatandaş kendisine* yani aynı vatandaşa karşı savunmalıdır. Çünkü, devlet en başta -ki bu her devletin yanı sıra her dinin en karakteristik özelliğidir- insanın, özü itibarıyla kötü olduğunu varsayar. Ele aldığımız devlet için *iyi olan*, daha önce de gördüğümüz gibi, yalnızca toplum sözleşmesinin düzenlenmesiyle başlayandır, yani sonuç olarak, bu sözleşmenin bir ürününden ve içeriğinin özünden başka bir şey değildir. *İyi*, özgürlüğün ürünü değildir. Tam tersine, insanlar yasayla değil, olgularla sınırlanan eksiksiz özgürlüklerini yaşadıkları kendi yaratılmış mutlak bireysellikleri içinde kaldıkları sürece, yalnızca bir tek yasaya, yani kendilerinin doğal benlikçiliği yasasına uyarlar. Birbirlerine karşı suç işlerler, birbirlerine kötülük yaparlar, birbirlerinin öteberilerini çalarlar; herbirinin zekâsı, kurnazlığı ve maddi kaynakları ölçüsünde, tıpkı bir devletin diğer devletlere yap-

tığı gibi, insanlar da birbirlerini engeller, birbirlerini yok etmeye çalışırlar. Böyle bir mantıkla hareket edecek olursak, insan özgürlüğü *iyiliği* değil, *kötülüğü* yaratır; yani insan doğuştan kötüdür. Peki insan nasıl kötü oldu? Bunu açıklayacak olan tanrıbilimdir. Buradaki gerçek şudur; Kili-se daha ortaya çıktığı ilk zamanlarda, insanı kötü olarak görmüş ve onu doğal insandan yurttaşa dönüştürerek iyileştirme görevini üstlenmiştir.

Böyle bir yaklaşımdan yola çıkarak, insan şöyle bir sonuca varabilir; devlet, insanlar tarafından özgürce düzenlenen sözleşmenin bir ürünü olduğuna göre ve iyilik de devletin yarattığı bir olgu olduğuna göre, demek ki iyilik özgürlüğün ürünüdür! Tabi ki böyle bir sonuç son derece gerçek dışı olurdu. Bu mantıkla hareket edecek olursak, devletin kendisi bile toplum sözleşmesinin ürünü değildir; tam tersine, özgürlüğün gönüllü bir şekilde inkârının ve feda edilmesinin bir ürünüdür. Herhangi bir *hak* kavrayışından tamamen bağımsız olan insanlar, güvenliklerini sağlamak ve korunmak için, her an güvenliklerini tehdit eden tüm tehlikelere karşı fiili olarak, özgürlüklerinden şu veya bu ölçüde vazgeçip feragât etmişlerdir ve özgürlüklerini feda edip böylece yurttaşa dönüştükleri ölçüde de, *devletin kölesi* olmuşlardır. Bu yüzden bizler, *devletin bakış açısıyla bakıldığında, iyilik özgürlükten değil, özgürlüğün inkârından çıkmıştır* demektedir haklıyız.

Kilisenin bilimi olan teoloji ile, devletin bilimi olan politika arasında böylesine yakın bir ilişkinin bulunması son derece çarpıcı değil midir? Görünüşte birbirine böylesine zıt olan ama buna rağmen aynı anlayışı benimseyen bu iki düşünce sistemi arasındaki rastlantısallık; yani, *eğer insanların ahlâklı olmaları isteniyorsa, eğer birer azize (kilise için), ya da birer erdemli vatandaşa (devlet için) dönüştürülmesi isteniyorsa, insan özgürlüğü ortadan kaldırılmalıdır*. Ancak bu tuhaf armoni bize hiç de şaşırtıcı gelmiyor, çünkü biz şuna inanıyoruz ve bunu kanıtlayacağız; politika ve teoloji aynı kaynaktan türeyen iki kızkardeşler ve farklı isimler altında aynı amaçların peşindedir; her devlet dünyevi bir kilisedir, tıpkı her kilisenin kendi cenneti, kutsananların

ikâmetgâhı ve ölümsüz Tanrısıyla birlikte, göksel bir devlet olması gibi.

Böylece devletin varlığı, aynen Kilise gibi, şu temel varsayımla başlar; insanlar öz olarak kötüdür ve eğer insanlara doğal özgürlükleri tanınırsa birbirlerini boğazlayıp paramparça ederek, güçlünün güçsüzü ezip yok edeceği en dehşet verici anarşiyi yaratacaklardır; herhalde tüm bunların, günümüz devletlerinde olup bitenlere tamamen zıt olduğunu söylemeye gerek bile yok! Devlet, kamu düzeninin sağlanması için bir üst otoriteye ihtiyaç olduğu ilkesini ortaya atar; insanlara klavuzluk yapmak ve onların özlerindeki kötü tutkuları bastırmak için, bir yol göstericiye ve engelleyiciye ihtiyaç olduğu mantığından hareket eder.

... Herhangi bir insan toplumunda, ilkelere riayet edilmesini ve yasaların uygulanmasını güvenceye almak için, her zaman tetikte olan, düzenleyici ve gerektiğinde baskıcı olabilecek bir gücün devletin tepesinde olması gerekir. Böyle bir güce kimin sahip olabileceğini ve bu gücü kimin kullanabileceğini bulmak bize kalıyor.

Devlet, Tanrı veya benzeri bir şeyin müdahalesi tarafından kutsal bir hak temelinde kurulmuş olduğu için, bu sorunun cevabı fazlasıyla yalındır; böyle bir gücü kullanacak olanlar öncelikle papazlar, sonra da, papazlar tarafından kutsanan geçici otoriteler olmalıdır. Ancak, devlet, özgür toplum sözleşmesi temelinde kurulduğu için, böyle bir cevap yeterli olmaktan uzaktır. Peki tamamen eşitlerden oluşan gerçek bir demokraside -ortak refah adına, kendilerini dizginleme gücüne sahip olmayan ve özgürlükleri doğal olarak kötülüğe meyilli olan insanlar olarak değerlendirilen eşitler- herkesin kötü tutkularına karşı yasaların gerçek koruyucusu ve uygulayıcısı kim olacaktır, kamu düzenini ve adaleti kim savunacaktır? Yani kısaca, devletin fonksiyonunu kim üstlenecektir?

Cevap, en iyi vatandaşlar olacaktır; en zeki, en erdemli, toplumun ortak çıkarlarını ve ihtiyaçlarını başkalarından çok daha iyi anlayan ve kişisel çıkarların ortak iyiliğin gerisine konulması yükümlülüğünü kavrayabilen vatandaşlar. Gerçekten de, bu insanlar zeki oldukları kadar da erdemli

olmak zorundadırlar; eğer zeki olup da erdemden yoksun olurlarsa pekâlâ kamu refahını kendi özel çıkarları için kullanabilirler, eğer erdemli olup da zekâdan yoksun olurlarsa onların bu güçlü inancı kamu çıkarlarını onların düşebilecekleri hatalardan koruyamayacaktır. Bu yüzden, bir cumhuriyetin yok olmadan varlığını uzunca bir süre devam ettirebilmesi için, bu cumhuriyette, hem zeki hem de erdemli olan pek çok vatandaşın bulunması gerekir.

Ancak böyle bir toplumsal duruma, kolayca veya her zaman ulaşılamaz. Her ülkenin tarihinde, seçkin kişilerden oluşan geniş bir insan grubunu yaratan dönemler birer istisnadır ki böylesi dönemlerin şan ve şöreti yüzyıllarca sürmüştür. Her zaman olduğu gibi baskın çıkanlar, iktidar tarafından kuşatılmış olan, değersiz ve vasat kişiler olmuştur ve tarihte de sık sık gözlemlediğimiz gibi, galip gelen hep ahlâk dışı ve kanlı bir şiddet olmuştur. Buradan hareketle şöyle bir sonuca varabiliriz; sözümona rasyonel ve liberal devlet kuramının da net bir şekilde kabul ettiği gibi, eğer herhangi bir siyasal toplumun korunması ve bekâsı, erdemli oldukları kadar da zeki olan bir insan topluluğunun kesintisiz varoluşuna bağlı olsaydı, günümüzün mevcut toplumlarının hiçbirisi uzunca bir süre önce yok olmaktan kurtulamayacaktı. İmkânsızlık olmasa bile, bu zorluğa bir de, gücü ellerinde tutan tüm insanların mahkûm oldukları olağanüstü bir cazibeye sahip olan iktidarın yol açtığı görülmemiş ahlâksızlığın, hırsın, rekabetin, kıskançlığın, bizzat üst konumlardaki kişileri durmadan saldırganlaştıran ve karşısında ne erdemin ne zekânın ne de tek başına bırakılmış insanın son derece hassas olan erdeminin durabileceği devasa açgözlülüğün yarattığı bunca insanı eklediğimizde, toplumların nasıl olup da hâlâ varlıklarını sürdürüyor olmaları gerçekten merak konusudur. Ama biz bunu geçelim.

İdeal bir toplumda, devletin başlıca işlevlerini layıkıyla yerine getirecek kadar zeki ve erdemli olan yeterli sayıdaki insanın her dönemde var olduğunu farz edelim. Peki kim bu insanları arayıp bulacak, kim onları seçip, iktidarın dizginlerini onların ellerine teslim edecektir? Zekâlarının ve erdemlerinin farkında olduklarından, bu insanlar kendileri

mi iktidarı ellerine alacaklardır? Böyle bir şey antik Yunan'ın iki bilgisi olan Cleobulus ve Periander tarafından yapılmıştı; ancak varsayılan yüce bilgeliklerine rağmen, yine de Yunanlılar onlara, tiksinti verici bir isim olan "tiran" adını koymuşlardı. Peki böyle insanlar iktidarı hangi yolla ele geçireceklerdir? İkna yoluyla mı, yoksa zor yoluyla mı? Eğer bu insanlar ikna yöntemini kullanırlarsa, diyebiliriz ki, ancak kendiliğinden ikna olmuş insanları en iyi şekilde ikna edebilirler ve en iyi insanlar ise özellikle kendi değerlerine en az inanan insanlardır. İyi insanlar kendi değerlerinin farkında bile olsalar, kendi haklarını başkalarının haklarından daha üstün tutmayı genellikle çirkin bulurlar, oysa hep kendileriyle gurur duyan, şaklaban ve vasat insanlar, kendilerini yüceltmekten hiçbir tiksinti duymazlar. Hatta, bu insanların ülkelerine hizmet etme arzusunun, gerçekten değerli olan insanların doğal çekingenliğine baskın çıktığını ve böylece kendilerini diğer vatandaşların oy verecekleri adaylar olarak sunmalarına yol açacağını dahi farz edelim. Halk, azimli, düzgün konuşan, akıllıca planlar yapan kişilere rağmen zorunlu olarak bunları mı seçecektir? Öte yandan, eğer zora başvurmak isteseler, her şeyden önce, karşılarındaki koca cephenin göstereceği direnişin üstesinden gelmeye muktedir olabilecek bir güce sahip olmalıydılar. İktidarı, yenilen, ancak hâlâ düşman olan karşı cephenin ıstırap içinde kalmasıyla sonuçlanacak bir iç savaş aracılığıyla ele geçirebilirler. Ve galiplerin, hakimiyetlerini sürdürebilmeleri için zor kullanmaktan asla vazgeçmemeleri gerekir. Bundan dolayı da özgür toplum, şiddet temelinde kurulan ve yine şiddetle korunan despotik bir devlete dönüşmüş olacaktır ki böyle bir toplumda muhtemelen tasvip etmeye değer çok şey bulabilirsiniz, ama özgürlüğü asla bulamazsınız.

Eğer toplum sözleşmesinden doğan bir özgür devlet kurgusundan hareket ediyorsak, en değerli kişileri seçip onları yönetimlerinin başına getirebilmesi için, böyle bir devletin yurttaşlarının büyük çoğunluğunun mantıklı bir düşünce tarzına, güçlü sezgilere ve bir adalet anlayışına sahip olması gerektiğini farz etmek zorundayız. İyi ama, sadece bir defa şans eseri olarak değil, ancak tüm yaşamı boyunca her za-

man yapacağı seçimlerde, eğer bir halk tüm bu niteliklere sahip olmuşsa, bu, o halkın bizzat kendisinin, koca bir kitle olarak, artık ne yönetimi ne de devleti gerektirmeyecek kadar yüksek bir ahlâki ve kültürel düzeye erişmiş olduğu anlamına gelmez mi? Tüm içgüdülerinin dizginlerini serbest bırakan böyle bir halk, anlamsız bir varoluşun peşinden sürüklenmez; adalet ve kamu düzeni, böyle bir halkın yaşamından bağımsız olarak, kendiliğinden ve doğal bir şekilde ortaya çıkarak biçimlenecektir. Böyle bir toplumda devlet, bir ilahi takdir, bir koruyucu, bir eğitici ve toplumu düzenleyen bir güç olmaktan çıkacaktır. Tüm baskıcı gücünü yitireceğinden ve Proudhon tarafından belirlenen ikincil konuma gerileyeceğinden, devlet, toplumun hizmetinde olan basit bir büroya, bir tür merkezi muhasebe bürosuna dönüşmüş olacaktır.

Böylesi bir politik örgütün veya daha ziyade, toplumsal yaşamın özgürlüğünün lehine böylesine alt bir düzeye indirgenen politik bir faaliyetin, topluma çok büyük yararlar sağlayacağına şüphe yoktur, ancak bu durum devletin inatçı savunucularını hiçbir şekilde tatmin etmeyecektir. Onlara göre, toplumsal yaşamın yöneticisi, kamu düzeninin bekçisi, adaletin dağıtıcısı ve bir ilahi takdir olan devlet, adeta bir zorunluluktur. Diğer bir deyişle, ister itiraf etsinler ister etmesinler, kendilerine cumhuriyetçi, demokrat hatta sosyalist deseler bile, şu veya bu ölçüde cahil olan, olgunlaşmamış, beceriksiz bir halka -ya da daha dobra konuşursak- yönetecekleri bir tür ayaktakımına her zaman ihtiyaçları olacaktır. Bu onların, yüce özgeciliğine ve alçak gönüllülüğüne şiddeti bulaştırmadan, en üst mevkilere kurulmalarını sağlayacaktır, tabi ki kendilerini herkesin ortak iyiliğine feda etmek üzere. Erdemli fedakârlıkları ve üstün zekâlarından güç alan bu kişiler, insan sürülerinin ayrıcalıklı bekçileri olarak halkı kendi iyiliği ve refahı için habire dürtüp sürüklerken, kendi çıkarları için bu insan sürüsünü soyup soğana çevirmekten kendilerini çok zor alıkoyabilecekleri bir durumda olacaklardır.

Mantıklı ve açıksözlü her türlü devlet kuramı, kesinlikle otorite ilkesini temel alır, yani son derece teolojik, metafizik

ve politik olan şu düşünceyi; kendilerini yönetme yeteneğine hiçbir zaman sahip olmayan kitleler, hep şu veya bu şekilde yukarıdan dayatılan o hayırsever bilgelik ve adalet boyunduruğuna koşulmalıdır. Peki bu boyunduruk ne adına ve kim tarafından dayatılmaktadır? Kitleler tarafından bu şekilde tanınan ve saygı duyulan otorite yalnızca üç kaynaktan doğar: Zordan, dinden ve üstün bir zekânın faaliyetinden. Özgür toplum sözleşmesi temelinde kurulan devlet teorisini tartışmakta olduğumuz için, din ile zorun ikili otoritesi temelinde kurulan diğer devletlerle ilgili tartışmamızı erteleyip şimdilik dikkatimizi üstün zekâ üzerinde yükselen ve bildiğimiz gibi hep azınlıklar tarafından temsil edilen otoriteye yöneltmek istiyoruz.

Geçmişteki ve bugünkü devletlere baktığımızda, hatta en demokratik anayasaları yedeğine alan Kuzey Amerika Birleşik Devletleri ve İsviçre gibi devletlere baktığımızda gerçekten ne görürüz? Halkın tüm iktidara sahip olduğu iddiasına rağmen, kitlelerin gerçek öz-yönetimi çoğu zaman bir aldatmaca olarak kalmaktadır. Fiili olarak yönetenler her zaman azınlıklardır. Birleşik Devletler’de, son zamanlardaki iç savaşa kadar, hatta kısmen şimdi bile, zorunlu görevleri üstlenen Başkan Andrew Johnson’ın şu anki partisinde bile, yönetici azınlık, köleliği ve Güney’deki toprak sahiplerinin acımasız oligarşisini desteklemeye devam eden, her şeyi kendi açgözlülüklerine ve hırslarına kurban etmeye hazır olan vicdansız ve şerefsiz demagoglardan oluşan sözümona Demokratlar’dı. Hiçbir direnişle karşılaşmaksızın ve neredeyse hiç kesintiye uğramadan elli yıl boyunca toplumu nefret uyandıran eylemleri ve nüfuzlarıyla yöneten ve Kuzey Amerika’daki politik ahlâkın yozlaşmasına büyük katkılarda bulunanlar bunlardı.

Tam şu sıralar, gerçekten zeki ve cömert bir azınlık -ama hep bir azınlık- olan Cumhuriyetçi Parti, başarılı bir şekilde onların bu kötü politikasına meydan okumaktadır. Bu partinin mutlak bir zafer kazanmasını dileyelim; insanlığın hatırı için bunu umut edelim. Fakat bu özgürlük partisi ne kadar samimi olursa olsun, ilkeleri ne kadar yüce ve cömertçe olursa olsun, iktidarı ele geçirir geçirmez bu partinin yö-

netici azınlık olma şeklindeki özel konumunu terk edip kitlelerle kaynaşmasını ve böylece halkın öz-yönetiminin sonunda gerçeğe dönüşmesini bekleyemeyiz. Böyle bir şey, antik ve modern dünyayı sarsacak bir devrimden bile çoğu açıdan farklı ve daha derin olan bir devrimi gerektirir.

Onca demokratik devrime rağmen, İsviçre’de bile, yönetim hâlâ varlıklı kesimin, bol bol boş zamanı olan zengin, eğitilmiş ve ayrıcalıklı küçük bir azınlığın elindedir. Halkın egemenliği -bu arada bu terimden nefret ediyoruz, çünkü bize göre her türlü egemenlik tiksinti vericidir- yani kitlelerin kendi öz-yönetimleri tarafından yönetilmesi, İsviçre’de de tam bir aldatmacadan ibarettir. Halk yasalara göre egemendir, fiili olarak değil; halk kendisine hiçbir şekilde boş zaman bırakmayan günübirlik çalışmasıyla meşgul olduğu için ve tamamen cahil olmasa bile, mülk sahibi orta sınıfa göre çok daha düşük bir eğitim seviyesine sahip olduğu için, var olduğu iddia edilen egemenliğini orta sınıfa bırakmak zorunda kalmaktadır. İsviçre’de olduğu kadar Kuzey Amerika Birleşik Devletleri’nde de halkın bu durumdan elde ettiği tek avantaj, hırslı azınlıkların, politik iktidar peşinde koşanların, halkın bazen çok kötü olabilen kısa süreli tutkularının pezevenkliği yapmadan ve çoğu zaman da halka kur yapıp halkı aldatmadan iktidarı ele geçiremiyor olmalarıdır.

Sakın hiç kimse, demokratik yönetimleri eleştiriyoruz diye monarşiyi tercih ettiğimizi sanmasın. En kusurlu cumhuriyetin, en münevver monarşiden bin kez daha iyi olduğuna kesinlikle iknayız. Bir cumhuriyette, sürekli olarak sömürülse de halkın en azından baskı görmediği bazı geçici dönemler vardır; monarşilerde ise baskı sürekli. Ayrıca demokratik rejim, aşamalı olarak halkı kamu yaşamının içine alır ki bu monarşinin asla yapmadığı bir şeydir. Bununla birlikte, her ne kadar cumhuriyeti tercih ediyor olsak da, çalışmada, servette, eğitimde ve haklarda var olan *kalıtsal* bir eşitsizlikten dolayı toplum iki sınıfa bölünmüş olarak kaldığı sürece, biçimi nasıl olursa olsun, sınıflara özgü bir yönetimin hep olacağını ve çoğunluğun kaçınılmaz bir şekilde azınlık tarafından sömürüleceğini kabul etmek zorundayız.

Devlet, böylesine iyi bir şekilde düzenlenen ve sistematize edilen bu hakimiyet ve sömürüden başka bir şey değildir. Özgür toplum sözleşmesi temelinde kurulmuş olan ideal bir devlette, kitlelerin istediğiniz kadar zeki ve fedakâr olan bir azınlık tarafından yönetilmesinin sonuçlarını inceleyerek, yukarıda söylediklerimizi kanıtlamaya çalışacağız.

Söz konusu bu sözleşmenin koşulları bir kez kabul edildi mi, geriye kalan tek şey bu koşulların hayata geçirilmesidir. Bir halkın, kendisini yönetme yeteneğini kendisinde bulmadığını ama buna rağmen kamu işlerinin yönetimini en iyi yurttaşlarına emanet etme yargısına yeterince sahip olduğunu farz edelim. Bu bireyler başlangıçta, resmi konumlarından dolayı değil, sahip oldukları iyi niteliklerden dolayı itibar göreceklidir. Bu kişiler, bu halkın arasındaki en zeki, en mantıklı, en cesur ve en fedakâr kişiler oldukları için seçilmişlerdir. Herkesin eşit olduğu farz edilen halk kitlelerinin arasında çıkıp gelen bu kişiler henüz ayrı bir sınıf oluşturmuyorlardır, yalnızca doğaları gereği ayrıcalıklı olan ve sırf bu özgün nedenden dolayı halk tarafından tek tek seçilen bir insan grubunu teşkil ediyorlardır. Sayıları zorunlu olarak çok sınırlıdır, çünkü tüm zamanlarda tüm uluslarda, bir ulusun ortak değerlerine kendiliğinden kumanda edecek kadar carpıcı niteliklere sahip olan insanların sayısı, tecrübelerin de bize gösterdiği gibi, son derece azdır. O nedenle, kötü bir tercihte bulunma korkusu yüzünden, halk yöneticilerini kendi arasından seçmek zorunda kalacaktır.

İşte size, henüz iki sınıf olmasa bile, şimdiden iki ayrı kategoriye bölünen bir toplum. Muazzam çoğunluğunun, kendi seçtikleri bir yönetime iradelerini özgürce teslim ettikleri vatandaşlardan oluşan bir toplum; diğer yanda ise, olağanüstü niteliklerin atfedildiği ve halk tarafından birer istisna olarak tanınıp kabul edilerek, yönetme görevi için kendilerine güvenilen insanlardan oluşan küçük bir grup. Bu insanlar halkın genel seçimine bağlı olduklarından, başlangıçta, seçim için tercih edilmelerini sağlayan özel nitelikleri dışında halk kitlelerinden ayırt edilemezler ve bunlar doğal olarak en faydalı ve en fedakâr vatandaşlar olacaklardır. Kendilerine verilen işlevleri halkın iradesi doğrultusunda

da yerine getirmek dışında, henüz herhangi bir ayrıcalık veya özel bir hak talep etmiyorlardır. Bunun yanı sıra, henüz hiçbir şekilde yaşam tarzları ve kendi yaşamlarını kendi emekleriyle kazanmaları bakımından diğer halktan farklı değildirler ki, böylece insanlar arasında hâlâ mükemmel bir eşitlik vardır.

İyi güzel de, bu eşitlik uzun bir zaman dilimi boyunca sürdürülebilir mi? Biz sürdürülemeyeceğini iddia ediyoruz ve bu iddiamızı kanıtlamamız fazlasıyla kolaydır.

İnsanın kişisel ahlâkı için, hiçbir şey hükmetme alışkanlığı kadar tehlikeli olamaz. En iyi, en zeki, asla bencil olmayan, en cömert, en saf ve en temiz insanlar bu meşgale tarafından kaçınılmaz olarak hep kirletileceklerdir. İktidarın doğasına içkin olan şu iki duygu bu yozlaşmayı yaratmakta asla başarısız olmamıştır: *Kitlelerin aşağılanması ile iktidardaki kişinin kendi değerini abartma anlayışı.*

"Kendilerini yönetme yeteneğinden yoksun olduklarını itiraf eden kitleler, beni kendilerinin yöneticisi olarak seçtiler. Bunu yapmakla, kendilerinin daha aşağı, benim ise daha üstün bir düzeyde olduğumu açık ve net bir şekilde ilan etmiş oldular. Bana denk olanları hemen hemen hiç bulamayacağım bu büyük insan kalabalığı içinde, kamu işlerini yönetme yeteneğine sahip olan tek kişi benim. İnsanların bana ihtiyacı var; benim kendim için yeterli olmama karşılık, onlar benim hizmetlerim olmadan idare edemezler. Bu yüzden, kendi iyilikleri için onlar bana itaat etmelidir ve ben onları yönetmeye tenezzül etmiş olmakla, onların mutluluğunu ve refahını yaratmış oluyorum." Burada, herkesin başını döndürüp herkesin yüreğini kirleterek kişinin övünçle şişinmesini sağlayacak yeterince şey vardır, değil mi? İktidar ve hükmetme alışkanlığı, hem entelektüel hem de ahlâki olarak en zeki ve en erdemli insanlar için bile işte bu şekilde sapkınlığın kaynağı olur.

Tüm insan ahlâkı -ki daha ilerde, gelişmesi, açıklaması ve en yaygın uygulanışı bu yazının gerçek konusunu oluşturan bu ilkenin mutlak doğruluğunu kanıtlamaya çalışacağız- tüm kolektif ve bireysel ahlâk en başta *insanlığa saygıya* dayanır. İnsanlık saygısı derken neyi kastediyoruz? Han-

gi ırka, hangi renge, hangi cinse, nasıl bir entelektüel hatta ahlâki gelişim düzeyine sahip olursa olsun, her insanın hakkının ve onurunun tanınmasını kastediyoruz. Peki eğer bu insan aptal, art niyetli veya adi biriyse hâlâ ona saygı duyacak mıyım? Elbette, eğer bu adam tüm bu özelliklere sahipse, onun alçaklığına, aptallığına ve acımasızlığına saygı duymam imkânsızdır; onun bu özellikleri bana çirkin gelir ve benim öfkemi uyandırır. Gerekirse, onun bu özelliklerine karşı, en sert önlemlere başvuracağım, hatta eğer ona karşı hayatımı, haklarımı ve benim için değerli olan her şeyi savunmam için başka bir yol kalmıyorsa onu öldürecek kadar ileri gidebilirim. Fakat, aramızdaki en şiddetli, en acı hatta en ölümcül kavganın tam ortasında bile onun insani niteliğine saygı duymak zorundayım. Çünkü bir insan olarak benim kendi onurum buna bağlıdır. Bununla birlikte, bu adam eğer bu onuru başkalarına tanıımıyorsa, biz ona bu onuru tanımamalı mıyız? Eğer bu insan bir tür yırtıcı hayvan ise veya zaman zaman olduğu gibi, yırtıcı bir hayvandan daha da kötüyse, onun insanlığını kabul etmekle, yalnızca bir aldatmacayı desteklemiş olmayacak mıyız? Hayır, entelektüel ve ahlâki yozlaşması hangi boyutta olursa olsun, eğer organik olarak bir ahmak veya bir deli değilse -ki böyle bir durumda bir suçludan ziyade bir hasta olarak değerlendirilmelidir- eğer doğanın ona verdiği zekâyı ve tüm duyulara tam olarak sahipse, sapkınlıkları ne kadar rezilce olursa olsun, o yine de bir insandır. *Onu bu hale getiren toplumsal koşullarda radikal bir değişiklik olma olasılığı son derece az olmasına rağmen, onun insanlığı, insan olma bilincini yükselten potansiyel bir kapasite olarak var olmaya devam edecektir.*

En uygun mizaca sahip olan en zeki maymunu ele alalım; onu en iyi, en insanca ortama koysanız bile, asla onu bir insana dönüştüremezsiniz. Her ikisinde de aptallığa veya çılgınlığa yol açan herhangi bir organik tahribat olmaması koşuluyla, en katılaşmış suçluyu veya akli yetenekleri son derece zayıf olan birini ele alalım; birinin suçluluğu ve diğerinin insanlık bilincini ve görevini kavramadaki başarısızlığı ne onların hatasıdır ne de onların doğalarından kaynaklanmaktadır; yalnızca içinde doğup büyüdüğüleri toplumsal ortamın bir sonucudur.

1869

Enternasyonal Kardeşliğin Programı

Tüm deliller, aynı zamanda "Gizli İttifak" olarak da adlandırılan "Enternasyonal Kardeşlik" in 1869'un başlarında resmen lağvedildiğini göstermektedir. Marx ve Enternasyonal Genel Konseyi tarafından yöneltilen suçlamalara verdikleri cevaplarda, Bakunin ve Guillaume Enternasyonal Kardeşliğin varlığını reddediyorlardı. Şüphesiz, Bakunin'in düşüncelerini benimseyen "ileri adamlardan" oluşan gayri resmi bir grup hâlâ vardı, ancak resmi bir örgüt olarak, diyor Guillaume, "[Enternasyonal Kardeşlik] yalnızca teorik olarak Bakunin'in kafasında zevk verici bir tür rüya biçiminde yaşamaya devam ediyordu..."⁽¹⁴⁾ Ancak tüm bunlar, Bakunin'in bu örgüt için yazdığı programda formüle edilen düşüncelerin önemini azaltmamaktadır.

Bu program⁽¹⁵⁾ Devrimci El Kitabı'nda dile getirilen tüm konuları kapsamamasına rağmen, devrimci strateji; Kilise ve devlet malları ile özel mülkiyetin toplumsallaştırılarak federasyonlar oluşturan işçilerin endüstriyel ve tarımsal birliklerinin kolektif mülkiyetine dönüştürülmesi; kitlelerin yaratıcı kapasitesine duyulan güçlü inanç; devrimci şiddet ve terörizm; merkezi bir "sosyalist" devlet tarafından yapılacak bir devrim; ve her şeyden önce de, öncü bir anarşist hareketin (Enternasyonal Kardeşlik) toplumsal devrimdeki görevleri gibi konularda Bakunin'in düşüncelerinin çok daha titiz ve ileri bir çözümlemesini kapsar. Teorik değerine ek olarak program, Bakunin'in düşmanları tarafından çizilen klişeleşmiş örneğe tamamen zıt olan son derece derin bir insancıl ruhtan esinlenerek kaleme alınmıştır.

Enternasyonal Kardeşlerin Birliği mülkiyet, sömürü ve baskının yanı sıra, ister dinsel ve metafizik olsun, ister burjuva tarzında doktriner olsun ve hatta Jakobenler'inki gibi devrimci tarzda olsun, otorite ilkesi temelinde kurulan mevcut toplumsal düzeni değiştirmek üzere, önce tüm Avrupa'da sonra da dünyanın tüm diğer bölgelerinde taş taş üstünde bırakmayacak olan evrensel, toplumsal, felsefi ve ekonomik bir devrimi arzular. İşçiler için huzur ve herkes için özgürlük talep eden bizler, aldatılarak, köleleştirilerek, eziyet edilerek, sömürülerek perişan edilen bu milyonlarca insanın, tüm resmi ve ukala -bireysel ve kurumsal- yöneticilerinden ve lütufkâr efendilerinden kurtularak nihayet eksiksiz bir özgürlüğü teneffüs edebilmesi için, tüm siyasal, finansal, hukuksal, polisiye, eğitsel, ekonomik ve toplumsal yasaları, kurumları ve dinleriyle birlikte, tüm devletleri ve kiliseleri yıkmak istiyoruz.

Bireysel ve toplumsal kötülüğün, bireylerden ziyade, maddi nesnelerin örgütlenmesinden ve toplumsal koşullardan kaynaklandığına inanan bizler, adaletin hatırı için olduğu kadar pratik değerlendirmelerimizden dolayı da tüm eylemlerimizde insancıl olacağız ve karşımıza dikilen her engeli, devrimi tehlikeye atmamak koşuluyla, amansız bir şekilde bertaraf edeceğiz. Toplumun özgür iradesini ve sözümona cezalandırma hakkını reddediyoruz. En geniş, en insancıl anlamıyla ele alındığında adalet, dogma olmayan bir düşünceden ibarettir; toplumsal sorunu ortaya koyar, ancak bundan bir sonuç çıkarmaz. Adalet yalnızca, insanın kurtuluşuna giden biricik yolu, yani toplumun özgürlük ve eşitlik tarafından insanileştirilmesini göstermekle yetinir. Bu sorunun pozitif çözümüne, ancak toplumun gittikçe rasyonelleşen bir tarzda örgütlenmesiyle ulaşılabilir. Böylesine hareketle arzu edilen bu çözüm, yani bizim herkes için savunduğumuz ideal; özgürlük, ahlâk, mantık ve tüm insanların ortak dayanışmasıyla her birey için yaratılan refahtır; kısaca, tüm insanların kardeşliğidir.

Her insan bireyi, içinde doğduğu ve gelişimi boyunca etkisi altında kalmaya devam ettiği doğal ve toplumsal ortamın kendiliğinden bir ürünüdür. İnsan faziletsizliğinin üç

büyük kaynağı şunlardır: Siyasal, ekonomik ve toplumsal eşitsizlik; bunların doğal olarak yarattığı cehalet; ve tüm bunların zorunlu sonucu olan *kölelik*.

Toplumsal örgütlenme, her zaman ve her yerde insanlar tarafından işlenen suçların biricik nedeni olduğu için, aslında suçlu olmayan suçluların toplum tarafından cezalandırılması, bir ikiye bölünme ve aleni saçmalık eylemidir. Suç ve ceza kuramı, saçmalığın ve dinsel ikiye bölünmenin bileşkesi olan teolojinin yavrusudur. Mevcut geçici durumunda, kişinin topluma tanıyabileceği tek doğal hak, kendisinin yarattığı suçluları, öz-savunma gereği yine kendisinin öldürmesidir ama topluma bu suçluları yargılama ve cezalandırma hakkı tanınmaz. Daha katı konuşmak gerekirse, bu kendi başına bir hak olamaz, yalnızca günümüz toplumunun basiretsizliğinin ve saçmalığının sonucu ve dışa vurumu olan doğal, acı verici ve kaçınılmaz bir eylem olabilir. Toplum bu eyleme ne kadar az başvurursa, gerçek kurtuluşuna da o kadar çok yaklaşacaktır. Yüreklere haklı olarak öfke ve intikam arzusuyla dolup taşan tüm devrimciler, ezilenler, baskı görenler, acı çekenler ve mevcut toplumsal örgütlenmenin kurbanı olanlar, her türden kralların, zorbaların ve sömürgecilerin, en az kitlelerin içinden çıkan suçlular kadar suçlu olduklarını akıllarından çıkarmamalıdır; tıpkı diğerleri gibi, onlar da suçlu değildir, çünkü onlar da mevcut toplumsal düzenin gayri iradi ürünü olan kötülerdir. İsyan eden kitlelerin en başta bunların büyük bir kısmını öldürmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Bu, ani fırtınaların yaratacağı kıyımlar kadar kaçınılmaz ve bir o kadar da çabuk sona erecek olan bir talihsizliktir; ancak bu doğal eylem ne ahlâki ne de faydalı olacaktır.

Bu konuda tarihin bize öğreteceği çok şey vardır. Yavaş çalıştığını söyleyemeyeceğimiz 1793'ün ürkütücü giyotini, her şeye rağmen Fransız aristokrasisini tamamen yıkmayı başaramadı. Tam olarak ortadan kaldırılmasa da soylular sınıfı köküne kadar sarsılmıştı, ama bu giyotinin işi değildi; mülkiyetine el konularak soylular sınıfı sarsılmıştı. Genel olarak, siyasal sınıfların ortadan kaldırılmasında, kıyımın asla etkin bir araç olmadığını söyleyebiliriz; ayrıcalıklı sınıf-

lara karşı kullanıldığında böyle bir aracın ne kadar etkisiz olduğu kanıtlanmış oldu, çünkü iktidar insanların kendilerinden ziyade, maddi nesnelerin örgütlenmesi tarafından, yani devlet kurumu ve onun doğal temeli olan *bireysel mülkiyet* tarafından ayrıcalıklı kişiler için yaratılmış olan koşullardan kaynaklanır.

Bu yüzden, başarılı bir devrim yapabilmek için, koşullara ve maddi nesnelere saldırmak gerekiyor; yani devleti ve mülkiyeti ortadan kaldırmak gerekiyor. Böyle yapıldığında, insanları yok etmek gereksiz olacak ve böylece, istisnasız bütün katliamların kaçınılmaz ve kesin bir biçimde toplumda yarattığı gericiliğin pençesine düşülmeyecektir.

Jakobenler'in ve Blankistler'in -devletin zorunlu olarak mülkiyeti onlara yeniden kazandıracağını umarak, devletin merkezileşmesini ve diktatörlüğü istedikleri için, inançlarından ziyade zorunluluktan dolayı sosyalist olan ve sosyalizme devrimin hedefi olarak değil aracı olarak yaklaştıklarından-mülkiyete yönelen bir devrim istemediklerini göz önünde bulundurarak, insanlara yönelen kanlı bir devrim hayali kurmaları hiç de şaşırtıcı değildir. Güçlü, merkezi, devrimci bir devleti esas alan böyle kanlı bir devrim, kaçınılmaz olarak yeni bir askeri diktatörlüğü ve yeni bir efendiyi yaratacaktır. Bu yüzden Jakobenler'in ve Blankistler'in zaferi devrimin ölüm fermanı olacaktır.

Biz, daha mevcut monarşik, aristokratik ve burjuva devletler yok edilmeden bile, en az bugünkü devletler kadar merkezi hatta onlardan daha despotik olan yeni devrimci devletleri yaratmayı düşleyen böylesi devrimcilerin -geleceğin diktatörlerinin düzen borazanlarının ve devrimin emanetçilerinin- doğal düşmanıyız. Bu insanlar, otorite tarafından yaratılan düzene öylesine alışıklar ve onlara düzensizlik olarak görünen ama aslında halk yaşamının doğal ve yalın ifadesi olan şeyden öylesine korkuyorlar ki, devrim tarafından iyi ve etkileyici bir düzensizlik henüz yaratılmadan önce bile, yalnızca ismi devrimci olan ama aslında kitleleri emir ve itaatle yönetilmeye, durağanlığa ve ölüme mahkûm eden yeni bir gericilik anlamına gelen bir otorite eylemi aracılığıyla bu düzensizliği bastırmayı düşünüyorlar; diğer bir deyiş-

le, devrimci takma adını kullanan yeni bir aristokrasinin kitleleri köleliğe ve sömürüye mahkûm etmesini istiyorlar.

Devrim derken bizim kastettiğimiz şey, bugün "kötü tutkular" olarak isimlendirilen olgunun infilâk etmesi ve sözümona kamu düzeninin yıkımıdır.

Biz anarşiden korkmuyoruz, tersine onu hararetle istiyoruz. Çünkü, tüm dizginlerinden boşalan halk yaşamının ortaya çıkışı anlamına gelen anarşinin, özgürlükten, eşitlikten, yeni toplumsal düzenden ve devrimin gericiliğe karşı uygulayacağı zorun içinden fıskıracağına inanıyoruz. Bu yeni yaşamın -halk devriminin- kısa bir zaman dilimi içinde kendisini örgütleyeceğine ve otorite ilkesi temelinde yukarıdan aşağıya, çemberin içinden dışına doğru değil de, aşağıdan yukarıya, çemberin dışından içine doğru, özgürlük ilkesi temelinde kendi devrimci örgütlenmesini yaratacağına şüphe yoktur. Otoritenin Kilise, monarşi, anayasal devlet, burjuva devlet, hatta devrimci diktatörlük olarak adlandırılması bizim için hiç fark etmez. Sömürünün ve despotizmin ebedi kaynakları oldukları için tümünü reddediyor ve tümünden tiksinti duyuyoruz.

Kavradığımız şekliyle, devrimin ilk günden itibaren, devleti ve tüm kurumlarını, radikal bir şekilde tamamen ortadan kaldırması gerekecektir. Böylesi bir yıkımın doğal ve zorunlu sonuçları şunlar olacaktır:

- a) devletin iflâsı,
- b) eğer istiyorsa her borçlunun borçlarını kendi isteğiyle ödeme hakkının saklı kalması şartıyla, devlet tarafından yapılan özel borç ödemelerinin durdurulması,
- c) tüm vergi ödemelerinin ve direkt veya dolaylı olarak zorla toplanan katkıların durdurulması,
- d) askeri kuvvetlerin, adli sistemin, bürokrasinin, polisin ve ruhban sınıfının tasfiyesi,
- e) resmi adaletin ortadan kaldırılması, hukuki olarak kanun adı verilen her şeyin ve bu kanunların yürürlükten kaldırılması; sonuç olarak, mülkiyet, miras senetleri, satış senetleri ve mahkeme ödeneklerine ait tüm belgelerin;

- kısaca, tüm adli ve medeni kırtasiyeciliğin yakılarak yok edilmesi ve her yerde devrimci olguların, devlet tarafından yaratılan ve güvenceye alınan tüm hakların yerine geçirilmesi,
- f) onları kolektif olarak işletecek olan işçi birliklerinin lehine, tüm üretim sermayesine ve üretim araçlarına el konulması,
- g) komünü oluşturacak olan işçi birliklerinin federatif ittifakı lehine, Kiliseye ve devlete ait olan tüm mülkiyetin yanı sıra, bireylerin sahip olduğu değerli madenlere de el konulması, (El konulan mallara karşılık, komün, mülkiyetleri ellerinden alınan insanların acil yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayacak ve bu insanlar isterlerse veya çalışabiliyorlarsa, sonradan kendi emekleriyle daha çok şey elde edeceklerdir.)
- h) devrimci komünün örgütlenmesini kalıcı barikatlarla sağlamlaştırmak amacıyla, caddelerde veya mahallelerde kurulan her barikattan bir veya iki temsilci alınarak oluşturulan devrimci komün konseyi bürosu için, gerekli yükümlülüklerin verildiği, her zaman sorumlu olan ve geri çağrılabilen temsilcilerin atanması. Bu şekilde örgütlenen komünal konsey, kendi üyeleri arasından, komünün devrimci idaresinin her bölümü için bir idari komite seçme imkânına sahip olacaktır,
- i) başkaldırıp, hakkı olduğu üzere otoriter ve egemen devleti yıkarak bir komün biçiminde örgütlenen başkentin, kendisi de eskiden tıpkı diğer bölgeler gibi baskı altında olduğundan, bölgeleri yönetme hakkından veya bölgeler üzerindeki her türlü iddialarından vazgeçtiğini ilan etmesi,
- j) bölgelere, komünlere ve birliklere, her şeyin serbest bırakılıp başkent tarafından ortaya konulan örneğin izlenmesi çağrısı yapılması; önce, kendilerini devrimci bir temelde yeniden örgütlemeleri, sonra, aynı şekilde gerekli yükümlülüklerin verildiği sorumlu ve geri çağrılabilen temsilcilerini görevlendirmeleri, gericiliği yenmeye muktedir olan devrimci bir gücü örgütlemek üzere aynı ilkeler adına başkaldırması olan birliklerin, komünlerin ve

bölgelerin federasyonlarını kurmak amacıyla bir toplantı yerinin belirlenmesi. Göğüsleri madalyalarla donatılan resmi devrimci komiserler asla söz konusu olmayacaktır, ancak, tüm bölgelere ve komünlere özellikle de bir diktatörlüğün ilkeleri ve emirleriyle değil, ancak ve ancak devrimci durumun kendisi tarafından ayaklanmaya teşvik edilebilecek olan köylülere devrimci propagandistler yollanacaktır; yani bunlar, devletin resmi hukuki yaşamının tamamen durmasının tüm komünlerde ortaya çıkardığı kaçınılmaz sonuçlarla ayaklanmaya teşvik edileceklerdir. Ayrıca, farklı politik ve ulusal sistemlere ait olsalar bile, aynı ilkeler adına ayaklanmış olan herhangi bir yabancı ülkenin, bölgenin, komünün, birliğin, hatta yalıtılmış bir bireyin, devletler arasındaki mevcut sınırlardan bağımsız olarak devrimci federasyona dahil edilmesi anlamında ulusal devletin ortadan kaldırılması; ve onların gericiliği savunan kendi bölgeleri, komünleri, birlikleri veya bireyleri bu federasyonun dışında tutulacaklardır. Sınırların ortadan kalkması ve devletlerin yıkıntıları üzerinde yükselen devrimin evrenselliği, yalnızca, ayaklanan ülkelerin karşılıklı savunması için devrimin yaygınlaştırılıp örgütlenmesi sayesinde zafer kazanacaktır.

Toplumsal bir devrime dönüştürülmediği sürece, ve özellikle de devletin yıkıcısı olan radikal sosyalist karakterinden ötürü ulusal devrim evrensel bir devrime dönüşmediği sürece, hiçbir politik veya ulusal devrim zafere ulaşamaz.

Devrim her yerde halk tarafından gerçekleştirileceği için ve en temel yönelimi hep, tarımsal ve endüstriyel birliklerin özgür federasyonunda örgütlenmiş olan halk tarafından belirleneceği için, eski sınırlardan ve ulusal farklılıklardan bağımsız olarak aynı ilkeler adına ayaklanan tüm ülkeleri kucaklayan devrimci delegeler tarafından aşağıdan yukarıya doğru örgütlenen yeni devrimci devletin başlıca amacı, halkın yönetilmesi değil, kamu hizmetlerinin idaresi olacaktır. Gericiliğin ittifakına karşı, bu devlet, evrensel devrimin ittifakı olan *yeni bir karşı taraf* oluşturacaktır.

Bu devrimci ittifak, her türlü diktatörlük, egemen ve

denetleyici iktidar düşüncesini reddeder. Bununla birlikte, bu devrimci ittifakın kurulması ve devrimin gericilik karşısında zafer kazanması için, düşünce ve eylem birliğinin, devrimin canlılığı ve gücü olan halk anarşisinin tam ortasında bir *organa* kavuşması gerekiyor. Bu organ, *Enternasyonal Kardeşler'in gizli ve evrensel birliği* olmalıdır.

Bu birliğin kaynağı, devrimlerin asla bireyler hatta gizli dernekler tarafından yapılamayacağına duyulan güçlü inançtır. Devrimler kendileri tarafından yapılırlar; koşulların dayatmasıyla, olguların ve olayların devrimiyle ortaya çıkarlar. Kitlelerin içgüdüsel bilinçlerinin derinliklerinde uzunca bir süre boyunca hazırlanırlar, sonra da, anlaşıldığı kadarıyla sık sık havadan sudan nedenlerle patlayarak yükselirler. İyi örgütlenmiş bir toplumun yapabileceği tek şey, önce kitlelerin içgüdülerinin ifadesi olan düşünceleri kitleler arasında yaygınlaştırarak devrimin doğumuna yardım etmektir, ardından bir devrim ordusunu değil -bu ordu her zaman yalnızca halk olmalıdır- ama, fedakâr, enerjik, her şeyden önce halkın samimi dostları olan, ne kibirli ne de yararsız olan ve devrimci düşünce ile halkın içgüdüleri arasında birer elçi olarak hizmet etme kabiliyetine sahip zeki bireylerden oluşan bir tür devrimci genel kurmay örgütlemektir.

Bu insanların sayıca çok olması gerekmez. Güçlü ve kararlı bir şekilde birleşmiş olan yüz devrimci, tüm Avrupa'nın uluslararası örgütlenmesi için yeterlidir. Aynı şekilde, iki yüz veya üç yüz devrimci, en büyük ülkenin örgütlenmesi için yeterli olacaktır.

Bakunin ve Devrimci İşçi Hareketi

Bakunin'in 1866'da yazdığı *Devrimcinin El Kitabı* ve 1868'de *Enternasyonal'e* katılmadan önceki tüm diğer çalışmaları, sanayi proletaryasının özgün sorunlarına değinmiyordu. *Enternasyonal'in* kurulduğu 1864'te, işçi hareketi henüz emekleme dönemindeydi ve Bakunin'in 1867'ye kadar yaşadığı İtalya'da bu hareket hemen hemen hiç yoktu. *Enternasyonal* çok yavaş geliyordu, öyle ki, ancak 1868'den sonra potansiyel bir devrimci güç olabilmişti. *Enternasyonal'in*

Lozan Kongresi'ne katılan 64 delegenin 26'sı aynı zamanda, Enternasyonal'in kongresine ara verilmesinden hemen sonra, Barış ve Özgürlük Birliği'nin oturum halinde olan Cenevre Kongresi'ne de katılmıştı. Bakunin işte o sırada, en etkin üyeleriyle tanışarak, Enternasyonal'in devrimci potansiyelinin farkına varmıştı. Bakunin'in Enternasyonal'e girişi, onun devrimci kariyerinde ve modern anarşist hareketin tarihinde bir dönüm noktası oldu. Devrimcinin El Kitabı'nda ve "Federalizm, Sosyalizm, Anti-Teolojizm"de formüle ettiği düşünceleri, Avrupa proletaryasının yüz yüze olduğu somut pratik sorunlara uyguladı.

Birkaç Avrupa ülkesinde, Orta ve Güney Amerika'da, bir ölçüde ABD'de ve iç savaş (1936-39) döneminde İspanya'da gelişen devrimci sendikalist işçi hareketleri, yönelimlerini Enternasyonal'in liberter seksiyonlarından almışlardı. Profesör Paul Brissenden, IWW'nun yayın organı olan Industrial Worker'ın 18 Haziran 1910 tarihli sayısından yaptığı alıntıyla bu noktaya değinir:

Modern devrimci sendikacılık düşüncesinin kökenini Enternasyonal'e dayandırmak zorundayız.... Ünlü anarşist Mihail Bakunin tarafından Enternasyonal'e önerilen düşüncelerin çoğu, IWW'nun yirminci yüzyıldaki sloganlarıyla aynıydı.⁽¹⁶⁾

Aynı zamanda "Anarko-Sendikalizm" olarak da adlandırılan devrimci sendikalizmin, Bakunin ve onun Enternasyonal'deki arkadaşları tarafından hazırlanan ilkeleri, elinizdeki kitabın "Enternasyonal'in Politikası", "İttifakın Programı" ve "Enternasyonal ve Marx" bölümlerinde ele alınmaktadır.

Bakunin tarafından verilen, işçilerin "içgüdüsel olarak sosyalist" ve "sosyalizmi bilmeyen sosyalistler" oldukları ve acil ekonomik gelişmeleri için kendi patronlarına karşı verdikleri mücadelede birleştikleri andan itibaren işçilerin otomatikman devrimci olacakları biçimindeki nadir beyanatlar, onun bu konularla ilgili görüşlerini tam olarak yansıtmaz. Böylesi abartılı iddialar, deneyimsiz işçilere yapılan propagandada veya burjuva sınıf-işbirlikçilerine ya da parlamenter politik eylemi savunan Marksistler'e karşı sürdürülen tartışmanın sıcaklığı içinde ileri sürülmüştü. Tüm kanıtlar, Bakunin'in asıl kasdettiği şeyin, işçileri sos-

yalist devrimci düşüncelere açık hale getiren ekonomik koşullar olduğunu göstermektedir. "Sosyalist düşüncelerin teorik propagandası" der Bakunin, "aynı zamanda kitleleri toplumsal devrime hazırlamak için de gereklidir." Bu düşüncelerin tohumları, ortak bir program -ki bu durumda Bakunin'in "İttifak"-ı temelinde birleşen bilinçli, fedakâr devrimciler tarafından serpilmelidir. Bakunin Enternasyonal ile İttifak arasındaki ilişkiyi şöyle tanımlar:

İttifak, Enternasyonal'in zorunlu tamamlayıcısıdır. Aynı nihai hedefe sahip olmalarına rağmen, Enternasyonal ve İttifak farklı işlevlere sahiptir. Enternasyonal, milliyetlerinden, ulusal sınırlarından veya dini ve politik inançlarından bağımsız olarak, işçi kitlelerini, milyonlarca işçiyi, tek bir sıkı yapı içinde birleştirmeye çalışır; İttifak ise, bu kitlelere gerçek bir devrimci yönelim kazandırmak için çabalar. Her ikisinin, hiçbir şekilde birbirine karşıt olmayan programları, yalnızca devrimci gelişmelerinin düzeyi bakımından farklılık arzeder. Enternasyonal özünde, ama yalnızca özünde, İttifak'ın tüm programını içerir. İttifak'ın programı, Enternasyonal'in en bütünlüklü açılımını temsil eder.⁽¹⁷⁾

Bakunin ile Enternasyonal'in anti-otoriter üyelerinin, "kolektivist" mi yoksa çeşitli biçimlerde adlandırıldıkları gibi "anti-otoriter komünistler", "federalist komünistler" veya "komünist anarşistler" mi oldukları noktasında büyük bir karışıklık söz konusu. Bu sorun, 24 Ağustos 1909 tarihinde yazdığı ve şimdiye kadar yayınlanmayan bir mektupta, James Guillaume tarafından aydınlığa kavuşturulmaktadır. Bu mektubun bir kopyası kısa bir süre önce, anarşist tarihçi Vladimir Muñoz tarafından, Uruguay-Montevideo'dan elinizdeki kitabın editörüne gönderildi. Aşağıdaki alıntıları bu mektuptan aktarıyoruz:

Başlangıçta [Enternasyonal'in 1868 Kongresi'nde] "kolektivistler" kavramı, kolektif mülkiyet taraftarlarını tamamlıyordu; bireysel mülkiyet taraftarlarına karşı, madenlere, toprağa, haberleşmeye, ulaşım, makinalara vb. kolektif bir şekilde sahip olunmasını ilan eden herkesi tanımlıyordu... Basel Kongresi'nde (1869), kolektif mülkiyet taraftarları, iki karşıt fraksiyona bölündüler. Kolektif mülkiyetin devlet tarafından sahiplenilmesini savunanlar, "devletçi" ya da "otoriter komünistler"

olarak adlandırıldılar. Kolektif mülkiyetin doğrudan işçi birlikleri tarafından sahiplenilmesini savunanlar ise, "anti-otoriter komünistler" veya "komünist federalistler" ya da "komünist anarşistler" olarak adlandırıldılar. Otoriterlerden ayırt edilebilmek ve karışıklığı önlemek amacıyla, anti-otoriterler kendilerini "kolektivistler" olarak adlandırdılar... Proje halindeki anarşist gazete *La Marseillaise*'in editörü olan Varlin, Aralık 1869'da bana şunları yazmıştı: "Bu gazetenin benimseyeceği ilkeler, birkaç ay önce Basel'de düzenlenen Enternasyonal Kongresi'ne katılan delegelerin neredeyse oy birliğiyle onayladıkları ilkelerle aynı olacaktır; kolektivizm ya da otoriter olmayan komünizm." Bir önceki yıl, Barış ve Özgürlük Birliği'nin 1868 Kongresi'nde, Bakunin kendisine "kolektivist" diyerek şunu belirtmişti; "Ben toplumun ve kolektifin veya toplumsal mülkiyetin, herhangi bir otoriter yöntemle yukarıdan aşağıya doğru değil, özgür birlikler aracılığıyla aşağıdan yukarıya doğru örgütlenmesini istiyorum. Bu anlamda ben bir kolektivistim."

Kolektif emek ürünlerinin dağıtımı konusunda ise şunları yazmıştım: "... İşçi bir kez üretim araçlarına sahip oldu mu, geri kalan her şey ikincil önemdedir. Kolektif emek ürünlerinin nasıl eşit bir şekilde paylaşılacağı, her grubun kararına bırakılmalıdır..." Kolektifler, üretim araçları ortak mülkiyet olduklarında, çalışmanın toplumsal bir eylem olacağını ve bu yüzden ürünlerin toplumsal ürünler olacağını çok iyi biliyorlardı. Bakunin 1871'de şöyle yazmıştı: "Yalnızca kolektif emek, refahı yaratır. Kolektif refaha kolektif bir şekilde sahip olunmalıdır..." Daha önce yazdığım "Yeni Toplumsal Düzenin İnşası Üzerine" isimli çalışmamda, kolektivist bir toplumda, makinalar üretimi üç katına çıkardıklarında, malların tüketicilere satılmayıp, onların ihtiyaçlarına göre dağıtılacağını belirtmiştim... Tüm bu yazılanlar ve rahatlıkla sağlayabileceğim diğer alıntılar, kolektivist enternasyonalistlerin "herkese emeğinin ürünlerine göre" ilkesini asla kabul etmediklerini açık ve net bir şekilde göstermektedir.

Guillaume, kolektivizm ile devlet karşıtı komünizm arasında ilkesel olarak herhangi bir farklılık görmemişti. Kolektivistler gerçek bir komünizmin hemen hayata geçirilemeyeceğini anlamışlardı. Çünkü onlar, bizzat işçilerin, psikolojik ve ekonomik engelleri aştıkça, komünizmi adım adım hayata geçireceklerine inanıyorlardı.

1869

Enternasyonal'in Politikası

Enternasyonal'in Politikası⁽¹⁸⁾ Bakunin tarafından 7-28 Ağustos 1869 tarihinde, *Enternasyonal'in Fransızca konuşulan Roman Federasyonu'nun yayın organı L'Égalité* için yazılan dört makaleden oluşmaktadır. O dönemin kavrayışlı işçileri için uygun olan bir halk dili tarzında yazılmıştır.

Bakunin bu çalışmasına, sade bir dille Enternasyonal'in temel ilkelerini özetlemekle başlar, ardından burjuvazinin doğasını ve onun Enternasyonal ile olan ilişkisini tartışır, parlamentarizmi ve acil sorunları ele alarak devam eder. Bakunin'in, işçi sınıfı politikacıları, burjuvalaşmış işçiler ve genel olarak burjuvazinin kendisi üzerine yaptığı akıllıca saptamalar hâlâ da son derece inandırıcıdır. Ortaya attığı pratik öneriler, onun ortalama işçinin dünyasını ne kadar iyi anladığını göstermektedir.

Bakunin'in "Haziran günleri" ve "Aralık günleri" ile ilgili göndermeleri bazı açıklamaları gerektiriyor. 1848 Devrimi, Parisli işçilerin 24 Şubat'ta başkaldırmalarıyla başlamıştı. Hükümet düştüğünde, Kral Louis Philippe tahttan çekilerek İngiltere'ye kaçtı. İkinci Cumhuriyet o zaman ilan edilmişti. İşsizler için önerilen Ulusal Atölyeler programı (Franklin Roosevelt'in WPA programının benzeri) başarısız olduğunda, açlıktan kırılan yüz binlerce Parisli işçinin yeniden ayaklanması, cumhuriyetçi Ulusal Asamble'nin diktatoryal yetkilerle donattığı General Cavaignac tarafından bozguna uğratıldı. 22 ve 24 Haziran tarihleri arasında yaşanan bu büyük katliam "Haziran günleri" olarak bilinir. "Aralık günleri" ise, -sonradan İmparator III. Napolyon olan- Louis Napolyon'un iktidara gelmesini ifade eder. Köylülerin ve diğer gerici sınıfların desteğiyle Louis Napolyon, 10 Aralık'ta yapılan

ulusal halk oylamasında, Fransa başkanlığına seçilmişti. Napolyon, radikalleri, liberal demokratları ve cumhuriyetçi muhalefeti sürgüne yollamış ya da hapse atmış ve Bakunin'in söz ettiği "Sezarcılığın ve militarizmin saltanatı"nı kurmuştu.

• • •

- I -

Enternasyonal yeni bir üyeyi kabul ederken, onun bir ateist mi yoksa bir inanan mı olduğunu ve herhangi bir politik partinin taraftarı olup olmadığını sormaz. Yalnızca şunu sorar: Sen bir işçi misin, veya eğer işçi değilsen, işçilerin davasının ilkeleriyle bağdaşmayan tüm diğer davaları dışlayıp samimi bir şekilde bu davayı sahiplenmeyi istiyor musun ve de bunu yapacak mısın?

Uygarlığı var eden, burjuvazinin sahip olduğu özgürlüğü sağlayan ve dünyadaki refahın biricik yaratıcıları olan işçilerin bizzat yoksulluğa, cehalete ve köleliğe mahkûm edildiklerini görüyor musun? İşçilerin günümüzde katlanmak zorunda oldukları tüm kötülüklerin ana kaynağının yoksulluk olduğunu ve dünyadaki işçilerin büyük bir çoğunluğunun yazgısı olan bu yoksulluğun, toplumun mevcut ekonomik düzeninin ve her şeyden önce de, emeğin sermaye ve burjuvazi tarafından boyunduruk altına alınmasının zorunlu bir sonucu olduğunu anlıyor musun?

Proletarya ile burjuvazi arasında, her ikisinin ekonomik konumlarının zorunlu bir sonucu olan uzlaştırılmaz bir karşıtlık olduğunu anlıyor musun? Burjuva sınıfının servetinin, işçilerin refahı ve özgürlüğüyle bağdaşmadığını, çünkü bu aşırı servetin ancak, emeğin sömürsü ve köleleştirilmesiyle elde edilebileceğini ve bu nedenle, işçilerin refahının ve onurunun, burjuvazinin bir sınıf olarak ortadan kaldırılmasını gerektirdiğini anlıyor musun?.. Ne kadar zeki ve güçlü olursa olsun, hiçbir işçinin, burjuvazinin iyi örgütlenen iktidarına, tüm devletler tarafından güçlendirilen iktidarına karşı, tek başına savaşılamayacağını anlıyor musun?

Tüm ayrıcalıklı sınıfların, tüm kapitalistlerin, tüm devletlerin korkunç koalisyonu karşısında, yerel veya ulusal ölçekte hatta Avrupa'nın en büyük ulusları arasında bile olsa, yalıtılmış tek bir işçi birliğinin, asla zafere ulaşamayacağını ve bu koalisyon karşısında, zaferin ancak tüm ulusal ve uluslararası birliklerin, büyük Uluslararası İşçi Birliği'nden başka bir şey olmayan tek bir evrensel birliğe dönüştürülmesiyle elde edilebileceğini anlıyor musun?

Eğer tüm bunları eksiksiz bir şekilde anlıyorsan ve eğer gerçekten istiyorsan, o zaman ulusal sadakatinden, dini inançlarından bağımsız olarak bize gel, kapımız sana açıktır. Ama önce şu konularla ilgili olarak bize güvence vermelisin:

- a) politik ve dinsel inançlarının yanı sıra, kişisel ve ailevi çıkarlarını, birliğimizin üstün çıkarlarının gerisinde tutman; emeğin sermayeye karşı ve işçilerin burjuvaziye karşı yürüteceği ekonomik mücadelenin gerisinde tutman.
- b) kişisel kazanımların uğruna burjuvaziye asla uzlaşmam.
- c) tabanı küçümseyerek asla kendi kibirliliğini tatmin etmemen. Eğer böyle yaparsan, bir burjuva ve proletarya düşmanı olarak değerlendirileceksin, çünkü, burjuvazi kolektiviteden sakınır, proleter ise, çalışan ve kapitalizm tarafından sömürülen herkesin dayanışması için uğraşır.
- d) her zaman emeğin dayanışmasına sadık kalman. Bu dayanışmaya yapılacak en küçük bir ihanet, Enternasyonal tarafından, bir işçinin işleyebileceği en büyük suç olarak değerlendirilecektir; kısacası, genel tüzüğümüzü tamamen ve şartsız olarak kabul etmelisin ve yaşamının tüm etkinlikleri boyunca bu tüzüğe uyacağına söz vermelisin.

Programdan her türlü dinsel ve ulusal sorunu elemekle, Enternasyonal'in kurucularının büyük bir bilgelik sergilediklerine inanıyoruz. Varlıkları kesin olan din karşıtı ve ulusal inançlarını programa enjekte etmekten kasten sakınmışlardır, çünkü onların esas amacı uygar dünyanın ezilen

ve sömürülen işçilerini ortak bir çaba etrafında birleştirmekti. Zorunlu olarak ortak bir zemin bulmaları ve hâlâ da birçok işçinin zihnini meşgul eden siyasal ve ekonomik sapkınlıklardan bağımsız olarak tüm işçiler tarafından kabul edilebilir bir dizi temel ilkeyi formüle etmeleri gerekiyordu.

Herhangi bir grubun veya partinin, din karşıtı ve politik programının Enternasyonal'in programına dahil edilmesi, Avrupa işçilerini birleştirmesi şöyle dursun, onları şu anda olduklarından çok daha fazla bölecekti... İşçilerin cahilliğinden faydalanan papazlar, hükümetler ve en solcu olanları da dahil olmak üzere tüm burjuva partileri, işçilerin beyinlerini yıkayıp kendi gerçek çıkarları dururken gönüllü olarak ayrıcalıklı sınıflara hizmet etmelerini sağlamaktan başka bir işe yaramayan her türlü yanlış düşünceyi işçilere aşulamakta başarılı olmuşlardır.

Üstelik, farklı ülkelerdeki işçi kitlelerinin, endüstriyel, siyasal ve ahlâki gelişim düzeyleri arasındaki fark, halen de, bir tek politik ve din karşıtı program temelinde birleşmelerine olanak vermeyecek kadar büyüktür. Böyle bir programı üyelik için şart koşturmak, evrensel bir birlik örgütlemek anlamına değil, bir tarikat kurmak anlamına gelecekti. Böyle bir girişim Enternasyonal'i daha başlangıçta mahvedecekti.

Bununla birlikte, tüm siyasal eğilimlerin, en azından resmi olarak ve *yalnızca resmi olarak* elenmesinin bir başka önemli nedeni daha vardır. Bugüne kadar, hiçbir zaman gerçek bir halk politikası olmadı, ki biz "halk" derken alt sınıfları, "ayaktakımını", zorlu çalışması dünyayı ayakta tutan en yoksul işçileri kastediyoruz. Bugüne kadar var olan biricik politika, sonu gelmez üstünlük mücadelesinde birbirlerini devirip birbirlerinin yerine geçmek için işçilerin fiziksel yığılmasını kullanan ayrıcalıklı sınıfların politikası oldu. Halk ise, en azından bu politik değişikliklerden biriyle... yüzlerce yıllık yoksulluğunun ve köleliğinin sona ereceğini boşu boşuna umarak, desteğini bir taraftan çekip diğer tarafa sunup durdu. Büyük Fransız Devrimi bile halkın konumunu esaslı bir şekilde değiştirmede. Yalnızca yerine burjuvazi geçirmek üzere, soylular sınıfını ortadan kaldırdı.

Artık halka *serf* denilmemektedir. Halkın, özgür olarak doğan vatandaşların tüm yasal haklarına sahip olan insanlar olduğu ilan edilmektedir; ama halk fiilen yoksulluktan mustarip olan serfler olarak kalmaya devam ediyor.

İster tutucu ister liberal olsun, hatta devrimci olduğunu iddia eden politika olsun, işçi kitleleri burjuva politikasına araç olarak hizmet etmeye devam ettikleri sürece hep köle kalacaklardır. Çünkü, etiketi ve rengi nasıl olursa olsun, burjuva politikasının bir tek amacı vardır; burjuvazinin egemenliğini sürdürmek, *ki bu egemenlik, proletaryanın köleliği anlamına gelmektedir.*

Enternasyonal ne yapacaktı? İşçi kitlelerini tüm burjuva politikalarından uzaklaştırmak ve burjuvazinin politik programlarını kendi programından uzak tutmak zorundaydı. Enternasyonal ilk örgütlendiği zaman, Enternasyonal'e en fazla baskı yapan kurumlar, Kilise, monarşi, aristokrasi ve burjuvaziydi. Burjuvazi, özellikle de liberal burjuvazi, Enternasyonal'e karşı, diğer kurumlara göre çok daha ılımlıydı, ancak burjuvazinin bu kesimi de kitlelerin sömürülmesiyle ayakta duruyordu ve onun da tek amacı, sömürüyü yaygınlaştırmak üzere rakipleriyle savaşıyordu. Enternasyonal'in öncelikle üzerinde duracağı zemini temizlemesi gerekiyordu. Kurtuluş söz konusu olduğunda, her türlü politika, gerici unsurlar tarafından belirlendiği için, Enternasyonal'in öncelikle kendisini bir bütün olarak politikadan arındırması ve ardından da, burjuva toplumsal düzenin yıkıntıları üzerinde Enternasyonal'in yeni politikasını oluşturması gerekiyordu. [*L'Égalité*, 7 Ağustos 1869.]

- II -

İşte bu nedenlerden ötürü, Enternasyonal'in kurucuları, örgütü, işçilerin kapitalist sömürüye karşı yürütecekleri ekonomik mücadele temelinde inşa ettiler. Enternasyonal'in kurucuları şöyle bir mantıktan hareket ediyorlardı; davalarının haklılığından ve sayısal üstünlüklerinden aldıkları güvenle işçiler, bir kez işveren sınıfına karşı verilen mücadelede kendi işçi arkadaşlarıyla birleştiler mi, olayların seyri

ve mücadelenin yaygınlaşması, onlara Enternasyonal'in tüm politik, sosyalist ve felsefi ilkelerini yeniden düzenlemeyi dayatacaktı ki bu ilkeler işçilerin kendi tecrübelerinin ve özelemlerinin en gerçekçi ifadesidir.

Toplumsal ve siyasal açıdan bakıldığında, bu ilkelerin kaçınılmaz sonuçları, tüm bölgesel devletlerin ortadan kaldırılması ve onların yıkıntıları üzerinde, tüm ulusal ve üretici grupların büyük uluslararası konfederasyonunun yükselmesi olacaktı. Felsefi açıdan bu durum, insanlığın mutluluğundan, eşitliğinden, özgürlüğünden ve adaletinden başka bir anlama gelmez. Ve bu düşünceler, tüm dinsel fantazileri ve cennete ilişkin boş düşleri gereksiz hale getirecek bir yönelim içine gireceklerdi...

Ancak bu iki nihai hedefi, zamansız bir şekilde zihinleri ahlâk dışı doktrinlerle, devletin ve papazlığın propagandasıyla zehirlenen cahil işçilere duyurmak, kesinlikle onları şoke ederek geri çekilmelerine neden olacaktı... Bu amaçların aslında onların çıkarlarının en gerçekçi ifadesi olduğunu, bu hedefler uğruna verilen mücadelenin onların en erişilmez isteklerinin gerçekleşmesine yol açacağını ve özellikle de, bu düşünceleri reddetmelerine neden olan o dinsel ve politik önyargıların, aslında doğrudan onların bitmez tükenmez yoksulluğundan ve köleliğinden kaynaklandığını akıllarından bile geçirmeyeceklerdir.

Ayrıcalıklı sınıfların önyargılarını dikkatli bir şekilde ayı tutmak gerekiyor. Burjuvazinin önyargıları özellikle kendi sınıfsal çıkarlarını esas alırken, kitlelerin önyargıları... kendi çıkarlarının önünde birer engeldir. Halk ister, ama bilmez. Burjuvazi bilir, ama istemez. Bu ikisinden hangisi daha çaresizdir; elbette burjuvazi.

Genel bir kural: Ancak, içgüdülerinin erdeminden ve sefil koşullarından hareket ederek değişim ihtiyacını hissedenleri ikna edebilirsiniz, herhangi bir değişim ihtiyacı hissetmeyenleri ise asla ikna edemezsiniz. İçinde bulundukları dayanılmaz koşullardan kurtulmayı arzulayan, ama sosyal, entelektüel ve ahlâki alışkanlıklarının doğası gereği, sizin düşüncelerinize taban tabana zıt olan düşüncelere yapışanları da asla ikna edemezsiniz.

Para delisi bir asilzadeyi veya tek amacı soylular sınıfına yükselmek olan bir burjuvayı veya bir burjuva olmak için yanıp tutuşan bir işçiyi asla sosyalizme kazanamazsınız. Ne de, entelektüel bir züppeyi veya birkaç kitabı yarım yamalak bir şekilde sindirdikten sonra bilimsel bilgisiyle böbürlenen nevi şahsına münhasır bir "bilgini" kazanabilirsiniz. Böyle kişiler, eğitimsiz kitlelere sınırsız bir küçümseme ve ukalalıkla yaklaşırlar ve yeni bir egemen kast oluşturmakla yükümlü olduklarını sanırlar.

Hiçbir muhakeme ve ajitasyon biçimi, bu ahlâki talihsizleri dönüştürmeyi başaramaz. Böylelerinin direnişini kırabilecek tek etkili yöntem *eylemdir*; ayrıcalıklı mevkilere, sömürüye ve hakimiyete giden tüm yolları kapatmak. Yalnızca, her türlü eşitsizliği silip süpürerek ortadan kaldıran toplumsal devrim, onları ahlâklı kılacak mutluluklarını eşitlikte ve dayanışmada arama noktasına getirebilir.

Ciddi işçiler söz konusu olduğunda, durum farklıdır. Ciddi işçiler derken, çalışmanın ağır yükü altında iki büküm olanları kast ediyorum; hayatta hiçbir zaman (olağanüstü koşullar hariç) daha iyi bir noktaya gelmeyi ummalarına neden olacak kadar sallantılı bir konumda olanları kast ediyorum... İşçi olmaktan çıkıp daha yüksek bir tabakaya katılma imkânına sahip olmalarına rağmen, yine de acı çekmeyi ve işçi arkadaşlarıyla birlikte burjuvaziye karşı mücadele etmeyi tercih eden tüm o cömert ve harika işçiler de bu kategoriye girer. Böylesi işçilerin dönüştürülmeleri gerekmez; onlar daha şimdiden gerçek sosyalistlerdir.

Gündelik ağır çalışmadan dolayı bitkin düşen muazzam büyüklükteki işçi kitleleri sefil ve cahildir. Bu kitle, tüm siyasal ve toplumsal önyargılarına rağmen, yine de *farkında olmadan* sosyalisttir. Bulunduğu sosyal konumdan dolayı, bu kitle, tüm bilimsel ve burjuva sosyalistlerden çok daha gerçek bir biçimde sosyalisttir. Bilimsel ve burjuva sosyalistler yalnızca entelektüel olarak sosyalistken, bu kitle, varlık nedenlerinden ve içinde bulunduğu maddi koşulların yarattığı erdemden dolayı sosyalisttir. Gerçek yaşamda maddi gereklilikler, her zaman her yerde var olmanın ifadesi ve yaşamdaki başarılı gelişmelerin yansıması olan, ama asla

yaşamın hayati ilkesi olmayan entelektüel gerekliliklerden çok daha büyük bir güç ortaya çıkarırlar...

İşçilerin yoksun olduğu şey, bir gerçeklik anlayışı veya sosyalist özlemler değildir, sadece sosyalist düşüncedir. Yüreğinin derinliklerinde, her işçi, bir özgürlük ortamında çalışmayı ve yaşamayı isteyen her insan için adalet ve eşitlik temelinde kurulmuş eksiksiz bir yaşamı, maddi refahı ve entelektüel gelişmeyi arzular. Açıkçası böyle bir ideal, emekçi kitlelerin sindirilerek sömürülmeleri pahasına ayakta duran mevcut toplumsal sistem içinde gerçekleştirilemez. Kurtuluşuna ancak mevcut toplumsal düzenin yıkılmasıyla ulaşacağı için, kararlı her işçi potansiyel bir devrimci sosyalisttir.

Sosyalist düşüncenin tohumları, her ciddi işçinin bilinç altına ekilmiştir. Sosyalist hedef, işçiyi isteklerinin farkına varırmaktır, onun içsel özlemlerine tercümanlık edecek bir bilinçlenmeyi ona kazandırmaktır. İşçilerin bilinci bir kez içgüdüsel olarak hissettikleri şeylerle aynı düzeye çıkarıldığında, iradeleri son derece güçlenecek ve güçleri karşısında hiçbir şey ayakta duramayacaktır. Cahilliğin, dinsel ve siyasal önyargıların... kitleler arasındaki bu bilinçlenmeyi yavaşlattığı herkesçe kabul edilen bir gerçektir. Peki bu cahillik nasıl giderilecektir? Bu önyargıların kökü nasıl kazınabilir? Eğitimle mi? Yoksa propagandayla mı?

Propaganda ve eğitim, mükemmel ama yetersiz araçlardır. Ağır çalışma koşulları ve günlük kaygılar altında iki büküm olan kuşatılmış işçi, eğitime dikkatini veremez. Ayrıca bu propagandayı kim yapacaktır? Burjuva ortamlarından daha yeni çıkan bir avuç sosyalist mi? Şüphesiz bu tür sosyalistler fedakârdır ve değerli güdülerden esinlenirler, ancak sayıları, kitlelere yeterince propaganda yapmaya elverişli olmayacak kadar azdır.

Üstelik işçiler, tamamen farklı ve karşıt bir geçmişten gelen entelektüellerin güçlü propagandasına en yoğun şekilde maruz kalacaklardır. Enternasyonal'in tüzüğünün girişinde şu belirtilmiştir: "İşçilerin kurtuluşu kendi ellerindedir." Bu tamamen doğrudur. Büyük birliğimizin temel ilkesi budur. Ancak işçiler teori hakkında çok az şey bilirler

ve bu ilkelerin anlamını kavrayacak durumda değildir. İşçilerin teorii öğrenmelerinin tek yolu pratiktir; *pratik eylem aracılığıyla kurtulmak*. Bu ilke, *sendikalar ve direniş hatları* [grev fonları] aracılığıyla patronlarına karşı verecekleri mücadelede tüm işçilerin eksiksiz bir şekilde dayanışmalarını gerektirir. [L'Égalité, 14 Ağustos 1869.]

- III -

Eğer Enternasyonal, daha başlangıçtan itibaren, üye olan işçilerin her türlü dinsel ve politik düşüncesini hoşgörmüşse, bu, Enternasyonal'in herhangi bir şekilde bu düşüncelere karşı kayıtsız olmasından kaynaklanmamıştır. Daha önce de gösterdiğim gibi, kayıtsız kalamazdı, çünkü, üyelerin sahip oldukları her türlü gerici düşünce, Enternasyonal'in temel ilkeleriyle birlikte varlığını da bir bütün olarak balatalayacaktı.

Tekrarlıyorum, Enternasyonal'in kurucuları, bu hoşgörülü politikayı uygulamakla, son derece akıllıca hareket etmişlerdir. Bizzat mücadeleye katılan bir işçinin zorunlu olarak, gericilik ile... kendi yüce özlemleri arasında önüne geçilemeyen bir karşıtlık bulunduğunu kavrayacağını ve bunu gördükten sonra kendisini açıkça devrimci sosyalist olarak ilan edeceğini hesaplamışlardı.

Burjuvazinin durumu böyle değildir. Burjuvazinin tüm çıkarları, toplumun ekonomik dönüşümünün karşısındadır. Ve burjuvazinin düşüncesi aynı zamanda da bu dönüşüme karşıysa, o zaman burjuvazinin bu kesimi gericidir, ya da günümüzde çok moda olan bir terimi kullanırsak, "ılımlıdır"; hep gerici olarak kalacaktır ve onu Enternasyonal'in dışında tutmak gerekir. Bir işçi, Enternasyonal'e üye olmak isteyen bir burjuvayı, onun burjuva dünyasıyla sürdürdüğü ilişkilerden tanıyabilir. Ortaya çıkıp işçi hareketlerine duydukları nefreti ifade etme cesaretine sahip olan burjuva kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin büyük bir çoğunluğu, en azından kararlı ve samimi düşmanlardır ve Enternasyonal için, ikiyüzlülerden daha az tehlikelidir.

Ancak pek de dürüst veya cesur olmayan bir başka burju-

va sosyalist türü vardır. Toplumsal tasfiyenin (otoriter sömürücü kurumların ortadan kaldırılmasının) düşmanı olan bu kişiler, tüm gerici burjuvaziye severler, proletaryanın köleliğinden sorumlu olan kurumları savunurlar ve buna rağmen hâlâ da işçi sınıfının kurtuluşunun havariliğine soyunurlar.

Barış ve Özgürlük Birliği'ni kuran radikal ve liberal burjuva sosyalistler bu kategoriye girerler. Kuruluşunun ilk yılında, 1867'de, Birlik, büyük bir dehşetle sosyalizmi reddetmişti. Geçen yıl, 1868'deki Bern Kongresi'nde, ekonomik eşitliği tekrar ezici bir çoğunlukla reddettiler. Şimdi, 1869'da, birliğin yok olmak üzere olduğunu gördüklerinden ve ölümü biraz daha ertelemek istediklerinden toplumsal sorunla ilgilenmeleri gerektiğini nihayet anladılar. Artık kendilerine "sosyalist" diyorlar ama burjuva sosyalistlerdir, çünkü tüm toplumsal sorunları *toplumsal eşitlik* temelinde çözeceklerdir. Hem sermaye ve toprak kiralaraından elde edilen kârları korumak istiyorlar hem de işçilerin kurtuluşu için çağrıda bulunuyorlar.

Böylesine umutsuz ve gülünç bir görevi üstlenmelerini gerektiren şey nedir? Burjuvazinin büyük bir çoğunluğu, proletaryaya duyduğu korkudan dolayı 1848 Devrimi'nde bizzat kendisinin yarattığı Sezarçılığın ve militarizmin saltanatından artık bıkip usanmıştır. Bu *Ulusal Asamble*'nin, koro halinde, burjuva tutucuların bu azgın sürüsünü, liberralleri ve radikalleri tanımlayıp teşhir etme cesareti gösteren tek kişi olan ünlü ve kahraman sosyalist Proudhon'u lanetlediği, Aralık Günlerinin habercisi olan Haziran Günlərini anımsamanız yeterlidir; Proudhon'a çamur atanların arasında olup hâlâ da yaşayan ve bugün herkesten çok daha militan olanlar ile devrimci vaftizlerini Aralık Günlərinin arifesinde aldıklarından beri özgürlüğün şehitleri olanları da unutmamalıyız. Fakat bu onur verici istisnaların önüne geçemeyen burjuvazi bir bütün olarak, radikal burjuvazi de dahil, icraatlarından mustarip olduğu Sezarçılığ ve militarizmi bizzat kendisi yaratmıştır. Burjuvazi bu unsurları işçi sınıfına karşı kullandıktan sonra, şimdi bunlardan kurtulmak istiyor. Neden? Çünkü bu rejim burjuvaziye rezil ederek onun

çıkarlarına tecavüz etti. *O zamanlar*, bu rejimi değiştirecek kadar cesur ve güçlüydü. *Şimdi* korkak, güçsüz ve zayıftır.

Yardım yalnızca işçi sınıfından gelebilir. Ancak işçi sınıfı nasıl kazanılacak? Özgürlük ve eşitlik vaatleriyle mi? Bu vaatler artık işçi sınıfını harekete geçirmeyecektir. İşçiler, bu hoş sözlerin, ekonomik köleliğin eskisinden daha az katı olmamak üzere devam etmesinden başka bir anlama gelmediğini acı tecrübelerle öğrendi. Bu milyonlarca ücretli işçinin yüreğine dokunabilmeniz için, onlara ekonomik kurtuluştan söz etmelisiniz. Bugün, ekonomik özgürlüğün tüm diğer özgürlüklerinin temeli olduğunu anlamayan işçi yoktur. Bu durumu göz önüne alarak burjuvazinin bugün işçilere, toplumun ekonomik reformlarından söz etmesi gerekiyor.

Barış ve Özgürlük Birliği'nin burjuva üyeleri birbirlerine şöyle diyorlar:

Pekâlâ, bizler de kendimize sosyalist demeliyiz. Burjuvazinin uygarlığına ve ulvi gücüne, özel ve kahtsal mülkiyete, sermaye ve büyük toprak sahiplerinin çıkarlarına, kısacası burjuvazinin her şeyine her zaman saygı duymaları koşuluyla, işçilere toplumsal ve ekonomik reformlar vaat etmeliyiz. Onları, yalnızca bu koşullar altında egemenliğimizin güvence de olacağına (garip görünse de) ve böylece onların da kurtulacağına inandırmanın bir yolunu bulmalıyız. Hatta, onları, tüm bu ekonomik ve toplumsal reformların gerçekleştirilmesi için, her şeyden önce, tamamen politik ve onların istedikleri kadar kızıl olan, hatta gerekirse epeyce kelleyi uçuran, ama her zaman titiz bir şekilde mülkiyetin kutsallığına saygı duyan politik bir devrim yapmanın zorunlu olduğuna bile inandırabiliriz; baştan sona Jakobence olan bir devrim; kısaca... duruma hakim olacağız ve sonra da bize göre neye hakları varsa o kadarını onlara vereceğiz.

İşçilerin sahte sosyalisti, burjuva sosyalisti tanıyabilmelerini sağlayan şaşmaz bir gösterge vardır; eğer politik dönüşümün, toplumsal ve ekonomik dönüşümden önce gerçekleştirilmesi gerektiğinden söz ediyorsa; eğer her ikisinin aynı zamanda yapılması gerektiğini reddediyorsa veya politik devrimin ancak tam, acil ve doğrudan bir toplumsal tasfiyeyle başladığında anlamlı olacağı kendisine söylendiğinde omuzlarını silkiyorsa... [*L'Égalité*, 21 Ağustos 1869]

- IV -

Eğer Enternasyonal ilkelerine bağlı kahrırsa, zafere giden biricik yoldan sapamaz; her şeyden önce, burjuva sosyalistlerin iki türünün yarattığı etkiye karşılık vermelidir: Devrimci burjuvazi de dahil olmak üzere, burjuva politikasının savunucularıyla, burjuvaziyle işbirliği içinde olan "pratik adamlar". Enternasyonal'in politikası, girişteki şu sözlerle özetlenmiştir:

... *emeğin sermayenin boyunduruğu altında olması tüm politik, ahlâki ve maddi köleliğin kaynağıdır*, bu yüzden işçilerin ekonomik kurtuluşu, her politik hareketin ikincil plana atılmasını gerektiren büyük bir hedeftir...

Amacı işçilerin acil, doğrudan, *mutlak ve tam* ekonomik kurtuluşu olmayan ve ekonomik eşitlik ilkesini, yani *sermayenin emeğin veya toplumsal tasfiyenin tasarrufuna girmesini* açık seçik bir şekilde ilan etmeyen her politik hareket, burjuva bir harekettir ve bu yüzden böylesi hareketlerin tümü Enternasyonal'den dışlanmalıdır. Burjuva demokratların ve burjuva sosyalistlerin politikası, siyasal özgürlüğün, ekonomik kurtuluş için bir ön koşul olduğu düşüncesi temelinde oluşmuştur. Bu sözlerin tek anlamı olabilir... İşçiler önce politik devrimi yapmak üzere radikal burjuvazi ile ittifakı girmelidir; sonra ise, ekonomik devrimi yapmak üzere eski müttefiklerine karşı savaşmalıdır.

Biz, işçileri tekrar kendi köleliklerine alet ederek yine burjuvazinin sömürüsüne teslim eden ve adeta bir felaket olan bu teoriyi kesinlikle reddediyoruz. Önce politik özgürlüğü elde etmek, yalnızca, toplumsal ve ekonomik ilişkilere en azından "geçici olarak" dokunulmaması anlamına gelebilir. Kısacası, kapitalistlerin zenginliği, işçilerin ise yoksulluğu aynen devam edecektir.

Bize, bir kez elde edildi mi, politik özgürlüğün sonradan *eşitliğin ve ekonomik adaletin* kazanılmasına hizmet edeceği söylenecektir. İşçilerin onu kullanma olanağına sahip olması koşuluyla ve etkin bir şekilde onların tasarrufunda olması koşuluyla, özgürlük, elbette muhteşem ve etkili bir güçtür.

Ancak, eğer bu koşullar yoksa, bu politik özgürlük hep, aleni bir hile, bir aldatmaca olarak kalacaktır. Mevcut ekonomik ve toplumsal koşullar altında, bir işçinin, politik özgürlüğü etkin ve fiili bir şekilde kullanabileceğini düşünmek için, insanın adeta bir hayal dünyasında yaşıyor olması gerekir. İşçi, özgürlüğünü bu şekilde kullanmasını sağlayacak zamandan ve maddi araçlardan yoksundur.

Arzu edilebilecek en radikal devrime politik açıdan bakarsak, 1848 Devrimi'nden sonraki gün Fransa'da ne gördük? Fransız işçiler kesinlikle ne kayıtsız ne de akılsızdılar, fakat evrensel oy hakkına sahip olmalarına rağmen yine de her şeyi burjuva politikacılara bıraktılar. Neden? Çünkü burjuva radikaller, liberaller, muhafazakârlar da dahil olmak üzere, bir gün öncesinin çiçeği burnundaki cumhuriyetçileri ve diğer dönemler -bir kısmı mülkiyet gelirlerinden veya kazançlı konumlarından dolayı, diğer kısmı doğal olarak korudukları ve her zamankinden daha köklü bir şekilde yerleştikleri devlet mevkilerinden dolayı- gizlice işbirliği yapıp entrikalar çevirirken, işçiler politik özgürlüğü gerçek bir özgürlüğe dönüştürecek araçlardan yoksundular...

Tecrübeyle daha da akıllanan işçilerin, seçimler veya hukuki toplantılar için burjuvaları seçmek yerine, kendi safları arasından sade işçileri göndereceklerini farz edelim. Bu durumda ne olacağını biliyor musunuz? Burjuva bir ortama geçiş yapan, tüm burjuva düşünceleri sindiren ve burjuvaların alışkanlıklarını kazanan yeni işçi temsilcileri, işçi ve devlet adamları olmaktan çıkacak ve hatta burjuvaların kendilerinden daha fazla burjuvalaşarak birer burjuvaya dönüşeceklerdir. Çünkü insanlar konumlarını yaratmaz; tersine, konumlar insanlarını yaratır. İşçi burjuvaların, sömürücü burjuvalardan daha egoist olduklarını, Enternasyonal için burjuva sosyalistlerden daha tehlikeli olduklarını, asilzade olan burjuvalardan daha faydasız ve gülünç olduklarını tecrübelerimizden biliyoruz...

Sosyalizmin yakıcı sorununu öncelikle ele almaksızın, burjuvazinin ödünü koparan sözcükleri -toplumsal tasfiye- öncelikle duyurmaksızın işçileri politik özgürlüğü kazanmaya sevk etmek, basitçe şunu söylemek anlamına gelir:

"Politik özgürlüğü bizim için elde edin ki, sonradan onu size karşı kullanabilelim."

Burjuva sosyalistler, *sosyalizmi*, işçileri yakalayacak bir *olta* gibi kullanarak politik özgürlüğü elde etmek üzere işçiler arasında zorlu bir kampanya örgütlemek için nasıl yanıp tutuşuyorlarsa; bulundukları konumun farkında olan, Enternasyonal'in ilkeleriyle netleşen ve bu ilkelerin klavuzluk ettiği işçi kitleleri de, aynı şekilde, kendilerini etkin bir şekilde örgütlemeye başlamalı ve burjuvazinin politikasının yerine kendi politikalarını geçirmek üzere ulusal değil, uluslararası gerçek bir güç oluşturmalıdır; burjuvazinin, cumhuriyetçi kurumlar aracılığıyla eksiksiz politik özgürlüğünü kurumlaştırmak üzere bir devrime ihtiyacı nasıl varsa -ki halk olmaksızın hiçbir devrim başarıya ulaşamaz... aynı şekilde işçi hareketinin de, burjuva bayları kurtarmak üzere kendisini tehlikeye atmaktan vazgeçerek, emeği sömürlere karşı durmadan mücadele eden herkesin kurtuluşu için, bu devrimi sadece halkın zaferine hizmet eden bir devrime dönüştürmesi gerekiyor.

İlkelerine sadık olan Uluslararası İşçi Birliği, işçilerin acil, doğrudan ve tam ekonomik kurtuluşunu ve büyük halk kitlelerinden ekonomik olarak ayrılan burjuvazinin bir sınıf olarak ortadan kaldırılmasını hedeflemeyen hiçbir politik ajitasyonu asla onaylayıp desteklemeyecektir. Enternasyonal, ilk gününden itibaren bayrağında... toplumsal tasfiye yazmayan hiçbir devrimi desteklemeyecektir.

Ancak devrimler, ne bireyler tarafından ne de en güçlü birlikler tarafından uyduruk ve keyfi bir şekilde yapılmaz. Devrimler, her türlü iradeden ve komplodan bağımsız olarak, olayların doğal gücü tarafından gerçekleştirilirler. Önceden öngörülebilirler, yakınlaşmaları zaman zaman hissedilebilir, ancak devrimlerin patlak vermesi asla yapay bir şekilde hızlandırılmaz. Bu gerçeğe inanan bizler şunu soruyoruz: "Peki, bizi herkesin beklediği büyük toplumsal devrimden ayıran, şu ya da bu şekilde uzayan bu ara dönem boyunca Enternasyonal nasıl bir politika izlemelidir?"

Tüm yerel ve ulusal politikaları göz ardı eden Enternasyonal, *tamamen ekonomik bir karakterle* tüm ülkelerde

emeğin ajitasyonunu yaygınlaştırmaya çalışır. Enternasyonal, -iş saatlerinin düşürülmesi, ücretlerin yükseltilmesi gibi- acil hedeflerine ulaşmak için grevlere hazırlanır, grev fonları oluşturur ve işçileri tek örgüt içinde birleştirmeye çalışır.

[Birliğimizi büyütelim. Ama aynı zamanda, tek gücümüz olan dayanışmamızın günden güne güçlenmesi için, birliğimizi sağlamlaştırmayı ve güçlendirmeyi de unutmayalım. Bu dayanışma, eğitimimize, çalışmamıza, yurttaşlık eylemlerimize, kısaca hayatın kendisine daha fazla yansımalıdır. Yaşamlarımızı daha dayanılır hale getirip daha da kolaylaştırmak üzere ortak kurumumuz içinde işbirliği yapalım. Her ne kadar mevcut ekonomik koşullar altında gerçekten ve yeterince bizi özgürleştirmeseler de, yine de ekonominin pratik idaresinde işçileri eğitebildikleri ve geleceğin örgütlenmesinin değerli tohumlarını serpebildikleri ölçüde önemli olan üretici-tüketici kooperatifleri ve karşılıklı kredi derneklerini mümkün olan her yerde kuralım.](19)

Enternasyonal, ilkelerinin propagandasını yapmaya devam edecektir, çünkü işçilerin ve tüm dünyanın kolektif çıkarlarının en saf ifadesi olan bu ilkeler, birliğimizin canı, ruhu ve dinamik gücüdür. Enternasyonal, mahkûm edildiği entelektüel ve ahlâki duruşanlığın içinden çıkan her işçinin, durumunu kavraması, ne istediği, ne yapması gerektiği ve hangi koşullar altında insani haklarını elde edeceğini anlaması noktasında, burjuvazinin duyduğu endişeyi umursamadan bu propagandasını yaygınlaştıracaktır. Enternasyonal'in propagandasını daha da güçlü bir şekilde sürdürmesi gerekecektir, çünkü Enternasyonal'in içinde bile bu ilkelerin küçümsenmesini, boş ve yararsız bir teori olarak hor görülmesini teşvik eden ve işçileri yanıltarak tekrar burjuvazinin ekonomik ve dinsel düzenine geri götürmeye çalışan eğilimlerle karşılaşılıyor.

Enternasyonal yaygınlaşacak ve kendisini güçlü bir şekilde örgütleyecektir; böylece, olayların akışıyla olgunlaşan devrim patlak verdiğinde, ne yapacağını bilen ve bu yüzden halkın özlemleriyle belirlenen bir doğrultuda devrime klavuzluk etme yeteneğinde olan gerçek bir güç hazırda bekleye-

cektir; tarihin sahnesinden ayrılmak üzere olan bu *devletler* dünyasının yerine geçmeye muktedir olan ve tüm ülkelerin işçi birliklerinden oluşan ciddi bir uluslararası örgüt.

Enternasyonal'in politikasının bu eksiksiz yorumunu, genel tüzüğümüzün girişindeki son paragraftan bir alıntı yaparak tamamlıyoruz:

Avrupa'nın sanayileşmiş ülkeleri arasında hayata geçirilen ve yepyeni umutları alevlendiren bu hareket, tekrar eski hatalara düşülmemesi konusunda ciddi bir uyarıda bulunmaktadır. [*L'Égalité*, 28 Ağustos 1869]

NOTLAR

1. Daniel Guérin, *Ni Dieu, Ni Maître*, Paris, 1965, s. 203-15.
2. Age., s. 201-3.
3. H.E. Kaminski, *Bakounine: La Vie d'un Révolutionnaire*, Paris, 1938, s. 213-14.
4. Guérin, *Ni Dieu, Ni Maître*, s. 197-215.
5. Üyelikten çekilme sorunu, Bakunin tarafından *Devrimci El Kitabı*'nda açıklığa kavuşturulmamıştır. Bu konu hakkındaki düşüncelerinin bir kısmını bu paragrafın ilgili yerlerine ekledik. İlk iki

cümle, *Ulusal Bildirge*'den, diğerleri ise, *Enternasyonal Devrimci Kardeşliğin Örgütlenmesi*'nden alınmıştır. Bu iki parça *Devrimci El Kitabı* ile aynı yıl içinde yazılmıştı.

6. Birlikleri kim tanıyacaktı? Bakunin sonraki paragraflarda, Federasyon oluşturmak üzere çeşitli düzeylerde işbirliği yapan her örgütlenmeyi tanımlamaktadır.

7. Bakunin, *Oeuvres*, Paris, Stock, 1895, I. Cilt, s. 14-35.

8. Ünlü İtalyan patriyarkal önderi Giuseppe Mazzini'nin ideal cumhuriyeti, Dante'nin şiirsel gelenekleri doğrultusunda yeniden düzenlenen 1793 Fransız Cumhuriyeti'nden ve antik Roma'nın dünyanın hakimi olduğu eski günlerden kalan hırslı anılardan farklı değildi; Mazzini daha sonra bu idealini yeniden ele alıp düzelterek, yarı rasyonel yarı mistik olan yeni bir teolojiye uyarladı; düşünceleri her zaman ateşli ve hiddetli olan bu ünlü ve hırslı patriyarkal lider, uluslararası adaletin düzeyini yükseltmeye yönelik çabalarına rağmen, ülkesinin görkemini, gücünü, gerçek refahını ve özgürlüğünü her şeyin üstünde tutuyordu; Mazzini her zaman, doğal olarak onun büyük İtalya Devleti önünde engel olan bölgesel özerkliğin amansız bir düşmanı olmuştur. Komünlerin özerkliğinin, güçlü bir şekilde inşa edilen cumhuriyetin sınırsız gücünü dengelemek için yeterli olduğunu iddia eder. Ama yanıltıcı. Hiçbir komün tek başına, bu korkunç merkezileşmeye karşı koyamaz; komün bu merkezileşme altında tamamen yok olacaktır. Bu mücadelede yenilmemek için komünün, ortak direniş amacıyla çevresindeki tüm diğer komünlerle federasyon oluşturması gerekir; yani diğer komünlerle özerk bir bölge oluşturmalıdır. Ayrıca eğer eyaletler (bölgeler) tamamen özerk değillerse, devlet görevlileri tarafından yönetilmeleri gerekecektir. Güçlü bir şekilde örgütlenmiş olan federalizm ile bürokratik bir rejim arasında ortak bir zemin bulunamaz. Buradan çıkan sonuç şudur; Mazzini'nin istediği cumhuriyet, uluslararası adalet ve herkesin özgürlüğü temelinde değil, dışarıya düşman olan bir iktidar temelinde kurulan bürokratik ve askeri bir devlet cumhuriyetidir. 1793'te dehşet verici koşullar altında Fransa'da kurulan komünlere özerklik tanınmıştı, ama bu durum, bu özerk komünlerin Konvansiyon devrimcileri tarafından veya daha ziyade Napolyon'un doğal olarak miras aldığı Paris Komünü'nün despotizmi tarafından yok edilmelerini engelleyemedi. [Bakunin'in notu.]

9. Amerika'da kendilerine "demokrat" diyenlerin, Kuzey'e karşı Güney'in kölecî çıkarlarını destekleyen ve kölelerin özgürleşmesine

karşı çıkan kişiler oldukları iyi bilinen bir olgudur. [Bakunin'in notu.]

10. Burjuva camiasının tüm üyeleri arasında bir dayanışma hattı kuran böylesi bir burjuva eğitim, bu eğitimi alan herkesin, yaptığı işin karşılığını fazlasıyla almasını garantilemektedir. Herhangi bir burjuva tarafından yapılan sıradan bir işe ödenen ücret, en zeki işçiye ödenen ücretin üç veya dört katıdır. [Bakunin'in notu.]

11. Bakunin, *Oeuvres*, Paris, Stock, 1895, I. Cilt, s. 36-59.

12. Bu anlamda, hukuk bilimi, teolojiyle mükemmel bir benzerlik oluşturmaktadır. Bu her iki bilim de aynı noktadan hareket eder; biri, gerçek ama adaletsiz bir noktadan, her şeyi zor ve fetih yoluyla ele geçirme noktasından hareket eder; diğeri ise, kurgusal ve saçma bir olgudan, kutsal tezahürü mutlaklaştırma ilkesinden hareket eder. Bu her iki bilim de, bu saçmalığı ve adaletsizliği temel alıp en katı mantık yolundan giderek, bir yanda teolojik, diğeryanda ise hukuksal bir sistem inşa eder. [Bakunin'in notu.]

13. İkel insanlar arasında bu ilişkiler yoktu, çünkü toplumsal yaşam, insanların bireysel bilincinin ve akli iradesinin uyanışına öncelik yaptığından, bugüne kadar hiçbir insan bireyi, toplum olmaksızın mutlak veya göreceli bir özgürlüğü sahip olmamıştır; bu ilişkiler, tamamen, günümüzün modern devletleri arasındaki ilişkilere benzemektedir. Bu devletlerden her biri, tüm diğer devletleri dışlayarak, kendisine dızensiz ve mutlak bir iktidara sahip olma hakkı tanımakta ve böylece, kendisine tanıdığı ve çıkarlarıyla uyumlu olan bu mutlak hakkı, diğer devletlerle arasındaki ilişkilerin mihenk taşı olarak almaktadır. Bu yaklaşım, tüm devletler arasında, bazen açıktan bazen gizlice yaşanan sürekli bir savaşı doğurmaktadır. [Bakunin'in notu.]

14. Alıntıyı yapan: E.H. Carr; Macmillan, *Michael Bakunin*, Londra, 1937, s. 421.

15. Guérin, *Ni Dieu, Ni Maître*, s.228-31.

16. Paul Brissenden, *The I.W.W.: A Study in American Syndicalism*, New York, Columbia Üniversitesi Basımevi, 1920, s. 36-7.

17. François Muñoz, *Bakounine et la Liberté*, Paris, 1965, s. 195-6.

18. Bakunin, *Politique de l'Internationale*, Paris, Stock, 1911, V. Cilt, s. 169-99.

19. Bu paragraf *Double Strike in Geneva*'dan (1869) alınmış ve Bakunin'in pratik tedbirlerle olan ilgisini daha da aydınlatmak amacıyla buraya eklenmiştir.

III. Bölüm

Fransa-Prusya Savaşı
ve Paris Komünü

1870

Albert Richard'a Mektup

Fransa-Prusya savaşının çıkmasından (19 Temmuz 1870-28 Ocak 1871) ve Bakunin, Richard ve gizli öncü örgüt İttifak'ın diğer üyeleri tarafından komuta edilen ancak ölü doğan 5 Eylül 1870 Lyon ayaklanmasının patlak vermesinden kısa bir süre önce yazılan bu seçki⁽¹⁾, hem isabetli içeriği hem de zamanlaması bakımından, Bakunin'in, "Mevcut Kriz Üzerine Bir Fransız'a Mektuplar" (Eylül 1870) adlı çalışmasının kapsamına girer. "Albert Richard'a Mektup" öncelikle devrimci bir azınlık ile kitleler arasındaki hassas ilişkiyi ele aldığı için önemlidir. Ayrıca, Rus Devrimi'nin doğrultusunu önceden kestirmesi ve Bakunin'in otoriter devrimlere karşı sunduğu alternatifi özetlemesi bakımından da konuyla ilgilidir. Mektup gerekli arka plan bilgileri sağladığından, açıklayıcı yorumlar bu defa metni izleyecektir.

Lyonlu bir Fransız anarşisti olan Albert Richard (1846-1925) İttifak'ın oradaki aktif bir üyesi ve Enternasyonal'in öncü örgütleyicilerindendi. Bakunin, geçici hükümetle yaptığı işbirliği nedeniyle, Richard'ı Lyon ayaklanmasına ihanet etmekle suçlamıştı. Kendisinin de içinde olduğu Mayıs 1871 Paris Komünü'nün düşmesinden sonra Richard, III. Napolyon'un yeniden iktidara gelmesini savunan bir kitapçık yazmıştı. (Lyon ayaklanmasıyla ilgili olarak, bkz. J. Guillaume, "Bir Biyografi Denemesi".)

Birçok tarihçi, Lyon ayaklanmasının yenilgisinden, Bakunin'i ve onun "sorumsuz maceracılığını" sorumlu tutar. Ancak, Karl Marx'ın resmi biyograficisi olan Franz Mehring, Bakunin'in bu ayaklanmadaki tavrını savunur:

Onun başarısız girişimiyle alay etmek [ki, Marx bu anlamda en kötü suçlulardan biriydi] gericiliğe bırakılabilirdi, öte yan-

dan, objektif bir yargıda bulunma kapasitesi anarşizme olan muhalefeti yüzünden tamamen yok olmayan bir Bakunin aleyhtarı şunları yazmıştı:

"Bakunin'in girişimi kesinlikle bunu hak etmediği halde, maalesef sosyal demokrat basından bile alaycı sesler yükseldi. Bakunin'in ve onun taraftarlarının anarşist düşüncelerini paylaşmayanlar, doğal olarak onların temelsiz umutları karşısında eleştirel bir tavır sergilemelidirler, ama bunun dışında, onun Lyon'daki eylemi, Fransız proleteryaşının uyuyan enerjisini uyandırması ve onları eş zamanlı olarak yabancı düşmanlara ve kapitalist sisteme yöneltmesi bakımından son derece cesurca bir girişimdi. Daha sonra Paris Komünü de aynı akıbete uğrayan bir girişimde bulunmuş ve bu girişim Marx tarafından hareketle övülmüştü."...⁽²⁾

• • •

Bana, ikimizin de temel noktalarda hemfikir olduğumuzu söyleyip duruyorsun. Maalesef dostum! Korkarım ki tamamen anlaşmazlık içindeyiz... Artık seni her zamankinden daha fazla, merkezileşmeye ve devrimci devlete inanan biri olarak değerlendirmeliyim, bana gelince, her zamankinden daha fazla her ikisine de karşıyım ve yalnızca her yerde görülmez bir kolektif gücün eşlik edeceği devrimci anarşiye inanıyorum; kabul edeceğim tek diktatörlük budur, çünkü, sadece devrimci anarşi halkın özelemleri ve devrimci hareketin coşkun ve dinamik dürtüleriyle bağdaşabilir.

Senin devrimci stratejin aşağıdaki biçimde özetlenebilir: Devrim Paris'te patlak verir vermez, Paris, Geçici Devrimci Komün'ü örgütler. Lyon, Marsilya, Rouen ve diğer büyük şehirler de aynı anda ayaklanırlar, acilen devrimci delegelerini Paris'e gönderirler ve tüm Fransa için bir tür ulusal asamble veya Kamu Güvenliği için Halk Komitesi kurarlar. Bu komite Fransa çapında devrimi yönetir. Devrimi, eski devletin ortadan kaldırılmasını ve idari, dinsel ve ekonomik sömürücü kurumların toplumsal tasfiyesini yönetir. Bu komite aynı zamanda, mülkiyetin kolektifleştirilmesiyle içerideki ve dışarıdaki gericiliği bastırmak üzere diktatoryal bir güçle donatılmış olan yeni bir devrimci devletin örgütlenmesini de yönetir. Düşüncen budur değil mi?

Bizim düşüncemiz ve planımız tamamen bunun zıddıdır; her şeyden önce, devrim ille de Paris'te başlayacak diye bir zorunluluk yoktur. Pekâlâ diğer eyaletlerde de başlayabilir. Ama hadi devrimin, her zaman olduğu gibi yine Paris'te başladığını farz edelim. Bizim inancımız, Paris'in devrimde yalnızca negatif bir rol oynamasıdır, yani, eski düzenin yıkılmasına önayak olması, ama (Fransa'nın geri kalan bölgelerinde) yeni düzeni örgütlememesi. Eğer Paris'in kendisi başarılı bir ayaklanma gerçekleştirebilirse, o zaman devletin siyasi, hukuki, ekonomik ve idari tasfiyesi ve siyasi veya özel olarak sahip olunan ya da kontrol edilen kişisel mülkiyetin (çok katı bir şekilde olmamak şartıyla) ortadan kaldırılması için dayanışma çağrısında bulunma yükümlülüğüne ve hakkına sahip olacaktır; devletin tüm işlevlerinin, hizmetlerinin ve güçlerinin tasfiye edilmesi; tüm resmi ve özel yasal belge ve kayıtların halk tarafından yakılması. Paris acilen ve mümkün olan en geniş ölçekte kendisini devrimci bir tarzda örgütleyecektir. Cadde ve mahalle temelindeki grupların oluşturduğu yeni kurulan işçi birlikleri, bölgesel seksiyonlar biçiminde kendilerini silahlandırıp örgütleyerek tüm üretim

olarını tüm binaları ve tüm sermayeyi kendi tasarruflarına alacaklardır. Federal bir şekilde örgütlenen bu seksiyonlar daha sonra da federe bir komün oluşturmak üzere birleşeceklerdir. Ve, tüm Fransa'yı örgütlemeye ya da yönetmeye ne hakkı ne de isteği olduğunu ilan etmek komünün ilk görevi olacaktır. Tam tersine, bu komün ortaya koyduğu örneğin izlenmesi, herkesin mümkün olduğu kadar radikal bir tarzda kendi devrimini yapması, devleti, hukuki kurumları, özel mülkiyeti ve tüm benzer kurumları yıkması için, halka, diğer komünlere ve o güne kadar yabancı topraklar olarak değerlendirilmiş her yere çağrı yapacaktır. Paris bundan sonra, bu Fransız veya yabancı komünleri, Paris'te veya başka bir yerde, tüm bu delegelerin eşitliğinin esaslarını ve tüm özgürlüğün kaçınılmaz ön koşullarını hazırlamaları için gerekli olan düzenlemeleri kararlaştırmak üzere toplantıya davet edecektir. Bu delegeler, nelerin ortadan kaldırılması gerektiğini vurgulayan tamamen negatif bir program formüle edecekler, devrimin düşmanlarına karşı savunmayı ve

propagandayı örgütleyecekler ve devrimin tüm ülkelerdeki dostlarıyla pratik bir dayanışmayı geliştireceklerdir.

Toplumsal devrimin yapıcı görevleri ve yeni toplumsal yaşam biçimlerinin yaratılması, ancak yeni toplumu halkın çok çeşitli ihtiyaçları ve özlemleri doğrultusunda inşa edecek olan tabansal örgütlenmelerin canlı pratik tecrübelelerinden çıkabilir.

Eyaletler en azından Lyon, Marsilya, Saint-Étienne ve Rouen gibi ana merkezler ve diğer bölgeler, kendi devrimlerini örgütlemek için Parisli temsilcilerin gelmesini beklemek zorunda değiller. Onlar da başkaldırmalı ve tıpkı Paris gibi, devrimin negatif yani yıkıcı evresini hayata geçirmektedir. Devrimci Federal Asamble'nin veya Bölgesel ve Komünal Delegasyonlar'ın tüm Fransa'yı yönetmeye veya denetim altına almaya teşebbüs etmemesi için, bu diğer bölgeler, dış müdahale olmaksızın spontane olarak örgütlenmelidir; Devrimci Asamble tam tersine, Fransa'nın her devrimci merkezindeki yerel ve kendiliğinden örgütlenmelerin bir yaratımıdır. Kısacası, devrim hiçbir düzeyde, tek bir yönetici merkeze bağlı olmak zorunda değildir ve olmamalıdır da. Merkez ana kaynak olmamalıdır, yalnızca yan bir ürün olmalıdır; devrimin amacı değil, yarattığı sonuçlardan biri olmalıdır.

Anarşi ortaya çıkmalıdır, -eğer devrimin canlı, gerçek ve güçlü olarak kalması isteniyorsa- tüm yerel tutkuların ve özlemlerin mümkün olabilen en büyük uyanışı gerçekleşmelidir; her taraftan harikulade bir spontane yaşam fişkırmalıdır. Kesinleşen devrimci zaferden sonra, küstahça bir diktatörlüğü savunan politik devrimciler, halkın tutkularını bastırmaya çalışacaklardır. Devrimin seyri içinde ve devrim adına, diktatoryal iktidarlarını inşa edip yasallaştıranlara itimat ve itaat edilmesi ve *düzenin* sağlanması için halka çağrı yapıp duracaklardır; politik devrimciler işte bu şekilde devleti yeniden kuracaklardır. Bizler ise, tam tersine, halkın tüm dinamik tutkularını tahrik ederek uyandırmalıyız. Biz anarşiyi yaratmalıyız ve her tarafı kasıp kavuran bu fırtınanın tam ortasında, herhangi bir aleni iktidar tarafından değil, ama tüm müttefiklerimizin [öncü anarşist örgüt olan

Uluslararası Sosyal Demokrasi İttifakı'nın üyeleri] kolektif diktatörlüğü, yani, herhangi bir dalaveresi, resmi ünvanı, resmi hakları olmayan ve her türlü iktidar tuzağından uzak durduğu için daha da güçlü olan bir diktatörlük aracılığıyla devrime klavuzluk eden görünmez rehberler olmalıyız. Bu benim kabul edebileceğim tek diktatörlüktür ve rolünü oynayabilmesi için, önce yaratılması gerekir, önceden hazırlanıp örgütlenmesi gerekir, çünkü, bu diktatörlük kendiliğinden ortaya çıkmaz, ne tartışmalarla, ne teorik çekişmelerle ne de kitlesel propaganda toplantılarıyla ortaya çıkabilir...

Eğer bu kolektif ve görünmez iktidarı inşa ederseniz zafere ulaşabilirsiniz; iyi örgütlenen bu devrim başarı kazanabilir. Başka türlü asla! Eğer refah komiteleri ve resmi diktatörlük üzerine kafa yorup durursanız, bu düşünceleri habire kafanızda evirip çevirirseniz, o zaman, sizin kendi ellerinizle yaratacağınız gericilik sizi boğacaktır... siz ki daha şimdiden, devrimci sosyalizmin Danton'ları, Robespierre'leri, Saint Just'ları olmaktan söz ediyorsunuz, daha şimdiden, güzel demeçlerinizi ve şaşkınlık içindeki bir dünyanın üzerine aniden çullandıracağınız o harika "darbelerinizi" hazırlıyorsunuz...

Albert Richard'a Mektup'a Dipnot

Bakunin'in "görünmez kolektif diktatörlük" anlayışının, onun liberter ilkeleriyle çelişip çelişmediği tartışma konusudur. Bakunin'in esasen otoriter biri olduğu iddiasını desteklemek için, bazı eleştiri sahipleri mektubun geri kalan kısmını göz ardı edip sadece bu paragraftan alıntı yaparlar. Bakunin'in, Blankist tarzda bir diktatörlüğü geçici olarak benimsediği dönemde kaleme aldığı anarşist olmayan yazılardan hareket eden Bolşevik tarihçi Steklov, doğal olarak Bakunin'i, Lenin'in parti diktatörlüğü teorisinin müjdecilerinden biri olarak kabul eder. G.D.H. Cole ise bunun tersini vurgular:

Sömürücü sınıflar üzerindeki proletarya diktatörlüğünün savunulması konusunda Bakunin, Marx ile hemfikir; ancak

Bakunin bu diktatörlüğün, herhangi bir liderlik yapısının onlar üzerinde kurduğu otorite değil, ayaklanmış olan tüm işçi sınıfının kendiliğinden diktatörlüğü olmasını istiyordu.⁽³⁾

Lenin, aleni bir otoritesi olmayan, devletsiz ve ünvansız olan ve politikalarını dayatan kurumlaşmış iktidar mekanizmasına sahip olmayan bir örgütün diktatörlük olarak tanımlanamayacağını kabul edebilirdi. Elbette böyle bir örgüt Lenin'in *Devlet ve Devrim*'de formüle ettiği niteliklere sahip olamazdı. Daha da önemlisi, eğer bu paragrafın, devleti ve "devrimin Robespierre'lerinin, Danton'larının ve (Lenin'in hayran olduğu) Saint-Just'larının" otoriter devletçiliğini en şiddetli terimlerle reddeden bir mektuptan alındığı göz ardı edilmezse, o zaman, Bakunin'in "diktatörlük" kelimesini, daha büyük bir etki veya daha geniş bir şekilde örneklenecek bir klavuzluk anlamında kullandığı, halk devriminin ele geçirilmesini değil korunmasını kastettiği sonucuna varmak oldukça mantıklıdır. Bu sonuca paralel olarak, "görünmez" ve "kolektif" kelimeleriyle Bakunin, bu etkiyi örgütlü bir tarzda uygulayan bir yeraltı hareketini kastetmiştir. İttifak'ın ilkeleri doğrultusunda Bakunin şu açıklamayı yapmıştı:

... doludizgin bir devrimin tam ortasında bile, ne hiçbir üyenin... ne de bir bütün olarak birliğin, herhangi bir kamusal görev almasına izin verilemez... otoritelerin, hükümetlerin ve devletlerin tekrar kurulmalarını imkânsız hale getirmek için birlik her zaman tetikte olacaktır.⁽⁴⁾

Bakunin'in, Farmasonlar ve Karbonariler tarzıyla ayrıntılı tüzüklerini hazırladığı sıkı şekilde örgütlenen gizli hiyerarşik örgütlerin kuruluşuna duyduğu bilinen hayranlık, kısmen onun romantik mizacına, kısmen de, tüm devrimci grupların gizlilik içinde çalışmak zorunda olmaları olgusuna atfedilebilir. Bakunin'in gizli örgütleri aslında, kişisel bir ilişki ve iletişim içinde olan ve dağınık bir şekilde örgütlenen birey ve gruplardan oluşan gayri resmi derneklerdi ve onun, merkezileşmiş gizli örgütler için yaptığı ayrıntılı planları liberter ilkelerle bağdaştırmayan en yakın arkadaşları da bu örgütlerin böyle olmasını tercih ediyorlardı.

1870

Mevcut Kriz Üzerine Bir Fransız'a Mektuplar

"Bir Fransız'a Mektuplar" aslında özel bir kişiye yönelik değildi, yazar sadece, söylemek istediklerinin resmîyetsizliğini ve kişisel niteliğini belirtmek için böyle bir tarz kullanmıştı.

Bu uzun seçki⁽⁵⁾ doğal olarak üç ayrı kısma bölünmüştür:

a) *Toplumsal Devrimin Genel Sorunları: Kent işçi sınıfıyla bağlantılı olarak ağırlıklı tarım ülkelerindeki köylülerin örgütlenmesine yapılan özel vurgu, devletler arasındaki kapitalist savaş ve iç savaş; b) Devrimci Durum;*⁽⁶⁾ c) *Alman Sosyal Demokrasi Programının Eleştirisi.*

"Fransız'a Mektuplar" Bakunin'in en önemli yazılarından. Çünkü Bakunin, bu temel çalışmasıyla, devrimin teorisine ve pratiğine eşsiz katkılarını sundu. Bu çalışma, Fransa-Prusya savaşının fırtınalı döneminde, Fransa kesin bir yenilgiye uğradığı zaman kaleme alınmıştı. III. Napolyon Hükümeti düşmüş ve karamsarlık içindeki geçici cumhuriyetçi hükümet tüm cesaretini kaybetmişti. Fransız orduları topyekün bir geri çekiliş içine girmiş ve Prusya askerleri Paris'in kapılarına dayanmıştı. Bakunin, o günden itibaren liberter hareketlerin sloganı olan ve hatta otoriterlerin bile hâlâ yüzeysel de olsa faydalandıkları bu düşünceleri bu krizin tam ortasında geliştirmişti; devletler arasındaki savaşları toplumsal devrim için iç savaşa dönüştürme; silah kuşanan halkın yabancı ordulara karşı gerilla savaşına girişmesi ve eş zamanlı olarak devrimi iç düşmanlara karşı savunmaları; tüm iktidarın devrimin kendiliğinden ortaya çıkardığı tabansal örgütlenmelere geçmesi; merkezi, devletçi ve emredilen-devrime karşılık, federalist bir devrim alternatifi sunulması gibi düşünceler.

Bakunin'in modern devrimci teoriye yaptığı en çarpıcı katkılardan biri, onun köylülerin devrimci kapasitesine duyduğu güvendi. Köylüleri devrime kazanmanın yöntemlerini ortaya koymuş ve köylüler ile daha gelişkin olan kent işçileri arasında uyumlu ilişkilerin kurulmasına özel bir vurgu yapmıştı. Devrimle ilgili tüm diğer yazılarında olduğu gibi, anarşist öncü örgüt ile kitleler arasındaki kusursuz ilişki konusundaki düşüncelerini durmadan tekrarlar. Devrimin ekonomik durumunun önemini tamamen kabul etmekle beraber, yine de halkın iradesine ve devrimci bilincine eşit ve yoğun bir vurgu yapar. "Devrimci Durum" bölümü, Marksist yorumla büyük bir farklılık arz eder ve Bakunin'in devrimci ideolojisinde kilit bir yer tutar.

• • •

Toplumsal Devrimin Genel Sorunları

Fransa'nın devlet tarafından... kurtarılamayacağını daha önce göstermiştim. Ancak, asalak ve yapay devlet kurumu dışında, bir ulus yalnızca halkından oluşur; sonuç olarak, *Fransa ancak, halkın acil ve tarafsız eylemiyle, aşağıdan yukarıya doğru kendiliğinden örgütlenmiş olan Fransız halkının kitlesel başkaldırısıyla, yıkıcı ve ölümüne bir savaşla kurtarılabilir.*

Her şeyi yıkmaya azminde olan ve köleliğe boyun eğmek-tense hayatını, malını, mülkünü feda etmeye hazır olan 38 milyonluk bir halk kendisini savunmak üzere ayağa kalktığında, ne kadar güçlü olursa olsun, ne kadar iyi örgütlenmiş ve en güçlü silahlarla donatılmış olursa olsun, hiçbir ordu böyle bir halkı yenemeyecektir.

Her şey, Fransız halkının böyle bir çabayı gösterme kabiliyetine bağlıdır. Acaba, burjuva uygarlığının yağcılığı, bu halkın devrimci kapasitesini ne ölçüde etkilemiştir? Böylesi faktörler, bu halkı, zorunlu kahramanlığını ve ilkel inadını harekete geçiremeyecek bir hale mi getirmiştir, bu halk özgürlük pahasına barışı mı tercih etmektedir, yoksa muazzam yokluklar pahasına özgürlüğü mü? Fransız halkı,

bir ulusu güçlü kılan doğal gücün ve ilkel enerjinin en azından bir kısmına hâlâ sahip midir?

Eğer Fransız halkı sadece burjuvaziden oluşmuş olsaydı, hiç çekinmeden bu sorulara olumsuz bir cevap verirdim. Saniıldığından çok daha kabarık bir sayıya sahip olan Fransız burjuvazisi, Batı Avrupa ülkelerinin çoğunda olduğu gibi, büyük bir yapıdan oluşmakta ve proletaryayı bile içine alarak belli bir oranda üst tabakasını yozlaştırmaktadır.

Fransa'da işçiler, Almanya'ya oranla, burjuvaziye daha az bağlıdır ve burjuvaziden kopuşları gün geçtikçe bir şekilde hızlanmaktadır. Bununla birlikte, burjuva uygarlığının yok edici etkisi, Fransız proletaryasının bazı kesimlerini yozlaştırmaya devam ediyor. Bu, kayıtsızlık ve daha yüksek ücretli belirli meslekler arasında göze çarpan egoizm anlamına gelir. Kişisel çıkarları ve yamılgılarından dolayı, bu işçiler yarı-burjuvadır ve devrimin kendilerini yoksullaştıracığından korktukları için devrimi reddederler.

Buna bağlı olarak burjuvazi, Fransız toplumunun çok etkin ve hatırı sayılır bir kesimini oluşturur. Ancak bugün eğer tüm Fransızlar burjuva olsaydı, Prusya işgalcileri Paris'i kuşatacak ve Fransa kaybedilecekti. Burjuvazinin kahramanca çağı artık çok gerilerde kaldı; kendisini 1793'te zafere ulaştıran o üstün kahramanlıktan, dinamizmden artık yoksundur ve o zamandan beri, halinden memnun ve tatmin olan bu burjuvazi gittikçe yozlaşmıştır. Çok zorda kalırsa, çocuklarını bile feda etmeye hazırdır, ancak asla büyük bir ideal uğruna toplumsal konumundan ve mülkiyetinden vazgeçmeyecektir. Toplumsal ayrıcalıklarını yitirip, proletarya ile eşit ekonomik koşulları kabul etmek-tense, Alman boyunduruğu altına girmeyi tercih eder. Burjuvazinin yurtsever olmadığını söylemiyorum; tam tersine, yurt-severlik en dar anlamıyla, burjuvazinin başlıca erdemidir. Fakat, devlet tarafından temsil edilen ülke, sırf onun ekonomik, politik ve toplumsal ayrıcalıklarını koruduğu için, burjuvazi ülkesini sever. Burjuvazi, bu korumayı geri çeken herhangi bir ulusu asla sahiplenmez. Bu yüzden burjuvazi için ülke, devlet anlamına gelir. Eğer, kendisini kurban etmekten, hükümet tarafından pasif bir kukla olarak kul-

lanılmaktan bıkip usanan halk devlete karşı ayaklanırsa, devlet yurtseveri olan burjuvazi, kitlelerin en öfkeli düşmanı olur. Eğer Fransız burjuvazisi, devlete karşı ayaklanmış olan kitleler ile Fransa'yı işgal eden Prusyalılar arasında bir seçim yapmak zorunda kalsaydı, kesinlikle Prusyalılar'ı tercih ederdi. Bu kabul edilmez bir seçenek olurdu, ancak, en değersiz ayaktakımına ve dünya kitlelerine karşı, burjuvazi her şeye rağmen devlet ilkesinin savunucusudur. Paris ve tüm Fransa burjuvazisi aynı nedenlerle, 1848'de Louis Bonapart'ı desteklememiş miydi? Ve onun hükümetinin Fransa'yı uçurumun eşiğine getirdiği herkes tarafından anlaşılınca kadar burjuvazi III. Napolyon'u desteklememiş miydi? Fransız burjuvazisi, Napolyon'un düşüşünün halk devriminin habercisi olacağından, yani onun toplumsal devrimi engelleyemeyeceğinden korkmaya başladığı zaman onu desteklemekten vazgeçti. Burjuvazinin bu korkusu, ülkesine ihanet etmesine yol açacak kadar büyüktür. Fransız burjuvazisi, mevcut rejimin [III. Napolyon'un yerini alan hükümet] Fransa'yı kurtaramayacağını, yeni yöneticilerin ne bunu gerçekleştirebilecek iradeye ne zekâyâ ne de güce sahip olmadıklarını rahatlıkla anlayacak kadar akıllıdır. Ama tüm bunlara rağmen hükümeti desteklemeye devam ediyor; çünkü, Fransa'nın Prusya tarafından işgal edilmesinden korktuğundan daha fazla, kendi burjuva uygarlığının Fransız halkı tarafından işgal edilmesinden korkmaktadır.

Tüm bu söylediklerimize rağmen, Fransız burjuvazisi şu anda genel olarak samimi bir şekilde yurtseverdir. Prusyalılar'dan içtenlikle nefret ediyor. Küstah işgalcileri Fransa topraklarından çıkarmak üzere, çoğu alt sınıflardan olan muazzam sayıda askeri ve nasıl olsa er ya da geç tekrar halktan geri alacağı bol miktardaki parayı feda etmeye hazırdır. Ama, seferber edilen tüm maddi olanakların ve insan gücünün devletin eline verilmesinde ve silahlanan tüm gönüllülerin mümkün olduğu kadar düzenli ordunun askerlerine dönüşmesinde ısrar etmektedir. Savaştaki çatışmalara katılan tüm ekonomik, askeri, idari ve sıhhi özel gönüllü örgütlere, yalnızca devletin denetimi altında hareket etme izni verilmesi noktasında ısrar etmektedir.

Burjuvazi ayrıca, hükümet dışı halk milislerinin ve düzensiz askeri birimlerin, *Devletin*, mülk sahiplerinin, iyi tanınan burjuva "bayların" ve diğer sağlam vatandaşların *resmi olarak* görevlendirdiği *yetkili liderlerin* denetimi altında örgütlenmesini talep etmektedir. Böylelikle, gayri resmi güçler içinde bulunan ve başkaldırma veya herhangi bir ayaklanmaya katılma ihtimali olan işçi ve köylüler artık tehlikeli olmayacaktır. Daha da ötesi, liderler otoritelere karşı girişilen ayaklanmaları bastırmak üzere, gerektiğinde, bu askerleri göndereceklerdir, tıpkı Haziran 1790'da seyyar muhafızları halka karşı kullandıkları gibi.

Bu biricik nokta üzerinde, burjuvazinin tüm kesimleri -yasal gücü olmayan en gerici kesimden tutun da en azgın Jakobenler'e kadar- otoriter Devlet Komünistleri ile hemfikiridir; *Fransa'nın kurtuluşu ancak devlet tarafından gerçekleştirilebilir ve öyle de olmalıdır*. Oysa Fransa ancak devletin tasfiye edilmesini gerektiren şiddetli yöntemlerle kurtarılabilir...

[Bakunin burada, kitlesel ayaklanma korkusundan dolayı, hükümetin, Prusya ordularının ilerleyişini durdurmak üzere en temel önlemleri bile almadığına işaret eder ve böylece pratik devrimci programını tartışmaya başlar.]

Fransa'nın iki ordusu, güçsüz olmasına rağmen yine de düşmanı, Fransa'nın diğer bölgelerinde durdurabilecek ve Prusya ordularını, gelip Paris'in kapılarına dayanmadan önce geri püskürtebilecek durumdaydı. Eğer hükümet ve ordu yetkilileri, askeri krizin ilk gününden itibaren Fransız basınının yapmalarını istediği şeyleri yapsalardı; eğer, Fransız ordularının korkunç yenilgisinin haberleri Paris'e ulaşır ulaşmaz, başkentte ve doğu bölgelerinde kuşatma hali ilan etmek yerine, tüm bu bölgelere kitlesel bir ayaklanma çağrısında bulunsalardı; eğer, savaşı iki orduyla sınırlandırmak yerine, bu ordular, gerillalar veya gerekirse haydutlar tarafından girilecek yenilmez bir ayaklanmayı destekleyen bir üsse dönüştürülseydi; eğer, işçiler ve köylüler tırpanlar yerine tüfeklerle silahlandırılıysaydı; eğer, bu iki ordu tüm askeri tantanaları ve züppelikleri bir kenara iterek, muazzam sayılardaki düzensiz savaşı birimlerle kardeşçe ilişki-

ler içine girseydi... Fransa'nın işgal edilmemiş olan bölgelerinin yardımı bile gerekli olmaksızın, dayanışma içinde savaşarak Paris'i kurtarabilirlerdi. Hiç olmazsa düşman, geçici hükümete daha güçlü askeri kuvvetleri seferber etme imkânı verecek kadar durdurulabilirdi...

Temel noktaları özetlemek gerekirse: İdari mekanizma ebedi bir şekilde paramparça edilmeli ve yerine bir yenisi konulmamalıdır. Fransa'nın tüm eyaletlerine ve komünlerine, tam bir inisiyatif, hareket ve örgütlenme özgürlüğü verin, ki bu devletin tasfiyesi ve toplumsal devrimin başlaması anlamına gelir...

Paris'in böyle bir zamanda, devrimci düşüncelerin formüle edilmesi ve pratik uygulanışıyla uğraşamayacağı ve tüm çabalarını ve kaynaklarını yalnızca savunma üzerinde yoğunlaştırması gerektiği açıktır. Kuşatma altındaki Paris'in tüm nüfusu, ortak tehlike anlayışı ve savunma ihtiyacıyla disiplin altına girerek büyük bir ordu şeklinde örgütlenmelidir; düşmanı her noktada yenmeye kararlı olan savaş halindeki koca bir şehir... Ancak bir ordu ne tartışır ne de kuramlar oluşturur. Ordu devrim yapmaz, sadece savaşır.

Savunmayla meşgul olan Paris, kesinlikle yurt çapındaki devrimci bir hareketi yönetip örgütleyecek durumda değildir. Eğer Paris böylesine gülünç ve saçma bir girişimde bulunursa, tüm devrimci etkinliği öldürmüş olacaktır. Daha da ötesi, Fransa'nın geri kalan bölgeleri, eyaletler ve komünler, ulusal kurtuluşun üstün çıkarlarından dolayı Paris'i desteklemek amacıyla, kendilerine verilen tüm emirlere karşı koymak zorunda kalacaklardır. Paris'in kendisini kurtarmak üzere yapabileceği tek ve en iyi şey, tüm bölgesel hareketler için tam otonomi ve kendiliğindenlik ilan ederek onları yüreklendirmesidir ve eğer Paris şu veya bu nedenden dolayı bunu yapmaktan çekinirse, eyaletler, Fransa'yı ve Paris'i kurtarmak üzere, *kendiliğinden başkaldırıp Paris'ten bağımsız olarak örgütlenmek zorunda kalacaklardır.*

Görüldüğü gibi, eğer Fransa kurtarılacaksa, tüm eyaletlerde kendiliğinden ayaklanmaların baş göstermesi gerekmektedir. Peki böyle ayaklanmalar mümkün müdür? Evet, eğer büyük şehirlerdeki -Lyon, Marsilya, Saint-Étienne,

Rouen ve birçok diğer şehirde- işçilerin damarlarında kan, kafalarında akıl, yüreklerinde güç varsa ve eğer doktriner değil devrimci sosyalistlerse, böyle ayaklanmalar mümkündür. *Şu anda yalnızca şehirlerdeki işçiler, Fransa'yı kurtaracak bir harekete [önayak olabilirler]. İçerden ve dışardan gelen ölümcül bir tehlikeyle yüz yüze olan Fransa, ancak ülkenin her tarafındaki halk kitlelerince girişilecek kendiliğinden, uzlaşmaz, anarşik ve yıkıcı bir ayaklanmayla kurtarılabilir.*

Şu anda böylesine güçlü bir ayaklanmaya girişme yeteneğinde olan sadece iki sınıf vardır ve bunlar *işçiler ve köylülerdir*. Köylüleri de dahil etmemden dolayı şaşırmayın. Tıpkı diğer Fransızlar gibi, köylüler de doğuştan kötü oldukları için değil ama cahil oldukları için yanlış şeyler yaparlar. Aşırı düşkünlük ve uyuşuklukla zehirlenmeyen ve burjuva toplumunun zararlı etkisine pek az maruz kalmış olan köylüler, doğuştan sahip oldukları güçlerini ve karmaşık olmayan basit folklorik yaşam tarzlarını günümüzde de korumaktadır. Küçük toprak sahibi olan köylülerin hatırı sayılır bir ölçüde egoist ve gericiler oldukları doğrudur, ama bu durum onların "iyi baylara" [kırsal köy ağaları] duydukları içgüdüsel nefreti azaltmamıştır ve ayrıca, kendi elleriyle işledikleri halde toprak ananın tüm bolluklarının tadını çıkaran burjuva toprak sahiplerinden de nefret ederler. Öte yandan köylü, içgüdüsel olarak yurtseverdir, yani toprağına tutkulu bir şekilde bağlıdır; kısacası, köylüyü yabancı işgalcinin karşısına dikmekten daha kolay bir şey olduğunu sanmıyorum.

Köylüleri devrimin saflarına kazanabilmek için, son derece mantıklı bir şekilde hareket edilmesi gerektiği açıktır; çünkü kent işçileri tarafından coşkulu bir şekilde kabul edilen düşünce ve propagandaların köylüler üzerinde tersi yönde bir etkisi olacaktır. Köylülere, duyguları ve anlama seviyeleriyle uyumlu olan ve büyük toprak sahipleri, papazlar ve devlet memurları tarafından onlara aşılana önyargıları dikkate alan sade bir dille hitap etmek özellikle önemlidir. Kişi, köylülerin imparatoru [III. Napolyon] sevdiği, hatta neredeyse ona tapmışları bir yerde, imparatora saldıran köylülerin düşmanlığını kazanmamalıdır. Devletin ve

İmparator'un otoritesini, kelimelerle değil *fiili olarak* sarsmak ve onların etkilerini sürdürmelerine olanak veren kurumları el altından yıkmaya çalışmak gerekiyor. İmparator'un görevlileri -belediye başkanları, adli yargıçlar, papazlar, kırsal polis ve diğer görevliler- mümkün olabilen en geniş ölçüde gözden düşürülmelidir.

Köylülere, Prusyalılar'ın Fransa'dan sökülüp atılmaları (ki muhtemelen bunu zaten biliyorlardır) ve gönüllü gerilla birimleri şeklinde örgütlenip silahlanarak Prusyalılar'a saldırımları gerektiği söylenmelidir. Ama önce diğer şehirler tarafından ortaya konulan örnekleri izlemelidirler ki bu da öncelikle tüm asalaklardan ve karşıdevrimci sivil muhafızlardan kurtulmaları anlamına; kasabaların savunmasının silahlı halk milislerinin denetimine geçmesi; Devlet ve Kili-se topraklarına ve büyük toprak sahiplerinin mallarına el konularak köylüler tarafından yeniden paylaşılması; tüm resmi ve özel borçların ertelenmesi anlamına geliyor... Daha da önemlisi, Prusyalılar'ın üzerine yürümeye başlamadan önce, tıpkı sanayi şehirlerindeki işçiler gibi köylüler de, savaşı taburları kasaba kasaba federasyonlara dönüştürüp birleşerek iç ve dış düşmanlara karşı ortak ve koordineli bir savunmayı güvence altına almalıdır.

Bana göre, köylü sorunuyla uğraşmanın en etkili yolu budur; çünkü köylüler bir taraftan topraklarını savunurlarken, diğer taraftan da, kırsal komünlere kök salan devlet kurumlarını bilinçsizce ama oldukça etkin bir şekilde yıkarak aynı zamanda toplumsal devrim yapmaktadırlar...

Ben, Fransız köylülerinin görünüşteki Bonapartist sempatilerinden hiç de rahatsız değilim. Bu tür sempatiler yalnızca cahillik ve sömürücülerin kasıtlı propagandaları tarafından çarpıtılmış olan derin sosyalist duyguların yapay bir şekilde dışa vurumudur; kararlı bir devrimci sosyalist tavrın doğmasıyla sonuçlanacak olan gelip geçici bir kıyamaktır. Köylüler, III. Napolyon tahtında kalsın diye, ne topraklarını ne paralarını ne de hayatlarını verirler; ama zenginleri öldürerek onların topraklarını alıp imparatora vermeyi isterler, çünkü genel olarak zenginlerden nefret ederler. Boşta gezen kişilere ve "üst tabaka"ya karşı emekçi kişilerin sahip

oldukları özel ve yoğun nefret köylülerde de vardır. Dordogne komünündeki köylülerin genç bir aristokrat toprak sahibini yaktıkları zamandan anımsadığım trajik bir olay var. Kavgı, bir köylünün şu sözleriyle başlamıştı: "Ah sevgili soylu efendimiz! Rahat ve huzur içinde evinde oturuyorsun, çünkü sen zenginsin; para sende olduğu için senin servetini hem yoksullara göndereceğiz hem de savaş için kullanacağız. Pekâlâ, evine girelim ve orada neler bulacağımıza bir bakalım." Bu birkaç sözcükte, köylülerin zengin toprak sahiplerine duydukları geleneksel kinin canlı bir ifadesini görebiliriz, bununla birlikte, köylüler hiçbir şekilde kendilerini imparatora feda etmeyi veya onun için başkalarını öldürmeyi istemezler; tam tersine, genellikle askerlik yapmamaya çalışırlar.

Hükümetin, köylülerin zengin toprak sahiplerine ve kent burjuvazisine duydukları haklı nefreti kendi özel çıkarları için sömürmesi ilk defa olan bir şey değil. Örneğin, 18. yüzyılın sonunda, Calabria köylülerinin, yeni kurulmuş olan liberal cumhuriyetçi Napoli Hükümeti'ne karşı başlattıkları ayaklanmayı, kanlı bir geçmişe sahip olan Kardinal Ruffo kışkırtmıştı...

Calabria köylüleri, kaleleri [malikâneleri] ve varlıklı burjuvazinin şehirdeki konaklarını yağmalayarak işe başlamışlar, ama halkın herhangi bir şeyine dokunmamışlardı. Prens Metternich'in ajanları, 1846'da, kendileri de milliyetçi bir ayaklanma entrikaları çeviren güçlü Polonyalı aristokratlara ve toprak sahiplerine karşı, Galiciya köylülerinin ayaklanmasını tezgâhlamışlardı; ve bundan önce, [Büyük] Rusya İmparatoriçesi Katerina, Ukraynalı köylüleri, binlerce Polonyalı soyluyu öldürmeye teşvik etmişti. Nihayet, 1786'da, Rus Hükümeti, çoğu soylu olan Polonyalı yurtseverlere karşı, Ukrayna'da bir "jacquerie" [köylü ayaklanması] örgütlemişti.

Gördüğünüz gibi, kamu düzeninin, mülkiyetin ve kişisel güvenliğin bu resmi koruyucuları, bu yöneticiler, işlerine geldiğinde böylesi riyakâr yöntemleri kullanma konusunda hiçbir vicdani rahatsızlık duymamışlardır. Köylüler, gerekliliklerden ve yaşamlarının dayanılmaz gerçekliklerinden

dolayı devrimcileşirler; kasten saptırılarak gericileri desteklemelerine neden olan vahşi öfkeleri ve *sosyalist tutkuları* sömürülmüştür. Peki biz devrimci sosyalistler, biz bu tutkuları onların gerçek amaçlarına, yani bu tutkuları yaratan gerekliliklerle mükemmel bir uyum içinde olan bir hedefe yöneltemez miyiz? Tekrarlıyorum, bu içgüdüler son derece sosyalist güdülerdir, çünkü işçiler ile emeğin sömürücüleri arasındaki zaptedilmez çelişkiyi ifade etmektedirler ve sosyalizmin asıl özü, tüm sosyalizmin gerçek ve doğal tohumu *bu çelişkide yatar*. Bunun dışındaki her şey, farklı ekonomik ve toplumsal örgütlenme sistemleri vb., halkın bu temel ve ilkel içgüdülerinin yalnızca deneysel, kesin olmayan, şu veya bu ölçüde bilimsel -ve maalesef çoğunlukla da fazlasıyla doktriner- olan dışı vurumudur.

Eğer gerçekten pratik olmak istiyorsak; eğer hayallerden bıkip usanmışsak ve devrimi yükseltmek istiyorsak; kent işçilerinin pek çoğunun da maalesef taklit ettiği tüm burjuva dogmatik önyargılardan kendimizi kurtarmalıyız. Çünkü, kent işçisi köylüden daha bilgilidir, çoğunlukla köylüyü kendisinden daha aşağı seviyede görür ve köylüyle bir burjuva züppesi gibi konuşur. Ama hiçbir şey halkı alaya alınmak ve küçümsemek kadar öfkeli edemez ve bu yüzdendir ki, köylü, kendisini hor gören kent işçisine şiddetli bir öfkeyle karşılık verir. Bu en büyük talihsizliktir, çünkü bu küçümseme ve nefret halkı, her biri diğerini felç ederek çökerten iki karşıt safaya böler. Oysa bu iki saf arasında, aslında gerçek bir çıkar çatışması yoktur; yalnızca, ne pahasına olursa olsun giderilmesi gereken kocaman ve trajik bir ayrılık vardır.

Kent işçilerinin daha karmaşık -ve tam da bu durum nedeniyle hafifçe burjuva rengi alan- sosyalizmi, dipdiri ve ilkel olan köylü sosyalizmini yanlış anlar, ona tepeden bakar, ona güvenmez ve onu gölgelemeye çalışır. Bu iletişim eksikliği, böylesi bir işçi sosyalizmi ile şehirlerin burjuva karakteri arasındaki farkı görme şansı bulunmayan köylüler arasında yaygın olan sosyalizme ilişkin olarak kent sosyalizminin sahip olduğu muazzam cahilliği doğurmaktadır. Köylüler, kent işçilerini, burjuvazinin adi yalakaları olarak

değerlendirirler; bu nefret köylüleri gericiliğin kör ve sağır oyuncakları haline getirir.

Fransa'nın ve Avrupa'nın devrimci güçlerini bugüne kadar felç eden ölümcül karşıtlık budur. Toplumsal devrimin zaferini ciddi bir şekilde dert edinen herkes, önce bu karşıtlığı bertaraf etmeye çalışmalıdır. Bu iki devrimci saf arasındaki ayrılık sadece bir yanlış anlamadan kaynaklandığı için bu güçlerden biri, uzlaşmayı sağlamak üzere inisiyatifi ele almalıdır. Kent işçileri her şeyden önce neden köylülere karşı olduklarını kendilerine sormalıdır. Köylülere ilişkin şikâyetleri nelerdir?

Üç şikâyet söz konusudur. *Birincisi*, köylülerin cahil, batıl inançlı ve fanatik ölçüde dinci olmaları ve papazların kendilerini keyfi bir şekilde yönetmelerine izin vermiş olmalarıdır. *İkincisi*, köylülerin tutkuyla imparatorlarına bağlanmış olmalarıdır. *Üçüncüsü*, köylülerin bireysel mülkiyetin inatçı destekleyicileri olmalarıdır.

Köylülerin son derece cahil oldukları doğrudur. Peki bu onların suçu mudur? Kimse onlar için okullar açmaya çalıştı mı? Bu onların küçümsenmesi ve onlara kötü davranılması için bir neden olabilir mi? Eğer öyle olsaydı, o zaman, sanayi işçilerinden çok daha eğitilmiş olan burjuvazi de işçilere kötü davranma hakkına sahip olmuş olurdu; ki, yüksek eğitim düzeylerinin kent işçilerini egemenlikleri altına alma hakkı doğurduğunu ve işçilerin de onların bu hakkını kabul etmek zorunda olduğunu bahane eden pek çok burjuvanın aynen böyle dediğini hepimiz biliyoruz. İşçilerin burjuvazi karşısındaki üstünlüğü, onların genellikle düşük olan eğitim düzeylerinden değil, ama, onların insancıl duygularından, gerçekçi ve yüksek bir gelişim düzeyine ulaşmış olan adalet anlayışlarından kaynaklanmaktadır. Peki köylüler bu adalet duygusundan yoksun mudur? Dikkatlice bakın; bu duygularını pek çok farklı yolla ifade etmelerine rağmen, neyin doğru olduğu konusunda köylülerin de aynı duyguyla dolup taşıklarını göreceksiniz. Onların cahilliğine, nitelikli bir ortaklık anlayışının, hayranlık verici bir becerikliliğin eşlik ettiğini göreceksiniz ki bunlar, proletaryanın kurtuluşunu ve onunun teşkil eden dürüst emeğin ihtiyacı olan yeteneklerdir.

Köylülerin batıl inançlı, fanatik ölçüde dinci ve papazlarının denetiminde olduklarından söz ediyorsunuz. Köylülerin batıl inançları, tüm burjuva hükümetler tarafından yapay ve sistematik bir şekilde maruz bırakıldıkları cahilliklerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, köylüler sandığınız kadar batıl inançlı ve dinci değildirler; sadece eşleri böyledir. Peki, kent işçilerinin eşleri, Roma Katolik dininin batıl inançlarını ve doktrinlerini köylülerin eşlerinden daha fazla mı aşmışlardır? Papazlara gelince, onların köylüler üzerindeki etkisi asla sanıldığı kadar büyük değildir. Köylüler, incir çekirdeğini doldurmayan iç anlaşmazlıklarının önüne geçebilmek üzere ve ancak biçimsel sadakatleri hiçbir şekilde maddi çıkarlarıyla çelişmediği zaman Kiliseye yüzeysel olarak inanırlar. Kilisenin çılgınca beddualarına rağmen köylülerin batıl inançları, onları, devlet tarafından el konulan kilise topraklarını 1789'da satın almaktan alıkoymadı. Vardığımız bu sonucun da gösterdiği gibi, papazların kırsal bölgelerdeki etkilerinin kökünü kazıyabilmek için, devrimin sadece bir tek şey yapması gerekiyor; köylülerin maddi çıkarlarını doğrudan ve şiddetli bir karşıtlıkla Kilisenin hayatı çıkarlarının karşısında konumlandırmalıdır.

Yalnızca devrimci Jakobenler'in değil ama aynı zamanda Blanqui okulundan gelen aydın sosyalistlerin hatta Blanqui'den dolayı olarak etkilenen bazı yakın dostlarımızın, tüm dinsel kültürlerin ortadan kaldırılışını ve tüm papazların şiddet zoruyla tasfiyesini emretmenin gelecekte zorunlu olacağı şeklindeki tamamen *karşıdevrimci* düşünceyi geliştirdiklerini duydukça çok sinirleniyorum. Kızıyorum, çünkü *her şeyden önce devrimci devlet düşüncesinin, yani devrim olarak yutturulan gericiliğin kaynaklık ettiği, emirlerle gerçekleştirilen devrimin kararlı bir düşmanıyım*. Emirlerle yürüyen bir devrim anlayışı karşısında ben tutarlı, gerçek ve etkili tek program olan devrimci *eylemi* savunuyorum. Özgürlüğü ve eşitliği *zorla dayatmaya çalıştığı*nda, emirlerin otoriter anlayışı her ikisini de yok eder. *Anarşistçe bir devrimci çalışma ve eylem anlayışı, kurumlaşmış şiddete ve otoriteye hiçbir şekilde ihtiyaç duymaksızın doğal olarak ve ebediyen, kişiye hep özgürlüğün ve eşitliğin ortaya çıkarak*

filizlenmesini anımsatır. Otoriter anlayış ise zorunlu olarak çıplak gericiliğin zaferine yol açar. Oysa anarşist eylem anlayışı, devrimi doğal ve sarsılmaz temeller üzerinde dimdik ayakta tutar.

Bu örneklerden hareket ederek biz şunu savunuyoruz; eğer dinsel kültürlerin ortadan kaldırılış ve papazların tasfiyesi yasalarla emredilirse, en az dindar olan köylüler bile onların savunmasını üstleneceklerdir, çünkü özgürlük adına bile dayatılmış olsa, her türlü baskıcı uygulamaya karşı, insanlarda doğuştan gelen karşı konulmaz bir reddetme dürtüsü vardır ve bu dürtü özgürlüğün biricik kaynağıdır. Bu yüzden, eğer şehirler dinsel kültürlerin ortadan kaldırılması ve papazların tasfiyesi konusunda böylesine büyük bir aptallığa başvurulursa, tüm köylülerin kitleler halinde şehirlere karşı başkaldıracaklarından ve böylece gericiliğin elinde korkunç bir silaha dönüşeceklerinden kesinlikle emin olmalısınız. Peki tüm bunlar, papazların ellerindeki muazzam güce hiç dokunulmaması anlamına mı gelir? Kesinlikle hayır! Onlarla, Roma Katolik dininin elçileri oldukları için değil, *Prusya'nın* [zenginlerin] *ajanları* oldukları için savaşılmalıdır. Şehirlerde olduğu gibi kırsal alanlarda da hiçbir devrimci güç, hatta Kamu Güvenliği Devrimci Komitesi bile papazlara saldırmamalıdır. *Bu halkın kendisi tarafından yapılmalıdır; şehirlerdeki işçiler ve kırdaki köylüler, kendileri papazlara karşı saldırıya geçmelidir*. Vicdan özgürlüğüne gösterilen görünüşteki saygıdan bağımsız olarak kitlelerin bu hakkını onaylayan devrimci güçler, onlara dolaylı olarak yardım edebilirler. Düşmanlarımızın ihtiyatlı taktiklerini bizler de en azından belli bir ölçüde uygulamalıyız. Örneğin, her hükümetin nasıl kelimelerle özgürlüğü desteklediğini ama icraatında ise gerici olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Devrimci güçler keskin bir dil kullanmaktan vazgeçmelidir; fakat bir yandan mümkün olduğu kadar yumuşak bir dil kullanırken, diğer yandan da *eyleme geçip devrim yapmalıdırlar*.

Otoriter devrimciler, tüm ülkelerde tamamen farklı bir tavır sergilediler. Kullandıkları dil bakımından en uzlaşmaz devrimciler olurlarken, eylemde tamamen gerici olmasalar

da fazlasıyla ılımlı olmuşlardır. Hatta, *bu tumturaklı dillerini çoğu zaman halkı aldatmaya, düşüncelerinin yetersizliğini ve eylemlerinin tutarsızlığını gizlemeye yarayan bir maske olarak kullandıkları* bile söylenebilir. Sözümona devrimci burjuvazi arasında bile, devrimci sloganları geveleyip durmakla devrim yaptıklarını sanan pek çok insan vardır. Devrimci yükümlülüklerini bu şekilde fazlasıyla yerine getirdiklerini hisseden bu kişiler artık eyleme aldırmmaya, ilkele-riyle alenen çelişmeye ve tamamen gerici tavırlar sergilemeye başlıyorlar. Gerçek devrimciler olan bizler ise, tamamen farklı bir şekilde hareket etmeliyiz. Artık devrim adına *daha az konuşup daha çok şey yapalım*. Biz bu düşünceleri her tarafta yaygınlaştırıp *fiili olgulara dönüştürmekle* mutlu olurken, bırakın diğerleri toplumsal devrim ilkelerinin teorik gelişimiyle uğraşsınlar. Yakın dostlarım ve müttefiklerim [İttifak'ın üyeleri] muhtemelen benim bu şekilde konuşmama şaşıracaklardır; ben ki, hep teoriyle uğraşan ve her zaman devrimci ilkelerin kışkanç ve uyanık koruyucusu olan biriydim. Hey gidi hey! Zaman nasıl da değişti! *O zamanlar*, bir yıldan kısa bir süre önce, biz yalnızca, kiminin daha erken kiminin daha geç beklediği bir devrime hazırlanıyorduk; oysa şimdi kör biri bile bir devrimin tam ortasında olduğumuzu anlayabilir. *O zamanlar*, bu ilkeleri açık bir şekilde tüm yalnlığıyla ortaya koymak ve sayıca küçük olmasına rağmen, bu ilkelere tutkuyla kendilerini adanmış olan ve böylece kriz anı geldiğinde herbirinin diğerinin dayanışmasına güvенеbileceği samimi kişilerden oluşan bir karşı cephe inşa etmek üzere, teorik ilkelere yoğun bir vurgu yapmak gerekiyordu.

Ancak, böyle bir örgütlenmeye yeni insanları katmakla uğraşmak için artık çok geç. Fena olmayan küçük bir karşı cephe inşa etmiş bulunuyoruz; neleri savunduğumuzun yeterince farkında olarak katılan insanların sayıca az olmaları anlamında küçük; ancak, içgüdüsel olarak bize bağlı olanlar ile ihtiyaçlarını ve özlemlerini bizim dışımızda hiçbir grubun daha iyi yansıtamadığı halk kitlelerini de hesaba kattığımızda son derece büyük olan bir karşı cephe. Hep beraber fırtınalı devrimci denizlere doğru demir almalıyız ve

şu andan itibaren ilkelerimizi, *kelimelerle değil ama eylemlerle yaymaya başlamalıyız, çünkü bu en popüler, en etkili ve en karşı durulmaz propaganda biçimidir*. Koşullar ve devrimci politika gerektirmedikçe -örneğin düşman karşısında geçici bir zayıflığa düştüğümüz zamanlarda- ilkelerimizle ilgili daha az konuşalım, ancak öte yandan, tüm zamanlarda ve tüm koşullar altında eylemimizde istikrarlı ve inatçı olalım. Çünkü devrimin selameti burada yatmaktadır.

Otoriter devrimciler, devrimci etkinliğin ilerletilmesi konusunda dünya çapında çok az şey yaptılar, bunun başlıca nedeni, onların her zaman devrimi kendilerinin, bizzat kendi otoriteleri ve güçleriyle yapmak istemeleridir. Bu tavır devrimci faaliyet alanını iyice daraltmaktan başka bir işe yaramadı, çünkü en enerjik ve girişken otoriter devrimcinin bile devrimin getirdiği türlü türlü sorunu anlaması ve bu sorunlarla etkin bir şekilde başetmesi imkânsızdır. Çünkü, ister bireyler tarafından ister göreceli olarak kolektif bir yapı tarafından uygulansın, her diktatörlük zorunlu olarak yoğun bir kuşatılmışlık içindedir ve oldukça basiretsizdir, bu yüzden sınırlı bir kavrayışa sahip olan diktatörlüğün, halk yaşamının karmaşık renkliliğini derinlemesine kucaklaması kesinlikle imkânsızdır; tıpkı en devasa kabın bile bir okyanusun derinliklerini ve enginliğini içine sığdıramaması gibi...

Devrimci otoriteler -ki sayıları mümkün olduğu kadar az olmalıdır- devrimi örgütlemek ve yaygınlaştırmak için ne yapmalıdır? Devrimi, habire emirler vererek değil, kitleleri eyleme çekerek yaygınlaştırmalıdır. Hiçbir koşul altında, kitlelere herhangi bir yapay örgüt yutturmamalıdır. Tam tersine, kitlelerin aşağıdan yukarıya doğru örgütlenen öz-örgütlenmelerinin özerk yapılara dönüştürülmesi için çalışmalıdırlar. Bu, tüm bu örgütlerin mümkün olduğu kadar ilkelerimize uymalarını güvenceye almak üzere, her yerellikteki en etkin, en zeki ve en fedakâr bireylerin kazanılmasıyla başarılabılır. Zaferimizin sırrı burada yatmaktadır.

Devrimin son derece zor olan pek çok sorunla karşı karşıya kalacağından kim şüphe edebilir? Devrimin, sayısız engeli aşmak zorunda olmayan bir çocuk oyunu olduğunu mu sanıyorsunuz? Günümüzün devrimci sosyalistleri, 1793'

te devrimci Jakobenler tarafından sergilenen örneği izlemelidir. Onların uyguladıkları taktiklerin olsa olsa birkaç tanesi örnek alınmaya değerdir. Devrimci çalışma tarzı b taktikleri geçersiz kılacaktır. Günümüzün devrimcileri, her şeyi yeni baştan yaratarak politikalarını ve eylemlerini yaşıyan tecrübelerle dayandırmalıdır.

Daha önce de söylediğim gibi, köylülerin imparatora [II Napolyon] olan platonik bağlılıklarından dolayı hiç de deşete düşüyor değilim. Bu bağlılık yalnızca, köylülerin topra sahibi üst tabakaya ve şehir burjuvazisine olan nefretlerini olumsuz ifadesidir; toplumsal devrimin gelişimi önünde ciddi bir engel olmasa gerek.

Kent proletaryasının köylülerle ilgili son şikâyeti, onları açgözlülüğü, dizginsiz bencilliği ve bireysel toprak mülkiyetine olan fanatik bağlılıklarıyla ilgilidir. Tüm bu hatalarından ötürü köylüleri kınayan kent işçileri, önce şöyle bir durup düşündükten sonra kendilerine şunu sormalıdır: Kendisi ve sevdikleri bu toplumun acımasız ekonomik ortamında açlıktan ve yokluktan ölmesin diye, güç bela elde ettiği küçük mülkiyetine dört elle sarılması anlamında bugünkü toplumda açgözlü olmayan biri var mıdır? Köylülerin komünist olmadıkları doğrudur. Özel mülkiyet ortadan kaldıranlardan hem korkar hem de nefret ederler çünkü onların kaybedecek birşeyleri vardır; en azından hayallerinde böyle davranırlar, ki günümüzde genellikle pek önemli sayılmasa da, hayal son derece güçlü bir faktördür. Herhangi bir mülkiyete sahip olmayan kent işçilerinin önemli bir çoğunluğu, köylülere oranla çok daha ölçsüz bir şekilde komünizme yatkındır. Bundan daha doğal bir şey olamaz; birinin komünizmi diğerinin bireyciliği kadar doğaldır, ama bu, komünizme olan yatkınlıklarından dolayı işçilerin yüceltilmesine ve bireyciliklerinden dolayı köylülerin ayıplanmasına neden olmamalıdır. Bu her iki kesimin düşünceleri ve tutkuları, içinde bulundukları ortamlar tarafından biçimlendirilmiştir. Kaldı ki, tüm kent işçileri komünist midir?

Köylüleri göklere çıkarmanın ya da onlara çamur atmanın hiçbir anlamı yok. *Sorun, yalnızca bencilliklerinin onları*

gericiliğin saflarına itmesini engellemekle kalmayıp, aynı zamanda köylülerin bencilliğinin ve tutuculuğunun üstesinden gelebilecek ve bu bencilliğin devrimin zaferine hizmet ederek devrimi güvenceye almasını olanaklı kılacak bir eylem programının oluşturulmasıdır.

Sevgili dostlarım, devrimin zaferinin veya yenilgisinin bu eylem programının oluşturulmasına bağlı olduğunu hatırlayın ve günde yüz defa, bin defa kendi kendinize tekrarlayın.

Köylüleri teorik propaganda ile dönüştürmek için artık çok geç kalındığı konusunda benimle hemfikirsinizdir. Öyleyse, şu ana kadar söylediklerim dışında, geriye bir tek taktik kalıyor; *kırsa karşı kentlerin terörizmi*. Bu devrimci -neredeyse gerici diyecektim- taktiğin, devrimci Jakobencilüğün cephanesinden alındığını ve eğer günün birinde bu taktiğe başvurma talihsizliğinde bulunurlarsa, yalnızca kendilerini değil, daha da kötüsü bir bütün olarak devrimin kendisini yok edeceklerini anlamayan sevgili dostlarımız tarafından, büyük Fransa kentlerinin işçileri tarafından savunulan başlıca yöntem budur. Zira böyle bir politikanın kaçınılmaz ve ölümcül sonuçları neler olacaktır? On milyonluk güçlü bir kırsal nüfusun tümü barikatların diğer yanına geçecek ve bu muazzam ve yenilmez kitleler, gericiliğin ordularını takviye etmiş olacaklardır.

Buradan ve tüm diğer açılardan baktığımda Prusya işgalini, Fransa ve tüm dünya devrimi için iyi bir fırsat olarak değerlendiriyorum. Eğer bu işgal gerçekleşmemiş olsaydı ve eğer Fransa devrimi bu işgal olmadan yapılmış olsaydı, Fransız sosyalistlerinin kendileri bir kez daha -ve bu defa kendi hesaplarına- bir devlet devrimini [*zorla dayatılan bir darbeyi*] sahnelemeye girişeceklerdi. Böyle bir girişim tamamen mantık dışı ve sosyalizm için ölümcül olurdu; ancak Jakobencilüğün ilkelerinden böylesine derin bir şekilde etkilendiklerinden dolayı, mutlaka böyle bir devrim yapmaya çalışacaklardı. Sonuç olarak, şehir delegelerinden oluşan bir kongrenin emredeceği kamu güvenliği önlemlerinin yanı sıra, şüphesiz bu sosyalistler komünizmi veya kolektivizmi köylülere *zorla dayatmaya* çalışacaklardı. Bu

da, iyi disipline edilip örgütlenmiş muazzam bir orduya ihtiyaç duymak zorunda kalacak olan, silahlı bir ayaklanmaya yol açacaktı. Sonuçta, sosyalist yöneticiler, yalnızca, gericiğe yeni bir isyancı köylü ordusu kazandırmakla kalmayıp, aynı zamanda, güç delisi generaller için, kendi saf-ları içinde gerici militarist kast yaratmış olacaktı. Bu şekilde ikmal edilen devlet mekanizması kısa bir süre sonra, bu mekanizmayı yönetecek olan bir lidere, diktatöre veya imparatora sahip olmak zorunda kalacaktı. Tüm bunlar kaçınılmaz olacaktı, çünkü, bu ihtiyaç herhangi bir bireyin kapisinden değil, mevcut durumun temel mantığından kaynaklanır. Asla yanılmayan bir mantıktan...

Neyse ki, bizzat olayların seyri, artık kent işçilerini gözlerini açmaya ve Jakobenler'den kopyaladıkları bu ölümcül yöntemi terk etmeye zorlayacaktır. Mevcut koşullar altında, yalnızca deli biri, kıra yöneltilecek bir terör dalgasının hayalini kurabilir. Eğer kır, kentlere karşı ayaklanırsa, kentlerle birlikte tüm Fransa'da kaybedilecektir. Lyon, Marsilya ve Fransa'nın diğer büyük şehirlerindeki işçi kitleleri artık bunu anladılar; gerçekten de bu, kısmen onların bu korkunç kriz karşısındaki inanılmaz ve utanç verici duyarsızlıklarından kaynaklanmaktadır, zira ancak Fransa'nın tüm sakinlerinin birleşik çabaları, ülkeyi ve onunla birlikte Fransız sosyalizmini kurtarabilir. [Bu duyarsızlığın muhtemel bir diğer nedeni de Marsilya, Lyon ve diğer şehirlerin, barışın imzalandığı Paris'te kısa bir süre kalan Prusyalılar tarafından işgal edilmeyeceğinin duyurulmuş olmasıdır.] Fransız işçileri Latin tezcanlılıklarını kaybettiler. Şu an itibarıyla, acılarına sabırla katlanmaya başladılar. Daha da önemlisi, onların idealleri, umutları, ilkeleri, siyasal ve toplumsal hayalleri, -yakın bir gelecekte hayata geçirmeyi umdukları pratik plan ve projeleri daha ziyade kitaplardan, durmadan tartışılan mevcut teorilerden ve somut yaşamsal tecrübelerin ortaya çıkardığı düşüncelerinden oluşan her şeyleri yitip gitti. Günlük yaşamlarındaki olgulara soyut bir kavrayışla yaklaştıkları için, yüz yüze kaldıkları gerçek durumdan çeşitli sonuçlar çıkarma yeteneklerini kaybettiler. Fransız işçilerinin düşünceleri, hiç eleştirilmeden geleneksel bir

şekilde kabul edilen ve geçerliliğine tam güven duyulan özgün bir teori temelinde şekillenmiştir. Bu teori ise, Jakobenler tarafından hedeflenen ve şu veya bu ölçüde devrimci sosyalistlere uyarlanan politik sistemden başka bir şey değildir. Bu devrim teorisi artık tamamen geçersizdir, çünkü onun temeli olan devlet iktidarı çökmüştür. Bu koşullar altında, Jakobenler'in savunduğu şekliyle, köylülere karşı terörist yöntemlerin uygulanması artık söz konusu olamaz. Ve başka bir alternatif bilmeyen Fransız işçileri, böylece dağınıklık ve şakınlık içinde kalmışlardır. Gayet mantıklı bir şekilde, köylülere karşı legal ve resmi bir terör dalgasına girişmenin, ejderhavari önlemleri kurumlaştırmanın artık imkânsız olduğunu; yabancı işgalcinin 1792'deki gibi sınırda değil ancak Fransa'nın tam kalbinde, Paris'in birkaç adım ötesinde olduğu böyle bir zaman diliminde, devrimci bir devlet kurmanın, tüm Fransa'nın kurtuluşu için merkezi bir halk komitesi kurmanın imkânsız olduğunu söylüyorlar. Resmi aygıtın olduğu gibi çöktüğünü artık gördükleri için, bir yenisini yaratmanın boşuna olacağını hissediyorlar. Fransa'nın devlet olmaksızın nasıl kurtarılabilirliğini anlayacak durumda olmayan bu devrimciler, beyazdan siyaha her renkteki tüm devletçilerin hor görüyle "anarşi" olarak adlandırdıkları şeyin olağanüstü dinamik gücü hakkında hiçbir fikri olmayan bu halk şampiyonları, kollarını kavuşturup yaygarayı basıyorlar: "Kaybettik, Fransa mahvoldu."

Ancak, sevgili dostlarım, biz kaybetmedik. *Fransa anarşiyle kurtarılabilir.*

Bırakın bu kitlese anarşi, kentlerin yanı sıra kırsal alanlarda da kaybedilsin ve yeniden azgın bir çığ gibi kabarıp önüne çıkan her şeyi, hem iç düşmanları hem de Prusyalı-ları silip süpüreceği güne kadar, bırakın alttan alta olgunlaşsın. Bu benim bildiğim biricik gözüpek ve amansız önlemdir. Üstelik gerçekleşme olasılığı olan tek alternatiftir. Bu olmaksızın Fransa için kurtuluş yoktur. Alışılmış yöntemlerin tümü tamamen safdışı kaldığı için, geriye yalnızca burjuva uygarlığının köleliği ile proletaryanın politik ve ilkel hiddeti arasında artık bir seçim yapmak zorunda olan Fransız halkının ilkel ve şiddetli enerjisi kalmıştır.

Kentlerdeki işçilerin, en uygun koşullar altında bile, köylülere komünizmi veya kolektivizmi dayatabileceklerine hiçbir zaman inanmadım; zorla dayatılan her sistemden nefret ettiğim ve tutkulu bir özgürlük sevdalıyım olduğum için, hiçbir zaman sosyalizmin böyle bir yöntemle gerçekleştirilmesine inanmadım. Bu yapay düşünce ve asılsız umut özgürlüğün düşmanıdır ve otoriter komünizmin yanlış mantığının temelini teşkil eder. Çünkü, sistematik bir şekilde örgütlenmiş olan bir şiddetin zorla dayatılması, otorite ilkesini tekrar canlandırarak devleti ve onun ayrıcalıklı sınıflarını zorunlu kılar. Kolektivizm ancak kölelere zorla dayatılabilir ki böyle bir kolektivizm de insanlığın inkârı anlamına gelir. Özgür bir toplumda, kolektivizm ancak koşulların baskısı aracılığıyla, yukarıdan gelen herhangi bir dayatmayla değil, aşağıdan gelen özgür ve kendiliğinden bir hareketle gerçekleşebilir; ancak [devlet destekli] ayrıcalıklı bireyciliğin, devlet politikasının, cezai ve medeni yasaların, hukuki ailenin ve miras kanunlarının tüm varlık koşulları devrim tarafından silinip süpürüldükten sonra..

Köylülerin kentlere ilişkin şikâyetleri, bu kasvetli ve derin nefretlerinin başlıca nedenleri nelerdir? Şunlardır:

- 1) Köylüler kent işçileri tarafından aşağılandıklarını hissediler.
- 2) Köylüler pek çok haklı nedene ve bu yaklaşımlarını destekleyen pek çok tarihsel örneğe dayanarak, *kentlerin kendilerini sömürmek istediklerini ve nefret ettikleri bir politik sistemi zorla kendilerine dayattıklarını düşünürler.*
- 3) Bunlara ek olarak, kent işçilerinin mülkiyetin kolektifleştirilmesini desteklediklerine inanırlar ve her şeyden çok sevdikleri topraklarına sosyalistler tarafından el konulmasından korkarlar.

Kent işçileri, köylülerin bu güvensizliğinin ve kininin üstesinden gelmek için ne yapmalıdır? Her şeyden önce aşağılayıcı tavırlarını terk etmelidirler. Devrimin ve bizzat işçilerin kurtuluşu için bu kesinlikle gereklidir, çünkü köylülerin bu nefreti muazzam bir tehlike teşkil etmektedir.

Eğer bu nefret ve güvensizlik olmasaydı, devrim çok uzun bir süre önce zafere ulaşmış olacaktı, çünkü tüm ülkelerde gericiliği ayakta tutan ve onun temelini güçlendiren olgu, kentler ile kırsal bölgeler arasındaki bu düşmanlıktır. Sadece devrimin yararı için veya stratejik nedenlerden ötürü değil, ama aynı zamanda temel bir adalet eylemi olarak da işçiler köylü karşıtı önyargılarından kurtulmalıdır. Köylüler asalak değildir; farklı koşullar altında çalışmalarını dışında onlar da ağır şartlarda çalışan işçilerdir. Burjuva efendiler tarafından sömürülen kent işçileri, tıpkı kendileri gibi sömürülen köylülerle kardeş olduklarını anlamalıdır...

Şunu asla aklınızdan çıkarmayın. Köylü her türlü hükümetten nefret eder ve kanunlara, sırf ihtiyatlı davranmak zorunda olduğu için uyar. Başka hiçbir seçeneği olmadığı için vergilerini düzenli olarak öder ve oğullarının askere alınmasına tahammül eder. Köylünün değişim karşıtı olmasının nedeni ise, biçiminden ve programlarından bağımsız olarak her yeni hükümetin bir öncekinden daha iyi olmayacağını düşünmesi ve pekâlâ da tamamen yararsız veya öncekilere göre daha da zararlı olacak bu değişimlerin ona getireceği risklerin önüne geçmeye çalışmasıdır.

Köylü ancak, kent işçilerinin siyasal ve toplumsal sistemlerini kendisine güya kendi yararı için zorla dayatmayacaklarından emin olduğu zaman kentli işçilerle kader birliği yapacaktır. Köylü, sanayi işçileri tarafından, toprağını [devlete] teslim etmeye zorlanmayacağına ikna olur olmaz, işçilerin müttefiki olacaktır...

Ve doktriner sosyalizmin gösterişli skolastik lâfzını terk ederek kendileri de devrimci tutkudan ilham almaya başlayan işçiler, köylülere gidip, yan çizmeden ve şatafatlı cümlecikler kullanmadan sade bir dille ne istediklerini açıkladıklarında; kendilerini beğenmiş kural koyucular veya eğitimciler olarak değil de, devrimi kıran işçilerine dayatmak yerine orada yaygınlaştırmaya çalışan eşit kardeşleri olarak kırsal bölgedeki köylere gittiklerinde; tüm resmi evrakları, adli kararları, mahkeme emirlerini, mülkiyet tapularını, toprak kiralrı ve özel borç belgelerini, ipotekleri, ceza ve medeni hukuk kitaplarını vb. yaktıklarında... Proletaryanın yoksul-

luğunu ve köleliğini temsil eden bu işe yaramaz kâğıt yığını alevler içinde uçtuğunda; işte o zaman köylülerin, devrimci dostları olan kent işçilerini anlayacaklarından ve onlara katılacaklarından emin olabilirsiniz.

Tercih ettikleri hükümet biçimini ve ekonomik sistemi köylülere dayatma hakkını kent işçilerine kim vermiştir? Kent işçileri, bu hakkın devrim tarafından kendilerine verildiğini iddia ediyorlar. Ancak devrim, despotik olduğunda ve özgürlüğü yaymak yerine gericiliğe yol açtığında artık devrim değildir.

Devrimin, nihai olmasa da acil hedefi, mümkün olabilen tüm izleriyle birlikte otorite ilkesinin kökünü kazımdır; bu hedef, devletin ortadan kaldırılmasını, gerekirse şiddet yoluyla yıkılmasını gerektirir, çünkü Proudhon'un da gayet güzel bir şekilde ortaya koyduğu gibi, devlet Kilisenin küçük kardeşi, her türlü despotizmin ve ayrıcalığın tarihsel kutsanması, tüm siyasal ve ekonomik köleliğin nedeni ve gericiliğin özü ve ana merkezidir. Devrim adına devlet -geçici bir devlet bile olsa- kurmak isteyen herhangi biri gericiliği inşa etmek istiyordur, özgürlük yerine despotizm için çalışıyordu; eşitlik yerine ayrıcalık istiyordur...

Fransız sosyalistleri, on milyon köylünün iradesini hiçe sayarak, kendi siyasal ve toplumsal sistemlerini onlara dayatma biçimindeki adil olmayan, mantık dışı ve ukalaca düşünceyi nereden almışlardır? Bu uyduruk hakkın teorik gerekçesi nedir? İddia edilen bu hak, aslında burjuvazinin başka bir armağanı, burjuva devrimciliğinden geriye kalan politik bir mirastır. Ve bu iddia eğitim ve zekâ seviyesinin üstünlüğü temeline dayanmaktadır, yani kırsal uygarlığa karşı kent uygarlığının varsayılan üstünlüğüne. Ancak, böyle bir ilkenin rahatlıkla her türlü fethi haklı çıkarabileceğini ve baskıyı kutsallaştırabileceğini unutmamamız gerekiyor. Tüm işçileri yönetme ve sömürme (veya aynı anlama gelen diğer icraatlarda bulunma) hakkına yalnızca kendisinin sahip olduğunu iddia eden Burjuvazi hep bu ilkeyi kullanmıştır. Uluslar ve sınıflar arasındaki çelişkilerde bu ölümcül ilke her zaman her türlü istilacı otoriteyi onaylamıştır. Almanlar, Slav ve diğer halkların bağımsızlıklarına ve özgür-

lüklerine yönelttikleri şiddetli saldırıları gerekçelendirmek ve tüm halklara dayattıkları Almanlaştırmayı meşrulaştırmak üzere tekrar tekrar bu ilkeye sarıldılar mı? Böylesi bir boyunduruğun, barbarlık karşısında uygarlığın zaferi anlamına geleceğini iddia edenler onlar değil miydi?

Gözlerinizi açın! Almanlar daha şimdiden, Alman Protestan uygarlığının, genelde Latin halklarının uygarlığından, özelde ise Fransız uygarlığından çok daha üstün olduğunu söylüyorlar. Dikkat edin! Almanlar ahlâki olarak çok kısa bir süre sonra sizi uygarlaştırmak zorunda olduklarını hissedebilirler, tıpkı sizin de kır insanını, kardeşleriniz olan Fransız köylülerini uygarlaştırma ve zorla kurtarma göreviyle karşı karşıya olduğunuzu bize söyleyip durmanız gibi. Bana göre, her iki iddia da aynı ölçüde iğrençtir ve ben, uluslar ve sınıflar arasındaki ilişkilerde, her zaman, sizin böylesi zorbaca yöntemlerle uygarlaştırmaya çalışacağınız kişi veya grupların tarafında olacağımı açıkça ilan ediyorum. İster Almanlar olsun ister işçiler, tüm bu küstah uygarlık havarilerine karşı girişecekleri her türlü başkaldırıda hep onlarla birlikte olacağım; böyle yapmakla, gericiliğe karşı devrime hizmet etmiş olacağım.

Tüm bu söylediklerim karşısında bana şu sorulacaktır; öyleyse bu cahil ve batıl inançlı köylüleri gericiliğe mi terk etmeliyiz? Kesinlikle hayır! Ülkenin her yerinde olduğu gibi, kırsal bölgelerde de gericiliğin kökü kazınmalıdır. O zaman da şu söylenecek; bunun için gericiliğin kökünü kazımak istediğimizi söylememiz yeterlidir; gericilik bertaraf edilebilir ve bu da ancak emir ve kararnamelerle yapılabilir. Bir kez daha *kesinlikle hayır* diyorum! Tam tersine, koca bir tarihin de gösterdiği gibi emir ve kararnameler, tıpkı her türlü otorite gibi, genelde hiçbir şeyi ortadan kaldırmaz; ortadan kaldırmaları gereken şeyleri aynen devam ettirmekten başka bir işe yaramazlar.

Öyleyse ne yapılacak? Devrim kırsal bölgelere zorla dayatılamayacağına göre, köylülerin kendi devrimci hareketini yaratarak onları her türlü siyasal, hukuki, medeni ve askeri kurumu yıkmaya ve kırdan baştan başa anarşiyi örgütleyip

yerleştirmeye kışkırtarak, devrimin tohumları kırsal cemaatler arasında serpielmelidir.

Bu ancak bir tek şekilde yapılabilir; köylülerle, onları kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeye zorlayacak bir tarzda konuşmak. Toprağı mı seviyorlar? Başkalarının emeğiyle yaşayan toprak sahiplerini kovup toprağı ele geçirsinler! İpotekleri, vergileri, toprak kiralarnı ve özel borçları ödemeyi mi sevmiyorlar? Tüm bu ödemeleri durdurunlar! Ve nihayet, askere gitmekten nefret mi ediyorlar? Onları askere gitmeye zorlamayın!

Peki öyleyse kim Prusyalılar'a karşı savaşacak? Bu konuda kaygılanmanıza hiç gerek yok. Köylüler bir kez uyanıp devrimin avantajlarını görmeye başladılar mı, devrimi savunmak üzere resmi zorunlu tedbirlerle onlardan koparılabacak para ve insan miktarının çok daha fazlasını gönüllü olarak bağışlayacaklardır. Tıpkı 1792'de olduğu gibi, köylüler Prusya işgalcilerini bir kez daha geri püskürteceklerdir. Önemli olan onlara o kahrolasica! başkaldırı imkânını vermektir ki, ancak anarşist bir devrim bu konuda onlara esin kaynağı olabilir.

Peki, köylüler burjuvaziden alıp toplumsallaştırdıkları toprağı aralarında paylaştıklarında, özel mülkiyet kurumu daha sıkı bir şekilde kökleşmeyecek midir? Hayır, çünkü devlet, tüm hukuksal kurumları -tümü anarşist devrimin fırtınalı girdabı tarafından silip süpürülecek olan- yasal aile ve miras kanunlarıyla birlikte ortadan kaldırıldığında, mülkiyet artık devlet tarafından onaylanıp korunmayacaktır. Artık ne siyasal ne de hukuksal haklar olacaktır; yalnızca yerleşik devrimci olgular geçerli olacaktır.

Şimdi de şunu soracaksınız; özel mülk sahibi artık devlet veya başka bir dışsal güç tarafından korunmayacağına göre ve bu özel mülkiyet yalnızca her mülk sahibinin kendisi tarafından savunulacağına göre, herkes elinden geldikçe bir başkasının mülkiyetini kapmayacak ve böylece güçlü güçsüzü soymayacak mıdır? Daha da önemlisi, güçsüzlerin birleşerek toprak sahibinin mülkünü yağmalamalarına kim engel olacaktır? "Bundan kurtuluş yok" diye çığlık atacaksınız; "Bu iç savaş anlamına gelir!"

Evet, iç savaş olacaktır. Peki ama iç savaştan niçin bu kadar korkuyorsunuz? Tarihsel kanıtları aklımdan çıkarmadan size şunu soruyorum; büyük düşünceler, büyük şahsiyetler ve büyük uluslar, iç savaştan mı yoksa her şeyi himayesine alan bir hükümet tarafından zorla dayatılan toplumsal düzenden mi çıkmıştır? Yirmi yıldan fazladır, iç savaştan kaçınan sizler, siz büyük Fransız ulusu, Prusyalılar'ın tek hamlede silip süpüreceğı kadar derin bir çöküntü içine girmediniz mi?

Devlet iktidarının amansız bir yıkıcısı olan iç savaş, tam tersine ve temel özünden dolayı, her zaman, halk inisiyatifinin harekete geçmesinin ve ayaktakımının ahlâki, entelektüel hatta maddi çıkarlarının lehinedir. Şu temel nedenle; iç savaş halkı alt üst edip sarsarak tüm hükümetler için bulunmaz olan ve halkı, çobanlarının keyiflerine göre çekip çevirdikleri bir sürüye dönüştüren o derin uykudan uyandırır. İç savaş, insanların günlük yaşamlarının öldürücü monotonluğunu parçalar ve onları yaratıcı düşünceden yoksun bırakan o mekanik tekrara son verir...

Resmi emirlerinizin ve devrimci şiddetinizin çileden çıkardığı on milyon köylünün, tek, sarsılmaz ve ortak bir kitle olarak size karşı birleşmesini görmek ister misiniz? Yoksa, anarşist devrim tarafından açılacak olan bir çatlağı, size etkinizi kullanarak köylüler arasında güçlü bir destek üssü kurma olanağı sağlayacak olan saflardaki bölünmeyi mi tercih edersiniz? Öncelikle köylülerin, içinde bulundukları uyumsuzluğun, durgun kırsal alanlarda kavga ve çekişme yaratacak olan bir iç savaşla sarsılmamasından dolayı geri kaldıklarını anlamıyor musunuz? Birbirlerine sıkıca kenetlenmiş olan kitleler, geliştirici düşüncelerden ve propagandadan çok az etkilenen bir insan sürüsüdür. İç savaş ise tam tersine, düşünce, çıkar ve istem çeşitliliğini yaratır. Köylüler ne insancıl duygulardan ne de adaletsizliğe duyulan ezeli öfkeden yoksundur; yoksun oldukları şey devrimci ruh ve kararlılıktır. Onlara bu ruhu verecek olan da iç savaştır.

İç savaş tüm kırsal alanları sizin devrimci sosyalist propagandanıza açık hale getirecektir. Tekrarlıyorum, bugüne kadar asla yaratamadığınız şeyi yaratmış olacaksınız; eksik-

siz bir özgürlükle taçlanacak olan gerçek sosyalizmi ve kolektif bir toplumu geniş bir ölçekte örgütleyebilecek bir cephe yaratmış olacaksınız. *Köylülerin kendiliğinden eylemini teşvik ederek*, bu kavrayışlarla uyum içinde olan bir toplumu aşağıdan yukarıya doğru örgütleyeceksiniz.

İç savaşın ya da anarşinin kırsal alanları harap edeceği korkusuna kapılmayın. Tüm insan toplumlarında güçlü bir öz-korunma güdüsü, toplumun kendi kendisini yok etmesini engelleyen güçlü ve kolektif bir süreklilik vardır ki, devrimin ağır ve zor bir şekilde ilerlemesine yol açan olgu da zaten bu atalettir. Devletin köreltici ağırlığı altındaki Avrupa toplumu, kırsal alanların yanı sıra kentlerde de (ama daha çok kırsal alanlarda) tüm dinçliğini, düşünce ve eylemin kendiliğindenliğini günümüzde artık tamamen kaybetmiştir ve bu durum birkaç on yıl daha böyle devam ederse, Avrupa toplumu yok olup gidecektir...

Resmi otorite ile ceza ve medeni yasaların dizginlerinden boşalan köylülerin birbirlerini boğazlayacakları korkusuna kapılmayın. Belki ilk başta buna yeltenebilirler ama, böylesi eylemlerde ısrar etmenin ekonomik ve fiziksel olarak mümkün olamayacağını çabucak anlayacaklardır. O zaman birbirleriyle savaşmaktan vazgeçip, gelecekteki böylesi çekişmeleri önleyecek ve karşılıklı çıkarlarına hizmet edecek bir örgütlenme biçimi oluşturma noktasına geleceklerdir. Kendilerini ve ailelerini geçindirme gerekliliğinin her şeyin önüne geçmesi (ve bu yüzden topraklarını işlemeye devam etmeleri), evlerini, ailelerini ve kendi yaşamlarını beklenmedik bir saldırıya karşı savunma ihtiyacı; tüm bu değerlendirmeler hiç şüphesiz kısa bir süre içinde onları, hepsinin karşılıklı çıkarlarıyla uyumlu olan yeni düzenlemelere gitmek zorunda bırakacaktır.

Bu düzenlemelerin, resmi emirler yerine koşulların dayatmasıyla ortaya çıkmasından dolayı, en zengin köylülerin diğer köylüler üzerinde aşırı bir nüfuza sahip olacaklarını sanmayın. Çünkü, artık yasalarla korunmayacağı için büyük toprak sahiplerinin nüfuzunun kaynağı yok olacaktır. Büyük toprak sahipleri, devlet tarafından korundukları için güçlüdür ve devlet bir kez ortadan kaldırıldı mı, onlar da

güçlerini kaybedeceklerdir. Daha kurnaz ve göreceli olarak zengin olan köylülere gelince, onların güçleri, hem daha küçük ve yoksul olan büyük köylü kitleleri tarafından hem de topraksız tarım emekçileri tarafından başarılı bir şekilde tasfiye edilecektir. Suskunluk içinde acılara gark edilerek köleleştirilen kitlelerden oluşan bu grup, devrimci anarşi tarafından yeniden canlandırılarak güçlendirilecektir.

Kısacası, aşağıdan yukarıya doğru özgürce örgütlenmiş olan köylülerin, her bakımdan düşerimize denk düşen ideal bir örgütlenmeyi mucizevi bir şekilde yaratacaklarını söylemiyorum. Fakat onların yaratacağı örgütlenmenin, mevcut örgütlenmelerden bin kat daha iyi ve daha adil olacağına, canlı ve yaşam dolu olacağına inanıyorum. Daha da önemlisi, bir yandan kentlerin devrimci propagandasına açık olan, diğer yandan devlet müdahalesiyle donuklaşmayan -zira devlet olmayacaktır- bu köylü örgütlenmesi, günümüzde beklenebilecek en bütünlüklü ve mantıklı özgür deneyler aracılığıyla kendisini geliştirip mükemmelleştirecektir.

Yüzyıllardan beridir devletin dizginsiz iktidarı tarafından felç edilerek hiçleştirilen halk yaşamının kendiliğinden öz-örgütlenmesi, devletin ortadan kaldırılmasıyla birlikte, yeniden komünlere dönüşecektir. Her komünün gelişimi, o komünün içinde bulunduğu uygarlık koşullarını çıkış noktası olarak alacaktır. Ve tıpkı Avrupa'nın diğer kısımlarında olduğu gibi, Fransa'nın farklı komünleri arasındaki uygarlık düzeyinin arz ettiği farklılık (kültürel ve teknolojik farklılık) çok büyük olduğu için, iç savaş öncelikle komünlerin kendi aralarında yaşanacak, ardından da kaçınılmaz olarak bu komünlerin karşılıklı anlaşmaya vararak bir dengeye oturmalarıyla sonuçlanacaktır. Bu arada, komün içindeki ve komünler arasındaki bu iç mücadele Fransa'nın direnişini felç edip böylece Fransa'yı Prusyalılar'a teslim etmeyecek midir?

Kesinlikle hayır. Tarih, ulusların, dış ilişkilerinde, kendilerini asla, içerde derin bir şekilde bölündükleri dönemlerdeki kadar güçlü ve güvenli hissetmediklerini göstermektedir; ve bunun tersi olarak, uluslar asla, yenilmezmiş gibi görünen bir otorite altında yüzeysel olarak birleştikleri zamanlarda olduklarından daha güçsüz olamazlar.

Bundan emin olmak istiyorsanız, sadece iki tarihsel dönemi kıyaslamamız yeterlidir; birincisi, genç Kral XIV. Louis döneminde, Fonde'un iç savaşları boyunca canlanıp güçlenen Fransa'dır; ikincisi ise, Kralın yaşlılık döneminde, monarşinin kökleşmesiyle birlikte, bu büyük Fransız lider tarafından pasifize edilip tektipleştirilen Fransa'dır. Zaferlerle şahlanan birinci Fransa'yı, yenilgiden yenilgiye, adeta yıkılışına sürüklenen ikinci Fransa ile kıyaslayın. Ayrıca 1792'nin Fransa'sını günümüzün [1870] Fransa'sıyla kıyaslayın. 1792-93 Fransa'sı, iç savaş tarafından parçalara bölünmüştü ve şiddetli bir şekilde savaştan koca bir cumhuriyet ölüm kalım mücadelesi veriyordu. Ancak tüm bu iç kavgalara rağmen, neredeyse tüm Avrupa ülkeleri tarafından işgal edilen Fransa, muzaffer bir şekilde tüm işgalcileri geri püskürtmüştü. Ancak, İmparatorluk altında tektipleşip pasifize olan 1870'in Fransa'sı, Prusya orduları tarafından paçavraya çevrilerek öylesine cesaretini kaybetmiş ki, neredeyse tüm varlığı tehlikeye girmişti... Dünyanın en büyük, en güçlü ulusu olma biçimindeki bu insanlık dışı ve azgın tutku, sayıklayan bir hastanın insan üstü ve çılgın gayretleriyle karşılaştırılabilir; tamamen bitkin düşen bu hastanın, sırf bir kez daha yatağına geri yuvarlanmak üzere tüm enerjisini seferber etmesi...

Devrimci Durum

Fransa, artık içi boş olan ulusal büyüklük ve görkem rüyalarıyla diriltilep eyleme geçirilemez. Tüm bunlar daha şimdiden geçmişte kaldı. İçerideki soysuzlaşma, yozlaşma ve entrikalarla güçten düşen III. Napolyon Hükümeti, Prusyalılar'ın darbeleri altında çözülmeye başlamıştır...

Kesin bir şekilde konuşmak gerekirse, köylülerin bulunmadığı İngiltere ile İskoçya veya içinde bulundukları keskin yoksulluktan dolayı köylülerin kendiliğinden sosyalist ve devrimci olmaya eğilimli oldukları İrlanda, İtalya ve İspanya dışında, Batı Avrupa'nın küçük mülk sahibi köylüleri -özellikle de Fransa ve Almanya'da- yarı yarıya tatmin olmuşlardır. İçinde bulundukları sefaletten memnun olan bu

köylüler, hayali avantajlarını toplumsal devrimin saldırılarına karşı savunmaları gerektiğini hissediyorlar; hiçbir şekilde gerçek çıkarları olmamasına rağmen yine de sahip olma yanılgısına ve boş zenginlik hayallerine sıkı sıkıya yapışıyorlar. Bu engellere ek olarak, köylüler, kiliseleri ve hükümetleri tarafından sistematik bir şekilde kaba bir cahillik içinde tutulmaktadırlar. Köylüler günümüzde, devletlerin gücünün ve güvenliğinin başlıca, neredeyse biricik kaynağını teşkil etmektedirler. Bu yüzden, hükümetleri dikkatli ve istikrarlı bir şekilde onların önyargılarını beslemekte, aralarında Hristiyan inancının ve otoriteye gösterilecek sadakâtin tohumlarını serpmekte ve yerleşik geleneklere uymayan şehirlerdeki ilerici unsurlara duydukları öfkeyi körüklemektedir. Köylüler tüm bu engellere rağmen, daha önce de söylediğim gibi, adım adım toplumsal devrim davasına kazanılabilirler. Bunun gerçekleştirilebilmesi için kentlerdeki devrimci proleterler inisiyatifi ele almalıdır, çünkü toplumsal devrim yapma iradesi, bilinci ve kavrayışına sahip olan tek kesim günümüzde bu kent proleterleridir. Böylece, devletlerin varlığına yönelen tek tehdit artık kent proletaryası içinde yoğunlaşmıştır...

Eğer bu savaş Fransa açısından utanç verici olan feci bir yenilgiyle biterse, işçilerin şu anda olduklarından çok daha ölçüsüz bir tatminsizliğe mahkûm olacakları elbette açıktır. Peki bu durum işçilerin devrimci olmaya daha fazla heveslenecekleri anlamına gelir mi? Kaldı ki, öyle olsa bile, devrimci mücadelenin bugün yüz yüze olduğu zorluklar o zaman azalır mı?

Bu soruya hiç tereddütsüz hayır cevabını veriyorum, şöyle ki; emekçi kitlelerin devrimci durumu, yalnızca onların sefaletinin ve hoşnutsuzluğunun ölçüsüne bağlı değildir, ama aynı zamanda, davalarının zaferine ve adaletle olan inançlarına da bağlıdır. Tarihin başlangıcından günümüze kadar, emekçi kitleler hep yoksulluğun ve hoşnutsuzluğun kısıracında oldular. Çünkü tüm siyasal toplumlar, tüm devletler, tüm cumhuriyetler ve monarşiler, proletaryanın aleni veya zorlukla ayırt edilebilen sefaleti ve zorunlu çalışması sayesinde ayakta durdular... Ancak bu hoşnutsuzluk nadi-

ren devrimlere yol açar. Mümkün olabilen en derin sefalete mahkûm edilen halklar bile, dayanılmaz sıkıntılarına rağmen, herhangi bir şekilde harekete geçme belirtisi gösterememektedirler. Niçin başkaldırmıyorlar? Kaderlerine razı oldukları için mi? Elbette hayır. İsyan etmiyorlar, çünkü ne sahip oldukları hakların varlığını yeterince kavıyorlar ne de kendi güçlerine inanıyorlar; ve bu iki kavrayıştan yoksun olduklarından, yüzyıllardan beridir çaresizlik içinde köleliğe tahammül etmişlerdir. Kitleler bu devrimci nitelikleri nasıl kazanabilirler? Eğitilen bir birey, hem teorik muhakeme hem de yaşamın pratik deneyimleri aracılığıyla haklarının farkına varır. İlk koşul, yani soyut düşünme yeteneği henüz kitleler tarafından kazanılmamıştır... Peki kitleler, haklarına ilişkin herhangi bir bilgiyi nasıl edineceklerdir? Bu bilgiyi yalnızca, yüzyıllar boyunca ortaya çıkan ve kuşaktan kuşağa aktarılan, yeni adaletsizlikler ve yeni acılarla sürekli bir şekilde çoğalıp zenginleşen ve nihayet büyük proleter kitlelere nüfuz edip onları aydınlatan kendi muazzam tarihsel deneyimleri aracılığıyla edineceklerdir. Bir halk, çaresiz bir çöküntü içine gömülmediği sürece, gelişimi hep yarar getiren bu muhteşem geleneğe, kitlelerin bu eşsiz öğretmine bağlı olacaktır... Ancak farklı tarihsel dönemlerden geçen halklar şaşmaz ve eşit bir hızla ilerlemezler. Tam tersine, bazen yetişilemeyecek kadar hızlı ve derin olsa da halkların gelişim hızı genellikle inişli çıkışlıdır; bazen zar zor fark edilebilir, hatta bazen durgunluğa kapılıp yerinde sayarak geriye doğru gidiyormuş gibi görünür. Bu olgu acaba nasıl açıklanabilir?

Her tarihsel dönemin ne tür olaylar tarafından biçimlendiğiyle açıklanabilir. Halkları güçlendirerek ileriye doğru iten olaylar vardır. Bir de halkın morali ve genel davranışları üzerinde iç karartıcı ve cesaret kırıcı bir etkisi olan, halkın adalet anlayışını çarpıtan, zihnini körelten ve halkı öz yıkıma doğru sürükleyen olaylar vardır. Halkların gelişiminin genel tarihsel seyri incelendiğinde, kişi, okyanus gelgitlerinin alçalıp yükselmesine benzeyen iki zıt hareketle karşılaşır.

Belirli dönemlerde, büyük tarihsel değişimlerin, muaz-

zam beklentilerin ve insanlığın erişeceği muhteşem zaferlerin müjdecisi olan olaylar meydana gelir. Böylesi tarihsel anlarda, her şey son derece hızlı bir devrim içine girmiş gibi görünür. Toplumsal atmosfere bir kudret ve güç havası hakim olur; insanlık yeni ufukların fethine doğru yürüdükçe zihinler, yürekler ve iradeler, her şeye muktedir olan o biricik patlamayla bütünleşir. Toplum adeta, mizaç olarak birbirlerinden farklı olan bireylerin duygularını ortak bir duyguda birleştiren bir elektrik akımıyla yekvücut olur; birbirinden tamamen farklı olan eğilimler ve iradeler tek potada eritilir. Böyle zamanlarda, herhangi bir bireyin yüreği güven ve cesaretle dopdoludur, çünkü onun duyguları etrafındaki insanların duygularıyla güçlenip kabarmıştır. Modern tarihten birkaç örnek verecek olursak; Fransız Devrimi'nin arifi olan 18. yüzyılın son dönemi böyleydi. Kısmen daha az bir ölçüde olmakla beraber, 1848 Devrimi'nden önceki yıllar da böyleydi. Muhtemelen 1789 ve 1793'ün o şanlı günlerini bile gölgede bırakacak olayların başlangıcı olan günümüzün de böyle bir niteliğe sahip olduğuna inanıyorum...

Ancak bir de, kamusal ve öznel vicdanın tükenmişliğinin habercisi olan, her şeyin yıkım, çöküntü ve ölüm koktuğu, umutsuz, trajik ve karanlık dönemler vardır. Bunlar tarihsel felaketleri izleyen med-cezirlerdir. Birinci İmparatorluk ile I. Napolyon'un tekrar tahta çıktığı zamanlar aynen böyleydi. Haziran 1848'de yaşanan felaketi izleyen yirmi-otuz yıl böyleydi. Fransa'nın Prusya despotizminin orduları tarafından fethedilmesinden sonraki yirmi-otuz yıl da aynen böyle olacaktır...

Böylesi koşullar altında, bir avuç işçi her şeye rağmen devrimci kalabilir, ancak, güvenden ve coşkudan yoksun olacaklardır; çünkü bir bireyin duygu ve düşünceleri, ancak halkın iradesi ve topyekûn devrimci ruh içinde yankı ve destek bulduğu zaman, o birey güven duygusuna sahip olabilir... Fakat bu koşullar altında halk, cesaretini yitirmiş, dağınıklık içine girmiş ve gericilik tarafından tamamen ezilmiş olacaktır... Fabrika ve atölyelerin içindeki ve dışındaki tüm işçi birlikleri sindirilmiş olacaktır. Geriye ne tartışma grupları ne eğitici destek çevreleri kalacaktır ve işçi-

lerin kolektif iradesini canlandırmanın hiçbir yolu yordamı olmayacaktır... Her işçi entelektüel ve manevi bir yalıtılmışlık içine düşerek güçsüzlüğe mahkûm olacaktır.

Hükümet, işçilerin yeniden örgütlenmemelerini güvenceye alabilmek için en zeki, en militan ve en fedakâr işçilerden birkaç yüz belki de birkaç bin tanesini tutuklayacak ya da Şeytan Adası'na [Fransa'nın eski sürgün kolonisi] sürgün edecektir. Böylesine dayanılmaz bir durumla yüz yüze kalacak olan işçilerin devrim yapacak güce tekrar erişebilmesi için çok ama çok uzun bir zaman diliminin geçmesi gerekecektir!

Fransız işçileri, bu elverişsiz duruma rağmen, asla yenilgiyi kabul etmeyen o Fransız kahramanlığının ve umutsuzluğun dayatmasıyla eğer yine isyan ederlerse, en ölümcül modern silahların onlara yeni bir ders vermesi muhtemeldir. Bu korkunç "ders" karşısında, yalnızca intihara sürükleyen bir umutsuzlukla direnişe geçen işçilere, ne zekâ ne de kolektif irade herhangi bir yarar sağlamayacak ve bu direniş, muhtemelen onların her zamankinden daha kötü bir duruma düşmeleriyle sonuçlanacaktır.

Peki bundan sonrası? Fransız sosyalizmi, proletaryanın kurtuluşu için savaştan Avrupa devrimci hareketinin öncülerinden biri olma olanağını böylece kaybedecektir. Yeni hükümet, kendisinden kaynaklanan nedenlerle, Fransa'da arta kalan birkaç sosyalist yayına ve yazara gönülsüzce tahammül edebilir. Ancak, ne yazarlar ne filozoflar ne de onların çıkaracağı kitaplar, canlı ve güçlü bir sosyalist hareketi inşa etmeye yetmeyecektir. Böyle bir hareket ancak, emekçi kitlelerde uyanan devrimci bilinç, kolektif irade ve bu kitlelerin öz-örgütlenmesi tarafından yaratılabilir. Bu olmadığında, dünyadaki en iyi kitaplar, boşlukta çınlayan kuramlardan ve kudretsiz hayallerden başka bir şey olamaz.

Alman Sosyal Demokrasi Programının Eleştirisi

Sosyal demokrasi hareketinin, modern demokratik "refah" kapitalizmi tarafından yutulmasını dikkate almadan, mo-

dern zamanların tarihini yazmak imkânsız olmasa bile oldukça zordur. Böyle bir gelişmeyi öngörmüş olan Eduard Bernstein gibi revizyonist sosyalistler bir yana, 19. ve 20. yüzyıl başlarındaki radikaller, kapitalizmin yakın bir tarihte çökeceğini umuyorlardı. Ancak kapitalizm yalnızca varlığını sürdürmekle kalmadı, aynı zamanda, belli ölçülerde sosyal demokrat politikalar uygulayıp bu politikaları kapitalist ekonomik sisteme entegre ederek daha da güçlendi. Eğer sosyal demokrat partilerle geliştirdiği işbirliği olmasaydı, kapitalizm asla bu gelişmeyi kaydedemezdi. Kapitalizm bunu yapmakla biçimini değiştirirken, hâlâ eski çizgisini terk etmeyen sosyalist hareket ise kimliğini kaybetti.

Bakunin, "Alman Sosyal Demokrasi Programının Eleştirisi" adlı bu bölümde, bir zamanlar sosyal demokrasi kalesi olan Almanya'da böyle bir eğilimin niçin ve nasıl geliştiğini inceler. Bakunin, sosyal demokrat program için son derece hayati ve önemli olan Temsili Hükümet ve Evrensel Oy Hakkı Düşüncesi'ni ise ayrıca tahlil eder.

• • •

Sosyalist hareketin gerçek bir güç olduğu Fransa dışındaki ülkelerin durumunu şöyle bir inceleyelim... Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi (SDİP) ve Ferdinand Lasalle tarafından kurulan Alman Genel İşçi Birliği (AGİB), emek ile sermaye arasındaki ilişkileri sosyalist bir tarzda dönüştürmek [kapitalizmi ortadan kaldırmak] istemeleri anlamında her ikisi de sosyalisttir. Hem Lasalcılar hem de [7-9 Ağustos 1869 tarihinde Eisenach'ta düzenlenen kongrede aldığı isimle] Eisenach partisi, bu dönüşümün gerçekleştirilmesi için önce devlette bir reform yapılması, eğer bu reform yaygın propaganda ve legal barışçıl işçi hareketiyle sağlanamazsa, bu reformun zor yoluyla yani politik bir devrimle yapılması zorunluluğu konusunda hemfikirdirler.

Tüm Alman sosyalistleri, politik devrimin toplumsal devrimden önce gelmesi gerekliliğine inanmaktadırlar. Oysa bu ölümcül bir hatadır. Çünkü, toplumsal devrimden önce yapılan herhangi bir politik devrim, zorunlu olarak burjuva bir

devrim olacak ve yalnızca burjuva sosyalizmine yol açacaktır; burjuvazi tarafından proletaryaya dayatılan sömürüyü yepyeni, daha etkili ve daha akıllıca yöntemlerle maskeleyen bir sosyalizm. [Hem Bakunin hem de Marx, "burjuva sosyalizmi" terimiyle sermaye ile emek arasındaki ortaklığı, "kamu"yu ve devleti kastetmişlerdir. Bu sosyalizm türü, Almanya'da Bismarck tarafından gündeme getirilmiştir ve günümüzde de genel olarak sağcı demokrat sosyalistler, "aydın kapitalistler" ve liberaller tarafından savunulmaktadır.]

Bu yanlış ilke -politik devrimin toplumsal devrimden önce gelmesi düşüncesi- aslında, tüm Alman burjuva liberal politikacıların SDİP'e akın etmeleri için yapılan açık bir davettir. Üstelik, sosyalizmin ilkelerine şiddetle karşı çıkan ve politikadan başka bir kaygısı olmayan oportünist *Volkspartei*'nin (Halkın Partisi) burjuva demokratlarıyla dost olması için, SDİP'e -tabanındaki radikal fikirli üyeler tarafından değil- ancak liderleri tarafından sık sık baskı yapılmıştır. Bu düşmanlık, yurtsever hatipleri ve resmi yayın organları tarafından, Viyanalı devrimci sosyalistlere karşı girilen gaddarca saldırılarla yeterince kanıtlanmıştır.

Devrimci sosyalizme karşı girilen bu saldırılar, neredeyse tüm Almanlar'ın nefretini ve muhalefetini yükseltmiş ve Liebknecht ile SDİP'in diğer liderlerini ciddi bir şekilde rahatsız etmiştir. Bir yandan işçileri sakinleştirmek ve böylece Alman emekçi hareketinin denetimini ellerinde tutmak istiyorlardı, diğer yandan da, Alman emekçi hareketine düşman olmakla -ki emekçi hareketin desteğini almadıkça politik iktidarı ele geçiremezdi- ciddi bir hata yaptığını anlayan *Volkspartei*'nin burjuva demokrat liderleriyle dostça ilişkilerini sürdürmek istiyorlardı.

Bu anlamda, *Volkspartei*, "devrimi asla kendimiz yapmayalım" biçimindeki burjuva geleneği izledi. Taktikleri ne kadar dahice uygulanırsa uygulansın hep şu ilkeyi esas alır; politik bir devrimi yapmak için halkın etkin yardımının sağlanması, ama bu devrimin getireceği yararları kendileri tarafından el konulması. *Volkspartei*'yi sosyalizm karşıtı konumunu değiştirmeye ve kendisinin de artık sosyalist bir

parti olduğunu ilan etmeye zorlayan değerlendirme buydu... Bir yıl boyunca süren görüşmelerden sonra, işçi ve burjuva partilerinin üst düzey liderleri, ünlü Eisenach Programı'nı benimseyerek SDİP adını kullanmaya devam eden tek bir parti kurdular. Bu program ilginç bir şekilde, Uluslararası İşçi Birliği'nin (Enternasyonal) programı ile iyi bilinen oportünist burjuva demokrasi programının meleziidir...

Bu programın 1. maddesi, Enternasyonal'in politikası ve ruhuyla çelişmektedir. SDİP, *özgür bir Halk Devleti* kurmak istiyor. Ancak, *özgür* ve *halk* sözcükleri, *devlet* sözcüğü tarafından anlamsızlaştırılarak geçersiz kılınmaktadır; Enternasyonal sözcüğü ise devletin reddi anlamına gelmektedir. Bu programın savunucuları, uluslararası ve evrensel bir devletten mi söz ediyorlar, yoksa tüm Batı Avrupa ülkelerini -İngiltere, Fransa, Almanya, İskandinav ülkeleri, Hollanda, İsviçre, İspanya, Portekiz ve Avusturya'ya tabi olan Slav ulusları- kucaklayan bir devlet kurmayı mı düşünüyorlar?⁽⁷⁾ Hayır. Onların politik mideleri aynı anda birçok devleti hazmedemez. Sosyal demokratlar, saklamaya bile gerek duymadıkları bir tutkuyla, büyük pan-Germen anavatanını inşa etmek istediklerini ilan ediyorlar. İşte bu yüzden SDİP'in temel amacı olan biricik Alman devletinin inşası, bu programın ilk maddesini oluşturmaktadır. Ne de olsa onlar her şeyden önce *Alman yurtseverleridir*.

Alman işçileri, kendilerini biricik Alman devletinin inşasına adanmak yerine, karşılıklı ekonomik ve toplumsal çıkarlarını savunmak üzere tüm dünyada sömürülmekte olan kardeşlerine katılmalıdır; tüm ülkelerdeki emekçi hareketler yalnızca uluslararası dayanışma ilkesini esas almalıdır... İki ülke arasında bir ihtilaf çıkması durumunda, işçiler, sosyal demokrat programın 1. maddesine göre hareket edeceklerdir, yani kendileri için daha yararlı olan eğilimlerine rağmen, yabancı bir ülkedeki işçi kardeşleri karşısında *kendi ülkelerinin burjuvazisiyle* birlikte hareket edeceklerdir. Böylece, işçilerin uluslararası dayanışmasını, devletin ulusal yurtseverliğine kurban etmiş olacaklardır. Alman işçilerinin şu anda sürmekte olan Prusya-Fransa savaşında yaptıkları şey tam da budur. Alman işçileri ulusal bir devlet

-en özgür Halk Devleti'ni bile- kurmaya çalıştıkları sürece, halkın özgürlüğünü devletin görkemine, sosyalizmi politikaya ve adalet ile uluslararası kardeşliği yurtseverliğe kaçınılmaz ve su katılmadık bir şekilde feda edeceklerdir. Aynı anda iki farklı yöne doğru ilerlemek mümkün değildir. Sosyalizm ve toplumsal devrim devletin yıkımını gerektirir. Sonuç olarak devlet isteyenler, kitlelerin ekonomik kurtuluşunu, ayrıcalıklı bir partinin politik tekeline feda etmek zorundadırlar.

SDİP, proletaryanın ekonomik ve beraberinde siyasal kurtuluşunu -daha doğrusu, *proletaryanın politikadan ve devletten kurtuluşunu*- rahatlıkla burjuva demokrasinin zaferine kurban edebilir. Sosyal demokrat programın ikinci ve üçüncü maddelerinde bu niyet açıkça ortaya konulmuştur. Programın 2. maddesinin ilk üç fıkrası, her bakımdan Enternasyonal'in sosyalist ilkeleri ile uyum içindedir; kapitalizmin ortadan kaldırılması; eksiksiz siyasal ve toplumsal eşitlik; her işçinin emeğinin tüm ürünlerini elde etmesi. Fakat, işçi sınıfının ekonomik kurtuluşunun *ilk koşulunun* siyasal kurtuluş olduğunu, toplumsal sorunun ancak demokratik bir devlet aracılığıyla çözülebileceğini ilan eden dördüncü fıkra, tüm bu ilkeleri geçersiz kılarak hayata geçirilmelerini imkânsız hale getirmektedir. Dördüncü fıkra aşağı yukarı şunu demeye getirir:

"İşçiler! Sizler kapitalist toplumun kurbanları ve kölelerisiniz. Bu ekonomik deli gömleğinden kurtulmak istiyor musunuz? Elbette istiyorsunuz ve tamamen haklısınız. Ancak bu haklı taleplerinizi elde edebilmeniz için, *öncelikle politik bir devrim yapmamıza yardım etmelisiniz. Sonra biz de sizin toplumsal devrimi yapmanıza yardım edeceğiz.* Önce sizin de güçlü yardımınızla, İsviçre'deki gibi gerçek bir demokratik devleti inşa edelim; ardından, İsviçreli işçilerin şu anda sahip oldukları aynı haklardan sizi de yararlandıracığımıza söz verimiz... (Burjuvazi tarafından vahşice bastırılan Basel ve Cenevre'deki grevleri hatırlayın.)"

Bu akıl almaz yanılmanın kesinlikle, Alman sosyal demokrasisinin eğilimlerini ve ruhunu yansıttığına inanmak istiyorsanız, partinin legal barışçıl propagandası ve seçim

kampanyalarıyla erişilmesi amaçlanan acil ve yakın hedeflerin dökümünü yapan 3. maddeyi incelemeniz yeterlidir. Bu talepler yalnızca burjuva demokratların bildik programının bir kopyasından ibarettir; halkın doğrudan yasasıyla birlikte evrensel oy hakkı;⁽⁶⁾ tüm politik ayrıcalıkların ortadan kaldırılması; düzenli ordunun yerine gönüllü ve halk milislerinin geçirilmesi; devlet ile Kilisenin birbirinden ayrılması, okulların Kiliseden ayrılması; özgür ve zorunlu temel eğitim; basın özgürlüğü, toplanma ve dernek kurma özgürlüğü; ve tüm dolaylı vergilerin yerine, kazancı temel alan daha yüksek ve kalkınmacı bir gelir vergisinin geçirilmesi.

Şimdi bu program, sosyal demokratların tek kaygılarının devletin kurum ve yasalarında reform yapmak olduğunu, sosyalizmin onlar için en iyi ihtimâlle bilinmez bir gelecekte gerçekleşebilecek boş bir hayalden başka bir şey olmadığını açık seçik bir şekilde gözler önüne sermiyor mu?

Eğer üyelerinin, yani Alman işçilerin gerçek özlemleri ve radikal düşünceleri bu programdan daha da ileriye gidecek olursa, SDİP'in biricik kuruluş amacının, Alman burjuva demokratların politik hırslarını yaymak üzere, kitlelerin bilinçsiz bir araç olarak kullanılması olduğunu söylemekte haklı olmaz mıyız?

Bu programda, serbest girişimci kapitalistlerin beğenmeyecekleri sadece iki temel ilke var. Birincisi, 3. maddenin 8. fıkrasında yer alıyor; burada, *normal bir iş gününün belirlenmesi* (çalışma saatlerinin kısıtlanması), *çocuk çalıştırma son verilmesi ve kadınların çalışmasının sınırlandırılması talep edilmektedir*; yani serbest girişimcilerin keyfini kaçıran önlemler. Kendi yararları için kullanabilecekleri özgürlüğe tutkuyla sarılan bu serbest girişimciler, proletaryayı sınırsız bir şekilde sömürme hakkını talep ederken devlet müdahalesine de fena halde bozulurlar. Zavallı kapitalistler ne günlere kaldılar değil mi! En ılımlı değerlendirmeye göre bile sosyalist bir toplum olmayan İngiltere'de dahi devlet müdahalesini kabul etmek zorunda kaldılar.

Diğer temel ilke -3. maddenin 10. fıkrası- daha önemli ve daha da sosyalistçedir. Burada, işçi kooperatifleri, özellikle

de üretim kooperatifleri için, tüm ilgili güvencelerle -örneğin genişleme serbestisi- birlikte, devletin yardımı, himayesi ve kredisi talep edilmektedir. Serbest girişimciler, işçi kooperatifleriyle yaşanacak başarılı rekabetten korkmuyorlar, çünkü kapitalistler, işçilerin zayıf gelirleriyle asla işveren sınıfının elinde olan kaynaklarla kıyaslanacak ölçüde bir sermaye biriktiremeyeceklerini çok iyi bilmektedirler... fakat, devletin neredeyse sınırsız olan kredisinden ve gücünden destek alan işçi kooperatifleri, özel ve tüzel sermayeye (endüstriyel ve ticari sermaye) savaş açıp giderek onu yutmaya başladıklarında külahlar değişecektir. Çünkü kapitalistler bu durumda aslında devlet ile rekabet ediyor olacaklardır ve devlet bildiğimiz gibi en güçlü kapitalisttir. [Bir sonraki paragrafın genel temasında, Bakunin'in, işçi birliklerine yönelik devlet sübvansiyonunu, kapitalizmden devlet sosyalizmine geçişin bir parçası olarak değerlendirdiği görülecektir.]

Sonuç olarak işverenin devlet olması; otoriter komünizmin, devlet sosyalizminin temel ilkesi budur. Her şeyin biricik sahibi olan devlet -toplumun, büyük alt üst oluşlar yaşamadan, mevcut imtiyazlı burjuva örgütlenmeden, herkes için resmi eşitliğin olacağı geleceğin örgütlenmesine geçebilmesine olanak veren bir geçiş döneminin sonunda- devlet artık tek banker, tek kapitalist, tek düzenleyici, tüm ulusal emeğin tek yöneticisi ve bu emeğin ürünlerinin tek dağıtıcısı olacaktır. Modern komünizmin ideali ve temel ilkesi işte budur.

1870

Temsili Hükümet ve Evrensel Oy Hakkı

Bakunin işçilerin burjuva politikasına iştirak etmesine karşı çıkıyordu, çünkü böyle bir girişimin proletaryayı yıpratarak mevcut kurumları daha da güçlendirmesinden korkuyordu (ki Hitler'in zaferiyle sonuçlanan dönemde proletaryanın başına gelen buydu). Bakunin'in parlamenter hükümete olan muhalefeti, doğrudan devrimci eylemin belirleyici önemini göz ardı ederek işçilerin parlamenter eylemini onaylayan Marksist partilerle sürdürdüğü polemikler boyunca daha da keskinleşti.⁽⁹⁾ Bakunin evrensel oy hakkını ilkesel olarak değil, yalnızca burjuva devletin işine yarayacağı durumlarda reddediyordu. Ancak seçim sürecinden çekilmeyi hiçbir zaman değişmez bir madde olarak abartmadı. Bakunin, bazı istisnai koşullar altında, özgün ve sınırlı hedefler için ilerici politik partilerle geçici ittifaklar yapılmasını savunuyordu. Bir dostuna, eski bir avukat olan İtalyan anarşisti Carlo Gambuzzi'ye yazdığı bir mektupta Bakunin, Napoli milletvekili adayı olmasını tavsiye ediyordu:

Politikanın kararlı ve tutkun bir muhalifi olarak benim, şu anda dostlarıma [İttifak'ın üyelerine] milletvekili olmalarını tavsiye etmemden dolayı muhtemelen şaşıracaksınız; ancak bunun nedeni koşulların değişmiş olmasıdır. Öncelikle, dostlarım ve kendisine en fazla güvenen biri olarak bizzat sen, düşüncelerimize ve ilkelerimize öylesine derinden inanmışsınız ki, bu düşünce ve ilkeleri deforme etmeniz, onlardan vazgeçmeniz veya eski politik alışkanlıklarını tekrar canlandırmanız mümkün değildir. İkinci olarak, günümüzdeki koşullar öylesine ağırlaşmış, bütün ülkelerdeki özgürlükler öylesine ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya kalmıştır ki, gerçek bir iradeye sahip olan herke-

sin, özellikle de cereyan eden olaylar üzerinde en derin etkiyi bırakacak konumda olması gereken arkadaşlarımızın bu kuşatılmışlığı yarmak üzere harekete geçmesi gerekmektedir.⁽¹⁰⁾

Bakunin, başka bir İtalyan anarşisti olan Celso Cerretti'ye, 1871'deki Paris Komünü'nün düşmesinden sonra tüm Avrupa'yı saran gerici dalga esnasında yazdığı bir mektupta, devrimci bir durumun söz konusu olduğu tek ülkenin İspanya olduğuna işaret eder ve bu ülkenin içinde bulunduğu özel koşulları dikkate alarak, ilerici politik partilerle geçici bir işbirliği yapılmasını tavsiye eder:

... İspanya'nın farklı bölgelerinden aldığım mektuplar, sosyalist işçilerin orada çok iyi örgütlendiklerini belirtmektedir. Üstelik yalnızca işçiler değil, sosyalist düşüncelerin aralarında oldukça başarılı bir şekilde [çok şükür ki] yaygınlaştığı Endülüs köylüleri de yaklaşmakta olan devrimde son derece etkin bir rol oynamak istemektedirler. Bir yandan kimliğimizi korurken, diğer yandan da politik partilere şu anda yardım etmeli ve daha sonra da bu devrime keskin bir sosyalist karakter vermeye çabalamalıyız... Eğer İspanya devrimi zafer kazanırsa, bu olay, doğal olarak devrimi tüm Avrupa'da harikulade bir şekilde yaygınlaştırıp hızlandıracaktır...⁽¹¹⁾

• • •

Modern toplum, kaynağı ve biçimi nasıl olursa olsun, her devletin zorunlu olarak despotizme yol açacağı gerçeğine öylesine inanmıştır ki, günümüzde devletten zorla belli oranda bir özgürlüğü elde eden tüm ülkeler, ister devrimin içinden çıkmış olsunlar ister halkın kendisi tarafından seçilmiş olsunlar, tüm yöneticilerini mümkün olabilen en sıkı denetime tabi tutmaya çalışmaktadırlar. Bu ülkeler özgürlüklerini güvenceye almak için, kamusal ve baskıcı otoriteyi ellerine verdikleri yöneticiler üzerinde, gerçek ve etkili bir denetim uygulama ihtiyacı hissetmektedirler. Temsili hükümet altında yaşayan tüm uluslar, ancak bu denetim gerçek ve etkili olduğu zaman gerçekten özgür olabilirler. Kısacası, eğer bu denetim bir aldatmaca olursa, halkın özgürlüğü de aynı şekilde sadece bir kurgudan ibaret olur.

Avrupa'nın hiçbir yerinde hükümet üzerinde gerçek bir halk denetiminin olmadığını kanıtlamak hiç de zor değil, ama biz şimdilik, İsviçre üzerinde durmakla yetinelim ve bu ülkenin hükümeti üzerindeki halk denetiminin nasıl uygulandığına bakalım. Zira bu anlamda İsviçre için gerçek olan şey, diğer herhangi bir ülke için çok daha fazla geçerli olacaktır. İsviçre'deki ilerici kantonların çoğu, özgürlüklerini güvenceye almak için 1830'lu yıllarda evrensel oy hakkını tesis etti. Bu hareket için oldukça elverişli bir zemin vardı. Resmi konseyler ayrıcalıklı yurtseverler tarafından seçildiği sürece, kentler ile kır arasında ve asildaze sınıfları ile halk tabakaları arasında eşit olmayan oy hakkı var olduğu sürece, bu konseyler tarafından atanan yetkililer ve bu yetkililer tarafından çıkarılan yasalar, tüm bir ulus üzerinde yönetici aristokrasinin egemenliğini sürdürmekten geri durmayacaklardı. Bu yüzden bu rejimin lağvedilip yerine halkın onurlu hükümlarlığının, yani evrensel oy hakkının geçirilmesi zorunlu hale geldi.

Genel olarak, evrensel oy hakkı bir kez tesis edildi mi, halkın siyasal özgürlüğünün artık güvencede olacağı samlıyordu. Oysa bunun büyük bir yanılgı olduğu ortaya çıktı. Bugün ayan beyan görüldüğü gibi, evrensel oy hakkı pratikte, Radikal partinin çöküşüne ya da en azından aleni bir bozguna uğramasına yol açtı. Radikaller [liberaller] halkı aldatmaya yeltenmediler, ama kendilerini aldattılar. Evrensel oy hakkı aracılığıyla halka özgürlük sağlayacaklarını vaat ettiklerinde son derece samimiydiler. Böyle bir inançla yanıp tutuştukları için, kitleleri, aristokrasinin köklü iktidarını devirmeye yöneltebildiler. İktidara gelip ahlaksızlaşmaya başlayan bu Radikaller kendilerine ve ideallerine olan inançlarını artık yitirdiler; bu olgu onların içine düştükleri derin bunalımı ve çarpıcı yozlaşmayı gözler önüne sermektedir.

Gerçekten de evrensel oy hakkı ilk bakışta son derece mantıklı ve yalın görünüyordu; yasal ve idari güçler doğrudan halkın seçimiyle bir kez işbaşına geldi mi, bu güçler içtenlikle halkın iradesini yansıtmayacaklar mıydı? Ve halkın bu iradesi nasıl olur da özgürlükten ve genel refahtan başka bir şey üretirdi?

Bir bütün olarak temsili hükümet sistemi, kaynağını bu kugudan alan muazzam bir aldatmacadır; yani, halkın evrensel oyuyla seçilerek işbaşına getirilen yasal ve idari yapılar, halkın iradesini temsil etmelidir ve kesinlikle öyle yapacaklardır. Halk bu durumdan içgüdüsel olarak iki sonuç çıkarır; mümkün olabilen en büyük *refah* ile kendi hayatını yaşamasına, istediği etkinliklerde bulunmasına ve kendi tercihlerini yapmasına olanak veren eksiksiz bir *özgürlük*. Halk, ekonomik çıkarlarının en iyi şekilde örgütlenmesini ve bunun yanı sıra hiçbir politik iktidarın olmamasını ister, çünkü her türlü politik örgütlenme kaçınılmaz olarak halkın özgürlüğünü ortadan kaldırır. Her türlü halk hareketinin dinamik istemleri bunlardır.

Ancak hükmedenlerin, kanunları düzenleyenlerin hırs-ları ve tutkuları halkın özlemleri ile taban tabana zıttır. Demokratik düşüncelerinden ve niyetlerinden bağımsız olarak, tüm yöneticiler yüceltilmiş konumlarından elde ettikleri üstünlükle, aynen bir hükümdarın kullarına yaptığı gibi, topluma tepeden bakarlar. Bir yanda, yüksek bir konum tarafından zorunlu olarak yaratılan bir üstünlük duygusu vardır; diğer yanda ise, idari ve yasal iktidarı elinde bulunduran yüce bir hükümdar konumunda olmanın getirdiği aşağılama duygusu vardır. Politik iktidar egemenlikten başka bir anlama gelmez. Ve egemenliğin olduğu bir yerde, yöneticilerinin egemenliğine boyun eğen büyük bir halk kitlesi de var demektir; bu kullar doğal olarak yöneticilerinden nefret edeceklerdir ve bu yüzden yöneticiler de, daha baskıcı tedbirlerle halka boyun eğdirmek zorunda kalacaklar ki, böylece halkın özgürlüğü iyice kırılmış olacaktır. Politik iktidarın doğası ve insan toplumu içindeki ezeli kökeni budur. Ayrıca bu olgu, bir zamanların en kızıl demokratlarının, en gürültücü radikallerinin iktidara geldikten sonra nasıl ve niçin en katı muhafazakârlara dönüş-tüğünü de açıklamaktadır. Bu türden sapmalar genellikle ve yanlış bir şekilde birer ihanet olarak değerlendirilir. Oysa bu sapmaların başlıca nedeni, kişilerin konumlarında ve olaylara bakış açılarında yaşanan kaçınılmaz değişikliklerdir. Kurumlaşmış konumların ve bu konumlarla gelen

ayrıcalıkların, herhangi bir bireyin nefretinden veya kötü niyetinden çok daha güçlü bir motivasyon kaynağı oluşturduğunu asla unutmamalıyım. Eğer tamamen işçilerden oluşan bir hükümet yarın evrensel oyla işbaşına getirilirse, bugünün en fedakâr demokrat ve sosyalistleri olan bu aynı işçiler, yarının en katı aristokratları, otorite ilkesinin açık veya gizli hayranları, sömürücüleri ve zalimleri olacaklardır.

Diğer ülkelerde olduğu gibi İsviçre’de de, politik kurumlar ne kadar eşitlikçi olurlarsa olsunlar, yöneten hep burjuvazi olacak ve burjuvazi tarafından yapılan kanunlara itaat etmek zorunda kalacak olanlar hep, köylüler de dahil olmak üzere, emekçi kitleler olacaktır. Halkın yönetsel işlevleri üstlenmeye ne zamanı ne de gerekli bilgisi vardır. Oysa burjuvazi her ikisine de sahiptir; bu yüzden burjuvazi, herhangi bir hak aracılığıyla değil ama fiili olarak yönetme ayrıcalığını elinde tutmaktadır. Kısacası diğer ülkelerde olduğu gibi, İsviçre’de de politik eşitlik aptalca bir kurgu ve katıksız bir aldatmacadır.

Öyleyse, ekonomik ve politik imtiyazlarının getirdiği üstünlükle burjuvazi halktan böylesine uzaklaşmış olduğuna göre, burjuva yönetimi ve yasaları nasıl olur da halkın duygularını, düşüncelerini ve iradesini ifade edebilir? Bu mümkün değildir ve zaten günbegün edinilen deneyimler, burjuvazinin, hükümetin yasal ve tüm diğer işlevlerinde, halkın meşru çıkarlarını değil yalnızca kendi özel çıkarlarını kolladığını göstermektedir. Tüm bölgesel yetkililerin ve yasa koyucuların doğrudan veya dolaylı olarak halk tarafından seçildiği doğrudur. Seçim günü en mağrur burjuva yönetici adayların, biricik majestelerinin yani halkın hükümranlığının teveccühünü kazanmaya çalıştıkları doğrudur. Ellerinde şapkalarıyla halka gelerek, halka hizmet etmekten başka bir arzuları olmadığını açıklarlar. Yönetim adayları için bu hiç de hoş olmayan bir angaryadır, ancak kısa bir süre içinde sona ereceğinden, bu angaryaya sabırla katlanırlar. Ne de olsa seçimden sonraki gün herkes yoluna gidecektir; halk tekrar işbaşı yapacaktır, burjuvazi ise, kârına kâr katmaya ve politik umursamazlığa devam edecektir. Bu komedinin tekrarlanacağı bir sonraki seçime kadar halk ve

burjuvazi çok seyrek olarak karşılaşp selamlaşacaktır... Temsili bir sistemde halk özgürlüğünün biricik güvencesi halkın denetimi olduğuna göre, bu özgürlüğün de bir bütün olarak sahte olduğu gün gibi ortadadır.

Bu sistemin ayan beyan kusurlarını gidermek üzere, Zürih Kantonu'nun radikal demokratları, halkın doğrudan yasaması anlamına gelen *referandumu* gündeme getirdiler. Ancak referandum da etkisiz bir dermandır; o da başka bir sahtekârlıktır. Yasa koyucular tarafından ortaya atılan önerileri veya çeşitli gruplar tarafından ileri sürülen hükümet programlarını doğru bir şekilde oylayabilmesi için, halkın bu programları dikkatlice inceleyebilmesine olanak veren gerekli bilgilere ve zamana sahip olması gerekir... Referandum ancak, oya sunulan maddelerin halkı hayati bir şekilde ilgilendirdiği ve bu maddelerin konularının herkes tarafından açık seçik bir şekilde anlaşıldığı seyrek durumlarda anlamlı olabilir. Ancak önerilen kanunlar genellikle öylesine karmaşık ve anlaşılmazdır ki, bu kanunların sonuçta halkı nasıl etkileyeceğini ancak politik uzmanlar kavrayabilir. Halk elbette önerilen bu kanunları ne anlayabilir ne de bu kanunlara ilgi gösterir; sadece beğendiği hatiplere gözü kapalı oy verir.

Temsili sistem referandumla iyileştirilmiş olsa bile, halkın denetimi yine söz konusu olmaz ve gerçek özgürlük -öz-yönetim ayağına yatan temsili hükümet altında- bir yanılgıdan ibaret olur. Halk, içinde bulunduğu ekonomik zorluklardan dolayı cahil ve kayıtsızdır ve ancak kendisini çok yakından ilgilendiren şeylerin farkındadır. Halk yalnızca günlük meşgalelerinin farkındadır ve bunlarla nasıl uğraşacağını bilir. Halk günlük kaygılarından uzaklaştığında, kafa karışıklığı, belirsizlik ve politik şaşkınlık içine düşer. Oysa herkesi ilgilendiren meseleler söz konusu olduğunda, halk pratik ve sağlıklı bir yaklaşım sergiler. İçinden en yetenekli görevlileri seçme konusunda halk oldukça bilgilidir. Böyle koşullar altında, etkin bir denetim pekâlâ mümkündür, çünkü kamu işleri vatandaşların gözleri önünde yürütülmekte, doğrudan ve hayati bir şekilde halkın günlük yaşamını ilgilendirmektedir. İşte bu yüzden ki, belediye

seçimleri her zaman, halkın gerçek iradesini ve tavrını en iyi yansıtan seçimlerdir. [Burada şöyle bir tema söz konusu olabilir; belirgin bir şekilde ifade etmese de Bakunin, yüz binlerce veya milyonlarca sakini olan büyük kentleri değil, yüz yüze demokratik ilişkilerin pratikte işleyebileceği küçük veya orta-ölçekli topluluklara işaret etmektedir.] Eyalet ve kır hükümetleri, kırdakiler doğrudan seçilmiş olsa bile, daha başından halkı çok daha az temsil eden hükümetlerdir. Halk çoğu zaman, ilgili politik, adli ve idari kanun tekliflerinden haberdar edilmemiştir; bu tür kanunlar genellikle halkın doğrudan müdahalesinin dışındadır ve her zaman halkın denetiminden kurtulurlar. Yerel ve bölgesel hükümetin tepesinde olan insanlar, kendileri hakkında çok az şey bilen halktan oldukça uzak olan farklı bir ortamda yaşarlar. Halk bu liderlerin kişiliği hakkında hiçbir şey bilmez ve yalnızca onların resmi konuşmalarından hareket ederek bir yargıya varmaya çalışır ki bu konuşmalar, halkın desteğini kazanmak üzere yalan ve entrikalarla doldurulmuştur... Yerel ve bölgesel yönetimler üzerindeki halk denetimi bile bu kadar zorsa, federal ve ulusal hükümetler üzerindeki denetim hiç mümkün değildir.

Kamu işlerinin ve kanunların çoğu, özellikle de yerel toplulukların ve birliklerin refahı ve maddi çıkarlarıyla ilgili olanlar, halkın kavrayamayacağı, değerlendirme yeteneğine sahip olamayacağı ve müdahale edemeyeceği bir tarzda oluşturulur. Halk böylece, asla fark edemeyeceği iflas ettirici politikalara mahkûm edilir. Bu kanunları inceleyebilmek için halkın ne deneyimi ne de zamanı vardır, bu yüzden her şeyi, seçtiği temsilcilerine bırakır. Bu temsilciler ise, halkın refahından ziyade kendi sınıf çıkarlarını gözetirler ve en büyük dehaları da halka daha şirin görünmek için, çirkin uygulamalarını ballandıra ballandıra anlatma yeteneğine sahip olmalarıdır. Temsili hükümet, bir ikiye bölünme ve ebedi yanılsama sistemidir. Başarısını ise halkın aptallığına ve kamusal belleğin kirlenmesine borçludur.

Tüm bunlar, bizim, biz devrimci sosyalistlerin, evrensel oy hakkını istemediğimiz -sınırlı oy hakkını, veya bir tek despotu tercih ettiğimiz- anlamına mı gelir? Kesinlikle ha-

yır. Bizim vurgulamak istediğimiz şey şudur, kendi başına ele alındığında, ekonomik ve politik eşitsizlik üzerinde yükselen bir toplumda uygulandığında, evrensel oy hakkı halk için bir aldatmaca ve tuzaktan başka bir şey olamaz; burjuva demokratların en iğrenç yalanından, liberalizm ve adalet örtüsü altındaki mülk sahibi sınıfların halk üzerinde kurduğu egemenliğin, halkın özgürlüğünü yok etmek pahasına güçlenip kalıcılaştırmaktan başka bir şey değildir. Evrensel oy hakkının, ekonomik ve politik eşitliği elde etmek amacıyla halk tarafından kullanılabileceğini reddediyoruz. Evrensel oy hakkı her koşulda halka düşman olan ve burjuvazinin diktatörlüğünü fiili olarak destekleyen bir araç olacaktır.

1871

Tanrı ve Devlet

"Kamçılı Alman İmparatorluğu ve Toplumsal Devrim" adlı çalışmadan alınan ve Bakunin'in yakın dostları olan Carlo Cafiero ile Élisée Reclus tarafından "Tanrı ve Devlet"⁽¹²⁾ olarak isimlendirilen ama daha ziyade "Otorite ve Bilim" adıyla anılan aşağıdaki seçki, Bakunin'in ideolojisinin ana kaynağına iner. Otoritenin doğası, otorite ile bilim arasındaki ilişki, bilimin toplumdaki işlevi, bireyle karşılaştırıldığında bilimin devlet için oynadığı rol gibi konularda Bakunin'in geliştirdiği düşünceler günümüzde de tüm geçerliliğini koruduğu gibi, Bakunin'i, bilimi bir tür yeni din olarak değerlendirmiş olan Darwinci çağdaşlarının çok daha ilerisine koyar. Bakunin "genel bir insanlık" üzerinde değil, yaşayan gerçek kişiler, teknokratik süper devletin labirentlerinde yitip giden küçücük bir parçaya dönüşme tehdidi altında olan tüm adsız "küçük adamların" biricikliği ve duyguları üzerinde yoğunlaşmıştır.

"İnsan, Toplum ve Özgürlük"⁽¹³⁾ başlıklı bölüm, aynı çalışmaya eklenen tamamlanmamış uzun bir nottan alınmıştır. Bu bölüm, birey ile toplum arasında temel bir karşıtlık bulunduğu, insanın toplumdan bağımsız olan ve toplumdan önce gelen bir varlık olduğuna inanan bireycilerle Bakunin arasındaki çarpıcı farkı göstermektedir. Bakunin genel kavrayışını, yani özgürlüğü burada tanımlar. Yeterince gerçekçi olan Bakunin, ne birey olarak insan hakkında ne de toplum hakkında herhangi bir yanılgıya düşmemiştir. Bakunin'e göre, birey ve toplum ne doğal olarak "iyi" ne de doğal olarak "kötü"dür; aynı anda her ikisi birdendir. İnsanlar bir yandan da, doğuştan hemcinsleriyle uyum içinde olma dürtüsüne sahip oldukları için, "Toplumsal zorbalık [yani

kamunun yargısı], devletin resmi despotizminden daha da zorba olabilir." Neyse ki, "her türlü kutsal, kolektif ve bireysel otoriteye karşı başkaldırmak üzere" her insanda, gizli veya aktif olarak dengeyi sağlayan bir irade vardır.

• • •

Otorite ve Bilim⁽¹⁴⁾

Otorite nedir? Olağanüstü olayların zorunlu sonuçlarının fiziksel ve toplumsal dünyada art arda gelişi olarak varlıklarını hissettiren doğal yasaların kaçınılmaz iktidarı mıdır? Gerçekten de bu yasalara karşı çıkmak yalnızca yasak değil aynı zamanda imkânsızdır da. Bu yasaları yanlış anlayabilir hatta varlıklarından haberdar bile olmayabiliriz, ama yine de bu yasalara itaatsizlik edemeyiz; çünkü bu yasalar var oluşumuzun temel koşullarını teşkil eder; bizi kuşatırlar, bize nüfuz ederler, tüm hareketlerimizi, düşüncelerimizi ve eylemlerimizi düzenlerler; bu yasalara itaatsizlik ettiğimizi sanırken bile, onların sınırsız gücünü kanıtlamaktan başka bir şey yapmış olmayız.

Evet, biz bu yasaların mutlak köleleriyiz. Ancak böyle bir kölelikte onursuzluk yoktur, ya da başka bir deyişle bu aslında kölelik değildir. Çünkü kölelik dışsal bir efendiye, hükmedilen öznenin dışındaki bir otoriteyi gerektirir. Ancak bahsettiğimiz bu yasalar dışsal değildir; bizim doğamıza içkindir; bir bütün olarak fiziksel, entelektüel ve ahlâki varlığımızı teşkil ederler; yalnızca bu yasalara göre nefes alıp veririz, hareket ederiz, düşünürüz, isteriz. Bu yasalar olmaksızın biz bir hiçiz, *biz biz değiliz*. Peki öyleyse elimize güç geçirip bu yasalara başkaldırmayı düşünebilir miyiz?

Doğal yasalar karşısında insanın bir tek özgürlüğü vardır, o da, kişinin bu yasaları kabullenip, kolektif ve bireysel kurtuluş veya peşinde olduğu insanileşme hedefiyle uyumlu olarak gittikçe genişleyen bir ölçekte bu yasaları uygulamasıdır. Bu yasalar bir kez kabul edildi mi, insan kitlelerinin asla itiraz etmediği bir otoriteyi uygulatır. Örneğin iki kere ikinin dört etmesine karşı çıkabilmesi için, kişinin ya aptal,

ya ilahiyatçı, ya metafizikçi, ya hukukçu ya da burjuva ekonomist olması gerekir. Diğer bazı doğal yasaların kökenine dayandırdığı hilelere başvurmadığı sürece, kişinin böyle bir şeyi iddia edebilmesi için ateşin yakmadığına, suyun boğmadığına inanması gerekir. Ancak bu başkaldırı, ya da imkânsız bir başkaldırıya yeltenen bu girişimler ve aptalca kuruntular anlaşılabilir istisnalardır; çünkü genel olarak, insan kitlelerinin günlük yaşamlarında, -genel olarak kabul edilen doğal yasaların toplamı olan- sağduyunun egemenliğini ne-redeyse mutlak bir şekilde kabul ettikleri söylenebilir.

En büyük talihsizlik, bilim tarafından çok önceden varlıkları kanıtlanan bu doğal yasaların önemli bir kısmının, güya sırf "halkın iyiliği için" var olan himayeci hükümetlerin uyanıklığı sayesinde kitleler tarafından bilinmemesidir. Bir diğer zorluk da şudur; insan toplumunun gelişimi için en az fiziksel dünyaya hükmeden yasalar kadar gerekli, değişmez ve hayati olan yasaların önemli bir kısmı, bilimin kendisi tarafından yeterince kanıtlanıp kabul edilmemiştir.

Bu yasalar bir kez bilim tarafından onaylanıp, tüm insanların bilincine aktarıldı mı, özgürlük sorunu tamamen çözülmüş olacaktır. Böylece, en inatçı otoriteler bile artık ne politik örgütlenmeye ne yönetime ne de kanunlara ihtiyaç olmayacağını kabul etmek zorundadır, çünkü bu üç olgu insanlara dışsal ve bu yüzden despotik olan bir sistem tarafından zorla dayatıldığı ölçüde, insanların özgürlüğü için her zaman ölümcül derecede tehlikelidir. İster bir hükümdar tarafından ister seçimle işbaşına gelen demokratik bir parlamento tarafından dayatılmış olsunlar, sonuç hep aynı olacaktır.

İnsanın özgürlüğü yalnızca şunda yatar: İnsan bu doğal yasalara itaat eder, çünkü bu yasalar insana, kutsal veya insani, kolektif veya bireysel olan dışsal bir irade tarafından dayatılmamıştır, *bizzat insanın kendisi* bu yasaları bu şekilde kabul etmiştir.

En ünlü bilginlerden oluşan bir akademiye, toplumu yasalara göre örgütlemeye görevi verildiğini ve bu akademinin, sadece en katıksız gerçeği bulma tutkusuyla yamp tuştugu için yalnızca en son bilimsel buluşlarla uyumlu olan

yasaları koyduğunu farz edelim. Bu yasaların ve böyle bir örgütlenmenin son derece çirkin olacağını söylüyorum, çünkü her şeyden önce, her zaman ve zorunlu olarak kusurlu olan insan bilimi, şu ana kadar keşfettikleri göz önüne alındığında, henüz emekleme dönemini yaşamaktadır. İnsanların pratik yaşamlarını, bireysel ve kolektif olarak, bilimin en son verileriyle mutlak bir uyum içine girmeye zorlayabilmemiz için, toplumu ve bireyleri, Prokrüs yatağında acı çekmeye mahkûm etmemiz gerekir.

Ayrıca, bilimsel bir akademinin koyduğu yasalara, bu yasaların rasyonel karakterini anladığı için değil de, bu yasalar, halkın doğru dürüst kavramadan taptığı bilim adına bu akademi tarafından kendisine zorla dayatıldığı için itaat eden bir toplum, bir insan toplumu değil bir hayvanlar alemi olur. Böyle bir toplum, Paraguay'daki Cizvit hükûmetine onca uzun süre kulluk eden misyonerler kurulunun başka bir versiyonu olurdu. Kesinlikle kısa zamanda en alt aptallık düzeyine inmiş olurdu.

Böyle bir bilginler hükûmetini imkânsız kılacak üçüncü bir neden de şudur; eline mutlak egemenlik verilen bilimsel bir akademi, en ünlü kişilerden müteşekkil olsa bile, kısa süre içinde ve şaşmaz bir şekilde ahlâki ve entelektüel yozlaşma içine düşecektir. Zira, yalnızca küçük çaplı imtiyazların tanındığı günümüz akademilerinin tarihçesi böyledir. Kişi, bir akademisyen, resmi olarak tescil edilen bir "memur" olduğu andan itibaren en büyük bilimsel deha olsa bile kaçınılmaz olarak uyşukluk içine gömülür. Bir dahinin ayırt edici özelliği olan kendiliğindenliğini, devrimci dayanıklılığını ve gerektiğinde sendelemekte olan eski dünyaları yıkıp yerine yenisini kurmaya yarayan gücünü ve yabanıl enerjisini kaybedecektir. Yaratıcı güçlerinden kaybettikleri şeylerin karşılığında şüphesiz nezakete, faydalı ve pratik bir bilgiye erişeceklerdir. Yani kısacası özgünlüklerini kaybedeceklerdir.

Her türlü imtiyazlı konumun ayırt edici özelliği, insanların yüreklerini ve zihinlerini mahvetmesidir. Ekonomik veya politik herhangi bir ayrıcalığa sahip olan bir insanın yüreği ve zihni kirlenmiştir. Bu, hiçbir istisna kabul etmeyen

toplumsal bir yasadır ve tüm uluslar için olduğu kadar tüm sınıflar, tüzel kurumlar ve bireyler için de geçerlidir. Bu, eşitliğin yasası ve özgürlük ile insanlığın en üstün koşuludur. İnsan yaşamının tüm evreleri, bu tezin doğruluğunu kanıtlayan gerçeklerle doludur.

Toplumu yönetme görevi verilen bilimsel bir yapı, bu görevi geldikten kısa bir süre sonra, artık bilimle değil tamamen farklı meselelerle ilgilenecektir; yani tüm kurumlaşmış iktidarlar gibi bu yapı da ebedi olarak, toplumu her zamankinden daha fazla kendi aptalca himayesine almaya ve sonuç olarak bilginlerin otoritesine daha fazla bağımlı hale getirme gayreti içinde olacaktır.

Bilimsel akademiler için geçerli olan bu olgu, evrensel oy hakkıyla seçilmiş olsalar bile, aynı zamanda tüm tüzel topluluklar için de geçerlidir. Bu topluluklar yapısal farklılıklar arz edebilirler, ancak bu durum, kamu işlerini politik bir aristokrasi veya oligarşiyle yönetme niyetiyle hareket eden imtiyazlı politikacılardan oluşan bir yapının birkaç yıl içinde, ortaya çıkmasına engel olamayacaktır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ve İsviçre'de olup bitenleri unutmayın.

Bu yüzden, toplumda herhangi bir dışal yasa ve otorite olmamalıdır. İkisi birbirine ayrılmaz bir şekilde bağlıdır ve yalnızca köleciler bir toplum yaratmaya yarar.

Tüm bu anlattıklarım, her türlü otoriteyi reddettiğim anlamına mı gelir? Hayır, hiç ilgisi yok. Ayakkabı söz konusu olduğunda ayakkabıcının otoritesini tanırım; evler, kanallar veya demir yolları söz konusu olduğunda mimara veya mühendise danışırım. Yani her özgün bilgi için bu türden bir "bilgine" başvururum. Ancak ne ayakkabıcının ne mimarın ne de "bilginin" otoritesini bana zorla dayatmasına izin vermem. Eleştiri ve red hakkımı her zaman saklı tutarak zekâlarının, kişiliklerinin, bilgilerinin hak ettiği bir saygıyla onları özgürce dinlerim. Özgün bir konuda, yalnızca bir tek otoriteye danışmakla kendimi tatmin edemem; bu yüzden aynı konuda birkaç otoriteye danışırım; hepsinin düşüncelerini kıyaslayarak bana en anlamlı görüneni seçerim. Çok özel sorunlar söz konusu olsa bile, kesinlikle sabit bir otoriteyi kabul etmem; yani herhangi bir bireyin dürüstlüğü

güne ve samimiyetine ne kadar saygı gösterirsem göstereyim, hiç kimseye mutlak bir şekilde bağlanamam. Böylesi bir bağlılık benim mantığım, özgürlüğüm hatta altına girdiğim yükümlülükler için ölümcül olur; bu bağlılık çok kısa bir süre içinde beni, diğer insanların iradelerine ve çıkarlarına hizmet eden bir araca, yani aptal bir köleye dönüştürür.

Eğer, önerilerini ve klavuzluğunu belli bir süreliğine belli bir dereceye kadar kabul ederek herhangi bir uzmanın otoritesi önünde eğilirsem, bir başkası tarafından zorlanmadığım için bunu yaparım. Öteki türlü bu uzmanı şiddetle reddederek onun önerilerini, tavsiyelerini, hizmetlerini şeytan alsın derim. Çünkü bana bir yığın yalanın arasında ufacık bir gerçek kırıntısını verecek olan bu uzmanlar, verdiklerine karşılık olarak, beni özgürlüğümünden ve öz-saygımdan edeceklerdir.

Kendi aklım tarafından bana dayatıldığı için, uzmanın otoritesi önünde eğilirim. İnsanın sahip olduğu bilginin tüm ayrıntılarını ve gelişimini tek başına kavrayamayacağım farkındayım. En muhteşem zekâ bile, bütünü kavramak için yeterli değildir ki, iş bölümü ve işbirliği ihtiyacı da bundan kaynaklanmaktadır. Bir taraftan alırım, diğer taraftan veririm; insan yaşamı böyledir. Herkes yönetir ve sırası geldiğinde de yönetilir. Bu yüzden sabit ve değişmez bir otorite yoktur, bunun yerine karşılıklı, geçici ve her şeyden önce gönüllü bir otorite ve ikincil konumun sonsuz değişkenliği vardır.

Sabit, değişmez ve evrensel bir otorite fikri tamamen gerçek dışıdır, çünkü tüm bilimleri ve tüm yaşam alanlarını kavrayabilme yeteneğine sahip olan "evrensel" bir insan yoktur ve bu ayrıntı zenginliği olmadığında bilimin yaşama uygulanması mümkün değildir. Gerçekten de, eğer bir insan bizi çevreleyen bu bilgi silsilesini tek başına kavrayabilseydi ve eğer bu bilgisini bize otoritesini dayatmak için kullansaydı, böyle bir insanı toplumun dışına çıkarmak zorunlu olacaktı, çünkü onun otoritesi diğer insanların tümünü köleliğe ve ahmaklığa mahkûm edecekti. Toplumun dahi insanlara bugüne kadar olduğu gibi kötü davranması gerektiğine inanmıyorum; aynı şekilde, toplumun onlara özel imtiyazlar

ve olağanüstü haklar tanıyarak onları fazlaca şımartmasına da şu üç nedenden dolayı karşı çıkıyorum; birincisi, böyle bir durumda toplum, şarlatanı bir dahiye benzetecekti; ikincisi, ayrıcalıklı bir sistem aracılığıyla toplum, gerçek bir dahiye bir şarlatana dönüştürerek böylece onu ahlâksızlaştırıp alçaltmış olacaktı; ve üçüncüsü, toplum kendi eliyle kendi tepesine bir efendiyi yerleştirmiş olacaktı.

Özetlemek gerekirse; bilimin mutlak otoritesini kabul ediyoruz, çünkü bilimin temel amacı fiziksel ve toplumsal dünyadaki maddi, entelektüel ve ahlâki yaşama içkin olan doğal yasaların, sistematik ve titiz bir şekilde formüle edilmesidir. -İnsan özgürlüğüyle uyumlu ve rasyonel olduğu için meşru olan- bu biricik otorite dışındaki tüm otoritelerin sahte, keyfi ve ölümcül olduğunu ilan ediyoruz...

Ancak, bilginlerin mutlak, evrensel ve şaşmaz otoritesini reddederken göreceli, geçici ve sınırlı olması koşuluyla bilimsel uzmanların otoritesini gönüllü olarak kabul ediyoruz; yeri geldiğinde onların da bizden öğrenmeyi istemeleri koşuluyla, onların değerli bilgilerine memnuniyetle başvurmadan başka bir şey istemiyoruz. Bir genelleme yapmak gerekirse, büyük bir bilgi ve tecrübeye, harikulade bir zekâyâ ve her şeyden önce pırl pırl bir yüreğe sahip olan insanların, üzerimizde, özgürce kabullendiğimiz ve herhangi bir resmi otorite veya kurumlaşmış hak tarafından bize zorla dayatılmayan doğal ve meşru bir nüfuza sahip olmalarından başka bir şey istemiyoruz; çünkü resmi olarak bize dayatılan herhangi bir otorite veya kurumlaşmış hak, çabucak baskı ve aldatmacaya dönüşerek... bizi köleleştirecektir.

Sözün kısası, her türlü kanun koyucuyu, otoriteyi ve evrensel oy hakkı ile işbaşına gelmiş olsalar bile, tüm ayrıcalıklı, resmi, yasal ve yetkili güçlerin üzerimizdeki egemenliğini reddediyoruz, çünkü bunun, muazzam bir çoğunluğa hükmeden sömürücü bir azınlığın egemenliğinden başka bir şeye hizmet etmeyeceğine inanıyoruz.

Hepimizi anarşist yapan anlayış budur...

Pozitif bilimlerin, teoloji, metafizik, politika ve hukuki haklar karşısında sağladığı muazzam gelişmenin kaynağı şudur: Bu doktrinler tarafından formüle edilen yanlış soyut-

lamaların yerine pozitif bilim, nesnelerin doğasını ve mantığını, birbirleriyle olan ilişkilerini ve onların gelişim yasalarını ifade eden gerçek genellemeleri koyar. Bu, bilimi gelmiş geçmiş tüm düşünce biçimlerinden ayırmaktadır ve bilimin toplum için arz ettiği önemi sonsuza dek güvenceye alacaktır; Bilim bir anlamda toplumun kolektif bilincini teşkil edecektir. Ancak bilimin tüm diğer disiplinlere benzediği bir nokta var: Bilim de bizzat soyutlamalarla uğraştığı için, doğasının özü gereği gerçek insanları göz ardı etmek zorundadır ki gerçek insanlara bağlı olmayan soyutlamalar hiçbir işe yaramaz. Bu temel kusurunu giderebilmesi için, bilimin yeni yöntemler geliştirmesi gerekecektir. Geçmişin doktrinleri her zaman halkın içinde bulunduğu cahillikten yararlanmışlar, hiç gözlerini kırpmadan halkı kendi soyut belirmelerine tabi kılmışlardır ve bu soyutlamalar, bu doktrinlerin ete kemiğe bürünmüş yandaşları için son derece kârlı olmuştur. Gerçek bireylerle uğraşma ve onları kavrama konusundaki mutlak güçsüzlüğünü kabul eden pozitif bilim, toplumu yönetme doğrultusundaki tüm iddialarından vazgeçmelidir. Eğer pozitif bilim bu işe burnunu sokarsa, göz ardı ettiği yaşayan insanları, meşru bilimsel kaygılarının biricik hedefi olan soyutlamalara sürekli bir şekilde feda etmek zorunda kalacaktır.

Örneğin henüz gerçek bir tarih bilimi yoktur; tarih biliminin oldukça karmaşık olan imkânları daha yeni yeni kenarından kıyısından keşfedilmeye başladı. Buna rağmen tarih biliminin tam anlamıyla geliştiğini farz edelim, bu gelişme bize ne getirecekti? En iyi ihtimalle bize tarihsel toplumların içinde yaşadıkları genel koşulların doğal gelişiminin sağlam ve rasyonel -maddi, manevi, ekonomik, politik, toplumsal, dinsel, felsefi, estetik ve bilimsel- bir tablosunu çizecekti. Ancak insan uygarlığının bu evrensel tablosu ne kadar ayrıntılı çizilmiş olursa olsun asla genel ve bu yüzden *soyut* tahminlerden başka bir şey ortaya koymuş olmayacaktı. Hem görkemli hem de iç karartıcı olan -genel sonuçları nedeniyle görkemli, "mabut heykelleri altında ezilen" muazzam sayıda insanın kurban edildiği büyük katliamlar nedeniyle de iç karartıcı olan- bu tarihin *canlı ve maddi acılarına*

maruz kalan milyonlarca bireyin; onlar olmaksızın tarihin hiçbir büyük gelişmesinin sağlanamayacağı o milyonlarca adsız kişinin -ki onların hiçbirinin bu ilerlemelerden faydalanmadığını unutmamak gerekir- bu tarih anlatımında en ufak bir yeri olmayacaktır. Onlar insanlık için yaşadılar, feda edildiler ve ezildiler; hepsi bundan ibaret olacaktı.

Tüm bunlar için tarih bilimini mi suçlamak gerekir? Bu hem haksızlık hem de acımasızlık olur. Bireyler düşünceyle, hayallerle, hatta yalnızca soyutlamaları ifade etmeye yarayan söylevlerle bile kavranamaz; yani bu yöntemlerle, günümüzde, geçmişte kavrandıklarından daha fazla kavranamazlar. Bu yüzden bizzat sosyal bilimler, geleceğin bilimleri bile zorunlu olarak insanları göz ardı etmeye devam edecektir. Sosyal bilimlerden bekleyebileceğimiz tek şey, gerçekçi ve emin bir yoldan bizi *bu acıların genel kaynağına* götürmeleridir. Bilim bizi bu genel kaynaklara götürürken, bir yandan yaşayan bireylerin soyut genellemelere feda edilmelerini unutmayacak, diğer yandan *toplumda yaşayan gerçek bireyler için zorunlu olan genel koşulları* bize açıklayacaktır. Bilimin misyonu budur; sınırları bunlardır ve sosyal bilimlerin bu sınırların ötesine taşan faaliyeti son derece anlamsız ve gereksiz olacaktır. Bu sınırların aşıldığı yerde, bilimin resmi temsilcilerinin yani papazlarının yönetici otoritesinin doktriner gerilimi başlayacaktır. Artık tüm papalardan ve papazlardan kurtulmanın zamanıdır; kendilerine "sosyal demokrat" bile deseler, artık onların hiçbirini istemiyoruz,...

Bilim, bir taraftan toplumun rasyonel örgütlenmesi için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır; diğer taraftan ise, gerçek yaşamla ilgilenme kabiliyetine sahip olmadığı için toplumun gerçek veya pratik örgütlenmesine müdahale etmemesi gerekmektedir. Bu zıtlık nasıl çözülecektir?

Bu çelişki bir tek biçimde aşılabılır: Bilimin, halkın yaşamından kopuk olan ahlâki bir otorite olarak tasfiye edilmesi, bunun yerine yetki verilen bir "bilginler" yapısı tarafından temsil edilmesi. Bilim kitleler arasında yaygınlaşmalıdır. Toplumun kolektif bilincini temsil etme misyonu yüklenen bilim, bundan böyle gerçek anlamda herkesin malı olmalı-

dır. Bilim, bilim olmaktan çıkmadığı sürece asla yoksun olmayacağı evrensel karakterinden herhangi bir şey kaybetmemek suretiyle, bir yandan genel meselelerle, koşullarla, bireyler ve nesneler arasındaki değişmez ilişkilerle uğraşmaya devam ederken, diğer yandan da tüm bireylerin gerçek gündelik yaşamlarıyla ilgilenecektir...

Bir kez daha belirtelim, yaşamı bilim değil, bizzat yaşamın kendisi yaratmıştır; özgürlüğü de yine aynı şekilde halkın kendiliğinden eylemi yaratacaktır. Eğer bilim halkın spontan özgürlük yürüyüşüne ışık tutabilseydi, bu muhteşem bir şey olurdu. Yine de en iyisi bilimin, kendisini izleyenleri yanlış bir yere götürmesinden bu işe hiç bulaşmamasıdır. Halk nasıl olsa aydınlıktan yoksun olmayacaktır. Zira halkın, uzun bir tarihsel yolu katedip yaptığı hataların bedelini yüzyıllarca süren bir sefaletle ödemesi boşuna değildir. Halkın yaşadığı acı dolu deneyimlerin pratik özeti, bir bakıma teorik bilgi kadar önemli olan bir tür geleneksel bilgiyi teşkil eder. En azından gençliğin bir kesimi -burjuvazinin sahtekârlığından, ikiyüzlülüğünden, adaletsizliğinden ve alçaklığından yeterince nefret eden, burjuvaziye sırt çevirecek kadar cesur olan ve proletaryanın haklı ve insancıl davasını içtenlikle sahiplenecek kadar tutkulu olan burjuva öğrenciler- halkın kardeşçe öğretmenleri olma rolünü üstleneceklerdir; *ve bu burjuva öğrenciler sayesinde, "bilginler" hükümetine gerek kalmayacaktır. Herkesin mirası olacak bilim, bir anlamda her bireyin gerçek günlük yaşamıyla bir birliktelik oluşturacaktır. Bilim, kibirden, hırstan ve doktriner titizlikten dolayı kaybettiği değerleri, halka sağlayacağı güzellikler ve yararlarla tekrar geri kazanacaktır. Bununla birlikte bu durum, bilimsel tahminlerde bulunma konusunda diğer yurttaşlardan daha iyi örgütlenmiş olan dahi kişilerin, insanlığa büyük hizmetler sağlayacak olan bilimlerle uğraşmalarını önlemeyecektir. Kısacası bu dahil, içinde bulundukları çevre üzerinde her üstün zekânın bırakacağı doğal toplumsal nüfuz dışında başka bir şey için hırs duymayacaklar ve peşinde koşacakları tek ödül, asil bir kişiliğin her zaman asil bir tutkudan elde ettiği tatminin sağladığı yüksek haz olacaktır.*

İnsan, Toplum ve Özgürlük

... Bireysel özgürlüğü dayanak olarak alan doktriner liberaller, devletin düşmanlarıymış gibi hareket ederler. Hükümetin, yani devletin işlevlerini yerine getirmek üzere oluşturulan her yapının *zorunlu bir kötülük* olduğunu ve uygarlığın gelişmesi için, devlete atfedilen işlevlerin ve hakların sürekli olarak azaltılması gerektiğini savunan bu liberaller tutarsızdır. Teorileri böyledir, ama pratikte devletin varlığı veya istikrarı ciddi bir tehditle karşı karşıya geldiğinde bu aynı liberaller, en az monarşistler ve Jakobenler kadar fanatik devlet savunucuları olurlar.

Bunların, liberal ilkeleriyle doğrudan çelişerek devlete duydukları sadakat iki şekilde açıklanabilir: Sınıf çıkarları doktriner liberallerin büyük çoğunluğunu pratikte burjuvaziye dahil eder. Kabarık bir sayıya sahip olan bu saygın sınıf, yalnızca kendisi için özel haklar, ayrıcalıklar ve mutlak yetki ister. Siyasal varlığının sosyo-ekonomik temeli, ünlü *laissez faire* ve *laissez aller* [hiçbir müdahale kabul etmeyen mutlak "serbest teşebbüs"] biçimindeki ekonomik doktrin veya "sona kalan dona kalsın"] kuramları tarafından ifade edilen sınırsız serbestlikten başka bir yere dayanmaz. Ancak liberaller bu anarşiyi devletin katı disiplini altında tutulması gereken kitleler için değil, yalnızca kendileri için isterler, çünkü kitleler "anarşiyi suiistimal etmeksizin yaşamayacak kadar cahildir". Zira, başkaları için çalışmaktan bıkip usanan kitleler başkaldırırlarsa burjuvazinin görkemli saltanatı bütünüyle çöker. Kitleler, ne zaman herhangi bir yerde huzursuzluk yaratmaya başlasalar, en tutkulu liberaller bile çabucak değişerek, devlet hükümrانlığının en fanatik savunurları olurlar.

Bu pratik nedene ek olarak, en samimi liberallerin bile tekrar devlet kültüne tapınmalarına yol açan doğal ve teorik bir başka neden daha var. Kendilerini liberal olarak görmelerinin nedeni, toplumun kökeniyle ilgili teorilerinin bireysel özgürlük ilkesine dayanmasından kaynaklanmaktadır ve vazgeçilmez bir şekilde devletin mutlaklığını [hükümrانlığını] tekrar tekrar tesis etmelerinin biricik nedeni de budur.

Liberallere göre, bireysel özgürlük toplumun bir yaratımı, tarihsel bir ürünü değildir. Tam tersine, bireysel özgürlüğün toplumdan daha eski olduğunu ve tüm insanlara Tanrı tarafından ölümsüz bir ruh bahşedildiğini savunurlar. Yani eksiksiz bir varlık olan insan, tamamen bağımsız ve toplum dışıdır. Bağımsız ve toplum dışı bir varlık olan insan, zorunlu bir şekilde toplumu gönüllü bir eylemle, içgüdüsel veya bilinçli, görünmez veya resmi olan bir tür sözleşmeyle oluşturur. Kısacası, bu teoriye göre bireyler toplumun ürünleri değildir, tam tersine, çalışma veya savaş gibi belirli nedenlerden dolayı toplumu yaratmak zorunda kalmaktadırlar.

Bu teoriden hareket ederek düpedüz söylemek gerekirse, toplum diye bir şey aslında yoktur. Liberallere göre, tüm uygarlıkların başlangıcı, insan kişiliğinin ve özgürlüğünün içinde biçimlendiği biricik ortam olan doğal insan toplumu yoktur. Bu teori bir yandan, tek başına yaşayarak yalnızca kendi kendine yeten bireyleri kabul ediyor, diğer yandan da, yine onlar tarafından zorunlu olarak yaratılan ve görünmez veya biçimsel sözleşmelere, yani devlete dayanan bir toplumun varlığını kabul ediyor. (Liberaller, tarihteki hiçbir devletin sözleşmelerle yaratılmadığını ve tüm devletlerin fetih ve zor yoluyla kurulduğunu çok iyi bilirler.)

Devlete tabi olan insan kitleleri, acayip çelişkilerle dolu olan bu teoriyle ilişkilendirilmektedir. Bir yandan, bu insanların her biri, özgür bir iradenin bahşettiği ölümsüz bir varlık olarak değerlendirilmektedir. Her biri, kendi kendine tamamen yeten ve hiçbir şey tarafından engellenmeyen varlıklardır ve ölümsüz olmak için başka hiçbir kişiye, Tanrıya bile ihtiyaçları yoktur, çünkü kendileri birer tanrıdır. Diğer yandan acımasız, zayıf, kusurlu ve sınırlı olan bu bireyler, kendilerini kuşatan ve er ya da geç onları mezarlarına taşıyacak olan doğal güçlerin esiridir...

Dünyevi varlık koşulları açısından bakıldığında, insan kitleleri öylesine zavallı, öylesine güçsüz bir görünüm ve öylesine bir ruh, irade ve inisiyatif yoksunluğu arz ederler ki, onlarda ölümsüz bir ruha veya özgür iradenin en ufak izine rastlayabilmek için, kişinin kendisini muazzam bir

şekilde kandırma kabiliyetine sahip olması lazım. İnsanlar başka şeyler tarafından tamamen belirlenmişlerdir: Dışsal doğa, yıldızlar ve yaşamlarının maddi koşulları tarafından belirlenmişlerdir; geçmiş yüzyıllar boyunca özenle hazırlanmış olan yasalarla, muazzam düşünce ve önyargı silsileleriyle belirlenmişlerdir ve yaşamları, doğdukları andan itibaren tüm bu olgular tarafından istila edilmeye hazırdır.

Yalnızca cahil kitleler değil, aynı zamanda uygar ve ayrıcalıklı sınıfa dahil olan insanların büyük bir çoğunluğu, etraflarındaki diğer insanların düşündükleri ve yaptıkları şeyleri isterler. Şüphesiz kendi adlarına düşündüklerine inanırlar, oysa aslında diğer konformistlerin [uyumcuların, ç.n.] düşüncelerini ve amaçlarını farkında olmadan benimseyip, ufak tefek değişikliklerle ve kölece bir ezberle tekrarlamaktan başka bir şey yapmıyorlardır. Bu kulluk, bu ahşıl-mışlık, isyan etme iradesinin hiçbir zaman olmayışı, düşünce inisiyatifi ve bağımsızlık yoksunluğu, insanlığın tarihsel gelişiminin yavaş ve kendi halinde olmasının başlıca nedenleridir. Ne ruhun ölümsüzlüğüne ne de özgür iradeye inanan biz materyalistlere ve gerçekçilere göre, bu yavaşlık ne kadar feci olursa olsun yine de doğal bir olgudur. Maymun olmaktan çıkan insan, özgürlüğünün ve insanlığının bilincini büyük zorluklar pahasına elde etmiştir... İnsan vahşi bir hayvan ve köle olarak doğmuş ve zorunlu olarak düşünce-sinden, konuşmasından ve iradesinden önce var olan toplum içinde giderek insanileşip özgürleşebilmiştir. İnsan, özgürlüğünü ancak insani varlığının doğal başlangıcı ve kaynağı olan toplumun geçmişteki ve şimdiki tüm üyelerinin kolektif çabaları aracılığıyla elde edebilir.

İnsan bireysel özgürlüğünü ve kişiliğini, yalnızca kendisini çevreleyen bireyler arasında ve toplumun kolektif gücü ve emeği sayesinde kazanır. Şüphesiz, toplum olmasaydı insan en ahmak ve en zavallı vahşi hayvanlardan biri olarak kalırdı... İnsanın özgürlüğünü kısıtladığı şöyle dursun, tam tersine, tüm insanların bireysel özgürlüğünü yaratan toplumdur. Toplum bir ağaç, özgürlük ise bu ağacın meyvesidir. İşte bu yüzden, insan her zaman özgürlüğünü tarihin başlangıcında değil, sonunda aramalıdır. Her bireyin mut-

lak kurtuluşunun, tarihin gerçek, büyük ve en üstün amacı olduğu söylenebilir...

İdealist bir özgürlük anlayışına zıt olan materyalist, gerçekçi ve kolektivist özgürlük anlayışı şudur: İnsan yalnızca toplum içinde ve tüm toplumun kolektif eylemi sayesinde insan oluşunun farkına varabilir. Yalnızca, yeryüzünü insanlığın gelişimi için elverişli bir yere dönüştürebilen kolektif ve toplumsal emek sayesinde kendisini dışsal doğanın boyunduruğundan kurtarabilir. Böylesi bir maddi kurtuluş olmaksızın, bireyin entelektüel ve ahlâki kurtuluşu mümkün değildir. İnsanın kendi doğasının boyunduruğundan kurtuluşu, yani içgüdülerini ve hareketlerini mantığı doğrultusunda düzenlemesi ancak eğitim ve öğrenim sayesinde mümkün olabilir. Fakat eğitim ve öğrenim kesinlikle toplumsal olgulardır... bu yüzden yalıtılmışlık içinde yaşayan bir bireyin özgürlüğünü kavraması imkânsızdır.

Özgür olmak... kişinin etrafındaki tüm insanlar tarafından böyle kabul edilip kendisine bu şekilde davranılması anlamına gelir. Bireyin özgürlüğü, etrafındaki tüm özgür insanların, kardeşlerinin ve eşitlerinin bilinci tarafından yansıtılan kendi insanlığından ve insani haklarından başka bir şey değildir.

Yalnızca diğer insanların yanında ve onlarla ilişki içinde özgür olduğumu hissedebilirim. Benden daha aşağı olan bir hayvan türünün yanında ne özgürüm ne de insanım, çünkü bu hayvan benim insanlığıma kavrama ve kabul etme kabiliyetine sahip değildir. Etrafımdaki diğer insanların özgürlüğünü ve insanlığını kabul etmediğim sürece kendim de özgür ve insan değilim.

Ancak onların insan niteliğine saygı gösterdiğimde, kendi insanlığıma da saygı göstermiş olurum. Elindeki tutsağı hırsla parçalayıp yutan bir yamyam... insan değil, vahşi bir hayvandır. Köle sahibi insan değil, bir efendidir. Tüm antik toplumların tarihinin de gösterdiği gibi, kölelerinin insanlığını reddeden bir efendi aynı zamanda kendi insanlığını da yok etmektedir. Yunanlılar ve Romalılar özgür insanlar olduklarını hissetmiyorlardı. Kendilerini değerlendirirken böyle bir insan gerçeğinden hareket etmiyorlardı. Onlar yal-

nızca Romalılar, Yunanlılar ve kendi ülkeleri için ayrıcalıklar istediler ve böylece kendileri hiç işgale uğramadan başka ülkeleri fethettiler. Ulusal tanrılarının özel himayesi altında olduklarına inandıkları için, başkaldırı hakkına sahip olduklarını anlayamadılar... ve sonunda kendileri de köleleştiler...

Yalnızca tüm insanlar, kadınlar ve erkekler aynı şekilde özgür oldukları zaman ben de gerçekten özgürüm. Benim özgürlüğümü sınırlaması veya reddetmesi şöyle dursun, tam tersine diğer insanların özgürlüğü benim özgürlüğümün zorunlu dayanak noktası ve teyididir. Benim özgürlüğümün önüne set çeken, diğer insanların köleliğidir ya da aynı anlamda gelmek üzere, insanlığı ortadan kaldıran şey onların vahşiliğidir. Çünkü insanlık onurum, başka herhangi bir insana itaat etmeyi reddetmekten ve kendi eylemlerimi inançlarımla uyum içinde belirlemekten oluşan insani hakkım, herkesin aynı derecede özgür olan bilincinin bir yansımasıdır ve tüm insanlığın rızasıyla teyid edilmiştir. Tüm insanların özgürlüğü ile pekişmiş olan kişisel özgürlüğüm sonsuzluğa erişir.

Bu yüzden, materyalist özgürlük anlayışı, oldukça pozitif, kompleks ve her şeyden önce, son derece toplumsal bir olgudur, çünkü, ancak toplum içinde ve tüm insanlar arasındaki kesin eşitlik ve dayanışma tarafından gerçekleştirilebilir. Özgürlüğün elde edilmesine hizmet eden faktörleri birbirinden ayırt edebiliriz. Birinci faktör tamamen toplumsaldır. Her insanın yeteneğinin ve gücünün, eğitim, bilimsel öğrenim ve maddi refah aracılığıyla eksiksiz bir şekilde geliştirilmesidir; ki bu olanaklar ancak, tüm toplumun klavuzluğu, kolektif, maddi, entelektüel ve yetkinleşmiş emeği tarafından bir bireye sağlanabilir.

Özgürlüğün ikinci faktörü negatiftir. Bireyin, her türlü kutsal, kolektif ve bireysel otoriteye karşı giriştiği başkaldırıdır.

İlk başkaldırı, teolojinin üstün tiranlığına, Tanrı hayaleline yöneliktir. Cennette bir efendimiz olduğu sürece, yeryüzünde köle olacağız. Mantığımız ve irademiz tamamen yok olacaktır. Koşulsuz bir şekilde itaat etmemiz gerektiğine

inandığımız sürece -ki Tanrı karşısında başka türlü bir itaat söz konusu olamaz- en ufak bir şüpheyi kapılmadan, Tanrının kutsanan ve kutsanmayan araçlarının, mesihlerinin, peygamberlerinin, ilahi güçlerden ilham alan yasa koyucularının, imparatorlarının, krallarının ve onların memurlarının, yöneticilerinin, temsilcilerinin otoritesine; varlıklarının zorla bize dayatan ve bizzat Tanrı tarafından insanları yönetmek üzere kurulan iki büyük kurum olan Kilise ve devlet tarafından kutsanan tüm hizmetkârlarının kutsal otoritesine edilgen bir şekilde boyun eğmek zorunda olacağız. Her türlü geçici ve insani otorite, kaynağını doğrudan ruhani ve/veya kutsal bir otoriteden alır. Oysa biliyoruz ki, otorite özgürlüğün inkârıdır. Tanrı, daha ziyade Tanrı kurgusu, yeryüzündeki her türlü köleliğin entelektüel ve ahlâki kaynağı ve bu köleliğin kutsayıcısıdır ve göksel bir efendinin varlığı biçimindeki korkunç ve sinsi kurgu yok edilmediği sürece, insan asla tamamen özgürleşemez.

Tanrının otoritesine yönelen başkaldırıyı doğal olarak, devlet tarafından temsil edilip meşrulaştırılan insani, bireysel ve toplumsal otoriteye yönelen başkaldırı izler. Bu noktada, devlet biçiminde örgütlenen bir toplumun resmi ve bu yüzden diktatoryal olan ayrıcalıkları ile, resmi ve yapay olmayan bir toplumun üyelerinin doğal nüfuzu ve eylemleri arasında kesin bir ayırım yapmak zorundayız.

Bireyin bu doğal topluma karşı girişeceği başkaldırı, resmi bir devlet olarak örgütlenen topluma karşı girişeceği başkaldırıdan çok daha zordur. Sık sık zararlı ve ezici olan toplumsal zorbalık, devlet otoritesini temsil eden resmîleştirilmiş ve meşrulaştırılmış despotizmin şiddetli ve emredici karakterini taşımaz. Toplumsal zorbalık, her bireyin ceza korkusuyla kabul ettiği bir kanun biçiminde insanlara dayatılmaz. Daha kibar, daha sinsi ve daha ince bir tarzda uygulanan toplumsal zorbalık, hiçbir şekilde devlet otoritesinden daha güçsüz ve daha az kuşatıcı değildir. Toplumsal zorbalık, hep birlikte kamuoyu denen şeyi oluşturan gelenekler, önyargılar silsileleri ve günlük yaşamın alışkanlıkları aracılığıyla insan üzerinde egemenlik kurar.

Toplumsal zorbalık bireyi, doğduğu andan itibaren

kuşatmaya başlar. Yaşamın her alanına öylesine sızar ki, her birey genellikle farkında olmadan kendisine karşı bir tür komplo içine girer. Bundan çıkan sonuç şudur; etkisi altında bulunduğu doğal toplumsal nüfuza karşı çıkabilmesi için, bireyin en azından belli bir ölçüde kendisine karşı başkaldırması gerekmektedir. Çünkü, tüm doğal eğilimleri, maddi, entelektüel ve ahlâki istemleriyle birlikte birey, toplumdan başka bir şeyin ürünü değildir ve toplum tarafından bireye dayatılan mutlak iktidar, kaynağını tüm bu olgulardan almaktadır.

Mükemmel bir ahlâk, yani insani saygı açısından bakıldığında, bu toplumsal erk hem yararlı hem de zararlı olabilir. Bilimin, maddi refahın, özgürlüğün, eşitliğin ve dayanışmanın gelişimine katkıda bulunduğu yararlı olur. Bunun zıddı olan bir yönelim içine girdiğinde ise zararlı olur. Acımasız bir toplum içinde doğan bir insan acımasız olmaya meyillidir; papazlar tarafından yönetilen bir toplum içinde doğduğunda aptal, ikiyüzlü yalancı bir sofu olur; bir hırsızlar çetesi içinde doğduğunda, muhtemelen kendisi de bir hırsız olacaktır; ve maalesef yeryüzünü, soylular sınıfını, prensleri yöneten yarı-tanrısal varlıkların toplumu içinde doğduğunda toplumu köleleştiren bir alçak, bir zorba olacaktır. Her halükârda, içinde doğduğu topluma karşı başkaldırması, bir bireyin insanileşmesi için kaçınılmaz bir eylemdir.

Bir kez daha tekrarlıyorum, bireyin topluma karşı girişeceği başkaldırı, devlete karşı girişeceği başkaldırıdan çok daha zordur. Devlet tıpkı ikiz kardeşi olan Kilise gibi, büyük bir çoğunluğu köleleştirenlerin, küçük bir azınlığın ayrıcalıklarını güvenceye alan, geçici, tarihsel bir kurumdur.

Devlete başkaldırmak çok daha kolaydır çünkü, devletin doğasında, başkaldırıyı kışkırtan bir şey vardır. Devlet *bir otoritedir, bir güçtür*. Güç delisi olan devlet bir güç gösterisidir. Devlet varlığını üstü kapalı bir şekilde ima etmez. Kendisini dönüştürmeye çalışmaz; ve eğer bazı durumlarda zorbalığını gevşetmek istiyorsa, bunu başka amaçlarla yapıyordur. Çünkü devletin doğası ikna etmeye değil, varlığını zorla dayatmaya elverişlidir. Hangi gerekçelerle var-

lığını maskelerse maskeleyin, doğası gereği, insanların iradesini yasal olarak ihlal eden ve böylece özgürlüklerini ebediyen yok eden bir kurumdan başka bir şey değildir. Devlet iyi olanı emrettiği zaman bile kötülük yapar; çünkü her emir özgürlüğün suratında patlayan bir tokattır; çünkü, insan ahlâkı ve özgürlüğü açısından bakacak olursak iyi olan zorla dayatıldığında kötü olur. Bireyin özgürlüğü, ahlâkı ve insan onuru esas olarak şundan oluşur: Birey, başka bir güç tarafından zorlandığı için değil, özgürce algıladığı, istediği ve sevdiği için iyi şeyler yapmalıdır.

Toplumsal otorite, keyfi ve resmi olarak değil, doğal bir şekilde dayatılır. Ve toplumsal otoritenin birey üzerinde, devlet otoritesinden çok daha fazla etkili olmasının nedeni de budur. Toplumsal otorite tüm bireyleri kendisine tabi kılarak adeta kalıba döker. 'Tüm maddi, entelektüel ve ahlâki niteliklerini, doğumundan ölümüne kadar tüm bireylere yavaş yavaş aktarır. Başka türlü ifade etmek gerekirse, toplum bir anlamda, her bireyde kendisini bireyselleştirir.

Gerçek birey, annesinin rahminde döldüğü andan itibaren, ailesinin, sınıfının, ulusunun, ırkının doğasını teşkil eden coğrafik, iklimsel, etnografik, hijyenik ve ekonomik etkiler tarafından belirlenip öznelendirilmiştir. Birey, tüm bu dışsal ve fiziksel etkilerin bileşimi tarafından doğal yetenekleriyle uyum içinde biçimlenir. Daha da ötesi, göreceli bir üstünlükle düzenlenen insan beyni sayesinde, her birey, idealistlerin iddia ettiği doğuştan gelen duygu ve düşünceleri değil, farklı düzeylerdeki hissetme, isteme, düşünme ve konuşma kapasitesine doğduğu andan itibaren sahip olur. Herhangi bir içeriği olmayan temel yetenekler vardır. Peki bu yeteneklerin içeriği kim tarafından oluşturulur? Toplum tarafından... birbirleriyle bütünleşerek bir düşünce modeli oluşturan izlenimler, olgular ve olaylar, yanlış veya doğru bir şekilde, bir bireyden bir başka bireye aktarılmaktadır. Bu izlenimler, olgular ve olaylar, toplumdaki tüm bireyler ve gruplar tarafından değiştirilip, genişletilip karşılaştırmalı olarak yüceltilerek, biricik bir sisteme, yani toplumun nihai ortak bilincini ve kolektif düşüncesini teşkil eden bir sisteme entegre edilir. Gelenekler aracılığıyla bir kuşaktan

diğerine aktarılan, yüzyılların entelektüel emeğiyle daha da geliştirilip yaygınlaştırılan bu olgular, bir ulusun, bir sınıfın, bir toplumun entelektüel ve ahlâki mirasını teşkil ederler...

Her yeni nesil, olgun düşünce yaşına eriştiğinde, geçmişteki nesillere olduğu gibi, kendisine de bir hareket noktası olarak hizmet eden, entelektüel ve ahlâki emeği için hammadde sağlayan hazır düşünce ve anlayışlara hem kendisinin hem de toplumun sahip olduğunu görür... Bunlar doğa, insan ve adalet tarafından, bireylere, sınıflara, toplumsal katmanlara, aileye, mülkiyete, devlete verilen görevler ve haklar tarafından ve insanlar arasındaki ilişkileri etkileyen pek çok diğer faktör tarafından yaratılan anlayışlardır. Tüm bu düşünceler, birey henüz bağımsız bir varlık olduğunu fark etmeden çok önce, onun kafasına sokulmakta ve aldığı eğitim tarafından koşullandırılmaktadır. Birey, ait olduğu toplumun politik, dinsel ve ekonomik kurumlarının evrensel bilincini ve kolektif önyargılarını ifade eden, kutlanmış olan ve açıklanabilen bu ayrıntılı kuramları çok sonradan keşfeder. Bu önyargılar bireye öylesine aşılarmıştır ki, kişisel olarak bu önyargıları savunma niyetinde olmasa bile tüm entelektüel ve ahlâki alışkanlıklarından ötürü, isteksiz bir şekilde bu kötülüklerin destekleyicisi olur.

Toplumun kolektif belleği tarafından aktarılan düşüncelerin, insan kitleleri üzerinde böylesine büyük bir etki bırakması aslında pek de şaşırtıcı değil. Tam tersine asıl şaşırtıcı olan şey, bu kitleler arasında, akıntıya karşı kürek çekecek kadar, cesur ve irade sahibi bireylerin bulunmasıdır. Zira toplumun birey üzerindeki baskısı öylesine büyüktür ki, bu despotik ve karşı konulmaz toplumsal baskıdan, tamamen muaf olabilecek kadar güçlü ve zeki olan bir kişilik yoktur...

Hiçbir şey, insanın toplumsal doğasını bu etkiden daha iyi açıklayamaz. Herhangi bir toplumun, büyük kamusal kurumlarında ve özel yaşamın tüm ayrıntılarında cisimleşen kolektif bilincinin, bu topluma ilişkin tüm kuramların temeli olduğu söylenebilir. Kolektif bilinç bir tür entelektüel ve ahlâki ortamı teşkil eder; zararlı bile olsa, toplumun tüm üyelerinin varlığı için zorunlu olan bu kolektif bilinç, bir

yandan onlara egemen olurken diğer yandan da onları güçlendirerek, büyük kitleleri birarada tutmaya yarayan sıradanlığı ve alışılmışlığı takviye eder.

İnsanların büyük bir çoğunluğu, üstelik yalnızca halk kitleleri değil ayrıcalıklı ve aydın sınıflar bile, yaşamlarındaki tüm etkinlikleri boyunca geleneklere ve alışılmışlığa güçlü bir şekilde bağlı kalmadıklarında son derece rahatsız olurlar. İnsanlar şöyle bir mantıkla hareket eder: “Babamız bu şekilde düşünüp davrandı, öyleyse biz de aynısını yapmalıyız. Herkes böyle düşünüp böyle hareket ediyor. Biz niçin başka türlü düşünüp hareket edelim?”

1871

İttifak'ın Programı

“İttifak'ın Programı”nın ana teması⁽¹⁵⁾ bilinçli devrimci öncü, yani Bakunin'in İttifak'ı ile İttifak'ın devrimci bir doğrultuda etkilemeye çalıştığı Enternasyonal içindeki ve dışındaki kitlelerle ilişkisidir. Bakunin konu dışına çıkarak ilgisiz meselelere değinmesine rağmen, örgütsüz kitlelerin nasıl örgütleneceği ve örgütlendiğinde nasıl radikalleştirileceği bu bölümün ana temasıdır. Metinde farklı konular ele alındığından, daha iyi anlaşılması için üç ayrı bölüme (alt başlığa) bölünmüştür.

“İttifak'ın Programı”, sendika bürokrasisi hakkındaki bir tartışmayla başlayarak, yerel sendikaların tabandaki seksiyonları tarafından seçilen idari komitelerin, nasıl üyelerin temsilcileri olmaktan çıkıp üyelerin efendilerine dönüştüklerini açıklamaktadır. Bakunin, ne kadar özgür olursa olsun, hiçbir örgütlenmenin, yozlaşarak herhangi bir diktatörlüğe dönüşmeksizin üyelerinin ataletine ve kayıtsızlığına uzun süre dayanamayacağını vurgular; ki bu, günümüzde de oldukça geçerli olan bir uyarıdır.

Bakunin'in “Fabrika seksiyonları”, büyük çoğunluğu parlamenter eylemi ve sınıf işbirliğini destekleyen yerli vatandaşlardan, yüksek mesleki becerilere sahip olan ve iyi ücret alan saat yapımcıları ile mücevherat işçilerinden oluşuyordu. Çoğunlukla mesleksiz olan ve düşük ücret alan yabancılardan oluşan inşaat ve ağır el işçileri ise, doğrudan ekonomik eylemi destekliyorlardı. Oy hakkı olmayan bu işçiler doğal olarak parlamenter eyleme ilgi duymuyorlardı. Oy hakkına sahip olmamaları ve Fabrika işçilerinin kendilerine karşı sergilediği onur kırıcı züppece tavırlar nedeniyle, Bakunin'e ve Enternasyonal'in İsviçre'deki liberter seksiyonlarına yoğun bir destek sundular.

Metindeki ikinci bölüm, Enternasyonal'in iç örgütlenmesini ele alır. Bakunin'in bahsettiği merkezi sekiyonlar, kitlesel örgütlenmeleri hayata geçiren ideolojik-eylemci öncü gruplardır. Bu devrimci azınlık ile Enternasyonal'in genel üyeleri arasındaki ilişkiyi ele alırken Bakunin, Enternasyonal'in yapısı, iç sorunları ve nihai hedefleri üzerinde durur. Yaygın işçi kitleleri tamamen örgütsüzdü ve örgütlü azınlığın yalnızca küçük bir fraksiyonu Enternasyonal'e üyeydi. Örgüt, hatırı sayılır bir ölçüde, sınıf işbirliğini savunan burjuva eğilimli unsurlar ile Marksist ve diğer otoriter sosyalistler tarafından ele geçirilmişti. Sorun, bu zorlukların ne şekilde aşıp Enternasyonal'in, toplumsal devrimi gerçekleştirebilecek ve devrime öncülük edebilecek kitlesel devrimci bir emekçi hareketine nasıl dönüştürüleceğiydi.

Metnin üçüncü bölümünde ise Bakunin, tavsiyelerinin Enternasyonal'i minyatür bir devlete dönüştüreceği şeklindeki muhtemel itirazlara, daha bu itirazlar yapılmadan cevap verir. Başka yerlerde de sık sık yaptığı gibi, burada Bakunin, iktidarın başkaları tarafından ele geçirilmesi tehlikesine karşı tetikte olacak örgütlü bir devrimci azınlık ihtiyacını vurgular. Böyle bir azınlığın, devletin yönetici oligarşisiyle aynı şey olmadığı noktasında ısrar ederek liberter örgütlenme ile devlet örgütlenmesi arasındaki temel farkları tanımlar. Emek sorununu bu şekilde ele aldıktan sonra, konu dışına çıkarak, çalışmasına, birey ile toplum arasındaki ilişki, toplumun ve devletin doğası gibi konular üzerinde yoğunlaşan verimli bir tartışmayla devam eder.

Merkezileşme ve desantralizasyon, iktidarın tekelleşmesi veya iktidarın toplumun birçok birimi ile toplumu oluşturan bireyler arasında yayılması gibi konular tüm anarşist literatürde durmadan tekrarlanmaktadır; zira bu konular günümüzün en derin sorunlarını teşkil etmektedir.

• • •

Sendika Bürokrasisi

Seksiyonların yapılmasını istediği şeylerin aslında üyelerin istediği şeyler olduğuna inanan komiteler, üyelere danış-

ma zahmetine bile katlanmadan, onlar adına karar vermektedirler. Bu yanılgı, özellikle liderlerin toplumsal ahlâkı bakımından oldukça talihsiz sonuçlar yaratacaktır. İktidarlardan verdikleri hizmet ve bürolarda kalma haklarının süresiyle onaylanmış olan liderler, kendilerini seçmenlerinin mutlak efendileri ve değişmez şefleri olarak görürler.

En iyi insanlar bile, iktidarın cazibesinden dolayı ve ciddi, tutarlı bir muhalefetin olmayışı sayesinde rahatlıkla yozlaşabilirler. Enternasyonal içinde paraya dayalı bir yozlaşma söz konusu olamaz, çünkü birliğimiz görevlilerine yüksek hatta yeterli maaşlar ödeyemeyecek kadar yoksuldur... Ancak Enternasyonal maalesef farklı cazibelerden dolayı yozlaşma tehlikesiyle yüz yüzedir; *kibirlilik ve hırs*.

... Eğer insanlık tarihinde bir şeytanın varlığından bahsedilecekse, bu şeytan emretme ilkesinden başka bir şey değildir. Varlığını borçlu olduğu kitlelerin aptallığı ve cahilliği sayesinde güçlenen bu şeytan, tarihteki tüm felaketlerin, tüm suçların ve tüm alçaklıkların kaynağıdır.

Herkese, insanların en iyi olanına bile, bu lanet olasıca belanın mikropları bulaşmıştır ve her mikrop, gelişimi için azıcık elverişli olan koşulları bulur bulmaz hızlı bir şekilde büyümek zorundadır. İnsan toplumundan söz ettiğimizde, bu elverişli koşullar, kitlelerin aptallığı, cahilliği ve köleliğe yatkın olan alışkanlıklarıdır. Kendilerini sömürenleri, kendi despotlarını ve kendi cellatlarını bizzat kitlelerin yarattığı rahatlıkla söylenebilir. Kitleler hareketsiz olduklarında, maruz kaldıkları rezilliklere ve köleliğe sabırla katlandıklarında, aralarından çıkan en iyi insanlar -en zeki, en enerjik ve daha elverişli koşullarda insanlığa büyük hizmetler sunabilecek gerçek insanlar- aslında diğer insanların iyiliği için çalıştıkları yanılgısıyla kendilerini kandırırsalar dahi yine de despot olurlar. Buna karşılık, sahip olduğu özgürlükleri sakınan ve haklarını savunmaya hazır olan zeki ve uyanık bir toplumda, en art niyetli, en bencil bireyler bile zorunlu bir şekilde iyi olurlar. Toplumun iktidarı işte budur ve en güçlü bireyden bile bin kat daha güçlüdür.

Yani muhalefet, denetim ve sürekli bir uyanıklık olmadığında, ellerine toplumsal iktidar verilen tüm bireylerin kaçır-

nılmaz olarak ahlâksızlaşacağı açıktır. Bu kesime dahil olan, ancak kişisel ahlâklarını koruyup yaşatabilenler ise, öncelikle iktidarda fazla kalmayan, ayrıca da, iktidarda olmalarına rağmen uyanık ve etkin bir muhalefeti teşvik eden bireylerdir. Cenevre'deki komitelerin (elbette kişisel ahlâklarına yönelen bu tehdidin farkında değiller) genel olarak başaramadığı şey budur. Kişisel fedakârlık, inisiyatifleri ve yetenekleri sayesinde liderliği elde ettiler, ancak, bürolarda gereğinden fazla kalan herkesin kaçınılmaz bir şekilde içine düştüğü çeşitli halisünasyonlardan dolayı, bulunmaz hint kumaşı oldukları sonucuna vardılar. En az inşaat işçileri kadar demokratik olan seksiyonların kalbinde, bir tür hükümet aristokrasisi işte bu şekilde hissedilmeden büyüdü... Komitelerin gittikçe büyüyen otoritesinden dolayı, işçiler, büyük zorluklarla toplanan aidatlar ve grevler dışındaki tüm diğer sorunlara tamamen kayıtsız kalmaya başladılar...

İnşaat işçileri seksiyonu, tüm kararları tamamen komitelere bıraktı. "Biz bir komite seçtik. Kararları komite verecek." Herhangi bir konu hakkında düşüncelerini almaya çalışan herkese söyledikleri şey budur. Komitelerini seçtikten kısa bir süre sonra ise, artık herhangi bir düşünceye sahip değillerdi; adeta komitelerin üzerine istedikleri şeyi yazabilecekleri boş bir sayfaya dönüşmüşlerdi. Komiteler fazlaca para istemedikleri sürece, gecikmiş aidatları ödemeleri için işçilere yoğun baskı yapmadıkları sürece herhangi bir komite hesap verme korkusu duymaksızın neredeyse istediği her şeyi yapabiliyordu. Bu durum komiteler için fazlasıyla iyidir, ancak Enternasyonal'in kolektif gücünün toplumsal, entelektüel ve ahlâki gelişimi için hiç de yararlı değildir. İktidar bu şekilde komitelerin eline geçti ve tüm yönetimlerin ayırt edici özellikleri olan çeşitli kurgular aracılığıyla komiteler, üyelerin irade ve düşüncelerinin yerine kendi irade ve düşüncelerini geçirdiler. Yalnızca kendilerini temsil ettiler. İşçilerin cahilliği ve kayıtsızlığı üzerinde yükselen bu iktidar, kaçınılmaz ve tiksinti verici bir sonuçtur. Bu iktidar, Enternasyonal'in iç örgütlenmesine uygulandığında her türlü entrika, kibir, hırs ve kişisel çıkar için son

derece elverişli olan bir zemin hazırlar. Aptalca bir kişisel tatminden ve güllünç olduğu kadar da proletarya için zararlı olan bir güvenlik anlayışından ilham almak için böyle bir yönetime başvurmak hiç de fena değil; üstelik, burjuvazi içindeki ürkek kişileri korkutmaktan da geri kalmayarak. Ancak bu etkili olabilecek bir güç değildir. Bu güç, Avrupa proletaryasının bugün, gerçek burjuva dünyasına karşı girişeceği ölüm kalım savaşını hiçbir şekilde yükseltemez.

Genel sorunlar karşısında varlığını gün geçtikçe daha fazla hissettiren bu kayıtsızlık, tüm sorunları komitelerin kararlarına havale eden bu bezginlik ve onun doğal sonucu olarak her şeyi otomatik bir şekilde ikinci plana atma alışkanlığı yalnızca seksiyonları değil, komitelerin kendisini bile çürütmektedir. Komite üyelerinin çoğu, üç veya iki, hatta yalnızca bir meslektaşının elinde düşüncesiz birer oyuncığa dönüşmüştür. Bazıları diğerlerinden daha zeki ve saldırgandır. Böylece, seksiyonların çoğunluğu ve komiteleri, aslında, bir güvence olarak tüzükleri ve prosedürleri olan örgütler içinde bile mutlak iktidarlarını gizleyebilen oligarklar veya bireyler tarafından yönetilmektedir... Tıpkı gerçek özerkliğin olduğu Fabrika seksiyonları gibi -başka kusurları olmakla beraber- sağlam bir şekilde örgütlenen seksiyonlar, -Enternasyonal'in Cenevre şubesindeki tüm yerel sendikaları temsil eden- Cenevre Merkez Komitesi'nin keyfi iktidarını etkili bir şekilde sınırlamayı başardılar... üstelik baskın çıkabilecek bir güce başvurmaksızın. Bunun pek çok nedeni var; birincisi, Cenevre işçileri başka bölgelere göre çok daha fazla bilinçlidir, daha derin politik kavrayışa sahiptir ve inşaat işçilerine oranla duygu ve düşüncelerini çok daha rahat bir şekilde dile getirmektedir; ikincisi, Fabrika seksiyonları her zaman, tamamen güvendikleri en zeki ve en yetenekli işçileri Merkez Komitesi'ne delege olarak yollamışlardır; tüzüklerde öngörüldüğü şekilde, seksiyonlarının kendilerine verdikleri yükümlülükleri özenle yerine getiren; ortaya atılan öneriler ve bu önerilerden hangilerine oy verdikleri konusunda üyelere düzenli olarak bilgi veren; üyelerin yeni talimatlarını (ve tatminkâr olmayan delegelerin acilen geri çağrılmasını) bekleyen delegeler...

Bu koşullar inşaat işçileri arasında mevcut değildi ve zor-
bahça karşı girişilecek bir başkaldırı henüz etkin bir şekilde
örgütlenmeden bastırıldığı için, seksiyonlar haklarını ve
özgürlüklerini ancak bir tek biçimde savunabilirlerdi; işçiler
genel üye toplantıları için çağrıda bulundular. Hiçbir şey bu
halk toplantıları kadar komitelerin keyfini kaçıramaz ve ko-
miteler bu işçi toplantılarına her zaman, *seksiyonların tüm*
komitelerinin toplantılarını sahneleyerek karşılık verirler...

Seksiyonların bu büyük toplantılarında, gündem mad-
deleri bol bol tartışılmış ve en ilerici düşünceler baskın çık-
mıştı. Kitlelerin ruhunun, komitelerin becerikli ve iftiracı
propagandası tarafından yozlaştırılmadığı zamanların
çoğunda, halkı karşı durulmaz bir şekilde gerçeğe ve adalete
doğru iten bir tür kolektif içgüdü bu toplantılara yön veri-
yordu. En inatçı olanlar bile bu duygu seline kapılmışlardı.
Daha güçlü olanlar, gizli toplantılarda işçilere karşı ma-
nevra yapan gizli işbirlikçiler, bu toplantılara katılan işçiler
tarafından kendilerine karşı meydan okunduğunda, küstah
ve şımarık havalarını tamamen kaybettiler... ve işçilerin
aklıselim yaklaşımları onların safsatalarını geçersiz kıldı.
Daha önce pasif birer üye olan işçilerin büyük bir kısmı, tüm
seksiyonları biraraya getiren bu toplantılar esnasında bir-
birleriyle büyük dostluklar kurdular ve liderlerini reddede-
rek onların kararlarına karşı oy kullandılar...

Enternasyonal'in Yapısı

Modern sanayinin yükselişi, Enternasyonal'in 1864'te
Avrupa'nın hemen hemen tüm ülkelerinde, özellikle de
sanayinin en çok geliştiği İngiltere, Fransa, Almanya, İs-
viçre ve Belçika gibi ülkelerde kurulmasına yol açtı. Enter-
nasyonal'in ortaya çıkışı iki faktöre dayanmaktadır. Birinci
faktör, 1848 ve 1851 ayaklanmalarının sonundaki feci yenil-
giyi yaşayan bu ülkelerdeki işçilerin, eş zamanlı olarak uya-
nıp ruh, cesaret ve bilinç kazanmalarıydı. İkinci faktör ise,
burjuvazinin olağanüstü bir şekilde zenginleşmesi ve bu
zenginleşmenin paralelinde işçilerin içine düştüğü yoksul-
luktu. Ancak her zaman olduğu gibi, yeniden doğan bu

inanç, proleter kitleleri arasında birden bire ortaya çıkmadı.
Oraya buraya serpilen ve iyi planlanmamış olan ilk işçi birlik-
lerine, en zeki ve en eğitilmiş olan birkaç militan öncülük ya-
pıyordu; bu militanların çoğu geçmişteki zorlu mücadeleler-
den geçmişlerdi. Enternasyonal'in Londra'daki kuruluş konfe-
ransından döndükten sonra, bulundukları ülkelerde Enter-
nasyonal'in merkezi seksiyonlarını kuran kişiler bunlardı.

Merkezi seksiyonlar sanayinin belirli bir işkolunu temsil
etmez, bunun yerine tüm iş kollarındaki en ileri işçilerden
oluşur. Peki bu seksiyonlar neyi temsil eder? Enternasyonal'
in gerisindeki ana düşüncüyü temsil eder. Enternasyonal'in
misyonu nedir? Bu düşüncenin özenle ayrıntılandırılıp pro-
pagandasının yapılmasıdır. Peki bu düşünce nedir? Şu veya
bu şekilde sarfettikleri üretici emeklerine dayanarak kıt ka-
naat geçinmeye çalışan, kapitalistler ve onların imtiyazlı
aracıları tarafından ekonomik olarak sömürülen, politik
olarak baskı altına alınan tüm işçilerin nihai kurtuluşu. Bu
düşüncenin negatif, savaşçı veya devrimci gücü budur. Peki
pozitif gücü nedir? Özgürleşmiş emeği esas alan ve eski dün-
yanın yıkıntıları üzerinde, kendiliğinden, işçi birliklerinin
özgür federasyonlarını yükseltecek olan yeni bir toplumsal
düzenin kurulmasıdır. Bu aynı sorun her iki açıdan da bir-
birinden ayrılamaz.

Çünkü hiç kimse, mevcut düzenin yerini alacak olan yeni
düzen hakkında, en azından, şu veya bu ölçüde belirli bir
anlayışa sahip olmadan hiçbir şeyi yıkamaz. Bu kavrayış ne
kadar mükemmel olursa, yıkım gücü de o kadar amansız
olacaktır. Bu kavrayış gerçeğe ne kadar yaklaşıp, mevcut
toplumun zorunlu ve yaratıcı dönüşümüyle ne kadar uyum-
lu olursa, bu yıkım eyleminin sonuçları da o kadar çarpıcı ve
etkileyici olacaktır. Yıkım eylemi, her zaman amacı ve şid-
deti tarafından belirlenmez, ama aynı zamanda kullanılan
araçlar tarafından da belirlenir. Yıkım eylemi, ruhunu teşkil
eden ve başlıca esin kaynağı olan yapıcı ideal tarafından
biçimlendirilir.

Merkezi seksiyonlar, bu yeni düşüncüyü yaratan, geliştiren
ve açıklayan aktif çekirdeklerdir. Hiç kimse, şu veya bu
iş kolunda ustalaşmış bir işçi olarak bu seksiyonlara katıl-

maz. Herkes, tüm ülkelerde emekçi hareketin genel örgütlenmesini hayata geçirmek üzere herhangi bir işçi olarak bu seksiyonlara katılır. Bu katılımcılar "genel anlamdaki" işçilerdir. Neyin işçileridir? Düşüncenin, propagandanın, Enternasyonal'in ekonomik ve militan gücünün örgütlenmesinin ve toplumsal devrimin işçileridir.

Eğer Uluslararası İşçi Birliği, yalnızca merkezi seksiyonlardan oluşmuş olsaydı, şu anda sahip olmakla övündüğü gücünün yüzde birini bile asla elde edemezdi. Eğer böyle olsaydı, merkezi seksiyonlar, her türlü toplumsal sorunun, bu arada işçilerin örgütlenmesi sorununun da bitip tükenmeden tartışıldığı, ancak bu düşüncelerin hayata geçirilmesine yönelik en ufak bir olasılığın olmadığı, bu doğrultuda hiçbir girişimin yapılmadığı basit tartışma dernekleri olurlardı. Bunun basit bir nedeni var; "genel emek" ancak muazzam bir çeşitlilik arz eden ticaret ve sanayi kollarındaki kalifiye işçiler tarafından anlaşılabilir soyut bir düşüncedir. Her sanayi kolunda, soyut formüller tarafından belirlenemeyen özgün sorunlar vardır ve bu sorunlar ancak fiili bir gelişim ve pratik sayesinde gün ışığına çıkarılabilir.

Bu sanayi iş kolları ile genel emek arasındaki ilişki, tüm özel mesleklerin ve işlerin can alıcı bileşiminden kaynaklanmaktadır ve dogmatik bir şekilde veya zorla dayatılan soyut ve öncelikli herhangi bir ilkeye dayanmaz.

Eğer Enternasyonal yalnızca merkezi seksiyonlardan oluşmuş olsaydı, seksiyonlar mevcut düzeni yıkmak üzere çeşitli komplolar örgütlemeyi belki başarabilirdi ancak bu amaçlarına ulaşacak olanaklara sahip olamazlardı. Çünkü seksiyonlar ancak bir avuç kahraman işçiyi kendilerine çekebilirlerdi, geri kalan milyonlarca işçi ise bu küçük çevrenin dışında olacaktı. Oysa bu milyonların desteği kazanılmadan mevcut toplumsal düzen yıkılamaz. Ancak göreceli olarak küçük sayılardaki bireyler soyut düşüncelerle harekete geçebilir. Milyonlar, büyük proleter kitleleri (ki aynı şey ayrıcalıklı sınıflar için de geçerlidir) yalnızca olayların gücüyle harekete geçebilirler ... acil ihtiyaçları ve ani tutkularıyla.

Proletaryayı bir bütün olarak Enternasyonal'in sürdürdüğü çalışmaya katmak için, işçi kitlelerine, anlaşılabilir ge-

nellemelerle değil, onların günlük kaygılarının gerçekçi bir yorumuyla yaklaşmak gerekiyor. Bilinçli olmayan işçilerin (maalesef proletaryanın önemli bir çoğunluğu bu gruba girmektedir) güvenini kazanmak üzere, bir işçiyle konuştuğumuzda, dünya proletaryasının genel sorunlarını ve bu sorunlara yol açan genel nedenleri sıralayarak işe başlamamalıyız, bunun yerine onun kendi iş kolundaki, kendi yerelliğindeki sorunlardan, onun çalışma saatlerinden, geçim sıkıntılarından bahsetmeli ve maruz kaldığı kötü koşulların iyileştirilmesi için işe yarayabilecek pratik önerilerde bulunmalıyız. Bu işçiyle konuşurken öncelikle, miras yoluyla elde edilen mülkiyet hakkı ile devletin yargı hakkının ortadan kaldırılması ve devletin yerine üretici birliklerin özgür federasyonlarının geçirilmesi gibi konulardan bahsetmek son derece yanlış olacaktır. Muhtemelen bu teorileri pek anlamayacaktır. Hayır böyle yapılmamalı! Sade bir dille onun makul düşüncesine hitap edilerek, doğruluğu onun günlük deneyimleri tarafından kanıtlanabilecek türden düşünceler önerilmelidir. Bu düşünceler şunlar olabilir: Haklarını savunması ve işverenin saldırılarına karşı direnebilmesi için, tüm iş arkadaşlarıyla tam bir dayanışma içine girmesi. Bunun akabinde, bu dayanışmanın onun işyeriyle sınırlı olmaktan çıkartılıp o yerellikteki tüm sektörleri kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması, yani, sektöründeki veya mesleğindeki seksiyona, Uluslararası İşçi Birliği'ne üye olan bir seksiyona, aktif bir üye olarak resmen katılması.

Enternasyonal'in kendi bölgesindeki seksiyonuna üye olan işçi birçok şey öğrenmeye başlar. Kendi seksiyonu içindeki dayanışmanın tüm bölgelerdeki farklı seksiyonlar ve sektörler arasında da kurulduğunu öğrenir; daha kapsamlı bir dayanışmaya girmesinin bir zorunluluk olduğunu, çünkü tüm sektörlerdeki işverenlerin, işçilerin ücretlerini kırmak ve yaşam standartlarını düşürmek üzere birleşik bir cephe kurduklarını öğrenir. Bu işçi yalnızca kendi bölgesiyle dayanışma içine girmekle kalmaması gerektiğini, tam tersine, daha ileriye, sınırların da ötesine geçerek, kendilerini savunmak ve burjuvazi tarafından kendilerine dayatılan sömürüye savaş açmak üzere güçlü bir şekilde örgütlenmiş

olan tüm dünya işçileri ile dayanışma içine girmesi gerektiğini öğrenir.

Enternasyonal'e bağlı olan bir sendika seksiyonuna üye olmak için, bir işçinin fazlaca bir entelektüel hazırlığa ihtiyacı yoktur. Farkında olmayarak, oldukça uygun ve doğal bir tarzda zaten üye olmaya hazırdır. Bilmesi gereken tek şey, yaptığı zorlu işin onu bitkin bir hale getirdiği, aldığı ücretin ailesinin geçimi için zar zor yettiği ve efendilerine karşı isyan eden kölelerin duydukları aynı amansız öfkeyle nefret ettiği işverenin acımasız bir sömürücü olduğudur. Nihai mücadele kazanıldıktan sonra, işçinin bu duygularını yerini, artık özgür insanların kardeşliğini hak eden eski işverene yönelik adalet duygusuna bırakır.

İşçi tek başına mücadele edemeyeceğini muhtemelen anlayacaktır. Haklarını savunabilmesi için, işyerindeki diğer iş arkadaşlarıyla birleşmeli ve dayanışmasını ortak mücadeleden esirgememelidir. Sadece bir işyerindeki birliğin tek başına yeterli olmadığını, aynı bölgedeki ve aynı sektörlerdeki tüm işçilerin güçlerini birleştirmesi gerektiğini öğrenecektir. Yaşanan ortak deneyimlerin bir sonucu olarak en bilinçsiz işçi bile, işçiler arasındaki dayanışmanın, dar yerel sınırları aşması gerektiğini anlayacaktır.

Aynı sektör ve aynı bölgedeki işçiler daha kısa iş saatleri ve daha fazla ücret talebiyle greve giderler. İşveren, başka bölgelerden, hatta gerekirse başka ülkelerden, daha az ücret ve daha uzun iş saatlerini kabul eden grev kırıcıları getirir. Daha düşük maliyetler sayesinde mallarını daha ucuza satan yabancı üreticilerle rekabet edebilmek için, işverenler ücretleri düşürmek ve iş saatlerini uzatmak zorundadırlar. Herhangi bir ülkedeki çalışma koşulları, ancak tüm diğer ülkelerdeki koşullar aynı seviyeye ulaştığında, iyileştirilebilir. Defalarca yinelenen deneyimler en safdil işçiye bile, yerel bazda örgütlenmenin yeterli olmadığını, belirli bir sektördeki işçilerin yalnızca bir bölgede veya bir ülkede değil, tüm ülkelerde birleşmeleri gerektiğini açık seçik bir şekilde öğretmiştir...

Yalnızca bir sektör uluslararası düzeyde örgütlenip, diğer sektörler örgütsüz kaldığında... sendikalaşmış işletmelerde

daha az kâr eden işveren adım adım sermayesini, daha zayıf bir şekilde örgütlenmiş veya tamamen örgütsüz olan işletmelere ve sektörlerle transfer edecektir. Bu durum örgütlü sektörlerde işsizliğe yol açar ve işçileri ya açlığa ya da düşük ücretleri ve uzun iş saatlerini kabul etmeye mahkûm eder. Belirli bir sektördeki koşullar, er ya da geç üretimin tüm alanlarındaki işçileri etkileyecektir. Bu faktörler, tüm mesleklerdeki ve tüm ülkelerdeki işçilerin, ekonomik dayanışma ve kardeşçe düşünce bağlarıyla kopmaz bir şekilde birbirlerine bağlı olduklarını her işçiye gösterir...

Uluslararası İşçi Birliği, birkaç bilgili teorisyenin zihnindeki hazır kalıplardan doğmadı. Gerçek ekonomik ihtiyaçlardan, işçilerin katlanmak zorunda oldukları acı sıkıntılardan ve bu belaların emekçiler üzerinde bıraktığı doğal etkilerden doğdu. Enternasyonal'in vücut bulabilmesi için, ortaya çıkışına neden olan faktörlerin -ekonomik faktörler, proletaryanın deneyimleri, istemleri ve tavırları- çok önceden Enternasyonal için sağlam bir zemin hazırlaması gerekiyordu. Dünyanın her tarafında, işçilerin bu büyük kurtuluş hareketini yaratma arzusunda olan ileri işçilerden oluşan birliklerin veya öncü grupların olması gerekiyordu... İşçilerin uluslararası dayanışma aracılığıyla kurtulabilecekleri düşüncesi tek başına yeterli değildir. İşçilerin aynı zamanda bu dayanışmanın etkili olmasına ve yaklaşmakta olan kurtuluşlarına güvenmeleri de gerekmektedir. Bu ekonomik dayanışma, işçilerin dünyasında aynı zamanda, içli, derin ve tutkulu duygularla da ifade edilir. Ekonomik baskının siyasal ve toplumsal sonuçları, tüm sektörlerin ve tüm ülkelerin proletaryası tarafından hissedildiği için, bu duygusal dayanışma tutkusu gün geçtikçe artmaktadır.

Enternasyonal'in yeni üyesi, iş arkadaşlarının sözlü anlatımlarından, bulunduğu seksiyonun tüm üyelerinin deneyimleriyle doğrulanan sözlü açıklamalardan öğrendiği şeylerin çok daha fazlasını kendi kişisel deneyimlerinden öğrenir. Örneğin onun da üyesi olduğu seksiyondaki işçiler, patronlarının açgözlülüğüne daha fazla dayanmak istemedikleri için greve giderler. Yalnızca kıt kanaat ücretiyle geçinmeye çalışan bir işçi için her grev bir felakettir. Artık

maaşını alamayacaktır ve birikmiş parası da yoktur... Sendikasının büyük zorluklarla kurulan grev fonu ise, grevin birkaç gün veya birkaç hafta sürdürülebilmesi için yeterli değildir. Eğer başka yerlerden zamanında yardım gelmezse, işçiler ya açlıktan öleceklerdir ya da işverenlerinin kendilerine dayattığı ağır koşullara teslim olacaklardır.

Peki grevcilere kim yardım edecektir? Yardım ancak başka sektör ve ülkelerdeki diğer işçilerden gelebilir. İşte bak! Yardım geliyor. Enternasyonal bir yardım çağrısı yapar, yerel ve yabancı seksiyonlar da bu çağrıya cevap verir... Birkaç kez tekrarlanan bu deneyim, emekçilerin uluslararası dayanışmasının görkemini, sözcüklerden çok daha güçlü bir şekilde işçiye gösterir.

Hiç kimse, bu dayanışmanın sağladığı avantajları paylaşmak isteyen işçinin siyasal veya dinsel inançlarını sorgulamayacaktır. İşçiye yalnızca şu soru sorulacaktır: Sana sağladığı yararların yanı sıra, üyeliğin zaman zaman sıkıntı veren yükümlülüklerini de kabul ediyor musun? *Kelimenin en geniş anlamıyla ekonomik bir dayanışma sergileyecek mi?*

Bu dayanışma bir kez ciddi ve sağlam bir şekilde kuruldu mu, geri kalan her şeyi; dinin, devletin, kutsal ve insani otoritenin amansız düşmanı olan Enternasyonal'in en yıkıcı ve muhteşem ilkelerini; kısacası sosyalist bir bakış açısıyla bakıldığında, bu ekonomik dayanışmanın tüm doğal sonuçlarını hayata geçirecektir. Sektörlerdeki seksiyonların merkezi seksiyonlar karşısında sahip olduğu muazzam pratik avantajlar da özellikle burada yatmaktadır; işçiler tüm bu gelişmeleri ve ilkeleri, teorik tahliller aracılığıyla değil, gün geçtikçe derinleşip acımasızlaşan mücadelenin trajik deneyimleri aracılığıyla kavrayacaklardır. En hazırlıksız ve en az eğitilmiş olan işçi bile, bu mücadelenin çarpıcı sonuçlarını yaşadıkdan sonra, hiç farkında olmadan bir devrimciye, bir anarşiste ve bir ateiste dönüştüğünü görecektir.

Yalnızca sendika seksiyonlarının üyelerine pratik bir eğitim verebileceği, proleter kitlelerinin ancak bu şekilde Enternasyonal içinde örgütlenebileceği ve bu kitlelerin katılımı olmaksızın toplumsal devrimin asla gerçekleştirile-

meyeceği açık seçik ortadadır. Tekrarlıyorum, eğer Enternasyonal yalnızca merkezi seksiyonlardan oluşsaydı, bu seksiyonlar vücutsuz bir ruha, muhteşem ama gerçekleşmeyecek düşlere benzeyecekti...

Neyse ki, merkezi seksiyonlar... burjuvazi, profesyonel bilginler veya politikacılar tarafından değil, [burjuva gençliğe karşı olan] sosyalist işçiler tarafından kuruldu. Sosyalist işçiler, işçilerin örgütlenmesine yönelik olarak oldukça pozitif ve pratik olan [bir yaklaşıma sahiplerdi]... Sosyalist işçiler bu elverişli durum sayesinde, tüm burjuva devrimci girişimleri boşa çıkaran iki önemli tuzağa düşmekten kurtuldular; boş akademik ağız dalaşı ve platonik komplolar. Sosyalist işçiler kitleleri bekleyemezlerdi. Önceden örgütlenmiş olan [ama Enternasyonal'e katılmayan] çeşitli sektörleri... özerkliklerini korumaları şartıyla genel örgüte [Enternasyonal'e] katılmaya ikna etmeleri gerekiyordu... Ve kısa süre içinde her merkezi seksiyonun etrafında, farklı iş kollarının sayısı kadar sendika seksiyonu örgütlemeyi başardılar. [Ayrıca merkezi seksiyonlar da, örgütsüz işçileri Enternasyonal'in bağımsız üyeleri olmaya ikna ettiler.]

Uluslararası İşçi Birliği'nin üstlendiği devasa görev yalnızca ekonomik veya tamamen maddi bir görev değildir. Birlik aynı zamanda ve yüksek bir düzeyde, toplumsal, felsefi ve ahlaki bir amaca da sahiptir... Kendilerini feshetmeleri şöyle dursun, merkezi seksiyonlar bu amaçların peşini bırakmamalı ve teorik anlamda gerçek bilimden -deneysel ve rasyonel bilimden- ilham alan eşitliğin, özgürlüğün ve toplumsal dayanışmanın ebedi içgüdüleriyle uyum içinde olan insancıl ilkeleri teşkil eden yeni toplumsal felsefeyi yaymaya devam etmelidirler.

Sosyal bilimler, ahlaki bir doktrin olarak, bu içgüdülerin gelişimi ve çözümlemesi anlamına gelmektedir. Ancak bu içgüdüler ile bu bilim dalı arasında aşılması gereken bir açmaz vardır. Zira halkların kurtuluşu için eğer içgüdüler tek başına yeterli olsaydı, halklar çok uzun bir süre önce kurtulmuş olacaktı. Bu içgüdüler, halkların tarihin melankolik ve trajik akışı boyunca durmadan kurban oldukları her türlü dinsel, politik, ekonomik ve toplumsal saç-

malı kabul etmelerine engel olamadı. Kitleler bir güçtür veya bir gücün vazgeçilmez ögesidir. Öyleyse yoksun oldukları şey nedir? Bugüne kadar yönetici sınıfın gücünü oluşturmuş olan iki şeyden yoksundurlar; örgütlenme ve bilgi.

Yeni despotluklar yaratmayı değil, her türlü egemenliğin kökünü kazımayı amaç edinen Enternasyonal örgütü, devlet örgütlenmesinden tamamen farklı olan bir karakter kazanacaktır. Halkın içgüdülerinin doğal gelişimi karşısında devlet nasıl otoriter, yapay, saldırgan, yabancı ve düşmanca bir örgütlenme olarak duruyorsa, Enternasyonal'in örgütlenmesi de her bakımdan halkın bu içgüdülerini ve çıkarlarını dikkate almalıdır. Peki kitle örgütlenmesi nedir? Kitle örgütlenmesi, günlük yaşamın çeşitli işlevlerini ve farklı emek türlerini temel alan bir örgütlenmedir. Mesleklerin ve sektörlerin örgütlenmesidir. Toprağın işlenmesi de dahil olmak üzere, tüm farklı sektörler bir kez Enternasyonal içinde temsil edildi mi, Enternasyonal'in örgütlenmesi, yani halk kitlelerinin örgütlenmesi tamamlanmış olacaktır.

Sektörlerdeki seksiyonların örgütlenmesi ve bu seksiyonların Emek Odaları'nda temsil edilmesi, tüm işçilerin ekonomisini öğrenebilecekleri büyük bir akademinin ortaya çıkmasına yol açar; ayrıca bu seksiyonlar içlerinde, eski dünyanın yerine geçecek olan yeni toplumun canlı tohumlarını taşıyacaklardır. Seksiyonlar yalnızca düşünceleri değil, bizzat geleceğe ait olan olguları da hayata geçirirler.⁽¹⁶⁾

Enternasyonal'in Yapısı İle Devletin Yapısı Arasındaki Karşıtlık

Enternasyonal, Avrupa proletaryasının yarısını, çeyreğini veya onda birini örgütlemeyi başardığında, devletlerin varlığı sallantıya girecektir... Çünkü on işçiden biri bile ciddi bir şekilde ve davasını iyi kavrayarak Enternasyonal'e katıldığında, işçilerin geri kalan kısmı Enternasyonal'in yaygın etkisi altına girecek ve gelip çatacak ilk kriz anında, hepsi Enternasyonal'i izleyerek, proletaryanın kurtuluşunu gerçekleştirme mücadelesine iştirak edecektir.

Enternasyonal'in etkisinin kitleleri bu şekilde seferber etmesi, yeni bir devlet egemenliği sistemine yol açabilir mi? Hayır, çünkü, Enternasyonal'in örgütlü eylemi ile devletlerin eylemi arasındaki başlıca fark, Enternasyonal'e herhangi bir otorite veya politik iktidar hakkı tanınmamış olmasıdır. Enternasyonal, hep, kitlelerin düşüncesini, iradesini ve eylemini [örnekleyerek] etkileme amacı etrafında bir araya gelen az ya da çok sayıdaki bireyin doğal eylem örgütü olarak kalacaktır. Hükümetler ise, bunun tam zıddı olarak, kendilerini kitlelere dayatırlar ve kitlelerin düşüncelerini, ihtiyaçlarını ve iradelerini tamamen göz ardı ederek, kitleleri verdikleri emirlere itaat etmeye zorlarlar. Devletin iktidarı ile Enternasyonal'in iktidarı arasındaki fark, devletin resmi iktidarı ile herhangi bir kulübün doğal etkinlikleri arasındaki fark gibidir. Enternasyonal, bireylerin kitleler nezdindeki gönüllü eyleminin örgütlenmesi olmaktan başka bir şey değildir ve hep de öyle kalacaktır. Devlet ve onun tüm kurumları için ise bunun tam tersi geçerlidir; kilise, üniversite, mahkemeler, bürokrasi, vergiler, polis, ordu... bu kurumların tümü kendilerine tabi olan kitlelerin zihinlerini ve iradelerini kirleterek onların pasif itaatini talep ederler...

Devlet, mülk sahibi sınıfların kitleler üzerinde örgütlenmiş olan otoritesi, egemenliği ve iktidarındır... Enternasyonal ise kitlelerin mutlak özgürlüğünü talep ederek, kitlelere isyan çağrısında bulunur. Ancak bu başkaldırının, devletin ve ayrıcalıklı sınıfların egemenliğini devirecek güce ve yeteneğe erişebilmesi için Enternasyonal'in kendisini örgütlemesi gerekiyor. Enternasyonal, bu amacına ulaşabilmek için insani bir açıdan bakıldığında yasal olmasa da da tamamen meşru olan iki araca başvurur. Bu iki araç, Enternasyonal'in savunduğu düşüncelerin yaygınlaştırılması ve üyelerinin kitleler üzerindeki doğal etkisidir.

Böyle bir eylemin, kitlelerin özgürlüğünü tehdit edecek otoriter bir iktidara doğru atılan bir adım olduğunu iddia eden biri ya saçmalıyordur ya da aptaldır. Bir bütün olarak toplumsal yaşam, bireylerin ve kitlelerin kesintisiz karşılıklı bağımlılığından başka bir şey değildir. Tüm bireyler, en güçlü ve en zeki olanlar bile yaşamlarının her anında, kitlelerin

eyleminin ve iradesinin hem yaratıcısı hem de bu eylemin ürünüdür.

Herhangi bir bireyin özgürlüğü, etrafındaki diğer bireylerin ve içinde doğduğu, büyüdüğü ve öldüğü toplumun çeşitli maddi, manevi ve entelektüel etkilerinin durmadan yenilenen sonucudur. Kişinin, insanüstü, kutsal ve tamamen kişisel olan bir özgürlük anlayışı adına, bu etkilerden kurtulmaya yeltenmesi, kendisini hiçliğe mahkûm etmesi anlamına gelir; kişinin böyle bir özgürlük adına başkalarının özgürlüğünü umursamaması, her türlü toplumsal eylemden, kendi duygu ve düşüncelerinden vazgeçerek hiçleşmesi anlamına gelir. İdealistlerin ve metafizikçilerin parlak buluşu olan böylesi bir mutlak bağımsızlık ve özgürlük, su katılmamış bir saçmalaktır.

Tipki doğada olduğu gibi, insan toplumunda da her canlı, ancak diğer canlıların varoluşuna pozitif bir müdahalede bulunarak yaşamını sürdürür. Bu müdahalenin karakteri ve boyutu bireyin doğasına göre değişir. Bu karşılıklı müdahalenin ortadan kaldırılması ölüm anlamına gelir. Yani biz kitlelerin özgürlüğünü istediğimizde, herhangi bir bireyin veya grubun birbiri üzerindeki doğal etkisini yok etmeyi aklımızdan bile geçirmiyoruz. Bizim istediğimiz şey, yapay, ayrıcalıklı, yasal ve resmi dayatmaların ortadan kaldırılmasıdır. Eğer Kilise ve Devlet birer özel kurum olsaydı, elbette onlara yine karşı çıkardık, ancak onların var olma hakkını tartışma konusu yapmazdık. Halkın kolektif gücünü resmi dayatmalarla ve zor yoluyla sömürmek üzere kuruldukları için, Devlete ve Kiliseye karşı mücadele ediyoruz. Eğer Enternasyonal bir devlete dönüşecek olursa, Enternasyonal'in en hararetli savunucuları olan bizler, onun en ariansız düşmanları olacağız.

Ancak özellikle vurgulanması gereken nokta şu ki, Enternasyonal asla bir devlet olarak örgütlenemez. Enternasyonal böyle bir şeyi yapamaz, çünkü isminin de ima ettiği gibi Enternasyonal tüm sınırların ortadan kaldırılmasını hedefler, sınırları ve hükümlerli olmayan bir devlet ise var olamaz. Tüm büyük despotların rüyası olan evrensel devletin gerçekleştiremeyeceğini tarih kanıtlamıştır. Bu

yüzden, evrensel devlet ya da Alman Komünistleri'nin hayal ettikleri *Halk Devleti*, ancak bir tek şeyi ifade edebilir: *Devletin yıkımı*.

Eğer Uluslararası İşçi Birliği, devleti ortadan kaldırmayı hedeflemese, anlamını tamamen yitirecektir. Enternasyonal, yalnızca devletin yıkımını kolaylaştırmak amacıyla kitleleri örgütler. Peki kitleleri nasıl örgütlemektedir? Yukarıdan aşağıya doğru değil, emeğin çeşitliliğini yansıtan birbirinden farklı toplumsal işlevleri daraltarak değil, kitlelerin doğal yaşamını devlet üniformasının içine sıkıştırarak değil ve kitlelere imgesel bir birliği dayatarak değil. Tam tersine Enternasyonal, kitlelerin toplumsal yaşamlarını ve gerçek istemlerini dikkate alarak, onları gruplaşmaya, bir birleriyle uyumlu olmaya, güçlerini, meşgulliyetlerinin ve koşullarının çeşitliliğiyle dengelemeye ikna ederek, onları aşağıdan yukarıya doğru örgütler... Sendika sekisyonlarının gerçek işlevi budur.

Kitleleri örgütlemek ve onlarla birlikte Enternasyonal'in nüfuzunu daha da sağlamlaştırmak için, açıkça söylemek gerekirse, on işçiden birinin Enternasyonal'e katılmasının yeterli olacağını daha önce belirtmiştik... Kitlelerin isyancı içgüdülerinin her şeyi kasıp kavurduğu büyük politik ve ekonomik kriz anlarında, köle olan insan yığınlarının... boyunduruklarını parçalamak üzere nihayet ayağa kalktıkları zamanlarda kitleler, şaşkın ve güçsüz olduklarını göreceklendir, çünkü tamamen örgütsüz olacaklardır. Böylesi anlarda, her türlü değerli öneriyi dinlemeye hazır olacaklardır; ne istediklerini, neyi nasıl elde edeceklerini bilen ve birlikte hareket eden on, yirmi veya otuz militan, birkaç yüz cesur eylemciyi rahatlıkla harekete geçirebilir. Paris Komünü [1871] esnasında böyle bir örneğe tanık olmuştuk. Başka hiçbir yerde rastlanamayacak zorlu koşulların dayatmasıyla, kuşatma esnasında hayata geçirilen ciddi bir örgütlenme, çeşitli güçlülere rağmen, geniş bir direnme potansiyeline sahip olan yenilmez bir güç oluşturmayı başarmıştı.

Enternasyonal daha iyi bir şekilde örgütlendiğinde, safalarına daha fazla seksiyon -özellikle de tarım seksiyonları- katıldığında ve her seksiyon, üye sayısını üçe katladığı za-

man ne olacak? Her üye, Enternasyonal'in nihai hedeflerini, gerçek ilkelerini ve zaferinin güvenceye alınması için başvurulacak araçları şu anda bildiğinden çok daha iyi kavradığı zaman ne olacak? Enternasyonal yenilmez bir güç olmuştur olacaktır.

1871

Paris Komünü ve Devlet Düşüncesi

"Paris Komünü ve Devlet Düşüncesi" (17) Bakunin'in "Kamçı Germen İmparatorluğu ve Toplumsal Devrim" adlı önemli çalışmasının ikinci bölümünün giriş yazısıdır. 1871 Paris Komünü, sosyalist hareketin tarihinde bir dönüm noktası, sosyalist teoriye hak ettiği değeri kazandıran canlı bir örnek ve çarpıcılığı hâlâ da tartışılmakta olan son derece heyecan verici bir olaydır. "Fransa'da İç Savaş"ta Karl Marx, "Devlet ve Devrim"de V.İ. Lenin, Paris Komünü'nü bir proletarya devrimi modeli olarak selamlamışlardır. Ancak, Marksistler ve Blankistler, Paris Komünü'nden teorilerinin doğruluğunu kanıtlayan bir örnek olarak bahsederlerken, anarşistler Komün'ün, otoriter sosyalizmin iflasını ilan ettiğini ve kendi anarşist yaklaşımlarının geçerliliğini kanıtladığını savunmuşlardır. Bu konuyla ilgili olarak James Guillaume şöyle bir gözlemde bulunur:

Bu çalışma [Fransa'da İç Savaş] Marx'ın kendi programını terk ederek federalistlerin [artık anarşist olarak biliniyorlar] saflarına geçmesine neden olan ilkelerin şaşırtıcı bir şekilde ilan edilmesi anlamına gelmektedir. Bu, *Kapital*'in yazarının yaşadığı samimi bir dönüşüm müdür, yoksa olaylar tarafından dayatılan geçici bir manevra, komünün taşıdığı prestijden faydalanmak amacıyla yüzeysel bir şekilde ona dört elle sarılması mıdır?

Şu anda Hollanda'da yayınlanmakta olan "Bakunin Arşivleri"nin editörü olan Arthur Müller Lehning şunları belirtir:

Otoriterler ile anti-otoriterler arasındaki mücadelenin doruk noktasına ulaştığı böyle bir zamanda, Marx'ın anti-otoriter eği-

limin programını açıkça onaylaması tarihin bir cilvesidir... Paris Komünü'nün, Marx'ın devlet sosyalizmiyle ortak hiçbir yanı yoktu ve Komün daha ziyade Proudhon'un düşünceleri ve Bakunin'in federalist teorileriyle uyum içindeydi. *Fransa'da İç Savaş*, Marx'ın şu ana kadar devlet sorunu üzerine yazdığı tüm yazılarıyla muazzam bir çelişki içindedir.⁽¹⁸⁾

Marx'ın hayranı ve resmi biyograficisi olan Franz Mehring de aynı fikirdedir:

Komünist Manifesto'daki düşünceler, asalak devletin yok edilmesine yönelik şiddetli bir üslupla başlayan Fransa'da İç Savaş adlı çalışmada düzülen övgülerle bağdaşmıyordu... Hem Marx hem de Engels bu çelişkinin farkındaydı ve *Komünist Manifesto'nun* Haziran 1872'de yapılan yeni baskısına yazdıkları önsözde düşüncelerini tekrar gözden geçirdiler... Anarşistlerle mücadele halinde olan Engels, Marx'ın ölümünden sonra, tekrar orijinal *Manifesto*'yu esas aldı ...eğer bir ayaklanma birkaç basit emirle devletin baskıcı mekanizmasını tamamen ortadan kaldırmayı başarabilmişse, bu Bakunin'in hiç ödün vermeden savunduğu yaklaşımının doğrulanması anlamına gelmez mi?⁽¹⁹⁾

Bakunin, Komün tarafından yapılan her şeyi ihtiyatsız bir şekilde abartmamış, Komün'ün içine düştüğü başlıca hatalara değinmekten çekinmemiş, ancak birçok yoldaşının tersine, Komün'ün açmazlarını mazur görmüştü.

Bakunin bu bölümde Komün'ü tartıştıktan sonra "devletin nosyonu"nu ele alarak "bireylerin ve toplumun ihtiyaçlarını bağdaştıran" devletsiz bir toplumsal düzen -çoğunluğu azınlığa mahkûm eden devlet tarafından bizzat önlenen bir armoni- üzerinde durur. Ardından, "iktidar şehvetini" kurumlaştıran ikiz şeytanlar olan Devlet ile Kilise arasındaki ilişkiyi irdeler. Ele aldığı temel konuları, insanın doğası, toplum, düzen, devlet, dini inançlar ve özgürlük anlayışı üzerine yaptığı yorumlarla tamamlar.

• • •

Bu çalışmam da, pek fazla olmayan yayınlanmış diğer çalışmalarım gibi, çeşitli olayların ortaya çıkardığı bir çalış-

madır. Şu anda Fransa'yı ve tüm uygar dünyayı dört bir yandan kuşatan ve tek çaresi toplumsal devrim olan korkunç felaketleri önceden fark etmenin kolay ama acı ayrıcalığını bana tattıran *Bir Fransız'a Mektuplar* (Eylül 1870) isimli çalışmamın doğal bir devamıdır.

Bu çalışmayla böylesi bir toplumsal devrim ihtiyacını ortaya koymayı amaçlıyorum. Toplumun tarihsel gelişimini ve şu anda hepimizin gözü önünde Avrupa'da olup bitenleri irdelemek istiyorum. Böylece, samimi bir şekilde gerçeğin peşinde koşanlar, bu değerlendirmeleri dikkate alıp, toplumsal devrim dediğimiz şeyin özünü teşkil eden felsefi ilkeleri ve pratik amaçları açıkça ve dolaysız bir şekilde ilan edebilirler.

Basit bir görev üstlenmediğimin farkındayım. Eğer kişisel kaygılarla böyle bir görevi üstlenmiş olsaydım, küstah biri olarak değerlendirilebilirdim. Okurumun, bu türden hiçbir kaygı olmadığından emin olmasını istiyorum: Ben ne bir bilgin, ne bir felsefeci ne de profesyonel bir yazarım. Hayatım boyunca çok fazla şey yazmadım ve kendimi savunmak ve tutkulu bir inanç nedeniyle, kamusal yaşamda boy göstermekten duyduğum içgüdüsel nefretin üstesinden gelmeye mecbur kaldığım zamanlar dışında asla herhangi bir şey yazmadım.

Peki öyleyse ben kimim ve beni bu çalışmayı böyle bir zamanda yayınlamaya sevk eden şey nedir? Gerçeğin ateşli bir arayıcısı olduğum kadar, dünyayı mahveden mevcut düzenin -bütün zamanların tüm dinsel, metafizik, politik, yasal, ekonomik ve toplumsal alçaklıkları sayesinde ayakta duran bu düzenin- insanların başına musallat ettiği her türlü iğrenç aldatmacanın amansız bir düşmanıyım. Ben fanatik bir özgürlük sevdalıyım. Özgürlüğü, insan zekâsının, onurunun ve mutluluğunun içinde filizlenebileceği biricik ortam olarak değerlendiriyorum. Özgürlük derken, devlet tarafından bağışlanan, ölçülüp biçilen, düzenlenen özgürlüğü kastetmiyorum; zira böyle bir özgürlük, halkın büyük bir kesiminin köleliğine dayanarak küçük bir azınlığın ayrıcalıklarını temsil eden ebedi bir yalandan başka bir şey değildir. Her insanın haklarını, devlet tarafından temsil

edilen haklarla sınırlandıran Jean Jacques Rousseau okulu ve tüm diğer burjuva liberal okulları tarafından göklere çıkarılan bireyci, egoist, aşağılık ve sahte özgürlüğü de kastetmiyorum; böyle bir özgürlük, bireylerin haklarını zorunlu olarak sifra indirecektir. Hayır, ben, ismini hak eden tek özgürlüğü, hepimizin iç dünyasında saklı duran tüm maddi, entelektüel ve ahlâki yeteneklerin tam gelişimi anlamına gelen özgürlüğü kastediyorum; bireysel doğamızın yasaları dışında hiçbir kısıtlamayı kabul etmeyen özgürlüğü kastediyorum. Bu yasalar herhangi bir dışsal yasa koyucu tarafından bize dayatılmadığı ve bizden daha üstün olmadıkları için, sonuç olarak özgürlük üzerinde hiçbir kısıtlama yoktur. Bu yasalar subjektiftir, bize içkindir; varoluşumuzun temelini teşkil ederler. Bu yasalardan kurtulmaya çalışmak yerine, özgürlüğümüzün bu yasalar içindeki gerçek koşullarını ve etkin kaynağını görmeliyiz; başka birinin özgürlüğü benim özgürlüğümü sınırlamadığı gibi, özgürlüğümü onaylayarak daha da genişletir; eşitlik içinde dayanışmayla iç içe geçen bir özgürlük. Acımasız bir güç ve bu gücün her zaman gerçek ifadesini bulduğu otorite ilkesi karşısında galip gelen özgürlüğü kastediyorum. Cennetteki ve yeryüzündeki tüm idolleri paramparça eden ve ardından tüm kiliselerin ve devletlerin yıkıntıları üzerinde insanlığın evrensel dayanışmasını esas alan yeni bir dünyayı inşa edecek olan özgürlüğü kastediyorum.

Kararlı bir ekonomik ve toplumsal eşitlik savunucusuyum, çünkü böyle bir eşitlik olmaksızın, ulusların refahının ve bireylerin özgürlüğünün, adaletin, insanca onurunun, ahlâkının ve maddi refahının bir yalan yığınından başka bir anlama gelmeyeceğine inanıyorum. Özgürlüğü insanlığın ilk koşulu olarak savunduğum için, dünya çapındaki bir eşitliğin, emeğin kendiliğinden örgütlenmesi, özgürce örgütlenmiş olan üretici birliklerinin ortak mülkiyeti ve despotik ataerkil devletin yerini alacak olan komünlerin spontan federasyonları aracılığıyla sağlanması gerektiğine inanıyorum.

Devrimci sosyalist kolektivistler ile mutlak devlet iktidarını destekleyen otoriter komünistler arasında tam da bu noktada temel bir ayrılık ortaya çıkıyor. Her iki tarafın da

nihai hedefi hemen hemen aynıdır. Her iki taraf da, öncelikle herkes için eşit olan koşullar altında olayların doğal seyri tarafından herkese kaçınılmaz bir şekilde dayatılan kolektif emek örgütlenmesini, ardından da, üretim araçlarının ortak mülkiyetini temel alan bir toplumsal düzeni yaratma arzusunda.

Aralarındaki fark yalnızca şudur; otoriter komünistler, işçi sınıfının, özellikle de radikal burjuvaziden yardım alan kent proletaryasının siyasal iktidarının gelişimi ve örgütlenmesi aracılığıyla amaçlarına ulaşabileceklerini sanmaktadır. Öte yandan devrimci sosyalistler ise, üst sınıflardan olup geçmişlerini tamamen reddederek açıkça kendilerine katılma ve devrimci programlarını bütünüyle kabul etme arzusunda olan iyi niyetli kesimler de dahil olmak üzere, kent ve kırdaki işçi sınıfının anti-politik gücünün gelişimi ve örgütlenmesi aracılığıyla amaçlarına ulaşabileceklerine inanmaktadır.

İki taraf arasındaki bu görüş ayrılığı her iki tarafın farklı taktiklere başvurmasına yol açmaktadır. Otoriter komünistler, işçilerin, devlet iktidarının ele geçirilmesi amacıyla örgütlenmesinden yanadır. Devrimci sosyalistler ise, devleti yıkmak üzere -veya daha kibarca söylemek gerekirse- devleti tasfiye etmek üzere örgütlenmektedirler. Komünistler otoriter ilke ve pratikleri savunurlar; devrimci sosyalistler ise olanca inançlarıyla özgürlüğe vurgu yaparlar. Her iki taraf da aynı şekilde bilimin, her türlü dinsel ve batıl inancın yerine geçmesinden yanadır. Komünistler bilimi kitlelere zor yoluyla dayatma arzusunda; devrimci sosyalistler ise, bilimin propagandasını yapmaya çalışacaklardır ve böylece, bireyler ve gruplar bir kez ikna olduklarında, birkaç "üstün" zekâ tarafından önceden hazırlanıp "cahil" kitlelere dayatılan her türlü planı reddederek, kendi düşünce ve çıkarları doğrultusunda aşağıdan yukarıya doğru özgürce ve kendiliğinden örgütlenip federasyonlaşacaklardır.

Devrimci sosyalistler, kitlelerin içgüdüsel istemlerinde ve gerçek ihtiyaçlarında yatan pratik sağduyunun ve bilgeliğin, bunca yenilgiden sonra hâlâ insanları mutlu etmeye çalışan tüm toplumsal doktorların ve klavuzların etkileyici zekâsın-

da asla bulunmadığına inanırlar. Daha da önemlisi, devrimci sosyalistler, insanlığın oldukça uzun zamandan beridir başkalarının kendi üzerindeki yönetimlerine boyun eğdiğine inanırlar; yani insanlığın başına gelen tüm belaların, yönetimin şu veya bu biçiminden değil, biçimi ne olursa olsun, esas olarak bizzatihi yönetimin ve yönetim ilkesinin temel varlığından kaynaklandığına inanırlar.

Nihayet, Alman okulu tarafından bilimsel olarak geliştirilen, Amerikalılar ve İngilizler tarafından da kısmen kabul edilen komünizm ile, Latin ülkelerinin proletaryası tarafından muazzam bir şekilde geliştirilerek son şekli verilen Prodhonculuk arasında da meşhur bir çelişki vardır. Devrimci sosyalizm, kısa bir süre önce gerçekleşen Paris Komünü'nde, heybetini ve pratik geçerliliğini gözler önüne serdi.

Monarşik ve dinsel gericiliğin saldırıları karşısında kaybettiği onca kana rağmen, Avrupa proletaryasının kalbinde ve zihninde daha da dayanıklı hale gelip güçlenen Paris Komünü'nü destekliyorum. Paris Komünü'nü destekliyorum, çünkü Komün her şeyden önce, bizzat devletin kendisine açıkça ve cesurca meydan okuyarak devlet ilkesini reddetti.

Devlete yönelen bu başkaldırının, bugüne kadar siyasal merkezileşmenin başlıca ülkesi olan Fransa'da meydana gelmesi ve Komün'ün inisiyatifinin, büyük Fransız uygarlığının öncüsü ve ana kaynağı olan Paris'in elinde olması son derece çarpıcıdır. Başındaki tacı fırlatarak, Fransa'ya, Avrupa'ya, tüm dünyaya hayat ve özgürlük vermek üzere, kendi yenilgisini coşkuyla ilan eden Paris; tarihsel öncülüğünü tekrarlayarak, köleleştirilen tüm halklara, kurtuluşa ve esenliğe giden tek yolu gösteren Paris; burjuva radikalizminin siyasal geleneklerine ölümcül bir darbe indirerek, Fransa ve Avrupa gericiliği karşısında, devrimci sosyalizme gerçek anlamını kazandıran Paris! Galip gelen gericiliğe teslim olmaktansa, yıkıntılarını kendisine kefen yapan Paris; kendi felaketiyle, Fransa'nın onurunu ve geleceğini kurtaran, üst sınıflarda gözden kaybolan yaşamın, erdemliliğin ve ahlâki kudretin, kendi gücünde ve proletaryaya verdiği sözlerde yaşatıldığını tüm insanlığa gösteren Paris! Kitlelerin mutlak kurtuluşunun ve onların sınır tanımayan gerçek

dayanışmasının yeni çağını törenle açan Paris; milliyetçiliği yok ederek onun yıkıntıları üzerinde insanlığı yükselten Paris; insancıl ve ateist olduğunu ilan ederek, kutsal masalların yerine, toplumsal yaşamın büyük gerçekliklerini ve bilimsel inancı geçiren, eski ahlâkın yalanlarının ve kötülüklerinin yerine, tüm insan ahlâkının sarsılmaz temeli olan özgürlük, adalet, eşitlik ve kardeşlik ilkelerini koyan Paris! İnsanlığın yazgısına olan büyük bağlılığını, görkemli düşüşüyle, ölümüyle kanıtlayan, kahraman, rasyonel ve inançlı Paris; inancını, tüm gücüyle birlikte gelecek kuşaklara emanet eden Paris! En asil çocuklarının kanıyla sulanan Paris! İşte insanlık budur! Bu, doğrudan Hristiyan kiliselerinden ve kötülüğün en yüksek papazı olan Papa'dan ilham alan birleşik Avrupa gericiliği tarafından çarmıha gerilen insanlıktır. Ancak, halklar arasındaki dayanışmanın bir ifadesi olarak yaklaşmakta olan uluslararası devrim, Paris'i tekrar diriltecektir.

Asla unutulmayacak olan Paris Komünü'nün gerçek anlamı budur ve Komün'ün iki aylık ömrünün ve ölümünün geride bıraktığı muazzam ve görkemli sonuçlar bunlardır.

Paris Komünü çok kısa ömürlü oldu ve Versailles gericiliğine karşı verdiği ölümcül mücadele tarafından tamamen sekteye uğratılan iç gelişimi nedeniyle, sosyalist programını uygulayamasa bile, en azından teorik olarak çözümleyebilme imkânını dahi bulamadı. Öte yandan, Komün üyelerinin büyük çoğunluğunun sosyalist olmadığını da göz ardı etmemek gerekiyor. Komün üyeleri sosyalist olarak görünmüşlerse, bu onların kişisel inançlarından ziyade, olayların karşı durulmaz akışıyla bu doğrultuda hareket etmelerinden, içinde bulundukları koşulların doğasından ve konumlarının dayattığı ihtiyaçlardan kaynaklanmıştır. Komün'e katılan sosyalistler küçük bir azınlıktı; en fazla on dört veya on beş kişiydiler; komünarların geri kalan kısmını Jakobenler teşkil ediyordu. Ancak bir noktayı açıklığa kavuşturmamız gerekiyor; birbirinden oldukça farklı olan iki Jakoben türü vardır. Bir tarafta, Bay Gambetta gibi Jakoben avukatlar ve doktrinerler vardır; onların pozitivist... küstah, despotik ve yasal cumhuriyetçiliği, Jakobenciligi, birlik ve otorite kültü

dışındaki her şeyden arındırıp eski devrimci inançlarını yadsıyarak, Fransa halkını önce Prusyalılar'a, ardından da Fransa'nın yerli gericiilerine teslim etti. Öte yandan, samimi bir şekilde devrimci olan, 1793'ün devrimci ruhunun gerçek ve son temsilcileri olan kahraman Jakobenler vardır; aşağılık gericiilere teslim olmaktansa, oluşturdıkları güçlü birliği ve sahip oldukları otoriteyi feda etmeye hazır olan Jakobenler. Bu yüce gönüllü Jakobenler'e, doğal olarak, devrimin zaferini her şeyden daha çok önemsemiş büyük bir kişilik olan Delescluze⁽²⁰⁾ liderlik ediyordu; kitleler olmaksızın devrim olamayacağından ve kitleler sahip oldukları sosyalizm içgüdüsünü şimdilerde açığa vurup ekonomik ve toplumsal bir devrimi gerçekleştirecek güçte olduklarından, kendilerini tamamen devrimci hareketin akışına bırakan iyi niyetli Jakobenler, kendilerine rağmen, eninde sonunda sosyalist olacaklardır.

Paris Komünü'ne katılan Jakobenler'in yüz yüze kaldıkları durum tam da buydu. Delescluze ve yanındaki pek çok kişi, genel içeriği ve vaatleri pozitif sosyalist bir doğaya sahip olan çeşitli program ve bildirgeleri imzaladılar. Bununla birlikte, tüm iyi niyetlerine ve samimiyetlerine rağmen Jakobenler, içsel inançlarından ziyade, dış koşulların dayatmasıyla sosyalist oldular; henüz yeni benimsedikleri sosyalist ilkelerine ters düşen burjuva önyargılarının bir çoğundan kurtulmak için gerekli olan zamandan ve kapasiteden yoksundular. İç mücadele tuzagına düşen Jakobenler'in, genellemelerin ötesine geçip, burjuva dünyasıyla aralarındaki dayanışmayı ve ilişkileri ebediyen ortadan kaldıracak nihai adımları asla atamayacakları anlaşılır bir şeydir.

Bu durum, Komün ve bu insanlar için büyük bir talihsizlik oldu. Hem kendileri felç oldular, hem de Komün'ü felç ettiler. Yine de onları suçlayamayız. İnsanlar bir gecede değişmezler; doğalarını veya alışkanlıklarını istedikleri anda değiştiremezler. Komün uğruna ölerек samimiyetlerini kanıtladılar. Kim onlardan başka bir şey istemeye cüret edebilir?

Jakobenler, düşünce ve eylemlerinin esin kaynağı olan Paris halkından daha fazla suçlanamazlar. Halk düşünsel etkileşimden ziyade içgüdüsel olarak sosyalistti. Halkın tüm

istem ve özlemleri olabildiğince sosyalistçedir ancak, düşünceleri veya daha ziyade bu düşüncelerin geleneksel ifadeleri öyle değildir. Fransa'nın büyük kentlerinin proletaryası, hatta Paris proletaryası bile, halen de pek çok Jakoben önyargıya, diktatoryal ve yönetsel anlayışlara sıkı sıkıya yapışmaktadır. Proletaryanın düşüncelerine hakim olan -ve tüm kötülüklerin, yoksulluğun ve köleliğin tarihsel kaynağı olan dinsel eğitimin ölümcül sonuçlarıyla beslenen- otorite kültü henüz tamamen ortadan kaldırılamamıştır. Halkın en zeki çocuklarının, en inançlı sosyalistlerin bile henüz bu düşüncelerin etkisinden kurtulamamış olmaları, bu gerçeğin çarpıcı boyutlarını göstermektedir. Onların zihinlerini birazcık karıştırmaya teşebbüs ettiğinizde, karanlık bir köşeye sinmiş olan hükümet taraftarı Jakobenliğin can çekişmekte olduğunu ama tamamen ölmediğini göreceksiniz.

Komün'e katılan küçük ama inançlı sosyalist grup da çok zor durumdaydı. Bir yandan, Paris halkının kitlesel desteğinin eksikliğini hissederlerken ve pek de güçlü olmayan Uluslararası Birlik örgütü yalnızca birkaç bin insanı etkileyebilmişken, bu sosyalistler, bir yandan da Jakoben çoğunluğa karşı gününbirlik bir mücadeleyi sürdürmek zorunda kaldılar. Bu çatışmanın tam ortasında, sosyalistler, birkaç bin işçiye iş sağlamak, onları doyurmak, örgütlemek, silahlandırmak ve gericiilerin hareketlerini yakından izlemek zorundaydı. Üstelik tüm bunlar, kuşatılan, açlık tehlikesiyle karşı karşıya olan ve Prusyalılar'ın izni ve lütfuyla Versailles'da örgütlenen gericiiliğin karanlık entrikalarının tuzagına düşen Paris gibi devasa bir kentte olup bitiyordu. Sosyalistler, Versailles Hükümeti'ne ve ordusuna karşı, devrimci bir hükümet ve ordu kurmak zorunda kaldılar; monarşist ve dinsel gericiliğe karşı savaşabilmek için, devrimci sosyalizmin temel ilkelerini unutarak veya feda ederek Jakoben bir tarzda örgütlenmek zorunda kaldılar.

Böylesine karmaşık olan koşullar altında, Komün'ün çoğunluğunu oluşturan ve aynı zamanda oldukça gelişkin bir politik öngörüye ve yönetsel örgütlenme pratiğine ve geleneğine sahip olan Jakobenler'in, baskın bir güç olarak sosyalistleri denetimleri altına almaları elbette doğaldı.

Buna rağmen Jakobenler'in, sahip oldukları avantajlardan sonuna kadar yararlanmamaları oldukça şaşırtıcıydı; zira Paris ayaklanmasına tamamen Jakoben bir karakter vermeye çalışmadılar; hatta tam tersine, toplumsal devrimin seyrine kapılmakta bir mahsur görmediler.

Teorilerinde oldukça tutarlı olan pek çok sosyalistin, devrimci pratiklerinde yeterince sosyalistçe hareket etmeyen Paris'teki dostlarımızı suçladıklarını biliyorum. Öte yandan, avaz avaz bağırarak burjuva basın, dostlarımızı, programlarına gereğinden fazla bağlı kalmaları gerekçesiyle suçlamaktadır. Bir an için burjuva basının o alçakça kinamalarını bir yana bırakalım. Proletarya kurtuluşunun en zeki teorisyenlerinin dikkatini şu olguya çekmek istiyorum; Parisli kardeşlerimize açıkça haksızlık yapıyorlar, çünkü, en doğru teoriler ile bu teorilerin pratik uygulaması arasında, birkaç gün içinde katedilemeyecek muazzam bir mesafe vardır. Örneğin, -ölümü kesinleşmiş olan insanlardan sadece birini anmak gerekirse- Varlin'i⁽²¹⁾ tanıma şerefine erişmiş herhangi biri, Varlin ve arkadaşlarının, derin, tutkulu ve iyi özümsemiş sosyalist inançlarla hareket ettiğini bilir. Bu insanları tanıyan hiç kimse, onların ateşli coşkularından, fedakârlıklarından ve güçlü inançlarından zerre kadar şüphe etmemiştir. Bununla birlikte, özellikle güçlü bir inanca sahip olmalarından dolayı, bu insanlar, uğruna yaşamlarını feda ettikleri o yüce görev nedeniyle kişisel güvenliklerini hesaba katmadılar; kendileri için asla kaygılanmadılar! Tüm diğer örneklerde olduğu gibi, Politik devrime taban tabana zıt olan bu Toplumsal Devrimde de, bireysel eylemin bir hiç, kitlelerin kendiliğinden eyleminin ise her şey olacağına inandılar. Bireylerin yapabileceği tek şey, halkın içgüdüsel istemlerini ifade eden düşünceleri formüle etmek, bu düşüncelerin propagandasını yapmak ve tüm çabalarını, kitlelerin doğal gücünün örgütlenmesine adamaktır. Hepsisi bu kadar; geri kalan her şey bizzat kitlelerin kendileri tarafından gerçekleştirilecektir. Başka türlü davranırsak varacağımız yer politik bir diktatörlük olur; tüm ayrıcalıkları, eşitsizlikleri ve baskılarıyla devletin yeniden inşası; bu dolambaçlı ve kaçınılmaz yola saptığımızda kitlelerin siyasal, toplumsal ve

ekonomik köleliğini yeniden inşa edeceğimiz bir noktaya varacağız.

Tüm samimi sosyalistler ve genel olarak halk içinde doğup yaşayan tüm işçiler gibi, Varlin ve arkadaşları da, benzer kişilerden oluşan bir tek grubun sürekli etkin olmasına ve daha üstün kişiliklerin egemenliğine karşı tamamen meşru olan bir ihtiyat duygusunu paylaştılar. Ve her şeyden önce adil ve iyi niyetli insanlar oldukları için, bu öngörüyü, bu güvensizliği, başka kişiler için olduğu kadar, kendileri için de taşıdılar.

Toplumsal bir devrimin, ya bir diktatörlük tarafından ya da tüzel bir topluluk tarafından yönetilip örgütlenmesini savunan otoriter komünistlere karşılık -ki bana göre bu düşünceleri tamamen yanlışdır- dostlarımız, Parisli sosyalistler, halk kitlelerinin, gruplarının ve birliklerinin, kendiliğinden kesintisiz eylemi olmaksızın, asla devrim yapılamayacağına inandılar.

Parisli dostlarımız bu düşüncelerinde bin kez haklılardı. Ne kadar mükemmel olursa olsun -hatta üstün yeteneklere sahip olan birkaç yüz bireyden oluşan kolektif bir diktatörlükten bahsediyor bile olsak- halkın kolektif iradesini temsil eden, gerçek çıkarların, istemlerin, öziemlerin ve ihtiyaçların belirsiz yoğunluğunu ve çeşitliliğini kucaklayabilecek kadar güçlü olan herhangi bir zihin var mıdır? Devlet şiddetine maruz kalan hasta bir toplumu taşıyan bir sedeye benzemeyen toplumsal bir örgütlenme nasıl yaratılır? Yani sorun hep kitlelere, gruplara, komünlere, birliklere ve bireylere eksiksiz özgürlük sağlayacak bir toplumsal devrimin zor yoluyla örgütlenmesi olmuştur; bizzat devletin varlığına ve iktidarına dayanan tüm tarihsel şiddet kaynaklarının ebediyen ortadan kaldırılması. Devletin yıkılışıyla birlikte, yasalardan kaynaklanan tüm eşitsizlikler ve çeşitli dinler tarafından yayılan tüm yalanlar da ortadan kalkacaktır, çünkü yasa ve din, asla devlet tarafından temsil edilen, güvenceye alınan ve himaye edilen ideal ve gerçek şiddetin kutsanmasından başka bir şey değildir.

Özgürlüğün insanlığa asla verilmeyeceği ve her türlü devlet ortadan kaldırılmadığı sürece, toplumun ve toplumu

teşkil eden tüm grupların, yerel birliklerin ve bireylerin gerçek ihtiyaçlarının asla karşılanamayacağı açıktır. Güya devlet tarafından temsil edilen ama aslında, devlet boyun-duruğu altında olan bölgelerin, komünlerin, birliklerin ve bireylerin gerçek çıkarlarının reddi olan sözümona genel toplumsal çıkarlar, yalnızca birer soyutlama, kurgu ve yalandan ibarettir. Devlet, bir toplumun gerçek istemlerinin, yaşayan güçlerinin güle oynaya aktığı, ama sonradan bu hayallerin gölgesinde, vahşice öldürülüp gömüldüğü kitlesel bir mezbaha ve kocaman bir mezarlıktır. Hiçbir soyutlama kendi başına var olmayacağından, üzerinde duracağı bacakları, birşeyler yaratacak elleri ve yığınlarca kurbanı tıknacak midesi olmadığından, göksel veya dinsel bir soyutlama olan Tanrı, aslında, ayrıcalıklılar ve ruhbanlar sınıfının gerçek çıkarlarını temsil ederken, onun dünyevi tamamlayıcısı olan politik soyutlama, yani devlet ise, kendi dışındaki her şeyi yutma eğiliminde olan sömürücü sınıfın, burjuvazinin, daha az gerçek olmayan çıkarlarını temsil etmektedir. Hep bölücü olan ve bugün de insanları, güçlü ve zengin bir azınlık ile köleleşerek enkaz haline gelmiş bir çoğunluğa her zaman olduğundan daha fazla bölen ruhban sınıfı, tıpkı burjuvazi gibi, endüstride, tarımda, bankacılıkta, ticarete olduğu kadar devletin hükümet, ekonomi, hukuk, eğitim, polis ve ordu gibi işlevsel alanlarında da sahip olduğu çeşitli toplumsal ve siyasal örgütlenmeleri aracılığıyla, bir yandan tüm bu köleleşmiş insanları hakim bir oligarşiye kaynaştırmakta, diğer yandan da, ebedi yanılığın içinde yaşayan, karşı durulmaz mevcut ekonomik gelişmeler tarafından sürekli ve kaçınılmaz olarak proleter olmaya doğru itilen ve gözü kapalı olarak bu hakim oligarşiye hizmet eden birer araca indirgenmiş olan umutsuz, aldatılmış varlıklara dönüştürmeye çalışmaktadır.

Kilisenin ve Devletin ortadan kaldırılması, yeniden örgütlenecek bir toplumun gerçek kurtuluşunun vazgeçilmez ön koşulu olmalıdır, ancak bu yeniden örgütlenme, hem bilgeler ve aydınlar tarafından çizilen ideal planı, hem de çeşitli diktatoryal güçler hatta, evrensel oy hakkıyla seçilen ulusal bir topluluk tarafından verilen emirleri reddederek, yukarı-

dan aşağıya doğru bir örgütlenme modelini esas almamalıdır. Daha önce de söylediğim gibi, böyle bir örgütlenme modeli, kaçınılmaz olarak yeni bir devlet yaratacak ve sonuç olarak yönetici bir aristokrasiyi, yani kitlelerle ortak hiçbir şeyi olmayan bir insanlar sınıfını ortaya çıkaracaktır. Elbette bu yeni sınıf, kamu refahına hizmet etmek veya evleti korumak bahanesiyle kitleleri sömürüp köleleştirecektir.

Geleceğin örgütlenmesi aşağıdan yukarıya doğru, işçi birlikleri ve federasyonları tarafından gerçekleştirilmelidir; önce birliklerden ve komünlerden başlamalı, sonra bölgeleri ve ulusları içine alarak en nihayet, büyük uluslararası ve evrensel federasyon ile doruğa çıkmalıdır. Hayat verici gerçek toplumsal özgürlük düzeni ve toplumsal refah ancak o zaman vücut bulacak ve birey ile toplumun gerçek çıkarlarını kısıtlaması şöyle dursun, bu toplumsal düzen onların gerçek çıkarlarını bağdaştırarak güvenceye alacaktır.

Birbirine zıt olan çıkarları bağdaşmayacağı için, birey ile toplum arasındaki armoniye ve evrensel dayanışmaya pratikte asla ulaşılamayacağı iddia edilmektedir. Bu iddiaya ben şöyle cevap vermek istiyorum; eğer bu çıkarlar bugüne kadar karşılıklı bir uyuma kavuşamamışsa bunun nedeni, Devletin, çoğunluğun çıkarlarını ayrıcalıklı bir azınlığın çıkarlarına feda etmesidir. Bu yüzden bu ünlü uzlaşmazlık, kişisel ve toplumsal çıkarlar arasındaki bu çatışma, insanı onursuzlaştırıp öz-saygısını ortadan kaldırmak üzere o özgün günah doktrinini yaratan teolojik yalanlarla icat edilen bir kurgudan, siyasal bir yalandan başka bir şey değildir. Bağdaşmaz çıkarlarla ilgili aynı yanlış düşünce, bildiğimiz gibi teolojinin yakın akrabaları olan metafizikçilerden de beslenmiştir. İnsan doğasının toplumsal karakterini anlamayan metafizikçiler, toplumu, özgürce veya üstün bir gücün etkisi altında düzenlenen gizli ya da biçimsel bir anlaşma adına aniden biraraya getirilen bireylerin mekanik ve tamamen yapay bir toplamı olarak görürler. Metafizikçilere bakacak olursak, bu bireyler biraraya gelerek toplumu oluşturmadan önce, bir tür ölümsüz ruha ve mutlak özgürlüğe sahiplerdi. Biz ise, insanın tüm entelektüel, manevi ve maddi zenginliğinin gelişiminin yanı sıra, gözle görülür bağımsız-

lığının da toplumun ürünü olduğuna inanıyoruz. İnsan, toplumun dışında kaldığında sadece özgür olmamakla kalmayacak aynı zamanda gerçek anlamda varlığının bilincinde olan, konuşan ve düşünen tek varlık olan insan bile olmayacaktı. İnsan yalnızca, zekâsı ile kolektif emeğinin kombinasyonu sayesinde, orijinal doğasını veya daha ziyade gelecekteki gelişmesi için bir çıkış noktası teşkil eden vahşi ve hayvani durumdan çıkmıştır. İnsan yaşamının bir bütün olarak -çıkarlarının, eğilimlerinin, ihtiyaçlarının, yanılgılarının hatta aptallıklarının yanı sıra, her türlü şiddetinin, adaletinin ve görünüşte gönüllü olan etkinliklerinin- yalnızca toplumsal güçlerin kaçınılmaz sonuçlarını temsil ettiğine derinden inanıyoruz. İnsanlar ne karşılıklı bağımsızlık düşüncesini reddedebilirler ne de dışsal doğayı sergileyen çift yönlü etkiyi ve tekbiçimliliği inkâr edebilirler.

Elbette bu harikulade karşılıklı ilişki ve olgular arasındaki bağımlılık, doğanın kendisinde bile mücadele olmadan ortaya çıkmamıştır. Tam tersine, doğanın güçleri arasındaki armoni, yalnızca yaşamın ve devrimin gerçek koşulu olan kesintisiz bir mücadele sonunda ortaya çıkmıştır. Toplumda olduğu gibi doğada da, mücadelenin olmadığı bir düzen ölüm anlamına gelir.

Eğer evrende bir düzen mümkün ve doğal olabilmişse, bunun tek nedeni evrenin, üstün bir irade tarafından dayatılan ve önceden imgelenen bir sistem doğrultusunda yönetilmemiş olmasıdır. Kutsal meşruiyetin teolojik varsayımı açık seçik bir saçmalığa, yalnızca her türlü düzenin inkârına değil, bizzatihi doğanın inkârına yol açmaktadır. Doğal yasalar yalnızca doğaya içkin olmaları anlamında gerçektir; yani bu yasalar herhangi bir otorite tarafından oluşturulmamıştır. Bu yasalar, “doğa” dediğimiz şeyi teşkil eden tekbiçimliliğin basit dışı vurumundan veya daha ziyade değişiminden başka bir şey değildir. İnsan aklı ve bilimi onları keşfetti, deneysel olarak inceledi ve tek bir sistemde toplayarak onlara yasa adını verdi. Ancak doğanın kendisi bu yasalardan habersizdir. Doğa bilinçsiz olarak hareket eder; doğa, kendiliğinden ortaya çıkarak durmadan kendilerini tekrarlayan olguların belirsiz çeşitliliğini kendi içinde taşır.

Evrensel düzenin varlığını sürdürmesinin nedeni, bu eylemin kaçınılmazlığıdır.

Böyle bir düzen, doğal olmayan bir şekilde evrimleşmiş gibi görünen ama aslında bu gelişime özel bir unsur kazandıran doğal hayvanın ihtiyaçları ve düşünme kapasitesi tarafından belirlenen toplum içinde de göze çarpmaktadır; var olan diğer her şey gibi insanın da doğal güçlerin birliği ve eylemi tarafından yaratılan maddi bir ürünü temsil etmesi anlamında tamamen doğal olan bir unsur. Bu özel unsur akıldır, genelleme ve soyutlama kapasitesidir ve insan bu yetenekleri sayesinde kendisini yabancı ve dışsal bir nesne gibi inceleyip gözlemleyerek düşünsel tasarımlarını gerçekleştirebilmektedir. Düşüncesi aracılığıyla kendisini ve etrafındaki dünyayı aşan insan, mükemmel bir soyut betimlemeye ve mutlak bir boşluğa erişir. Bu mutlak boşluk, var olan her şeye tepeden bakarak bütünlüklü bir karşı çıkış düzeyine erişen insanın soyutlama kapasitesinden aşağı kalır bir şey değildir. Zihinde gerçekleşen en yüksek soyutlamanın nihai sınırı budur; ve bu mutlak hiçlik, Tanrıdır.

Tüm teolojik doktrinlerin anlamı ve tarihsel temeli budur. Doğayı ve kendi düşüncelerinin maddi nedenlerini anlamadıkları için, hatta bu düşüncenin gerisinde yatan koşulları ve doğal yasaları bile kavramadıkları için bu ilk insanlar ve ilk toplumlar, mutlak fikirlerinin tamamen soyut düşünceleri formüle etme kapasiteleri tarafından yaratılan birer sonuç olduğu konusunda en ufak bir bilgiye sahip değillerdi. Bu yüzden insanlar, doğaya dayandırdıkları bu soyut düşünceleri gerçek birer nesne gibi gördüler, oysa ki bu soyut düşünceler doğanın kendisi için hiçbir şey ifade etmiyordu. Böylece, kendi yarattıkları kurgulara ve mümkün olmayan mutlaklık nosyonlarına saygı göstermeye ve tapmaya başladılar. Ancak, soyut olan hiçlik ve Tanrı düşüncelerine somut bir biçim kazandırma ihtiyacını hissettikleri için tanrısal bir anlayış yarattılar ve daha da önemlisi bu anlayışa, doğa ve toplum içinde buldukları tüm iyi ve kötü nitelikleri ve güçleri atfettiler. Fetişizmden tutun da Hristiyanlığa dek tüm dinlerin kökeni ve tarihsel gelişimi böyle oldu.

Dinsel, teolojik ve metafizik saçmalıkların tarihini ele alacak bir çalışmaya girişme veya kutsal simgeselliklerin oluşum süreçleri ile yüzyıllarca süren barbarlık tarafından yaratılan kuruntuları tartışma niyetinde değiliz. Batıl inançların yarattığı felaketleri, kan ırmaklarını ve gözyaşı sellerini hepimiz biliyoruz. Henüz olgunlaşmamış olan insanlığın giriştiği bu sapkınca başkaldırıları, toplumsal örgütlenmelerin normal gelişmesinde ve evrimleşmesinde kaçınılmaz ve tarihsel olan aşamalardır. Böylesi sapkınlıklar, evrenin doğaüstü bir güç ve irade tarafından yönetildiği düşüncesini, insanın imgesel dünyasına ölümcül bir şekilde yerleştirdiler. Yüzyıllar gelip geçti ve toplumlar bu düşünceye öylesine alıştılar ki, aralarından çıkan her türlü karşıt arzuyu ve daha fazla ilerleme kapasitesini yok ettiler.

Önce birkaç bireyin iktidar hırsı, ardından da çeşitli toplumsal sınıflar köleliği ve fethetmeyi egemen ilke haline getirdi ve bu korkunç kutsallık düşüncesi toplumun tam kalbine yerleştirildi. Daha sonra ise, Devlet ve Kilise gibi iki kurumu temel almayan hiçbir toplum olanaklı görülmedi. Bu iki toplumsal bela tamamen doktriner mazeretçileri tarafından savunulmaktadır.

Bu kurumların dünyada ortaya çıkmasından hemen sonra iki yönetici sınıf -papazlar ve aristokratlar- çabucak örgütlenip hiç zaman kaybetmeden köleleşmiş insanlara, Kilise ile Devletin yararlarını, kaçınılmazlığını ve kutsallığını aşılamaya başladılar.

1872

La Liberté'ye Mektup

La Liberté'ye yönelik olarak yazılan ama hiçbir zaman tamamlanıp yollanmayan (5 Ekim 1872 tarihli) bu uzun mektup, Bakunin ile Guillaume'un 2-7 Eylül 1872 Lahey Kongresi'nde Enternasyonal'den ihraç edilmelerinden yaklaşık bir ay sonra yazılmıştı. Bakunin aşağıdaki I. seçkide⁽²²⁾, Marx'ın tahakkümü altındaki prosedürü ve kendisine verilen "afroz cezasını" protesto eder; aynı zamanda Enternasyonal içinde bulunan iki karşıt eğilim arasındaki görüş ayrılıklarının yanı sıra, Marx'ın devrimci diktatörlük, geçiş dönemi, geçici hükümetler, tüzel asambleler ve diğer ilgili konular hakkındaki teorileri karşısındaki tavrını da özetler.

II. Seçkide⁽²³⁾ ise, tarih, ekonomik determinizm, devletin doğası, parlamenter eylem, "Proletarya Diktatörlüğü", kent işçileri ve kırsal kitleleri, "ilerlemiş" ve "geri kalmış" ülkelerdeki devrim olasılıkları vb. konular üzerine Marx tarafından geliştirilen teorilere karşı yapılan kısa ve keskin eleştiriler sunulmaktadır. Bakunin ayrıca, özgürlük ve toplumsal birlik konusunda anarşistler ile Marksistler arasındaki anlayış farkını ve merkezi devletçi örgütlenme modeline karşı, federalist-desantralize örgütlenmeyi ana hatlarıyla ortaya koymaktadır.

• • •

- I -

La Liberté'nin Editörlerine

Baylar,

Marksçı Lahey Kongresi tarafından kısa bir süre önce bana verilen afroz cezasını yayınlamış olduğunuza göre,

adil bir şekilde davranarak benim cevabımı da yayınlacağınızdan eminim. İşte cevabım.

Bay Marx ve grubu nihayet amacına ulaştı. Nutuklarında sık sık vurgulanan ama eylemlerinde nadiren rastlanan ahlâk, gerçek ve adalet ilkelerini hiçe sayarak, uzunca bir zamandan beridir büyük bir ustalık ve dikkatle hazırlayıp örgütledikleri çoğunluğa güvenen Marksistler, yüzlerindeki maskeleri indirdiler. İktidar delisi Marksistler her zamanki gibi hareket ederek, kitleleri yönetme arzusuyla yanıp tutuşanlara bundan böyle bir sıçrama tahtası olarak hizmet edecek olan insanların iradesi adına, Enternasyonal'in üyeleri üzerinde diktatörlüklerini ilan ettiler.

Eğer Enternasyonal daha güçsüz olsaydı, eğer daha derine kök salmamış olsaydı, eğer uygar dünyanın tüm ülkelelerinin proletaryasının etkin çıkarlarının ve özlülerinin gerçek birliği temelinde, her türlü hükümet kontrolünden bağımsız olan işçi birliklerinin ve seksiyonlarının spontane ve özgür federasyonlarının temelinde kurulmayıp da Marksistler'in hayal ettiği gibi biçimsel olarak örgütlenen resmi bir liderliği temel almış olsaydı, son derece hoşgörüsüz olan ve Marksist teori ve pratiği içtenlikle cisimleştiren art niyetli Lahey Kongresi'nin emirleri, Enternasyonal'in mahvedilmesi için yeterli olabilirdi. Bu kongrenin emirleri, kuruluşunda Bay Marx'ın da zekice ve enerjik bir şekilde yer aldığını memnuniyetle belirteceğim bu muhteşem örgütü, gü-lünç ve tiksinti verici bir duruma düşürebilirdi.

Devlet, hükümet, evrensel diktatörlük! VII. Gregori'nin, VII. Boniface'ın, V. Charles'ın ve Napolyonlar'ın yeni bir biçimle ama her zamanki iddialarla Sosyal Demokrat cepheye tekrar ortaya çıkan düşleri! Bundan daha alaycı ve aynı zamanda daha iğrenç olan başka bir taklit düşünülebilir mi? Ne kadar zeki ve iyi niyetli olurlarsa olsunlar, bir grup bireyin, tüm ülkelerin proletaryasının ekonomik örgütlenmesinin ve devrimci hareketinin kalbi, ruhu, yönetici ve birleştirici iradesi olabilecek kadar yetenekli olabileceğini iddia etmek, sağduyuya ve tarihsel deneyimlere öylesine aykırıdır ki, insan Bay Marx gibi zeki birinin bunu nasıl düşünebildiğini merak ediyor!

Papaların hiç olmazsa, kutsal hayaletin lütfuyla elinde tuttukları ve güya inandıkları mutlak gerçeğe sahip olmak gibi bir bahaneleri vardı. Bay Marx'ın böyle bir gerekçesi bile yok, ancak mutlak gerçeğe epeyce yaklaşan bilimsel bir şey icat etmiş olduğunu sandığını belirterek onu aşağılamayacağım. Fakat, bu mutlak doğrunun geçersiz hale getirildiği andan itibaren, Enternasyonal şaşmaz bir dogmadan kurtulacak ve sonuç olarak geriye hiçbir resmi, politik veya ekonomik teori kalmayacak ve kongrelerimiz asla tüm üyeleri ve inananları için bağlayıcı ilkeler ilan ederek bütün dünyada Hristiyan birliğini amaçlayan konseylerin rolünü üstlenmek zorunda kalmayacaktır.

Enternasyonal'in tüm üyeleri, bireyleri, seksiyonları ve federasyonları için gerçek anlamda bağlayıcı olan bir tek yasa vardır ve bu yasa herkes için gerçek ve biricik dayanak-tır. En bütünlüklü biçimi, tüm uygulamaları ve sonuçlarıyla birlikte bu yasa, *tüm sektör ve ülkelerdeki işçilerin, emek sö-mürücülerine karşı verdikleri ekonomik mücadelede onların uluslararası dayanışmasını savunur*. Enternasyonal'in gerçek birliği, bu dayanışmanın işçi gruplarının kendiliğinden eylemi ve tüm ülkelerdeki işçi kitlelerinin tamamen özgür olan, özgür olduğu için de son derece güçlü olan federasyonları aracılığıyla örgütlenmesinde yatmaktadır; Enternasyonal'in amaçladığı birlik, emirlerle ve herhangi bir hükümetin veya benzer bir yapının kurbacıyla sağlanamaz.

Burjuva sömürüye karşı mücadele eden proletaryanın militan dayanışmasının gittikçe büyümekte olan bu örgütü olmadığı sürece, proletaryanın bujuvaziye yönelik politik mücadelesinin⁽²⁴⁾ sonuç vermeyeceğinden kim şüphe edebilir? Bu noktada biz ve Marksistler tamamen görüş birliği içindeyiz. Ancak burada, bizi Marksistler'den temelden ayıran bir sorun ortaya çıkmaktadır.

Biz, zorunlu olarak devrimci olan proletaryanın, politik açıdan Devletin yıkımını acil ve biricik hedef olarak kabul etmesi gerektiğine inanıyoruz. Devletin varlığını koruma arzusu terk edilmediği sürece, büyük imparatorların ve papaların düşü olan evrensel köleliği temsil eden Evrensel Devlet hayalinden vazgeçilmediği sürece, uluslararası daya-

nişmadan bahsedilmesini kesinlikle anlamsız buluyoruz. Çünkü devlet bizzat doğasının özü gereği, bu dayanışmada açılmış bir gedik ve sürekli bir savaş nedenidir. Devlet içinde ve devlet tarafından proletaryanın özgürleştirilmesinden veya kitlelerin ekonomik kurtuluşundan söz edenleri de hakeza anlamıyoruz. Devlet hakimiyet anlamına gelir ve her türlü hakimiyetin temel varlık koşulu kitlelerin boyun-duruk altına alınmaları ve sonuç olarak yönetici bir azınlığın çıkarları doğrultusunda sömürülmesidir.

Devrimci bir geçiş amacıyla da olsa her türlü ulusal kurulu, tüzel meclisi, geçici hükümeti veya sözümona devrimci diktatörlüğü kesinlikle reddediyoruz, çünkü, devrimin ancak kitleler içinde gerçek ve sürekli olacağına inanıyoruz; yani devrim bir avuç yönetici bireyin insafına terk edildiğinde çabucak ve kaçınılmaz olarak gericiliğe dönüşecektir. İnancımız budur ve şu anda bu konuyu daha fazla açmanın zamanı değil. Marksistler'e gelince, onlar tamamen zıt düşünceleri savunmaktadırlar. Almanlığı iyi özümsemiş olan Marksistler, devlet iktidarına taparlar, zorunlu olarak politik ve toplumsal disiplinin peygamberleridirler, liderlerine ve seçimle işbaşına gelen efendilerine itaat etme onurunu kendilerine bahşeden evrensel oy hakkı ve kitlelerin hükümlerine adına yukarıdan aşağıya doğru inşa edilen toplumsal düzenin şampiyonlarıdır. Marksistler, kendi sözde Halk Devleti'nden (*Volkstaat*) başka hiçbir şeyin kendilerini kurtarmayacağına inanırlar.

Marksistler ile aramızda büyük bir uçurum var. Onlar her şeye rağmen hükümetçi; biz ise anarşistiz.

Şu anda Enternasyonal'i iki karşıt cepheye bölen başlıca politik eğilimler bunlardır. Bir tarafta, açıkça söylemek gerekirse, Almanya dışında hiçbir şey yoktur; diğer tarafta ise, değişik düzeylerde olmak üzere, İtalya'yı, İspanya'yı, Jura İsviçresi'ni, Fransa, Belçika ve Hollanda'nın önemli bir kısmını ve yakın bir gelecekte de Slav halklarını görürüz. Bu iki eğilim Lahey Kongresi'nde doğrudan karşı karşıya geldi ve Bay Marx'ın taktik dehası ve titizlikle örgütlediği son yapay kongre sayesinde Almancı eğilim galip geldi.

Peki bu galibiyet bu çirkin sorunun çözümlendiği anlamı-

na gelir mi? Sorun doğru dürüst tartışılmadı bile; iyi talim görmüş askeri bir alay gibi oy kullanan çoğunluk, oylarıyla tüm tartışmaları bastırdı. Oysa bu çelişki her zamankinden daha keskin ve yakıcı bir şekilde ortada duruyor ve kazandığı zaferle sarhoş olan Bay Marx bile, bu sorundan bu kadar kolay kurtulabileceğini pek düşünmüyor. Eğer Bay Marx bir an için bile olsa böylesine aptalca bir umuda kapılmışsa, tarzı itibariyle ılımlı ancak son derece güçlü ve çarpıcı bir protestoda bulunan Jura, İspanya, Belçika ve Hollanda (ki bu küstah ve hile dolu kongreye delege göndermeye bile tenezzül etmeyen İtalya'yı belirtmeye gerek yok) delegelerinin sergilediği ortak tavırla aklı başına getirilmiş olmalıdır.

Peki şimdi ne olacak? Artık politik arenada herhangi bir çözüm ve uzlaşma imkânsız hale geldiği için, her ülkeye, istediği ve kendi özgün koşulları için uygun bulduğu herhangi bir politik eğilimi benimseme hakkını tartışmasız bir şekilde tanyarak, karşılıklı bir hoşgörü sergilemeliyiz. Sonuç olarak, Enternasyonal'in bağlayıcı programındaki tüm politik sorunları reddederek, bu büyük örgütün birliğini yalnızca ekonomik dayanışma alanında güçlendirmeye çalışmalıyız. Politik sorunlar kaçınılmaz olarak bizi bölerken, böyle bir dayanışma bizi birleştirecektir.

Enternasyonal'in gerçek birliği bu ekonomik alanda sağlanacaktır; bu birlik tüm ülkelerdeki kitlelerin spontane hareketinde ve ortak ekonomik istemlerinde yatmaktadır; ne herhangi bir hükümet veya benzeri bir yapıda ne de genel bir kongre tarafından bu kitlelere dayatılan resmi bir politik teoride. Bu olgu öylesine apaçık ortadadır ki, bunu anlayamaması için iktidar tutkusuyla kişinin başının dönmesi gerekir.

Taç giymiş olan veya olmayan despotların, dünyayı bir hükümdar asası gibi ellerinde tutma hayallerine kapılmalarını anlayabiliyorum. Ancak bir proletarya dostunun, kitlelerin kurtuluşunu gerçekten istediğini iddia eden bir devrimcinin, farklı ülkelerde yükselecek olan tüm devrimci hareketlerin biricik yöneticisi ve yol göstericisi gibi davranmasına ve proletaryayı, kendi beyninde kurguladığı biricik düşünceye mahkûm etme hayaline kapılmaya cesaret etmesine ne demeli?

Tutarlılığını her zaman korumasa da, Bay Marx'ın, kararlı bir devrimci olduğuna ve kitlelerin başkaldırısını gerçekten istediğine inanıyorum. Ancak Bay Marx'ın, kolektif veya bireysel olan evrensel bir diktatörlüğün şu veya bu şekilde dünya devriminin baş mühendisliğine soyunacak olan bir diktatörlüğün, tüm ülkelerdeki kitlelerin başkaldırı hareketini tıpkı bir makine gibi düzenleyip yöneteceğini nasıl olup da anlamadığını merak ediyorum; böyle bir diktatörlüğün kendisi devrimin ölüm fermanıdır ve tüm halk hareketlerini çarpıtarak felç edecektir.

Ne kadar büyük bir dehaya sahip olurlarsa olsunlar, her ülkede, her bölgede, her yerellikte, her meslek ve zanaatta muazzam bir bütünlük oluşturan ama bazı temel ilkeler nedeniyle ve kitlelerin derin bilincine kazanmış olan ve geleceğin toplumsal devrimini ifade eden ortak özlemlerden [özerklik kaybedilmeden eşitliğin sağlanması] dolayı sıkı bir disiplin içinde olmayan ihtiyaçların, eğilimlerin, etkinliklerin belirsiz çeşitliliğinin üstesinden gelebilme dalkavukluğuna cesaret eden bir insana veya bir grup bireye nerede rastlanmışır?

Güya bu devrimin çıkarları doğrultusunda uygar dünyanın proletaryasına, diktatoryal bir güçle donatılan bir yönetimi dayatan Engizisyon kabilinden keyfi bir hakla, Enternasyonal'i bölgesel federasyonlarından koparan ve Bay Marx'ın, olmayan bir çoğunluğun oyuyla mutlak bir gerçeğe dönüştürülen kendi düşüncesinden başka bir şey olmayan, sözümona resmi bir ilke adına tüm ulusları susturan bir Enternasyonal Kongresi'ne ne demeli?

Aptallığını dosta düşmana göstermek için, bu diktatoryal hükümeti [Enternasyonal'in Genel Konseyi'ni] Amerika'ya gönderen ve muhtemelen dürüst olan ama kongre tarafından bile tanınmayan cahil ve silik kişilerden oluşan bir Kongre hakkında ne düşünülebilir ki? Düşmanlarımız ve burjuvazi, Uluslararası İşçi Birliği'nin, yalnızca yeni bir zorbalık kurmak üzere mevcut zorbalığa karşı savaştığını ileri sürerek Kongre'yle dalga geçerse hiç de haksızlık yapmış olmazlar; zira Enternasyonal haklı olarak eski saçmalıkları ortadan kaldırırken, yeni saçmalıklar yapıyor!

- II -

Marx ve Engels gibi mesihlerin, politik iktidarı daraltan ve kendi iktidar hırsları için kapıyı aralayan bir programın vazgeçilmez taraftarları olmaları son derece anlaşılır bir şeydir. Politik iktidar olduğu sürece zorunlu olarak bu iktidara itaat etmek zorunda kalacak kullar da olacaktır, çünkü itaat olmaksızın hiçbir iktidar ayakta duramaz. Bu kulların insanlara değil de, bizzat kendileri tarafından oluşturulan yasalara itaat edecekleri iddia edilebilir. Ben bu iddiaya şu cevabı veriyorum; en demokratik ve özgür ülkelerde bile, bu yasaların insanlar tarafından nasıl yapıldığı ve itaat standartlarının nasıl belirlendiği herkes tarafından bilinmektedir. Gerçeği temsil etme aldatmacasını üstlenen bir partiyle alakası olmayan herhangi bir insan, böylesi ülkelerde bile, halkın kendi yaptığı yasalara değil, kendi adına yapılmış olan yasalara itaat ettiğini hatırlayacaktır; halkın bu yasalara gösterdiği itaat, himayeci ve yönetici bir azınlığın keyfi iradesine gösterilen bir itaatten, yani kısaca gönüllü kulluktan başka bir şey değildir.

Halkın nihai kurtuluşunu içtenlikle isteyen biz devrimci anarşistler, bu programdaki başka bir ifadeyi de tiksintiyle karşılıyoruz: Bu ifadeye göre proletarya, yani işçiler, bir kitle olarak değil bir *sınıf* olarak tanımlanmaktadır. Böyle bir tanımlamanın ne anlama geldiği konusunda bir fikriniz var mı? Bu, fabrika işçileri ile şehirlerin, Alman Sosyal Demokratları'nın beklentisi doğrultusunda onların sözde Halk Devleti'nin kulları olacak olan kır proletaryasını teşkil eden milyonlarca işçi üzerindeki aristokratik yönetiminden başka bir şey değildir. "Sınıf", "iktidar" ve "devlet", biri diğer ikisini ön koşul olarak gerektiren birbirlerinden ayrılmaz üç terimdir ve hep şu işe yararlar; *kitlelerin politik kulluğu ve ekonomik sömürüsü*.

Nasıl ki, burjuvazi 18. yüzyılda soylular sınıfının yerini almak, giderek onu yutmak ve sonra da kent ve kırdaki işçilere dayattığı egemenliği ve sömürüyü paylaşmak üzere, soyluları tahttan indirdiyse, Marksistler de kent proletaryasının aynı şekilde burjuvaziyi tahttan indirip yutacağını

ve ardından müşterek bir şekilde kır işçilerini egemenliği altına alıp sömüreceğini sanmaktadır...

Marksistler bu noktada bizimle aynı fikirde olmamalarına rağmen, programımızı tamamen reddetmemektedirler. Bizi, tarihin ağır yürüyüşünü hızlandırmak ve geride bırakmak için fazla aceleci olmakla ve bazı kaçınılmaz dönemlerdeki başarılı devrimlerin bilimsel yasasını göz ardı etmekle suçlamaktadırlar. Geçmiş tahlil ettikleri felsefi çalışmalarında, Almanya'da isyan eden köylülerin kanlı yenilgilerinin ve 16. yüzyıldaki despotik devletlerin zaferinin devrimci bir ilerleme teşkil ettiğini dile getiren Marksistler şimdi de, kent işçilerine çeşitli yararlar, kırdaki emekçilere ise yıkım getiren yeni bir despotizmin kurulması çağrısında bulunma yüzslüğünü göstermektedirler.

Bu mantık, doğrudan ve ölümcül bir şekilde, Marksistleri, *burjuva sosyalizmi* dediğimiz şeye ve "radikal" olan ya da öyle olmak zorunda kalan burjuvazi ile kent işçilerinin "zeki", "saygıdeğer" ve burjuvalaşmış küçük bir azınlığı arasında, yalnızca kırdaki değil, aynı zamanda kentlerdeki proleter kitlelerinin de zararına olan yeni bir politik anlaşma yapmaya götürmektedir.

Mevcut devletlerin parlamentoları için gösterilen işçi adaylarının ve iktidarın fethedilmesinin başka bir anlamı yoktur. Özü bu olan bir halk iktidarının bir uydurmacadan başka bir şey olmayacağı açık değil midir? Yüz binlerce, on binlerce, hatta birkaç bin kişinin bile bu iktidarı etkin bir şekilde icra etmesi imkânsızdır. Bu binlerce insan, zorunlu olarak iktidarı vekâleten icra edecektir, yani iktidarı, kendilerini temsil etmek ve yönetmek üzere seçilmiş olan bir grup insana emanet edeceklerdir... Kısa süren bir özgürlük ve devrimci coşku döneminden sonra, bu yeni devletin yeni yurttaşları, tekrar yeni bir iktidar zümresinin kuklaları ve kurbanları olduklarını görecektir...

Önümüzdeki bir kaç yıl içinde, Alman işçilerinin bile, aynı özgürlüğü bize de tanımak koşuluyla kendi bildikleri yolda ilerleyeceklerinden kesinlikle eminim. Tarihlerinin, özgün doğalarının, uygarlık seviyelerinin ve içinde bulundukları genel koşulların, bugün onları farklı bir yoldan gitmek zo-

runda bırakması olasılığını bile kabul ediyoruz. Bu yüzden, bırakalım Alman, Amerikan, İngiliz ve tüm diğer uluslardan emekçiler, aynı enerjiyle her türlü politik iktidarın yıkımı, herkesin özgürlüğü ve bu özgürlüğe gösterilecek doğal saygı doğrultusunda ilerlesinler; zira uluslararası dayanışma bunu gerektirir.

Marx, politik iktidarın fethedilmesine yönelik programını desteklemek üzere, onun tüm öğretisinin mantıksal bir sonucundan başka bir şey olmayan özel bir teori geliştirmiştir. Herhangi bir ülkedeki politik koşulların, her zaman, o ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşulların ürünü ve gerçek bir ifadesi olduğunu ileri sürmektedir; yani bir ülkedeki politik koşulları değiştirebilmek için, o ülkedeki ekonomik koşulların dönüştürülmesi gerekmektedir. Marx'a göre, tarihsel evrimin tüm sırrı burada gizlidir. Ekonomik koşullar üzerinde sürekli bir etkisi olan ve varlığı hiçbir zaman kesintiye uğramayan politik ve hukuki gericilik ile dinsel kurumlar gibi diğer tarihsel faktörleri hiç hesaba katmamaktadır. Marx şöyle diyor: "Yoksulluk politik köleliği, devleti yaratır." Ancak bu açıklamanın şu şekilde ters çevrilmesine müsaade etmiyor: "Politik kölelik, yani devlet de temel varlık koşulu olarak yoksulluğu yaratıp sürdürür; bu yüzden yoksulluğu ortadan kaldırmak için devletin ortadan kaldırılması gerekmektedir!" Müritlerinin politik köleliği, yani devleti, yoksulluğun gerçek nedeni olarak değerlendirmesini garip bir şekilde yasaklayan Marx, Sosyal Demokrat Parti'deki havarilerine, ekonomik kurtuluşun mutlak ön koşulu olarak politik iktidarın ele geçirilmesini emretmektedir!

[Bakunin'in Enternasyonal'in Eylül 1869'da düzenlenen kongresinde yaptığı bir konuşmadan, Marx'ın ekonomik determinizm teorisine başka bir eleştiri yönelttiği bölümden aşağıdaki alıntıyı yapıyoruz:]

Enternasyonal Genel Konseyi'nin [Marx tarafından hazırlanan] raporu, hukuksal olguların, ekonomik olguların sonuçlarından başka bir şey olmadığını, bu yüzden, hukuksal olguları değiştirmek için, ekonomik olguların dönüştürülmesi gerekliliğine işaret etmektedir. Tarih boyunca hukuksal veya politik olarak adlandırılan hakların hep baskın

gelen olayların sonuçlarını ifade ettiği inkâr edilemez bir gerçektir. Ancak, daha önce baskın çıkan eylemlerin ve olguların sonucu olarak ortaya çıktıktan sonra, bu hukuksal ve politik hakların da, son derece gerçek ve güçlü olgulara dönüşerek, nesnelerin mevcut düzeni değiştirilmek istendiğinde kesinlikle ortadan kaldırılmaları gereken yepyeni sonuçlar yarattığı hakeza tartışmasız bir gerçektir. Örneğin, doğal ve toplumsal zenginliğe şiddet yoluyla el konulmasının doğal sonucu olarak ortaya çıkan miras hakkı, daha sonra, tam da bahsettiğimiz şekilde, özel mülkiyeti onaylayıp güvenmeye alan politik devletin ve hukuksal ailenin temeli olur...

Marx da, benzer şekilde, insanlığın tarihsel gelişimindeki en önemli faktörlerden birini tamamen göz ardı etmektedir; bu faktör, her ırkın ve her halkın değişken mizacı ve özgün karakteridir; tamamen etnolojik, iklimsel, ekonomik ve tarihsel nedenler silsilesinin ürünü olan ve bir ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşullardan bağımsız olarak o ülkenin kaderi ve hatta ekonomik güçlerinin gelişimi üzerinde kayda değer bir etkide bulunan bir mizaç ve karakter. Tüm bu etkenler ve doğal özellikler arasında, eylemi bir halkın özgün tarihinde tamamen belirleyici olan bir tek faktör vardır; bu faktör isyan ruhunun yoğunluğudur ve bununla, bir halkın sahip olduğu veya koruduğu özgürlük belirtilerini kastediyorum. Bu içgüdü tamamen doğuştan gelen ve hayvani olan bir olgudur; her canlı varlıkta bu içgüdüye değişik düzeylerde rastlayabiliriz ve her canlının enerjisi ve yaşamsal gücü bu içgüdüünün o canlıdaki yoğunluğuyla ölçülür. Bu içgüdü insanda, kendisini harekete geçiren ekonomik ihtiyaçlara ek olarak, topyekün özgürleşmenin en güçlü aracına dönüşür. Bu içgüdü, entelektüel ve ahlâki kültürden ziyade, mizaçtan kaynaklandığı için, bu olgular her ne kadar birbirlerini karşılıklı olarak besleseler de, uygar halkların zaman zaman bu içgüdüye sadece düşük bir düzeyde sahip oldukları görülür; bu içgüdüğü ya geçmişteki gelişim dönemleri boyunca yitirmişlerdir ya uygarlıkları nedeniyle ondan yoksun kalmışlardır ya da muhtemelen köken olarak bu içgüdüye diğer halklara oranla daha az sahip olmuşlardır...

Marx'ın çözümlemeleri derin bir çelişkiyle sonuçlanmak-

tadır. Yalnızca ekonomik sorunları dikkate alan Marx, sadece gelişmiş ülkelerin, kapitalist üretimin en büyük gelişmeyi sağladığı ülkelerin, toplumsal devrime en yakın ülkeler oldukları hususunda ısrar etmektedir. Bu uygarlaşmış ülkeler, tüm diğer ülkeleri dışlayıp, devrime öncülük ederek devrimi gerçekleştirmeye muktedir olan yegâne ülkelerdir. Bu devrim ya barışçıl ve aşamalı yöntemlerle ya da şiddet yoluyla mevcut mülk sahiplerinin ve kapitalistlerin mallarını kamulaştıracaktır. Tüm toprak mülkiyetini ve sermayeyi kamulaştırabilmek ve kapsamlı ekonomik ve politik programını hayata geçirebilmek için, devrimci devletin son derece güçlü olması ve yüksek düzeyde merkezileşmesi gerekecektir. Devlet toprağın işlenmesini, bu amaç için disiplin altına alınıp örgütlenen kırsal işçi ordularına komuta eden maaşlı görevlileri aracılığıyla düzenleyip yönetecektir. Aynı zamanda, mevcut bankaların yıkıntıları üzerinde, tüm üretimi ve ulusal ticareti finanse edecek olan tek bir devlet bankası kurulacaktır.

Görünüşte bu kadar basit olan bir örgütlenme modelinin, adalet için olduğu kadar özgürlük için de can atan ve biri olmadan diğerinin var olabileceğini ahmakça düşünebilen işçileri son derece heyecanlandıracağı şimdiden bellidir; sanki, adaleti ve eşitliği elde edip güçlendirmek için, kişi başkalarının çabalarına, özellikle de ne şekilde seçilip kimler tarafından denetlendiklerinden bağımsız olarak halk adına konuşan ve hareket eden hükümetlerin çabalarına bel bağlamak zorundaymış gibi! Böyle bir devlet, gerçekte, proletarya için bir kışladan başka bir şey olmayacaktır; kadın ve erkek işçilerin, borazan sesiyle uyuyacakları, uyanacakları, çahşacakları ve yaşayacakları bir rejim; kurnazların ve eğitimlilerin yönetme ayrıcalığına sahip olacakları bir yer; ve devlet bankasının devasa uluslararası spekülasyonlarıyla gözleri kamaşan çıkar düşkünlerinin el altından yürütecekleri bol kazançlı işlemler için son derece geniş olanaklar bulacakları bir yer.

En azından, burjuva uygarlıktan bıkip usanan "geri kalmış" ırklar, Latin ve Slav ırkları, adı Halk Devleti olsa da, eski devletten çok daha despotik olan bir devletin boyun-

duruğundan kurtulacakları güne kadar, bu devrimci devletin içinde kölelik, dışında ise, kesintisiz savaş olacaktır.

Latin ve Slav işçiler tarafından hayal edilen ve beklenen toplumsal devrim, Alman ve Marksist program tarafından ileri sürülen devrimden çok daha geniş bir faaliyet alanına sahiptir. Bu işçilerin derdi sadece işçi sınıfının kurtuluşu değildir, onların sorunu pinti bir şekilde karınlarının doyurulması ve devrimin gerçekleşmesinin uzak bir geleceğe ertelenmesi değildir, tam tersine, onlar sadece birkaç ülkede değil, "gelişmiş" ve "gelişmemiş" tüm ülkelerdeki tüm işçilerin gerçek ve eksiksiz kurtuluşunu istemektedirler. Ve bu kurtuluşun ilk parolası özgürlükten başka bir şey olamaz. Nihai özgürlüğün elde edilmesi için, Marx ve takipçileri tarafından bir ilk adım olarak göklere çıkarılıp tavsiye edilen burjuva politik özgürlük değil, *çok daha sınırsız bir insani özgürlük*; bugün herkesin ayağına vurulmuş olan tüm dogmatik, metafizik, politik ve adli prangaları parçalayan, herkese, hem kolektiflere hem de bireylere, etkinliklerinde ve gelişmelerinde tam bir otonomi tanıyan, her türlü komiserden, yöneticiden ve bekçiden nihai olarak kurtulmuş olan bir özgürlük.

Bu kurtuluşun ikinci parolası *dayanışmadır*, tabi ki, herhangi bir hükümet tarafından dalavereler veya şiddet aracılığıyla tepeden emredilerek kitlelere dayatılan Marksçı dayanışma değil; her bireyin özgürlüğünün inkârı anlamına gelen ve tam da bu yüzden bir yalana, bir aldatmacaya dönüşen ve kölelik gerçeğini gizleyen toplumsal birlik değil; tam tersine, kaynağını herhangi bir politik yasadan değil, insanın toplumsal doğasından ve kişinin yanbaşındaki veya yaşamı üzerinde doğrudan ya da dolaylı bir etkiye sahip olan tüm insanlar özgür olmadığı sürece kişinin kendisinin de özgür olmayacağı erdeminden alan, her türlü özgürlüğün gerçekleşmesi ve teyidi anlamına gelen dayanışma...

İhtiyacımız olan dayanışma, yapay otoriter bir örgütün ürünü olması şöyle dursun, ancak toplumsal yaşamın, ekonomik ve manevi yaşamın spontane ürünü olacaktır; ortak ihtiyaçların, özlemlerin ve eğilimlerin özgür federasyonunun yaratacağı bir sonuç olacaktır... Böyle bir dayanışmanın baş-

lıca kaynağı -yasalar tarafından değil, gerçekler tarafından zorunlu hale gelen- *eşitlik, kolektif emek* ve kolektif mülkiyettir; bu dayanışmanın yol gösterici ışığı deneyim, kolektif yaşam pratiği ve bilgidir: nihai hedefi ise, devletleri yıkmakla işe başlayarak, özgür bir toplumun kurulmasıdır.

Bu, kutsal olmayan, metafizik olmayan, tersine insancıl ve pratik⁽²⁵⁾ olan, Latin ve Slav halklarının modern özlemlerine cevap veren bir idealdir. Latin ve Slav halkları, mutlak özgürlük, tam dayanışma ve eksiksiz eşitlik istemektedirler; kısacası kusursuz bir toplum istemektedirler ve özgürlüğün yalnızca geçici olarak kısıtlanacağı bahanesine rağmen, bundan aşağısını kabul etmeyeceklerdir. Marksistler bu özlemleri her zaman olduğu gibi aptalca bulacaklardır... ancak Latin ve Slav halkları, bu yüce idealleri, Marksçı sosyalizmin burjuva klişelerine asla değişmeyeceklerdir.

1872

Enternasyonal ve Karl Marx

"Enternasyonal ve Karl Marx"⁽²⁶⁾ başlığıyla -"Paris Komünü ve Devlet Düşüncesi", "La Liberté'ye Mektup" ile "Devlet ve Anarşi"den- yapılan bu seçki, Bakunin'in Marksizm'e yönelik eleştirilerini kapsamaktadır. Marksizm'in günümüzde geçirmekte olduğu yeniden evrimleşme çok yönlü olarak sürdüğü için, bu eleştiriler son derece günceldir.

Bu seçki, Enternasyonal içindeki otoriter ve anti-otoriter seksiyonlar arasındaki nihai mücadele, Bakunin ve Guillaume'un, 1872'deki ünlü Lahey Kongresi tarafından Enternasyonal'den ihraç edilmeleriyle doruğa ulaştığı zaman kaleme alınmıştı. İlk bölümde Marx'ın Enternasyonal'de sergilediği tavır ve bu iki karşıt fraksiyon arasındaki ilkesel ve taktiksel farklılıklar ele alınmaktadır. Ayrıca devrimci sendikalizmin temel ilkeleri ve özellikle emekçi hareket bağlamında yapılan Marksizm eleştirisi de birinci kısımda yer almaktadır. Bakunin bu seçkide, günümüzde de son derece cananıcı olan şu konuları ele almaktadır; 1) emek yanlısı burjuva liberaller; 2) Genel Konsey, Enternasyonal içinde diktatoryal bir iktidara sahip olmalı mıdır? 3) Enternasyonal, inşa etmeye çalıştığı yeni bir toplumun modeli mi olmalı, yoksa, devletin bir kopyası mı olmalı? 4) göreceli bir refah içinde yaşayan ve pekâlâ da "dördüncü bir yönetici sınıf olarak" ortaya çıkabilecek olan "yarı-burjuva zanaatkar ve sanayi işçileri kasti" (diğer üç sınıf, Kiliseyi, devlet bürokrasisini ve kapitalistleri ifade ediyor); ve 5) Bakunin'in, "proletaryanın çiçekleri" olarak adlandırdığı, en ezilmiş, en yoksul ve en yabancılaşmış kitlelerin devrimci potansiyeline olan sarsılmaz inancı.

Bu seçkinin ikinci bölümü ise, Bakunin'in, Marx'ın tarihsel materyalizm ve ekonomik determinizm teorilerine yönelik

eleştirisini kapsamaktadır. Bakunin, Marx'ın kadereci "tarihsel yasalarına" denk düşen belirleyici olayların, ne iddia edildiği gibi kaçınılmaz ne de ille de ilerici olduğunu savunmaktadır.

• • •

Ne zaman sömürü söz konusu olsa, burjuvazi çabucak dayanışma içine girer. Burjuvaziye karşı savaşabilmek için, ezilenler de aynı şekilde dayanışma içine girmelidir; bu dayanışmanın örgütlenmesi, Enternasyonal'in temel hedeflerinden biridir. Orijinal tüzüğümüzde son derece yalın ve açık bir şekilde ifade edilen bu amaç, Enternasyonal'in tüm üyelerinin, seksiyonlarının ve federasyonlarının kabul etmek zorunda olduğu biricik meşru yükümlülüktür. Yalnızca sekiz yıl gibi kısa bir süre içinde bir milyonu aşkın işçinin Enternasyonal'e katılıp, güçlerini, gerçek bir güç olmayı başaran ve en güçlü monarşilerin bile artık hesaba katmak zorunda kaldıkları bu örgütün bayrağı altında birleştirmiş olması, bu yükümlülüğün tüm üyeler tarafından gönüllü olarak üstlenildiğini göstermektedir.

Ancak her türlü güç, beraberinde hırs ve ihtiras getirmektedir ve duruma bakılırsa, Enternasyonal'in bu olağanüstü gücünün doğasını ve kaynağını asla dikkate almamış olan Bay Marx ve tayfası, kendi politik iddialarını gerçekleştirebilmek için, Enternasyonal'i bir sıçrama tahtası veya bir araç olarak kullanabileceklerini sanmaktadır. Enternasyonal'in başlıca kurucularından (kimsenin yarışmayacağı bir şampiyonluk) biri olan ve sekiz yıldan beri Genel Konsey'i pratik olarak tekeline almış olan Bay Marx'ın, apaçık ortada olan ve ancak gözleri hırsla körelmiş olan kişilerin göz ardı edebilecekleri iki şeyi, herkesten çok daha iyi anlamış olması gerekirdi: 1) Enternasyonal'in kaydettiği olağanüstü büyüme, her türlü politik ve felsefi sorunun, Enternasyonal'in resmi programından ve tüzüğünden dışlanması sayesinde mümkün olabilmiştir; 2) Tüm seksiyonları ve federasyonları için özerklik ve özgürlük ilkesini temel alan Enternasyonal, büyümesine doğal olarak engel olacak ve onu felç edecek

olan bir *merkezileştiricinin* veya yöneticinin icraatlarından sevindirici bir şekilde uzak tutulmuştur. 1870'ten önce, özellikle Enternasyonal'in en geniş biçimde yaygınlaştığı dönemde, Enternasyonal'in Genel Konsey'i, seksiyonların ve federasyonların özerkliğine ve özgürlüğüne herhangi bir müdahalede bulunmamıştır; egemenlik iradesinden yoksun olduğu için değil, böyle bir müdahaleyi yapacak güce sahip olmadığı için bunu yapamamıştır ve eğer o dönemde böyle bir girişimde bulunmuş olsaydı, kimse Genel Konsey'e itaat etmezdi. O sıralar Genel Konsey Fransa, İsviçre, İspanya ve İtalya işçilerinin spontane hareketinin peşinden sürüklenen bir eklentiydi.

Politik soruna gelince, herkes bilmektedir ki, eğer politik sorun Enternasyonal'in programından dışlanmışsa, bu Bay Marx'ın kusuru değildi. Bu sorunun dışlanması nedeni, Bay Marx'la arkadaşı ve yordakçası Bay Engels tarafından yazılarak 1848'de yayınlanan Alman Komünistleri'nin ünlü *Manifestosu*'nun yazarının düşüncesinde meydana gelen bir değişiklik de değildi. Ayrıca Bay Marx, bu sorunu, Londra'daki Geçici Genel Konsey tarafından 1864'te yayınlanan Açılış Bildirgesi'nde -tüm dünya işçilerine hitaben yazılan bir genelge- vurgulamaktan da geri kalmamıştır. Bu Bildirge'nin⁽²⁷⁾ tek yazarı Bay Marx'tı.

Alman otoriter komünistlerinin şefi, bu bildirmede şunu vurgulamıştır; "politik iktidarın ele geçirilmesi proletaryanın ilk görevidir..."

Enternasyonal'in ilk kongresinde (Cenevre 1866) -şimdilerde bu muhteşem birliğimizin diktatörü gibi davranan- Marx'ın bu politik ilkeyi enjekte etme girişimi hüsrana uğratıldı. Politik sorun, bu kongre tarafından benimsenen ve Enternasyonal'in temeli olan program ve tüzükten⁽²⁸⁾ tamamen çıkarıldı. Eğer genel tüzüğümüzün önsözü olan gayet isabetli "Değerlendirmeler"i okuma zahmetine katlanırsanız, politik sorunun şu sözlerle ele alındığını göreceksiniz:

İşçilerin kurtuluşu bizzat işçilerin kendi eseri olmalıdır; işçilerin kurtuluşlarını gerçekleştirmek üzere girişecekleri çabaların amacı tekrar yeni ayrıcalıklar yaratmak değil, tersine, eşit yükümlülük ve hakların sağlanmasıdır; işçilerin sermaye tara-

findan köleleştirilmesi, her türlü köleliğin, politik, maddi ve manevi köleliğin kaynağıdır; bu yüzden, *işçilerin ekonomik kurtuluşu, her türlü politik hareketin ikinci planı atılmasını gerektiren büyük bir amaçtır.*⁽²⁹⁾ [Tüm vurgular Bakunin tarafından yapılmıştır.]

Enternasyonal'in programının canalcı içeriği, proletaryayı burjuvazinin politikasına zincirleyen tüm prangaları parçalamaktadır. Proletarya bu gerçeğin farkına vardığında, atacağı her yeni adımla, kendisini burjuvaziden ayıran uçurumu daha da derinleştirecektir.

Enternasyonal'in Cenevre seksiyonu olan İttifak⁽³⁰⁾, bu "Değerlendirmeler"in yapıldığı paragrafı aşağıdaki şekilde yorumladı:

İttifak, acil ve doğrudan hedefi, işçilerin sermayeye karşı kazanacağı zafer olmayan her türlü politik eylemi reddeder. Yani İttifak, nihai hedefi olarak tüm devletlerin ortadan kaldırılmasını ve [bu devletlerin] yerine, özgürlüğü esas alan tüm yerel birliklerin evrensel federasyonunun kurulmasını benimser.

Bay Marx, Bay Liebknecht ve Bay Bebel'in lütfuyla 1869'da kurulan Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi, bu yorumlara tamamen zıt bir şekilde, programında, "proletaryanın ekonomik kurtuluşu için politik iktidarın ele geçirilmesinin vazgeçilmez bir koşul" olduğunu ve bu yüzden, partinin acil hedefinin, evrensel oy hakkını ve diğer politik hakları elde etmek üzere, büyük bir legal kampanya örgütlemek olduğunu ilan etti. Bu partinin nihai amacı, sözde Halk Devleti olan Büyük Pan-Germen Devleti'nin kurulmasıydı.

Bu iki eğilim arasında, proletaryayı burjuvaziden ayıran aynı uçurum ve birbirleriyle aynı şekilde çatışan anlayışlar bulunmaktadır. Bu yüzden, bu iki uzlaşmaz düşmanın Enternasyonal'de çatışmış olması, her şekilde ve her fırsatta aralarında cereyan eden mücadelenin hâlâ sürmesi şaşırtıcı mıdır? Enternasyonal'in programına bağlı kalan İttifak, ne kadar radikal ve sosyalist bir görüntüye bürünürse bürünsün, burjuva politikayla her türlü işbirliğini lanetleyerek reddetti. İttifak'ın proletaryaya yaptığı öneri suydı; biricik gerçek kurtuluş, proletaryanın yararına olan biricik politi-

ka, politik kurumların, politik iktidarın, genel anlamıyla yönetimin ve devletin yıkılması anlamına gelen *negatif* bir politikadır ve bu yıkımın gerçekleştirilmesi için, proletaryanın dağınık güçlerinin uluslararası bir örgütte birleştirilmesi, burjuvazinin yerleşik gücüne karşı devrimci bir gücün seferber edilmesi gerekmektedir.

Alman Sosyal Demokratları ise, tamamen zıt bir politikayı savundular. Maalesef kendilerine kulak veren işçilere, işçi örgütlerinin ilk ve yakıcı görevinin, yasal ajitasyon aracılığıyla politik hakların kazanılması olduğunu söylediler. Böylece, ekonomik kurtuluş hareketini, tamamen politik bir hareketin gerisine attılar ve Enternasyonal'in programını böylesine açık bir şekilde ihlâl etmekle, Enternasyonal'in proletarya ile burjuvazi arasında yarattığı cehennem çukurunu bir çırpıda doldurdular. Üstelik bununla da yetinmediler. Proletaryayı burjuvazinin yedeğine aldılar. Çünkü, Alman Sosyalistleri tarafından göklere çıkarılan bu politik hareket, ekonomik devrimden daha öncelikli görüldüğü için ancak burjuvazi tarafından veya daha da kötüsü, *kibirleri ve hırsları nedeniyle burjuvalara dönüşmüş olan işçiler* tarafından yönetilebilir. Tüm öncelleri gibi bu hareket de, bir kez daha proletaryanın yerine geçerek, onu, kitleleri egemenlik altına alıp sömürme hakkı ve iktidar uğruna birbirleriyle mücadele halinde olan karşıt burjuva partilerinin elinde, kullanıldıktan sonra bir köşeye atılacak olan bir araca çevirecek, proletaryayı burjuvaziye kurban edecektir. Bundan şüphe eden herhangi bir insana, şu anda Almanya'da olup bitenleri göstermemiz yeterlidir; proletaryayı devletlerin babacan himayesine emanet eden burjuva politik ekonomi profesörlerinin düzenlediği kongre karşısında, sosyal demokrasinin tüm organları sevinç çığlıkları atmaktadırlar. Aynı şey, Marksçı programın hakim olduğu İsviçre'nin bazı bölgelerinde, Cenevre, Zürih ve Basel'de de oldu ve Enternasyonal bu bölgelerde, yalnızca radikal burjuvazinin çıkarlarına hizmet eden bir oy sandığı olma noktasına geriledi. Bu inkâr edilemez olaylar, bana, her türlü sözcükten çok daha anlamlı görünmektedir.

Bu olayların tümü gerçektir ve Marksçı propagandanın

zaferinin doğal sonuçlarıdır. İşte bu yüzden, Marksçı teorilere karşı ölümüne bir mücadele veriyoruz ve eğer bu teoriler Enternasyonal'e hakim olurlarsa, bahsettiğim bölgelerde büyük oranda yaptıkları gibi, en iyimser bir tahminle, Enternasyonal'in gerçek ruhunu öldüreceklerdir.

Enternasyonal'in umut verici ve göz kamaştırıcı büyümesini baltalayarak örgütü nerdeyse bir enkaza çeviren bu düşüncelerin yarattığı muazzam karışıklık ve moral bozukluğu bizi elbette üzdü ve halen de derin bir şekilde üzmektedir. Ancak tüm bu olup bitenlere rağmen, hiçbirimiz, büyük örgütümüzde düşüncelerinin propagandasını yapan Bay Marx'ı ve onun fanatik müritlerini durdurmayı asla aklımızdan geçirmediğimiz. Eğer bunu yapmış olsaydık, temel bir ilkemizi çiğnemiş olacaktık; *politik ve felsefi düşüncelerin propagandası için mutlak özgürlük ilkesi*.

Enternasyonal her türlü *sansürü* ve adına bu sansürün uygulanacağı her türlü *resmi gerçeği* reddeder. Enternasyonal bugüne kadar, bu ayrıcalığı ne Kiliseye ne de Devlete tanımıştır ve tam da bu yüzden ki, Enternasyonal'in inanılmaz bir hızla büyümesi tüm dünyayı şaşırtmıştır.

İşte Cenevre Kongresi'nin (1866) Bay Marx'tan daha iyi anladığı şey budur. Birliğimizin etkin gücü olan Enternasyonal, her türlü politik ve felsefi ilkenin, *tartışma ve inceleme konusu olarak değil* ama tüm üyelerin kabul etmesi gereken *bağlayıcı ilkeler* olarak, programından dışlanması temeline kurulmuştur.

Enternasyonal'in ikinci kongresinde (Lozan, 1867), düşünman olmayan ama yanlış bilgiye sahip olan bazı dostların, politik ilkeleri benimsemeye yeltendikleri doğrudur. Neyse ki, politika sorunu zararsız bir şekilde şu platonik açıklamayla formüle edilmişti: "politik sorun ekonomik sorundan ayrılamaz"; hepimizin onaylayabileceği bir açıklamaydı bu. Çünkü, bir devlet kurumu ve devletler arası ilişki biçimi olan politikanın, yönetici sınıfların proletaryaya dayattığı yasal sömürünün güvenceye alınmasından başka bir amacının olamayacağı herkes tarafından bilinmektedir. Sonuç olarak, proletarya kurtuluşunu kavramaya başladığı andan itibaren, politikaya karşı mücadele edip onu yenebilmek

için, zorunlu olarak politika oyunuyla ilgilenmelidir. Ancak düşmanlarımız bu sorunu bu şekilde kavramıyorlar. Onların peşinde olduğu ve halen de istedikleri politika, devletin *yapıcı* politikasıdır. Ancak, Lozan Kongresi'nde uygun bir açı yakalayamadıkları için, akıllıca davranarak bu sorunu fazla kurcalamaktan kaçındılar.⁽³¹⁾

1868'de, Brüksel Kongresi'nde bir kez daha şanslarını denediler. Gelenekleri ve tarihleri itibarıyla, komünalist, anti-otoriter ve anti-merkeziyetçi olan Belçikalı Enternasyonalistler, rakiplerimize hiçbir başarı şansı tanımadılar. Bir kez daha bu sorunu üstelemekten vazgeçtiler.

Yenilgiyle geçen koca üç yıl! Bay Marx'ın sabırsız hırsı için bu kadar çok fazlaydı. Ordusuna, Basel Kongresi'nde (1869) hayata geçirilecek olan doğrudan saldırı emrini verdi. Bu defa şansı yaver gidecekmiş gibi görünüyordu. Sosyal Demokrat Parti, Bay Liebknecht ve Bay Bebel'in liderliği altında, Almanya'da örgütlenme imkânı bulmuştu. Partinin, Alman İsviçresi, Zürih, Basel ve hatta Enternasyonal'in Cenevre'deki Alman seksiyonlarıyla ilişkileri vardı. İlk defa bir Enternasyonal kongresine bu kadar çok Alman delege katılıyordu.

... Bu büyük savaşa oldukça iyi hazırlanmalarına rağmen, Marksistler yine kaybettiler... Marx'ın bu kongrede yenilgiye uğramasından kısa bir süre sonra, pratikte Marx'ın kuklası olan Genel Konsey, içine girdiği ataletten (ki bu atalet Enternasyonal için çok hayırlıydı) çıkarak cepheden saldırıya geçti. Marx'ın kliği ile aynı görüşleri paylaşmama cüreti göstermiş olan herkese karşı, Almanya'da Alman basını aracılığıyla, diğer ülkelerde ise gizli mektup ve bildiriler ve çeşitli biçimlerde Marksist cepheye devşirilmiş olan her türlü ajan aracılığıyla, iğrenç iftiralara, kişisel karalamalara ve entrikalara girişti.

Bu kampanyayı izleyen ve Marx'ın uzun kolu tarafından hazırlanan Londra Konferansı (Eylül 1871), onun istediği her şeyi onayladı; politik iktidarın ele geçirilmesi ilkesinin Enternasyonal'in bağlayıcı programına eklenmesi, Genel Konsey'in diktatörlüğü, ki aslında Marx'ın kişisel diktatörlüğüdür ve sonuç olarak, Enternasyonal'in, şefinin Marx olacağı kocaman ve rezil bir devlete dönüştürülmesi.

Bu konferansın meşruluğu tartışmalıdır. Son derece yetenekli bir politik cambaz olan ve topu tüfeği olmamasına rağmen, kitlelerin hâlâ yalan, iftira ve entrikalarla yönetilebileceklerini bütün dünyaya kanıtlamak için yampı tutuşan Bay Marx, Eylül 1872'de Lahey'de kendi kongresini düzenledi. Bu kongrenin⁽³²⁾ üzerinden yalnızca iki ay geçti ve daha şimdiden Avrupa'nın her yerinde (beyinleri, liderleri ve basınları tarafından yıkanan Almanya işçileri hariç) ve Enternasyonal'in tüm özgür federasyonlarında -Belçika, Hollanda, İngiltere, Amerika, Fransa, İspanya, İtalya federasyonlarında ve bu arada [İsviçre'deki] şanlı Jura federasyonumuzda- gerçek bir Enternasyonal Kongresi'ni taklit etme cüreti gösteren bu art niyetli girişime karşı büyük bir öfke çağlığı yükseltilmiştir. Neredeyse tamamı Genel Konsey'in Marx tarafından akıllıca kullanılan üyelerinden oluşan, sahte ve kurumsal bir çoğunluk sayesinde, herkes gülünç bir duruma düşürülerek aldatılıp aşağılanmıştır. Enternasyonal'in adaleti, iyi niyeti, dürüstlüğü ve onuru küstahça çiğnenerek, temel varlığı tehlikeye atılmıştır; bütün bunlar, Bay Marx'ın diktatörlüğünün daha sağlam bir şekilde kurulması için yapılmıştır. Bu sadece suç değil aynı zamanda su katılmadık bir deliliktir. Ve Enternasyonal'in babası olduğunu sanan Bay Marx (elbette Enternasyonal'in kurucularından biriydi) hiçbir şeye aldırış etmeden, tüm bu olup bitenleri meşru görmüştür. Kişisel kibir, iktidar tutkusu ve her şeyden önce politik hırs, insanı işte böylesine tehlikeli bir noktaya getirir. Bu üzüntü verici olayların tümünden bizzat Marx sorumludur. Tüm kötü davranışlarına rağmen Marx, Enternasyonal'i öldürebilecek tek şeyin, programına politikanın sokulması olduğunu son derece dramatik ve açık bir şekilde gözler önüne sererek, farkında olmadan Enternasyonal'e çok büyük bir hizmette bulunmuştur.

Daha önce de söylediğim gibi, eğer Uluslararası İşçi Birliği her türlü politik ve felsefi sorunu program ve tüzüğünün dışında tutmasaydı, böylesine olağanüstü bir şekilde büyüyemezdi. Yeterince açık seçik olan bu olguyu tekrar kanıtlamak zorunda kalmamız gerçekten şaşırtıcı.

Gerçek bir güç olabilmesi için, Enternasyonal'in, Avrupa,

Amerika ve tüm diğer ülkelerdeki proletaryayı saflarında örgütlemek zorunda olduğunu dile getirmenin gereksiz olduğunu düşünüyorum. Peki hangi türden politik ve felsefi bir program bu milyonları Enternasyonal'in bayrağı altında toplayabilir? Ancak son derece genel ve bu yüzden belirsiz ve üstü kapalı olan bir program bunu başarabilirdi, çünkü, her türlü teorik netlik, mecburen belli düşüncelerin elenmesini ve pratikte üyelerin dışlanması gerektirir.

Örneğin; bugün, çıkış noktasını, pozitif değil de *negatif* ateizm olarak almayan hiçbir ciddi felsefe yoktur. (Teolojik ve metafizik saçmalıkların reddedilmesi artık tarihsel bir zorunluluk haline gelmiştir.) Ancak, eğer şu basit "ateizm" sözcüğü Enternasyonal'in bayrağına yazılmış olsaydı, bu örgütün birkaç yüz bin üyeden daha fazlasını çekebileceğine inanıyor musunuz? Elbette hayır. Halk gerçekten dindar olduğu için değil, ama doğaüstü bir güce inandığı için bu mümkün olmazdı; ve toplumsal bir devrim halka, istemlerini elde edecek araçları sağlayana kadar, halk bu doğaüstü güce inanmaya devam edecekti. Açıktır ki, eğer Enternasyonal, tüm üyelerinin ateist olmasını talep etseydi, proletaryanın çiçeğini saflarından dışlamak zorunda kalacaktı.

Proletaryanın çiçeği, Marksistler'in iddia ettiği gibi, tüm diğer işçilerden daha kültürlü olan, onlardan daha fazla kazanan ve daha rahat yaşayan üst tabakadaki işçilerden oluşan emekçi aristokrasisi değildir. Eğer işleri yolunda gider de Marksistler iktidara gelecek olurlarsa, bu yarı burjuva işçi tabakası onların *dördüncü yönetici sınıfını* teşkil edecektir. Eğer yaygın proletarya kitleleri bu tehlikeye karşı tetikte olmazlarsa, böyle bir durum rahatlıkla söz konusu olabilir. Göreceli refahları ve yarı burjuva konumları nedeniyle, üst tabakadaki bu işçiler, burjuvazinin tüm politik ve toplumsal önyargılarını, son derece sınırlı istem ve iddialarını maalesef fazlasıyla sindirmişlerdir. Proletarya içinde, en az toplumsal ve en fazla bireyci olan kesim bu üst tabakadır.

Proletaryanın çiçeği derken, her şeyden önce, kültürsüz olan, herhangi bir mirasa sahip olmayan, okuma yazma bilmeyen ve Engels ile Marx gibi mesihlerin, -güya halkın kendi kurtuluşu anlamına gelen!- *güçlü bir hükümet*⁽³³⁾ aracılı-

ğıyla babacan yönetimlerinin boyunduruğu altına alacakları sefalet içindeki milyonlarca kişilik büyük kitleyi kastediyorum. Zaten tüm hükümetler sözde kitlelerin refahına hizmet etmek üzere kurulmamış mıdır! Proletaryanın çiçeği derken, özellikle, Marx ve Engels tarafından çarpıcı ve aşağılayıcı bir şekilde *Lümpen-proletarya* olarak tanımlanan o sonsuz "mayayı" (ki hükümetlerin dayandığı temeldir) ve toplumun tortusu olan o büyük ve mazlum *ayaktakımı* kastediyorum. Ben, burjuva uygarlığı tarafından neredeyse hiç kirletilmemiş olan bu "baldırı çıplakların" ve "ayaktakımının" iç dünyasında, istemlerinde ve kolektif yaşamının tüm ihtiyaçlarında ve sıkıntılarında, geleceğin sosyalizminin tüm tohumlarını taşıdığını düşünüyorum ve bugün toplumsal devrimi başarıyla zafere taşıyacak güce yalnızca bu ayak takımı sahiptir.

Eğer Enternasyonal resmi olarak ateizmi kabul etmiş olsaydı, hemen hemen tüm ülkelerdeki bu "ayaktakımı" Enternasyonal'e katılmayı reddedecekti. Eğer bu ayaktakımı Enternasyonal'i reddederse bu Enternasyonal'e vurulan büyük bir darbe olacaktır, zira büyük birliğimizin yegâne başarısı onların kazanılmasına bağlıdır.

Aynı şey kesinlikle politik tavırlar için de geçerlidir. Marx ve Engels adlı mesihler ne yaparlarsa yapsınlar, artık açık ve evrensel bir şekilde ortaya çıkmış olan bu olguyu değiştiremezler; kitlelere ilham vererek onları harekete geçirecek güce sahip olan hiçbir politik ilke yoktur. Kitlelere öncülük yapma girişimleri, Almanya'da bile birkaç yıl içinde hüsrarla sonuçlandı. Çünkü kitleler her şeyden önce ekonomik kurtuluşlarını istemektedirler; bu ekonomik kurtuluş, kitleler için adeta bir ölüm kalm meselesi, özgürlüğe ve insan onuruna eşdeğer olan bir istemdir. Eğer kitlelerin bugün tutkuyla sarıldıkları bir ideal varsa, bu ekonomik eşitlik idealinden başka bir şey değildir. Kitleler bu şekilde düşünmekte bin kez haklıdırlar, çünkü, mevcut koşulların yerine ekonomik eşitlik geçmediği sürece, geri kalan her şey, insan varlığının onurunu ve değerini teşkil eden her şey -özgürlük, bilim, sevgi, zekâ ve kardeşçe dayanışma- onlar için korkunç ve rezilce bir aldatmacadan başka bir şey olmayacaktır.

Ekonomik eşitlik konusunda kitlelerin sahip olduğu içgüdüsel tutku öylesine muazzamdır ki, eğer bu ekonomik eşitliği despotik bir rejimden elde etme umudu taşımış olsalardı, daha önce de sık sık yaptıkları gibi, her türlü kuşku ve düşünceyi bir kenara atarak, bu despotizme teslim olurlardı. Neyse ki, tarihsel deneyimler kitlelere bile hizmet etmiştir! Kitleler, hiçbir despotizmin onlara ekonomik eşitlik verecek bir güce ve iradeye sahip olmadığını artık her yerde anlamaya başladılar. Enternasyonal'in programı, sevindirici bir şekilde, bu sorun hakkında son derece açıktır: *İşçilerin kurtuluşu ancak kendileri tarafından gerçekleştirilecektir.*

Bay Marx'ın muhtemelen bizzat kendisi tarafından kaleme alınan bu kusursuz açıklamaya, kendi bilimsel sosyalizmini yamamayı mümkün görmesi şaşırtıcı değil midir? Çünkü bu -yeni toplumun sosyalist bilginler tarafından örgütlenip yönetilmesi- tüm despotik hükümetler arasında en kötü olanıdır!

Ancak, adil ve yenilmez bir içgüdüyle hareket eden o muhteşem sıradan halk ve o "ayaktakımı" sayesinde, daha şimdiden sıkı bir disiplin altında örgütlenerek yeni bir despotizme körü körüne itaat etmek üzere sıraya giren bu küçük işçi sınıfı azınlığının tüm hükümet şemaları ve Bay Marx'ın bilimsel sosyalizmi asla kitlelere dayatılamayacak ve bir rüya olarak kalmaya mahkûm olacaktır. Muhtemelen bugüne kadar yaşanan deneyimlerin en acısı olan bu deneyim, toplumu koruyacaktır, çünkü tüm ülkelerin proleteryası artık, hangi renge bürünürse bürünsün, politik olan her şeye ve tüm politikacılara karşı derin bir tiksinti sergilemeye başlamıştır. En "kızıl" cumhuriyetçilerden tutun da en mutlakîyetçi hükümdarlara kadar bu politikacıların tümü, kitleleri aynı ölçüde aldatmış, ezmiş ve sömürmüştür.

Kitlelerin bu duygularını hesaba katan biri, nasıl olur da onları politik bir program etrafında toplamaya kalkışır? Kitlelerin bu şekilde Enternasyonal'e katıldıklarını farz etsek bile, mizaç, kültür ve ekonomik gelişim bakımından büyük farklılıklar gösteren tüm ülkelerdeki proleteryanın, tekbiçimli bir politik programın boyunduruğu altına girebileceğini nasıl umabiliriz? Ancak deliller böyle bir olasılığa

inanır. Buna rağmen Bay Marx yalnızca bu hayale kapılmanın keyfini çıkarmakla kalmayıp bu marifetini başarıyla icra etmek istedi. Her zaman yaptığı gibi, tek yönlü bir programı, yani *kendi programını* Enternasyonal'in tüm federasyonlarına ve böylece tüm dünya proleteryasına dayatmayı hayal ederek, despotik ve sinsî bir saldırıyla⁽³⁴⁾ Enternasyonal paktı paramparça etti.

Bu tavır Enternasyonal içinde büyük bir bölünmeye neden oldu. Kendimizi avutmaya hiç gerek yok; Enternasyonal'in temel birliği parçalanmıştır. Tekrar ediyorum, bu bölünmeye, şefinin iradesini, düşüncesini ve politikasını tüm Enternasyonal'e dayatmaya çalışan Marksist cephenin, Lahey Kongresi'nde sergilediği tavır yol açmıştır.

Eğer Lahey Kongresi tarafından yapılan açıklamalar ciddiye alınacaksa, büyük örgütümüzün tasfiye olmaktan başka bir seçeneği yoktur. Çünkü, Slavlar başta olmak üzere, İngiltere, Belçika, Fransa, Jura İsviçresi, İspanya ve Amerika işçilerinin Marksist disipline boyun eğeceklerini kesinlikle düşünemiyoruz.

Bununla birlikte eğer Enternasyonal içindeki çeşitli politikacılarla -sosyal demokratlar ve Marksistler başta olmak üzere, devrimci Jakobenler, Blankistler ve demokratik cumhuriyetçilerle- politik sorunun Enternasyonal'in programına eklenmesi konusunda görüş birliği içinde olursak, Marx'ın haklı olduğunu itiraf etmek zorunda kalacağız. Bu düşünceye göre, Enternasyonal ancak, herkes için bir tek programa sahip olan bir yapı olarak hareket ederse güçlü olur. Öteki türlü, programların sayısı kadar farklı Enternasyonaller söz konusu olacaktır.

Ancak değişik ülkelerdeki işçilerin aynı politik programlar etrafında kendiliğinden ve gönüllü bir şekilde bir araya gelmesi kesinlikle imkânsız olduğu için, bu tekil programın onlara zorla dayatılması gerekecektir. Bu tekil programın, Marksistler'in egemenliği altındaki Genel Konsey tarafından Enternasyonal'e yutturulduğu izlenimini engellemek üzere, program Marksistler'in düzenlediği sahte bir kongrede "oylandı" ve böylece temsili sistem ve evrensel oy hakkıyla ilgili şu ünlü gerçek bir kez daha kanıtlanmış oldu;

herkesin özgür seçimi adına herkesin köleliği ilan edildi. Esasen Lahey Kongresi'nde olup biten de buydu.

Sedan savaşı ve teslimiyeti⁽³⁵⁾ Fransa için ne anlama geldiye, Lahey Kongresi'nin kararları da Enternasyonal için o anlama geldi; Alman sosyal demokratlarının veya otoriter komünistlerinin politik programını ve şeflerinin diktatörlüğünü dünya proletaryasına dayatan Bismarkçı değil ama Marksist pan-Germenizmin zaferle biten işgali. Oldukça kötü bir ün yapan bu kongre, bu entrikaları daha iyi gizlemek ve bu acı hapi daha da tatlılaştırmak için, bizzat Marx tarafından seçilip işbaşına getirilen ve tüm tuzakları, tüm pis işleri ve iktidar görüntüsünü üstlenmek üzere onun gizli emirlerine hep itaat edecek olan kukla bir genel konseyi Amerika'ya yollarken, perdenin ardında gerçek iktidarı icra edecek kişi yine Marx olacaktır.

Bu entrika her ne kadar hassas ve heyecanlı kişilere iğrenç görünse de, bu önerinin yapıldığı andan itibaren politik sorunun Enternasyonal'in programına ayrılmaz bir şekilde eklenmesi zorunlu hale geldi. Politik eylem birliği bir zorunluluk olarak değerlendirildiğinden, ve bu eylem birliği, farklı ülkelerdeki seksiyon ve federasyonların gönüllü anlaşmalarıyla özgür bir şekilde sağlanamayacağından, onlara zorla dayatılacaktır. Bu kadar çok arzu edilen ve fazlasıyla göz kamaştırıcı olan bu politik birlik ancak bu şekilde yapılabilir. Ama bu politik birlikle beraber aynı zamanda kölelik de yaratılmaktadır.

Özetlemek gerekirse; Marksistler, politik sorunu Enternasyonal'in resmi ve bağlayıcı program ve tüzüğüne sokmuş olmakla, örgütümüzü korkunç bir ikileme karşı karşıya bırakmışlardır. Yalnızca iki seçeneğimiz var: *Ya kölelikle birlikte politik birlik ya da bölünme ve dağılmayla birlikte özgürlük.* Çıkış yolu hangisidir? Her şey son derece açık; özgün politik sorunları dışlayıp tüm seksiyon ve federasyonlara kendi politikalarını belirleme özgürlüğü tanıyarak, orijinal ilkelerimize geri dönmeliyiz. Peki o zaman her seksiyon ve federasyon istediği politikayı izlemeyecek midir? Şüphesiz öyle yapacaktır. Bu durumda Enternasyonal bir Babil Kulesine dönüştürülmüş olmayacak mıdır? Hayır, tam ter-

sine, Enternasyonal, tamamen ekonomik olan ve zorunlu olarak gerçek politik birliği yaratacak olan bir birliğe ancak o zaman ulaşacaktır. Ancak o zaman, bir anda olmasa da, zamanla, Enternasyonal'in büyük politikası yaratılacaktır; bu politika, hırslı ve bilgili olan ama her şeye rağmen proletaryanın sonsuz ihtiyaçlarının üstesinden gelme yeteneğine sahip olmayan akıllı bir kafa⁽³⁶⁾ tarafından değil, tüm ülkelerdeki işçilerin tamamen özgür, spontane ve eşgüdümlü eylemi tarafından yaratılacaktır.

Enternasyonal'i üzerinde inşa etmek üzere, boşu boşuna mevcut politik ve felsefi dogmalar içinde aranan temel, dünya işçilerinin ortak acıları, çıkarları, ihtiyaçları ve gerçek istemleri tarafından zaten daha önce oluşturulmuştu. Bu dayanışmanın yapay bir şekilde yaratılması gerekmez. Bu dayanışma işçinin günlük deneyimlerinde ortaya çıkan bir olgu ve bizzat hayatın kendisidir. Yapılması gereken tek şey, işçinin bu olguyu anlamasını sağlamak ve bilinçli bir şekilde örgütlenmesine yardımcı olmaktır. Bu olgu *ekonomik taleplerin dayanışmasıdır*. Bana göre bu slogan, birliğimizin kurucularının sağladığı en büyük ve aynı zamanda en gerçekçi kazanımlardan biridir. Cenevre Kongresi (1866) tarafından mantıklı bir şekilde dışlanan politik entrikalarını saymazsak, Bay Marx'ın da bu kurucular arasında son derece önemli bir rol oynadığını hiçbir zaman unutmuyorum.

Bay Marx'ı ve onun çeşitli çalışma arkadaşlarını Enternasyonal'in "kurucuları" olarak adlandırmaktan her zaman kaçınmışımdır; ama onların meziyetlerini küçümsemek gibi adice bir duyguyla hareket ettiğimden dolayı değil. Tam tersine, onlara yürekten güveniyorum. Ben Enternasyonal'in onların çalışmalarından ziyade, bizzat proletaryanın kendi çalışmaları sonucunda ortaya çıktığına inanıyorum. Onlar (Marx ve çevresi) Enternasyonal'in yaratılmasında ebeveyn olmaktan ziyade bir tür ebeydi. Enternasyonal'in gerçek büyük mimarı (büyük olayların gerçek mimarlarının genellikle yaptıklarının farkında olmamaları gibi), birkaç yüz Fransız, İngiliz, Belçikalı İsviçreli ve Alman işçi tarafından temsil edilen proletaryaydı. Birer işçi olarak sahip oldukları içgüdü sayesinde, çektikleri acılar ve içinde bulundukları koşullar

tarafından bilenen o derin ve güçlü içgüdü sayesinde, Enternasyonal'in gerçek ilke ve hedeflerini belirlediler. Çoktan var olan ortak ihtiyaçları temel alarak, *kapitalizme karşı yürütülecek ekonomik savaşın uluslararası örgütlenmesini* birliğin gerçek amacı olarak gördüler. Enternasyonal'e böyle bir temel ve amaç kazandıran işçiler bir anda Enternasyonal'in devasa gücünü yarattılar. İnançlarından, kültürel düzeylerinden ve uyruklarından bağımsız olarak, ezilen ve sömürülen milyonlarca işçiye Enternasyonal'in geniş kapılarını açtılar.

Kişi, bir kurumdan veya bir insandan, verebileceğinden daha fazlasını talep etmekten daha büyük bir hata yapamaz. Kişi, işçilerden verebileceklerinden daha fazla şey talep ettiğinde onları ahlaksızlaştırarak, engelleyerek, suistimal ederek onları yapıcı bir eylem için tamamen yarsız hale getirir. Enternasyonal kısa bir süre içinde büyük sonuçlar yarattı. Ekonomik mücadele vermek üzere muazzam sayılardaki proleter kitlelerini örgütledi ve örgütlemeye devam edecektir. Peki bu, proletaryanın aynı zamanda politik mücadele için bir araç olarak kullanılabileceği anlamına da gelir mi? Böyle düşündüğü için, Bay Marx, Lahey Kongresi'nde Enternasyonal'i neredeyse öldürdü. Bu ünlü altın yumurtlayan kaz hikayesidir. Ekonomik mücadele için birleşme çağrısı alan farklı ülkelerdeki işçiler, hemen güçlerini Enternasyonal'in bayrağı altında birleştirmeye başladılar. Bay Marx ise, yeni bir Musa, yani kendisi, yeni dinsel emirlerini bayrağımıza, Enternasyonal'in resmi ve bağlayıcı programına yazdığında, kitlelerin hâlâ Enternasyonal'in bayrağı altında kalacaklarını -neler söylüyorum?- hatta daha yüksek sayılardaki kitlelerin Enternasyonal'e katılmak üzere birbirleriyle yarışacağını sandı.

Bu konuda yanılıyordu. Kitleler, kültürel düzeylerinden, dini inançlarından, ülkelerinden, yerel dillerinden bağımsız olarak, onların kapitalizmin boyunduruğu altında yaşadıkları yoksulluktan, acılardan ve kölelikten bahseden Enternasyonal'in dilini anlamakta gecikmemişlerdi. Ortak ve büyük bir mücadele için birleşme ihtiyacı onlara açıklandığında, kitleler bu ihtiyaca cevap vermişlerdi. Ancak bu defa on-

lara -son derece bilgince ve her şeyden önce oldukça otoriter olan- politik bir programdan bahsediliyordu. Ve bu program, kendi kurtuluşlarının yüzü suyu hürmetine -üstelik de kurtuluşlarını örgütlemenin aracı olan Enternasyonal içinde- onlara, olağanüstü bir zekâyâ sahip bir adamın yönetimindeki diktatoryal bir hükümeti (güya geçici olarak!) dayatmaya kalkışıyordu.

Avrupa ve Amerika'daki işçi kitlelerinin bu koşullar altında Enternasyonal'de kalmalarını ummak su katılmadık bir deliliktir.

Ancak "[Enternasyonal'in] çarpıcı başarısı Bay Marx'ın haklı olduğunu göstermemiş midir, ve Lahey Kongresi onun tüm taleplerini onaylamamış mıdır?" şeklinde bir soru sorabilirsiniz.

Lahey'deki talihsiz kongre tarafından onaylanan kararların, Enternasyonal'in tüm ülkelerdeki federasyonlarının düşüncelerini ve istemlerini ne kadar az ifade ettiğini hiç kimse Bay Marx'tan daha iyi bilemez. Bu kongrenin bileşimi ve yaptığı manipülasyon, öylesine büyük bir acıya ve hayal kırıklığına yol açmıştır ki, kimse kongrenin gerçek değeri hakkında en ufak bir yanılgıya kapılmamıştır. Alman Sosyal Demokrat Partisi hariç, tüm ülkelerdeki federasyonlar -Amerika, İngiltere, Hollanda, Belçika, Fransa, Jura İsviçresi, İspanya ve İtalya federasyonları- bu hazin ve yüzkarası kongrenin tüm kararlarını protesto ederek, bu utanç verici entrikaları şiddetle kınamışlardır.

Her şeye rağmen bu ahlâki sorunları bir kenara iterek, asıl konulara gelelim. Yalnızca belirsiz genellemeleri ele aldığı sürece, politik bir programın hiçbir değeri yoktur. Politik bir program, yıkılan veya reforme edilen kurumların yerine ne tür kurumların geçirileceğini açıkça tanımlamalıdır. Marx'ın yakın dostu, otokratın sırdaşı olan Engels'ten bir alıntı yapacak olursak; Marx'ın programı, evrensel oy hakkı aracılığıyla, tıpkı modern toplumdaki tüm despotik kurumlar gibi, katı bir şekilde merkezileştirilen ve son derece otoriter bir yaptırım gücüne sahip olan ama her şeye rağmen *çok güçlü* bir hükümetin denetimi altında olan bir politik ve ekonomik kurumlar ağından oluşmaktadır.

Peki ama, niçin özellikle bu program Enternasyonal'in resmi ve bağlayıcı ilkelerine enjekte ediliyor? Neden Blan-kistler'in programı değil de bu program? Neden bizim programımız değil de bu program? Bunun nedeni Marx'ın gelişigüzel bir şekilde bu programı önermesi olabilir mi? Bu tamamen mantık dışıdır. Yoksa Alman işçileri tarafından fazlaca beğenildiği için mi bu program önerilmiştir? Ancak anarşist program, birkaç istisna dışında, Latin federasyonları tarafından kabul edilmiştir; ayrıca Slavlar bizim programımız dışındaki hiçbir programı asla kabul etmeyeceklerdir. Hal böyleyken, neden ille de Almanlar'ın programı, özgürce kurulan ve ancak özgürlük sayesinde başarılı olacak olan Enternasyonal'e hakim olmalıdır?..

Federasyonları, biricik keyfi bir politik programı kabul etmeye -ister şiddet ister entrika, ya da her ikisi aracılığıyla- zorlama girişiminin hüsrana sonuçlanacağı açıktır; en olası görünen sonuç, Enternasyonal'in dağılması ve her biri kendi politik programını savunan pek çok politik partiye bölünmesi olacaktır. Enternasyonal'in bütünlüğünün korunması ve gelişiminin güvenceye alınabilmesi için, başvurulabilecek bir tek prosedür vardır; *orijinal politikanın korunup izlenmesi, politik sorunun -politik mücadele için değil, ekonomik amaçlar için örgütlenmiş olan- Uluslararası İşçi Birliği'nin resmi programından ve bağlayıcı tüzüğünden uzak tutulması ve bu örgütün herhangi biri tarafından politik bir araç olarak kullanılmasına asla izin verilmemesi*. Enternasyonal'i ele geçirmek ve onu karşıt partiler arasında [devlet iktidarının ele geçirilmesi için] cereyan eden mücadelede pozitif bir politik araca dönüştürmek isteyenler, kısa süre içinde hüsrana uğrayacaklardır. Bunu yapacak güce sahip olduklarını sanan ahmaklar, Enternasyonal'in adım adım avuçlarından kayacağını ve gözleri önünde paramparça olacağını göreceklidir.

Peki Enternasyonal artık politik ve felsefi sorunlarla ilgilenmekten vaz mı geçecektir? Eğer Enternasyonal yalnızca ekonomik sorunlarla ilgilenirse, düşünce dünyasındaki ilerlemeyi ve devletler içindeki ve arasındaki politik mücadelenin yarattığı olayları göz ardı mı edecektir? Enternasyo-

nal, varlığını istatistiksel bilgi toplamakla, üretim ve dağıtım yasalarını incelemekle, ücretleri düzenlemekle, grev fonları oluşturmakla, yerel, ulusal ve uluslararası grevleri örgütlemekle, ulusal ve uluslararası sendikalar kurmakla ve mümkün olan her yerde karşılıklı-kredi ve üretim-tüketim kooperatifleri kurmakla mı sınırlayacaktır?

Politik ve felsefi sorunları göz ardı etmenin kesinlikle imkânsız olduğunu hemen söyleyelim. Yalnızca ekonomik sorunlar üzerinde yoğunlaşmak, proletarya için ölümcül olacaktır. Ekonomik çıkarlarının örgütlenmesi ve savunulması, elbette proletaryanın başlıca görevi -adeta bir ölüm kalım meselesi- olacaktır. Ancak, işçilerin insanlık onurlarını yitirmeden ve ekonomik haklarının fethedilmesi için son derece gerekli olan entelektüel ve manevi güçlerini kaybetmeden bu konumda kalmaları mümkün değildir. Günümüzdeki sefil koşullar içinde yaşayan bir işçinin en önemli sorunu muhtemelen kendisinin ve ailesinin geçimidir. Ancak işçi, her türlü ayrıcalıklı sınıftan çok daha fazla ve kelimenin tam anlamıyla, her şeyden önce bir insandır; onura, adalete, eşitliğe, özgürlüğe, insan olmaya ve bilgiye hasrettir ve emeğinin meyvelerini eksiksiz bir şekilde elde etmenin yanı sıra, bu değerlere sahip olmak üzere canla başla uğraşmaktadır. Bu yüzden, eğer politik ve felsefi sorunlar bugüne kadar Enternasyonal içinde henüz dile getirilmemişse, bu sorunları dile getirmesi gereken bizzat proletaryanın kendisidir.

Bir yandan politik ve felsefi sorunların Enternasyonal'den dışlanması gerekiyor. Öte yandan, bu sorunların Enternasyonal'de tartışılması gerekiyor. Görünüşteki bu çelişki nasıl çözümlenecektir?

Bu sorun özgürlük sayesinde kendiliğinden çözümlenecektir. Hiçbir politik ve felsefi teori temel bir ilke olarak değerlendirilmemeli, böyle bir ilke asla Enternasyonal'in resmi programına bulaştırılmamalıdır. Ayrıca herhangi bir politik ve felsefi teinin kabulü, üyelik için zorunlu bir koşul olmamalıdır, zira daha önce de gördüğümüz gibi, Enternasyonal'i oluşturan federasyonlara bu türden bir teinin dayatılması ya köleliğe ya da en az bunun kadar feci olan bir bölünme ve dağılmaya yol açacaktır. Ancak bundan, her

türlü politik ve felsefi sorunun Enternasyonal'de özgürce tartışamayacağı sonucu çıkmaz. Tam tersine, bu canahıcı tartışmayı tamamen gereksiz hale getirip, işçilerin kendi duygu ve düşüncelerinin gelişimini ve ifade edilmesini engelleyerek böyle bir tartışmanın önünü tıkayan olgu bizzat resmi bir teorinin varlığıdır. Olağanüstü zeki bir beyin tarafından tek başına bilimsel bir şekilde keşfedilen *resmi bir gerçek* temel bir ilke olarak ilan edildikten sonra, bu ilke Marksist Sina dağının zirvesinden tüm dünyaya dayatıldıktan sonra, geriye tartışılacak ne kalıyor ki?

O zaman yapılacak tek şey, yeni dini emirlerin imanla öğrenilmesidir. Öte yandan, eğer halk gerçeğin farkında değilse veya sahip olduğu gerçeği dile getiremiyorsa, her şeye rağmen gerçeği bulmaya çalışacaktır. İyi de, kim gerçeğin peşinde koşmaktadır? Herkes, ama her şeyden önce gerçeğe herkesten daha çok hasret olan proletarya gerçeği arar. Pek çok kişi, proletaryanın kendi başına felsefi ve politik ilkeleri keşfedip bu ilkeleri geliştirebileceğine inanmamaktadır. Öyleyse, işçilerin tam da Enternasyonal'in bağrında bunu nasıl başardıklarını anlatmama izin verin.

Daha önce de belirttiğim gibi, işçiler başlangıçta, bir tek pratik amaç için Enternasyonal'e katıldılar; tüm ülkelerdeki burjuvazinin işçilere dayattığı sömürüye karşı, bütün ekonomik hakların sağlanmasını hedefleyen bir mücadeleyi yükseltmek üzere tüm işçilerin dayanışma içine girmesi. Başlangıçta farkında olmamasına rağmen, proletaryanın, böyle bir harekete girişmekle, politikaya karşı tamamen olumsuz bir tavır takındığını unutmayın. Proletarya bu tavrını iki şekilde sergilemiştir. İlk olarak, temel varlıkları kitlelerin sadakatine, gönüllü kulluğuna ve fanatik yurtseverliğine bağlı olan devletlerin siyasal sınırlarından ve uluslararası politikalarından kaynaklanan tüm anlayışları yıkmıştır. İkinci olarak, kendisi ile burjuvazi arasında derin bir uçurum yaratarak, kendisini tüm devlet partilerinin etkinliklerinden ve politik entrikalarından uzaklaştırmıştır; kendisini her türlü burjuva politikasının dışına taşıyan proletarya, zorunlu olarak burjuvazinin düşmanına dönüşür.

Proletarya, Enternasyonal'e olan bağlılığı nedeniyle, far-

kında olmadan, son derece kesin bir politik tavır almıştır. Ancak bu, tamamen *olumsuz* olan politik bir tavidir; Alman işçilerine Marksist programı benimsemeleri için baskı yapan Sosyal Demokratlar'ın en büyük hatası -aslında suçu ve ihaneti- ise, işçilerin bu olumsuz tavrını, burjuva politikasıyla kurulacak pozitif bir işbirliğine dönüştürmeye çalışmalarıdır.

Proletaryayı devlet politikasının ve burjuva dünyasının dışına taşıyan Enternasyonal, böylece, tüm ülkelerdeki proleterlerin birleşmesiyle ortaya çıkan yepyeni bir dünya yaratmıştır. Bu geleceğin dünyasıdır; her şeye meşru bir şekilde sahip olan, ama aynı zamanda, ayrıcalıklar temelinde kurulan ve günümüzde tamamen bataklığa gömülerek sonu gelmek üzere olan burjuva uygarlığın mezarını kazın bir dünya. Enternasyonal, kutsal veya dünyevi olan tüm zorbaları, her türlü köleliği ve eşitsizliği ortadan kaldırarak, eski dünyanın yıkıntıları üzerinde yepyeni bir uygarlık yaratacaktır. Enternasyonal'in misyonu ve programı budur; ki bu program, her türlü Hristiyan ve pagan tanrının bizi korumasına vesile olabilecek resmi ve yapay bir program olmayıp, bizzat örgütün doğasına içkin bir programdır.

Enternasyonal'in gerçek programının son derece yalın ve ılımlı olduğunu bıkıp usanmadan tekrarlayacağım; *kapitalizme karşı yürütülecek ekonomik bir mücadele için uluslararası dayanışmanın örgütlenmesi*. Başlangıçta tamamen maddi olan bu temel üzerinde, yeni toplumun entelektüel ve ahlaki direkleri yükselecektir. Böyle bir toplumu ete kemiğe büründürmek için, bizzat proletaryanın bağrından çıkan Enternasyonal'deki tüm düşünceler, tüm felsefi ve politik eğilimler, biricik çıkış noktası olarak, Enternasyonal'in temel varlığını ve ilan edilmiş açık amaçlarını teşkil eden ekonomik temeli esas almalıdır. Peki bu mümkün müdür?

Evet bu mümkündür ve bu süreç zaten şu anda işlemektedir. Enternasyonal'in son birkaç yıl içinde kaydettiği gelişmelerden haberdar olan herkes, bu sürecin bazen hızlı, bazen yavaş bir şekilde ama hep birbirine sıkı sıkıya bağlı olan şu üç yöntemle işlediğini bilir; *birinci yöntem* grev fonlarının oluşturulması, koordinasyonu ve grevlerin uluslararası

dayanışmasıdır; *ikinci yöntem*, sendikaların uluslararası örgütlenmesi ve (federatif) koordinasyonudur; *üçüncü yöntem*, *felsefi ve sosyolojik düşüncelerin kendiliğinden ve doğrudan Enternasyonal içinde sağladığı gelişmedir*; kaçınılmaz bir şekilde yan yana filizlenen bu düşünceler, diğer iki yöntemin sonuçlarıdır.

Şimdi, grev fonlarının ve grevlerin örgütlenmesinden başlayarak, birbirinden farklı ama ayrılmaz olan bu üç yöntemi ele alalım.

Grev fonlarının biricik hedefi, bedeli oldukça ağır olan grevlerin örgütlenmesini ve sürdürülmesini sağlamak üzere, maddi kaynakların temin edilmesidir. Grev, proletaryanın burjuvaziye karşı giriştiği toplumsal savaşın başlangıcı olan ve yasal sınırlar içinde kalan bir taktiktir. Grevler iki açıdan son derece değerli taktiklerdir. Öncelikle kitleleri şahlandırarak, morallerini yükselterek, kitlelerin kendi çıkarları ile burjuvazinin çıkarları arasındaki derin uzlaşmazlığı kavramasını sağlarlar. Yani grevler ilan edildikleri andan itibaren, işçileri burjuvaziden ayıran mutlak uçurumu kitlelerin nezdinde ortaya çıkarırlar. Grevler sonuç olarak, tüm sektörlerin, bölgelerin ve ülkelerin işçileri arasında dayanışma bilincini ve dayanışmanın kendisini yükselterek emek hareketine büyük bir katkıda bulunurlar. Böylece, bir yanıyla pozitif, diğer yanıyla negatif olan bu iki yönlü eylem, proletaryayı kesin bir şekilde burjuva dünyasının karşısına çıkararak doğrudan proletaryanın yeni dünyasını yaratır.

Radikal ve burjuva sosyalistlerin her zaman şiddetli bir şekilde grev düşüncesine karşı çıkması ve işçileri grev yapmaktan alıkoymak üzere yoğun çaba harcaması asla unutulmamalı gereken bir olaydır. Mazzini grevlerle ilgili konuşmalara asla dayanamazdı; ve onun ölümünden sonra [10 Mart 1872] moral bozukluğu içinde dağılan müritlerinin pek çoğu, bugün ihtiyatlı bir şekilde grevleri destekliyorlarsa, bunun nedeni, toplumsal devrim propagandasının İtalyan kitlelerini harekete geçirmesi ve eş zamanlı olarak İtalya'nın her yerini saran grevlerin, toplumsal ve ekonomik taleplerini dile getirmek üzere kitlelere büyük bir güç sağlamasıdır; Mazziniciler, dışlanmaktan ve halk üzerinde sahip

oldukları nüfuzu kaybetmekten korktukları için bu harekete karşı çıkmaktan çekiniyorlar.

Avrupa'daki tüm burjuva sosyalistler ve radikaller gibi, Mazzini de *kendi bakış açısıyla* grevlere karşı çıkmakta haklıydı. Zira, İtalya parlamentosunda kendilerini "radikal" olarak adlandıranlarla birleşmek üzere olan ve uzlaşma havasıyla böylesine sarhoş olan Mazziniciler'in istediği şey aslında nedir? Demokratik cumhuriyetçi bir devletin kurulmasından başka bir şey istemiyorlar. Böyle bir devleti kurabilmeleri için önce mevcut devleti yıkmaları gerekiyor, bu yüzden de kitlelerin vazgeçilmez desteğine ihtiyaçları var. Mazzini okulundan gelen politikacılara bu desteği verdikten sonra, tekrar fabrikalarına, atölyelerine ve tarlalarına geri gönderilecek olan halktan, ara verdiği işlerine yeniden devam etmesi istenecektir. Halk böylece, babacan bir monarşiyeye değil ama, ondan daha az otoriter olmayan yeni cumhuriyetçi hükümetin kardeşçe boyunduruğuna itaat edecektir. Artık işçiler grevlerden vazgeçmeli ve yeni yöneticilerinin merhametini dilemelidir. Peki burjuva radikallerin ve sosyalistlerin, işçilerin adına hareket etmeleri nasıl sağlanabilir?

İşçilerin sosyalist içgüdülerine seslenmekle mi? Bu imkânsızdır! Böyle bir şeye kalkışılırsa, hem kendileri hem de hayallerini süsleyen cumhuriyetleri, kapitalistlerin ve tüm mülk sahiplerinin öfkesini ve şiddetli muhalefetini kazanacaktır. Böyle bir girişimi imkânsız hale getiren bir diğer etken de, burjuva ve radikal sosyalistlerin işbirliği yapmak ve birlikte yeni hükümeti kurmak istedikleri kesimin, bu kapitalistler ve mülk sahibi sömürücüler olmasıdır. Radikal ve burjuva sosyalistler, bu yeni hükümeti "barbar ve cahil" olan anarşik kitlelerle kuramazlar; hele de bu kitleler, hiçbir hükümetle bağdaşmayan adalet, eşitlik ve gerçek özgürlük tutkusuyla ayağa kalkıp, ekonomik mücadele doğrultusunda harekete geçtiklerinde. İşte bu yüzden, radikal ve burjuva sosyalistler, toplumsal (ekonomik) sorunun dile getirilmesini engelleyerek, vargüçleriyle, işçilerin politik ve yurtsever tutkularını tahrik etmek zorundadırlar. Bu durum işçilerin kalplerinin burjuvaziyle birlikte çarpmasına yol açacak ve böylece işçiler, kendilerinden beklenen o değerli hizmeti

radikal politikacılara sağlamaya psikolojik olarak hazırlanacaklardır; bu hizmet monarşik iktidarın devrilmesidir.

Ancak daha önce de bahsettiğim gibi, grevlerin yarattığı ilk sonuç, işçiler ile burjuvazi arasındaki ölümcül ve kârlı armoninin yıkılmasıdır. Grevler, kendileri ile yöneticileri arasında derin bir uçurum olduğunu işçilere hatırlatırlar, proletaryanın kalbinde, yurtsever ve politik fanatizme tamamen zıt olan sosyalist tutku ve özlemleri uyandırırılar. Evet, Mazzini kendi açısından bin kez haklıydı: Grevler kesinlikle yasaklanmalıdır!

Belirttiğim nedenlerden ötürü, Mazzini kesinlikle sınıflar arasındaki uzlaşmazlıkları ortadan kaldırma arzusundadır. Peki Bay Marx, kitlelerin Devlet politikasına iştirak etmelerini tamamen imkânsız hale getiren bu uzlaşmazlığı gerçekten korumak istiyor mu? Zira böyle bir eylem burjuvaziye de içine almadan başarılı olamaz, ancak burjuvazi tarafından geliştirilip yönetildiğinde bir başarı şansı olabilir. Marx bu konuda cahil olamaz. Hele de kısa bir süre önce Amsterdam'da yaptığı bir konuşmada, toplumsal sorunun bazı ülkelerde, herhalde bizzat Hollanda'da, barışçıl yöntemlerle, yani zorun kullanmasını gerektirmeyen yasal yöntemlerle çözümlenebileceğini açıklamasından sonra, Marx'ın bu gerçeğin farkında olmadığına inanmam kesinlikle mümkün değildir. Bu, toplumsal sorunun, burjuvazi ile proletarya arasında gerçekleştirilecek bir dizi başarılı, şiddetsiz ve yasal uzlaşmayla çözümlenebileceği anlamına gelmektedir. Mazzini hiçbir zaman bundan farklı bir şey söylememiştir.

Sonuçta Mazzini ve Marx, temel bir nokta üzerinde görüşbirliği içindedir; proletaryayı kurtaracak olan büyük toplumsal reformlar, ancak son derece güçlü ve yüksek düzeyde merkezileşmiş olan büyük bir demokratik ve cumhuriyetçi devlet tarafından hayata geçirilebilir. Halkın çıkarları için, eğitimi ve refahı için bu devletin halk üzerinde son derece güçlü bir hükümet kurması gerektiğini iddia ediyorlar.

Mazzini ile Marx arasında her zaman muazzam bir fark olmuştur, ve bu fark Mazzini açısından onur vericidir. Mazzini son derece samimi ve tutkulu bir dindardı. Hissettiği, düşündüğü ve uğruna her şeyi feda ettiği bir Tanrıya tapı-

yordu. Yaşam biçimi olarak da en sade, en ılımlı ve hiç ben-cil olmayan insanlardan biriydi. Ancak biri onun Tanrısına dokunduğunda, son derece katılaşılarak adeta köpürürdü.

Bay Marx Tanrıya inanmıyor, ama oldukça derin bir şekilde kendisine inanıyor. Yüreği sevgi yerine nefretle doludur. İnsanlara karşı sahip olduğu hoşgörü son derece sınırlıdır ve taptığı kutsallığın, yani bizzat kendi varlığının, erişilmez kudretini sorgulamaya cüret eden herhangi bir insan karşısında, en az Mazzini kadar hiddetlenerek ondan çok daha kindar biri olur. Mazzini insanlığa Tanrı saçmalığını dayatmak ister; Bay Marx bizzat kendi varlığını dayatmaya çalışır. Ben her ikisine de inanmıyorum, ama eğer bir seçim yapmak zorunda kalsaydım, Mazzini'nin Tanrısını tercih ederdim.

Bu açıklamayı yapmanın benim için bir görev olduğuna inanıyorum, böylece Mazzini'nin dostları ve havarileri, Mazzini'yi Marx'a benzeterek onurunu zedelediğim gerekçesiyle beni suçlayamazlar. Tekrar konumuza dönüyorum.

Sonuç olarak şunu söylüyorum; bahsettiğim nedenlerden ötürü, günün birinde, Mazzinici ajitasyon ile Marksist entrikaların İtalya'da bir işbirliği yaptığı haberini alırsak kesinlikle şaşırmayacağım. Eğer Marksist parti, sözde Sosyal Demokratlar, politik eylem yolunu takip etmeye devam ederse, er ya da geç, ekonomik eylemi -grev taktiğini- reddetmek zorunda kalacağını iddia ediyorum, çünkü bu iki yöntem pratikte kesinlikle birbiriyle bağdaşamaz...

Politik Bilinç ve Devletçi Uygarlık

Son derece akıllıca planlanan ve coşkuyla icra edilen bir propaganda aracılığıyla bile olsa, bir ulusun muazzam kitlelerine, onlara tamamen yabancı olan, kendi tarihlerinin ve geleneklerinin ürünü olmayan eğilimler, istemler, tutkular ve düşünceler benimsetilebilir mi? Sorun bu şekilde ortaya konulduğunda, halk bilincinin nasıl geliştiği konusunda azıcık bilgisi olan mantıklı ve hassas herhangi bir insanın bu soruya olumsuz bir cevap vereceğini sanıyorum. Bugüne kadar hiçbir propaganda, bir halkın hep kendi gelişiminin ve

mevcut yaşam koşullarının ürünü olan istemleri ve düşünceleri için yapay bir temel veya kaynak yaratamamıştır. Öyleyse propaganda ne işe yarar? Genel anlamıyla propaganda, proletaryanın kendi içgüdülerini, daha kesin ve daha isabetli olan yeni bir biçimle ifade etmeye yarar. Zaman zaman, kitlelerin öz-bilincinin uyanışını kolaylaştırarak hızlandırır. Propaganda, kitlelere kim olduklarını, ne hissettiklerini ve eskiden beridir içgüdüsel olarak istedikleri şeyin ne olduğunu kavratır; ama propaganda ne kitleleri olamayacakları kişilere dönüştürebilir, ne de kendi özgün doğalarına yabancı olan tutkuları onların yüreğinde uyandırabilir.

Bir halka, tarihinde ilk defa propaganda aracılığıyla politik bilinç verilip verilemeyeceği sorununu tartışırken, öncelikle politik bilincin *halk kitleleri için* ne anlama geldiğini belirlemeliyiz. Dikkat edin, *halk kitleleri için* diyorum. Zira politik bilincin, ayrıcalıklı sınıflar için, güvence altına alınmış ve tanımlanmış fethetme hakkından, kitlelerin emeğinin sömürülmesi hakkından ve bu sömürüyü güvenceye almak üzere kitlelerin yönetilmesi hakkından başka bir anlama gelmediğini hepimiz çok iyi biliyoruz. Peki politik bilinç, sömürülen, yönetilen ve köleleştirilen kitleler için ne ifade eder? Kitlelerin politik bilinci bir tek şekilde tanımlanabilir; isyan tanrıçası! Bütün özgürlüklerin anası olan isyan geleneği, her türlü özgürlüğün kazanılmasının vazgeçilmez tarihsel koşuludur.

Böylece *politik bilinç* teriminin, tarihsel gelişimin seyri boyunca, birbirlerine zıt olan iki yaklaşımı ifade eden iki farklı anlama geldiğini görüyoruz. Ayrıcalıklı sınıflar açısından bakıldığında politik bilinç, kitlelerin boyunduruk altına alınması, köleleştirilmesi ve sömürülmesi için vazgeçilmez olan bir mekanizmayı ifade etmektedir; *yaşamın her alanını zapteden bir devlet örgütlenmesi*. Kitleler açısından bakıldığında ise politik bilinç, devletin yıkımı anlamına gelmektedir. Bu yüzden politik bilinç, birbirlerine kaçınılmaz bir şekilde ve taban tabana zıt olan iki kutbu ifade eder.

Ne kadar ruhsuz olursa olsun, yaşam koşulları tarafından ne kadar köreltilmiş olursa olsun, en azından köleliğinin

başlangıcında, ufacık da olsa bir isyan kıvılcımı saçmamış olan hiçbir halk yoktur. İsyân yaşamın doğal eğilimidir. Bir solucan bile, kendisini çiğneyen ayağa karşı koyar. Genel olarak, bir hayvanın canlılığı ve göreceli değeri, o hayvanın sahip olduğu isyan içgüdüünün yoğunluğuyla ölçülür. İnsan dünyasında olduğu gibi, hayvanlar dünyasında da, kabuğuna çekilerek bir başkasının baskısına boyun eğmekten daha aşağılayıcı, daha aptalca ve daha korkakça bir alışkanlık yoktur. Çeşitli zamanlarda, en azından tarihinin başlangıcında, kendisini ezen zalimlere karşı, devletin boyunduruğuna karşı isyan etmemiş olan bir halkın tarihte var olmadığını iddia ediyorum.

Bununla birlikte, Orta Çağdaki kanlı savaşlardan beri, devletin tüm halk isyanlarını bastırdığını da unutmamalıyız. Birer istisna olan Hollanda ve İsviçre dışında, devlet, Avrupa'nın tüm ülkelerinde galip gelmiştir. Günümüzün "yeni" uygarlığında, kitlelere dayatılan sömürden ve ekonomik olarak ayrıcalıklı olan sınıfların ekonomik çıkarlarından dolayı devlete şu veya bu ölçüde sadık olmalarından başka bir şey görmüyoruz. Geçmişteki tüm devrimler -fevkalâde güzel fikirlerden ilham almasına rağmen, büyük Fransız Devrimi de dahil- devlet tarafından sağlanan ayrıcalıkların peşinde olan karşıt sömürücü sınıflar arasındaki mücadeleden başka bir şey olmamıştır. Bu devrimler, kitleleri egemenlik altına almak ve sömürmek üzere verilen kavgadan başka bir şey ifade etmemiştir.

Ya kitleler? Ah ki ah! Kitleler yoz, merkezi ve devletçi uygarlığımızın iğrenç etkisi altında son derece yoğun bir şekilde ahlâksızlaştırılmalarına, duygusuzlaştırılmalarına ve eğdiş edilmelerine izin vermişlerdir. Sersemleştirilerek onurları ayaklar altına alınan kitleler, ölümcül bir itaat ve utanç verici bir boyun eğme alışkanlığı kazanmışlardır. Kendilerini sömürenlerin rahatı ve huzuru için devasa bir hayvan sürüsüne dönüştürülen kitleler, yapay bir şekilde bölünerek kafeslere tıkmışlardır.

Ekonomik Determinizm ve Tarihsel Materyalizmin Eleştirisi

Engels ve Lasalle gibi Marksist sosyologlar, bizim düşüncelerimize karşı çıkarken, kitlelerin maruz kaldığı yoksulluğun, aşağılanmanın ve köleliğin nedeninin hiç de devlet olmadığını iddia ederler; onlara göre, kitlelerin sefil koşulları ve devletin despotik iktidarı, tam tersine, çok daha genel bir nedenden kaynaklanmaktadır. Kitlelerin sefaleti ile devlet iktidarının, toplumun ekonomik evrimindeki kaçınılmaz bir aşamadan kaynaklandığı bize önemle söylenmektedir; onlara göre, tarihsel olarak bakıldığında bu aşama, onların "Toplumsal Devrim" dedikleri şeye doğru atılan son derece ileri bir adımdır. Bu doktrinle içine düştükleri saplantının daha şimdiden ne kadar ileri gittiğini örneklerle açıklamaya çalışalım: 16. yüzyılda Almanya'da meydana gelen ürkütücü köylü ayaklanmalarının yenilgiye uğraması, kaçınılmaz olarak, merkezi ve despotik devletin zaferine yol açtı ve bu zafer Alman halkının yaşadığı yüzlerce yıllık köleliğin başlangıcı oldu. Bu felaket, geleceğin toplumsal devrimi adına Lasalle tarafından bir zafer olarak selamlandı! Niçin? Çünkü, diyor Marksistler, köylüler gericiliğin doğal temsilcileridir. Oysa 18. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan modern, askeri, bürokratik devlet, yavaş ama hep ilerici bir tarzda, toprağa dayalı eski feodal ekonominin, emeğin sermaye tarafından sömürüldüğü endüstriyel üretim çağına ulaşmasına öncülük etmiştir. Devlet bu yüzden, yaklaşmakta olan toplumsal devrimin başlıca önkoşulu olmuştur.

Böyle bir mantıktan hareket eden Bay Engels'in, dostumuz Carlo Cafiero'ya yazdığı bir mektupta, Bismarck'ın ve İtalya Kralı Victor Emmanuel'in, devrime fazlasıyla yardım ettikleri, çünkü her ikisinin de ülkelerinde politik bir merkezleşme yarattıkları biçiminde bir düşünceden niçin bahsettiği şimdi daha iyi anlaşılıyor. Bay Marx'ın Fransız müttefiklerini ve sempatizanlarını, bu Marksist anlayışın Enternasyonal'de nasıl uygulandığını, dikkatli bir şekilde incelemeye davet ediyorum.

Tıpkı Bay Marx'ın kendisi gibi materyalist ve determinist

olan bizler de, ekonomik ve politik olguların tarih içindeki kaçınılmaz ilişkisini kabul ediyoruz. Bizler de, ortaya çıkan tüm olguların zorunluluğunu ve vazgeçilmez karakterini kabul ediyoruz. Ancak biz asla kayıtsızlık içinde bu olayların önünde eğilmiyoruz. Ve bu olgular, doğaları gereği, tarihin nihai hedefi ile aleni bir çelişki içinde olduklarında, abartılmamaları için son derece hassas davranıyoruz. Halkın içgüdülerinde, özlemlerinde ve tüm tarihsel dönemlerdeki dinsel sembollerde az çok tanınabilir bir biçime bürünen bu ideal, son derece insancıl bir idealdir, çünkü yeryüzündeki canlı türleri içinde en sosyalleşmiş canlı olan insan ırkının doğasına içkindir. Bugün her zamankinden çok daha iyi anlaşılmış olan bu ideal, *insanlığın zaferi, tamamen sınırsız ve kendiliğinden olan ekonomik ve toplumsal bir dayanışma aracılığıyla, her bireyin kişisel gelişiminin ve özgürlüğünün- maddi, manevi ve entelektüel özgürlüğünün- en bütünlüklü fethi anlamına gelmektedir.*

Tarihte, böyle bir ideal ile uyum içinde görünen her şey, insan açısından bakılırsa -ki başka bir bakış açımız olamaz- mutlak olarak iyi; ona ters düşen her şey ise mutlak olarak kötüdür. Ancak, iyi veya kötü dediğimiz şeylerin, hep doğal nedenlerin doğal sonuçları olduklarını, ve birinin diğeri kadar kaçınılmaz olduğunu hepimiz çok iyi biliyoruz. Öte yandan, bir bütün olarak doğa dediğimiz şeyde, pek de kabul edemeyeceğimiz pek çok zorunluluk vardır; örneğin kuduz bir köpek tarafından ısırılan bir insanın ölmesi zorunluluğu gibi. Aynı şekilde, tarih olarak adlandırdığımız doğal yaşamın kesintisiz akışında, kutsamaktan ziyade bir rezalet olarak karşılayabileceğimiz pek çok zorunluluk görürüz, toplumsal ve bireysel ahlakımızın selameti için bu zorunluluklara vargücümüzle karşı koymamız gerektiğine inanırız. Bununla birlikte, ortaya çıktıkları andan itibaren, en tiksinti verici olguların bile, doğanın ve tarihin tüm olaylarında rastlanan kaçınılmazlık niteliğini kazandıklarını kabul ediyoruz.

Düşüncelerimi daha da anlaşılır hale getirmek için bazı örnekler vermek istiyorum. Antik çağın çıktığı dönemde, Roma ve Yunan dünyasının içinde bulunduğu toplumsal ve

siyasal koşulları incelediğimde, Roma'nın askeri ve politik barbarlığı tarafından Yunan'ın işgal edilmesinin ve göreceli olarak yüksek bir düzeyde olan insan özgürlüğünün yok edilmesinin doğal ve kaçınılmaz bir olgu olduğu sonucuna varıyorum. Ancak bu belirleme, benim geçmişte kalan bu mücadelede, Roma'ya karşı Yunan'ı desteklememe engel değildir. Çünkü, Roma'nın kazandığı zaferin, insanlığa hiçbir şey getirmediğine inanıyorum.

Benzer şekilde, Hristiyanlığın, paganların kütüphanelerini, onların sanatsal zenginliklerini ve antik felsefelerini kutsal şiddetiyle ortadan kaldırması da tamamen doğal ve bu yüzden kaçınılmaz bir olgudur. Ancak bu olgunun, şu veya bu ölçüde, politik ve toplumsal gelişmemize katkıda bulunduğuna inanmam kesinlikle mümkün değildir. Hatta ben, eğer Bay Marx'a bakacak olursak, tüm diğer değerlendirmelerin dışlanması gerektiren ekonomik olguların kaçınılmaz oluşumunun, tarihteki tüm ahlâki ve entelektüel olayların biricik nedeni olduğundan fazlasıyla şüphe ediyorum. Ben tam tersine, kutsal barbarlığın gerçekleştirdiği bu olayların, başka bir deyişle, kutsal bir ilhama sahip olan ilk Hristiyanların insanlık ruhuna karşı işledikleri bu suçların, Orta Çağ dediğimiz uzun bir yüzyıllar dizisine yayılan tüm ahlâki ve entelektüel çöküntünün, politik ve toplumsal köleliğin temel nedenleri olduğuna inanıyorum. Şundan emin olabiliriz; eğer ilk Hristiyanlar antikitenin kütüphanelerini, müzelerini ve tapınaklarını ortadan kaldırmamış olsalardı, bugün biz, insanların beyinlerini kemirmeye devam eden ve zaman zaman daha insancıl bir gelecek olasılığından şüphe etmeme neden olan korkunç ve utanç verici saçmalıklar silsilesiyle uğraşmak zorunda olmayacaktık.

Bizzat benim de kaçınılmaz olduklarını bildiğim çeşitli tarihsel olgulara karşı itirazlarımı yükseltmeye devam ederken, İtalyan cumhuriyetlerinin görkemi ve Rönesans döneminde muhteşem bir şekilde yükselişe geçen insan dehası önünde bir mola veriyorum. Bu sırada, en az tarih kadar eski olan iki ahabın yaklaşmakta olduğunu görüyorum; bugüne kadar insanlık tarafından yaratılan tüm güzellikleri ve erdemleri silip süpüren iki canavar. Birinin adı Kilise dğe-

rinin ise Devlet, yani *papalık* ve *imparatorluk*. Kol kola giren bu ebedi kötülükler ve ayrılmaz müttefikler, o talihsiz güzel İtalya'yı perişan ederek, üçyüz yıllık bir ölüme mahkûm etti. Evet, bu olguları tekrar doğal ve kaçınılmaz görüyorum ama yine de imparatoru ve papayı lanetliyorum.

Fransa'ya geçelim. Yüzyıl süren bir mücadeleden sonra, Devlet tarafından desteklenen Katoliklik, Protestanlık karşısında galip geldi. Kaderci okuldan gelen ve kendilerine devrimci diyen çeşitli Fransız politikacı ve tarihçileri, bugün bile, Katolikliğin kazandığı bu zaferi -ki tarihin en kanlı ve insanlık dışı zaferidir- toplumsal devrim davasına hizmet eden bir zafer olarak değerlendirmiyorlar mı? Katolikliğin o zamanlar demokrasiyi temsil eden devlet olduğunu, Protestanlığın ise, devlete ve sonuç olarak demokrasiye karşı başkaldıran aristokrasiyi temsil ettiğini iddia ediyorlar. Bu safsata, devletin zaferini sosyal demokrasinin zaferi olarak değerlendiren Marksist safsatanın hemen hemen aynısıdır. Kitlelerin zihni ve ahlâk anlayışı işte böylesine insanı çileden çıkaran iğrenç saçmalıklar tarafından kirletilmekte ve kana susayan zalimleri, devletin efendilerini ve uşaklarını, kendilerinin kurtarıcıları olarak göklere çıkarmaları sağlanmaktadır.

Protestanlığın, Kalvinci bir dinsel öğreti olarak değil ama, güçlü ve şiddetli bir karşı çıkış olarak isyanı, özgürlüğü, insanlığı ve devletin yıkımını temsil ettiği elbette doğrudur. Oysa Katoliklik kamu düzenini, otoriteyi, kutsal yasaları, Kilise ile Devletin karşılıklı selametini ve insan toplumunun sonsuz bir köleliğe mahkûm edilmesini temsil etmiştir.

Bu yüzden, gelip geçen bu olayın kaçınılmazlığını kabul ederken, Katolikliğin 16. ve 17. yüzyılda Fransa'da kazandığı zaferin, tüm insanlık için büyük bir talihsizlik olduğunu söylemekten çekinmiyorum. Paris Komünü'nün yenilgisi ve komünarların katledilmesi günümüz için ne kadar büyük bir felaket olmuşsa, Aziz Bartolomeo'nun katledilmesi ve Nantes Buyruğu'nun yürürlükten kaldırılması da Fransa için o kadar trajik olmuştur. Pek çok zeki ve saygıdeğer Fransız'ın, Protestanlığın Fransa'daki yenilgisini, Fransız halkının devrimci doğasına yordugunu duydum. "Protestan-

lık," diye iddia ediyorlar, "yalnızca bir yarı-devrimdi; bizim gerçek bir devrime ihtiyacımız var; bu yüzden Fransızlar Reformları ne istediler ne de engelleyebildiler. Fransa, ateizmin ilan edildiği zamana kadar Katolik kalmayı tercih etti. Fransız halkı işte bu yüzden, gerçek bir Hristiyan boyun eğişiyle hem Aziz Bartolomeo dehşetini hem de Nantes Buyruğu'nun yürürlükten kaldırılmasını hoşgörüyü karşılamıştır."

Bu saygıdeğer yurtseverler, bir noktayı ya gözden kaçırıyorlar ya da görmek istemiyorlar. Şu veya bu nedenden ötürü herhangi bir zorbalığı hoşgörüyü karşılayan bir halk, tüm geliştirici alışkanlıklarını, hatta ve hatta her türlü başkaldırı içgüdüsünü eninde sonunda kaybedecektir. Bir halk, bir kez özgürlük eğilimini yitirdi mi, o halk yalnızca dışsal koşullardan dolayı değil, aynı zamanda bizzat kendi öz varlığından dolayı, zorunlu olarak köle bir halka dönüşür. Protestanlık Fransa'da yenilgiye uğradığı için, Fransız halkı özgürlük alışkanlığını hiçbir zaman kazanamadı veya kazandığını da bu yenilgiyle birlikte yitirdi. Bu alışkanlığın eksikliğini hisseden Fransa, bugün bizim *politik bilinç* dediğimiz şeyden yoksundur ve bu yüzden bugüne kadar Fransa'da yapılan devrimlerin hiçbirisi, politik özgürlüğün elde edilmesini sağlayamadı. Adeta bir şenlik havasında geçen büyük devrimci günlerini saymadığımızda, Fransız halkı dün olduğu gibi bugün de köle bir halk olarak yaşamaya devam ediyor.

Diğer örneklerle geçerek şimdi de Polonya'nın bölünmesini ele almak istiyorum. Hiç olmazsa bu sorun hakkında Bay Marx ile görüşbirliği içinde olmak beni çok sevindiriyor; zira o da, ben ve herkes gibi, bu bölünmeyi *büyük bir suç* olarak değerlendiriyor. Ancak, onun kaderci ve iyimser bakış açısına göre, çoktan tarihin sayfalarına gömülmüş olan büyük bir olayı kınayarak niçin kendisiyle çeliştiğini de merak etmiyor değilim. O kadar çok sevdiği⁽³⁷⁾ Proudhon, Marx'tan çok daha mantıklı ve tutarlıydı. Yaptığı değerlendirmeye var gücüyle tarihsel bir gerekçe kazandırmaya çalışan Proudhon, içinde kendi çöküşünün embriyonlarını taşıdığı için soylular Polonyası'nın yok olması gerektiğini dile getiren

talihsiz bir broşür⁽³⁸⁾ yazdı. Daha sonra da Polonya soyluluğunu kötü bir şekilde, muzaffer sosyalist demokrasinin müjdecisi olarak kabul ettiği Çarlık İmparatorluğu ile kıyaslamaya kalkıştı. Bu hatadan öte bir şeydi. Proudhon'un anısına duyduğum sonsuz saygıya rağmen, bu hatasının büyük bir suç olduğunu söylemekten çekinmiyorum; sırf bir tartışmada galip gelebilmek için, şehit olmuş bir ulusu, tam da yüzüncü defa Rus ve Alman zalimlere karşı ayaklandığı ve yüzüncü defa onların darbeleriyle yere serildiği bir esnada aşağılamaya cüret eden bir bilgiç tarafından işlenen bir suç...⁽³⁹⁾

Marx niçin kendi düşünceleriyle çelişerek bağımsız bir Polonya Devleti'nin kurulmasını destekliyor? Bay Marx yalnızca bilgili bir sosyalist değil, aynı zamanda son derece akıllı bir politikacı ve Bismarck'tan daha az ateşli olmayan bir yurtseverdir; her ne kadar amacına ulaşmak üzere farklı yöntemler uygulasa da. Sosyalist olan ve olmayan pek çok soydaş gibi, Marx da, tüm dünya uygarlığının iyiliği için Alman halkını yüceltecek olan büyük bir Alman devletinin kurulmasını arzulamaktadır. Sorun şu ki, bu hedefe giden yolun üzerindeki engellerden biri de tehditkâr gücüyle, Alman uygarlığına karşı Slav halklarını koruyormuş gibi görünen Prusya İmparatorluğu'dur.

Bismarck'ın politikası günümüze aittir; kendisini en azından Bismarck'ın halefi olarak gören Marx'ın politikası ise geleceğe aittir.⁽⁴⁰⁾ Bay Marx'ın kendisini Bismarck'ın ardılı olarak değerlendirdiğini söylediğim de kesinlikle Marx'ı karalamıyorum. Eğer Marx kendisini böylesi bir halef olarak görmemiş olsaydı, her türlü konuda sırdaşı olan Engels'in, Bismarck'ın toplumsal devrim davasına hizmet ettiğini yazmasına izin vermezdi. Bismarck şu anda bu hizmeti kendi yöntemleriyle kazara yerine getiriyor; Bay Marx ise, günü geldiğinde, aynı hizmeti başka yöntemlerle yerine getirecektir.

Şimdi de Bay Marx'ın politikasının özel niteliğini inceleyelim. Öncelikle, onun politikasını Bismarck'ın politikasından ayıran temel noktaları açıklığa kavuşturalım. Temel fark, diyebiliriz ki, biricik fark sadece şudur: Bay Marx bir

demokrat, otoriter bir sosyalist ve bir cumhuriyetçidir. Bismarck tamamen bir aristokrat ve monarşik bir Junker'dir. Bu yüzden aralarındaki fark son derece büyük ve ciddidir ve her ikisi de farklılıklarında samimidir. Bu noktada Bismarck ile Bay Marx arasında herhangi bir anlaşma ve uzlaşma mümkün değildir. Marx'ın sosyal demokrasiye olan ömürboyu adanmışlığını -ki bunu çeşitli vesilelerle kanıtlamıştır- hesaba katmadığımızda bile, mevcut konumu ve sahip olduğu hırs, bu uzlaşmazlık için pozitif bir güvencedir. Ne kadar liberal olursa olsun herhangi bir monarşide, hatta Tiers⁽⁴¹⁾ türünden muhafazakâr bir cumhuriyette bile, Bay Marx'a herhangi bir rol düşmez; hele hele Bismarck tarafından kurulan ve şefi militarist ve bağınaz bir hortlak, bekçileri ise baronlar ve bürokratlar olan Prusya-Alman İmparatorluğu söz konusu olduğunda, Bay Marx'ın rolü tamamen imkânsız hale gelir. İktidara gelmeden önce, Bay Marx'ın bunların tümünü tamamen safdışı etmesi gerekecektir. İşte bu yüzden devrimci olmak zorundadır.

Hükümetin biçimini ve koşullarını belirleyen bu düşünceler, Bismarck'ı Bay Marx'tan ayırmaktadır. Biri tamamen monarşist, diğeri ise tamamen demokrat ve cumhuriyetçi, ve bazı pazarlıklar söz konusu olduğunda, sosyalist bir demokrat ve sosyalist bir cumhuriyetçidir.

Şimdi de neyin onları birleştirdiğini görelim. *Onları birleştiren şey yalnızca Devlet kültürüdür.* Bismarck için bunu kanıtlamam gerekmiyor. Kanıtlar ortada. Bismarck tamamen bir devlet adamıdır, kesinlikle bir devlet adamından başka bir şey değildir. Ancak Bay Marx'ın da aynı şekilde bir devlet adamı olduğunu kanıtlamam zor değildir. Hükümeti öylesine tutkuyla seviyor ki, Uluslararası İşçi Birliği' mizde bile bir hükümet kurmaya kalkıştı; ve iktidara öylesine tapıyor ki, diktatörlüğünü bize dayatmak istedi, ki bu niyetinden bugün de vazgeçmiş değil. Marx'ın sosyalist politik programı, onun tavrını gayet iyi ifade etmektedir. Tüm çabalarının nihai hedefi, Almanya'daki partisinin ana tüzüğünde ilan edildiği gibi, büyük bir Halk Devleti'nin [*Volksstaat*] kurulmasıdır.

Fakat devletten söz eden biri, zorunlu olarak, sınırları

belli olan ve eğer çok büyükse pek çok ülkeyi içine alan ama onlardan çok daha fazlasını dışlayan özel bir devletten söz etmektedir. Zira eğer Marx, tıpkı Napolyon ve İmparator V. Charles gibi evrensel bir devlet hayali kurmuyorsa, tıpkı papalık gibi evrensel bir kilise hayali kurmuyorsa, bir tek devleti yönetmekle yetinmek zorundadır. Sonuç olarak devletten bahseden biri, *bir tek* devletten bahsetmektedir, *bir tek* devletten bahseden biri, *diğer* devletlerin varlığını meşrulaştırmaktadır, *diğer* devletlerden söz eden biri ise tamı tamına şundan söz etmektedir; rekabet, kıskançlık, kentsiz ve sonsuz bir savaş. En basit insan mantığı ve koca insanlık tarihi bu gerçeğin tanığıdır.

Her devlet, komşu devletler tarafından yutulmak ve yok edilmek korkusundan dolayı, üstün bir güce ulaşmak zorundadır ve yeterince güçlü olduktan sonra, kendisinin fethedilmemesi için, var gücüyle yeni fetihlere girişmek zorundadır; çünkü birbirine benzeyen ve rekabet halinde olan iki güç, birbirlerini yok etmeden aynı anda birlikte var olamaz. Bici mi ve adı ne olursa olsun, "fetihten" söz eden biri, boyunduruk altına alınan ve köleleştirilen halklardan söz etmektedir.

İnsan toplumu arasındaki dayanışmayı kırmak, devletin doğasına içkin olan bir niteliktir. Fethedilmemiş olan diğer ülkelerle ilgili konularda olmasa bile, kendi iç işlerinde, kendisini her şeye muktedir kılan üstün bir hükümlanlığa kavuşturmadığı sürece bir devlet bağımsız varlığını sürdüremez. Bu da kaçınılmaz olarak devlet hükümlanlığının, çıkarlarının ve ahlâkının, evrensel insan mantığına ve ahlâkına hakim olmasına ve böylece, insanlar arasındaki evrensel dayanışmanın kırılmasına yol açmaktadır. Politik ahlâkın veya devlet ahlâkının ilkesi son derece basittir. Devlet en nihai amaç olduğunda, gücünün büyümesine hizmet eden her şey iyi; bu güce hizmet etmeyen her şey, ne kadar insancıl ve ahlâki olursa olsun, kötüdür. Bu devlet ahlâkının adı *yurtseverliktir*. Enternasyonal, yurtseverliğin, yani devletin reddidir. Bu yüzden, eğer Bay Marx ve onun Alman Sosyal Demokrat Partisi'ndeki dostları, devlet ilkesini programımıza sokmayı başarırlarsa, Enternasyonal'i mahvedeceklerdir.

Her devlet kendi bekâsı için, dış işlerinde oldukça güçlü olmak zorundadır, dış ilişkilerinde yeterince güçlü olduğunda ise, kesinlikle iç işlerinde de son derece güçlü olacaktır. Her devletin ahlâkı, varlığının özel koşulları ile uyum içinde olmalıdır ve bu ahlâk her türlü insancıl ve evrensel ahlâkı sınırlayarak reddeder. Devlet tüm kullarının, her şeyden önce devletin yurtsever ahlâkıyla mükemmel bir uyum içinde olacak şekilde düşünüp hareket etmelerini, insanlığın gerçek ahlâkının tüm etkilerine ve öğretilerine tamamen dayarsız kalmalarını istemek zorundadır. Bu durum devlet sansürünü kesinlikle bir zorunluluk haline getirir; çünkü devletin sınırlarını aşan bir düşünce özgürlüğü, devlet güvenliğinin gerektirdiği anonim sadakat ile bağdaşamaz; ve o müthiş politik yaklaşımından hareket eden Bay Marx, bu sansürü mantıklı görmektedir. Bay Marx bu düşüncesini, Enternasyonal'de sansür uygulamaya kalkışarak yeterince kanıtlamıştır; bu çabalarını akla yatkın gerekçelerle maskeleyesine rağmen.

Ancak bu sansür ne kadar katı olursa olsun, hatta devlet, Mazzini'nin geçmişte, Bay Marx'ın da bugün arzuladığı gibi, tüm halk eğitimi üzerinde sarsılmaz bir tekel kurmayı başarsa bile, asla yasak ve tehlikeli düşüncelerin şu veya bu şekilde kendi kullarının bilincine gizlice sızmasını engelleyemez. Yasak düşüncelerin insan için ve devletin ebedi düşmanı olan isyan şeytanı için öyle bir çekiciliği vardır ki, tamamen aptallaştırılmadıkları sürece, isyan düşüncesi devlet kullarının yüreklerinde öylesine kolayca uyanır ki, ne eğitim ne öğretim ne de sansür devletin güvenliğini garantiye alamaz. Tüm bu araçların yanı sıra, devlet, polise ve halkın düşüncelerinin ve tutkularının seyrini gizlice ve dikkat çekmeden gözleyecek ve yönlendirecek olan sadık ajanlara sahip olmak zorundadır. Bay Marx'ın kendisi de bu zorunluluğa öylesine inanıyor ki, İtalya, Fransa ve İspanya başta olmak üzere Enternasyonal'in tüm şubelerine gizli ajanlarını yerleştirdi. Sonuç olarak, devletin korunması açısından bakıldığında, eğitimin örgütlenmesi, vatandaşlarına çeşitli düşüncelerin özellikle aşılması, sansürün uygulanması ve polisin örgütlenmesi ne kadar mükemmel olursa ol-

sun, kendisini *içerdeki düşmanlara* karşı savunacak silahlı bir güce sahip olmadığı sürece, bir devlet asla varlığını güvence altına alamaz.

Devlet, kültürel düzeyleri açısından, yaşadıkları bölgelerin ve ülkelerin koşulları açısından, yaptığı işler açısından ve sahip oldukları çıkarlar ve istemler açısından büyük bir çeşitlilik arzeden devasa halk kitlelerinin yukarıdan aşağıya doğru yönetilmesi anlamına gelir; devlet, bu devasa kitlelerin şu veya bu azınlık tarafından yönetilmesi demektir. Bu azınlık, bin defa evrensel oy hakkı aracılığıyla iş başına getirilse bile, icraatları halk kurumlarının denetimi altında olsa bile, teologların Tanrıya attığı her şeyi bilme, her yerde var olma, her şeyi yapabilme gücüne sahip olmadığı sürece, yönettiği halkın ihtiyaçlarını ne anlayabilir ne öngörebilir ne de bu ihtiyaçları son derece meşru ve ivedi olan bir adalet anlayışıyla tatmin edebilir. Hoşnut olmayan birileri hep olacaktır, çünkü hep birilerinin kurban edilmesi gerekecektir.

Bunun yanı sıra, devlet tıpkı Kilise gibi doğası gereği cansızları kurban eden büyük bir cellattır. Devlet, bağrında halkın tüm pozitif, canlı, eşsiz ve yerel çıkarlarının buluştuğu, çatıştığı, karşılıklı olarak birbirlerini yok ettiği, *ortak çıkarlar*, *kamu yararı* veya *kamu refahı* denilen soyutlamalar tarafından yutulduğu ve *halk iradesi* denilen şey adına tüm gerçek iradelerin geçersiz kılındığı keyfi bir varlıktır. Buradan çıkan sonuç şudur; sözümona halk iradesi denilen şey asla halkı teşkil eden tüm insanların gerçek iradelerinin feda edilerek yadsınmasından başka bir şey değildir; tıpkı sözümona kamu çıkarları denilen şeyin, halkın gerçek çıkarlarının inkârından başka bir şey olmaması gibi. Ancak her şeyi içine çeken bu koca uydurmacanın milyonlara yutturulabilmesi için, yaşayan canlı bir güç tarafından temsil edilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Eh, bu güç de hep var olmuştur. Bu gücün Kilisedeki adı dindarlar sınıfı, devletteki adı ise yönetici sınıftır.

Kaldı ki, tarihte bundan farklı bir şey görüyor muyuz? Devlet her zaman çeşitli ayrıcalıklı sınıfların -papazlardan, aristokratlardan ve burjuvaziden oluşan sınıfların- devraldığı bir miras olmuştur. En nihayet, diğer sınıfların tümü

birbirlerini ortadan kaldırdıklarında, devlet bürokratik sınıfın mirası olur ve ardından bir makina konumuna iner ya da isterseniz yükselir diyelim. Ama her halükârda, devletin bekâsı için, onu korumaya adanmış olan ayrıcalıklı bir sınıfın varlığı kesinlikle zorunludur.⁽⁴²⁾

Ancak bize söylendiği kadarıyla, Marx'ın Halk Devleti'nde, hiçbir ayrıcalıklı sınıf olmayacaktır. Yalnızca resmi ve politik bakımdan değil, aynı zamanda ekonomik bakımdan da herkes eşit olacaktır. En azından bunu vaat ediyorlar; her ne kadar verilen bu sözün ne derecede tutulacağından oldukça şüphe duysam da. Artık kesinlikle herhangi bir ayrıcalıklı sınıf olmayacak, sadece bir hükümet olacaktır ve unutmayalım ki, bu son derece komplike olan bir hükümet olacaktır. Bu hükümet, günümüzün tüm hükümetleri gibi yalnızca kitlelerin politik bir şekilde yönetilmesiyle yetinmeyecektir. Aynı zamanda üretimi, dağıtımı, toprağın işletilmesini, fabrikaların kurulup geliştirilmesini, ticaretin örgütlenip yönetilmesini ve nihayet tek banka -yani devlet bankası- aracılığıyla sermayenin üretime uygulanmasını devletin tekeline alarak, kitleleri ekonomik olarak da yönetecektir. Kuşkusuz böyle bir yönetim muazzam bir bilgi birikimini ve "beyinleri başlarından taştan" pek çok kafayı gerektirecektir. Bu yönetim *bilimsel zekânın* saltanat sürdüğü, gelmiş geçmiş en aristokrat, en despotik, en küstah ve en kalburüstü rejim olacaktır. Gerçek ve sahte bilginlerden ve mucitlerden oluşan yeni bir sınıf ve yeni bir hiyerarşi gündeme gelecektir, dünya, bilgi adına yöneten bir azınlık ile devasa ve cahil bir çoğunluk arasında ikiye bölünecektir. Ve eskiden olduğu gibi, tekrar cahil kitlelerin baş belası olacaktır!

Böyle bir rejim, halk kitleleri arasında muazzam bir hoşnutsuzluk yaratmakta başarısız olmayacaktır ve bu kitlelerin dizginlenebilmesi için, Bay Marx'ın "bilgili" ve "özgürleştirici" hükümetinin, azımsanmayacak bir silahlı güce ihtiyacı olacaktır. Zira olası başkaldırıları, her şeyi, "her tarafından beyinlerin taşıdığı" bir hükümeti bile tamamen ortadan kaldıracak bir güce sahip olan bu milyonlarca kişilik cahil kitleler arasında düzeni sağlayabilmesi için "hükümet son derece güçlü olmalıdır" diyor Engels.

Açıkça gördüğümüz gibi, Marx'ın devlet programının tüm demokratik ve sosyalist iddialarının ve vaatlerinin gerisinde yatan şey, biçimlerinden ve hükümetlerinden bağımsız olarak her türlü devletin despotik ve acımasız doğasını oluşturan öğelerden başka bir şey değildir. Daha da ötesi, Marx'ın Halk Devleti ile Bismarck'ın aristokratik-monarşik devleti, ivedi iç ve dış hedefleri bakımından son tahlilde tamamen özdeştir. Dış hedefleri aynı şekilde askeri yayılmacılık, yani fetihtir. İçerdeki hedef ise, devlete inanmaktan ve itaat etmekten bıkip usanan kitlelerin günün birinde isyan edeceği korkusuna kapılan politik liderlerin son silahı olan düzenli ordunun oluşturulmasıdır.

Şimdi de Marx'ın gerçek ulusal politikasını değerlendirelim. Bismarck gibi, Marx da bir Alman yurtseveridir. Almanya'nın bir devlet olarak büyük ve görkemli olmasını arzular. Ne olursa olsun, hiç kimse Marx'ın ülkesini ve halkını sevmesini suç olarak göremez. Marx, ülkesinin refahı ve halkının kurtuluşu için, devletin *olmazsa olmaz* bir koşul olduğuna derinden inanmaktadır. Böylece Marx, son derece güçlü bir şekilde örgütlenmiş bir Almanya görmek ister, çünkü zayıf ve küçük devletler her zaman başka devletler tarafından yutulma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu yüzden Marx, açık görüşlü ve ateşli bir yurtsever olarak, Almanya'nın güçlü ve yayılmacı bir devlet olmasını istemek zorundadır.

Öte yandan, Marx aynı zamanda ünlü bir sosyalisttir ve daha da ötesi, Enternasyonal'in kuruluşuna önyak olan başlıca kişilerden biridir. Yalnızca Alman proletaryasının kurtuluşu için çalışmakla yetinmiyor. Aynı zamanda tüm ülkelerdeki proletaryanın kurtuluşu için onurlu bir şekilde çalışma ihtiyacı hissetmektedir. Bir Alman yurtseveri olarak, Almanya'nın güçlü, görkemli ve egemen olmasını istemektedir; ancak Enternasyonal'in üyesi olan bir sosyalist olarak tüm dünya halklarının kurtuluşunu istemek zorundadır. Bu çelişki nasıl giderilecektir?

Bu çelişkiden bir tek çıkış yolu vardır; büyük ve güçlü bir Alman devletinin, tüm dünya halklarının kurtuluşunun vazgeçilmez koşulu olduğunu ve Almanya'nın ulusal ve politik zaferinin, tüm insanlığın zaferi olduğunu ilan etmek.

Bu inanç bir kez meşrulaştı mı, tarihin en kutsal davalarından biri adına, Enternasyonal'in ve onun tüm ülkelerdeki federasyonlarının büyük bir pan-Germen devletinin kurulmasına hizmet eden, halka özgü güçlü ve etkili araçlara dönüştürülmesi yalnızca mümkün değil aynı zamanda zorunlu olacaktır. İşte Marx'ın 1871'deki Londra Konferansı'yla ve onun Alman ve Fransız dostlarının Lahey Kongresi'nde onayladıkları kararlarla yapmaya çalıştığı şey tam da budur. Eğer tamamen başarılı olamamışsa, şüphesiz bu başarısızlık onun hevessizliğinden ve büyük dehasının yetersizliğinden kaynaklanmamıştır; kimbilir belki de temel düşüncesinin yanlışlığından ve bu düşünceyi hayata geçirmenin imkânsız oluşundan kaynaklanmıştır.

NOTLAR

1. Max Nettlau'nun, *Der Anarchismus von Proudhon zu Kropotkin* adlı eserinde belirtilmiştir. Berlin, Der Syndikalist, 1927, s. 148-51.
2. Franz Mehring, *Karl Marx: The Story of His Life*, Ann Arbor, 1962 s. 467.
3. G.D.H. Cole, *A History of Socialist Thought*, Londra, Macmillan, 1954, II. Cilt, s. 121.
4. Max Nettlau, *Gesammelte Werke Bakunins*, Berlin, 1921-4 II. Cilt, s. 62.
5. Bakunin, *Lettres à un Français*, Paris, Stock, 1907, II. Cilt, s. 160-73, 213-48.
6. Age., IV. Cilt, s. 16-23, 28-31.
7. Bir yıl önce, Enternasyonal'in 1869 Basel Kongresi'nde, zorunlu olarak ulusal olan geleneksel devlet anlayışına karşı çıkan Bakunin, uluslararası bir devlet kurulması çağrısında bulunarak şöyle demişti; "Misyonomuz, tüm ulusal ve bölgesel devletleri yıkarak, onların yıkıntıları üzerinde, milyonlarca işçinin Uluslararası Devletini kurmaktır." Bakunin'e göre, ulusal devletlerin yıkıntıları üzerinde, uluslararası bir devletin kurulması çağrısını yapmak, her türlü devleti yıkmaya talebiyle aynı anlama geliyordu. [James

Guillaume'un notu.]

8. Temsili hükümet ve evrensel oy hakkıyla ilgili bu önemli sorun, Bakunin tarafından bu kitabın başka bir bölümünde ele alınmaktadır.
9. Bakunin, *Oeuvres: Les Ours de Berne et l'Ours de Saint Petersburg*, 1907, II. Cilt, s. 35-43.
10. François Muñoz'un *Bakounine et la Liberté* adlı eserinde belirtilmiştir. Paris, 1965, s. 226.
11. Age., s. 175.
12. Bakunin, *Oeuvres*, 1871, III. Cilt, İkinci Bölüm, s. 18-132
13. Bakunin, *Oeuvres*, Paris, 1895, I. Cilt, s. 264-7, 273-5, 277-85, 288-96.
14. Bakunin, *God and State*. Çeviren Benjamin R. Tucker, New York, Mother Earth Yayını, 1915?, s. 28-35, 60-4.
15. Bakunin, *Oeuvres*, Paris, 1913, VI. Cilt, s. 15-28, 55-91.
16. Bilinen metinde bulunmayan bu paragraf, Max Nettlau'nun *Der Anarchismus von Proudhon zu Kropotkin* adlı eserinde yeniden basılan orijinal parça içinde bulunmuştu. Berlin, Der Syndikalist, 1927, s. 133.
17. Bakunin, *Oeuvres*, Paris, Stock, 1910, IV. Cilt, s. 245-75.
18. Daniel Guérin'in, *Ni Dieu, Ni Maître* adlı eserinde belirtilmiştir. Paris, 1965, s. 262-3.
19. Mehring, *Karl Marx*, s. 452-3.
20. Louis Charles Delescluze (1808-1871), Fransız bir gazeteciydi. 1830 ve 1848 Devrimlerine katılmış olan Delescluze, 1871'deki Ulusal Asamble'nin üyesi ve Paris Komünü'nün askeri delegesiydi. Barikatlarda savaşırken Mayıs 1871'de öldürüldü.
21. *Bir Biyografi Denemesi: Mihail Bakunin* adlı bölümdeki, 12. dipnota bakınız.
22. Bakunin, *Oeuvres*, 1910, IV. Cilt, s. 339-50.
23. Age., s. 373-87.
24. Bakunin, "politik" terimini burada geniş bir anlamda kullanıyor; sadece devleti ve hükümeti değil, toplumsal yaşamın ücretler ve geçim dışında kalan her alanını ve sorununu kapsayacak şekilde kullanıyor.
25. Bu ideal, programındaki eksikliklerin yanı sıra, tamamen uygulanamaz olan Marksçı düşünceden çok daha kolay bir şekilde

gerçekleşmesi anlamında "pratik"tir. Mümkün ve pratik olan şeyleri savunan zeki ve rasyonel insanların "ütopya" olarak adlandırılmalarına ilk defa rastlamıyoruz ve bugünün "ütopyaçıları", yarının pratik insanları olarak bilineceklerdir. Marksist sistemin sağlamığı en çok da şu boş umuttan kaynaklanmaktadır; burjuva radikalleri [liberalleri], toplumsal devrimin gayri ihtiyari ve gönülsüz hizmet-kârlarına dönüştürmek için, sosyalist programı daraltarak onların kabul edebileceği kıvama getirmek. Bu korkunç bir hatadır. Tarihsel deneylerin hemen hemen tümü, farklı taraflar arasında yapılan ittifakların, hep daha gerici olan tarafa yaradığını göstermiştir; böyle bir ittifak, daha ilerici olan tarafın programını, kaçınılmaz olarak daraltıp hedefinden saptırarak, moral gücünü ve öz-güvenini sarsıp zayıflatır; oysa gerici taraf, sahtekârlık yaptığı, normal bir şekilde hareket etmiş oluyor ve yalnızca kendi haklarına sadık kalıyor, hatta, hak etmediği bir dürüstlük payesi kazanmayı bile başarabiliyor. Katı cumhuriyetçiliğine rağmen, tüm ömrünü monarşiyle yaptığı ortak işlerle geçiren ve her zaman oyunu kaybeden Mazzini örneği asla unutulmamalıdır. Ayrıca, Marksistler'in, ister reformist ister "devrimci" olsun, radikal burjuvaziyle yaptıkları flörtlerin, proletaryanın yeni oluşan gücünü yozlaştırıp dağıtacağını ve nihayet, burjuva yöneticilerin kurumsallaşmış iktidarını daha da sağlamlaştırmakla sonuçlanacağını söylemekte herhangi bir sakınca görmüyorum.

Mart 1871'deki Paris Komünü'nün komünal ayaklanması, Toplumsal Devrimi törenle başlattı. Bu devrimin önemi, Komün'ün ortaya koyma fırsatı ve zamanı bulduğu birkaç zayıf girişimde değil, daha ziyade, o güne kadar biriken düşüncelerde, Komün'ün toplumsal devrimin gerçek hedefini ve doğasını göz kamaştırıcı bir şekilde aydınlatmasında ve her tarafta, herkeste uyanan umutlarda yatmaktaydı. Bu devrim, tüm ülkelerdeki kitlelere olağanüstü bir güç verdi; özellikle de, devlete yönelik uyanışın bu ayaklanmayla başladığı İtalya'da.

Bu ayaklanmanın etkisi öylesine büyüktü ki, düşünceleri bu ayaklanmayla tamamen geçersiz kılınan Marksistler bile, bu ayaklanmanın önünde şapkalılarıyla eğilmek zorunda kaldılar. Hatta daha da fazlasını yaptılar; en basit mantığa ve kendi gerçek duygularına karşı gelerek ayaklanma programının ve hedefinin kendileri tarafından belirlendiğini iddia ediyorlar... Bu devrimin her yerde yarattığı tutkunun nasıl bir güce sahip olduğunu gördüler. [Bakunin'in notu.]

26. Bakunin, *L'Empire Knouto-Germanique et La Révolution Soci-*

ale, Oeuvres, Paris, 1910, s. 393-480.

27. Burada, 1864'te kaleme alınan "Uluslararası İşçi Birliği'nin Söylevi"nden bahsedilmektedir. Bu çalışma daha sonra, Charles Longuet tarafından, "Manifeste de l'Association Internationale des Travailleurs" başlığıyla Fransızca'ya çevrildi.

28. Marx tarafından yazıldı ve Cenevre Kongresi tarafından değiştirilmeden onaylandı.

29. "Değerlendirmeler"in Fransızca ve Almanca versiyonları, İngilizce metinle birlikte, 1866 Cenevre Kongresi tarafından onaylanmıştı.

30. "Uluslararası Sosyal Demokrasi İttifakı", 1868 yılında Bakunin ve başka birkaç kişi tarafından kurulmuştu. Bu örgütün programı, Birinci Enternasyonal'in liberter kanadının ideolojik kaynağıydı.

31. Bakunin, Marksistler'in, proletaryaya "Politik İktidarın Fethi"ni öneren pozitif bir programı sunmaktan kaçındıklarını kastediyor. (James Guillaume)

32. Bakunin bu makaleyi 4 Kasım 1872'de yazmıştır.

33. Engels'in, Cafiero'ya yazdığı bir mektupta sarfettiği sözler.

34. Lahey Kongresi kararları.

35. Sedan yenilgisi, 1870-71 Fransa-Prusya savaşında, Fransızlar'ın nihai yenilgisiydi.

36. Bakunin burada, Lahey Kongresi'nin Amerika delegesi olan Sorge'un yaptığı bir değinmeden söz etmektedir. Sorge şöyle demişti; "Özerklik taraftarları, birliğimizin bir öncüye ihtiyacı olmadığını söylemektedirler. Bizler ise, tam tersine, içinde pek çok beyin olan bir öncümüz olması gerektiğine inanıyoruz." (James Guillaume)

37. "O kadar çok sevdiği Proudhon" tabiri, Proudhon'dan nefret ettiği iyi bilinen Marx'a yapılan ironik bir dokundurmadır. (J.G.)

38. "Talihsiz broşür", muhtemelen *Si les traités de 1815 ont cessé d'exister* adlı çalışmadır (1864). Proudhon bu çalışmasında, Polonya'nın bağımsız bir devlet olarak yeniden kurulmasına karşı çıkmaktadır. (J.G.)

39. Proudhon'un suçu, iki gerçeği göz ardı etmesinden kaynaklanıyordu. Bu gerçeklerden ilki, eski Polonya cumhuriyetinin, soyluların kurumları aracılığıyla, kırsal nüfusun köleliği üzerinde kurulmuş olmasıydı. İkinci gerçek ise, 1863 ayaklanması, önceki tüm ayaklanmalar gibi sosyalist ideallerden yoksun olan ateşli bir poli-

tık yurtseverlikten ilham aldığı için, büyük bir Polonya devletinin eski sınırlar içinde yeniden kurulması doğrultusunda yapılan girişimlerin tümünün boşa çıkma yazgısına sahip olmasıydı. Talihsiz bir ulusa, tam da ezeli cellatlarına yenilmek üzereyken bu gerçeklerden bahsetmek herhalde biraz acımasızlık olurdu. Ama, ne olursa olsun, bunlar gerçeklerdi ve ifade edilmeleri gerekirdi. Proudhon'un suçu, Polonyalı yurtseverlere olan muhalefetine onu, Çar'ın askerlerini, memurlarını ve vahşi sürülerini, Polonyalı köylüleri hain Polonyalı efendilerinden kurtaran sosyalist kurtarıcılar olarak görme noktasına götürmesiydi. Yoldaşlarının çoğu gibi Proudhon da, tıpkı Rusya hakkında olduğu gibi Polonya hakkında da tamamen cahildi; yine de devrimci içgüdüleri onu, Moskova'daki pan-Slavcı yurtseverlerimizin nefretini kazanmasına neden olan ölçüsüz çarpıtmaları ileri sürmekten alıkoymalıydı. Üstelik, bu yurtseverler, tam da o sıralar, Polonyalı asi toprak sahiplerinin topraklarına el koymakla meşguldüler; bu toprakları köylülere dağıtmak için değil, bu ganimeti Polonya'daki Rus emperyalistleri ile paylaşmak için. Rus İmparatorluğu'nun birilerini kurtarabileceği iddiasına gelince, bundan daha iğrenç bir saçmalık olamaz! Şüphe yok ki, böyle bir saçmalık, Proudhon'un onuruna, muhakeme kabiliyetine ve devrimci içgüdülerine asla yakışmamaktadır. [Bakunin'in notu.]

40. Bakunin bu noktada bize, Polonyalıların köle bırakılmalarını isteyerek bölünmeyi onaylayan Bismarck'a karşı, Marx'ın, Polonya'nın bölünmesini kınamasının nedenleriyle ilgili olarak söz ettiği açıklamaları yapmış olmalıydı. Ancak Bakunin verdiği sözü unutmuşa benziyor. Yine de düşünceleri hakkında kehanette bulunmak zor olmasa gerek. Bakunin şöyle düşünüyordu; bağımsız bir Polonya'nın yeniden kurulması, Rus İmparatorluğu'nu gelecekteki büyük Alman cumhuriyetinin düşmanı olarak gören Marx'ın işine geliyordu; zira bağımsız bir Polonya, Rusya ile Almanya arasında bir tampon işlevi görecekti ve bu yüzden, (gelecekteki) Alman cumhuriyetinin doğu sınırlarını güvenceye alacaktı. (J.G.)

41. Louis Adolphe Thiers (1797-1877), 1871-3'teki Üçüncü Cumhuriyet'in başkanıydı ve Paris Komünü'nün (1871) bastırılmasından sorumluydu.

42. Bu paragraf orijinal metinde bulunmuyor, Bakunin'in yaklaşımını açıklığa kavuşturduğu ve özetlediği için buraya eklendi. *Oeuvres*, I. Cilt, s. 227'den alınmıştır; daha özgün şekli, 28 Nisan 1869 tarihli "Letters to the Internationalists of the Jura-Switzerland"da bulunmaktadır.

IV. Bölüm

Son Yıllar

Devlet ve Anarşi

“Devlet ve Anarşi” (1873) Bakunin tarafından tasarlanan daha geniş bir çalışmanın tamamlanan ilk bölümüdür. Bakunin tarafından Rusça yazılan ve Slav halklarının sorunlarına özel bir vurgu yapan bu çalışma, Rus devrimci düşüncesini derinden etkilemiştir. Bakunin, “Marksist Devlet Teorisinin Eleştirisi” adlı ilk seçkide, Marx’ın adını sık sık anmamasına rağmen, onun devletçiliğine saldırmak üzere uygun bir zemin hazırlamaktadır. “Devlet ve söziimona ‘devrimci diktatörlük’ teorisi, ‘teorinin toplumsal deneyimlerden önce geldiğine’ inanan bilginlerden ve ‘doktriner devrimcilerden’ oluşan ‘ayrıcalıklı bir elit’, tarafından önceden hazırlanan toplumsal bir örgütlenme şemasının halka dayatılması düşüncesini temel alır. Bu bilgili azınlığın diktatoryal iktidarı, halkın iradesini yansıttığı varsayılan sahte bir temsili hükümet uydurmacasıyla gizlenmektedir.”

Bakunin’i eleştiren pek çok kişi bile, “Marksist Devlet Teorisinin Eleştirisi”nin muhtemelen onun en yerinde düşüncelerini içerdiğini itiraf etmiştir.⁽¹⁾ Örneğin, Burton Hall, New Politics’in Kış 1968 sayısında şunları yazar:

... samimi bir sosyalist için, Marx ile Bakunin arasında yaşanan tartışmaya yeni bir gözle bakmaktan ve aslında Bakunin’in tamamen haklı olduğunu düşünmekten daha rahatsız edici bir şey yoktur... yalnızca sosyalizmin, günün birinde hayata geçirilirse nasıl bir şeye benzeyeceği konusunda Bakunin’in yaptığı tahminlerin doğruluğundan dolayı değil, ama daha önemlisi, bu tahminlerinin kaynağı olan ve geride bıraktığımız yarım yüzyılda meydana gelen tarihsel olaylarla daha da doğrulanan düşüncesinin, neredeyse itiraz edilemeyecek derecede inandırıcı olmasından dolayı.

Bu bağlamda Bakunin'in, devlet egemenliğinde ekonomi ve emeğin sıkı disiplin altına alınması gibi konulardaki tahminleri, "Komünist Manifesto"da savunulan düşünceleri temel alıyordu; ekonominin ve ulaşımın devlet tarafından merkezleştirilmesi, herkes için zorunlu çalışma, tarım sektörü başta olmak üzere pek çok alanda endüstriyel orduların kurulması vb.

"Toplumsal Devrimin Bazı Önkoşulları"⁽²⁾ adlı ikinci seçkide iki temel sorun ele alınmaktadır; toplumsal devrimin subjektif (psikolojik) ve objektif (maddi) önkoşulları ve Slav halklarının pan-Slav veya başka türden bir devlet aracılığıyla, toplumsal devrimi gerçekleştirip gerçekleştiremeyecekleri tartışılmaktadır. Bu tartışma doğal olarak devletin doğasının ele alınmasına yol açmaktadır; Bakunin devletin sadece "kapitalist sınıfın idari komitesi"nden ibaret olmadığını belirterek bu tartışmayı sürdürür. Bu amaçla, döneminin Sırbistan'ını örnek göstererek, devletin, nasıl hem halkı hem de ekonomiyi egemenliği altına alarak kendisini ölümsüzleştirdiğine; koca bir hükümet görevlileri ordusunun belirli koşullar altında nasıl kendi devletini yarattığına ve "bürokratlara konforlu bir yaşam sağlamak üzere, halkı... nasıl sömürdüğüne" işaret eder. Bu tanımlama hemen aklımıza, sömürgeci efendilerinden kurtularak kendi devletlerini kuran bazı modern azınlıkların kaderini getirmektedir.

"Devlet ve Anarşi"ye yazılan ek bölümden alınan sonuncu seçkide, özellikle toplumsal devrimin Rusya'da gerektirdiği önkoşullar ele alınmaktadır.⁽³⁾ Yaygın kanının tersine, Bakunin ne Rus köylüsünü idolleştirir ne de, pek çok çağdaşının yaptığı gibi, Mir'i (köylü cemaati) tartışmasız bir şekilde gelecek toplumun ideal bir birimi olarak kabul eder. Bakunin, ılımlı liberallerin ve Popülistler'in programını tartışırken, kooperatiflerin işlevselliği, kolonilerin (komünlerin) kurulması ve temel toplumsal değişimler yaratması beklenen diğer reformist yöntemler hakkındaki düşüncelerini dile getirir. Ayrıca, orta ve yüksek sınıflardaki Rus gençliğinin, toplumsal devrim düşüncesini yaymak üzere neler yapabileceğini de kaba hatlarıyla özetlemektedir.

"Devlet ve Anarşi", diğer düşüncelerinin yanı sıra, Baku-

nin'in, modern sosyolojinin kurucusu olan Auguste Comte'un (1798-1857) toplumsal yaşamın, fiziksel bilimlerin sabit yasalarına göre düzenlenmesi biçimindeki iddiasına yönelik itirazlarını temsil etmektedir. Comte'u benimseyen pozitivistlere karşı çıkan Bakunin, cansız varlıkları yöneten bilimsel yasaların, seçme yeteneğine ve hareketlerini koşulların gerektirdiği biçimde değiştirme becerisine sahip olan canlı varlıkların davranışlarına uygulanamayacağını ileri sürmüştür. Bakunin, Comte'un sosyal bilimlere materyalist bir temel kazandırma çabalarını desteklemekle beraber, bilimsel kilisenin himayesi altında olan pozitivizme bir "insanlık dini" olduğu gerekçesiyle karşı çıkmış, bilimsel terimlerle ifade edilseler bile, "gelecek kuşakları, bir önermeden başka bir şey olmayan teorilerin.. dar kalıplarına hapsetme" eğiliminde oldukları için tamamen gerici olan her türlü felsefi idealizmi ve metafiziği reddetmiştir.

• • •

Markсист Devlet Teorisinin Eleştirisi

Metafizikten, yaşamın gerçekliklerine giden herhangi bir yol yoktur. Teori ve pratik, bir uçurumla birbirinden ayrılmıştır. Hegel'in dediği gibi "nitel bir sıçrayış"la bu uçurumun diğer yakasına, mantık dünyasından, doğanın ve gerçek yaşamın dünyasına atlamak imkânsızdır.

Somut olgulardan teoriye giden ve tersi yönde teoriden somut olgulara gelen yol bilimsel yöntem yoludur ve doğru bir yoldur. Pratik yaşamda bu yol, bizzat yaşamın kendisini her bakımdan ve tüm karmaşıklığıyla mümkün olabilen en büyük ölçüde yansıtabilecek olan örgütlenme biçimlerine doğru ilerleyen toplumsal devrimdir.

Halkı, herkesi kapsayacak mutlak bir kurtuluşa götürecek yol da budur; bizzat halkın içinden çıkıp gelen ve tüm engelleri ortadan kaldıran doğal bir güç olan anarşist toplumsal devrim yolu. Toplumsal yaşamın yeni yaratıcı biçimleri, daha sonra halk ruhunun derinliklerinden kendiliğinden çıkacaktır.

Metafizikçi bayların yolu ise tamamen farklıdır. Metafizikçi terimini, Hegel'in müritleri ve pozitivistler için ve genel olarak şu veya bu şekilde bir toplumsal örgütlenme ideali, gelecek kuşakları içine hapsedecekleri bir kalıbı yaratmış olanlar için, bilime bir tanrıça gibi tapanlar için, tüm modern efsanevi devler için, bilimi sadece doğal ve toplumsal yaşamın başlıca göstergelerinden biri olarak görmek yerine, tüm yaşamın, onların kesinlikle bir önermeden başka bir şey olmayan bilimsel teorileri tarafından kuşatıldığını iddia edenler için kullanıyoruz.

Bilim adına yaşamsal yasa reçeteleri yazmayı görev edinen bu metafizikçi ve pozitivist bayların tümü, bilerek veya bilmeyerek gericidir.

Bunu kanıtlamak hiç de zor değil.

Kelimenin gerçek anlamıyla bilim, yani gerçek bilim, günümüzde, yalnızca küçük bir azınlığın ulaşabileceği bir yerdedir. Örneğin bizim Rusya'mızda, seksen milyonluk nüfus içinde, kaç tane yetenekli bilgin vardır? Muhtemelen bin kişi bilimle uğraşmaktadır, fakat, birinci sınıf ciddi bilginler olarak değerlendirilebilecek kişilerin sayısı birkaç yüzden fazla değildir. Eğer bilim toplumsal yaşamın yasalarına egemen olsaydı, o muazzam çoğunluk, o milyonlarca insan, yüz veya iki yüz uzman tarafından yönetilecekti. Hatta yönetici uzmanların sayısı bundan da az olacaktı, çünkü toplumun yönetilmesiyle alakası olmayan bilimsel dallar da vardır. Tüm diğer bilimler hakkında yeterince bilgi sahibi olduğunu varsayan iyi eğitim görmüş bir sosyoloğun durumunda olduğu gibi, her şeyi önceden kestiren sosyoloji -yani bilimlerin bilimi- bu görevi üstlenecektir. Böylesi kişilerden Rusya'da ve tüm Avrupa'da ne kadar var? Yirmi veya otuz kişi; demek bu yirmi veya otuz kişi dünyayı yönetecek ha? Bundan daha absürd ve sefil bir despotizm düşünülebilir mi?

Şurası kesindir ki, bu yirmi veya otuz uzman kendi aralarında çekişecektir ve eğer günün birinde ortak noktalar üzerinde anlaşabilirlerse, bu kesinlikle insanlığın yararına olmayacaktır. Ortalama bir uzmanın başlıca ahlâksızlığı, kendi bilgisini abartmak, başkalarınınkini ise küçümsemektir. Herhangi bir şekilde kontrolü ele geçirdiğinde, dayanıl-

maz bir zorbaya dönüşür. Yani kılı kırk yaran uzman bir zorbanın kölesi olmak; insanlık için ne mükemmel bir yazgı değil mi! Bu uzmanlar mutlak iktidarı ele geçirdiklerinde, şu anda tavşanlar ve köpekler üzerinde yaptıkları deneylerin aynısını insanlar üzerinde yapacaklardır.

Mezietleri ve insanlığa sağladıkları kazanımlar nedeniyle bilginlere saygı duyulmalıdır, ama, kendi yüksek ahlâklarını ve entelektüel standartlarını yozlaştırmalarının önüne geçebilmek için, onlara hiçbir ayrıcalık tanınmamalı ve herkesin sahip olduğu haklardan başka bir hak verilmemelidir; örneğin inançlarını, düşüncelerini ve bilgilerini ifade etme özgürlüğü. Ne onlara ne de başka bir özel gruba, başkalarına hakim olma hakkı verilmemelidir. İktidara gelen kişi kim olursa olsun, kaçınılmaz olarak toplumu sömürüp ezecektir.

Ancak bize şöyle deniliyor: "Bilim her zaman birkaç kişinin tekelinde kalmayacaktır. Gün gelecek bilim herkes için ulaşılabilir olacak." Böyle bir gün henüz çok uzak ve bu rüyanın gerçekleşeceği güne kadar pek çok toplumsal alt-üst oluşlar yaşanacaktır ki o zaman bile, kim kaderini bilimsel papazların ellerine teslim edecektir?

Bize öyle görünüyor ki, toplumsal bir devrimden sonra herkesin eşit bir eğitim alacağını düşünen biri tamamen yanılıyordur. Yalnızca, ayrıcalıklı sınıftan birkaç kişi için ulaşılabilir olmaktan çıkmakla beraber, bilim şimdi olduğu gibi, toplumsal devrimden sonra da, pek çok uzmanlık alanından biri olarak kalmaya devam edecektir. Sınıfsal farklılıkların ortadan kaldırılmasıyla birlikte, gücü ve isteği olan herkes eğitim alabilir, ancak bu eğitim, herkes için zorunlu olan fiziksel emekle bir karşılık oluşturmayacaktır.

Herkes için mümkün olabilen genel bir bilimsel eğitim olacaktır; özellikle bilimsel yöntemlerin öğrenilmesi, doğru düşünme alışkanlığı, olaylardan yola çıkarak genelleme yapma yeteneği ve az çok doğru olan çıkarımlarda bulunma. Ancak ansiklopedik bir zihne sahip olanlar ve yetkin sosyologlar⁽⁴⁾ yine birkaç kişiden ibaret olacaktır. Eğer teorik spekülasyonlar toplumun biricik yol göstericisi olurlarsa, eğer bilim tek başına toplumun idaresinden sorumlu olursa,

bu, insanlık için son derece hazin bir durum olur. Yaşam tamamen solacak ve toplum sesi soluğu çıkmayan bir koyun sürüsüne dönüşecektir. Yaşamın bilimin hakimiyeti altına girmesi, insanlığın acımasızlaşmasından başka bir sonuç doğurmayacaktır.

Biz devrimci anarşistler, tüm halk için mümkün olabilen bir eğitimi, toplumun bütünüyle kurtuluşunu ve toplumsal yaşamın mümkün olabilen en geniş yaygınlığa ulaşmasını savunuyoruz. Bu yüzden Devletin ve her türlü devletçi ilkenin düşmanlarıyız. Metafizikçilerin, pozitivistlerin ve bilime tapanların tersine biz, doğal ve toplumsal yaşamın her zaman, bu yaşamın göstergelerinden biri olan ama asla onun yaratıcısı olmayan teoriden önce geldiğini ilan ediyoruz. Toplum sadece düşünceyle değil, ama aynı zamanda, kendi sonsuz derinliğinden çıkıp gelen bir olaylar dizisiyle gelişir. Teori her zaman yaşam tarafından yaratılır, ama kendisi asla yaşamı yaratamaz; teori tıpkı yoldaki işaret levhaları gibi, yaşamın bağımsız ve kendine özgü ilerleyişinin yönünü ve farklı aşamalarını gösterir.

Bu inançla hareket ederek, kitaplardan alınan veya bizler tarafından uydurulan herhangi bir toplumsal örgütlenme şemasını, ne kendimize ne de başka insanlara dayatmayı asla aklımızdan geçirmiyoruz. Bizzat halk kitlelerinin kendi (az çok tarih tarafından geliştirilen) içgüdülerinde, günlük ihtiyaçlarında, bilinçli veya bilinçsiz özelemlerinde, geleceğin toplumsal örgütlenmesinin tüm unsurlarını taşıdığına inanıyoruz. Biz bu ideali bizzat halkın kendisinde arıyoruz. Her türlü devlet iktidarı, her hükümet, doğası gereği kendisini halkın dışında ve üstünde tutar ve kaçınılmaz olarak halkı, gerçek ihtiyaçlarına ve özelemlerine yabancı ve zıt olan bir örgütlenmeye ve hedefe tabi kılar. Bu yüzden, her türlü hükümetin, her devlet iktidarının ve genel olarak her türlü yönetici örgütlenmenin düşmanları olduğumuzu ilan ediyoruz. Halkın, ancak aşağıdan yukarıya doğru, hükümetin himayeciliğinden bağımsız olarak ama özgür bireylerden oluşan çeşitli toplulukların etkisine açık kalarak, tamamen özgür ve bağımsız birlikler biçiminde örgütlendiği zaman mutlu olabileceğine inanıyoruz.

Düşüncelerimiz bunlardır ve bu nedenle toplumsal devrimciler ve anarşistler olarak adlandırılmaktayız. Bu isme karşı çıkmıyoruz, zira iktidarın, onun şalını örtünenler kadar, ona boyun eğmek zorunda kalanları da yozlaştırdığını bildiğimizden, her türlü iktidarın amansız düşmanlarıyız. İktidarda olanlar, onun yozlaştırıcı etkisi altında, hırslı ve açgözlü despotlara ve kişisel veya sınıfsal çıkarları için toplumu sömüren zorbalara dönüşürler, iktidara boyun eğenler ise köleleşirler.

Her türden idealist -metafizikçiler, pozitivistler, doktriner devrimciler ve bilimin yaşam üzerindeki egemenliğini destekleyenlerin tümü- aynı hararetle devlet düşüncesini ve devlet iktidarını savunur, çünkü iktidarı kendi sistemlerinin bir sonucu ve halkın nihai kurtuluşu olarak görürler. Bu mantıksız bir şey değildir, çünkü onlar, düşüncenin yaşama önyak olduğu, teorinin pratikten önce geldiği ve bu yüzden, sosyal bilimlerin her türlü toplumsal çalkantının ve yeniden insanın başlangıç noktası olması gerektiği biçimindeki -bizim tamamen bir yanılgı olarak değerlendirdiğimiz- basit bir düşünceyi esas almaktadırlar. Ardından da kaçınılmaz olarak şöyle bir sonuca varmaktadırlar; düşünce, teori ve bilim, en azından günümüzde yalnızca küçük bir azınlığın tekelinde olduğu için, bu küçük azınlık toplumsal yaşama hakim olmalı, her türlü halk hareketinin yalnızca başlatıcısı değil ama aynı zamanda lideri olmalıdır. Onlara bakacak olursak, devrimin ertesi günü yeni toplumsal düzen, halk örgütlenmelerinin yerel ve bölgesel özgür birliği tarafından halkın talepleri ve özelemleri doğrultusunda aşağıdan yukarıya doğru değil, halk iradesini temsil ettiğini iddia eden bu bilgili azınlığın diktatoryal iktidarı tarafından örgütlenmelidir.

Bu sahte temsili hükümet kurgusu, küçücük bir ayrıcalıklı elitin kitleler üzerindeki egemenliğini gizlemekten başka bir şeye hizmet etmiyor; kime niçin oy verdiklerini bile bilmeyen, adeta bir sürü gibi hareket eden halk tarafından seçilen bir elitin egemenliği. İşte bu elit, devlet ve sözümona devrimci diktatörlük teorisini, yanlış bir şekilde halk iradesi olarak değerlendirdiği ve gerçek halkın, hakkında en

ufak bir fikre sahip olmadığı bu yapay ve soyut temsil sistemine dayandırmaktadır.

Devrimci diktatörlük ile devlet arasındaki farklar tamamen yapaydır. Sonuç olarak her ikisi de, çoğunluğun varsayılan "aptallığı" ve azınlığın "zekâsı" adına, azınlığın çoğunluk üzerindeki yönetimini temsil eder. Bu yüzden her ikisi de aynı ölçüde gericidir, çünkü her ikisi de, doğrudan ve kaçınılmaz olarak, yönetici azınlığın politik ve ekonomik ayrıcalıklarını ve halk kitlelerinin politik ve ekonomik köleliğini korumak ve sürdürmek zorundadırlar.

Mevcut iktidarlara ve toplumsal yapıları yıkmayı ve onların yıkıntıları üzerinde kendi diktatörlüklerini inşa etmeyi amaçlayan diktatoryal devrimcilerin, niçin hiçbir zaman iktidarın düşmanları olmadıkları ve gelecekte de olmayacakları, tam tersine, her zaman iktidar düşüncesinin en ateşli savunucuları olacakları şimdi daha iyi anlaşılıyor. Onların yerine geçmek istedikleri için, yalnızca mevcut iktidarlara düşmandırlar. Mevcut hükümet mekanizmasına düşmandırlar, çünkü bu mekanizma, onların diktatörlüğüne şans tanımamaktadır. Ayrıca devlet iktidarının en sadık dostlarıdır. Çünkü, eğer devrim iktidarı yıkarak kitleleri fiilen özgürleştirirse, bu sözde devrimci azınlığın, kitleleri kendi devletçi politikası doğrultusunda kullanma şansını ortadan kaldıracaktır.

İşçilere nihai ideal olarak değilse de hiç olmazsa en yakın hedef olarak *bir halk devletini kurmalarını* öneren Lasalle ile Marx'ın teorisinden duyduğumuz derin tiksintiyi daha önce çeşitli vesilelerle birkaç kez dile getirmiştik. Onların yorumlarına göre, bu devlet, "yönetici bir sınıf düzeyine yükseltilmiş olan proletaryadan" başka bir şey olmayacaktır.

Öyleyse soruyoruz; eğer proletarya yönetici sınıf olacaksa, o zaman kimi yönetecektir? Kısacası, bu yeni yönetimin, bu yeni devletin boyunduruğu altına girecek olan başka bir proletarya olacaktır. Örneğin, Marksistler tarafından düşük bir kültürel düzeyde görülerek değer verilmediğini bildiğimiz köylü "ayaktakımı" muhtemelen kent ve fabrika proletaryası tarafından yönetilecektir. Veya soruna ulusal açıdan yaklaşırsak, Alman proletaryası şu anda Alman burjuvazisi

karşısında hangi konumdaysa, Slavlar da muzaffer Alman proletaryasıyla aynı ast-üst ilişkisi içinde olacaktır.

Devlet varsa, zorunlu olarak bir sınıfın başka bir sınıf üzerindeki tahakkümü, dolayısıyla kölelik vardır. Kölelik olmadan devlet düşünülemez; işte biz bu nedenle devletin düşmanınız.

"Yönetici bir sınıf düzeyine yükseltilecek proletarya" ne demektir? Tüm prototeryanın iktidara gelmesi mümkün müdür? Örneğin Almanlar'ın nüfusu 40 milyon civarındadır. Bu 40 milyonun tümü birden hükümet üyesi olabilir mi? Bu durumda ne hükümet ne de devlet olacak; ancak devlet varsa, birileri yönetici olacak, birileri de köle.

Marksist teori bu ikilemi son derece basit bir şekilde giderir. Marksistler halk hükümeti derken, halk tarafından seçilen az sayıdaki temsilcinin yönetimini kastediyorlar. Her vatandaşın halkın temsilcilerini ve devlet yöneticilerini seçme hakkı, demokratların olduğu kadar, Marksistler'in de son sözüdür. Bu, yönetici bir azınlığın despotizmini gizleyen bir yalandır ve sözümona halkın iradesini yansıtıyormuş gibi görüldüğü için de yalanların en tehlikelisi.

Sonuç olarak bu soruna hangi açıdan yaklaşırsak yaklaşalım, her defasında aynı hazine sonuca varıyoruz; büyük halk kitlelerinin ayrıcalıklı bir azınlık tarafından yönetilmesi. Marksistler bu azınlığın işçilerden oluşacağını söylüyorlar. Evet belki de eski işçilerden; ancak bu işçiler halkın yöneticileri ve temsilcileri oldukları andan itibaren, artık işçi olmaktan çıkacak ve işçi kitlelerine, devletin tepesinden bakmaya başlayacaklardır; artık halkı değil kendilerini ve kendilerinin halkı yönetme iddialarını temsil edeceklerdir. Bundan şüphe eden biri, insan doğası hakkında hiçbir şey bilmiyordur.

Seçilen bu temsilciler, diyor Marksistler, fedakâr ve bilgili sosyalistler olacaklardır. Lasalle'ın ve Marx'ın takipçilerinin yazılarında ve konuşmalarında sürekli olarak göze çarpan "bilgili sosyalist" ve "bilimsel sosyalizm" ifadeleri, onların sözde Halk Devleti'nin, yeni ama hiç de azımsanmayacak bir sayıdaki gerçek ve sahte bir bilginler aristokrasisinin kitleler üzerindeki despotik hakimiyetinden başka bir

şey olmadığını göstermektedir. "Cahil" halk tamamen hükümetin insafına terk edilerek, sıkı bir disiplin altına alınan bir sürüye dönüştürülecektir. Ne güzel bir kurtuluş!

Marksistler de bu çelişkinin farkındadırlar ve bir bilginler hükümetinin demokratik yapısından bağımsız olarak gerçek bir diktatörlük olacağını biliyorlar. Ancak bu diktatörlüğün geçici olacağı düşüncesiyle kendilerini avutuyorlar. Bu diktatörlüğün tek kaygısının ve hedefinin halkı eğitmek ve böylece her türlü hükümeti gereksiz kılacak bir ekonomik ve politik düzeye yükseltmek olduğunu, böylece politik ve baskıcı niteliğini yitiren devletin, kendiliğinden, ekonomik ihtiyaçların ve komünlerin özgür örgütlenmesine dönüşeceğini söylüyorlar.

Bu teoride derin bir çelişki var. Eğer bu devlet gerçekten bir halk devleti olacaksa, niçin devleti ortadan kaldırıyorlar? Yok eğer işçilerin kurtuluşu için devlet gerekliyse ve bu yüzden işçiler henüz özgür değillerse o zaman niçin buna Halk Devleti diyorlar? Onlarla sürdürdüğümüz tartışma sonucunda, özgürlüğün veya, işçilerin aşağıdan yukarıya doğru kendiliğinden örgütlenmesi anlamına gelen anarşinin, toplumsal gelişimin nihai hedefi olduğunu, onların Halk Devleti de dahil olmak üzere her türlü devletin, bir taraftan despotizme, diğer taraftan ise köleliğe yol açan bir boyunduruk olduğunu nihayet onlara kabul ettirdik.

Bu boyunduruğun ve diktatörlüğün, halkın mutlak özgürlüğünün elde edilmesi doğrultusunda atılan geçici bir adım olduğunu söylüyorlar; anarşi ya da özgürlük amaçtır ve devlet ya da diktatörlük araçtır. Oysa onlara bakacak olursak, kitleleri özgürleştirebilmek için önce onları köleleştirmek gerekiyor!

Aramızdaki tartışma bu çelişki üzerinde tıkanı. Onlar halkın ancak diktatörlükle (elbette onların diktatörlüğüyle) özgürleştirilebileceği noktasında ısrar ediyorlar. Biz ise onlara verdiğimiz cevapta, hiçbir diktatörlüğün varlığını sürdürmekten başka bir hedefe sahip olamayacağını, yaratabileceği tek şeyin kölelik olacağını ve bu köleliği kendisine boyun eğen halka dayatacağını söylüyoruz. Özgürlük ancak özgürlükle, halkın topyekün başkaldırısıyla ve işçilerin aşı-

ğdan yukarıya doğru kendiliğinden örgütlenmesiyle yaratılabilir.

Devlet karşıtı sosyalistlerin veya anarşistlerin politik ve toplumsal teorisi, doğrudan ve kaçınılmaz bir şekilde, her türlü hükümetle ve burjuva politikasının tüm biçimleriyle köprüleri tamamen atmalarını sağlamakta ve toplumsal devrim dışında herhangi bir seçenek bırakmamaktadır. Devlet komünistleri ile bilimsel otoritenin karşıt teorisi ise, takipçilerinin kafalarını bulandırıyor ve politik taktik kışkesi altında hükümetle ve çeşitli burjuva politik partileriyle sonu gelmez uzlaşmalar içine girerek doğrudan gericiliğe sürükleniyor.

Bu programın başlıca iddiası, proletaryanın ancak devlet tarafından (güya) kurtarılacağıdır. Bunun mümkün olabilmesi için, devletin proletaryayı burjuva kapitalizminin boyunduruğundan kurtarmayı üstlenmesi gerekmektedir. Peki devlete böyle bir nitelik nasıl kazandırılabilir? Proletarya devrim yaparak devleti ele geçirmelidir; bu kahramanca bir görevdir. Bize göre proletarya devleti ele geçirir geçirmez, halkın bu ezeli hapisanesini hemen yok etmeye girişmelidir. Oysa Bay Marx'ın teorisine göre, halk devleti yok etmemekle kalmayıp, daha da güçlendirip büyüterek, halkı bildikleri yöntemlerle kurtaracak olan efendilerinin, bekçilerinin ve öğretmenlerinin -yani komünist parti liderlerinin, kısaca Marx ve arkadaşlarının- ellerine teslim etmelidir. Bu liderler hükümetin tüm dizginlerini kendi güçlü ellerinde toplayacaklardır, zira cahil halkın güçlü bir bekçiye ihtiyacı vardır; ve ardından ticareti, endüstriyi, tarımı hatta bilimi de denetleyen merkezi bir devlet bankası kuracaklardır. Böylece halk kitleleri, yeni bir ayrıcalıklı bilimsel-politik sınıf oluşturacak olan devlet mühendislerinin doğrudan komutası altında, biri endüstriyel diğeri tarımsal olan iki orduya bölünmüş olacaktır.

Toplumsal Devrimin Bazı Önkoşulları

Enternasyonal'in örgütlenmesi ve propagandası Avrupa'nın her yerinde olduğu gibi, İtalya'da da tamamen gele-

ceğin toplumuna ilişkin hareketi, kudreti ve özlemleri cisimleştiren işçi sınıfına yöneliktir. Enternasyonal, burjuva dünyasında yalnızca birkaç taraftar bulmuştur ve mevcut toplumsal düzenden ve onun sahte değerlerinden içtenlikle nefret etmeyi öğrenen bu taraftarlar, kendi sınıflarını reddederrek, kendilerini canla başla halkın davasına adanmışlardır.

Sayısız olmalarına rağmen eğer bu insanlar, burjuva dünyasına olan duygusal bağlılıklarının ve kişisel kibirlerinin son izlerini de ortadan kaldırılabilselerse, devrimci harekete paha biçilmez hizmetlerde bulunacaklardır. Bu kişiler halk hareketinden ilham almaktadırlar. Bu ilhama karşılık onlar da, uzmanca bilgileri, soyut düşünme ve genellemelerde bulunma kapasiteleri, örgütlenme ve koordine etme yetenekleriyle harekete katkıda bulunabilirler; bu nitelikler sayesinde inşa edilecek yaratıcı güç olmaksızın herhangi bir zafer mümkün değildir. Başka ülkelerle kıyaslandığında, böylesi genç insanların sayısı İtalya'da ve Rusya'da daha fazladır. Ancak devrim için adeta bir servet olan olgu şu ki, İtalya'da, umulmadık bir şekilde doğuştan zeki ama genellikle eğitimsiz olan ve büyük bir sefalet içinde yaşayan muazzam bir proletarya vardır. Bu proletarya, iki veya üç milyon kadar kent işçisinden ve her şeyden tamamen mahrum olan yirmi milyon kadar köylüden oluşmaktadır. Bu koca sınıf öyle bir çaresizliğe mahkûm edilmiştir ki, mevcut toplumun savunucuları bile parlamentoda ve resmi basında, her şeyin patlama noktasına geldiğini itiraf ederek, önüne çıkan her şeyi yakıp yıkacak bir halk hareketinin önlenememesi için acilen bir şeyler yapılması gerektiğinden açıkça söz etmeye başladılar.

Koşullar, hiçbir yerde, İtalya'da olduğu kadar devrimin lehine değildir. İtalya'da, Avrupa'nın pek çok ülkesinden farklı olarak, daha yüksek ücretler alan, göreceli olarak daha varlıklı, eğitim düzeyleriyle böbürlenen ve gelir sahibi olduğunda burjuvaziyle arasında bir fark kalmayacağı türünden burjuva önyargılarla zehirlenen bir işçi kesimi yoktur. Bu türden bir burjuva işçi kesimi özellikle Almanya ve İsviçre'de yaygındır; ancak tam tersine İtalya'da, bu işçi kesimi sayısı ve nüfuzu bakımından son derece önemsizdir,

neredeyse okyanusta damla gibidir. İtalya'da baskın olan daha ziyade yoksul proletaryadır. Marx, bu işçi kesimini küçümseyerek haksız bir şekilde *Lümpen Proletarya* olarak adlandırmaktadır. Oysa yaklaşmakta olan toplumsal devrimin tüm bilinci ve gücü sadece ve sadece bu işçi kesiminde kristalleşmektedir.

Bir halk ayaklanması, tamamen doğası gereği, son derece içgüdüsel, kaotik ve yıkıcıdır ve her zaman sayısız kurbana ve muazzam bir kamusal ve kişisel maddi tahribata yol açar. Kitleler her zaman için kendilerini feda etmeye hazırdırlar; onları, inanılmaz ve muhteşem bir kahramanlığı ortaya koyma gücüne sahip olan acımasız ve vahşi bir kalabalığa dönüştüren de budur ve kitleler neredeyse hiçbir şeye sahip olmadıklarından, mülkiyet sahibi olmanın getirdiği sorumluluklar nedeniyle cesaretleri kırılmamıştır. Bazı kriz anlarında, öz-savunma veya zafer adına, evlerini ve mahallelerini ateşe vermekten kesinlikle çekinmeyeceklerdir ve zorbalara ait olan mülkiyet onları herhangi bir şeyden alıkoymayacağından, yıkım tutkusu kitlelerde her zaman gelişkindir. Bu negatif tutkunun, devrimci davanın zirvesine ulaşmak için tek başına yeterli olmadığı elbette doğrudur; ancak bu yıkım tutkusu olmadığında devrim imkânsızdır. Devrim, son derece derin ve kapsamlı bir yıkım gerektirir, çünkü yeni bir dünya sadece ve sadece bu verimli ve yenileyici yıkımın küllerinden doğacaktır...

Ancak milyonlarca işçiyi kasıp kavuran en korkunç sefalet bile tek başına bu işçileri devrim yapmaya sevk edemez. Doğa insana inanılmaz bir sabır vermiştir (belki de böylece insana en büyük kötülüğü yapmıştır) ve ölümü bile açıklıkla erteleyen insanın, en dayanılmaz sıkıntılara nasıl sabırla katlanabileceğini şeytan bile hayal edemez; ve insanın çaresizlik güdüsü bile, haklarına yönelik derin bir duyarsızlık ve soğukkanlı bir itaatle bezenmiştir...

Böylesi koşullar içinde yaşayan halk umutsuzdur. İsyan etmekten ziyade ölmek isteyecektir. Ancak, eğer bir insan çaresizliğe düşüyorsa, isyan etme olasılığı daha fazladır. Çaresizlik, acı ve kahredici bir duygudur ve daha yaşanabilir koşulları az çok kestirebilen bir insanı, bu koşulları elde

etme olasılığı zayıf olsa bile yine de bu yarı baygın ataletten uyandıracaktır. Ancak mutlak bir çaresizlik içinde uzun bir süre kalmak kesinlikle mümkün değildir; kişi ya tamamen teslim olarak ölmeli ya da birşeyler yapmalı, bir dava uğruna savaşmalıdır; peki bu ne türden bir dava olabilir? Kendisini özgürleştirmek ve daha iyi bir yaşam için mücadele etmek...

Ancak yoksulluk ve çaresizlik bile toplumsal bir devrimin yaratılması için yeterli bir neden değildir. Bu iki faktör, birbirinden kopuk yerel isyanlara yol açabilir, ancak büyük ve kapsamlı kitlesel ayaklanmaları yaratamaz. Böyle bir kitlesel ayaklanmanın yaratılabilmesi için, halkın, içgüdüsel duygularının derinliklerinde tarihsel olarak gelişen, sarsıcı olaylar silsilesinden, acı ve şiddetli deneyimlerden süzülüp gelen evrensel bir ideale sahip olması gerekir. Halkın, hakları ve haklarının meşruluğu hakkında genel bir fikre, derin, tutkulu ve yarı-dinsel bir inanca sahip olması gerekir. Bu düşünce ve bu halk ideali, çaresizliği yaratan sıkıntılarla buluştuğunda, o zaman toplumsal devrim son derece yakın ve kaçınılmaz olur ve hiçbir güç böylesi bir devrimi engellemez.

İtalyan proletaryasının durumu tam da budur. İtalya proletaryasının bugün maruz kaldığı sefalet ve acının, Rus halkını kasıp kavuran yoksulluk ve sıkıntılardan aşağı kalır yanı yoktur. Ancak İtalyan proletaryası, düzeyi Rus kitlelerinden daha yüksek olan ve günden güne giderek güçlenen ve netleşen tutkulu bir devrimci bilince sahiptir. Yaradılışı itibarıyla coşkulu ve zeki olan İtalyan proletaryası, hiç olmazsa ne istediğini ve nihai kurtuluşunu nasıl gerçekleştirebileceğini anlamaya başlıyor. Öte yandan, Enternasyonal'in son iki yıldır sürdürdüğü kesintisiz ve yaygın propagandanın da büyük bir katkısı oldu. -Sayısız kurbana mal olsa da- o olmadan bir halk ayaklanmasının, kesinlikle mümkün olamayacağı bu derin duyguyu ve bu evrensel ideali açığa çıkaran Enternasyonal, aynı zamanda halkın kurtuluşuna giden yolu ve halk örgütlenmesi için başvurulacak yöntemleri de gösterdi.

Bu ideal başlangıçta doğal olarak, halkın, yaşadığı yok-

sulluğa ve sefalete son vermek, tüm maddi ihtiyaçlarını, herkes için aynı derecede zorunlu olacak kolektif emek aracılığıyla karşılamak için duyduğu coşkun istekte kendisini dışa vurur. Ancak daha sonra, bu ideal, her türlü tahakkümün ortadan kaldırılmasını ve ülkedeki toplumsal yaşamın halkın ihtiyaçları doğrultusunda örgütlenmesini de içermeye başlayacaktır. Bu, hükümetler ve parlamentolar olmaksızın bizzat halkın kendisi tarafından yaratılan aşağıdan yukarıya doğru örgütlenmenin lehine, halka tepeden bakan her türlü devlet hakimiyetinin reddedilmesi anlamına gelecektir. Böyle bir örgütlenmeye tarım ve sanayi işçilerinin, komünlerin ve eyaletlerin özgür birlikleri aracılığıyla ulaşılabilecektir. En nihayet, daha uzak bir gelecekte, bu örgütlenme devletlerin yıkıntıları üzerinde halkların kardeşliğini yükseltecektir.

İspanya'da olduğu gibi İtalya'da da Marksist devlet komünizmi programının tamamen etkisiz kalması, buna karşılık her türlü tahakküme, himayeciliğe ve hükümet otoritesine karşı amansız bir savaş ilan etmiş olan devrimci sosyalistlerin ünlü İttifak'ının [anarşist öncü örgütlenme] işçiler tarafından muhteşem bir coşkuyla kabul edilmesi hiç de şaşırtıcı olmamalıdır.

Böylesi düşüncelerden ilham alan bir halk, başka halkların özgürlüğünü hiçbir şekilde tehdit ve ihlal etmeden, her zaman kendi özgürlüğünü kazanabilir ve yaşamını herkes için fazlasıyla yeterli olan bir özgürlük zeminine taşıyabilir. Bu yüzden, İtalya ve İspanya her türlü fetih girişiminden uzak duracak, hatta, kendi devrimlerini gerçekleştirebilmeleri için tüm halklara yardım edecektir...

Modern kapitalist üretim ve banka spekülasyonları, mutlak bir şekilde devletin merkezileşmesini gerektirir, zira milyonlarca işçiyi kapitalist sömürüye maruz bırakabilecek tek güç devlettir. Öte yandan, işçi birliklerinin, grupların, komünlerin, kantonların [ülkelerin], bölgelerin ve nihayet tüm halkın aşağıdan yukarıya doğru örgütlediği federalist örgütlenme, gerçek özgürlüğün temel koşuludur. Ancak böyle bir özgürlük, yönetici sınıfların çıkarları ve inançları ile bağdaşmaz, tıpkı işçilerin ekonomik kurtuluşunun, bu

yönetici sınıfların örgütlenme yöntemleriyle uzlaşmaz olması gibi. Oysa *temsili demokrasi*, kapitalist ekonomik sistemle mükemmel bir uyum içindedir. Sözde *halk iradesinin* varsayılan *hükümrantlığını* temel alan bu yeni devletçi sistem, bir maskaralık olan kamusal toplantılarda sözde temsilcileri tarafından ifade edildiği şekliyle, kapitalizmin gelişmesi için iki temel ve zorunlu koşulu içermektedir; devletin merkezileşmesi ve başına buyruk kitlelerin, halkı temsil ettiğini iddia eden ama aslında halkı sonsuz bir şekilde sömüren entelektüel bir azınlığın boyunduruğu altına girmesi.

İnsan emeğinin sömürülmesi, en demokrat yapıya sahip olan bir hükümet tarafından bile şirin gösterilemez... bu sömürü işçiler için hep acı bir hap olacaktır. Bundan şu sonuç çıkar; ne kadar babacan olursa olsun, toplumsal çatışmaları önlemekte ne kadar usta olursa olsun hiçbir hükümet, sömürücü ekonomik kurumlarına ve politik hegemonyasına yönelik hiçbir tehdidi hoşgöremez; otoritesine gösterilen alışlagelmiş itaati barışçıl ve ikna edici yöntemlerle halka aşılama yeteneğine sahip olmayan devlet, kaçınılmaz olarak kesintisiz bir baskıya, şiddete ve politik denetime başvurur; şüphesiz politik denetimin son silahı da askeri güçtür.

Modern devlet, özü gereği askeri bir devlettir; ve askeri devlet kaçınılmaz olarak fethedici, işgalci bir devlet olmak zorundadır; varlığını sürdürebilmesi için ya başka devletleri fethedecektir, ya da onlar tarafından fethedilecektir. Bunun son derece basit bir nedeni var; askeri güç yığınağı, herhangi bir şekilde kullanılmadığında, kimin elindeyse onu mutlaka boğar. Bu yüzden modern Devlet devasa ve güçlü olmak için vargücüyle uğraşmak zorundadır; varlığının kaçınılmaz önkoşulu budur.

Nasıl ki kapitalist üretim, iflas etmemek için, durmadan yayılarak tüm zayıf rekabetçilerini yutup, dünya çapındaki tüm diğer kapitalist işletmeleri tekeline almak zorundaysa, aynı şekilde devlet de kaçınılmaz olarak, her şeye hakim olan biricik evrensel devlet olmak zorundadır, çünkü tanımından anlaşılacağı üzere, iki evrensel devletin bir arada var olması kesinlikle imkânsızdır. Egemenlik, yani mutlak hakimiyet arzusu, her devletin doğasına içkin olan bir nite-

liktir; ve bu egemenliğin başlıca önkoşulu, komşu devletlerin göreceli zayıflığı veya en azından dışa bağımlılığıdır...

Güçlü bir devlet ancak şu türden bir sağlam temele sahip olabilir; askeri ve bürokratik merkezileşme. Monarşi ile en demokratik cumhuriyet arasındaki temel farklılık şudur; monarşinin bürokratları, ayrıcalıklı sınıfların çıkarları için kral adına halkı ezip sömürerek kasalarını doldururlar; cumhuriyette ise, halk, yine aynı ayrıcalıklı sınıfların çıkarları için, ama "halk iradesi" adına ezilip sömürülür (ve demokrat bürokratların kasalarını doldurur). Cumhuriyette, yasal olarak örgütlenen halk olduğu varsayılan devlet, gerçek halkı durmadan boğup duracaktır. Ve halkın sırtına inen sopanın etiketi "halk iradesi" olarak değiştiğinde, halk kendisini daha iyi hissetmeyecektir.

... Ne kadar demokratik -hatta en kızıl cumhuriyet- olursa olsun, hiçbir hükümet halkın gerçek ihtiyacı olan öz-örgütlenmeyi, yani hiçbir gücün müdahalesi olmadan kendi yaşamını aşağıdan yukarıya doğru örgütlemesini sağlamaz, çünkü, Bay Marx'ın sözde Halk Devleti de dahil olmak üzere her devlet, özünde halkın ne istediğini ve neye ihtiyacı olduğunu bizzat halkın kendisinden daha iyi bildiklerini sanan kendini beğenmiş entelektüellerin ayrıcalıklı azınlığı aracılığıyla kitleleri tepeden yöneten bir aygıttan ibarettir...

Her türlü pan-Germenizme nasıl karşıysak, aynı kararlılıkla her türlü pan-Slavcılığa da karşıyız. Rus devrimci gençliğinin en acil ve kutsal görevi, Rusya içinde ve Slavlar'ın yaşadıkları tüm topraklar üzerinde, hükümet ajanları tarafından resmi veya gayri resmi olarak yayılan ve Slav Çarı'nın Slav kardeşlerini fazlasıyla sevdiği ve Polonya ile Küçük Rusya'yı [Ukrayna?] gırtlaklayan aşağılık pan-Rus İmparatorluğu'nun, eğer Çar isterse, Slavlar'ı Alman boyunduruğundan kurtarabileceği düşüncesini talihsiz Slavlar'a aşıl原因 pan-Slav propagandaya karşı, mümkün olabilen her şekilde harekete geçmektir. [Bakunin, artık ölü olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun sınırları içinde -Macaristan, Avusturya, Bulgaristan, Sırbistan, Yugoslavya ve Çekoslovakya vb.- yaşayan Slavlar'ı da buna dahil etmektedir.]

Boyle bir yanlışla özellikle Avusturya Slavlar'ı arasında

yaygındır. Kendilerine zulmedenlere duydukları fanatik ancak anlaşılır öfke onları öylesine çılgınca bir noktaya getirmiştir ki, Çarlık despotizminin Litvanya'ya, Polonya'ya, Küçük Rusya'ya hatta Büyük Rusya'ya karşı giriştiği korkunç barbarlığı unutarak veya göz ardı ederek, hâlâ pan-Slav köle sahibi efendimiz tarafından kurtarılmayı bekliyorlar.

Slav kitlelerinin böylesi yanılgılara sığınması bizi şaşırtmamalıdır. Tarihi ve Rusya'nın iç koşullarını bilmemekte-dirler; onlara söylenen tek şey, pan-Slav imparatorluğunun Almanlar'a meydan okumak üzere kurulduğudur; Almanlar'ı korkudan titretecek kadar güçlü olan bir imparatorluk... ve Almanlar'ın nefret ettiği şeyleri, Slavlar hep sevmişlerdir.

Böyle şeyler olacaktır. Ancak hazin, anlaşılmaz ve affedilmez olan şey, her şeyi herkesten daha iyi bilmesi gereken, eğitilmiş, deneyimli, olgun ve bilgili Avusturya Slavları'nın, pan-Slavcılığı yücelten bir parti kurmuş olmalarıdır. Kimilerine göre bu parti, Çar'ın hakimiyeti altında *büyük bir Slav imparatorluğu* yaratacaktır, kimilerine göre ise, yine Rus İmparatorluğu aracılığıyla Slav halklarının kurtuluşunu gerçekleştirecektir...

Peki ama, Slav halklarının, güçlü bir Slav imparatorluğunun kurulmasında ne gibi bir çıkarı olabilir? Böyle bir imparatorluk, [imparatorluğu teşkil eden] devletlerden başka hiç kimseye herhangi bir yarar getirmeyecektir, yani işçi sınıfının değil, sadece ayrıcalıklı küçük bir azınlığın -ruhban sınıfının, asilzadelerin ve burjuvazinin- işine yarayacaktır; muhtemelen diplomaları ve varsayılan zihinsel üstünlükleri nedeniyle kitleleri yönetmeye adeta mecbur olduklarını hisseden bazı entelektüellerin işine de gelebilir. Kısacası, böyle bir imparatorluğun, sayıları birkaç bin kişiyi geçmeyecek zalimlere, cellatlara ve proletaryanın sömürücülerine sağlayacağı pek çok yarar vardır. Ancak iş büyük halk kitlelerine gelince, devletin etkinlik alanı genişledikçe, kitlelere vurulan prangalar daha da ağırlaşacak, hapisaneler daha da çoğalacaktır.

Devletin varlığını sürdürebilmesi için, diğer devletleri işgal etmek zorunda olduğunu daha önce belirtmiştik. Eko-

nomik sektördeki rekabet, nasıl orta ölçekli işletmeleri -orta ölçekli fabrikalar, araziler ve işyerleri- tahrip edip yutuyorsa, devasa devlet de aynı şekilde, orta ölçekli ve küçük devletleri yutarak ortadan kaldırır. Bu yüzden her devlet, kâğıt üzerinde değil ama fiili olarak var olmak ve komşu devletlerin merhametine kalmayıp bağımsız olmak için, kaçınılmaz olarak işgalci, saldırgan ve fethedici olmak zorundadır. Bu, bir devletin her an, komşu bir ülkeyi işgal edip milyonlarca kişiye boyun eğdirmeye hazır olması anlamına gelmektedir. Bunun için de kitlesel bir askeri güce sahip olmalıdır. Ve askeri gücün olduğu herhangi bir yerde ilk söz şudur; özgürlüğe elveda! Çalışan kitlelerin özerkliğine ve refahına elveda. Tüm anlattıklarımızdan çıkan sonuç şudur; büyük bir Slav imparatorluğunun inşası, Slav halklarının köleleşmesinden başka bir anlama gelemmez.

Bununla birlikte, Slav devletçileri bize şunu söylüyorlar; "tek bir büyük Slav devleti istemiyoruz; orta ölçekli birkaç Slav devleti istiyoruz, böylece Slav halklarının bağımsızlığı güvenceye alınmış olacaktır." Ancak böyle bir yaklaşım mantığa, tarihsel olgulara ve eşyanın tabiatına aykırıdır; zira günümüzde, hiçbir orta ölçekli devlet bağımsız olarak varlığını sürdüremez. Bu yüzden ya hiçbir devlet olmayacaktır, ya da tüm güçsüz devletleri yutan tek ve devasa bir devlet olacaktır; yani Ruslar'ın bir devleti olacaksa bu despotik ve mutlakiyetçi bir devlet olacaktır.

Küçük bir Slav devleti, en az onun kadar büyük ve güçlü olmadan, pan-Germen imparatorluğu karşısında tutunabilir mi? Bu küçük Slav devleti, çıkarları doğrultusunda birleşen devletlerin yardımına güvenebilir mi? Her iki durumda da cevap "hayır"dır. Her şeyden önce, çeşitli heterojen güçlerin oluşturduğu ittifak, eşit bir güce veya sayısal üstünlüğe sahip olsa bile, karşısındaki homojen düşman tek bir komuta kademesi altında daha güçlü olacağından, bu ittifak güçsüz kalacaktır. İkincisi, onların kendi çıkarları söz konusu olduğunda bile, diğer devletlerin göstereceği işbirliğinin samimiyetine asla güvenilemez. Tüm ölümlüler gibi, devlet adamları da sık sık anlık çıkarlarını ve tutkularını öylesine her şeyin üstünde tutarlar ki, gerçek hayati çıkarlarının ne zaman nerde tehdit altında olduğunu pek göremezler...

Peki merkezi pan-Germen devleti, pan-Slav bir federasyon, yani İsviçre veya Kuzey Amerika modeline benzer bir yapı tarafından dengelenemez mi? Bu soruya da olumsuz cevap veriyoruz. Çünkü böyle bir federasyonun kurulabilmesi için, her şeyden önce, pan-Rus İmparatorluğu'nun sadece gönüllülük temelinde birleşecek olan birkaç ayrı ve bağımsız devlete bölünmesi gerekecektir, zira orta veya küçük ölçekli devletlerin böylesi bağımsız bir federasyonunun, büyük bir merkezi imparatorlukla bir arada var olması düşüncesi kesinlikle ikna edici değildir...

Çeşitli devletlerin oluşturacağı bu federasyon, bir ölçüde burjuva özgürlüğü güvence altına alabilir, ama asla askeri bir devlet olamaz, çünkü bir *federasyondur*. Devlet iktidarı merkezileşmeyi gerektirir. İsviçre ve Amerika Birleşik Devletleri örneğinin bu tezi yürüttüğü iddia edilebilir. Bir kere İsviçre, askeri gücünü arttırmak için, merkezileşme eğilimi göstermeye başlamıştır; Amerika Birleşik Devletleri'nde federasyonun mümkün olmasının nedeni ise bu ülkenin etrafının, Rusya, Almanya veya Fransa gibi, son derece merkezileşmiş ve güçlü devletler tarafından çevrilmemiş olmasıdır. İsviçre'nin federal yapısını korumasının tek nedeni ise, büyük uluslararası güçlerin bu ülkeyi pek kayda değer bulmaması ve İsviçre'de yaşayan halkların, komşu ülkelerin -Fransa, Almanya ve İtalya- dillerinin konuşulduğu üç ayrı bölgeye kabaca bölünmüş olmasıdır. Muzaffer pan-Germenizme yasal ve devletçi bir zeminde -aynı güce sahip olan bir Slav devleti kurarak- direnmek, Slavlar'a felaketten başka bir şey getirmeyecektir, çünkü, böyle bir tercih kaçınılmaz olarak Slavlar'ı pan-Rus zorbalığına mahkûm edecektir...

İlerici Slav halkı, Slav ideolojisiyle flört etme zamanının artık geçtiğini ve halkın devasa özlemlerini, düzmece bir milliyetçiliğin daracık kalıbına hapsedmekten daha saçma ve zararlı bir şey olmadığını anlamalıdır. Milliyetçilik insancıl bir ilke değildir; diğer gerçek ve barışçıl olgularla birlikte hoşgörülmesi gereken tarihsel ve yerel bir olgudur.

Ne kadar küçük olursa olsun, her halkın kendi özgün karakteri, yaşam tarzı, dili, düşünme ve çalışma biçimi vardır; ve bir halkın gerçek ulusallığını, tarihsel yaşamının, özlem-

lerinin ve koşullarının toplam özeti olan bu özgün karakteri ve yaşam biçimi oluşturur. Tıpkı her birey gibi, her halk da, kendisi olma hakkına tartışmasız bir şekilde sahiptir. Varsayılan ulusal hak budur. Ancak bir halk veya bir birey belirli bir yaşam tarzına sahipse, bu tarz ona, bu ulusallığı ve bireyselliği mutlaklaştırarak özel bir ayrıcalık haline getirme hakkını hiçbir şekilde vermez; üstelik böyle bir şey onun için yararlı da olmaz. Tam tersine, bir halk veya birey kendisiyle ne kadar az ilgiliyse ve genel insanlık düşüncesi-ne ne kadar fazla sahipse, ulusallık ve bireysellik duygusu da o ölçüde hayat verici, daha anlamlı ve daha derin olacaktır.

Aynı şey Slavlar için de geçerlidir. Dar görüşlü, egoist Slavcılık... düşüncesini kafalarına takıp durdukları sürece, Slavlar önemsiz bir halk olarak kalmaya devam edeceklerdir, zira böyle bir saplantı, özü gereği, insanlığın genel sorunlarına ve davasına terstir. Slavlar, ancak diğer halklarla birlikte, daha geniş ve daha evrensel amaçlara sahip olduklarında, halkların kardeşliği içindeki gerçek yerlerini alacaklardır...

Tüm tarihsel dönemlerde, her türlü ulusal ve yerel sınırların dışına taşan evrensel bir amaç görürüz ve bu evrensel amaçla kendilerini canı gönülden özdeşleştirme duygusuna, gücüne ve kavrayışına yeterince sahip olan halklar, tarihsel halklar olurlar. [Tarihsel roller oynarlar.] 18. yüzyılın sonundaki büyük devrim, bir kez daha Fransız halkını dünya halkları arasında üstün bir yere koydu. Fransa, tüm insanlığa yeni bir hedef -tüm insanların mutlak eşitliği idealini- gösterdi, ne yazık ki, sadece politik alanda. Çözumsuz bir çelişkidenden mustarip olduğu için, bu ideale asla ulaşamazdı; ekonomik köleliğe rağmen politik özgürlük. Oysa devletin olduğu yerde politik özgürlükten bahsetmek bir sahtekârlıktan başka bir şey değildir.

Böylece Fransız Devrimi, sonunda tekleşecek olan iki zıt eğilim yarattı; gittikçe küçülen ve haddinden fazla zengin olan tekelci bir azınlığın çıkarları için proletaryanın sistematik bir şekilde sömürülmesi. Bu eğilimlerden biri, kitlelerin bu sömürüsü üzerinde demokratik bir cumhuriyet kurmak istemektedir, diğeri ise daha tutarlı davranarak,

açıkça monarşist, despotik, merkezi ve bürokratik bir polis Devleti kurmak istemektedir. İkincisindeki diktatörlük, ince anayasal yöntemlerle daha az gizlenmiştir.

Ancak, proletaryanın derinliklerinden yeni bir karşıt eğilim, yeni bir evrensel amaç daha çıktı; tüm sınıfların, ve onların temel destekleyicisi olan devletin ortadan kaldırılması ve her şeyin işçilerin öz-yönetimine bırakılması...

Toplumsal devrimin programı budur. Tüm ulusların karşı karşıya oldukları tek bir sorun, tek bir evrensel amaç vardır; devlet boyunduruğu altındaki halklar nasıl ekonomik ve politik kurtuluşlarını gerçekleştirebilirler? Ne yazık ki, kanlı ve dehşetli bir mücadele olmadan bu sorun çözülemez...

Slavlar'ın ancak toplumsal devrim sayesinde halkların kardeşçe birliği arasındaki gerçek yerlerini alacakları açık değil midir?

Fakat toplumsal bir devrim tek bir ülkeyle sınırlandırılmaz. Özü gereği, toplumsal devrim uluslararası bir karaktere sahiptir. Bu yüzden Slavlar, özlemlerini ve güçlerini, tüm diğer ülkelerin özlemleri ve güçleriyle birleştirmelidirler. Slav işçi sınıfı kitlesel bir şekilde Uluslararası İşçi Birliği içinde örgütlenmelidir... Enternasyonal'e katıldıktan sonra, fabrika, zanaat ve tarım seksiyonları oluşturarak bu seksiyonları yerel bir federasyonda birleştirmeli veya gerekiyorsa, yerel federasyonları pan-Slav bir federasyona dönüştürmelidir. Slavlar, kendilerini ezen ülkelerin boyunduruğundan kurtularak, Enternasyonal'in temel ilkeleri doğrultusunda -kendi bağımsızlıklarını kesinlikle tehlikeye atmadan- Alman işçileriyle kardeşçe ilişkiler geliştirebilirler ve öyle de yapmalıdırlar, çünkü, Alman işçileriyle başka bir zemin üzerinde bir ittifak kurmak hiçbir şekilde söz konusu olamaz.

Slavlar'ı kurtuluşa götürecek tek yol budur. Ancak, muhterem yurtseverlerinin etkisi altında olan genç Batı ve Doğu Slavları'nın büyük bir çoğunluğu tarafından şu anda benimsenen yöntem, birkaç ayrı Slav devletinin kurulmasını gerektiren devletçi bir yöntemdir ve büyük halk kitlelerine felaketten başka bir şey getirmeyecektir.

Sırbistan halkı, kanını seller gibi akıtarak sonunda Türk

boyunduruğundan kurtuldu; ancak bağımsız bir prenslik olmalarından hemen sonra, kendi devletleri olarak gördükleri Sırp Devleti tarafından yeniden ve belki de daha fazla köleleştirilmeye başladılar. Sırbistan'ın bu kısmı, tüm devletlerin ortak özellikleri olan bazı nitelikleri -yasalar, çeşitli devlet kurumları vb.- kazanır kazanmaz, Türkler'e karşı başarılı bir savaş vermelerini sağlayan ulusal canlılığını ve kahramanlığını anında yitirdi. Cahil ve son derece yoksul olmalarına rağmen ateşli, güçlü, yaradılıştan zeki ve özgürlük sevdahısı olan bu halk, kısa süre içinde tamamen uysal ve duyarsız bir sürüye dönüştürülerek, bürokratik yağmacılık ve despotizm için kurbanlık koyun haline getirildi.

Türk Sırbistanı'nda hiçbir soylu sınıf, büyük toprak sahibi, sanayici ve fazlaca zengin tüccar yoktur. Buna rağmen kısmen devlet tarafından, Odessa, Moskova, St. Petersburg, Viyana, Paris, Almanya ve İsviçre'de eğitilen genç adamlardan oluşan yeni bir bürokratik aristokrasi ortaya çıktı. Bu genç adamlar devletin hizmetine girip yozlaşmadan önce, halklarına duydukları sevgiyle, liberallikleriyle hatta demokratik ve sosyalist eğilimleriyle tanınıyorlardı. Ancak devletin hizmetine girmelerinin üzerinden çok zaman geçmeden, tüm hiyerarşik, politik ve faydacı imtiyazların doğasına içkin olan o şaşmaz mantığın gerektirdiği bedeli ödeyerek, hâlâ yurtsever ve liberal sloganlar mırıldansalar da, katı bürokratik amirlere dönüştüler. Ve herkesin çok iyi bildiği gibi, sabit fikirli bir devlet görevlisiyle kıyaslandığında, liberal bir bürokrat çok daha kötüdür.

Daha da önemlisi, bazı mevkilerin gerektirdiği şartlar, soylu duygulardan hatta en iyi niyetlerden çok daha zorlayıcıdır. Yurtdışından ülkelere dönen genç Sırp'lar, kendilerini eğiten ve geçindiren devlete borçlarını ödemek zorundadır; velinimetlerine, yani hükümetlerine hizmet etmeyi ahlâki bir zorunluluk olarak görüyorlar. Bu eğitilmiş genç insanlar için başkaca bir iş sahası olmadığı için devlet memurluğuna girerek, ülkedeki tek aristokrasi olan bürokratik sınıfa katılıyorlar. Bu sınıfa entegre olduktan sonra ise, kaçınılmaz olarak halkın düşmanlarına dönüşüyorlar...

Ardından, en ahlâksız ve kurnazca yöntemlerle bu mik-

roskobik ülkenin mikroskobik hükümetinin kontrolünü ele geçirmek için, her gelene kendilerini satmaya başlayarak prensi ve tahtın diğer varislerini yüceltiyorlar. Bir prensin tahttan düşürülmesi ve yerine bir başkasının çıkarılması, Sırbistan'da "devrim" olarak adlandırılır. Ya da, bu genç adamlar nüfuzlarını bir ya da daha fazla, hatta tüm büyük hakim devletlere -Rusya, Avusturya, Türkiye vb.- pazarlayabilirler.

Böyle bir ülkede halkın hangi koşullar altında yaşadığını kestirmek hiç de zor değil! Öte yandan, Sırbistan prensliğinin anayasal bir devlet olması ve tüm yöneticilerin halk tarafından seçiliyor olması bir başka ironidir. Türk Sırbistan'ının, diğer devletlerden bu başlıca ilkeyle ayrılmasının hiçbir önemi yoktur; hükümet yalnızca bir sınıfın, bürokratik sınıfın kontrolündedir. Bu yüzden devletin biricik fonksiyonu, bürokratlara konforlu bir yaşam sağlamak üzere, Sırp halkının sömürülmesidir.

Rusya'da Toplumsal Devrimin Bazı Önkoşulları

Toplumsal bir devrim gerçekleştirmek üzere başvurulacak yöntemler ve araçlar iki tür olabilir; biri, doğrudan genel bir halk ayaklanmasının örgütlenmesini gerektiren ve tamamen devrimci olan yöntemdir; diğeri, halkın kurtuluşunu, aşamalı ve sistematik yöntemlerle gerçekleştiren ama aynı zamanda mevcut koşulların radikal bir dönüşümü anlamına gelen barışçıl yöntemdir... bu ikinci yönteme göre, zanaatkâr ve tüketici birliklerinin, daha da önemlisi, üretici kooperatiflerinin kurulması gerekmektedir, çünkü böylesi oluşumlar, daha doğrudan yöntemlerle emeği kapitalizmin boyunduruğundan kurtaracaklardır... Son yirmi yıldır farklı ülkelerde yaşanan deneyimler, bunun mümkün olmadığını göstermiştir.

Kooperatif birlikler sorunu, son birkaç yıl içinde, Enternasyonal'de şiddetli tartışmaların yaşanmasına neden oldu; çeşitli tezleri temel alan Enternasyonal, Lozan Kongresi'nde (1868) formüle edilen ve Brüksel Kongresi'nde (1868) benimsenen aşağıdaki sonuçlara ulaştı.

Çeşitli kooperatifçilik yapıları, gelecekteki üretim sisteminin örgütlenmesinde tartışmasız bir şekilde en eşitlikçi ve rasyonel yöntemlerdir. Ancak herhangi bir kooperatifçi yapının, emekçi kitlelerin kurtulması ve böylece emeklerinin tüm ürünlerine sahip olması hedefine ulaşmasından önce, toprak ve her tür sermaye, kolektif mülkiyete dönüştürülmelidir. Bu yapılmadığı sürece, tekelci sermayenin karşı durulmaz rekabeti bu kooperatifleri tamamen boğacaktır; ...ve bir grup kooperatifin şu veya bu şekilde bu rekabet karşısında tutunabileceği beklenmedik durumlarda bile, bu başarı, yoksulluğun pençesindeki proleter kitlelerinin içinden, küçük bir zengin kooperatifçi sınıfının çıkmasından başka bir işe yaramayacaktır. Kooperatifler mevcut sosyo-ekonomik koşullar altında emekçi kitlelerin kurtuluşunu gerçekleştirecek güce sahip olmamakla birlikte, yine de kitlelere şöyle bir avantaj sağlarlar; kooperatifçilik, kitlelere (eski toplumsal düzen yıkıldıktan sonra) kendi yaşamlarını ve işlerini örgütleme alışkanlığı kazandıracaktır...

Rus halkı, bize göre toplumsal devrim için vazgeçilmez olan iki niteliğe büyük ölçüde sahiptir... Dayanılmaz acılar çekmesine rağmen yaşadığı sefaletle kayıtsızlık içinde teslim olmayarak, bu çaresizliğe yaygın ve amansız bir şekilde karşılık veriyor. Bu karşı koyuş tarihte, Stenka Razin ve Pu-gaçev gibi iki halk ayaklanması yaratmıştır ve bugün de ke-sintisiz köylü ayaklanmalarıyla kendisini ortaya koyuyor.

Öyleyse, Rus halkını başarılı bir toplumsal devrim yapmaktan alıkoyan şey nedir? Gerçek bir halk devrimine yol açacak bilinçli ve ortak bir idealin yokluğudur... [Neyse ki] halkımızın idealini karakterize eden temel özellikleri bulmak üzere, halkımızın tarihsel bilincini derinlemesine tahlil etmemize gerek yoktur.

Bu özelliklerin ilki, tüm halkın, toprağın gerçek sahibinin kendisi olduğu konusundaki inancıdır. İkinci özellik, topraktan yararlanma hakkının herhangi bir bireye değil, bir bütün olarak kırsal cemaate, toprağı geçici olarak cemaatin üyelerine tahsis eden *Mir*'e ait olduğu şeklindeki inançtır. Üçüncü özellik ise, Devletin, *Mir*'in özerkliğine getireceği en hafif kısıtlamaların bile, *Mir*'de devlete yönelik bir düşmanlık yaratmasıdır.

Tüm bunlara rağmen, Rus halkının ideali, bu idealin hayata geçirilmesini geciktiren üç ayrı özellik tarafından gölgelenmektedir; bunlar var gücümüzle mücadele etmemiz gereken özelliklerdir... Bu özellikler şunlardır: 1) Patriyarkalizm, 2) Bireyin *Mir* tarafından yutulması, 3) Çar'a duyulan güven... Bunlardan son ikisi; bireyin *Mir* tarafından yutulması ve Çar kültü, birinci özelliğin, yani halkın patriyarkalizm tarafından yönetilmesinin doğal ve kaçınılmaz sonuçlarıdır. Bu, kötülüklerin en büyüğü olan tarihsel bir kötülüktür...

Bu kötülükler, Rusya'daki toplumsal yaşamı deforme ederek aptalca ve uyuşuk bir aile yaşamı, kronik yalancılık, düşünce bir ikiyüzlülük ve nihayet yaşamı dayanılmaz hale getiren bir kölelik aracılığıyla toplumu felç etti. Kocanın, babanın ve ağabeyin binlerce yıllık despotizmi (hukuksal ve ekonomik eşitsizlikleri nedeniyle zaten ahlâk dışı bir kurum olan) aileyi, her şeye baskın çıkan bir vahşetin, alçaklığın ve gündelik aile içi sapıklığın kol gezdiği bir yere dönüştürdü. "Kireçten mezarlık" deyimi, Rus ailesini gayet güzel tanımlar.

[Hane reisi] eşzamanlı olarak hem köle hem de despotur; kendi himayesi altında ve iradesine tabi olanlara zorbalığını dayatan bir despot. Tanıdığı efendiler yalnızca *Mir* ve Çar'dır. Eğer aile reisiyse, mutlak bir despot gibi davranır, ama öte yandan da *Mir*'in hizmetçisi ve Çar'ın kölesi olur. Onun tüm dünyası kırsal cemaattir; gözünün gördüğü tek şey ailesi ve daha üst düzeyde de kabilesidir. Bu durum, iğrenç bir zorbalık, alçakça bir boyun eğiş ve tüm bireysel ve ailevi hakların mutlak inkârı anlamına gelen *Mir*'e, niçin patriyarkal ilkelerin egemen olduğunu iyi açıklamaktadır. *Mir*'in kararları, ne kadar baskıcı olursa olsun birer yasadır. "Kim *Mir*'e karşı çıkmaya cüret edebilir!" diye haykırır *mu-jikler*. Oysa Rus halkı arasında, *Mir*'e karşı çıkmaya cüret eden ünlü bir figür vardır; haydutlar. İşte bu yüzden haydutluk, Rusya'da önemli bir tarihsel olgudur; Rusya'daki ilk isyancılar, ilk devrimciler, Pugaçev ve Stenka Razin birer hayduttu...

Rusya'nın en büyük talihsizliklerinden biri, her cemaatin kapalı bir çevre oluşturmasıdır. Hiçbir cemaat diğer cemaatlerle, gevşek de olsa organik bir ilişki kurma ihtiyacı hisset-

mez. Bu cemaatler, "küçük baba" olan Çar aracılığıyla ve ona bahsettikleri üstün patriyarkal iktidar aracılığıyla birbirleriyle ilişkilendirilmişlerdir. Açıktır ki, bu dağınıklık halkı felç etmekte, halkın yerel ayaklanmalarını neredeyse her defasında yenilgiye mahkûm etmekte ve aynı zamanda despotizmin iktidarını pekiştirmektedir. Bu yüzden, devrimci gençliğin temel görevlerinden biri, ne pahasına olursa olsun, mümkün olan her yolla, birbirlerinden yalıtılmış olan bu kırsal cemaatler arasında hayati bir ayaklanma hattı oluşturmaktır. Bu, zor ama hiçbir şekilde imkânsız olmayan bir görevdir.

Patriyarkalizm tarafından zaten yeterince güçsüzleştirilen Rus kırsal cemaatleri, devlet tarafından tamamen yozlaştırılarak bir cendereye alınmışlardır. Devletin boyunduruğu altında gerçekleştirilen cemaat seçimleri bir maskaralıktan başka bir şey değildir, ve halk tarafından seçilen kişiler, zorbaların kuklalarına ve zengin toprak sahiplerinin paragöz uşaklarına dönüşmektedir. Bu koşullar altında adaletin, gerçeğin ve yaratılıştan gelen insancılığın en son izleri de otorite tarafından bir harabeye çevrilen kırsal cemaatler içinde ortadan kaldırılmaktadır. İşte bu nedenle, haydutluk her zaman olduğundan daha fazla, kişisel ve kitlesel başkaldırı -devrim- için tek çıkış yolu olmaktadır.

Bu genel düşünsel karmaşa içinde, birbirine taban tabana zıt olan iki eğilim ortaya çıkmaktadır; daha pasifist bir karaktere sahip olan birinci eğilim aşamalı eylemden yandadır; ayaklanma hareketlerini destekleyen ikinci eğilim ise, halkı doğrudan devrimci savaşa hazırlamaya meyillidir. Birinci eğilimin taraftarları devrimin mümkün olabileceğine aslında inanmamaktadırlar; ancak, halkın çektiği çilelerin pasif seyrircileri olmak istemedikleri için, kardeşleri olarak halka gitme, çektiği acılara ortak olma ve teorik olarak değil ama pratik örneklerle halkı eyleme hazırlama azmindedirler. Fabrika işçileri arasına girip onlarla yan yana çalışarak, işçilerde örgütlenme isteği uyandırmaktadırlar.

Bir kısmı da, herkesin toprağa kolektif olarak sahip olacağı kırsal koloniler kurmaya çalışmaktadır... kolektif emek ürünlerinin "herkesten yeteneği kadar; herkese ihtiyacı ka-

dar" ilkesi doğrultusunda dağıtılacağı koloniler. 1848 Devrimi'nin yenilgisinden sonra, İkaryahlar'la birlikte Amerika'ya giderek, kısa ömürlü olan Yeni İkarya kolonisini kuran Cabet de böyle bir umuda sahipti. Eğer böylesi bir deney, koşulların çok daha elverişli olduğu Amerika'da uzun ömürlü olamamışsa, Rusya'da asla başarılı olamaz.

Ancak bu durum, halkı barışçıl toplumsal değişime hazırlamak isteyenlerin cesaretini kırmamaktadır. Utanç verici patriyarkal rejime karşı kendi özel yaşamlarını eksiksiz bir özgürlük temelinde örgütleyerek mücadele etmek istemektelerdir... Ortaya koydukları örneklerle, halka pratik bir adalet ve özgürlük düşüncesi ve kurtuluşunu gerçekleştirmeye yarayacak araçlar sağlayabileceklerine inanmaktadırlar... Bu planların tümü de son derece iyi, fazlasıyla yüce ve asildir, ama gerçekleşebilirler mi? Bunlar yalnızca okyanusta birer damla olacaklardır... halkın kurtuluşu için asla yeterli olmayacaklardır.

Diğer eğilim ise, mücadeleden ve başkaldırıdan yanadır. Biz yalnızca bu eğilimin tatmin edici sonuçlar yaratabileceğine inanıyoruz. Halkımız cesarete ihtiyacı olduğunu göstermiştir. Halkın içinde bulunduğu çaresizlik öylesine derindir ki, neredeyse her köyde isyan etmeye hazır dırlar. Her isyan, yenilgiye uğrasa bile yine de belli bir değere sahiptir, ancak birbirinden kopuk eylemler yetersizdir. Kırsal bir bütün olarak saracak genel bir ayaklanmaya girilmelidir. Stenka Razin ve Pugaçev liderliğinde başgösteren yaygın halk hareketleri, böyle bir ayaklanmanın mümkün olabileceğini göstermiştir.

Patriyarkal rejime karşı süren mücadele, şu anda neredeyse her köyde hatta her ailede yükselmektedir. Kırsal cemaatteki *Mir*, devletin uşağı olacak kadar yozlaşmıştır. Halk, devletin iktidarı ve baskıcı bürokratik iradesinden nefret etmektedir ve bu iktidar ile bu baskıcı iradeye yönelen bir isyan, aynı zamanda kırsal cemaatlerin despotizmine ve *Mir*'e yönelmiş bir isyan olacaktır.

Ancak her şey bu kadar basit değil. Rus halkını felç eden ve genel bir ayaklanmayı bugüne kadar imkânsız kılan başlıca kötülük, kırsal cemaatin kapalı, yalıtılmış ve dağınık

olmasıdır. Ne pahasına olursa olsun, bugüne kadar hep kapalı kalmış olan bu cemaatlerde çeşitli gedikler açarak düşüncenin, iradenin, devrimci davanın etkin akışıyla onları birbirleriyle kaynaştırmalıyız. Yalnızca köy, kasaba ve vilayetlerdeki en aydın köylülerle değil, ama aynı zamanda, doğal olarak kırsal Rus ortamından çıkan en ileri görüşlü devrimci bireylerle de ilişki kurup onları birbirleriyle kaynaştırmak zorundayız; ve her şeyden önce de, mümkün olabilen her yerde, aynı hayati ilişkiyi köylülerle fabrika işçileri arasında da kurmalıyız. Böylesi ilişkiler yalnızca bireyler arasında olabilir. Her köy, kasaba ve eyaletteki en ileri ve aktif köylüler, benzer durumda olan başka köy, kasaba ve eyaletlerdeki köylülerle ilişkiye sokulmalıdır, ancak bu yapılırken azami bir dikkat elden bırakılmamalıdır.

Her şeyden önce, bu ileri unsurları ve onlar sayesinde diğer gayretli insanların tümünü veya büyük bir çoğunluğunu... Rusya'nın her yanında ve sınırlarının dışında evrensel bir kötülük ve ortak bir ideal olduğuna ikna etmeliyiz. Halkı, yenilmez bir güç olduğuna inandırmalıyız... ve bu güç eğer bugüne kadar halkı kurtaramamışsa, bunun nedeni, halkın ortak bir hedef doğrultusunda birlikte hareket etmemiş olmasıdır... Köyler, kasabalar ve vilayetler, aralarındaki birliği sağlamak üzere ilişkiye geçmeli ve herkesçe kabul edilen bir plan doğrultusunda örgütlenmelidir... İşçi ve köylülerimizi yalnız olmadıklarına, tam tersine, dünyanın her yanında aynı boyunduruk altında iki büküm olan ama yine de aynı coşkuyla dolup taşan ve evrensel bir ayaklanmaya hazırlanmakta olan devasa proleter kitlelerinin arkalarında olduğuna ikna etmeliyiz... Devrimci propagandanın temel misyonu bu olmalıdır. Bu hedefin gençliğimiz tarafından nasıl somutlaştırılacağı ise daha uygun bir zamanda tartışılacaktır. Şunu da eklemekte yarar var; Rus aydın devrimci gençliği ancak halkın yaşamını, yoksulluğunu, davasını ve amansız başkaldırısını paylaştığı zaman Rus halkı tarafından kabul edilecektir.

Bu yüzden gençlik, bir seyirci olarak değil, aktif katılımcılar olarak eylemlerin en ön saflarında yer almalı ve irili ufaklı tüm halk hareketlerine, her zaman ve her yerde katıl-

malıdır. Genç devrimci, dikkatli ve etkin bir şekilde kavranılmış olan bir plan doğrultusunda hareket etmeli ve zaferin tek güvencesi olan o birliği yaratabilmek için, tüm tavırlarında katı bir disiplin uygulamayı kabul etmelidir... Hiçbir koşul altında asla halka yalan söylememelidir. Bu yalnızca bir suç olmayacak, ama aynı zamanda, devrimci dava için en feci şey olacaktır... Bir birey, samimi bir şekilde inandığı bir davayı savunduğunda ve en değerli inançları doğrultusunda ilerleyip hareket ettiğinde erdemli olur... Eğer halkı yalanlarla kurtarmaya çalışırsak, gerçek amacımızdan saparak yalnızca halkı değil, kendimizi de yanıltmış oluruz.

Son bir söz: Rusya'da daha şimdiden toplumsal devrimci bir konumda, yani dayanılmaz bir çaresizlik içinde olan "aydın proletarya"mız⁽⁶⁾ olarak adlandırdığımız sınıf, artık devrimci düşünceye ve toplumsal devrim tutkusuna sahip olmak zorundadır. Eğer aydın proletarya bu düşünce ve tutkudan vazgeçerse, muhtemel bir yıkımla karşı karşıya kalacaktır; bu yüzden harekete katılarak halk devriminin örgütlenmesine yardım etmelidir.

1873

Jura Federasyonu'ndaki Yoldaşlara Mektup

- 12 Ekim 1873 -

Aşağıdaki iki seçki, Bakunin'in kariyerinin alaca karanlık dönemini yansıtmaktadır. "Jura Federasyonu'ndaki Yoldaşlara Mektup"⁽⁶⁾ adlı seçkideki iyimser tema yanıltıcı olmamalıdır. Bakunin sağlığının kötüleşmeye başladığının farkındaydı ve devrimin gerçekleşme olasılığı hakkında tamamen kötümserdi, ama yine de, yoldaşlarının cesaretini kırmak istemiyordu. Ekim 1873 ile Élisée Reclus'ya gönderdiği mektubu⁽⁷⁾ yazdığı Şubat 1875 tarihleri arasında, Bakunin'in sağlığı daha da kötüleşmiş ve sahip olduğu kötümserlik, ifadesini acı bir sözle biten bu mektupta bulmuştu. Ancak o sıralar tüm Avrupa'yı sararak günden güne büyüyen gericilik ve bunun yanı sıra kitlelerin alabildiğine kayıtsızlığı, Bakunin'in bu çaresizliğine fazlasıyla zemin hazırlayan nedenlerdi.

• • •

Şu son birkaç sözle, size olan şükranlarımı ve bağlılığımı ifade etmeden politik yaşamıma veda edemem.

... düşmanlarımızın tüm entrikalarına ve hakkımda yaydıkları tüm alçakça iftiralara rağmen, bana olan itibarınız, dostluğunuz ve güveniniz asla sarsılmadı. Hakeza, düşmanlarımız, yüzsüz bir şekilde sizi "Bakuninciler",⁽⁸⁾ kahramana tapanlar ve kişiliksiz takipçiler olmakla suçladıklarında da gözünüz korkmadı...

Hiçbir şekilde, düşüncelerinizin bağımsızlığından ve ey-

lemelerinizin gönüllülüğünden ödün vermediniz; düşmanlarımızın haince entrikaları öylesine apaçık ortadaydı ki, bu adice taşlamalara ancak derin bir tiksintiyle bakılabilirdi...

İtalya, İspanya, Fransa, Belçika, Hollanda ve Amerika'daki işçi dostlarımızın güçlü desteğini alarak, Bay Marx'ın diktatoryal girişimlerini bir kez daha geri püskürttünüz ve büyük Uluslararası İşçi Birliği'ni tekrar eski gerçek çizgisine taşıdınız...

Otoriter entrikalar karşısında zafere ulaştınız ve bu zafer özgürlüğün ve Enternasyonal'in zaferidir. Zaferin sallantıda olduğu -ki ben kendi payıma asla bu zaferden şüphe etmedim- geçmiş günlerde, kimse saflarınızı terk edemezdi. Ama artık zafer *fait accompli* (bitmiş bir olay-ç.n) olduğuna göre, herkes kendi istemleri doğrultusunda hareket etmekte serbesttir.

İşte bu yüzden, sevgili yoldaşlarım, bir Jura Federasyonu ve Enternasyonal üyesi olarak istifamı kabul etmenizi rica ediyorum.

... Son birkaç yıldır kişiliğime yöneltilen saldırılardan ve yaşadığım düş kırıklığından dolayı istifa ettiğimi düşünmeyin. Her ne kadar bu onursuzluklar beni belli ölçüde incitmişse de eğer verdiğiniz mücadelede yanınızda oluşumun proletarya davasına bir yararı olacağına inansaydım, her şeye rağmen bu alçaklıklara katlanırdım. Ama artık proletarya davası için yararlı olabileceğime inanmıyorum.

Doğumum ve kişisel statüm itibarıyla -duygularım ve eğilimlerimle öyle olmamama rağmen- ben bir burjuvayım ve bu durumda sizlerle birlikte yapabileceğim tek yararlı iş propaganda yapmaktır. Ancak, yazılı ve sözlü parlak teorik söylevlerin zamanının artık geçtiğine inanıyorum. Son dokuz yıl boyunca, dünyayı kurtarmak üzere (eğer dünya düşünceyle kurtulacaksa), Enternasyonal'de fazlasıyla düşünce geliştirildi; bunlardan daha farklı bir düşünce ortaya atılabileceği hodri meydan diyorum.

Zaman düşünce zamanı değil, harekete geçme ve eylem zamanıdır. Her şeyden önce de, proletarya güçlerini örgütlemeye zamanıdır. Ancak bu örgütlenme bizzat proletaryanın kendisi tarafından yapılmalıdır. Eğer genç olsaydım, işçiler

arasında yaşar, onlarla birlikte çalışır ve proletaryanın bu zorunlu örgütlenme çalışmasına onlarla birlikte katılırdım.

Ama artık ne yaşıyor ne de sağlığım buna müsait. Tam tersine, bir köşeye çekilip istirahat etmem gerekiyor. Herhangi bir girişim, hatta en ufak bir yolculuk bile benim için zor bir işe dönüşüyor. Moral olarak kendimi yeterince güçlü hissediyorum, ama fiziksel olarak çok çabuk yoruluyorum ve artık mücadele edecek takatim kalmadı. Proletarya saflarında artık bir engelden başka bir şey değilim.

Gördüğünüz gibi dostlarım, istifamı sunmak zorundayım. Sizden ve herkesten böylesine uzakta yaşarken, Enternasyonal'e ve Jura Federasyonu'na ne faydam olabilir ki? Militan ve pratik etkinliklerle uğraşan büyük örgütünüz, kendisine yük olacak fahri statülere izin veremez.

Evet sevgili yoldaşlarım, size olan sonsuz minnettarlığım, büyük ve kutsal davanıza, insanlığın davasına olan ebedi inancımın sizlerden ayrılıyor. Kaydedeceğiniz tüm gelişmeleri kardeşçe bir ilgiyle izleyecek ve her yeni zaferinizi büyük bir sevinçle selamlayacağım. Ölünceye kadar sizlerleyleyim...

Ancak sizlere veda etmeden önce, şu birkaç sözü ifade etmeme izin verin. Sürdüreceğiniz savaş son derece korkunç bir savaş olacaktır. Ama asla cesaretinizi kaybetmeyin ve düşmanlarımızın muazzam imkânlarına rağmen, eğer şu iki temel ilkeyi gereğince yerine getirirseniz, nihai zaferinizin kesin olacağını aklınızdan çıkarmayın; herkesi kucaklayan halk özgürlüğü ilkesine dört elle sarılın, bu ilke olmadan özgürlük ve dayanışma bir yalandan ibaret olacaktır. Ve işçilerin militan pratik dayanışmasını her alanda ve tüm ülkelerde, her zamankinden çok daha güçlü bir şekilde örgütleyin; yahtılmış yerellikler ve ülkelerdeki belirsiz ve zayıf bireyler olmaktan çıkıp evrensel kolektivite içinde birleşip örgütlendiğinizde, kimsenin asla yenemeyeceği bir güç yaratacağınızı sakın unutmayın.

Elveda

Kardeşiniz, M. Bakunin

1875

Élisée Reclus'ya Mektup

- 15 Şubat 1875 -

Haklısın, devrimci dalga geri çekiliyor ve tekrar evrimci dönemlere dönüyoruz; zar zor fark edilebilir devrimlerin adım adım filizleneceği dönemlere... Devrimin zamanı, bir ölçüde bizim de kurbanı olduğumuz feci olaylardan (ki bizler de kısmen bu olaylardan sorumluyuz)⁽⁹⁾ dolayı değil, ancak, günden güne kapıldığım umutsuz düşünceme göre, artık kitlelerde en ufak bir devrimci düşüncenin, umudun ve tutkunun kalmamış olmasından dolayı geçmiştir; ve bu nitelikler yitirildiğinde, en kahramanca girişimler bile, hiçbir şey elde etmeden başarısızlığa uğramak zorundadır.

Pek çok engele rağmen inatla akıntıya karşı kürek çekerek yaşanan onca felakete rağmen ve genel bir duyarsızlığın tam ortasında, tıpkı eski günlerdeki gibi, en ufak bir çabanın pek çok sonuç yarattığı o eski günlerdeki gibi davranmaya devam eden ve Enternasyonal'in "Son Mohikanlar"ı olan Juralı ve Belçikalı yoldaşlarımızın yiğitçe inadına hayran kahyorum.

Hele de olağanüstü fedakârlıklarının sonuçlarını göremeyecekleri için, harcadıkları emek fazlasıyla övgüye değer; ancak emeklerinin boşa gitmeyeceğinden emin olabilirler. Dünyada hiçbir şey asla kaybolmamıştır; okyanusu oluşturan küçük su damlacıkları değil midir!

Bana gelince, sevgili dostum, bu mücadeleye katılamayacak kadar yaşlandım, hastayım ve -bilmem itiraf etsem mi?- fazlasıyla düşünceliyim. Mücadeleyi tamamen bıraktım ve kalan günlerimi, bir işe yarayabileceğini umduğum yoğun entelektüel çalışmalarla geçireceğim.

Şu anda beni sarıp sarmalayan duygulardan biri, doy-

mak bilmez bir meraktır; felaketin galip geldiğini, ve benim onu engelleyemeyeceğimi kabul ettikten sonra, mümkün olduğu kadar objektif bir şekilde onun gelişimini inceleme azmindeyim...

Zavalı insanlık! İnsanlığın bu lağım çukurundan ancak toplumsal bir devrim aracılığıyla kurtulacağı açıktır. Ancak bu devrim nasıl gerçekleşecektir? Gericilik, Avrupa'da hiçbir zaman, herhangi bir halk hareketine karşı böylesine güçlü bir şekilde örgütlenmemiştir. Baskı, tüm ülkelerdeki askeri okullarda sistematik olarak öğretilen yeni bir bilime dönüştü. Ve bu ele geçirilemez kalede bir gedik açmak üzere sahip olduğumuz tek şey, örgütsüz kitlelerdir. Ancak, onlar bile kendi davasını tamamen boşverip kendilerini kurtaracak yöntemleri bilmez veya hayata geçiremezken, bir başkası onları nasıl örgütleyecektir? Geriye propaganda kalıyor; şüphesiz belli bir değeri olmasına rağmen, [mevcut koşullar altında] propagandanın çok az bir etkisi olur ve eğer kurtuluşun başka bir yolu yordamı kalmazsa, insanlık kurtulmadan önce on kez daha çürüyecektir.

Geriye bir başka umut kalıyor; dünya savaşı. Bu devasa askeri devletler, er ya da geç birbirlerini yok edeceklerdir. Ne beklenti değil mi!

1876

Yeni Toplumsal Düzenin İnşası Üzerine

- James Guillaume -

Bakunin daha ziyade devrimin teorisi ve pratiğiyle meşgul olmuş, başarılı bir devrimin hemen ardından girişilecek yeni toplumsal inşa esnasında karşılaşılabilecek günlük pratik sorunların nasıl çözümleneceği konusunda çok az şey yazmıştır. Yine de bu sorunlar, Bakunin'in çevresi içinde ve Enternasyonal'in anti-otoriter seksiyonlarında yoğun bir şekilde tartışılmıştır. Guillaume, (orijinal başlığı "Toplumsal Örgütlenme Üzerine Düşünceler" olan) bu şekilde, kapitalizmden anarşizme geçişi ele almaktadır; otoriter kurumları yeniden yaratmadan, bu geçişin nasıl gerçekleştirileceği konusundaki "Bakuninci" düşüncelerden oluşan bir sentez bu.⁽¹⁰⁾

Bu çalışmanın değeri, ortaya attığı özgün (bir kısmı fazlaca naif, çoğu günümüz için geçersiz olan, diğer bir kısmı ise, her şeye karşın, otuzlu yılların sonlarına doğru, İspanya'daki anarşist kolektiflerde başvurulan yöntemlere tamamen benzeyen) önermelerde değil, ama, anarşist veya özgürlükçü sosyalizmin temel yapıcı ilkeleri hakkında yaptığı çözümlemelerde yatmaktadır. Bu çalışma gösteriyor ki, ilk anarşistler, her türlü düzene gelişigüzel bir şekilde karşı çıkmıyorlardı, tersine, istikrarlı ve özgür bir topluma ilişkin birçok pratik plan hazırlamakla meşguldüler. Bu yüzden, Guillaume tarafından 1874'te kaleme alınan ve her bakımdan kursuz bir kişilik olan bir dost tarafından, Bakunin'in öldüğü yıl olan 1876'da yayınlanan aşağıdaki çalışma, Devrimin hemen sonrasında başlatılacak yapıcı çalışmalar konusunda Bakunin'in sahip olduğu öngörülere bizi en fazla yaklaştıran taslaktır. Bu çalışma İngilizce'de ilk defa yayınlanıyor.

- I -

Aşağıda özetlenen düşünceler, ancak devrimci bir hareket tarafından etkin bir şekilde hayata geçirilebilir. Taşkın bentleri aşması bir günün işi değildir; sel suları yavaşça, fark edilmeden yükselir. Ancak seller bir kez tamamen kabardı mı, yıkım son derece anidir, göz açıp kapayıncaya kadar, taşkın bentleri aşmıştır. Öyleyse, ikincisi birincisinin doğal sonucu olan iki başarılı eylemi tanımlayabiliriz. Her şey düşüncelerin, ihtiyaçların ve eylem motivasyonunun toplumun bağrında ağır ağır devinmesiyle başlar; bu devrim eyleme dönüşecek kadar ilerlediğinde ise ikinci hamleye geçilir. İşte o zaman, uzun bir evrim sürecinin zirvesi olan ve uzunca bir zamandan beridir hazırlanan bir değişimin kaçınılmaz ani tezahürü olan şiddetli ve nihai bir dönüm noktasına -devrime- ulaşılmış olur.

Aklı başında hiçbir insan, toplumsal yenilenmenin vazgeçilmez koşulu olan devrimin tam olarak nasıl gerçekleşeceği konusunda önceden kesin bir belirlemede bulunmaya cüret edemez. Devrim doğal bir olaydır, asla birkaç kişinin eylemi değildir; önceden hazırlanan bir plana göre gerçekleşmez, tersine, hiçkimsenin hakim olamayacağı kontrolsüz olayların ürünüdür. Bu yüzden, devrimin gelecekteki seyri hakkında toz pembe bir manzara çizme niyetinde değiliz; bu çocukça işi, insanlığı kişisel diktatörlükleri aracılığıyla kurabileceklerini sananlara bırakıyoruz. Biz sadece, bize en çekici görünen devrim türünü tanımlamak ve bu devrimin geçmişin hatalarından nasıl korunabileceğine değinmekle yetineceğiz.

Devrimin karakteri başlangıçta negatif, yani yıkıcı olmalıdır. Geçmişin belli başlı kurumlarında bazı değişiklikler yaparak onları yeni düzene uyarlamak yerine, devrim onların tümünü ortadan kaldırmalıdır. Bu yüzden devrim, iktidarın yanı sıra, Kilisenin, ordunun, mahkemelerin, okulların, bankaların ve onlara bağlı olan tüm kurumların kökünü tamamen kazımalıdır. Ama aynı zamanda, devrimin pozitif bir hedefi de vardır; bu hedef, işçilerin tüm sermayenin ve üretim araçlarının mülkiyetini ele geçirmesidir. "Mülkiyeti e-

le geçirmenin" ne anlama geldiğini biraz açıklamaya çalışalım.

Önce köylülerden ve toprakla ilgili sorunlardan başlayalım. Pek çok ülkede, özellikle de Fransa'da, papazlar ve burjuvazi, devrimin topraklarına el koyacağını ileri sürerek köylülere korkutmaktadır. Bu, halk düşmanları tarafından yayılan çirkin bir yalandır. Zira devrim buna tamamen zıt olan bir yönelim alacaktır: Toprağı papazlardan, burjuvaziden ve soylular sınıfından alıp, topraksız köylülere dağıtacaktır. Eğer bir toprak parçası, o toprağı kendisi işletmekte olan bir köylüye aitse, devrim buna dokunmayacaktır. Tam tersine, özgür mülkiyeti güvence altına alacak ve köylünün topraktan kaynaklanan tüm borçlarını tasfiye edecektir. Bir zamanlar devlet hazinesinin kasalarını dolduran, vergi ve ipoteklerle daha da ağır bir yüke dönüşen bu toprak da, tıpkı köylünün kendisi gibi özgürleşecektir. Artık ne vergi ne de ipotek olacaktır; toprak da insanlar gibi özgür olacaktır!

Burjuvazinin, din adamlarının ve soyluların sahip olduğu -ve bugüne kadar efendilerinin yararı için topraksız köylüler tarafından işletilen- toprağı gelince; devrim bu çalınmış toprağı, gerçek sahipleri olan tarım işçilerine iade edecektir.

Devrim nasıl toprağı sömürücülerden alıp köylülere dağıtacaktır? Daha önce, burjuvazi, halkı ezen efendilerin değişmesiyle sonuçlanan bu hareketlerden birini yükselterek politik bir devrim yaptığında, genellikle yeni hükümetin iradesini halka dayatan çeşitli yasalar çıkarırdı. Bu yasalar, mahkemeler, belediye başkanları ve jandarmalar tarafından uygulanır ve savcılar da bu uygulamaları denetlerlerdi. Gerçek halk devrimi böyle bir modeli benimseyemez; devrim, halkı emirlerle yönetmeyecektir, devrimin seyri, polisin ve hükümet mekanizmasının hizmetlerine bağlı olmayacaktır. Devrim, halkı yazılı veya sözlü *emirlerle* değil, eylemle özgürleştirecektir.

- II -

Şimdi de, köylülerin, ellerindeki üretim araçlarından, yani topraktan, mümkün olabilen en büyük yararı nasıl sağlayabileceklerini ele alalım. Devrimin hemen ardından, köy-

lüler son derece karmaşık bir durumla karşı karşıya kalacaklardır. Önceden küçük bir toprak parçasına sahip olanlar, bu toprağı ailelerinin yardımıyla ekip biçmeye devam edeceklerdir. Sayıca çok daha fazla olan ve büyük toprak sahiplerinin topraklarını kiralayan ya da sadece bu toprak sahipleri için çalışarak geçinen diğer ücretli çiftçiler ise, geniş toprakları kolektif mülkiyetlerine geçirecek ve bu toprakları ortaklaşa işleteceklerdir.

Acaba bu sistemlerden hangisi daha iyidir?

Önemli olan, teorik açıdan neyin arzu edilebilir oluşu değil, neyin ivedi olarak gerçekleştirilebileceğidir. Böyle bir yaklaşımdan hareketle, bu karmaşık ekonomide, devrimin temel hedefine ulaşıldığını öncelikle belirtelim; toprak artık onu işletenlerin mülkiyeti olmuş ve köylüler artık, kendilerini sömüren ve onların emeğiyle geçinen asalak sömürücülerin çıkarları için çalışmamaktadırlar. Bu büyük zafere ulaşıldığında, geri kalan her şey ikincil bir öneme sahiptir. Köylüler isterlerse, toprağı bireysel parçalara bölebilir ve her aileye payını verebilirler. Ya da öteki türlü, ki böylesi daha iyidir, ortak bir mülkiyet kurarak, toprağı birlikte işletebilirler. Konunun özü, yani köylünün özgürleşmesi açısından ikincil bir öneme sahip olmakla beraber, toprağın en iyi şekilde nasıl işletilebileceği ve bu ortak mülkiyetin biçiminin nasıl olacağı da titiz bir değerlendirme gerektirmektedir.

Devrimden önce, küçük çiftliklere sahip olan köylülerin yaşadığı, toprağın yaygın ve büyük ölçekli bir ekime uygun olmadığı, tarımın yüzlerce yıllık alışılmış yöntemlerle yapıldığı ve tarım makinalarının bilinmediği ya da çok seyrek kullanıldığı bir bölgede, köylüler doğal olarak mülkiyetlerini alışkın oldukları yöntemlerle koruyacaklardır. Her köylü, eskiden olduğu gibi, toprağını işletmeye devam edecektir, ama bir tek farkla; eski kiralık işçileri, eğer varsa tabi, artık onun ortakları olacak ve onların ortak emeğiyle işletilen topraktan elde edilen ürünleri onunla paylaşacaklardır.

Sahip oldukları küçük toprakları devrimden sonra da koruyacak olan köylülerin, geleneksel üretim sistemlerini değiştirmeyi daha avantajlı görmesi mümkündür. Bunu yaparlarsa, öncelikle, aralarında birleşerek ürünlerini sat-

mak veya mübadele etmek üzere, komünal bir aracı kurum yaratacaklardır; bu ilk birlik, benzer diğer kurumları da yaratmalarını sağlayabilir. Ardından, işlerini kolaylaştıracak makinaları ortaklaşa elde edebilirler; ya da birbirlerine imece usulü yardım ederek, büyük bir ekiple daha hızlı yapılabilen fiziksel emeğe dayalı çeşitli işlerin üstesinden çok daha kolay gelebilirler; ve nihayet, kardeşleri olan sanayi işçilerine ve büyük çiftliklerde çalışan çiftçilere öykünerek, kendi topraklarını başkalarinkiyle birleştirip tarımsal bir birlik oluşturabilirler. Ancak, toprağı eski rutin yöntemlerle birkaç yıl daha işletseler bile, bazı komünlerdeki köylülerin kolektif mülkiyeti benimsemesi için koca bir kuşağın değişmesi gerekse bile, bu durum toplumsal devrimin önünde kesinlikle ciddi bir engel teşkil etmez. Devrimin büyük kazanımları bu durumdan etkilenmeyecektir; devrim tarıma dayalı ücretli köleliği ortadan kaldırmış olacak ve birkaç geri bölgeye rağmen, tarım proletaryası, huzur ve bolluk içinde yaşayan özgür işçilerden oluşacaktır.

Öte yandan, geniş arazilerin ekimi için fazla sayıda işçiye ihtiyaç duyulan ve koordinasyonun ve işbirliğinin kaçınılmaz olduğu büyük ölçekli tarım işletmeciliğinde, kolektif emek, doğal olarak kolektif mülkiyeti yaratacaktır. Tarımsal bir kolektif koca bir komünü [özerk bölgesel birim] hatta, ekonomik açıdan daha verimliyse ve daha fazla ürün sağlıyorsa, birkaç komünü birden kapsayabilir.

Tarım işçileri tarafından oluşturulan bu geniş ortaklıklar, toprağı bugünkü gibi, küçük toprak sahiplerinin, küçük ve elverişsiz topraklarda hiçbir başarı şansı olmaksızın aynı anda pek çok şey ekmesi gibi, işletmeyecektir. Küçük bir alanda buğday, bir diğerinde patates, bir diğerinde üzüm, bir diğerinde hayvan yemi ve bir diğerinde meyve yana yetiştirilmeyecektir. Her toprak parçası, fiziksel niteliği, bulunduğu bölge ve kimyasal bileşimi açısından, ancak belirli ürünlerin yetiştirilmesine elverişlidir. Ne buğday üzüm için elverişli olan bir yerde yetiştirilebilir ne de çayır olarak kullanılabilecek yerlere patates ekilebilir. Eğer tarım komünleri tek tip bir toprağı sahiplerse, en az emekle en çok üretilen ve en kaliteli olan ürünlerin ekimiyle yeti-

necekler ve ihtiyacı olan diğer ürünleri elverişsiz bir toprak parçasında daha az miktarda ve daha kötü bir kaliteyle üreteceklerine, başka komünlerle mübadele yapmayı tercih edeceklerdir.

Bu tarımsal komünlerin iç örgütlenmesinin ille de özdeş olması gerekmez; örgütsel biçimler ve diğer prosedürler, büyük oranda, birleşen işçilerin tercihlerine göre değişecektir. Adalet ve eşitlik ilkelerine uydukları sürece, komünün tüm üyeleri tarafından seçilen komün yönetimi ya tek bir bireye ya da pek çok üyeden oluşan bir komisyona verilebilir. Hatta farklı idari işlevler birbirinden ayrılarak, her işlev özgün bir komisyona da verilebilir. Çalışma saatleri tüm ülke çapında geçerli olan genel bir yasayla değil, komünün kendi kararıyla ayarlanacaktır; ancak komün, bölgenin tüm diğer tarım işçileriyle çeşitli anlaşmalar yapacağından, muhtemelen çalışma saatlerini belirleyen bir anlaşmaya da varılacaktır. Kolektif emek aracılığıyla üretilen her şey, komüne ait olacaktır ve her komün üyesi, emeğinin karşılığını ya çeşitli mallar biçiminde (geçim, erzak, elbise vb.) ya da nakit para olarak alacaktır. Bazı komünlerde sarfedilen bu emeğin karşılığı çalışma saatleriyle orantılı olacaktır; bazılarında ise yapılacak ödeme hem çalışma saatleriyle hem de yapılan işin türüyle orantılı olacaktır; bunlar dışında pek çok diğer yöntem de denenerek, başarılı olup olmayacağı görülecektir.

Mülkiyet sorunu bu şekilde çözümlenip, kitlelerin emeklerine vergi koyan kapitalistler de ortadan kaldırıldığında, dağıtım sorunu ve emeğin karşılığının nasıl ödeneceği ikinci planda kalacaktır. *Herkesten yeteneği kadar, herkese ihtiyacı kadar* ilkesini, mümkün olabilen en geniş ölçüde hayata geçirmeliyiz. Sanayide ve tarımda kaydedilecek bilimsel gelişmeler sayesinde, üretim tüketimi aştığında (ki devrimden birkaç yıl sonra bu düzeye mutlaka ulaşılabilecektir), her işçinin payını kılı kılına belirleyip dağıtmak artık tamamen gereksiz hale gelecektir. Herkes ihtiyaç duyduğu her şeyi, tükeneceği korkusuna kapılmadan, bolluk içindeki toplumsal geçim rezervlerinden sağlayacaktır; eşit ve özgür işçiler arasında yüksek bir seviyeye ulaşan ahlâki duyarlılık, suiistimali ve israfı ya tamamen önleyecek ya da son derece ö-

nemsiz bir düzeye indirecektir. Bu arada her komün, bu geçiş dönemi esnasında, kolektif emek ürünlerinin dağıtımında başvurulacak en iyi yöntemin hangisi olduğuna kendisi karar verecektir.

- III -

Tıpkı farklı köylü türlerini tanımladığımız gibi, farklı sanayi işçilerini de aynı şekilde tanımlamamız gerekiyor. Her şeyden önce, üretim araçlarının son derece basit olduğu, işbölümünün hemen hemen olmadığı ve bir işçinin kendi başına, başka işçilerle birlikte çalışırken üretebileceği kadar şey ürettiği zanaatkarlık alanı vardır. Örneğin terziler, ayakkabı yapımcıları, berberler, döşemeciler ve fotoğrafçılar bu alana girerler. Bununla birlikte, zaman ve emek tasarrufu sağlayabilmek amacıyla, büyük ölçekli kitlesel üretimin bu sektörlere bile uygulanabileceği unutulmamalıdır. Bu yüzden bizim değindiğimiz noktalar, sadece geçiş dönemine ilişkindir.

Bundan sonra, kol gücüyle çalışan makineleri kullanan kalabalık işçilerin kolektif emeğini gerektiren sektörler gelir; bu işçiler genellikle, atölyelerde, matbaalarda, dökümhanelerde, ağaç ve tuğla işlerinde çalışmaktadırlar.

Nihayet, işbölümünün daha da büyüdüğü, üretimin komplike ve pahalı makineler gerektiren kitlesel bir ölçekte olduğu ve muazzam bir sermaye yatırımı gerektiren üçüncü bir sanayi dalı daha vardır; örneğin tekstil ve çelik fabrikaları ve çeşitli metalurji işletmeleri vb.

Sanayinin birinci dalında, yani zanaatkarlık alanında çalışan işçiler için, kolektif emek bir zorunluluk değildir; terzi veya ayakkabı yapımcısı genellikle kendi küçük dükkânında çalışmak ister. Her komünde, bu işleri birkaç işçinin yapması gayet doğaldır. Bireysel bağımsızlığın önemini hiçbir şekilde göz ardı etmeksizin, kolektif emeğin en iyi sonucu pratik olduğu yerde yaratabileceğine inanıyoruz; bir eşitler toplumu, işçinin hevesini yükselterek daha çok şey üretmesini sağlar; bunun da ötesinde ortak çalışma, işçinin diğer işçilerin deneyimlerinden ve yeteneklerinden daha fazla şey öğrenmesini sağlar ve sonuç olarak içinde yaşadığı birim için daha fazla faydalı olmasına yol açar.

Diğer iki sanayi dalındaki işçilere gelince, açıktır ki, kolektif çalışma bizzat çalışmanın doğası tarafından dayatılmaktadır ve üretim araçları artık bireysel basit araçlar olmaktan çıkıp, ancak birkaç işçinin çalıştırabileceği makinalara dönüştüklerinden, bu makineler de kolektif mülkiyete dahil edilmelidir.

Her atölye, her fabrika, üretimi ve çalışmayı kendilerince en uygun şekilde örgütleyip yönetecek olan özgür işçilerin birliği doğrultusunda, her işçinin bireysel haklarının güvence alınması adalet ve özgürlük ilkelerinin korunması şartıyla, yeniden örgütlenecektir. Bir önceki bölümde, tarım işçilerinin birliklerini ve komünlerini tartışırken yönetimi, çalışma saatlerini, emeğin karşılığını ve ürünlerin dağıtımını değerlendirmiştik. Bu yöntemler sanayi işçileri için de aynı şekilde geçerli olduklarından, burada yeniden tekrarlamaya gerek yok. Sanayinin komplike makineleri ve kolektif emeği gerektirdiği yerde, makinelerin de kolektif mülkiyete dahil edilmesini istedik. Ancak burada, açıklığa kavuşturulması gereken bir nokta daha var. Bu araçlar ilgili fabrikalardaki tüm işçilere mi, yoksa, tüm sanayi dallarında çalışan işçilerden oluşan tüzel bir kuruma mı ait olacak? [Buradaki tüzel kurum, endüstriyel bir birliğe denk düşmektedir.]

Bize göre, ikinci alternatif daha tercih edilebilir görünmektedir. Örneğin, devrim günü, Roma'daki tüm matbaa işçileri, Roma'daki tüm matbaaların mülkiyetini ele geçirdiklerinde, genel bir toplantı düzenleyerek, Roma'daki tüm matbaaların bundan böyle matbaa işçilerinin mülkiyetinde olacağını duyuracaklardır. Hatta gerekli ve mümkün olduğunda bir adım daha ileri giderek, İtalya'nın tüm şehirlerindeki matbaa işçileriyle dayanışma içine girerek birleşebilirler. Bu birleşme, İtalya'daki tüm matbaaların, İtalya matbaa işçileri federasyonunun kolektif mülkiyeti olarak örgütlenmesini sağlayacaktır. Böylelikle, İtalyan matbaa işçileri, istedikleri şehirlerde çalışabilir ve tüm üretim araçlarını eksiksiz bir şekilde kullanma hakkına sahip olacaklardır.

Ancak, fabrikanın kendisi de dahil olmak üzere, tüm üretim araçlarının, tüzel bir kurumun mülkiyetine geçmesini isterken, bireysel atölyelerdeki işçilerin, üretim araçlarıyla

istediğini yapmakta serbest olan herhangi bir endüstriyel hükümet tarafından yönetileceğini kastetmiyoruz. Hayır, çeşitli fabrikalardaki işçiler, zar zor elde ettikleri üretim araçlarını, kendisine "tüzel kurum" diyen herhangi bir üst iktidara asla teslim etmeyeceklerdir. Yapacakları şey şudur; bazı özgün koşullar altında, ellerindeki üretim araçlarının dönüşümlü kullanımını güvenceye alacaklar, diğer fabrikalardaki işçi dostlarına bu araçlardan yararlanma hakkı verecekler ve bunun karşılığında, onlar da, dayanışma içine girdikleri işçi dostlarının imkânlarından aynı şekilde yararlanma hakkına sahip olacaklardır.

- IV -

Bir komün, aynı yerellikte yaşayan işçilerden oluşur. Az sayıdaki istisnayı hesaba katmazsak, tipik bir komün, üretim gruplarının yerel bir federasyonu olarak tanımlanabilir. Bu yerel federasyon veya komün, herhangi bir tüzel kurumun [endüstriyel birliğin] yetkisi ve kapasitesi dışında olan ama onu da ilgilendirdiği için *kamu hizmetleri* denilen belirli hizmetleri sağlamak üzere örgütlenir. Komünal kamu hizmetleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

A. Kamusal İşler (imar ve iskân)

Tüm evler komünün mülkiyetindedir. Köhne ve aşırı kalabalık meskenlerde yaşamak zorunda kalan aileler hariç, devrimden sonra herkes şimdilik, devrimden önce yaşadığı yerde yaşayacaktır. Böylesi kötü yerlerde yaşayan aileler ise, hiç zaman kaybetmeksizin, komün tarafından, daha önce zenginlerin sahip oldukları boş evlere yerleştirileceklerdir.

Eski getto ve varoşlardaki sefil meskenlerinin yerini alacak sağlıklı ve ferah evlerin inşası, yeni toplumun ilk ivedi ihtiyaçlarından biri olacaktır. Komün zaman kaybetmeksizin, sadece duvarcılarının, marangozların, demircilerin, tuğlacıların, çatı ustalarının değil, ama aynı zamanda, işsiz oldukları için devrimden önce aylak aylak gezen herkesin yararlı işler yapmasını sağlayacak bir tarzda, yeni evlerin inşasına başlayacaktır. Bu kişiler, pek çok şehirde başlatıla-

cak yoğun inşaat çalışmalarında, yol yapımında ve kaldırım düzenleme projelerinde çalışacaklardır.

Yeni evlerin inşaat maliyetleri komün tarafından karşılanacaktır, bu, şu anlama geliyor; çeşitli inşaat birlikleri, yaptıkları işler karşılığında, üyelerinin geçimini sağlamak üzere, komününden erzak almalarını sağlayan makbuzlar alacaklardır. Böylece, yeni evlerin inşası, kamu giderleriyle sağlandığı için, bu sistem, herkesin ücretsiz olarak ev sahibi olmasını sağlayacaktır.

Görece daha kötü evlerde yaşayan insanlar, yeni inşa edilmiş olan evlere yerleşmek üzere birbirleriyle yarışacaklarından, yeni barınak sistemi pek çok ciddi tartışmayı da beraberinde getirecektir. Ancak biz, bu ciddi tartışmalardan korkulmasını, şu iki nedenden ötürü bir hata olarak değerlendiriyoruz: Öncelikle, yeni ve daha iyi evlerde yaşama isteğinin meşru ve adil bir talep olduğunu itiraf etmeliyiz; ve haklı talepler, inşaat işçilerini, yeni evlerin inşasını daha da hızlandırmaya teşvik edecektir.

Ancak halk yeni evlerin tamamlanmasını beklerken, sınırlı olmalı ve mümkün mertebe mevcut imkânlarla idare etmeye çalışmalıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi komün, en yoksul ailelerin acil ihtiyaçlarını dikkate alarak, onları, eskiden zenginlerin oturduğu saraylara yerleştirecektir; hal-kin geri kalan kesimine gelince, devrimci coşkunun onlara sağlayacağı cömertlik ve kişisel fedakârlık ruhu sayesinde, elverişsiz barınaklara kısa bir süre daha dayanabileceklerine inanıyoruz; yine aynı coşkudan dolayı, kendilerinden önce yeni bir eve sahip olan komşularıyla da herhangi bir kavgaya tutuşmayacaklardır. Yeni mesken ihtiyacını bir an evvel karşılama hevesiyle hareket eden işçilerin olağanüstü çabaları sayesinde, son derece kısa bir zaman dilimi içinde, herkes için yeterince ev inşa edilecek ve herkes uygun bir barınağa kavuşacaktır.

Tüm bu anlattıklarımız, öngörülerimiz burjuva toplumunun ufkunu aşmayanlara fazlasıyla hayali görünebilir; oysa bu yöntemler öylesine basit ve pratiktir ki, işlerin başka türlü gitmesi için insanların son derece yeteneksiz olmaları gerekir. Peki, duvarcılardan ve diğer işçilerden oluşan koca bir

inşaatçı ordusu, hiç ara vermeden, uygar bir topluma yakışan yeni evlerin inşasıyla mı uğraşacaktır? Herkese iyi bir ev sağlanabilmesi için, birkaç yıla yayılan kesintisiz bir emek süreci mi gerekiyor? Hayır, bu iş çok kısa bir zamanda bitirilecektir. Peki bu işçiler, inşaat çalışmalarını bitirdikten sonra, kollarını kavuşturup boş boş oturacaklar mı? Hayır, çalışma hızlarını yavaşlatarak, mevcut evlere yeni bir biçim kazandıracaklardır; ve günümüzde şehirlerimizi sarıp sarımalayan o kasvetli mahalleler, o eğri büğrü kirli sokaklar, adım adım ortadan kalkacak ve yerlerine, işçilerin insanca yaşayabilecekleri konaklar dikilecektir.

B. Mübadele

Yeni toplumun komünleri, *kelimenin bugün anlaşıldığı anlamda*, kendi başına birer politik ve coğrafik varlık olmayacaklardır. Her komün, aşağıda fonksiyonlarını olabildiğince açık bir şekilde tarif etmeye çalışacağımız bir *Mübadele Bankası* kuracaktır.

İşçi birlikleri ve bireysel üreticiler (küçük özel mülkiyetleriyle üretim yapan kesim), tüketemedikleri malları Mübadele Bankası'na koyacaklar ve bu malların değeri, aynı zamanda Mübadele Bankası'na istatistiksel veri sağlayacak olan bölgesel kooperatif federasyonlarıyla çeşitli komünler arasında önceden varılan anlaşmalara göre belirlenecektir. Mübadele Bankası üreticilere, mallarının değerini belirten devredilebilir makbuzlar verecektir; bu makbuzlar komünler federasyonunun kapsamında olan tüm bölgelerde geçerli olacaktır.

Temel ihtiyaç maddeleri, yani yaşamsal ve sıhhi maddeler, inşası henüz tamamlanmadığından, eski dükkânları ve eski tüccarların ambarlarını kullanmakta olan çeşitli komünal pazarlara taşınacaktır. Bu pazarların bir kısmı yiyecek maddesi, bir kısmı giysi, bir kısmı ev eşyası vb. malların dağıtımını yapacaktır.

İhtiyaç fazlası mallar, başka komünler tarafından talep edilinceye kadar, genel ambarlarda tutulacaktır.

Mübadele Bankası'na konulan mallar arasında, bizzat komünün tüketeceği gıda, kullanılmayan çeşitli eşyalar giy-

siler ve diğer komünlerin ürettikleri mallarla mübadele edilecek bazı maddeler olacaktır.

Bu noktada bir itirazla karşılaşyoruz. Muhtemelen bize şöyle bir soru sorulacak: "Mübadele Bankası, bankaya koydukları malların talep edilip edilmeyeceğinden emin olmadan üreticilere, malların değerini belirten makbuzlar verecektir; eğer bu mallar talep edilmeyip kullanılmadan bankada yığılı kalırsa, Mübadele Bankası'nın durumu ne olacak? Bu durum zarara, hatta Mübadele Bankası'nın tamamen iflas etmesine yol açmayacak mıdır ve böyle bir işleyişte, her zaman, bankadaki mallardan daha fazla makbuz yazılması riski yok mudur?"

Bu sorulara verdiğimiz yanıt şudur; Mübadele Bankası, bankaya konulacak malların talep edilip edilmediğinden önceden emin olacaktır, bu yüzden, mallar bankaya konulduktan hemen sonra üreticilere makbuz vermekle herhangi bir riske girmiş olmayacaktır.

Elbette, Mübadele Bankası'nın ambarlarına taşınamayacak olan taşınmaz malların, örneğin çeşitli binaların inşasında veya üretiminde çalışacak olan belirli bir işçi kategorisi olacaktır. Bu tür durumlarda, işçiler bu malların mülkiyetini Mübadele Bankası'nın kayıtlarına geçireceklerdir. Bu mülkiyetin değeri üstünde önceden anlaşmaya varılacak ve Mübadele Bankası, bu değeri, mübadele edilebilir makbuz biçiminde işçilere teslim edecektir. Komünlerin idari hizmetlerinde çalışan çeşitli işçilerin ücretlerinin ödenmesinde de aynı prosedür izlenecektir; bu işçilerin yapacağı iş, herhangi bir malın üretimi değil, çeşitli hizmetlerin sağlanması olacaktır. Bu hizmetlerin bedeli önceden belirlenecek ve Mübadele Bankası, işçilerin ücretlerini makbuzlar biçiminde ödeyecektir.

Mübadele Bankası'na, yalnızca komün işçilerine ait olan mallar konulmayacaktır; diğer komünlerle de ilişki içinde olacak ve kendi komününün dış kaynaklardan elde etmesi gereken çeşitli malları, örneğin gıda, petrol ve diğer imalat maddelerini sağlayacaktır. Bu dış kaynaklı ürünler, yerel mallarla aynı değere sahip olacaktır. Tüketiciler, çeşitli pazarlardaki temel ihtiyaç maddelerini farklı makbuzlar karşı-

lığında alacak ve tüm mallara tek bir fiyatlandırma yapılacaktır.

Yaptığımız tanımdan anlaşılacağı üzere, Mübadele Bankası'nın işleyişi, genel ticari prosedürlerden pek de farklı olmayacaktır. Aslında bu işleyiş, satın almaktan ve satmaktan başka bir şey değildir; banka çeşitli malları üreticilerden satın alıp, tüketicilere satacaktır. Ancak, belli bir zaman diliminden sonra, Mübadele Bankası'nın işlevinin herhangi bir sıkıntı yaratmadan tamamen azalacağını ve eski sistemin yerine adım adım yeni bir sistemin geçeceğine inanıyoruz; geleneksel anlamıyla mübadele, basit bir *dağıtım* yaratacaktır. Bununla ne demek istiyoruz?

Bir ürün yeterince sağlanamıyorsa, bu ürünün belli ölçülerde herkese paylaştırılması gerekir. Ve bunu yapmanın en iyi yolu şudur; bu ürün öylesine yüksek bir fiyata *satılmalıdır* ki, sadece gerçekten ihtiyacı olanlar alabilsinler. Fakat, çalışmanın rasyonel olarak örgütlenmesiyle üretim olanüstü bir şekilde büyüdüğünde, her ürün ihtiyaçtan daha fazla üretilecek ve böylece, tüketimin sınırlanmasına gerek kalmayacaktır. Aşırı tüketimi engellemek üzere benimsenen satış uygulaması artık ortadan kalkacaktır; komünal bankalar artık herhangi bir malı *satmayacaktır*, sadece tüketicilerin ihtiyaçları doğrultusunda bu malları dağıtacaklardır.

Mübadelenin yerine geçen dağıtım başlangıçta ve görece kısa bir zaman diliminde, öncelik ilkesine bağlı olacaktır, ta ki, işçiler bu ihtiyaçları karşılayacak ürünleri yeterince üretene kadar. Daha önce sınırlı, şimdi ise lüks olan diğer mallar, makul bir zaman dilimi içerisinde büyük miktarlarda üretilecek ve böylece bu malların tüketimi artık kısıtlanmayacaktır. Öte yandan inci, elmas ve çeşitli kıymetli metallerden oluşan az bulunur ve yararsız mücevheratın, bugün atfedilen değerle ölçülmesinden vazgeçilecek ve böylesi metaller, bilimsel kurumların kaynaklarına dönüşerek çeşitli araçların, örneğin yapay elmasın bileşim maddesi olarak kullanılacak veya geçmişin tuhaflıkları olarak tarih müzelerinde sergilenecektir.

C. Yiyecek Sağlama Sistemi

Yiyecek sağlama sorunu, mübadele ile ilgili tartışmamız

zın dipnotu niteliğindedir. Mübadele Bankası hakkında yaptığımız belirlemeler, gıda maddeleri de dahil, genel olarak tüm ürünler için geçerlidir. Bununla birlikte, temel gıda maddelerinin dağıtımında başvurulabilecek yöntemleri daha ayrıntılı olarak böyle bir ek bölümde ele almanın yararlı olduğuna inanıyoruz.

Fırınlara, kasaplar, şarap, likör ve ithal gıda dükkanları, günümüzde, tamamen özel sektörün ve çeşitli vurguncuların elindedir ve bu kurum ve kişiler, her türlü sahtekârlığa başvurarak tüketicilerin kesesinden zenginleşiyorlar. Yeni toplum, en temel gıda maddelerinin dağıtımını komünal hizmetler kapsamına alarak en kısa zamanda bu durumu düzeltmeye çalışmalıdır.

Şu kesinlikle unutulmamalıdır; kastettiğimiz şey, komünün belli *üretim* branşlarını kendi mülkiyetine alması değildir. Hayır. Kelimenin gerçek anlamıyla üretim, üretici birliklerin elinde kalacaktır. Ama, örneğin ekmeğin üretimi neleri kapsar? Buğdayın yetiştirilmesinden başka hiçbir şeyi. Çiftçi, mahsulünü kaldırdıktan sonra Mübadele Bankası'nın ambarlarına taşıyacaktır; bir üretici olarak çiftçinin işlevi bu noktada sona erer. Buğdayı öğütürerek una dönüştürmek ya da unu ekme yapmak üretim değildir; komünal pazarlarda çalışan işçilerin yaptıkları işe benzer bir iş, yani bir gıda maddesi olan ekmeği, tüketicie sunmak üzere yapılan bir iş. Aynı şey, et ve benzeri gıda maddeleri için de geçerlidir.

Bu yaklaşımdan hareketle, gıda maddelerinin -ekmek, hayvan kesimi, şarap yapımı vb.- işlenmesinin ve dağıtımının komün tarafından gerçekleştirilmesi, en mantıklı seçenektir. Böylece, komünün ambarlarından alınan buğday, komünün değirmeninde (muhtemelen birkaç komünün ortaklaşa kullanacağı bir değirmen) öğütülecektir; un, komünal fırınlarda ekmeğe dönüştürülecek ve komünal pazarlarda tüketicie sunulacaktır. Et için de aynı işlem yapılacaktır; hayvanlar komünal mezbahalarda kesilecek ve komünal kasaplarda işlenecektir. Şaraplar, komünal mahzenlerde korunacak ve özel işçiler tarafından şişelenip dağıtılacaktır. Nihayet, çabuk bozulan tüm diğer gıda maddeleri, komünal ambarlarda ve pazarlarda cam ambalajlar içinde taze tutulacaktır.

Her şeyden, önce, ekmek, et, şarap ve diğer günlük ürünlerden oluşan çeşitli temel gıda maddelerinin parasız dağıtımını yapan bir ağ acilen kurulmalıdır. Herkes, ücretsiz olarak bol miktarda gıda maddesini sağlayabildiğinde, genel uygarlık seviyesine doğru devasa bir adım atılmış olacaktır.

D. İstatistik

Komünal İstatistik Komisyonu'nun temel işlevi, komünle ilgili olabilecek her türlü istatistiksel bilginin toplanması ve sınıflandırılması olacaktır. Çeşitli üretim sektörlerindeki işçi sayısının kesin olarak bilinebilmesi için, üretim birlikleri veya tüzel kurumlar, sürekli olarak nüfusları ve görevleriyle ilgili güncel kayıtlar tutacaktır.

Mübadele Bankası, malların üretimi ve tüketimi ve diğer ilgili olgular hakkında, İstatistik Komisyonu'na en eksiksiz rakamları sağlayacaktır. Herhangi bir bölgedeki tüm komünlerden sağlanan istatistiksel veriler sayesinde, üretimin ve tüketimin dengelenmesi mümkün olabilecektir. Yine bu istatistikler sayesinde, üretimin yetersiz olduğu sektörlerde yardım sağlanması, üretimin fazla olduğu yerlerde ise çalışan kişilerin sayısının düşürülmesi mümkün olacaktır. Ayrıca istatistikler, toplumun üretim ihtiyacıyla orantılı olan çalışma saatlerinin belirlenmesinde de yararlı olacaktır. İstatistiklerin, yetersiz ama çeşitli nedenlerden dolayı pratik olan bir diğer faydası ise, çeşitli malların üretilmesinde harcanan ve Mübadele Bankası'nın uygulayacağı fiyatların kriteri olan emeğe, göreceli olarak değer konulması olacaktır.

Hepsi bu kadar da değil. İstatistik Komisyonu, günümüzde sivil devlet kurumları tarafından yerine getirilen çeşitli fonksiyonları, örneğin doğum ve ölüm kayıtlarını tutmayı da üstlenecektir. Buna evlilik işlemlerini dahil etmiyoruz, çünkü, bir kadın ile bir erkeğin kuracağı birliktelik, özgür bir toplumda, kamu onayına tabi olan resmi bir işlem olmaktan çıkacaktır.

İstatistiklerin pek çok yararı daha vardır; hastalıklar, hava raporları, kısaca pek çok konu hakkında düzenli olarak toplamp sınıflandırılan istatistikler, bilimin ve eğitimin gelişimine bir klavuz olarak hizmet edebilirler.

E. Sağlık

Kamu sağlığının korunması için vazgeçilmez olan çeşitli kamu hizmetlerinin tümünü sağlık başlığı altında topluyoruz. Elbette bu hizmetlerin başında, komünün tüm üyelerine ücretsiz olarak sağlanacak olan tıbbi hizmetler gelir. Doktorlar, talihsiz hastalarından mümkün olabilen en büyük kârı sağlamaya çalışan kapitalistler olmaktan çıkacaklardır. Komün tarafından görevlendirilen doktorlar, ihtiyacı olan herkese gerekli tıbbi hizmeti sunacaklardır. Ancak tıbbi müdahale, tıp biliminin yalnızca tedavi edici yanındır; hastayı tedavi etmek yetmiyor, aynı zamanda hastalığın önlenmesi de gerekiyor. İşte sağlık sisteminin gerçek işlevi bu olmalıdır...

F. Güvenlik

Güvenlik hizmeti, komünde yaşayan tüm insanların kişisel güvenliğinin sağlanmasını, ev ve eşyalarının çeşitli tehlikelere ve kazalara (yangın, su baskınları vb.) karşı korunmasını kapsayacaktır.

Herkesin tamamen özgür olduğu, emeğinin karşılığını eksiksiz olarak aldığı ve tüm ihtiyaçlarının fazlasıyla karşılandığı bir toplumda, muhtemelen çok az hırsızlık ve soygun olacaktır. Herkesin yararlanabileceği insancıl bir eğitimin kazanımları olan maddi refah, entelektüel ve ahlâki gelişim düzeyi, sapıklıktan, acımasızlıktan ve diğer zihinsel sorunlardan kaynaklanan suçları neredeyse tamamen ortadan kaldıracaktır. Buna rağmen, kişisel güvenlik için bazı tedbirlere başvurmak yine de gerekli olacaktır. Eğer kavramın yan anlamı fazlaca kötü değilse, güvenlik hizmeti Komün Polisi olarak adlandırılabilir, ancak, bu hizmet, bugünkü gibi, özel ve resmi bir yapı tarafından sağlanmayacaktır; bedenlen herhangi bir sorunu olmayan tüm komün üyeleri, komün tarafından alınacak güvenlik önlemlerini sırayla uygulayacaktır.

Şüphesiz, bu yeni eşitler toplumunda, cinayet ve diğer şiddet suçlarını işleyenlere nasıl davranılacağı sorulacaktır. Açıkçası toplum, bireysel haklara saygı ve otoritenin reddi gerekçesiyle, bir katilin elini kolunu sallaya sallaya dolaş-

masına veya kurbanın dostlarının katilden intikam almasına müsaade edemez. Katil, herhangi bir tehlike yaratmadan topluma dönecek duruma gelene kadar, özgürlüğünden mahrum edilerek bir eve kapatılmalıdır. Peki bu ev hapsi boyunca katile nasıl davranılacaktır? Ve ona verilecek ceza hangi ilkelere göre belirlenecektir? Bunlar, pek çok değişken düşünceyi yaratan hassas sorunlardır. Pek çok şeyi, bu konuda yaşayacağımız deneyimler bize öğretecektir, fakat şimdiden bildiğimiz bir şey var; yararlı bir eğitim sayesinde suç son derece seyrek olarak işlenecektir. Bir istisna olan suçluya, akli dengesi bozulmuş bir hasta olarak davranılacaktır; günümüzde, sayısız yargıca, hapis görevlisine ve polise bu kadar çok iş sağlayan suç sorunu, toplumsal önemini yitirerek tıp tarihinin sayfalarına gömülecektir.

G. Eğitim

Bu konuda dikkate alınması gereken ilk nokta, çocuk bakımı (yiyecek, giysi, oyuncak vb. sağlanması) sorunudur. Günümüzün aileleri, yalnızca çocuklarının bakımını yapmakla kalmayıp, aynı zamanda onların eğitimlerini de denetlemektedirler. Bu gelenek, çocuğu ebeveynlerinin mülkü olarak gören yanlış bir ilkeyi temel almaktadır. Çocuk hiç kimsenin malı değildir, sadece kendisine aittir; çocuğun kendisini koruyacak durumda olmadığı, bu yüzden de çeşitli tehlikelere maruz kalabileceği dönem boyunca, çocuğu koruması ve özgür gelişimini güvence altına alması gereken toplumdur. Çocuğun bakımını yapacak ve eğitimi denetleyecek olan da yine toplumdur. Toplum çocuğun bakımını yapmakla ve onun eğitim masraflarını karşılamakla, sadece bazı şeyleri ona önceden "ödünç" vermektedir ki, çocuk yetişkin bir üretici olduğunda bu borcu ödeyecektir.

Çocuğun bakımından ebeveynleri değil, toplum sorumlu olacaktır. Bu ilke bir kez temel alındıktan sonra, tam olarak nasıl hayata geçirileceğine karar vermekten uzak durmamız gerektiğini düşünüyoruz; öteki türlü, ulaşmaya çalıştığımız ütopyayı tehlikeye atmış oluruz. Bu yüzden, bu ilkenin uygulanışı özgür deneylere bırakılmalı ve pratik deneyimlerden çıkacak dersleri beklemeliyiz. Sadece, çocuğa karşı top-

lumun komün tarafından temsil edileceğini ve çocuğun en iyi şekilde nasıl yetiştirilebileceğine her komünün kendisi tarafından karar verilmesi gerektiğini söylemekle yetineceğiz; bir komünde çocuklar birlikte yaşayabilir, başka bir komünde, en azından belli bir yaşa kadar annesi tarafından çocuğa bakılabilir vs.

Ancak bu anlattıklarımız, sorunun yalnızca bir boyutunu teşkil ediyor. Komün çocukları besler, giydiren, barındırır; peki kim onlara bir şeyler öğretecek, kim onların öne çıkan niteliklerini geliştirerek onları bir üretici olarak yetiştirecektir? Çocuklar hangi plan ve ilkeler doğrultusunda eğitileceklerdir?

Yanıtımız şudur; çocuk eğitimi entegre bir eğitim olmalıdır; yani, çocuğun hem fiziksel hem de zihinsel yeteneklerini birlikte geliştirerek, onu yetkin bir insana dönüştürmelidir. Bu eğitim yalnızca, uzman bir öğretmenler kastına emanet edilmemelidir; herhangi bir bilim ve sanat dalıyla ve çeşitli zanaatlarla uğraşan herkes çocuğa eğitim verebilir ve veremelidir de.

Çocuk eğitimindeki iki aşamayı birbirinden ayırmalıyız; birinci aşama, 5-6 yaşlarındaki çocukların henüz bilimsel eğitim göremeyecekleri ve bu yüzden fiziksel yetenek gelişiminin öncelikli olduğu aşamadır; ikinci aşama ise, 12-16 yaş grubundaki çocukların, çeşitli toplumsal bilgileri ve aynı zamanda pratik aracılığıyla, bir veya iki zanaat veya meslek öğrenmeye başladıkları aşamadır.

Yukarıda belirttiğimiz birinci aşamada, çocuğun fiziksel yetenekleri geliştirilecek, vücudu güçlendirilecek ve duyuları kullanılmaya başlanacaktır. Günümüzde, çocuğun duyma ve görme gücü ve fiziksel becerileri eksik ve gelişigüzel bir şekilde gelişmektedir; oysa rasyonel bir eğitim, tam tersine, sistematik egzersizler aracılığıyla bu yetenekleri mümkün olabilen en yüksek derecede geliştirecektir. Ellerin kullanımına gelince, çocukları yalnızca sağ ellerini kullanmaya teşvik etmek yerine, sol ellerini de aynı verimlilikle kullanmaları doğrultusunda çeşitli girişimler yapılacaktır.

Çocuğun duyuları geliştiğinde ve isabetli jimnastik idmanları sayesinde bedensel kuvveti arttığında, çocuğun zi-

hinsel kültür dönemi kendiliğinden başlayacaktır; çocuk doğal bir şekilde ve farkında olmadan bir dizi bilimsel bilgiyi edinecektir. Kişisel gözlemler, pratik deneyim, çocuklar arası iletişim veya öğretmekle yükümlü olan kişilerle yapılan konuşmalar; çocukların bu ilk aşamada görecekleri öğretim biçimi bunlardan ibaret olacaktır.

Bir pedagoğ tarafından baskıyla yönetilen ve çocukların dışardaki özgürlüğü tadacakları anın gelmesi için derslerine sabırsızca katlanmaya çalıştıkları okullar ortadan kalkacaktır. Çocuklar bir araya gelmekte tamamen özgür olacaklardır. Oyunlarını ve konuşmalarını kendileri belirleyecekler, çalışmalarını kendileri düzenleyecekler ve aralarındaki anlaşmazlıkları kendileri çözeceklerdir. Böylece kamusal yaşama, sorumluluğa, karşılıklı güvene ve yardıma kolayca alışacaklardır. Kendilerine ders vermek üzere seçecekleri öğretmen, tiksinti verici bir zorba olmaktan çıkarak zevkle dinleyecekleri bir arkadaşına dönüşecektir.

Çocukların 12-16 yaşlarında olacağı ikinci aşamaya gelindiğinde ise, çocuklar sistemli bir şekilde, toplumsal bilginin temel branşlarını başarıyla öğrenmeye başlayacaklardır. Artık profesyonel öğretmenler tarafından değil, aynı zamanda kısmi fiziksel işçiler olan şu veya bu bilim dalını bilen öğretmenler tarafından eğitileceklerdir; ve her branş, bir kişi tarafından değil, tümü komün üyesi olan ve hem öğretim bilgisine hem de isteğine sahip olan pek çok kişi tarafından öğretilecektir. Buna ek olarak, işlenmekte olan konularla birlikte yararlı kitaplar da okunacak, bunu bilgi verici tartışmalar izleyecek ve böylece, öğretmenin kişiliğine olan bağımlılığın önemi daha da azalacaktır.

Çocuk bedenini geliştirdiğinde ve çeşitli bilim dallarını öğrendiğinde, bir üretici olarak çıraklık dönemi de başlamış olacaktır. Eğitiminin ilk döneminde, oyuncaklarını tamir etme veya geliştirme ihtiyacından dolayı, çocuk basit araçları kullanmaya başlayacaktır. İkinci aşamada ise, bir veya birden fazla mesleğe olan hevesinden dolayı çeşitli fabrikaları ziyaret edecek ve kısa bir süre sonra uzmanlaşmak istediği alanı nihayet seçecektir. Çıraklık, bizzat fabrikalarda çalışan kişiler tarafından öğretilecek ve bu pratik eğitime, konuyla ilgili teorileri içeren dersler de eklenecektir.

Böylece, 16-17 yaşına gelen genç bir insan, azımsanmayacak bir toplumsal bilgiye sahip olmuş olacak, belli bir mesleği öğrenmiş olacak ve en çok beğendiği bilim dalını seçmiş olacaktır. Böylelikle, eğitimi için yapılan harcamaların karşılığını, para olarak değil ama yararlı işlerle ve birlikte yaşadığı insanların haklarına gösterdiği saygıyla topluma geri ödeyeceği bir konuma gelmiş olacaktır.

Konuyu kapatmadan önce, çocuk ile ailesi arasındaki ilişki hakkında birkaç noktaya değinelim. Bazı insanlar, çocukların, toplumun gözetimine verilmesini, "ailenin yıkımı" olarak görürler. Bu yaklaşım mantık dışıdır. İnsanların üremesi için, farklı cinsten iki bireyin birlikteliği gerekli olduğu sürece, anneler ve babalar var olduğu sürece çocuk ile ebeveyn arasındaki doğal bağ, hiçbir toplumsal ilişki tarafından asla yok edilemez.

Değişecek olan, sadece bu bağın niteliğidir. Antik çağlarda, baba çocuğunun mutlak efendisiydi. Modern dönemlerde, babanın otoritesine belirli kısıtlamalar getirildi. Öyleyse eşitlikçi ve özgür bir toplumda, bu otoritenin tüm diğer kalıntılarının yok edilmesinden ve bunun yerine içtenlikli bir sevgiye dayalı bir ilişkinin geçirilmesinden daha doğal ne olabilir?

Çocuğa bir yetişkin gibi davranılmasını, tüm kaprislerine saygı gösterilmesini, çocukça iradesiyle bilimin ve sağduyunun temel yasalarına saygısızca karşı çıktığında hata yaptığını hissetmesini engellememiz gerektiğini iddia etmiyoruz. Biz de çocuğun eğitilmesinden ve ona klavuzluk yapılmasından yanayız, ancak ilk yıllarındaki yönelimi tamamen, çoğunlukla yetersiz olan ve genellikle otoritelerini kötüye kullanan ebeveynlerinin denetiminde olmamalıdır. Eğitimin amacı, çocuğun gizli yeteneklerini en bütünlüklü şekilde geliştirmek ve bir an evvel kendi bakımını kendisinin yapmasını sağlamaktır. Üzülerek söylemek gerekirse, otoriterlik, aydınlatıcı bir eğitim sistemiyle bağdaşmaz. Eğer baba ile oğul arasındaki ilişki, köle ile efendi arasındaki ilişki olmaktan çıkıp, öğretmen ile öğrencisi ve biri yaşı diğeri çok daha genç olan iki arkadaş arasındaki ilişkiye dönüşmüşse, bu durumda çocuklar ile ebeveynler arasındaki

karşılıklı bağın zayıflayacağını sanıyor musunuz? Tam tersine, böylesi özel ve yakın ilişki türleri ortadan kalktığında, modern ailelerde fazlasıyla yaşanan anlaşmazlıklar başlamaz mı? Günümüzdeki aile, çoğunlukla, ebeveynlerin çocuklar üzerindeki zorbahğından dolayı acı anlaşmazlıklara sürüklenerek dağılmıyor mu?

Bu yüzden, hiç kimse, yeniden yaratılan özgür bir toplumun aileyi ortadan kaldıracağını iddia edemez. Böyle bir toplumda anne, baba ve çocuklar birbirlerini sevmeyi ve birbirlerinin haklarına karşılıklı olarak saygı göstermeyi öğreneceklerdir; ayrıca birbirlerine olan sevgileri daha da pekişecektir, çünkü, aile bağlarının dar sınırlarını aşarak daha geniş ve daha asil bir sevgiye ulaşacaklardır; büyük insan ailesine duyulan sevgiye.

- V -

Toplumsal örgütlenme, yerel komünle veya üretici grupların yerel federasyonu ile sınırlandırılmaz. Bir taraftan, aynı sektördeki tüm işçi gruplarını kapsayan *bölgesel federasyonlar birliğinin* kurulmasıyla; ve diğer taraftan bir komünler federasyonunun yaratılmasıyla, toplumsal örgütlenmenin nasıl yaygınlaştırılarak tamamlanacağını inceleyelim.

Çalışmamızın yukarıdaki III. bölümünde, bir federasyonlar birliğinin ne olduğunu belirtmiştik. Böylesi örgütlenmeler, basit bir yapıyla günümüz toplumunda da bulunmaktadır. Belli bir sektördeki işçiler bir örgütlenme içinde bir araya gelmektedir, örneğin, matbaa işçilerinin, matbaa işçileri federasyonunu oluşturmaları gibi. Ancak bu örgütlenmeler bugünkü halleriyle, geleceğin yeni toplumunda alacakları biçimin yalnızca kaba taslakları olabilirler. Federasyonlar birliği, aynı sektördeki tüm işçileri birleştirecektir; bu işçiler artık eskiden olduğu gibi, işverenlerinin saldırılarına karşı ücretlerini ve çalışma koşullarını savunmaktan kurtulacaklar; ilk iş olarak da, tüm işçi gruplarının ve karşılıklı olarak varılacak bir anlaşmayla federasyonlar birliğinin kolektif mülkiyeti olan üretim araçlarının karşılıklı kullanımını güvenceye alacaklardır. Böylece, işçi gruplarının oluştura-

cağı federasyon, üretim üzerinde sıkı bir denetim uygulayarak, toplumun değişken tüketim ihtiyaçlarına hitap edecek bir üretim temposunu tutturacaktır.

Federasyonlar birliği, son derece basit bir şekilde işleyecektir. Devrimden hemen sonra, aynı sektöre ait olan üretici grupları [yerel sendikalar], tüm diğer şehirlere delegelerini göndererek, bilgi alışverişinde bulunma ve onların deneyimlerinden haberdar olma ihtiyacı hissedeceklerdir. Bu kısmi konferanslar, federasyonlar birliğinin herkesçe uygun görülen orta bir yerde, bir kongre düzenlemesini sağlayacaktır. Bu kongre, federasyonlar birliğini oluşturan grupların düzeltip onaylamasıyla yürürlüğe girecek olan federal bir anlaşma taslağı hazırlayacaktır. Kongre tarafından seçilen ve kongreye karşı sorumlu olan sabit bir büro, federasyonu oluşturan gruplarla federasyon arasında ve yine bu federasyonla diğer federasyon birlikleri arasındaki ilişkileri sağlayacaktır.

Tarımsal örgütlenmeler de dahil olmak üzere, tüm sektörler [iş kolları] bu şekilde örgütlendiklerinde, ülkeyi baştan başa kapsayan ve tüm üreticileri, böylece tüm tüketicileri kucaklayan yaygın bir federatif ağ yaratmış olacaklardır. Her federasyonlar birliğinin istatistik bürosu tarafından koordine edilen üretim istatistikleri, çalışma saatlerinin rasyonel bir şekilde düzenlenmesini, ürünlerin maliyet fiyatının ve mübadele değerinin belirlenmesini ve bu ürünlerin, tüketicilerin ihtiyacını karşılayacak miktarda üretilmesini mümkün kılacaktır.

Sözde demokratların boş zırvalarından etkilenen çeşitli insanlar, muhtemelen tüm bu ayrıntılara, federasyonlar birliğinin tüm üyelerinin doğrudan oylarıyla karar verilmesini talep edeceklerdir. Bu talebe olumsuz karşılık verdiğimizde ise, bizi despotlukla suçlayacaklardır; bürolara, hayati sorunlarla uğraşma ve önemli kararlar alma yetkisinin verilmemesini isteyerek, büroların *otoritesi* dedikleri olguya karşı itirazlarını sürdüreceklerdir. Bu tür itirazlara verdiğimiz karşılık şudur; sabit bürolar tarafından üstlenilecek görevlerin herhangi bir otoriter uygulamayla hiçbir ilişkisi yoktur. Büroların tek işlevi, üretici gruplar tarafından sağlanan bilgilerin toplanması ve tasnif edilmesidir. Bu bilgi

derlenip halka duyurulduğunda, fiyatların, maliyetlerin ve çalışma saatlerinin düzenlenmesinde kullanılacaktır.

Böylesi çalışmalar, basit matematiksel hesaplamalara dayanır ve herkes bu rakamlara rahatlıkla ulaşip hesapların doğruluğunu denetleyebileceğinden, ortaya tek ve doğru bir sonuç çıkacaktır. Sabit büronun temel görevi, tüm bu olguları araştırmak ve elde ettiği sonuçları herkese duyurmaktır. Federasyon birliklerinin sabit bürolarının gelecekte yapacağı işin bir benzerini, günümüzdeki posta hizmetleri yapmaktadır; ve hizmetinin hiçbir aşamasını oylamaya sunmadan, postaları toplayan, tasnif eden ve dağıtan posta sisteminin otoritesini kötüye kullandığından yakınan herhangi bir kişiye rastlamış değiliz.

Kaldı ki, federasyonu oluşturan üretici gruplar, oy vermekten çok daha etkin bir şekilde ve doğrudan büronun çalışmalarına müdahale edebileceklerdir. Zira her türlü bilgiyi ve istatistiği üretici gruplar sağlarken, büro sadece bu verileri tasnif edecektir. Büro, grupların üzerinden haberelecekleri ve kendi etkinliklerini halka duyurmalarına yardımcı olan pasif bir aracı kurumdur. Oy verme işlemi, bilimsel verilerle çözümlenemeyen problemlerin çözümüne, rakamların ezici üstünlüğünün kararına bırakılan sorunların çözümüne yarayan bir mekanizmadır. Ancak, fazlasıyla bilimsel çözümü olan sorunlar için oy mekanizması tamamen gereksizdir. Gerçeğe oyla karar verilemez; gerçek kendi güçlü kanıtlarını zaten içinde taşımaktadır ve bu kanıtlarla birlikte ortaya çıkar.

Şu ana kadar, komün dışı örgütlenmenin sadece bir yarısını ele aldık; federasyonlar birliğine paralel olarak bir de Komünler Federasyonu kurulacaktır.

- VI -

Devrim tek ülkeyle sınırlandırılmaz; yenilgiden kurtulabilmesi için, tüm dünyaya olmasa da, önemli sayıdaki uygar ülkelere yayılmak zorundadır. Aslında hiçbir ülke günümüzde tek başına kendisi için yeterli olamaz; üretim için uluslararası ilişkiler ve ortak çalışmalar gerekmektedir, bunlar-

dan hiçbir şekilde vazgeçilemez. Dverimci bir ülke, komşu ülkeler tarafından kuşatılarak dış dünyadan yalıtıldığında, devrim kaçınılmaz olarak yok olacaktır. Devrimin herhangi bir ülkede zafer kazanması hipotezini nasıl her şey için temel alıyorsak, aynı şekilde, çoğu Avrupa ülkesinin devrimlerini aynı anda yapmalarını da varsaymak zorundayız.

Proletaryanın, kendisini burjuvazinin tahakkümünden kurtarabildiği ülkelerde, yeni inşa edilen toplumsal örgütlenmeler tekil bir modeli benimsemek zorunda değillerdir, muhtemelen pek çok konuda farklı yaklaşımlara sahip olacaklardır. Daha şimdiden, Germen uluslarının (Almanya ve İngiltere) sosyalistleri ile Latin ve Slav uluslarının (İtalya, İspanya, Fransa, Rusya) sosyalistleri arasında birçok görüş ayrılığı bulunmaktadır. Bu yüzden, Alman devrimcileri tarafından benimsenen toplumsal örgütlenmelerin, örneğin İtalyan ve Fransız devrimcilerinin tercihleriyle çeşitli noktalarda bağdaşmaması kuvvetle muhtemeldir. Ancak uluslararası ilişkiler korunduğu sürece bu farklılıklar çok önemli değildir; temel devrimci ilkeler aynı olduğu sürece, çeşitli ülkelerin özgürleşen halkları arasında, dostça ilişkiler ve güçlü bir dayanışma şüphesiz sağlanacaktır.

Günümüz hükümetleri tarafından yaratılan yapay sınırların, devrim tarafından tamamen silinip süpürüleceğini belirtmek bile gereksiz. Komünler, ekonomik ihtiyaçları, dilsel nitelikleri ve coğrafik koşulları doğrultusunda özgürce örgütleneceklerdir. Tek bir komünler federasyonu için haddinden fazla geniş olan ve coğrafik olarak birbirinden uzak bölgelere bölünmüş olan İtalya ve İspanya gibi ülkelerde, muhtemelen pek çok komünal federasyon kurulacaktır. Ancak bu, eskiden birbirleriyle savaşan, küçük, yalıtılmış ve dağınık olan siyasi devletlere benzeyen kırılğan bir birlik olmayacaktır. Karşılıklı çıkarları ve ihtiyaçları doğrultusunda birleşecek olan bu komünler, çeşitli dayanışma anlaşmaları yapacaklar; ve ortak amaçlar, ihtiyaçlar ve resmi olmayan dostça ilişkiler temelinde kurulan bu gönüllü birlik, zorla dayatılan ve halkın ayrıcalıklı sınıfların çıkarları için sömürülmesinden başka bir amacı olmayan yapay siyasi merkezeleşmeden çok daha samimi ve çok daha güçlü olacaktır.

NOTLAR

1. Bakunin, *Gosudarstvennost i Anarkhiya (Devlet ve Anarşi)*, *Archives Bakounine*; International Institute for Social History, E.J. Brill, Leiden, Hollanda; birinci baskı, 1873. Marcel Brodi tarafından yapılan Fransızca çeviriyle birlikte 1967'de orijinal Rusça'sıyla yeniden basıldı. s. 209-16, 273-6, 278-81, 283.
2. Age., s. 7-18, 17-19, 34-5, 42, 47-8, 56-7, 63-7, 69-83.
3. Age., Ek A, s. 4-7, 10-11, 13-19, 20-2.
4. Bakunin sosyologlar derken, özel konuları, yoğun entelektüel çalışmalarla başedebilecek kadar bilen ve günümüzde, genelleme-ciler olarak adlandırılan insanları kastediyor.
5. Rus toplumunun çeşitli tabakalarından gelen, çeşitli düzeylerde eğitim görmüş olan ama "düzendin" hoşnut olmayan ve düşüncük-lıklarına bir çıkış yolu arayan insanlar.
6. *Obras de Miguel Bakunin*, Barcelona, Tierra y Libertad Yayını, 1938, VI. Cilt, s. 245-8.
7. Elisée Reclus (1830-1905), ünlü bir coğrafyacı, bilgin, Bakunin'in yakın dostu ve anarşist öncü örgüt olan İttifak'ın önde gelen üye-lerinden biriydi.
8. K.J. Kenafick, *Marx and Bakunin*, Melbourne, 1948, s. 303-6.
9. "Bir ölçüde bizim de sorumlusu olduğumuz feci olaylar," Fransa-Prusya savaşında Prusya ordularının kazandığı zafer, Eylül 1870 Lyon ayaklanmasının yenilgisi, Paris Komünü'nün (Mart-Mayıs 1871) yenilgisi İtalya ve İspanya'daki ayaklanmaların yenilmesin-den sonra, Avrupa kıtasını hakimiyetleri altına alan gerici güçlerin kazandıkları zaferlerdi. Bakunin, bu başarısızlıklardan kısmen devrimci hareketin de sorumlu olduğunu düşünüyordu, çünkü dev-rimci hareket, ideolojik ve taktiksel olarak tamamen hazırlıksız ol-duğu için, bu elverişli devrimci koşulları değerlendirememişti.
10. Daniel Guérin'in, *Ni Dieu, Ni Maître* adlı eserindeki "Idées sur l'organisation sociale"dan, Paris, 1965, s. 299-323.

Kaynakça

Bakunin, Rusça yazdığı *Devlet ve Anarşi* dışındaki tüm temel e-serlerini Fransızca yazmıştır. Yalnızca büyük resmi kütüphanelerde ve üniversite kütüphanelerinde bulunabilen en iyi kaynak, P.V. Stock (Paris) tarafından 1895-1913 yılları arasında yayınlanan *Oeu-ures*'dir (altı ciltlik toplu eserler). I. Cilt, anarşizmin en büyük tarih-çisi olan Dr. Max Nettlau'nun giriş yazısı ve çeşitli notlarla basıldı. II-VI Ciltler, Bakunin'in arkadaşı ve yoldaşı olan J. Guillaume'un gi-riş yazısı ve çeşitli notlarla basıldı. II. Cilt, Guillaume'un, Bakunin üzerine yazdığı *Bir Biyografi Denemesi*'ni de içermektedir. VI. Ciltte-ki *Response à l'Unità Italiana* ve *Circulaire à Mes Amis d'Italie*, dı-şındaki tüm yazılar, Bakunin tarafından yazılan orijinal halleriyle basılmıştır (orijinal Fransızca el yazması kaybolduğundan bu iki yazı Guillaume tarafından tekrar İtalyanca'dan çevrilmişti).

Oeuvre

I. Cilt (1895)

- . Federalizm, Sosyalizm, Anti-Teolojizm (1867)
- . Yurtseverlik üzerine mektuplar (1869), Progrès de Genève için yazılan on makalelik bir dizi.
- . Dieu et État (Nettlau tarafından, *L'Empire Knouto-Germanique et la Révolution Sociale*'in bir bölümüne konulan başlık).

II. Cilt (1907)

- . *Les Ours de Bern et l'Ours de Saint Petersburg* (1870).
- . Lettres à un Français sur la Crise Actuelle (Guillaume tarafın-dan kısaltılıp sadeleştirilerek yayına hazırlanan bu metni, Ba-kunin'in yazdığı orijinal metin izlemektedir).
- . *L'Empire Knouto-Germanique et la Révolution Sociale*, 1870-71.

III. Cilt (1908)

- . *L'Empire Knouto-Germanique et la Révolution Sociale* (ikinci baskı, 1871). Bu çalışmanın bir kısmı, ikisi de Bakunin'in arka-daşları olan Carlo Caffero ve Elisée Reclus tarafından yapılan çeşitli değişikliklerle "Tanrı ve Devlet" başlığın taşıyan bir broşür olarak yayımlandı. İngilizce dahil pek çok dile çevrilen bu çalışma, I. ciltteki aynı başlıklı seçkiyle karıştırılmamalıdır.
- . *L'Empire Knouto-Germanique et la Révolution Sociale* (1870'teki birinci baskıya ek).
- . *Considérations Philosophiques sur le Fantôme Divin, sur le . Monde Réel et sur l'Homme* (1870).

IV. Cilt (1910)

- . Lettres à un Français sur la Crise Actuelle (devam, 1870).
- . Manuscrit écrit à Marseille (1870).
- . Lettre à Esquiros (1870).

- Pr  m  ble pour la seconde livraison de *L'Empire Knouto-Germanique et la Révolution Sociale* (1871).
- Avertissement pour *L'Empire Knouto-Germanique et la Révolution Sociale* (1871).
- Lettre au Journal *La Libert   de Bruxelles* (1872).
- Fragment formant une suite à *L'Empire Knouto-Germanique et la Révolution Sociale* (1871).

V. Cilt (1911)

- A  ağıdaki makaleler, *L'  galite* için yazılmı  tır. (1868-1869)
- Lettre    Commission du journal *L'  galite* de Genève.
- Le Journal Fraternité.
- Mme. André Leo et *L'  galite*.
- La Double Grève de Genève.
- Le Mouvement Internationale des Travailleurs.
- L'Agitation du Parti Démocratie Socialiste en Autriche.
- La Montagne et M. Coullery.
- Les Endormeurs.
- L'Instruction Intégrale.
- Politique de l'Internationale.
- Rapport de la Commission sur la Question l'Héritage.
- Lettre Address  e aux Citoyens Redacteurs du *Reveil*    Paris (1869).
- Trois Conférences Faites aux Ouvriers du Val de Saint-Imier (1871).

VI. Cilt (1913)

- Protestation de l'Alliance.
- Réponse d'un International    Mazzini (1871).
- Lettre de Bakounine à la Section de l'Alliance de Genève (1871).
- Rapport sur l'Alliance (1871).
- Circulaire    Mes Amis d'Italie (1871).

Almanca, Rus  a ve   spanyolca baskılar, bazı çarpıcı deği  likler (  spanyolca baskı *Devlet ve Anar  'i*yi de i  eriyor) dı  ında, genellikle Fransızca baskıları temel alırlar.

- Almanca: *Gesammelte Werke*, Max Nettlau'nun girişi ve notlarıyla basıldı. I. Cilt (1921), II. Cilt (1923), III. Cilt (1924), Der Syndikalist, Berlin.
- Rusça: I. Cilt (1919), II. Cilt (1919), III. Cilt (1920), IV. Cilt (1920), V. Cilt (1922). Golos Truda, Leningrad ve Moskova.

Dört ciltlik bir Bakunin biyografisi, Yuri M. Steklov adlı bir tarihçi tarafından, 1926'da Moskova'da yayınlandı. Steklov ayrıca, Bakunin'in mektuplarından ve diğer yazılarından oluşan ve 1861'den sonrasını içermeyen dört ciltlik bir derleme yayınladı; bu der-

leme 1934 yılında Moskova'da basıldı. Bakunin ile Marx arasındaki farklılıklarla ilgili anlaşmazlıklardan dolayı, diğer ciltlerin yayınlanması ertelendi. Dr. Max Nettlau'nun,     bölümden oluşan ve toplam 1282 sayfa tutan *Michael Bakunin: Eine Biographie* adlı ölümsüz eserinden özellikle bahsetmeliyiz. Bakunin tarafından bırakılan ve onunla ilgili olan bu biyografideki materyallerin çoğu daha önce yayınlanmamı  tı. Nettlau'nun eseri yüzlerce not içermektedir ve Bakunin   zerine yapılacak her türlü çalışma ve biyografi için vazgeçilmez bir kaynak kitaptır. Bakunin'in bu kitaba konulan tüm eserleri, orijinal halleriyle (yani tercüme edilmeden) basılmışlardır. Nettlau bu eserinden elli adet basarak dünya çapındaki belli başlı kütüphanelere dağıttı. Bu   alı  ma 1896 ile 1900 yılları arasında tamamlandı.

Bakunin'in çalışmalarının iki   spanyolca baskısı vardır. Arjantin'deki La Protesta Buenos Aires tarafından Nettlau'nun girişiyle yayınlanan beş cilt 1929'da tamamlandı. Orijinal Rusça'sından   vrilen V. Cilt *Devlet ve Anar  'i* başlığını taşımaktadır. *Obras de Bakunin* adlı diğer   spanyolca baskı, Nettlau'nun   ns  z  n   yazdığı altı ciltten oluşmaktadır ve Tierra y Libertad tarafından 1938'de Barselona'da yayınlandı.

Yukarıda da görüldüğü gibi, hiçbiri tamamlanmayan bu çalışmaların tümü tükenmiştir ve bulmak neredeyse imkânsızdır. Bu yüzden, Hollanda'daki Amsterdam Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü, Bakunin'in tüm çalışmalarını Fransızca olarak on beş büyük ciltte basma aşamasındadır. Çeşitli girişleri ve bol miktarda notu içeren bu   alı  ma *Archives Bakounine* başlığıyla basılmaktadır. (Publi  es pour International Instituut voor sociale geschiedenis, Amsterdam, par E.J. Brill, Leiden, Hollanda; düzenleyen ve yayına hazırlayanlar A. Lehning, A.J.C. R  ter ve P. Scheibert.)   u ana kadar bu   alı  manın a  ağıdaki ciltleri yayımlandı:

I. Cilt

Michel Bakounine et Italie, 1871-72, Première partie: La Polémique avec Mazzini. Ecrits et Materiaux. 1961.

II. Cilt

Michel Bakounine et Italie, 1871-72. Deuxième partie: La Première Internationale en Italie et le Conflict avec Marx. 1963.

III. Cilt

Michel Bakounine et les Conflicts dans l'Internationale, 1872. La Question Germano-Slave. La Commune d'  tat, 1965.

III. Cilt

  tatisme et Anarchie, 1873. Marcel Brodi tarafından Rus  a'dan   vrildi. Orijinal Rus  a metin Fransızca   eviriyle birlikte basılmı  tır. Bu ciltlerin t  m  , geni   notları ve bugüne kadar elde edilemeyen pek   ok belgeyi kapsamaktadır.

Dizin

- Bunlara ek olarak, aşağıdaki materyaller özellikle yararlıdır:
- *L'Internationale*, James Guillaume'un belgeleri ve anıları. 4 Cilt. E.J. Stock, Paris 1905-10.
  - *Correspondence de Michel Bakounine*. Lettres à Herzen et à Ogareff, 1860-74. Önsöz ve bazı açıklayıcı notlarla birlikte M. Draganov tarafından yayınlandı; Rusça'dan çeviren Marie Stromberg. Perrins et cie, Paris, 1896.
  - *Confession de Michel Bakounine*. Rusça'dan çeviren Paulette Brupbacher; Max Nettlau'nun notları ve önsözüyle. Éditions Rieder, Paris, 1932.
  - *Aufruf an die Slaven* ("Slavlar'a Çağrı"). Köthen, 1848.
  - *La Cause Populaire: Romanoff, Pugachev, ou Pestel?* Londra, 1861.
  - *À Mes Amis Russes et Polonais*. Rusça'dan çeviri. Leipzig, 1862.
  - *Lettre inédite à Celso Ceretti*. Société Nouvelle, I. Cilt, Paris, 1896.
- Bakunin'in aşağıdaki yazıları, Daniel Guérin tarafından yayınlanan ve anarşist hareketin en çarpıcı antolojilerinden biri olan *Ni Dieu, Ni Maître*'de basılmıştır. Éditions de Delphes, Paris 1965:
- *La Commune de Paris et La Notion de l'État*.
  - *Programme et Objet de L'Organisation de Fêtes Internationales*.
  - *Points essential de Catéchisme Révolutionnaire*.
  - *Catéchisme Révolutionnaire*.
  - *Organisation de la Fraternité Internationale Révolutionnaire*.
  - *Marx et Bakounine*, yazar Fritz Brupbacher. Fransızca baskı, De La Baconniere, Neuchatel, İsviçre, 1955.
  - *Bakounine: La Liberté*, François Muñoz tarafından bazı notlarla birlikte yayınlandı. Jacques Pauvert, Paris, 1965.
  - *Bakounine, ou La Vie Contre la Science*, yazar Henry Arvon. Seghers, Paris, 1966.
  - *Bakounine: La Vie d'un Révolutionnaire*, yazar H.E. Kaminski, Editions Moutaigue, Paris, 1938.
- Aşağıdaki çalışmalar İngilizce olarak yayınlanmıştır:
- Kenafick, K.J., *Marxism Freedom and the State*, Freedom Press, Londra, 1950.
  - Kenafick, K.J., *Karl Marx and Michael Bakunin*, Melbourne, 1948.
  - Maximoff, G.P., *The Political Philosophy of Bakunin*, The Free Press, Glencoe, Illinois, 1953.
  - Pyziur, Eugene., *The Doctrine of Anarchism of Michael A. Bakunin*, İkinci baskı, Henry Regnery, Şikago, 1968.
  - *God and State*, Carlo Cafiero ve Élisée Reclus'nun önsözüyle. Fransızca'dan çeviren Benjamin Tucker. Mother Earth Publishing Company, 1915. Yeni baskı Paul Avrich'in girişiyile, 1970.

- ABD, 21, 36, 39, 105, 109-10, 112-4, 126, 148-9, 161, 241, 280, 311, 315, 319, 368, 380
- adalet, 154
- ahlak, suç ve, 82
- aile örgütü, 96-7
- Aleksandr, II., 22
- Almanya, 12-20, 27-9, 39, 64-7, 112, 125-6, 191, 212-3, 218, 223-8, 262, 280, 294, 297-301, 319-20, 330, 335-7, 340-1, 360, 407
- Amerikan İç Savaşı, 105, 109, 113-4, 148, 215-8
- anarşizmin ilkeleri, 384-407
- anarko-sendikalizm, 77, 160-2
- anti-otoriter komünizm, 162-3
- Aristoteles, 117
- ateizm, bkz. din
- Avrupa Birleşik Devletleri, 106-7
- Avusturya, 18-21, 61-2, 65-7, 69, 365-6
- Avusturya-Macaristan İmp., 365
- aydınların devrimci rolü, 365, 377-8
- Babeuf, 117-9, 121
- Baden ayaklanması, 116
- Bakunin, Mihail, 11, 15, 17-8, 28, 42-3,
- Barış ve Özgürlük Birliği, 24-6, 104-9, 131, 157, 161, 173-4
- Bebel, 307, 310
- Belçika, 24-39, 112, 118, 125, 262, 294-5, 310-1, 317, 319, 380, 382
- bilim ve tarih, 243-5
- birey ve toplum, 237-8, 247-56, 285-90
- bireysel haklar, 81-3
- Bismarck, 126, 224, 335-6, 340-1
- Blanqui, Louis, 118-9, 124
- Blankizm, 62, 156, 189, 202, 275, 315
- Bohemya, 19-20, 67, 69
- Born, Stephen, 20
- boş zaman, 93, 117
- burjuvazi, 61, 123-4, 127-8, 172-4, 165-72, 192-5, 224-5, 232-6, 298, 308, 325
- Buonarotti, 117-8
- bürokrasi, 257-62, 371-2
- Cabet, 118-9, 124, 376
- Cafiero, Carlo, 40-1
- Cavaignac, General, 122-3, 164
- Comte, Auguste, 119, 350-1
- Considerant, Victor, 118
- cumhuriyetçilik, 120-2, 325, 364-5
- çocuklar, 79-81, 96-7, 130-1, 400-5
- Danimarka, 24
- Danton, 190
- dayanışma, 302-3, 323-4
- Delescluze, 282-3
- De Paepe, Caesar, 27
- despotizm, 230
- determinizm, 248-9, 298-9, 330-1
- devlet, 193-5, 336-9
- devlet komünizmi (Marksist komünizm), 27, 105, 117-8, 129, 162-3, 301-2, 336-7, 354-60, 363
- devlet sosyalizmi, 105, 124
- devrimci sosyalizm, 26-7, 118
- din, 56, 78, 79-80, 91-2, 97, 116, 118-9, 135-44, 166-7, 202-3, 213, 218-9, 251-2, 280-1, 286-90, 312, 332-4
- diplomasi, 63-5
- doktriner sosyalizm, 118, 124, 208-9
- Dresden ayaklanması, 19-20
- ekonomik determinizm, 298-301, 330-1
- eğitim, 79-80, 96-7, 110-1, 130, 354, 400
- Eisenach programı, 223-5
- Enfantin, Le Père, 118
- emek, 82-3, 91-5, 101, 115, 131, 386-90, 390-2,

- Engels, 14-5, 34, 37, 297, 306, 312-3, 319, 330, 335
 Enternasyonal, 1, 25-9, 33-43, 77, 161-3, 165-179, 185, 225, 258-74, 291-3, 304-23, 360, 362, 370, 372, 380-3,
 Enternasyonal Kardeşlik, 23-5, 27, 153-60
 enternasyonalizm, 87-9, 100-1, 121
 evlilik, 96, 402-3
 federalizm, 27, 84-90, 103, 105-17, 121, 363, 404-6
 federalist komünizm, 162-3
 federasyon, uluslararası, 87-9, 100-1
 Fichte, 12
 Fouriercilik, 118-9
 Fransa, 14-38, 155-6, 173, 176, 192-222, 262, 294, 311, 315, 317, 319, 333-4, 338, 369, 380, 386, 407
 Fransa-Prusya savaşı, 30-4, 185, 191, 193-219, 225
 Fransız Devrimi, 117, 129, 167, 205-6, 221-2, 329, 369
 Garibaldi, 19, 23, 104
 gerilla savaşı, 191-2, 195-8
 German Konfederasyonu, 106
 grevler, 178, 324-7
 Guillaume, James, 153, 162-3, 275, 304
 Hegel, 12-3, 132, 351
 Herwegh, Georg, 13-4, 16-7
 Herzen, Aleksandr, 12-3, 23, 25
 Hollanda, 294-5, 315, 319, 329, 380-
 iç savaşlar, 191, 196-8, 215-7
 idealizm, 351-5
 İkaryahılar, 376
 İngiltere, 23-4, 25-6, 29, 37, 39, 42, 112-3, 124-6, 218, 262-3, 280, 311, 315, 317, 319, 407
 İrlanda, 218
 İskandinavya, 112
 İskoçya, 218
 İspanya, 24-39, 112, 126, 161, 218, 230, 294-5, 311, 315, 319, 388, 380, 407
 istatistikler, 398
 İsveç, 23-4
 İsviçre, 13-4, 25-9, 32, 36-43, 125, 149-50, 231-4, 241, 294-5, 308, 317, 319, 329, 360, 368
 İtalya, 18-41, 66, 75-6, 112, 121, 125-6, 139, 160, 199, 218, 229-30, 294-5, 311, 319, 324-7, 332, 338, 359-62, 380, 407
 IWW, 161
 Jakobenler, 156, 202, 205-6, 281-3, 315
 Johnson, Andrew, 148
 Jura federasyonu, 29, 34, 43, 294-5, 311, 315, 319, 379-82
 kadın hakları, 80, 96
 Kalabriya, 199
 Kant, 132
 karşılıklılık, 26
 Kiselev, 15
 kolektivizm, 26-8, 94-5, 162-3, 210, 302, 373, 387-92
 komünler, (Fransa), 31-4, 185-9, 275-84
 komünler, özerk, 25, 217, 392-4
 komünler, ütöpik, 376
 komünist-anarşizm, 162-3
 Komünist Manifesto, 276, 306, 350
 kooperatifçilik, 26, 77, 84, 125, 373
 Kossuth, 19
 köylüler, 29, 197-203, 207-17, 219-20
 Lasalle, Ferdinand, 223, 330, 356-7
 Latin Amerika, 161
 Lenin, 189-90, 275
 liberalizm, 247-9, 277, 371
 Liebknecht, Wilhelm, 28, 32, 224, 307, 310
 lümpen proletarya, 313
 Lyon ayaklanması, 31-2, 185-6, 196
 Macaristan, 18-9, 67

- Makyavelli, 139-40
 Marx, Karl, 11-43, 153, 185-6, 189, 224, 229, 258, 275-6, 291-361, 380
 Marsilya ayaklanması, 32
 Mazzini, 19, 24-5, 33, 76, 121, 324-7, 338
 metafizik, 351-5
 Metternich, 199
 militarizm, 31-2, 123, 165, 173
 milliyetçilik, 75, 121-2
 miras hakkı, 90-1, 130
 monarşi, 80, 124, 149, 364-5
 Moravya, 67, 70
 Muhoz, Vladimir, 162-3
 mülkiyet hakları, 95, 101, 131, 156
 Neçayev, Sergey, 29-30, 38, 48-50, 75
 Napolyon III, 76, 122, 126, 164, 185, 191, 194, 198-9, 206, 218
 Nikola, I., 21-2, 59-62, 67-70
 Norveç, 24
 Ogarev, Nikolay, 11, 23, 29-30
 otorite, 78-129, 147-51, 157, 232-3, 237-46, 251-2, 253-4, 259
 otoriter sosyalizm, 15
 öz-yönetim, 148-52
 pan-Slavcılık, 17-8, 29, 58-61, 63-8, 350, 565-71
 Paris Komünü, 32-4, 185-9, 275-85
 parlamentarizm, 229-33, 298
 pasifizm, 24, 104
 politik bilinç, 327-9, 334
 Polonya, 22-3, 56, 59-60, 63, 66-7, 126-7, 199, 334, 365
 Popülistleri, Rus, 350, 373-8
 pozitivizm, 55, 57, 119, 122, 351-5
 propaganda, 171, 178-9, 327-9, 382
 Proudhon, 14-5, 23, 26, 119-21, 124, 147, 212, 276, 280, 334
 Richard, Albert, 185-9
 Robespierre, 120, 189-90
 Roman Federasyonu, 26, 29, 33-4, 164
 Roma, antik, 120, 249, 331
 Ross, Armand (Mihail Sazin), 36
 Rousseau, Jean Jacques, 131, 277
 Ruffo, Kardinal, 199
 Ruge, Arnold, 13-4
 Rusya, 15-6, 18, 20-3, 28-9, 36, 57, 58-62, 66-7, 70, 112-3, 126-7, 199, 260-1, 265-8, 334, 350, 352, 372-8, 407
 Saint Just, 120, 189-90
 Saint-Simonculuk, 118-9
 Sand, George, 14, 17
 self-determinasyon, 80-1
 sendikalar, 84, 125-6, 160-1, 257-70, 324
 sendikalizm, 77, 160-1, 304
 Sezarçılık, 121, 128, 165, 173
 Sırbistan, 350, 370-1
 suç, 82, 156
 Sumner, Charles, 126
 tarihsel materyalizm, 330-41
 temsili hükümet, 229-36, 363-6
 terörizm, 102
 toplumsal sözleşme, 131-52
 Türkiye, 66-7, 371
 Ukrayna, 199
 ulusal atölyeler, 164
 Uluslararası Sosyalist Demokrasi İttifakı, 24, 27, 36, 161, 185, 257-70, 307, 363
 ulusun yapısı, 87
 Utin, Nikolay, 25, 28-9, 34
 uyum, 237, 247-56
 uzlaşma, 55-7
 Varlin, Eugene, 27, 284-5
 Wagner, Richard, 20
 yasalar, politik ve hukuki, 132, 287-8
 yoksulluk, 112-3, 165
 Yunan, antik, 120, 145-6, 251, 332

Tarihin en çalkantılı dönemlerinden biri olan 19. yüzyılda yaşayan Mihail Bakunin, eylemi ve kuramıyla en çok tanınan, en derin iz bırakan anarşist şahsiyetlerin başında gelir. Özgürlük ile otorite arasındaki amansız mücadeleye koca bir ömür adanmış Bakunin, yıllarca ayaklanmadan ayaklanmaya, barikattan barikata koşturup durdu. Öte yandan, asi kişiliği ve eylemci pratiği haklı olarak onu bir düşünürden çok bir eylem adamı kimliğiyle öne çıkardığından, devrimci mücadeleye kazandırdığı teorik derinlik zamanla geri planda kalmıştır. Oysa Bakunin, felsefi ve teorik kavrayışlılığı, isabetli öngörülleri ve son derece yerinde saptamalarıyla düşünce ve eylemi bütünleştirerek anarşist hareketin gelişiminde kilit bir rol üstlenmiştir. İşte bu yüzden, dostları da düşmanları da, onun anarşizmin önde gelen bir kuramcısı ve eylemcisi olduğu noktasında hemfikirdirler.

Bakunin'in teorik gücü, devleti ve otoriteyi ustaca ve en ince ayrıntısına kadar deşifre etmiş olmasından kaynaklanır. Yüz elli yıl önce, Marx tarafından temsil edilen bilimsel sosyalistlerle sürdürdüğü tartışmalarda, her türlü devlet düşüncesinin kölelikten başka bir şeye yol açmayacağını ısrarla vurgularken, günümüzde olup bitenleri parlak bir zihin berraklığıyla öngörmüştür. Bu çalışmada da görüleceği gibi Bakunin, bugün cebelleşmekte olduğumuz temel toplumsal sorunları daha o günlerde gündeme getirmiş ve anarşizmi, insanlığı evrensel özgürlüğe götürecek yollardan biri olarak önermiştir. Sadece önermekle kalmamış, hayatını, önerdiği toplumsal ideale adanmıştır. Üç devlet tarafından ayrı ayrı ölüm cezasına çarptırılmış, doğduğu yer olan Rusya'da 13 yıllık hapis ve sürgün yaşamından sonra Sibirya'dan kaçarak Avrupa barikatlarındaki mücadelesine devam etmiştir.

Bu çalışma, Mihail Bakunin'in anarşizmini ana hatlarıyla ortaya koyan en kapsamlı çalışmalardan biridir. Kitabın sayfalarını aralamaya başladığınızda, Bakunin'in bu fırtınalı yaşamından süzülüp gelen çarpıcı düşünceleri, gecikmiş bir burukluk eşliğinde benliğinizi saracaktır...

ISBN 975 7005 07 X

9 789757 005070